

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

На правах рукопису

Романова Тетяна Володимирівна

УДК 338.2:330.341.4

**МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СВІТОВИХ
ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Дисертація на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Науковий консультант
доктор економічних наук, професор,
Онищенко Володимир Олександрович

Полтава – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	16
1.1. Структура економіки та концептуальні засади формування структурної політики.....	16
1.2. Структурна політика як інструмент забезпечення економічного розвитку.....	40
1.3. Сутність інтеграційних процесів як економічної категорії.....	58
Висновки до розділу 1	78
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНА ПАРАДИГМА СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	82
2.1. Критеріальний аналіз парадигм розвитку в глобальному економічному середовищі.....	82
2.2. Світові моделі формування та реалізації структурної політики.....	99
2.3 Еволюція процесів регулювання структури національного господарства.....	133
Висновки до розділу 2.....	161
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	165
3.1. Методологічні підходи до формування структурної політики економічного розвитку.....	165
3.2. Структурні зрушення та методичні підходи до їх оцінювання в економіці.....	186
3.3. Економіко-математичне моделювання впливу факторів на основні макроекономічні показники держави.....	223
Висновки до розділу 3	248

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	251
4.1. Вплив світових інтеграційних процесів на структурні зрушення та формування структурної політики України.....	251
4.2. Адаптація та застосування зарубіжного досвіду формування та реалізації структурної політики в процесі управління національним господарством України	271
4.3. Структурна політика економічного розвитку України в контексті співробітництва з міжнародними фінансовими інституціями	290
Висновки до розділу 4	312
РОЗДІЛ 5. МЕХАНІЗМ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЗДІЙСНЕННЯ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН.....	316
5.1. Методи та функціональні напрями регулювання структури економіки..	316
5.2. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності структурної політики України в умовах євроінтеграції.....	336
5.3. Інструменти реалізації структурної політики України в контексті інтеграційних перетворень.....	373
Висновки до розділу 5	407
ВИСНОВКИ.....	411
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	416
ДОДАТКИ.....	462

ВСТУП

Актуальність теми. Економіка України пройшла тривалий шлях свого формування та становлення, який супроводжувався політичними перетвореннями й економічними трансформаціями. У сучасних умовах національна економіка характеризується наявністю сукупності диспропорцій та дисбалансів у своїй структурі, накопичених протягом еволюційного шляху, недостатнім відгуком економічної системи на процеси реформування, що вимагає пошуку нових засобів забезпечення соціально-економічного розвитку України. Структура національної економіки є одним з головних чинників, який формує передумови економічного розвитку та перспективи ефективної інтеграції України в європейський економічний простір.

Дослідження специфіки структурних зрушень, виявлення та використання взаємовпливу кількісних і якісних характеристик економіки на процеси формування її структури є основою для пошуку та вибору дієвих засобів підвищення адаптаційних можливостей національного господарства до сучасних тенденцій розвитку європейських економічних систем. Формування та реалізація ефективної структурної політики надасть змогу забезпечити розвиток національної економіки і підвищити її інтеграційні характеристики для ефективного включення у світові економічні процеси.

Проблеми структурної модернізації національної економіки широко розглядаються в роботах зарубіжних та вітчизняних учених. Зокрема, серед зарубіжних дослідників слід відзначити роботи Д. Белла, К. Ерроу, К. Кларка, А. Менона, В. Ойкена, Д. Перкінса, А. Пігу, М. Пората, Ф. Райхельда, К. Рогоффа, Дж. Сакса, Р. Солоу. Різноманітні аспекти сутності та особливостей реалізації структурної політики досліджені у працях вітчизняних науковців О. Алімова, О. Амоші, Ю. Бажала, А. Бойко, С. Білої, М. Войнаренка, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Горняк, А. Гриценка, С. Дорогунцова, В. Дубіщева, С. Єрохіна, Я. Жаліло, В. Касьяненка, Ю. Кіндзерського, Г. Козаченко, О. Коломицевої, О. Комеліної, Б. Кузняка, Ю. Лопатинського, І. Лукінова, В. Луцкова, А. Мельник, О.

Мельниченка, В. Онищенко, Б. Патона, Ю. Пилипенко, Ю. Погорелова, Л. Птащенко, Л. Федулової, А. Ходжаян, М. Хвесика, І. Чичкало-Кондрацької, В. Чужикова, А. Чухна, Л. Шаблістої, Л. Шинкарук, Н. Юрків, Л. Яковенко, Ю. Яременка, О. Ястремського та інших учених. З урахуванням цінності здійснених досліджень у сучасних реаліях існує необхідність розроблення методологічних основ і практичних рекомендацій щодо формування структурної політики економічного розвитку України в умовах світових інтеграційних процесів, що обумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мету та завдання.

Головна ідея роботи полягає у розробленні й обґрунтуванні інтегральної структурної політики з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення інтеграційних можливостей національного господарства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. В основу дисертаційної роботи покладено науково-практичні дослідження автора, що здійснювалися в процесі виконання науково-дослідних тем: Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка «Вплив розвитку нафтогазового комплексу та альтернативної енергетики на стан енергетичної безпеки держави» (номер державної реєстрації 0115U002415) – визначено чинники підвищення потенціалу енергозбереження України, обґрунтовано можливості та шляхи залучення інвестиційних ресурсів як основи підвищення енергоефективності економіки; Національного інституту стратегічних досліджень «Забезпечення фінансової безпеки держави в умовах реформування економіки України» (номер державної реєстрації 0115U003110) – удосконалено систему інструментів структурної політики держави, використання якої дозволить підвищити інтеграційне спрямування національних економічних процесів з метою ефективного включення у європейський економічний простір, обґрунтовано стратегічні цілі та пріоритети економічного розвитку України з урахуванням вимог глобального середовища; «Формування та вдосконалення механізму сталого розвитку економічних систем» (науковий журнал «Економіка і фінанси», м. Дніпропетровськ, номер державної реєстрації 0114U006192) – доведено, що структурна політика є одним з пріоритетних засобів модернізації економічної системи, обґрунтовано систему цілей структурної

політики держави, реалізація яких дозволить привести структуру національної економіки у відповідність до пріоритетних напрямів економічного розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо формування і реалізації структурної політики економічного розвитку в умовах світових інтеграційних процесів.

Досягнення мети дослідження зумовило необхідність визначення і розв'язання таких завдань:

- узагальнити та розвинути концептуальні засади формування структурної політики й обґрунтувати її роль у процесах забезпечення економічного розвитку;
- поглибити понятійно-категоріальний апарат структурної політики в частині трактування понять: структурна політика, структурна політика економічного розвитку, структурні зрушення, структурна трансформація;
- розробити засади нового методологічного підходу до формування структурної політики у вигляді інтегрального методу з метою підвищення ефективності управління національним господарством в умовах інтеграційних процесів;
- виявити особливості історичного процесу становлення державного управління структурними змінами в економіці України та встановити чинники, які здійснили найбільший вплив на формування структурної політики;
- удосконалити методичний інструментарій до оцінювання структурних зрушень в економіці та виявити особливості динаміки її розвитку;
- установити на основі економетричних досліджень і макроекономічного моделювання основні тенденції у формуванні секторної структури національної економіки та визначити фактори, котрі є їх основними детермінантами;
- обґрунтувати вплив світових інтеграційних процесів на зміни у структурі національної економіки, проаналізувати залежність адаптації системи пріоритетів вітчизняної структурної політики відповідно до тенденцій світових інтеграційних процесів та розробити на цій основі практичні рекомендації щодо її вдосконалення;

- ідентифікувати й теоретично узагальнити існуючі підходи щодо формування та реалізації структурної політики зарубіжних країн й обґрунтувати шляхи формування і реалізації структурної політики економічного розвитку України на основі використання світового досвіду;
- дослідити процеси детермінації структурної політики в контексті співробітництва України з міжнародними фінансовими інституціями та обґрунтувати напрями підвищення їх ефективності;
- обґрунтувати систему функціональних напрямів структурної політики, які відповідають її основним пріоритетам;
- розробити організаційно-економічний механізм формування структурної політики економічного розвитку держави;
- сформувати й обґрунтувати таксономічну систему інструментів структурної політики в контексті інтеграційних змін.

Об'єктом дослідження є процес формування структурної політики економічного розвитку.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методичні засади структурної політики економічного розвитку України в умовах інтеграційних процесів.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення економічної теорії, теорії державного регулювання економіки, методології економічного розвитку, наукові дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань структурної політики та державного регулювання економічних систем.

У роботі відповідно до поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження, як: агрегований історично-логічний підхід (з метою здійснення ретроспективного аналізу розвитку регулювання структури економіки); методи логічного узагальнення та наукової абстракції (при уточненні та поглибленні понятійно-категоріального апарату дослідження); методи аналізу, синтезу та класифікації (дозволили комплексно дослідити сутність структурної політики; провести диференціацію її методів, напрямів, складових, засобів і важелів

забезпечення вдосконалення її стратегії; обґрунтувати парадигмальну основу структурної політики; виявити провідні методи управління розвитком економічних систем у процесах реалізації структурної політики зарубіжних країн); економіко-статистичні методи (для ідентифікації та оцінювання структурних зрушень в економіці); методи системного аналізу та порівняння (при дослідженні методів формування структурної політики зарубіжних країн та напрямів їх застосування у вітчизняній практиці забезпечення економічного розвитку; для виявлення впливу світових інтеграційних процесів та особливостей співробітництва України з міжнародними фінансовими інституціями на структурні зрушення та формування структурної політики); топологічний метод графів-зв'язків (при здійсненні аналізу інтенсивності взаємозалежності різних елементів національної економіки та процесів формування основних макроекономічних показників); методи структурного та функціонального аналізу (для розроблення організаційно-економічного механізму структурної політики економічного розвитку, визначення її функціональних напрямів, розроблення системи інструментарію державної структурної політики економічного розвитку); економіко-математичного моделювання (для побудови економіко-математичної моделі, яка дозволила оцінити потенційні можливості зростання ВВП України залежно від динаміки структурних характеристик економіки).

Інформаційною базою дослідження є дані Державної служби статистики України, законодавчі й інші нормативно-правові акти та програмні документи органів державної і регіональної влади України, офіційні видання європейських та вітчизняних дослідницьких центрів, офіційні публікації Європейського Союзу, Світового банку, МВФ, ЄБРР та інших міжнародних організацій, монографії, наукові публікації у вітчизняних та зарубіжних виданнях, аналітичні розрахунки автора, виконані в процесі дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

вперше:

– розроблено методологічний підхід до формування структурної політики економічного розвитку у вигляді інтегрального методу, сутність якого полягає в

системному поєднанні запропонованої методологічної моделі, яка створює теоретико-концептуальне підґрунтя формування структурної політики економічного розвитку, функціональних напрямів та інструментарію структурної політики в організаційно-економічному механізмі, що забезпечить підвищення ефективності управління національною економікою в умовах інтеграційних процесів та зростання якісного рівня її взаємодії з глобальним економічним простором;

– обґрунтовано функціональні напрями структурної політики, які забезпечують системний вплив на структуру економіки на основі реалізації детермінант її розвитку, котрі взаємопов'язані зі стратегічними пріоритетами структурної політики та спрямовані на подолання структурних диспропорцій і провалів ринку, здійснення стимулюючого, підтримуючого, модернізаційного впливу на формування структури економіки та забезпечення її інтеграційного та ендогенного розвитку;

– сформовано й обґрунтовано таксономічну систему інструментів структурної політики за структурно-функціональними критеріями, яка включає такі групи: макроекономічну, селективну, регіональну, інвестиційну, інноваційну, інтеграційну та інституційну. Таксономія інструментів утворює багатоієрархічну корельовану систему елементів, в якій найбільшим рівнем системного впливу характеризуються інтеграційна та інституційна групи. Запропонована система інструментів є основою для реалізації організаційно-економічного механізму структурної політики економічного розвитку;

удосконалено:

– організаційно-економічний механізм формування структурної політики економічного розвитку, який, на відміну від існуючих, включає такі елементи: функціональні напрями; таксономію інструментів; інститути (державні інституції, міжнародні фінансові організації); джерела фінансування; методи формування; специфічні принципи; методи та напрями реалізації структурної політики; систему моніторингу. Це дозволило поглибити теоретичні засади формування структурної політики та запропонувати комплекс заходів щодо вдосконалення структури

національної економіки з пріоритетом забезпечення її інтеграційного розвитку. Впровадження запропонованого механізму забезпечить формування нових ознак розвитку національної економіки, дозволить активізувати процеси позитивних структурних зрушень в економіці та підвищить її адаптивні характеристики відповідно до європейського вектора розвитку;

– методичне забезпечення оцінювання структурних зрушень в економіці у частині: розроблення інтегрального коефіцієнта кореляції структурних зрушень, який відображає рівень взаємозв'язку структурних зрушень, що відбуваються в економіці, та рівня її наповнення фінансовими ресурсами; проведення математичної ідентифікації позитивності та негативності динаміки зміни показників структурних елементів на основі удосконалення індексних підходів до оцінювання структурних зрушень К. Гатєва, В. Рябцева, А. Салаї; обґрунтування секторного коефіцієнта ефективності структурних зрушень та показника закритості економічного сектора. Це дозволило розширити можливості інтерпретації структурних змін та виявити закономірності, динаміку та глибину структурних зрушень в економіці;

– науково-методичний інструментарій оцінювання взаємозалежностей між елементами структури економіки та процесами формування основних макроекономічних показників шляхом застосування топологічної моделі графів-зв'язків і побудови економіко-математичної моделі прогнозування залежності формування ВВП від особливостей співвідношення елементів трисекторної моделі економіки, що дозволило виявити й інтерпретувати найбільш суттєві структурні детермінації;

– наукові підходи до систематизації процесів та наслідків взаємодії України з міжнародними фінансовими інституціями шляхом встановлення пріоритету ідентифікації динаміки цих процесів на кількісні та якісні зміни в структурі економіки. Це дозволило: провести аналіз негативних та позитивних наслідків такої співпраці на зміни у структурі економіки; ідентифікувати інвестиційні проекти із найбільшим впливом на процеси структурної трансформації національної економіки; з'ясувати причини недостатньої ефективності

впровадження інвестиційних проектів за участю міжнародних фінансових інституцій; виявити передумови ефективності залучення зовнішніх кредитних запозичень;

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат структурної політики через розкриття таких наукових понять: структурна політика, структурна політика економічного розвитку, структурні зрушення, структурна трансформація, які, на відміну від існуючих, дозволяють оптимально інтерпретувати спектр відповідних економічних процесів та методів управління ними. Уведено в науковий обіг поняття інтегральної структурної політики як синтетичного типу структурної політики, який детермінується оптимальним співвідношенням селективних та функціональних методів, зважена пропорційна дія яких направлена на оптимізацію структури економіки з метою підвищення її інтеграційних можливостей і адаптивних характеристик по відношенню до глобального економічного середовища. На відміну від існуючих, запропонований підхід дозволяє чітко інтерпретувати змішаний специфічний тип структурної політики;

– ретроспективна систематизація процесів регулювання структури національної економіки у частині аналізу їх еволюції з позиції впливу державної економічної політики на структуру національного господарства. Це дозволило розробити періодизацію та виявити характерні особливості для кожного періоду історичного процесу формування структурної політики України, провести диференціацію стратегій управління структурним розвитком на сучасному етапі, що сприятиме поглибленню наукового розуміння політичних та соціально-економічних передумов її становлення;

– теоретичне узагальнення концептуальних підходів до формування структурної політики, що дозволило побудувати методологічну модель структурної політики, а також ідентифікувати її парадигмальну основу за різними критеріальними ознаками на основі проведення кореляції сучасних методів управління структурним розвитком національного господарства, існуючих

економічних теорій і державних програм, котрі сформували теоретичний та емпіричний фундамент процесів формування і реалізації структурної політики;

– обґрунтування особливостей і систематизація процесів взаємодії України та міждержавних інтеграційних об'єднань на основі визначення їх впливу на процеси структурних зрушень. Здійснено аналіз детермінації формування і реалізації структурної політики та специфіки протікання структурних зрушень відповідно до інтеграційних процесів. Такий підхід сприятиме: виявленню пріоритетних напрямів інтеграційного розвитку й основних важелів, які активізують процеси інтеграції за визначеним вектором; оптимальній ідентифікації загроз та переваг залежно від реалізації різних інтеграційних сценаріїв; установленню масштабів впливу інтеграційних факторів на процеси структурної трансформації економіки; розробленню стратегії адаптації програм економічного розвитку та структурної перебудови відповідно до вимог активізації пріоритетного інтеграційного шляху розвитку;

– теоретико-методологічні підходи до дослідження процесів формування та реалізації структурної політики в зарубіжних країнах. Це дозволило: обґрунтувати пріоритет адаптації європейської практики економічного розвитку та вдосконалення структури економіки щодо можливостей застосування у вітчизняних процесах управління національним господарством; систематизувати основні методи структурної політики зарубіжних країн та виявити універсальні інструменти і напрями оптимізації структури економіки; сформувати агрегаційну систему пріоритетних напрямів національної структурної політики на основі можливостей використання зарубіжного досвіду.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що теоретичні та методологічні положення та висновки, викладені в дисертаційній роботі, доведені до рівня прикладних рекомендацій, що у сукупності створюють комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня ефективності структури національної економіки та покращення її інтеграційних можливостей і які мають практичну цінність для державних і місцевих органів влади при формуванні стратегічних і програмних документів щодо структурної модернізації економіки.

Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації проведеного наукового дослідження були використані: Національним інститутом стратегічних досліджень при підготовці аналітичних записок, надісланих до центральних органів державної влади щодо обґрунтування стратегічних цілей та пріоритетів економічного розвитку України і реалізації запропонованого інструментарію структурної політики (довідка № 293/993 від 26.10.2016); Департаментом економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій Полтавської обласної державної адміністрації під час розробки Стратегії розвитку Полтавської області до 2020 року та Плану заходів з її реалізації на 2015–2017 рр. (довідка № 012-04/3081 від 28.09.2016); Департаментом фінансів Полтавської обласної державної адміністрації при розробці програм та проектів соціально-економічного розвитку Полтавщини (довідка № 639 від 26.09.2016); Департаментом інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської обласної державної адміністрації щодо особливостей застосування та обґрунтування інформаційних інструментів структурної політики (довідка № 371/924 від 28.09.2016); у процесі діяльності Полтавського обласного центру зайнятості Державної служби зайнятості з метою сприяння розвитку малого підприємництва та забезпечення високого рівня державної активності в напрямі підвищення рівня кваліфікації трудових ресурсів (довідка № ОЦЗ-3626/0-16 від 27.09.2016); Білоцерківською сільською радою Великобагачанського району Полтавської області в проектній та поточній діяльності щодо впровадження регіональної групи інструментів структурної політики з метою забезпечення регіонального розвитку (довідка № 02-20/543 від 27.09.2016); Товариством з обмеженою відповідальністю «Агрофірма ім. Довженка» для оптимізації розвитку бізнесу та підвищення ефективності експортної діяльності (довідка № 867/01 від 26.09.2016); приватним підприємством «Білоцерківська агропромислова група» при розробленні проектів експортного спрямування (довідка № 767 від 28.09.2016).

Наукові розробки, результати і пропозиції, сформульовані у дисертаційній роботі, апробовані та використовуються у навчальному процесі Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка при викладанні

дисциплін: «Інвестування», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Інноваційний розвиток підприємства» (довідка № 20-9-2529 від 17.11.2016).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є результатом особистих наукових досліджень автора щодо розв'язання актуальної наукової й практичної проблеми забезпечення економічного розвитку України на основі розроблення та реалізації ефективної структурної політики в умовах інтеграційних процесів. Внесок автора в праці, опубліковані у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися й були схвалені на всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми в економіці та шляхи їх вирішення» (м. Одеса, 2012 р.); «Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку: виклики посткризового періоду» (м. Львів, 2012 р.); «Шляхи підвищення економічної ефективності в умовах реформ: досвід розвинутих та перехідних економік» (м. Чернігів, 2013 р.); «Реформування фінансово-економічної системи: погляд у майбутнє» (м. Львів, 2013 р.); «Соціально-економічний розвиток суспільства в контексті інтеграційних процесів» (м. Одеса, 2013 р.); «Розвиток валютно-фінансових відносин в європейських країнах» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); «Інвестиційні та інноваційні пріоритети діяльності економічних суб'єктів» (м. Одеса, 2013 р.); «Економіка та менеджмент» (м. Львів, 2013 р.); «Сучасна економічна наука: теорія і практика» (м. Полтава, 2013 р., 2014 р., 2015 р., 2016 р.); «Проблеми й перспективи розвитку академічної та університетської науки» (м. Полтава, 2015 р.); «Сучасні концепції управління економічним розвитком країни» (м. Одеса, 2016 р.); «Актуальні аспекти модернізації економіки та фінансової системи України» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Економіка і менеджмент: сучасні трансформації в епоху глобалізації» (м. Клайпеда, Литва, 2016 р.); «Балтійсько-чорноморський регіон: історія, економіка, культура, суспільство» (м. Рига, Латвія, 2016 р.); «Інноваційний потенціал соціально-економічних систем: виклики глобального світу» (м. Лісабон, Португалія, 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у 50 наукових працях, у тому числі у 3 монографіях, з яких одна одноосібна, 22 статтях у наукових фахових виданнях України, з яких 13 входять до міжнародних наукометричних баз, 4 статтях – у наукових періодичних виданнях інших держав, 20 тезах у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 57,2 друк. арк., з яких 40,5 друк. арк. належать особисто автору.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 570 сторінок, що містить 55 таблиць, з них 30 таблиць – займають усю площу сторінки, та 20 рисунків, з яких 8 займають усю площу сторінки, 35 додатків, які розміщені на 108 сторінках. Список використаних джерел із 490 найменувань викладено на 46 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1 Структура економіки та концептуальні засади формування структурної політики

Для розкриття сутності структури національної економіки необхідно провести ретроспективний аналіз поняття структури економіки, а також окремих її складових. Такий аналіз доцільно зобразити у вигляді таблиці (додаток А).

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, які доцільно зобразити у вигляді таблиці.

Таблиця 1.1

Теоретичне узагальнення щодо розуміння змісту вихідних категорій
структури національної економіки

Поняття	Зміст
Структура	Поняття структури є досить однорідним, оскільки час його існування в теорії пізнання є великим, що і характеризує практичну відсутність у різниці між підходами до його трактування. Можна визначити, що структура являє собою сукупність елементів, об'єднаних певним зв'язком, які зумовлюють її цілісність.
Структурність	Структурність це – якість об'єкта, яка характеризується наявністю в ньому взаємозалежних елементів або потенційною здатністю для створення такої залежності між ними.
Структура економіки	Структура економіки – це комплекс взаємозалежних елементів системи господарства, функціонування яких забезпечується сукупністю суспільних відносин у сфері виробництва, обміну і розподілу продукції.
Структура національної економіки	Поняття структури національної економіки є більш вузьким до поняття структури економіки загалом, тому структура національної економіки – це комплекс взаємозалежних елементів системи національного господарства, функціонування яких забезпечується сукупністю суспільних відносин у сфері виробництва, обміну і розподілу продукції.

Розглянемо структуризацію економіки з точки зору продукту, який вона виробляє. На початковому етапі економіка розглядалась як односекторна модель (Р. Солоу [485]) та характеризувалася виробленням одного універсального продукту, який проходить стадії споживання й накопичення. Така модель первинної оцінки економічних процесів з боку її єдиного агрегованого стану дозволяла здійснювати аналіз свого функціонування, а також виявляти динаміку співвідношення показників споживання та накопичення. Подальший розвиток аналізу структури економіки здійснив К. Маркс, який запропонував двосекторну модель економіки, яка враховувала предмети споживання й засоби виробництва. Пізніше була запропонована трисекторна модель економіки, яка враховувала предмети праці, засоби праці й предмети споживання, а також її розподіл на сектори, кожний з яких виробляє свій продукт: матеріальний (нульовий) – предмети праці, фондоутворюючий (перший) – засоби праці, споживчий (другий) – предмети споживання. Ділення першого підрозділу на два сектори виправдано з точки зору використання засобів праці в багатьох виробничих циклах, а предметів праці – тільки в одному [162, с. 103 – 104].

Загальну структуризацію економіки здійснив К. Кларк [444] шляхом запропонованої трисекторної моделі економіки. Поряд з ним дану модель у своїх наукових дослідженнях розробляли Алан Фішер [451] та Жан Фурастьє. На відміну від існуючого розуміння структури економіки, дана модель поділяла економічну структуру за сферами діяльності її суб'єктів. Так, К. Кларк поділяв економіку за такими секторами: сільське господарство, промисловість та сфера послуг. Залежно від співвідношення між ними в економічному просторі, можна охарактеризувати стадію розвитку економічної системи. У розширеному розумінні первинний сектор економіки поряд з сільським господарством включає видобуток сировини, гірництво, рибну та лісову промисловість. До вторинного сектора економіки К. Кларк відносить промислове виробництво й будівництво. Третинний сектор представлений сферою послуг, освітою та туризмом [444].

Теорія трисекторної моделі економіки передбачає еволюцію співвідношення її основних складових у вигляді секторів, з переходом інтенсивності

функціонування з першого до останнього. Переважання інтенсивності розвитку третинного сектора економіки проявляє себе як показник її об'єктивної еволюції у напрямі закріплення в ній постіндустріальної системи. Така тенденція, на думку К. Кларка, зумовлена зміною інтенсивності споживчого попиту на продукт функціонування кожного із секторів, що в процесі подальшого розвитку призводить до постійного підвищення попиту на продукт третинного сектора та відповідного зменшення на продукти первинного та вторинного. При цьому економічний розвиток відбувається в результаті закріплення постіндустріальної моделі з максимальною інтенсивністю функціонування третинного сектора та зниженням до відповідного рівня активності двох перших секторів.

До третинного сектора, в розширеному розумінні, можна віднести види діяльності, які пов'язані з рухом товарів (торгівля та транспорт), грошей (банки й страхування), з державним управлінням, освітою, охороною здоров'я, туризмом, вільними професіями й сукупністю послуг, спрямованих на виробництво, обмін і контроль за інформацією, а також науково-дослідну та інженерну діяльність, рекламу, вивчення ринку (маркетинг), податкові консультації, формування персоналу [58, с. 14].

Серед зарубіжних вчених структуру економіки досліджували такі науковці, як Д. Белл, М. Кастелс, М. Порат, П. Друкер, В. Іноземцев, Ю. Аояма. Характерним для їх наукових поглядів є також виділення третинного сектора економіки, активізація якого є метою економічного розвитку держави. Так, Ю. Аояма та К. Кастелс приділяли увагу дослідженню моделей економіки США, Канади та Великобританії, вони виділили інфоіндустріальну модель, яка закріпилась в економіці Німеччини та Японії. У цих економічних системах відбувається постійний приріст третинного сектора та уповільнення двох перших секторів [21, с. 70]. Д. Белл в своїх дослідженнях розвиває далі ідеї К. Кларка, шляхом подальшої диференціації третинного сектора економіки на декілька елементів. Він виводить існування четвертинного та п'ятеричного секторів, у результаті чого звужує структуру третинного сектора до комунального господарства та транспорту. При цьому четвертинний сектор охоплює такі сфери

економічної активності, як фінанси, торгівлю, операції з нерухомістю, а також страхування. П'ятеричний сектор включає в себе державне управління, дослідницьку діяльність, освіту, охорону здоров'я та відпочинок [20].

Дослідження структури економіки з точки зору її секторної диференціації за інформаційним типом проводить науковець В. Іноземцев. У своїх дослідженнях він виділяє два сектори, які виводить за притаманними їм ознаками, з позиції ділення їх за суб'єктно - об'єктною класифікацією на базі існуючого три секторного розподілу економіки. Автор налічує два сектори функціонування економіки, перший з яких суб'єкт-об'єктний, який включає сфери економічної діяльності первинного сектора, а також комунальне господарство і транспорт. Другий – суб'єкт-суб'єктний сектор, котрий охоплює юридичні та консультаційні послуги, послуги програмного забезпечення, діяльність наукових організацій, виробництво інформації, сферу культури, освіту, сферу фінансової та страхової діяльності, сферу операцій з нерухомістю, державне управління [259, с. 26].

Існують й інші теорії структуризації економіки, серед них заслуговує на увагу ділення економіки за секторами П. Ромера. Згідно з його науковими поглядами, економічна структура також розділяється за трисекторним типом. Перший сектор характеризується ним як дослідницький та інформаційний, другий сектор охоплює діяльність з виробництва технологічного обладнання, третій сектор відповідає за виробництво кінцевої продукції споживчого призначення. Кожен із секторів характеризується продуктом, який він виробляє. Так, перший сектор виробляє знання, яке уособлюється в нових технологіях та розробці технологічних процесів. Він детермінується взаємодією людського капіталу та вже отриманими знаннями, які виступають його фактором виробництва. Набуті знання розглядаються ним як вільне благо, яке доступне всім суб'єктам економічної діяльності, а отже вони не являються конкурентними факторами. Другий сектор реалізує здобутки першого шляхом впровадження отриманих у ньому технологічних розробок, у результаті чого отримується прибуток від реалізації засобів виробництва відповідного технологічного рівня. Третій сектор відображає процес використання трудового капіталу та засобів виробництва у процесі

створення кінцевого споживчого продукту [484]. При чому технологію П. Ромер вважає ендогенним детермінуючим фактором економічного розвитку, а не ендогенною його ознакою. Технологія, на його думку, допомагає стримувати зниження прибутковості інвестицій, оскільки здатна створювати швидкий темп розвитку економіки. На відміну від стандартної точки зору на технологію, згідно з якою дослідження в технології являються досить стихійним процесом, П. Ромер вказує, що межі технологічних винаходів обмежують лише обсяги вкладеного в цей процес фінансового та трудового капіталу, оскільки при збільшенні його обсягів зростає й обсяг кінцевого продукту, в даному випадку – технології.

Одним з інтегральних підходів щодо розуміння структури економіки являється теорія технологічних укладів Ю. Глаз'єва. Шляхом дослідження динамічних характеристик економічної системи, які утворюються в результаті проходження нею етапів свого розвитку, на базі теорії довгих хвиль Кондрат'єва, Ю. Глаз'єв виділяє формування технологічних укладів. Глаз'єв стверджує, що основна ідея концепції технологічних укладів полягає в тому, що технологічна спряженість породжує синхронність в еволюції утворюючих відтворювальну цілісність виробництв, що і створює матеріальну основу циклічних коливань. Технологічний уклад являється самовідтворюючою цілісністю, в наслідок чого технічний розвиток економіки не може відбуватися інакше, як шляхом послідовної зміни технологічних укладів. Життєвий цикл кожного з них створює зміст відповідного етапу техніко-економічного розвитку. На різних фазах життєвого циклу технологічного укладу змінюється співвідношення еволюційного й революційного, фондозберігаючого та трудозберігаючого НТП, спеціалізованих й універсальних, диверсифікованих і концентрованих виробництв [65]. Логіка життєвого циклу технологічного укладу впливає із закономірностей формування технологічних траєкторій. У фазі становлення нового технологічного укладу існує значна кількість варіантів його базисних технологій. В умовах актуалізації відповідних суспільних потреб у фазі росту технологічного укладу розвиток його базисних виробництв відбувається шляхом нарощування випуску невеликої

кількості універсальних моделей, концентрованих у небагатьох організаціях, які освоїли нову технологію [65, с.12].

Технологічний уклад характеризується складною внутрішньою структурою, яка складається з елементів різного функціонального значення. Комплекс базисних сукупностей технологічно спряжених виробництв утворює ядро технологічного укладу. Технологічні нововведення, що визначають формування ядра технологічного укладу і революціонізують технологічну структуру економіки, отримали назву «ключовий фактор» [65, с. 13]. Галузі, які інтенсивно використовують ключовий фактор і грають провідну роль у поширенні нового технологічного укладу, є несучими. З точки зору формування технологічного ядра економічної системи диференціація активності економічного простору за галузевим принципом відбувається на основі використання інтенсивності ключового фактору. Тобто на кожному етапі розвитку економіка може змінювати технологічний уклад, а отже, і технологічне ядро, яке активізується використанням ключового фактору. Таким чином, структура економіки в даному контексті розглядається з точки зору її динамічних характеристик. Провідною ідеєю такого підходу є виявлення складної дискретності економічного простору, яка і формує структуру економіки залежно від періоду перебування її в тій чи іншій фазі формування відповідних технологічних укладів. У даному контексті слід відмітити, що ідентифікація елементів економіки за критерієм частки в її структурні секторів, які відносяться до відповідних технологічних укладів, відображає ступінь еволюції економічної системи. Так, наприклад високий рівень розвитку секторів, які виробляють нанотехнології – один з базисних напрямів шостого технологічного укладу, на основі яких розвиватимуться фотоніка та оптико-інформатика, нові покоління високопродуктивних і мініатюрних комп'ютерів, великих інтегральних схем, що свідчить про стійку адаптивну тенденцію розвитку економічної системи [310, с. 74].

До такого напрямку інтегрального підходу структуризації економіки також можна віднести теорію нововведень Г. Менша. Дана теорія структурує економіку з точки зору її динамічних характеристик на основі інтенсивності базисних

нововведень. Г. Менш виділяє декілька категорій інновацій: базисні інновації, які характеризуються абсолютно новими якостями чи значно покращеними властивостями; покращуючі інновації, які розвивають та модифікують базисні інновації; псевдоінновації, до яких Г. Менш відносить помилкову винахідливість, котра частково покращує відмираючі технології й винаходи. Він виділяє період економічного розвитку, при якому відбувається ситуація «технологічного пату», тобто такий стан економіки, при котрому базисні інновації вичерпують свій потенціал, що призводить до економічної стагнації.

На основі проведеного дослідження зробимо класифікацію підходів, які структурують економіку за тією чи іншою моделлю (таблиця 1.2).

Секторальна структура економіки змінюється відповідно до проходження етапів її розвитку:

- доіндустріальному етапу притаманна активізація сектора економіки, який відповідає за видобуток природних ресурсів;
- індустріальному етапу характерний розвиток промисловості;
- постіндустріальному етапу властиве піднесення сектора економіки, який відповідає за функціонування сфери послуг.

Трансформацію секторальної структури економіки в результаті проходження етапів її розвитку обґрунтували С. Кузнец [463] та Ж. Фураст'є [396]. Динаміка зміни інтенсифікації функціонування того чи іншого сектору в процесі проходження етапів розвитку економіки у вигляді процентного співвідношення представлена на рис. 1.1.

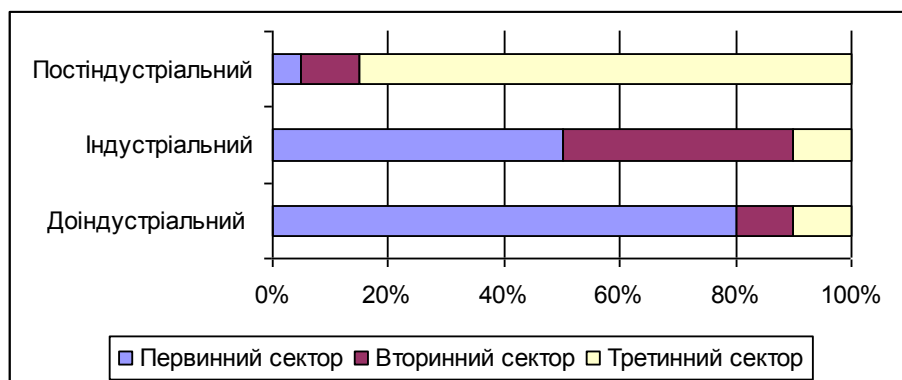

Рис. 1.1. Співвідношення інтенсивності розвитку секторів економіки відповідно до етапів розвитку економіки (складено автором)

Таблиця 1.2

Класифікація наукових підходів до моделей структурування економіки

№ п/п	Підхід до класифікації	Автор, джерело	Зміст
1	Односекторна модель	Р. Солоу [485]	Найпростіша модель, яка включає створення економікою єдиного універсального продукту, котрий проходить стадії споживання та накопичення.
2	Двосекторна модель	К. Маркс [142]	Перший сектор, який виробляє продукт – засоби виробництва, другий сектор виробляє продукт – предмети споживання.
		В. Іноземцев [137]	Суб'єктно-об'єктний сектор включає сільське господарство, видобувну галузь, інфраструктуру (транспорт) та комунальне господарство; суб'єкт-суб'єктний сектор охоплює юридичні та консультаційні послуги, послуги з програмного забезпечення, діяльність наукових організацій, виробництво інформації, сферу культури, освіту, фінансову та страхову діяльності, операції з нерухомістю, державне управління.
3	Трисекторна модель економіки	К. Кларк [444]	Видобувні галузі (сільське господарство, видобуток сировини, гірництво, рибна та лісова промисловість); промислове виробництво та будівництво; сфера послуг, освіта та туризм.
		П. Ромер [484]	У своїх дослідженнях характеризує технологію як фактор економічного розвитку та розділяє економіку на три сектори: технологічний сектор (дослідницький та інформаційний), сектор виробництва засобів виробництва та сектор виробництва предметів споживання.
		В. Колемаєв [162]	Перший сектор – предмети праці, другий – засоби праці, третій створює предмети споживання.
4	П'ятисекторна модель	Д. Белл [20]	Перший сектор – видобувна галузь, другий сектор – промисловість, третій сектор – комунальне господарство, транспорт, будівництво, четвертинний сектор – фінанси, торгівля, операції з нерухомістю, страхування, п'ятеричний сектор – державне управління, дослідницька діяльність, освіта, охорона здоров'я, відпочинок.
5	Дуальні детермінологічні моделі	Ю. Глаз'єв [65]	Теорія технологічних укладів та технологічних ядер.
		Г. Менш [208]	Теорія інновацій і технологічних патів.
		М. Порат [473]	Виділення інформації як основи постіндустріального розвитку, структуризація економіки на первинний та вторинний інформаційні сектори.

Примітка. Складено автором

З урахуванням розглянутого, для подальших наукових досліджень необхідним є поглиблення розуміння активізації функціонування третинного сектора економіки. На нашу думку, консолідація підходів щодо структуризації економічної системи, а саме поєднання секторної та детермінологічної моделі дозволяє сформувати достатньо повне уявлення щодо структури економіки. Універсальність такого підходу пов'язана з можливістю аналізу структури економіки з позиції глобального економічного середовища, адже частка того чи іншого сектора у наповненні ВВП дозволяє не тільки проаналізувати національну економічну структуру, але й виявити екзогенні фактори в тенденції її розвитку. Так, питома вага зовнішньоторговельних операцій у складі ВВП свідчить про частку економічної структури, яка здебільшого має змінний характер, а питома вага імпорتنих операцій – характеризує рівень незалежності економічних процесів національного господарства.

Секторний підхід дозволяє зрозуміти підґрунтя зростання обсягів того чи іншого сектора з позиції посилення глобалізаційних процесів. Результатом таких трансформацій світової економіки є формування кластерних позанаціональних економічних структур, що в свою чергу, зумовлює глобальне розміщення виробничих сил. Наприклад, висока частка сфери послуг у наповненні ВВП у розвинутих країнах постіндустріального типу компенсується концентрацією виробничого сектора в інших, що частково забезпечується зростанням обсягів експортоорієнтованих інвестицій цих держав. Найбільші обсяги фінансових інвестицій у світову економіку надходять з країн ЄС, Японії та США. Не дивлячись на зростання ролі інформаційного сектора економіки, доля впливу матеріального виробництва на розвиток економічних процесів залишається досить високою та носить базисний характер. Отже, важливою умовою дослідження структури національної економіки є врахування впливу світових інтеграційних процесів на її трансформацію в межах формування глобальних економічних кластерів зі специфікою функціонування економічних процесів країн, які їх формують.

Як було зазначено вище, у розвинутих країнах світу сфера послуг є найбільшим сектором економіки, в якому залучено 65%–75% усього працездатного населення, обсяг капіталовкладень у даний сектор становить 50% від загальної їх кількості, а доля у наповненні ВВП складає від 63% до 74%. Така тенденція супроводжується постійним розширенням спектра послуг, а також приростом залучених фахівців. За статистичними даними, в США у сфері послуг зайнято 73 % трудових ресурсів, Нідерландах – близько 50%, в Німеччині – 41%, в Італії – 38% [368, с. 51]. Світова економіка взагалі характеризується нарощенням імпортно-експортних операцій у сфері послуг.

У різних джерелах сфера послуг визначається як:

- 1) умовне найменування сукупності галузей економіки, які пер доставляють послуги населенню [34, с. 366];
- 2) сукупність галузей економіки, які представляють послуги населенню [63, с. 340];
- 3) система галузей народного господарства, продукти, споживча вартість яких виражається в наданні зручностей [63, с. 547];
- 4) сукупність галузей, підгалузей і видів діяльності, функціональне призначення яких у системі національної економіки виражається у виробництві й реалізації послуг і духовних благ для населення [218].

На нашу думку, сфера послуг – це сукупність галузей суспільного виробництва, що характеризується системою видів економічної діяльності, направлених на виробництво та реалізацію матеріальних і нематеріальних послуг з метою забезпечення споживчих потреб. У цьому контексті до матеріальних слід відносити ті послуги, результатом яких являється створення нової чи відновлення існуючої споживчої вартості, а до нематеріальних – відносяться послуги, які не мають майнового підґрунтя, або духовні блага, при цьому об'єктом таких послуг є безпосередньо людина.

За загальною міжнародною класифікацією, згідно з ООН, до структури сфери послуг входить 160 типів послуг, які розділені на 12 підрозділів : ділові (46); транспортні (33); послуги зв'язку (25); фінансові та страхові (17); будівельні

й інжинірингові (5); дистриб'юторські (5); загальноосвітні (5); послуги із захисту навколишнього середовища (4); послуги з охорони здоров'я та соціальні послуги (4); туризм та мандрювання (4); послуги в області організації дозвілля, культури, спорту (5); інші послуги [2, с. 81].

Аналіз функціонування сфери послуг здійснюється наступним чином (рис. 1.2).

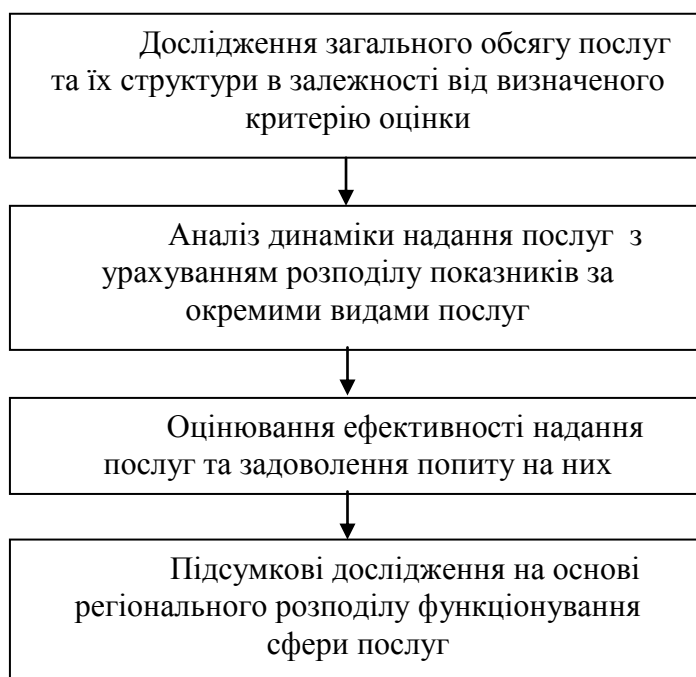

Рис. 1.2. Алгоритм аналізу сфери послуг (розроблено автором)

При цьому існують чинники, які ускладнюють проведення аналізу третинного сектора економіки: складність відокремлення ціни на товар від ціни на супутні послуги (наприклад, відокремлення вартості доставки товару від самого товару, який доставляється); проблема фіксування зміни власника послуги (на послугу не поширюється право власності, оскільки вона не існує у вигляді об'єкта); постійна зміна якості послуг; невідчутність послуг; неможливість зберігання послуг [7, с. 37].

Існують підходи до класифікації сфери послуг з точки зору їх зовнішньоекономічного аспекту та участі в міжнародному обороті. У цьому випадку сферу послуг поділяють на три групи : послуги, які можуть виступати

об'єктом зовнішньої торгівлі (морські та повітряні перевезення вантажів і пасажирів, послуги зв'язку, послуги з міжнародного кредитування й страхування); послуги, які не можуть виступати об'єктом зовнішньої торгівлі (індивідуальні послуги, інфраструктурні, державні та соціальні); послуги, які можуть бути як об'єктом зовнішньої торгівлі, так і задовольняти потреби національної економіки.

Статистика свідчить, що розвиток третинного сектора економіки характеризується підвищенням обсягів використання трудового капіталу у високопродуктивних сферах зайнятості. Так, сектор послуг у розвинених країнах забезпечує близько 77% зайнятості населення, а висока продуктивність праці у цьому секторі призводить до більших темпів зростання ВВП, ніж ті, що здатна забезпечити промисловість [239, с. 73].

Збільшення частки сфери послуг у національній економічній системі є одним з найважливіших чинників економічного зростання та її адаптації до вимог глобального економічного середовища. Розвиток сфери послуг на національному та міжнародному рівні пов'язаний з активізацією руху фінансового і трудового капіталу, як в межах національної економіки, так і міжнародному економічному просторі, що забезпечує стимулювання розвитку ринків капіталів, товарів, робочої сили. Отже, розвиток економіки неможливий без активізації функціонування сфери послуг як одного з основоположних чинників формування сучасного постіндустріального типу економіки.

Далі нам необхідно розглянути сутність категорії «структурної політики» яка являється напрямом регулювання змінами в структурі економіки. Наукове трактування сутності категорії «структурна політика» вимагає проведення ретроспективного аналізу формування даного поняття за рахунок існуючих обґрунтованих економічних та філософських категорій. Такий аналіз буде виступати основою для розширення розуміння структурної політики, оскільки дозволить селективно визначити детермінуючі умови, які призвели до його виникнення та закріплення в економічній науці.

Сутність більшості економічних категорій являє собою складну логічну дефініцію. Формування наукового підходу до трактування певної категорії

потребує не тільки прямого аналізу її складових елементів, але й вимагає пошуку їх оптимального співвідношення. На нашу думку, аналіз поняття «структурна політика» доцільно розпочати з ідентифікації змісту його складових, які формують первинну уяву про нього, що доцільно зобразити у вигляді таблиці. Вище нами було визначено поняття структури та структурності, отже далі нам необхідно розглянути поняття політики.

Розглянемо основні складові категорії, яка нами досліджується, у вигляді аналізу понять «політика» та «економічна політика». Для визначення місця структурної політики в ієрархічній системі державної політики, необхідно розглянути поняття економічної політики, оскільки вона являє собою джерело для подальшої диференціації напрямів регулювання економічного середовища. Економічна політика по відношенню до структурної є більш загальним поняттям, у свою чергу структурна політика є окремим напрямом економічної політики. Дослідження економічної політики є важливою науковою проблемою, про що свідчать обсяги її наукового аналізу, а також каузальний характер її впливу на народне господарство та соціальне середовище держави.

На основі проведеного аналізу (додаток Б), можна зробити висновок, що економічна політика – це система дій та заходів, направлених на управління економічною сферою функціонування держави. Вона нерозривно пов'язана з іншими напрямками функціонування держави, але являє собою відокремлену від них складову. Економічна політика реалізується державою за різними напрямками, які можна узагальнити до таких: структурна політика, інвестиційна політика, фінансово-кредитна політика, соціальна політика, зовнішньоекономічна політика, науково-технічна політика, податкова політика, бюджетна політика. Структурна політика являє собою один із напрямів економічної політики та представляє собою окрему складову системи управління економікою.

Наступним етапом дослідження є аналіз періоду формування наукового уявлення про структуру економіки, з подальшим його ускладненням та диференціацією. Поняття структури в загально-філософському значенні ми розглянули вище. Важливим аспектом структурної політики є її детермінованість

поняттям структури в суто економічному вимірі, тобто власне розуміння сутності структури економіки. За об'єктним складом структурна політика впливає на зміну характеристик структури економіки. Отже, доцільно розглянути історичне формування сутності поняття структури економіки як об'єкта регулювання структурної політики, оскільки взаємозв'язок процесу еволюції розуміння першого є основною детермінантою формування останнього. Поняття структури економіки в загальному розуміння ми розглянули вище, але для більш розширеного сприйняття цього поняття як складного багатогранного явища нам необхідно розглянути історично сформовані теоретичні уявлення про неї.

Ускладнення диференціації наукових підходів до розуміння економічних явищ відбувалося під дією історичного розвитку структури господарства, що у кінцевому зумовило виникнення нових концепцій регулювання економіки. Отже, історичний розвиток економіки здійснює неопосередкований вплив на формування та адаптацію по відношенню до нього економічних теоретичних знань та методів управління економічним середовищем, а отже, нерозривно пов'язаний з ними у часі.

Етапи ускладнення розуміння поняття структури економіки доцільно зобразити у вигляді таблиці 1.3.

Поняття структури, як було зазначено, характеризує наявність в об'єкті сукупності стійких зв'язків, які забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, а також збереження основних властивостей при різних зовнішніх та внутрішніх змінах. Тобто структура економіки – це сукупність стійких зв'язків між частинами та елементами економічної системи, які відображають особливості та рівень її функціонування [312, с. 75].

Залежно від об'єкта аналізу в економічній системі виділяють певну кількість структур, які проявляють себе в процесі її функціонування. Такі структури окремо відображають багатоваріантні аспекти функціонування економічної системи, а також надають змогу здійснювати її аналіз завдяки наявності переліку економічних показників. Так, виділяють декілька видів структур економічної системи: структура суспільного виробництва, галузева структура, секторальна

структура, регіональна структура, структура виробництва та структура споживання, промислова структура.

Таблиця 1.3

Історичні аспекти дослідження структури економіки

Етапи	Особливості розуміння
Перший етап від XVIII ст. до кінця XIX ст.	Дослідження категорії структури економіки проводили Д. Рікардо, А. Сміт, А. Маршалл, акцентуючи увагу здебільшого на аналізі зрізів статичного стану економічної системи. Розвиваючи розуміння складної сутності структури економіки, Ф. Кене, а також К. Маркс почали розглядали динамічні характеристики її структурних змін та перетворень.
Другий етап з початку XX ст. до 30-тих років XX ст.	Розробкою аналізу структури економіки займався Дж. Б. Кларк, який обґрунтував концепцію трисекторної структури народного господарства, яка характеризує ступінь розвитку економічної системи залежно від міри співвідношення секторів економіки, а саме сільського господарства, промисловості та сфери послуг. На даному етапі важливим є дослідження динамічних характеристик економічної системи, з'являється теорія динамічної рівноваги В. Паретто.
Третій етап - 30- ті роки XX ст.	На базі кейнсіанських моделей зростання економічної системи. Е. Домар та Р. Харрод розвивають аналіз економічної структури, А. Солоу в своїх дослідженнях спирається на неокласичний підхід щодо розуміння особливостей функціонування економічної системи. Р. Удзава, В. Льюїс та Р. Стоун займаються розробкою багатосекторних моделей економічного розвитку.
Четвертий етап з 50-тих років XX ст. до сьогодні	У дослідженнях Є. Шишинські та К. Ерроу з'являються економічні теорії, які обґрунтовують вплив структурного фактору технологічного прогресу на динаміку економічного розвитку. Виникнення напряму «нового класицизму» у кінці 80-тих на початку 90-тих років XX ст. характеризується обґрунтуванням ролі інноваційної діяльності в породженні зрушень у технологічній структурі. Розробками цієї проблеми займалися такі економісти, як П. Ромер, Р. Лукас, А. Янг. Дослідженнями економічної системи з боку міжгалузевих структурних змін в економіці, які аналізувались за допомогою математичних моделей, займалися В. Леонт'єв, В.С. Немчинов, а також Л.В. Канторович. Вітчизняну школу структурних досліджень в економіці представляють В.Е. Коломойцев, С.О. Біла, С.А. Єрохін, М. Якубовський, А. Никифоров, Л.М. Шаблиста, багато інших науковців.

Примітка. Опрацьовано автором

Структура суспільного виробництва узагальнено відображає складові та пропорції економічної системи, її характеризують як відтворювальну структуру

економіки. Галузева структура надає можливість аналізувати стан економічного середовища на основі показників функціонування окремих її галузей, а секторальна – відображає об'єднані комплекси галузей за визначеними ознаками чи принципами. Розглянемо загальні види структури економіки у вигляді таблиці (додаток В).

Отже, виділення переліку структур в економічній системі дозволяє зробити висновок, що вони є відображенням її динамічного стану. Існує пряма та зворотна залежність функціонування економічної системи в цілому, її окремих зрізів та елементів, які уособлюються в існуванні структур як таких. Структурна політика, як науковий підхід до розуміння економічних явищ та принципів функціонування економічної системи, дозволяє знаходити закономірності її розвитку через дослідження станів її структур. Таким чином, нами проаналізовані історичні джерела формування поняття структурної політики, як в науковому просторі, так і в суто історичній детермінації.

Наступним етапом дослідження є проведення аналізу сучасних підходів до розуміння сутності структурної політики.

Таким чином, нами проаналізовані історичні джерела формування поняття структурної політики, як в науковому просторі, так і в суто історичній детермінації. Наступним етапом дослідження є проведення аналізу існуючих підходів до структурної політики. Так, науковець Кавтиш О.П. зазначає, що під структурною політикою доцільно розуміти сукупність наукових обґрунтованих методів, засобів та практичних заходів, що спрямовані на оптимізацію внутрішніх пропорцій економічної системи з метою забезпечення її розширеного відтворення в умовах обмеженості економічних ресурсів. [139, с. 17]. Хоча дане визначення є логічно побудованим, але в ньому відсутнє відображення сутності політики як управлінської діяльності. Кахович О.О. зазначає, що структурна політика являє собою кумулятивний підсумок:

- 1) аналізу і оцінки наслідків не лише сформованих, але й передбачуваних структурних змін в умовах функціонування економічної системи і їх врахування в практиці державного управління;

2) формування відповідного економічного середовища і системи відтворення, максимально орієнтованої на підтримку пропорційності та рівноважного стану економіки;

3) оптимізації структурних аспектів економічного зростання, які дозволяють використовувати структурну політику як інструмент досягнення оптимальних для сучасного рівня розвитку макропоказників функціонування національної економіки [147].

Відмітимо, що структурна політика, насамперед, характеризується наявністю дії, яка випливає з аналізу, але не являє собою аналіз як окремо взятий стан пізнання. Структурна політика не може являти собою «кумулятивний підсумок», оскільки підсумок – це лише пасивна дія по відношенню до економічної системи, в той час як політика взагалі, економічна і структурна політика зокрема, являють собою факт управління цією системою.

На думку О. Мельниченка, структурна політика – це свідомі дії суб'єкта регуляторного впливу, спрямовані на усунення негативних проявів існуючих диспропорцій та активізацію «точок росту» задля забезпечення сталих і збалансованих темпів розвитку національної економіки та окремих її складових. Структурні зрушення є відображенням результативності структурної політики попередніх періодів та вихідною базою для її коригування з урахуванням умов, що змінилися. [207, с. 21] Вважаємо недоцільним використання у даному визначенні поняття «свідомої дії», адже наявність свідомості, як такої, належне лише до людини, а не до суб'єкта державного регулювання. Свідомість – специфічний прояв духовної життєдіяльності людини, пов'язаної із пізнанням, яке робить (відомим), знаним зміст реальності, що набуває предметно-мовної форми знання [391, с.567]. Разом з тим, представлене визначення враховує особливості структурної політики, адже визначає її як дію, направлену на усунення диспропорцій економічної системи, що відображає мету структурної політики.

С. Біла під структурною політикою розуміє економічні заходи держави щодо регулювання системи національного господарства з метою стимулювання в ній цілеспрямованих зрушень, здебільшого на макро- та мікроекономічних рівнях

[28, с. 41]. Дане визначення є досить логічно побудованим, але не в повній мірі враховує здатність структурної політики впливати на пропорції складових економічної системи, що, на нашу думку, є основним важелем та особливістю даного виду державного впливу. Автором також не акцентується увага на позитивності впливу структурної політики, тобто на особливостях цієї позитивності по відношенню до економічної системи держави, яка проявляється, наприклад, в налагодженні пропорційності розвитку елементів економіки. В цілому ж визначення достатньо відображає сутність структурної політики та заслуговує на увагу.

С. Єрохін вважає, що структурна політика – це сукупність заходів, які впливають на збалансованість промислового потенціалу, галузеві і міжгалузеві пропорції [114, с. 53]. Аналіз даного визначення дає нам змогу зазначити, що автор дещо обмежується сфера застосування структурної політики, оскільки економічна система налічує більше зрізів своєї структури, ніж промисловий, галузевий та міжгалузевий.

М. Якубовський доводить, що структурна політика – це комплекс державних заходів щодо визначення стратегічних цілей і поточних пріоритетів структурної перебудови та забезпечення їх досягнення засобами як економічного, так і адміністративного-правового впливу. Ринкові регулятори, поєднуючись з державним впливом, посилюють мотивацію до формування нових якісних пропорцій в економіці [435, с. 10]. Автор доречно характеризує структурну політику за телеологічним принципом, розглядаючи її цілі та пріоритети як основу поняття.

В. Ковальчук підкреслює, що структурна політика визначає цілі, завдання, напрями, а також механізм діяльності органів державної влади в установленні найбільш оптимальних пропорцій і структурних зв'язків між різними підсистемами і елементами в економіці в цілому, її рівнях, відтворювальних стадіях і процесах [158, с. 31]. На нашу думку, автор не повністю відображає практичну складову структурної політики.

На погляд Є. Фукса, структурна політика – це комплекс заходів держави щодо регулювання виробничо-технологічної структури національної економіки з метою стимулювання в ній інноваційних та інвестиційних структурних зрушень на різних рівнях економіки, спрямованих на підтримку її збалансованості та сталого розвитку. [395, с. 5]. На думку вченого, структурну політику слід розглядати як підсистему промислової політики, що пов'язана і активно взаємодіє з іншими напрямками економічної політики держави (інвестиційною, науково-технічною, інноваційною, промисловою, амортизаційною, бюджетною, податковою, аграрною, зовнішньоекономічною та ін.) [395, с. 6]. Підхід Є. Фукса дещо звужує здатність структурної політики використовувати для розвитку весь можливий потенціал економічної системи.

Отже, існують різні підходи до визначення структурної політики, але, на нашу думку, вони не досить точно відображають її сутність. Вважаємо, що структурна політика – напрям економічної політики держави, який включає в себе комплекс заходів управління процесами трансформації економічної системи у вигляді зміни кількісних та якісних характеристик її взаємопов'язаних елементів з метою створення їх збалансованої та ефективної пропорції для досягнення стійкої позитивної динаміки економічного розвитку.

Запропонований підхід визначає місце структурної політики серед інших напрямів державної політики, враховує сутність політики як управлінської діяльності держави, відображає практичну направленість структурної політики. Застосування поняття оптимальності у визначенні дає можливість підкреслити мету структурної політики, яка полягає в формуванні ефективних важелів розвитку економічної системи [329, с. 67]. Крім того, у визначенні відображено сутність понять структури та структурності за рахунок введення поняття ефективної пропорції взаємопов'язаних елементів економічної системи.

Таким чином, слід зазначити, що структурна політика - це досить складне поняття в економічній науці, для якого відсутній єдиний підхід до розуміння. Разом з тим, запропоноване та обґрунтоване нами визначення структурної політики не претендує на кінцевий варіант трактування цього поняття, оскільки

процес наукового пізнання ніколи не обмежується поточним часом, а знаходиться в стані постійного розвитку та зміни, що і являє собою його сутність.

Продовжуючи дослідження концептуальних засад структурної політики, нам необхідно окреслити її місце серед інших напрямів економічної політики держави. Адже, не дивлячись на відносно однорідний підхід щодо визначення сутності структурної політики, в науковій літературі досить суперечливими є твердження щодо включення її до інших напрямів економічної політики держави.

Вважаємо недоцільним об'єднання напрямів галузевої і структурної політики [114, с. 53]. Структурна політика використовує весь інструментарій галузевої політики, але не обмежується регуляцією лише галузевих пропорцій економіки.

Для структурної політики характерним є певний перелік напрямів її реалізації:

- створення умов для формування галузевої структури народного господарства, з метою оптимізації її розвитку;
- стимулювання та розвиток галузей, які визначають науково-технічний прогрес економічної системи;
- зміна інституціональних пропорцій економічної системи.

Деякі автори в своїх дослідженнях стверджують, що структурна політика являється частиною промислової політики держави [395, с. 7], інші – ототожнюють структурну та промислову політику [231, с. 127].

Промислова політика - це державна політика, спрямована на стимулювання ефективності промислового виробництва, підтримку конкурентоспроможності окремих галузей і підприємств, оновлення і розширення виробництва, а також створення нових робочих місць [229, с. 250]. Якщо узагальнити загальновизнану точку зору на промислову політику то можна зазначити що промислова політика – це напрям економічної політики який ґрунтується на активній участі держави у формуванні структури та організації промисловості який має на меті досягнення економічного зростання. На стратегічному рівні промислова політика - це сукупність дій держави як інституту, що вживаються для надання впливу на

діяльність господарюючих суб'єктів (підприємств, корпорацій, підприємців і т.д.), а також на окремі аспекти цієї діяльності, відносяться до придбання факторів виробництва, організації виробництва, розподілу та реалізації товарів і послуг у всіх фазах життєвого циклу господарюючого суб'єкта та життєвого циклу його продукції [91]. Л.І. Яковенко зазначає, що загально визнаним фактом є те, що промислова політика виступає складовою економічної політики і пов'язана з тим її напрямком, який спрямований на створення умов для діяльності промислового комплексу [432, с. 10]. Науковці при визначенні промислової політики ґрунтуються на її засобах та сфері застосування, і визначають її як сукупність заходів, які особливо впливають на спосіб функціонування галузей промисловості та підприємств [127, с. 102 – 103].

Промисловий сектор економіки розуміють як частину економіки, яка пов'язана з виробництвом товарів без безпосереднього використання природних ресурсів у великих обсягах. Цей вторинний сектор відрізняється від первинного виробничого сектора; який включає сільське господарство, рибальство, лісове господарство та гірничодобувну промисловість, які виробляють товари з безпосереднім використанням природних ресурсів у великому обсязі. Третинний сектор, який виробляє послуги, включає транспорт, фінансові послуги, охорону здоров'я, освіту і управління тощо [426].

Таким чином, враховуючи дослідження сутності структурної та промислової політики, можемо зробити висновок, що промислова політика і структурна політика є напрямками економічної політики держави. Промислова політика направлена на регулювання діяльності промислового комплексу, а також забезпечення відповідних умов його функціонування. В результаті стимулювання промислового сектору економіки відбувається опосередковане стимулювання інших секторів економіки, що і є її ефектом розвитку. Але структурна політика не обмежується впливом тільки на промисловий комплекс, вона регулює співвідношення та пропорції усіх секторів та складових економіки держави, в залежності від мети запланованої економічної політики. Особливістю структурної політики є також багатоваріантність інструментарію методів впливу на

економічну систему. Наприклад, структурна політика може проявляти себе на різних рівнях державного регулювання економіки. Так, в залежності від особливостей економічної стратегії, структурна політика може реалізовуватися на рівні функціонального регулювання економіки, а також на селективному рівні. Тобто, вона не обмежується регулюванням конкретних видів діяльності, а може використовуватися в загальному економічному просторі держави, в функціональному своєму спрямуванні.

Отже, ототожнення промислової зі структурною політикою є помилковим, оскільки об'єкт та інструменти їх регулювання відрізняються. Розгалуження економічної політики за напрямками є можливістю більш складного розуміння її загальної єдності. Кожний окремий напрям економічної політики фактично здійснює вплив на всю економічну систему, та може бути проявлений як в прямому, так і в опосередкованому вигляді на зміні її стану та структури. Наприклад, величина ефекту від реалізації раціональної інвестиційної, а також інноваційної політики може проявлятися в інтенсифікації та загальному розвитку усієї економічної системи.

Взагалі, термін «промислова політика» з'явився у вітчизняній економічній науці із зарубіжних наукових досліджень, де він носив назву «industrial policy», яка має декілька варіантів перекладу з англійської мови. В зарубіжній економічній науці даний термін скоріше означає «секторальну політику», сутність якої реалізується в запровадженні методів розвитку секторів економіки, які відображають весь спектр сфер економічної діяльності, а не обмежуються тільки промисловістю. Тобто даний термін можна перекладати як «промислова політика», «секторальна політика», «галузєва політика» та «індустріальна політика». Це пов'язане із розбіжністю розвитку та специфічними історичними детермінантами зарубіжної та вітчизняної економічної науки, що призвело до деформованої асиміляції їх категоріального апарату. Отже, промислова політика є неоднозначною науковою категорією. В розрізі нашої тематики на даному етапі важливим є розгляд промислової політики саме з точки зору вітчизняної

економічної науки, оскільки визначення співвідношення промислової та структурної політики виникає з причини неоднозначної їх трактування.

Серед вітчизняних науковців існують наступні підходи до розуміння сутності промислової політики. В. Вишневський вказує, що промислова політика – це півні дії уряду (центрального та (або) місцевого) у сфері промисловості [46, с. 6]. Відповідно до іншого підходу, промислова політика – це будь-який тип вибіркового втручання або політики уряду, націлений на зміну галузевої структури виробництва в напрямі галузей, які, як очікується, пропонують кращі перспективи економічного зростання, ніж за відсутності такого втручання, тобто в умовах ринкової рівноваги» [468]. У даному випадку промислова політика ототожнюється з галузевою.

Промислова політика являє собою різноманіття державних заходів, призначених для управління та контролю за процесами структурної трансформації економіки. Причому акцент робиться саме на промисловості, оскільки процес індустріалізації є важливим для перетворення економіки в цілому, і можна впливати на нього таким чином, щоб управляти всім механізмом структурних змін [46, с. 7].

Отже, вплив промислової політики на стан економічної системи в цілому зумовлений локальною дією на зміни у промисловому секторі економіки, який опосередковано викликає зміни загальної її структури. Вплив структурної політики на економіку не обмежується промисловим сектором, і в результаті свого впровадження оптимізує загальну структуру економічної системи, шляхом зміни співвідношення усіх елементів, які впливають на трансформаційні процеси її розвитку.

Актуальним це питання є з урахуванням постіндустріального спрямування економічних систем сучасності, які в результаті проходження етапів свого розвитку трансформують свою структуру в напрямку стабілізації та подальшої адаптації до вимог глобального світового економічного середовища. Таким чином, можна зазначити, що структурна політика, враховуючи усі особливості зарубіжної та вітчизняної економічної науки, являється окремим напрямом економічної

політики держави. Але, зважаючи на суперечливість трактування термінів промислової та структурної політики у вітчизняній економічній науці, структурна політика може проявлятися як еволюційна ланка розвитку напрямів економічної політики, та являти собою розширене розуміння промислової політики в умовах прагнення економічних систем до досягнення постіндустріального стану, з подальшим його ускладненням.

Отже, структурна політика є поняттям, відмінним від промислової політики в традиційному її розумінні, але при певних умовах, а саме регулюванні структурного зрізу економічної системи та досягнення запланованого ефекту, структурна політика може використовувати інструментарій промислової політики, але не обмежується ним.

З даної точки зору доцільно розглянути питання етапів розвитку економічних систем, оскільки від цього залежить специфіка їх трансформації та вироблення поточної системи економічної політики. Так, загальновизнаним є виділення таких етапів розвитку економічних систем як: доіндустріальний (аграрний); індустріальний та постіндустріальний (інформаційний). Термін «постіндустріальне суспільство» вперше зустрічається в працях соціолога та юриста Девіда Рісмана [474, с. 363 – 385], але контекст розгляду ним цього терміну досить неоднозначний з точки зору економічної науки. Подальше впровадження цього терміну пов'язане з працями індійського науковця А. Кумарасвами, який досліджував доіндустріальний розвиток держави [445], а також англійського науковця А. Пенті, який вводить в науку термін «постіндустріальна держава» [469] та «постіндустріалізм» [470]. Визначеного свого вигляду термін постіндустріалізм досягає в 1965 році, в сформульованій американцем Д. Беллом концепції постіндустріального суспільства. Д. Белл зазначає, що процес розвитку економічної системи пов'язаний з ростом превалювання інтелектуальної технології над машинною, в результаті чого в основі економічного розвитку починає затверджуватися сфера послуг як важіль наукових досліджень, поряд з функціонуванням індустріальних корпорацій [441, с. 22 – 35]. В результаті подальшого розвитку наукових позицій Д. Белла, проясняється сутність терміну

постіндустріального суспільства, в якому відбувається зміна пріоритету економічного розвитку, від виробництва товарів до виробництва послуг та проведення наукових досліджень, як основного джерела вдосконалення економічної структури суспільства [83, с. 92]. Д. Белл підкреслює, що основу постіндустріального суспільства становлять дослідження та наукові знання, коли суспільство зміщує основний акцент свого існування від виробництва речей до виробництва знань. Така основа надає можливість постійно підвищувати рівень інноваційності життя суспільства [439]. Белл розширює поняття постіндустріального суспільства до терміну «інформаційне суспільство», тобто тим самим виводить фундамент структури суспільства, а саме – інформацію [440].

Враховуючи вищезазначене, відмітимо, що промислова політика являє собою з одного боку важливий напрям економічної політики держави, а з іншого - її спрямованість дещо обмежена в порівнянні з викликами сучасного економічного середовища. Процес ускладнення економічного простору держави природно викликає необхідність формування нових методів регулювання економіки, що дозволяє нам зробити наступний висновок: структурна політика - є логічним розвитком системи напрямів економічної політики, оскільки сфера її регулювання стосується усього спектра проявів економічної системи відносно оптимальної зміни її структури.

1.2 Структурна політика як інструмент забезпечення економічного розвитку

Однією з найбільш актуальних проблем при формуванні державної економічної політики являється пошук альтернативної концептуальної основи для вдосконалення теорії економічного розвитку. Економічний розвиток як поняття має складно диференційоване підґрунтя, яке складається з детермінуючої його категорії «розвиток», теоретичних положень, які розроблені та обґрунтовані економічними школами, а також сформованого в результаті їх реалізації

емпіричного блоку економічних ефектів. Розвиток як категорія має досить тривалий шлях свого становлення та визначає напрям розгортання поняття економічного розвитку. Категорія «розвиток» сформувалась переважно в рамках ускладнення та диференціації наукових досліджень філософії, біології та економіки. Розглянемо класичні та сучасні підходи щодо розуміння категорії «розвиток» на основі систематизації досліджень Дунди С.П., Пащенко О.П., Прийми Л.Р., Середи А.С., Васюткіної Н.В., Крюкової М.І., Герасимчук Н.А., Сорокіна О.Г. та інших (додаток Г).

Отже, трактування категорії «розвиток» являється з одного боку достатньо диференційованим, а з іншого містить спільні універсальні ознаки. Причому така тенденція спостерігається як в трактуванні згідно прикладного його аспекту так в загальному його розумінні. Далі нам необхідно конкретизувати такі універсальні ознаки, які притаманні усім типам трактувань, оскільки саме універсальність формує визначальне сутнісне ядро категорії. Основою для утворення таких універсальних ознак являється філософське розуміння категорії «розвиток», ідентифікація якого дає змогу зробити висновок, що це, насамперед, динамічний процес, який супроводжується зміною стану об'єкту. Властивості цього процесу являються його невід'ємною частиною та утворюють відмінності, які відрізняють «розвиток» від інших динамічних процесів. Так, розвиток не є рівноважним процесом, оскільки передбачає незворотність тобто неможливість повернення до вихідного стану системи. Така ознака властива, наприклад, термодинамічному процесу, а також процесу функціонування взагалі, а не процесу розвитку як такому. Властивість закономірності утворює корінну відмінність процесів розвитку від хаотичних процесів, які ініціюються та згасають випадково. Закономірність проявляється як здатність об'єкту утворювати нові якості на основі певних змін, з визначеними ефектами. Властивість спрямованості утворює можливість агрегації попередніх станів системи, в зворотному випадку будь-який процес, який супроводжується розсіюванням таких агрегацій, ідентифікується як такий, що не є розвитком. При збереженні даних властивостей протікання процесу

розвитку, як ми вже зазначали, призводить до зміни стану об'єкту, яка характеризується динамікою його кількісних та якісних характеристик. Особливості такої зміни формують нову структуру об'єкту, що проявляється як зростання чи зменшення кількості елементів об'єкту або їх часток в його наповненні, та утворення нових якостей таких елементів або якісної зміни параметрів взаємозв'язків між ними. Динаміка змін кількісних та якісних характеристики об'єкту відбувається взаємозалежно та неоднорідно, а їх інтенсивність характеризує швидкість протікання процесу розвитку. Отже, можна зробити висновок, що розвиток об'єкту цілісно пов'язаний зі зміною його структури.

Однією з універсальних ознак в трактування категорії «розвиток» являється оптимізація характеристик системи, яка розвивається, тобто відбувається загальне покращення її стану відносно попереднього періоду. Таке покращення проявляється як підвищення здатності протидіяти негативним факторам впливу екзогенного та ендогенного характеру походження. Тобто, розвиток знижує кількість протиріч як в самій системі, так і оптимізує її реакції на зміни у зовнішньому середовищі. Досить важливим універсальним аспектом в розумінні категорії «розвиток» являється його детермінованість зміною рівня рівноваги системи, причому такий новий рівень характеризується новими якостями системи, які виникають в ній вперше.

Рівноважність системи виникає внаслідок досягнення зрілості певного типу його структури, яка далі вичерпує можливості такого стану та здійснює подальший перехід на інший рівень, причому такій рівноважності передують ускладнення та переформування елементів системи. Тобто, розвиток тісно пов'язаний з надбанням системою інноваційних якостей, які можуть проявлятися як на рівні окремих елементів системи, так і супроводжуватись агрегацією таких якостей для усього їх спектру. Така інноваційність має обмежений період домінуючої здатності детермінувати зміни в структурі системи, в результаті вичерпання якого необхідне виникнення нового типу інноваційних якостей.

Важливим питанням в розумінні категорії «розвиток» є можливість його керованості або здатності надсистеми до управління цим процесом. Так, з одного боку, розвиток є процесом, який виникає внаслідок самоорганізації системи, але така самоорганізація детермінується наявністю певного переліку факторів при відсутності яких ефект її виникнення неможливий чи неповний. Ефекти самоорганізації можуть гальмуватись як під дією занадто інтенсивного збільшення негативних зовнішніх факторів, так і реалізацією помилково направлено впливу надсистеми.

Отже, підтримка оптимального середовища, в якому функціонує система, або стимулювання факторів, які формують таке середовище, являється завданням для реалізації стратегічного зовнішнього впливу на неї з метою подолання дискретності її прогресивного розвитку та забезпечення проявів самоорганізації. Таким чином, ми розглянули основні іманентні характеристики поняття «економічного розвитку», які сформувались під дією його категоріальної основи. Далі необхідно розглянути поняття «економічного розвитку» на основі існуючих підходів до його розуміння, а також попередньо проведеного теоретичного узагальнення щодо категорії «розвиток». «Економічний розвиток» як поняття являється більш вузьким по відношенню до категорії «розвиток», а отже відрізняється ідентифікацією суто економічних процесів та явищ, які відбуваються в процесі динаміки системи будь-якого рівня та типу. Розглянемо основні підходи щодо розуміння даного поняття у вигляді таблиці 1.4.

Таким чином, на основі агрегації підходів щодо розуміння категорії «розвиток» та поняття «економічний розвиток» можна зробити висновок, що економічний розвиток – це процес переходу економіки від одного стану до іншого детермінований загальними законами еволюції, фундаментальними економічними законами і впливом надсистеми та супроводжується зміною її якісного рівня, що призводить до збільшення продуктивності її функціонування, розширення спектру функцій і підвищення її адаптивних характеристик.

Таблиця 1.4

Систематизація наукових підходів до розуміння поняття

«економічний розвиток»

Автор	Підходи до розуміння поняття «економічний розвиток»
Й.А. Шумпетер [422]	Порушення кругового потоку економічного буття, та перехід на новий рівень такого потоку з встановленням нової рівноваги. Економічний розвиток детермінований виникненням інновацій як чогось нового в економічній системі та внаслідок цього відбувається дискретно. Такий процес пов'язаний зі зміною траєкторії руху системи.
М.Шніцер [420, с. 322]	Це не тільки збільшення реального обсягу виробництва, а й збільшення спектру різновидів продукції порівняно з тими, що випускалися раніше
Н.Н. Горюнова [72, с. 185]	Комплекс змін які зумовлюють рух економічної системи до нового рівня задоволення матеріальних та духовних потреб від попереднього рівня недостатньої задоволеності в них
Г. Мюрдаль [467, с. 18]	Це рух вперед усієї соціальної системи
Н.Эйсен [424, с. 42]	Багаторівневий процес який охоплює економічне зростання, структурні зрушення в економіці, та вдосконалення умов та якості життя населення
Д.М. Євдокімова [107, с. 8]	Визначається як динамічний багатоваріантний циклічний процес, який має спіралеподібну форму та виявляється через кількісні та якісні зрушення у структурі системи при збереження її цілісності, і стійкість якого забезпечується лише за умов його керованості з боку надсистеми. Економічний розвиток розглядається згідно з принципом технологічної складності та проявляється як рух економічної системи від одного технологічного укладу до іншого.
Т.В. Сокольська [347, с. 74]	Це цілеспрямована, прогресивна зміна складу взаємодії елементів, рівня і якості функціонування виробничої системи, що підвищує її продуктивність
К. Т. Кривенко, В. С. Савчук, О. О. Беляєв [255, с. 316].	Це процес переходу країни від одного стану економіки до іншого, більш досконалого – тобто якісно нового на основі відповідних структурних та інституціональних зрушень. Комплексно це проявляється в якісному вдосконаленні всієї економічної системи
Л.А. Рафікова [288]	Відповідні зміни існуючої виробничої чи економічної системи, та досягнення необхідного її зростання та оновлення окремих підсистем та їх частин. Економічний розвиток це багатofакторний процес який відображає еволюцію господарського механізму, явищ та процесів та зміну на цій основі економічних систем.

Примітка. Складено автором

Далі необхідно дослідити взаємозв'язок понять «економічний розвиток» та «економічне зростання», оскільки період виникнення останнього передує періоду виникнення першого, що зумовлює відповідну детермінацію. Розглянемо основні підходи до розуміння даного поняття в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Систематизація наукових підходів до розуміння поняття
«економічне зростання»

Автор	Підходи до розуміння поняття «економічне зростання»
М.Шніцер [420, с. 322]	Це здатність економіки розширювати свої можливості щодо виробництва товарів
Дж. С. Мілль [211, с. 10]	Економічне зростання визначається через приріст багатства, обумовлений величиною наявних факторів виробництва та їх продуктивністю
С.С. Кузнець [462, с. 11]	Це процес, що складається з окремих взаємодій, у результаті яких економічна матерія надходить у національну економіку та передається від однієї її частини до іншої. Це процес довгострокового збільшення виробничої здатності країни, яка засновується на технічному прогресі, на інструментальній пристосованості, яка здатна забезпечити населення зростаючим різноманіттям матеріальних благ.
К.Р. Макконнелл, С. Л. Брю [197, с. 634]	Це збільшення виробничих можливостей, що проходить зі збільшенням кількості факторів виробництва які використовуються у виробничому процесі, або вдосконаленням техніки і технології
І. Ушачов [383, с. 5]	Це більш широке поняття, ніж збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП). Зростання ВВП – це один із інструментів, який забезпечує економічний розвиток, а економічне зростання передбачає нарощування соціально-економічного потенціалу країни, поліпшення якості життя і збільшення чисельності населення, підвищення рівнів його освіченості та здоров'я, розвиток усіх форм безпеки, рівноправну участь у міжнародному поділі праці
Л.А. Рафікова [288]	Рух економічної системи який супроводжується розвитком її елементів, та являється частиною економічного розвитку. Проявляється як зростання кількісних характеристик факторів виробництва, або як більш якісне використання існуючих факторів.
А. Красильников [172, с. 67]	Довгострокові зміни реального обсягу національного виробництва, які пов'язані з розвитком продуктивних сил в довгостроковому інтервалі
Н.В. Яремчук [428, с. 11]	Постійне збільшення обсягів продукції та послуг які виробляються за певний проміжок часу
С. Цирель [400, с. 102]	Розвиток економічної системи на основі збільшення реального доходу
В.Г. Андреева [8, с. 46]	Кількісне та якісне вдосконалення суспільного продукту за визначений проміжок часу
С.М. Ільчова [128, с. 9]	Накопичення національного сукупного капіталу в результаті використання матеріальних та нематеріальних джерел зростання які забезпечують послідовне відтворення матеріальних та нематеріальних благ з метою задоволення більшої кількості суспільних потреб на більш високому якісному рівні
К. Перес [244, с. 40]	Процес накопичення технологічного і соціального потенціалу в країнах, що розвиваються, який знаходиться в залежності від їх здатності використовувати різні можливості, які послідовно розкриваються перед ними
Б.І. Кабаці [138, с. 216]	Довгострокова тенденція до збільшення обсягів сукупного виробництва, яка відбувається в умовах структурної перебудови економіки країни відповідно до нормативних вимог технологічного та соціального прогресу, а також підвищення ефективності відтворювальних процесів

Примітка. Складено автором

Отже, існують різні підходи щодо розуміння поняття «економічне зростання», причому універсальною ознакою цих підходів являється ідентифікація позитивної динаміки кількісних показників функціонування економіки. Деякі підходи розширюють межі поняття «економічного зростання» надаючи йому рис, притаманних поняттю «економічного розвитку», що, на нашу думку, являється недоцільним, оскільки порушує сутнісні межі ідентифікації першого по відношенню до останнього. Таким чином, можна зробити висновок, що поняття «економічного зростання» є більш вузьким та являється частиною більш ширшого поняття «економічного розвитку». Тобто, економічний розвиток може як супроводжуватись економічним зростанням, так і не містити таких ознак. Одними з найбільш суттєвих прикладів у даному аспекті являється:

- якісна зміна структури економіки при активізації постіндустріального вектору розвитку, яка супроводжується збільшенням частки сектору сфери послуг у формування ВВП, та може відбуватись без суттєвого збільшення його обсягів;

- прояви об'єктивних тенденцій щодо циклічності функціонування економічної системи, при яких розвиток як багатофакторний процес являється відносно безперервним, а економічне зростання суттєво гальмується внаслідок детермінації циклічними кризами.

Економічне зростання являється одним з ефектів проявів економічного розвитку, та за сутністю є формою по відношенню до економічного розвитку як змісту процесів, які відбуваються в економічній системі. Тим не менше, такий ефект може бути відсутній в певному інтервалі часу, що може бути зумовлено різними причинами. Економічний розвиток характеризується переходом економіки на інший якісний рівень, а економічне зростання відображає збільшення ВВП як агрегованого показника функціонування економіки, що можливо і без якісних змін його наповнення [326]. У даному контексті особливе значення має окреслення ще однієї з форм розвитку, яка проявляється як зміна структури національної економіки. Тобто, економічний розвиток має прояви як у формі якісної зміни структури, так і у суто економічному зростанні. Ці форми є взаємопов'язані та мають зустрічний вплив одна на одну. Такий взаємозв'язок

можна розкрити у вигляді можливих варіантів поєднання та співвідношення економічного зростання та економічного розвитку. Варіанти поєднання цих явищ доцільно зобразити у вигляді таблиці, яка розроблена з урахуванням досліджень Черкасової Т.П. та Сокольської Т.В. [404, 347].

Таблиця 1.6

Співвідношення економічний розвиток та економічного зростання

Економічне зростання	Економічний розвиток		
	Прогресивний	Статичний	Регресивний
Позитивне	Розвиток відбувається одночасно зі зростанням	Зростання відбувається без розвитку	Зростання супроводжується кризовими явищами
Статичне	Розвиток відбувається без зростання	Повністю статичний стан економіки	Криза яка супроводжується незмінним рівнем зростання
Від'ємне	Розвиток відбувається при зниженні показників зростання	Зниження показників зростання при відсутності розвитку	Пік кризи

Співвідношення економічного зростання та економічного розвитку в процесі еволюції економіки можна зобразити у вигляді такої схеми.

Рис. 1.3. Взаємозв'язок структурної політики та економічного розвитку в процесі еволюції національної економіки (розроблено автором)

Система факторів, які обумовлюють економічний розвиток, утворюється в результаті агрегації детермінант, які впливають на економічне зростання та на якісні зміни в структурі економіки. Отже, далі необхідно розглянути систему факторів економічного розвитку, які детермінують його динаміку. Систематизацію факторів проведено з урахуванням досліджень, здійснених Г.Я. Глухою, Е.В.Подшибякіною, З.А. Джигеровим та іншими авторами [66, 254, 82].

Таблиця 1.7

Систематизація факторів економічного розвитку

№ з/п	Критерій виділення факторів	Фактори
1	Джерела походження	- екзогенні - ендогенні
2	Рівні структури економіки	- інституціональні - технологічні - регіональні - секторальні
3	Типи зростання	- екстенсивні - інтенсивні
4	Характер зростання	- інноваційні - інвестиційні
5	Форма впливу	- прямі - непрямі
6	Тип впливу	- стимулюючі - стримуючі
7	Складові ринкового механізму	- попиту - пропозиції - розподілу
8	Суб'єктна детермінація	- стратегічні - самоорганізаційні

Примітка. Розроблено автором

Здійснимо ідентифікацію запропонованих факторів та виділимо окремі їх особливості. Економічний розвиток представляє собою дискретний процес, який відображає загальну циклічність функціонування економіки. Сукупність факторів економічного розвитку являють собою систему, в якій елементи перебувають у багатоваріантній взаємозалежності. Таким елементам притаманні загальні характеристики, які проявляються в ієрархічності, взаємозамінності,

багаторівневості, динамічності та дискретності факторів економічного розвитку. Аналіз такої системи повинен ґрунтуватися на виявленні провідних детермінант економічного розвитку, для яких характерний найбільший вплив на процеси, які відбуваються в економічній системі. Разом з тим, необхідно враховувати синергетичний ефект взаємодії декількох факторів, який перевищує їх загальний агрегаційний вплив на розвиток економіки. Оцінка також повинна враховувати зовнішньоекономічний аспект функціонування економіки, тобто виділяти фактори, які стимулюють підвищення адаптивних характеристик економічної системи по відношенню до глобального економічного середовища. З іншого боку, необхідним є виділення суто національних, притаманних внутрішній економічній системі держави факторів, які обумовлюють її історичний розвиток та інші індивідуальні властивості. Для виявлення особливостей впливу кожного фактору на розвиток економічних процесів, доцільно розглядати цей процес з позиції динамічності економічної системи, оскільки вона пов'язана зі зміною як самих чинників зростання, так і особливостей функціонування економічного середовища в процесі розвитку.

Перша група факторів виділена на основі їх приналежності зовнішньому або внутрішньому середовищу. Так до основних екзогенних факторів слід віднести: динаміку кон'юнктури на зовнішніх ринках; структуру участі в міжнародному поділі праці; рівень кредитного та інвестиційного рейтингу країни; інтеграційний рівень та потенціальні інтеграційні можливості країни. До основних ендегенних факторів слід віднести: рівень ресурсоемності сукупного виробництва; відповідність якості товарів системі міжнародних стандартів; стан виробничих фондів; рівень розвитку фінансової та транспортної інфраструктури. Вплив цієї групи факторів на розвиток найбільш суттєвий, оскільки пов'язаний з формуванням рівня економічної безпеки держави, який проявляється у формі самодостатності та стійкості, як її внутрішніх компонент, що фактично утворюють базу для такого розвитку [430, с. 212].

Друга група факторів формується на рівнях структури економіки, які мають суттєві детермінуючі ознаки. Так, інституціональні фактори представлені рівнями

розвитку інституційного забезпечення сукупних економічних процесів, а також різних секторів економіки; технологічні представлені як загальним рівнем технологічного розвитку економіки, та і її окремих найбільш пріоритетних секторів; регіональні фактори представлені рівнем збалансованості розвитку регіональної структури; секторальні фактори пов'язані зі специфікою функціонування та розвитку окремих секторів економіки.

Детермінанти економічного розвитку можна класифікувати залежно від типу економічного зростання. Такий тип формується в результаті превалювання інтенсивних чи екстенсивних факторів, залежно від їх домінуючої ролі в розвитку економіки. Екстенсивний тип економічного розвитку формується в результаті збільшення обсягів виробництва за рахунок зростання кількості факторів виробництва. Такий тип характеризується незмінною величиною середньої продуктивності праці. Для інтенсивного типу економічного зростання характерна тенденція зростання обсягів виробництва в результаті застосування вдосконаленої технології та покращення організації технологічного процесу. Інтенсивний тип характеризується постійним підвищенням середньої продуктивності праці, в результаті чого проявляється тенденція до збільшення обсягів виробництва при збереженні обсягів трудового капіталу при покращенні його якості. Можна сказати, що обсяги виробництва перевищують обсяги трудового капіталу у процентному співвідношенні.

Згідно з даним критерієм можна виділити фактори екстенсивного розвитку:

- приріст обсягів трудового капіталу при збереженні рівня його кваліфікації;
- приріст використання факторів виробництва (сировини, матеріалів, виробничих площ, палива) при незмінній якості технологічного забезпечення виробничого процесу, а також недостатній ефективності їх використання;
- збільшення капіталовкладень при збереженні рівня технологічного процесу;
- збереження існуючої структури продукції;

- низький рівень екологічності виробництва [327, с. 97 - 98] .

Факторами інтенсивного типу є:

- покращення якості трудового капіталу шляхом стимулювання підвищення рівня кваліфікації, а також раціональної організації трудового процесу;
- покращення організації виробничого процесу та підвищення його ефективності (раціоналізація структури господарських зв'язків, запровадження новітніх маркетингових методів, оптимізація структури управління та кооперації виробництва);
- підвищення якості факторів виробництва, а також удосконалення процесу їх використання (наприклад, прискорення обертання основних та виробничих фондів);
- розширення структури виробництва матеріальних благ та послуг шляхом впровадження новітніх технологій і досягнень науково-технічного прогресу, оновлення основних виробничих фондів;
- оптимізація затрат шляхом підвищення економічності виробничого процесу;
- розширення асортименту продукції та підвищення її якості;
- підвищення екологічності виробництва [327, с. 98].

Також можливо поділити фактори на інноваційні та інвестиційні, залежно від характеру економічного зростання. Такий підхід обґрунтований на основі ідентифікації превалювання інвестиційної або інноваційної детермінанти активізації розвитку економічної системи. Чинники, які здійснюють негативний вплив на інтенсивність впливу цих факторів, являються агрегованими для обох складових та представлені: відсутністю ефективного організаційно-економічного механізму управління інвестиційно-інноваційними процесами; підвищеною ризикованістю реалізації інвестиційно-інноваційних проектів; нестачею власних коштів підприємств, недостатньою фінансовою допомогою держави; браком інформації про нові технології та ринки збуту, відсутністю можливостей для кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями;

недостатньою кількістю кваліфікованого персоналу, несприйнятливістю підприємства до нововведень; наявністю прогресуючої інфляції [302, с. 32].

В залежності від форми впливу фактори економічного розвитку поділяються на прямі та непрямі. Прямі фактори представлені тими, які передбачають можливість економічного зростання: кількість та якість трудових та природних ресурсів; обсяги основного капіталу; рівень технології та організації виробництва; рівень активності підприємницького сектору. Непрямі фактори утворюють умови для реалізації прямих факторів: рівень забезпечення вільної конкуренції; рівень оптимальності податкового навантаження; рівень розвитку фінансової інфраструктури; інтенсивність перерозподілу ресурсів між секторами; рівень інтенсивності функціонування експортоорієнтованих секторів економіки.

Загальна підхід до класифікації факторів засновується на базисних характеристиках економіки, тобто відображає сукупні можливості та обмеження, які існують у конкретній економічній системі. Вони поділяються на фактори, які обумовлюють економічний розвиток, та ті, які його стримують. У даному випадку критерієм класифікації виступає спосіб впливу на функціонування економічного середовища.

Так, до факторів, які обумовлюють зростання рівня інтенсивності економічного розвитку, відносяться:

- кількісні та якісні показники наявних природних ресурсів;
- кількісні та якісні показники наявних трудових ресурсів;
- кількісні та якісні показники виробничих фондів (відповідно їх загальні обсяги а також технічний стан);
- рівень та якість технологізації економіки (відповідно показники її окупності та результативності, новизни та змінності) тощо [327, с. 96]

До факторів, які стримують економічний розвиток, відносяться:

- низький рівень ефективності та повноти використання природних, трудових та виробничих ресурсів (даний чинник більшою частиною залежить від оптимізації структури економіки);

- низький рівень ефективності розподілу зростаючого обсягу ресурсів та продукції реального сектору економіки (відображає ступінь приросту сукупних витрат для максимального використання зростаючого обсягу ресурсів);
- низький рівень та якість інституціонального забезпечення (правове забезпечення охорони праці, захисту навколишнього середовища, законодавство, яке регулює інвестиційні, інноваційні процеси та підприємницьку діяльність) [327, с. 96 - 97].

Наступним критерієм для виділення факторів економічного розвитку являються складові ринкового механізму, які виступають його детермінантами. Таким чином утворюються фактори:

- попиту: обсяг та рівень інтенсивності зростання сукупного попиту;
- пропозиції: кількість та якість трудових та природних ресурсів; обсяги та якість основного капіталу; рівень розвитку технології та організації управління виробництвом;
- розподілу: структура та інтенсивність перетікання ресурсів між секторами економіки.

Наступним критерієм для виділення групи факторів, являється дуальна детермінація економічного розвитку за суб'єктною ознакою. Фактори, які виділені за даним критерієм являються, на нашу думку, найбільш важливими та узагальнюють попередню класифікацію, оскільки відображають найбільш впливові детермінанти економічного розвитку. Так, економіка, як система, являється суб'єктом власного розвитку, що проявляється внаслідок її здатності до самоорганізації та можливості досягнення іманентно детермінованого рівноважного стану. Ефекти самоорганізації ринку досягаються завдяки проявам складових ринкового механізму, які створюють певну структуру розподілу ресурсів за секторами економіки, що відповідає потребам економічної системи в поточному періоді. Також така самоорганізація передбачає виникнення атрактору як стану, якого прагне досягнути економічна система. Одним з основних синергетичних, самоорганізаційних факторів являється економічний автокаталіз,

який збільшує інтенсивність економічного розвитку. Економічний автокаталіз представляє собою процес, подію, явище господарського, технологічного, політичного, соціокультурного життя (наприклад, нелінійна інновація типу сланцевої технології видобутку нафти), які здатні міняти економічну реальність у найширших межах, не беручи участь в фінансових трансакціях, фінансово-економічному та господарському обороті [176]. Фактично даний ефект проявляється як не прогнозоване виникнення інновацій, які слугують підґрунтям для формування нового атрактору економічної системи. Послідовність зміни атракторів відображає еволюційний шлях розвитку економіки. Тим не менше, самоорганізація, як явище, передбачає виникнення певних умов для повноцінного задіяння таких механізмів, а отже передбачає необхідність впливу надсистеми для утворення відповідного середовища.

Стратегічний фактор економічного розвитку утворюється внаслідок відповідного впливу надсистеми на економіку. Отже, в даному випадку суб'єктом економічного розвитку є держава у вигляді відповідних інститутів влади, які відповідають за управління національним господарством. Комплекс інструментів даного суб'єкта по управлінню економічним розвитком являється широко диференційованим та включає весь спектр типів економічної політики. Одним з найбільш ефективних інструментів цього спектру являється структурна політика, що є напрямом економічної політики держави, який включає в себе обґрунтовані дослідженнями, методи та заходи управління процесами трансформації економічної системи у вигляді зміни кількісних та якісних характеристик її взаємопов'язаних елементів з метою створення збалансованої та ефективної пропорції для досягнення стійкої позитивної динаміки економічного розвитку [480, с. 64]. Отже, структурна політика економічного розвитку – це така структурна політика, яка направлена на забезпечення подолання дискретності прогресивного економічного розвитку, оскільки процеси самоорганізації не можуть в повному обсязі забезпечити стійку динаміку такого рівня. Рівні рівноваги як статичне явище, а також регресивні періоди розвитку, які виникають циклічно під впливом факторів ендогенного та екзогенного походження,

утворюють характер такої дискретності, що викликає необхідність прояву впливу надсистеми для забезпечення скорочення періодів кризи або тривалих статичних станів економіки.

Структурна політика також прямо пов'язана з економічним зростанням як елементом економічного розвитку, оскільки зміни в темпах зростання ВВП напряму корелюють зі змінами в структурі економіки. Так як економічне зростання відбувається нерівномірно, а розвиток пов'язаний не тільки зі зміною кількісних характеристик економіки, стратегія надсистеми повинна передбачати стимулювання економічного зростання в тих її секторах, які відповідають за трансформацію економічної системи в напрямі переходу до наступної ланки еволюції та формування нової структури, яка відповідає послідувачому технологічному укладу. Сьогодні перед суспільством стоїть завдання формування такої стратегії економічного розвитку, реалізація якої стимулювала б перерозподіл ресурсів із технологічно відсталих секторів національної економіки у виробничі системи п'ятого і шостого технологічних укладів [248, с. 24]. Також враховуючи відносність економічного зростання відповідно до економічного розвитку, яка проявляється як можливість розходження періодів активізації цих процесів відносно одне одного, необхідне застосування стратегії, яка передбачає раціональне супроводження періодів суттєвого спаду виробництва, але супроводжується якісними змінами в структурі економіки.

На сучасному етапі економічна політика не має достатнього інноваційного спрямування, та не може в повному обсязі подолати технологічне відставання шляхом переорієнтації виробничого потенціалу [191, с. 7]. Отже, завданням структурної політики економічного розвитку являється стимулювання розвитку найбільш пріоритетних секторів економіки, а також секторів, які мають найбільші структуроутворюючі характеристики. Одними з таких секторів являються переробний, інфраструктурний та інноваційний сектор, що зумовлено їх розгалуженою здатністю впливати на загальний стан економічної системи.

Так, зміни в структурі економіки повинні бути пріоритетно обумовлені необхідністю розвитку інноваційного вектору її розвитку, оскільки саме інновації

являються найбільш суттєвими детермінантами зміни якостей економіки. Як справедливо зазначає П. Єщенко, модернізація національної економіки на шляху інноваційних перетворень передбачає відмову від використання «навздоганяючої» моделі екстенсивного типу і перехід до нової економічної стратегії розвитку країни і до господарського механізму, спрямованого на поєднання інтересів усіх суб'єктів суспільства. «Випереджаючу» модель розвитку слід спрямувати, насамперед, на зміну структури народного господарства при чіткому визначенні пріоритетів на тривалу перспективу [116, с. 15 – 16]. Причому така зміна повинна відповідати ендогенним властивостям та потенційним можливостям економічної системи, з одного боку, а з іншого – забезпечувати її високий адаптивний рівень відносно екзогенного середовища. Базовою передумовою забезпечення стійкої економічної динаміки та підвищення рівня конкурентоспроможності виробництва є концентрація ресурсів в «точках» економічного зростання [71, с. 14], що буде ініціювати структурні зміни в реальному секторі економіки. Пріоритетність у формуванні ефективної структури суспільного виробництва на сучасному етапі належить не стільки нагромадженню основного капіталу та залученню додаткової робочої сили (екстенсивним чинникам), скільки перерозподілу наявного капіталу та робочої сили з менш ефективних сфер економічної діяльності до більш ефективних. Формування ефективної структури економіки в напрямі переорієнтації на високотехнологічне виробництво є характерною рисою сучасних трансформаційних процесів у розвинених країнах [398, с. 70]. Академік НАН України В.М. Геєць обґрунтував, що для забезпечення економічного розвитку Україні необхідно насамперед переспрямувати бюджетні витрати зі споживання на нагромадження шляхом підвищення їх інвестиційної складової за рахунок кратного збільшення фінансування інфраструктурних проектів (без чого неможливий подальший розвиток економіки і зростання майбутніх доходів держави) замість здійсненого секвестру за рахунок скорочення капітальних витрат [61, с. 7].

Структурна політика економічного розвитку, з нашої точки зору, як метод повинна втілюватись у розробленому механізмі та інструментах свого

впровадження і бути направлена на формування найбільш сприятливих умов для реалізації економічною системою тенденцій щодо самоорганізації та формування атракторів її еволюції. В даному випадку для формування такого механізму доцільним є застосування нової термінологічної основи у вигляді поняття «експлейнарного базису», яке було введено Ю.С. Погорєловим та розглядається як сукупність теоретичних основ положень та інструментів, які залучаються для пояснення перебігу розвитку підприємства [253, с.32 - 33]. Експлейнарний базис, як розглядає його автор, має вузьке прикладне розуміння, але за сутнісною основою може передбачати універсальне застосування на інших рівнях ідентифікації розвитку будь-яких систем. Тобто, в даному випадку, експлейнарний базис розглядається як основа для формування раціональної стратегії структурної політики економічного розвитку. Основними елементами експлейнарного базису структурної політики являються сформовані у вигляді дуальної системи її типи. Так, основними типами структурної політики являються пасивна та активна структурна політика. Активна структурна політика передбачає прямий вплив на економічну систему, який зумовлює неопосередковані зміни її структурних характеристик, а пасивна направлена на забезпечення оптимальних умов для її функціонування. Дані типи передбачають використання різних груп інструментів, які по-різному впливають на економіку та викликають зміни в динаміці її розвитку. Основним недоліком активної структурної політики являється недостатньо прогнозований спектр ефектів та змін, які відбуваються внаслідок її реалізації. Така особливість зумовлена впливом фактору недосконалості інформації, що викликає необхідність чіткого обґрунтування елементів стратегії активної структурної політики, а також забезпечення превалюючої короткостроковості стратегічних проектів. Завдяки корегуванню такого типу можливе зниження ризиків виникнення неконтрольованих реакцій економічної системи на зовнішній вплив, та зменшення гальмування процесів самоорганізації. Пасивна структурна політика засновується насамперед на іманентній властивості економіки до саморегуляції, та не передбачає прямих змін в її структурі, а отже не може впливати прямо на зміни темпів її розвитку. Тобто для забезпечення стійкої

динаміки розвитку національного господарства необхідне не тільки поєднання цих двох типів структурної політики, але й вироблення оптимального їх співвідношення у вигляді формування різних груп інструментів, які відповідають за окремі напрями оптимізації структури економіки.

Важливим аспектом економічного розвитку держави являється його відповідність процесам еволюції економічних систем сучасності, які створюють тенденції щодо універсалізації напрямів удосконалення функціонування економічного середовища. Підвищення рівня адаптації національної економічної системи до міжнародного поділу праці, а також до інтеграційних процесів регіонального та глобального масштабу є основною передумовою довгострокової перспективи економічного розвитку. В цьому випадку важливого значення набуває не тільки реалізація основного економічного потенціалу країни, а й синхронізація розвитку структури національного господарства відповідно до вимог функціонування глобальної економіки. Отже, структурна політика економічного розвитку повинна передбачати в механізмі своєї реалізації окрему групу інтеграційних інструментів, які повинні бути направлені на підвищення інтеграційних характеристик економіки, оскільки ступінь їх відповідності глобальним економічним процесам являється індикатором рівня ефективності її функціонування.

1.3. Сутність інтеграційних процесів як економічної категорії

На сучасному етапі розвитку світової економіки посилюються ефекти виникнення та становлення інтеграційних структур, які являються відображенням складних процесів її глобалізації. Інтеграційні процеси, що відбуваються у світовій економіці, характеризуються диференціацією спектра взаємодії учасників інтеграційних об'єднань. Становлення й розвиток практичного прояву міжнародної економічної інтеграції відбувався паралельно з ускладненням теоретичного розуміння її сутності, причому останнє в процесі ускладнення зумовлювало трансформацію першого та визначало його напрями. Підходи до

розуміння сутності інтеграції як економічного явища являються досить різноманітними і диференціюються залежно від приналежності економічних досліджень цього феномену певній економічній школі з базовими економічними парадигмами. Різноманітність підходів також зумовлена загальними процесами еволюції економіки й ускладненням теоретичного розуміння цих процесів. Але така багатогранність у трактуванні економічної інтеграції утворює розгорнуте уявлення, яке містить ознаки цілісної структури.

Теорія міжнародної економічної інтеграції складається з різних підходів, до основних з яких слід віднести: ранній неолібералізм, пізній неолібералізм, корпораціолізм, структуралізм, неокейнсіанство, дирижизм та інші [68, с. 22]. Неоліберальний підхід до розуміння економічної інтеграції ґрунтувався на виділенні об'єктивної причини, яка полягала у протиріччі між потребами вільного міжнародного обміну, що являється необхідною умовою економічного розвитку, та наявністю дискримінаційних протекціоністських бар'єрів, існуючих у світовій економіці 1940-х років, що співпадає з періодом перших спроб ідентифікувати інтеграційні процеси та їх необхідність. Утворення інтеграційних об'єднань з метою нівелювання даних обмежень, згідно з неоліберальним підходом, обов'язково створює економічний ефект для їх учасників у вигляді розширення ринків. Відповідно до уявлень раннього неоліберального підходу, які виражені у дослідженнях економіста В. Репке: «Інтеграція – такий стан речей, при якому між різними національними господарствами можливі вільні та вигідні торгові відносини, ідентичні тим, які існують у внутрішньому середовищі національного господарства» [476].

Найбільший внесок, що стосується напряму раннього неолібералізму, в теорію економічної інтеграції зробили Джейкоб Вайнер, Джеймс Мід, Вільгельм Репке, Тібор Скітовські. Економічна інтеграція в рамках даного підходу розглядається як функціонування єдиного ринкового простору в межах агрегаційного економічного середовища учасників інтеграційного об'єднання, який функціонує під дією ринкових механізмів, а не формується під впливом національних і міжнародних законодавчих актів. У рамках пізнього

неолібералізму економічна інтеграція розглядалася як дуальне явище, яке представляє собою як процес, так і стан. Б. Балаш у своїх дослідженнях стверджував, що економічна інтеграція як процес представляє собою комплекс заходів, котрі повинні усунути дискримінацію між господарськими одиницями, які являються частинами різних національних господарств, а як стан характеризується відсутністю такої дискримінації [438, с. 102]. У своїх дослідженнях він також сформулював класичні п'ять етапів інтеграційного процесу: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз, тотальна економічна інтеграція. Така класифікація була розширена додатковим етапом у дослідженнях М. Алле, який ідентифікував зону преференційної торгівлі як нульову або початкову стадію інтеграційного процесу.

Наступним підходом, який розглядав питання сутності економічної інтеграції, являється неокейнсіанський, у рамках якого проводилися дослідження в області пошуку балансу між рівнем економічного ефекту, котрий отримує учасник інтеграційного об'єднання, та ступенем його свободи. Таким чином, було виділено два типи інтеграції, один з яких передбачав втрату національної свободи, але з узгодженням спільної економічної політики і стратегії економічного розвитку, а інший – інтеграцію зі збереженням національної автономії. На думку неокейнсіанців, такі типи в реальному економічному середовищі можуть існувати тільки у змішаному вигляді, а отже, необхідне їх оптимальне співвідношення в рамках узгодження економічної політики учасників інтеграційного процесу з метою лібералізації функціонування інтеграційного ринку.

У рамках неокейнсіанства Яном Тімберегеном було сформовано напрям дирижизму, який розглядав інтеграцію не тільки як усунення господарських бар'єрів між учасниками інтеграційного об'єднання, але й як створення наднаціональних інститутів з метою вироблення оптимального спільного курсу економічної політики для забезпечення найбільш ефективного режиму його функціонування. Інтеграція передбачала досягнення таких цілей: економічне зростання, принцип рівноправності в економічній діяльності, рівномірність у розподіленні доходів, збільшення свободи вибору в економічних рішеннях [486].

Дирижи́зм провів диференціацію інтеграційних процесів, розділивши їх на етапи позитивної та негативної інтеграції. Негативна інтеграція полягала в лібералізації торгівлі і зниженні економічних бар'єрів для утворення єдиного ринку, та переходила до наступної стадії, яка отримала назву позитивної, що полягала у розробленні та виконанні універсалізованої для учасників інтеграційного об'єднання економічної політики. Таким чином, інтеграція розглядалась у більш поглибленому просторі та визначалась оптимальною централізацією управління економічними процесами у внутрішньому середовищі інтеграційного об'єднання. Така модель інтеграційних процесів поглибленого рівня була реалізована в європейській інтеграційній моделі.

Альтернативний підхід був утворений у рамках економічної школи інституціоналізму й отримав назву «структуралізм», автором якого вважається Г. Мюрдаль. Цей напрям розуміння інтеграційних процесів ґрунтувався на структурній адаптації економічного середовища учасників інтеграційного об'єднання з використанням централізованих інститутів економічного управління. Концепція полягала у вдосконаленні протікання інтеграційних процесів, оскільки повна лібералізація торгівлі і усунення бар'єрів на шляху руху капіталу, товарів та робочої сили, на думку структуралістів, могли призвести до диспропорцій економічного розвитку учасників інтеграційного утворення. Спільна економічна стратегія повинна була направлятися не на інтеграцію ринків, а на інтеграцію господарств [465]. Отже, можливе подолання тенденції диспропорційності розвитку суб'єктів інтеграційного процесу, вирівнювання умов їх функціонування та утворення агрегаційного ефекту при реалізації потенційних економічних можливостей усіх учасників. Використання стимулювання розвитку найбільш адаптивних елементів спільної інтегрованої економічної структури, на думку структуралістів, допомагає вирівнювати темпи розвитку усіх суб'єктів інтеграційного процесу. Схожої точки зору дотримувалися і представники корпорационалізму. На думку С. Рольфа, рушійною силою інтеграційних процесів виступають транснаціональні компанії, які утворюють стійкі точки економічного росту та сприяють вирівнюванню економічних факторів, які можуть змінюватися

під дією екзогенних чинників. Таким чином, кумулятивний економічний розвиток суб'єктів інтеграційних процесів можливий при досягненні середнього для них рівня розвитку технології, заробітної плати і відсоткових ставок.

Окремим напрямом розуміння інтеграційних процесів являється парадигма політичної інтеграції, яка ґрунтувалася на пріоритетній детермінації політичних процесів, порівняно з економічними, на шляху утворення інтеграційного об'єднання. Цей напрям представлений школами федералізму та функціоналізму, перша з яких абсолютизувала визначальну роль політичної детермінанти інтеграційних процесів, а друга не виключала агрегації факторів детермінації інтеграції економічного та політичного типу. Інтеграція в рамках школи федералізму представляла собою утворення політичного союзу у вигляді федеративної структури, яка має централізоване управління економічними й політичними процесами інтеграційного об'єднання. Тим не менше, обсяги повноважень таких централізованих владних інститутів не повинні бути ширшими, ніж повноваження органів управління учасників такого об'єднання, що досягається шляхом децентралізації, якщо вона оптимально вписується в протікання економічних і політичних процесів інтеграційного об'єднання.

Такий принцип субсидіарності був реалізований у положеннях Маастрихтської угоди, яка являється основою створення Європейського Союзу. До основних представників федералізму можна віднести Е. Уїстрича, Ж. Моне, У. Черчіля [384, с. 12]. Але реалізація федеративного підходу в чистому вигляді на практиці передбачала втрату значних обсягів суверенітету учасників інтеграційних процесів, що не завжди співпадало з їх політичною та економічною стратегією, а отже, створювало суттєві перешкоди на шляху утворення федеративної структури.

На зміну федералізму прийшло вчення школи функціоналізму, основним представником якої був Д. Мітрані. Розуміння інтеграційних процесів напрямом функціоналізму передбачало суттєву їх детермінацію економічними факторами. Така позиція була зумовлена пріоритетністю вирішення економічних проблем суб'єктів інтеграційного процесу, що можливо шляхом утворення

наднаціональних інституцій з повноваженнями в області спільної інтеграційної соціальної та економічної політики. Протиріччя, які виникають у процесі інтеграції, на думку функціоналістів, можливо нівелювати завдяки спільній стратегії економічного і соціального розвитку з поступовою трансформацією наднаціональних інтеграційних інституцій у міжнародні владні органи. Такі інституції утворюють функціональну систему, яка може працювати достатньо незалежно, без додаткових корегувань з боку учасників інтеграційного об'єднання, що в подальшому призводить до їх глибинної інтеграції [466]. Причому метою інтеграції, на думку функціоналістів, насамперед є реалізація інтеграційним об'єднанням соціальної функції, тобто кінцевою метою інтеграційного процесу являється об'єднання людей, а не держав.

У процесі розвитку функціоналізму з'являється неофункціональний підхід до розуміння процесів інтеграції, засновником якого являється Е. Хаас. Концепція Е. Хааса викладена в його наукових працях «Об'єднання Європи: політичні, соціальні та економічні сили, 1950 – 1957» та «Поza нацією-державою: функціоналізм та міжнародна організація». Інтеграція, на думку неофункціоналістів, полягає в переорієнтації лояльності, мети та політичної діяльності в бік нового центра, який являє собою систему інститутів, котрі мають наднаціональні повноваження. Така інтеграція передбачає формування пріоритету наднаціональних інтересів серед соціальної складової інтеграційного процесу на усіх рівнях її прояву. Формування такої позиції учасниками інтеграційних процесів являється основною передумовою реального утворення ефективного інтеграційного об'єднання та ґрунтується на економічних факторах, оскільки вони напряму корелюють з реалізацією такої позиції. У межах цього підходу питання економічного розвитку відносяться до малої політики, а до великої політики відносяться дії, пов'язані зі стратегічними позиціями та національним престижем суб'єктів інтеграційного процесу [454]. Причому реалізація суто економічних проектів у рамках малої політики являється початковою стадією інтеграційного процесу, оскільки не обмежує суверенітет його учасників та може сформувати необхідну базу для поглиблення інтеграційних процесів [423, с. 13]. Разом з тим

неофункціоналісти підкреслюють необхідність структурних умов успіху інтеграції, яким повинні відповідати держави (наприклад, політичний плюралізм, консенсус щодо фундаментальних цінностей), а також відзначають, що логіка функціональної інтеграції носить не механічний, а імовірнісний характер, і сам цей процес залежить від безлічі чинників [423, с. 13].

Фундаментальною частиною неофункціональної концепції інтеграційних процесів являється ефект перетікання (*spillover*), який виникає як феномен, завдяки котрому взаємодія суб'єктів інтеграційного процесу в одній сфері політики або економічному секторі призводить до тиску на інші сфери політики або економічні сектори [455, с.16]. Л. Ліндберг розглядає даний ефект у динаміці і вказує, що його детермінантами являються кумулятивна дія нарощення спектра об'єктів взаємодії, що в подальшому призводить як до його розширення, так і до подальшої диференціації механізмів реалізації мети інтеграційних процесів. Обсяги такого спектра взаємодії повинні проходити лінійну градацію від простих економічних проектів до виконання складних стратегічних завдань. Причому початкова стратегія взаємодії повинна бути адаптована відповідно до реальних можливостей та потреб економічних систем майбутніх учасників інтеграційного об'єднання. Така стратегія може передбачати формування інтеграційних зв'язків у різних економічних секторах та інших зрізах структури економіки залежно від характеристик конкретних суб'єктів. Неофункціоналісти вказують на необхідність базової подібності політичної стратегії, наявності певного рівня розвитку економічної взаємозалежності суб'єктів інтеграційного процесу для ефективності поглиблення інтеграції між ними. В рамках даної концепції Е. Хаасом була розроблена трирівнева система кількісних показників інтеграційного процесу:

1) передумови інтеграції (величина країн-учасниць, рівень взаємного обміну до нівелювання обмежень, ступінь соціально-психологічної неоднорідності суспільства, ступінь подібності національних еліт, рівень взаємозалежності);

2) змінні під час переговорів про утворення союзу (подібність мети, детермінантні фактори інтеграційних процесів національного рівня, ступінь готовності щодо обмеження суверенітету);

3) змінні після утворення союзу (рівень колективного прийняття рішень, рівень обміну, ступінь пристосованості до інтеграційної трансформації, ступінь тиску зовнішніх факторів) [455].

Отже, неофункціоналізм, на відміну від інших підходів, мав практичну базу реалізації своєї концепції та містив положення, які передбачали врахування особливостей інтеграції при подальшій еволюції національних економічних систем. Такі особливості цієї концепції зумовили практичну реалізацію її принципів в європейських інтеграційних процесах.

Серед інших теорій інтеграційних процесів заслуговує на увагу концепція «спільнот безпеки», котра отримала назву комунікаційного підходу, засновником якого являється американський політолог К. Дойч. Згідно з розумінням комунікаційної теорії глобальний економіко-політичний простір представлений політичними спільнотами, які мають механізми впливу, а також можуть адаптуватися відповідно до змін глобального політичного простору та знаходяться в стані постійної комунікації між собою [446]. Інтеграційним процесам глобального рівня притаманні ознаки утворення національних союзів, а отже, державні утворення на певному ступені комунікації інтегруються в єдине об'єднання при визнанні такої необхідності. Інтеграція в контексті даної концепції розглядається як процес об'єднання з метою політичного й економічного захисту інтегрованої структури та базується на розширенні спектра міжнаціональних соціальних взаємозв'язків [423, с.14]. У цьому випадку детермінантами інтеграції являються прагнення національних державних утворень до забезпечення безпеки функціонування соціуму інтегрованого середовища та агрегація захисних можливостей учасників інтеграційного процесу. Ефективність інтеграції залежить від рівня: відповідності суб'єктів інтеграції, сумісності цінностей розвитку, взаємної відповідальності, взаємної лояльності.

Головними детермінантами успішності інтеграційного процесу К. Дойч вважає: сумісність норм політичної поведінки, достатньо високий рівень економічного розвитку, розширення політичних та економічних еліт, широкий спектр обміну інформацією, передбачуваність поведінки суб'єктів інтеграційного

процесу [465]. Комунікаційна теорія не регламентує трансформацію повноважень національних інститутів влади в процесі поглиблення інтеграційного процесу та абсолютизує кореляцію соціальної міжнаціональної комунікації і свідомості соціального елементу інтеграційних процесів, а отже, містить ряд невизначеностей та припущень, які знижують практичну цінність даної теорії.

Подальший розвиток теорії інтеграційних процесів відбувся завдяки утворенню міжурядової концепції, яка ґрунтувалася на дослідженнях співвідношення та взаємозв'язку політичних й економічних детермінант інтеграції. Основними представниками цього підходу являються Е. Моравчик та У. Уоллес. Даний підхід розглядає інтеграцію з позиції взаємодії урядів суб'єктів інтеграційного процесу, які в процесі її поглиблення створюють тенденції щодо утворення міждержавних спільних інституцій. Детермінантою інтеграції являється рівень узгодження стратегічних цілей економічного і політичного розвитку. Дискретність проявів цього рівня узгодженості формує динаміку інтеграційних процесів. Така концепція заперечує тезу неофункціоналізму щодо кумуляції ефекту перетікання на усіх рівнях взаємодії суб'єктів інтеграційних процесів, спираючись на існування національних бар'єрів, які відносяться до кола питань вищої політики (наприклад, питання національної безпеки).

Згідно з міжурядовою концепцією інтеграції, повне інтегрування суб'єктів процесу обмежується національними пріоритетами, а ефект перетікання можливий лише на економічних або інших стадіях інтеграційного процесу, які не обмежують національний суверенітет. Даний підхід класифікував інтеграційні процеси на формальний і неформальний рівні їх протікання, які являються результатом взаємодії національних еліт та тієї форми міжнаціональної взаємодії, яка не вимагає політичного санкціонування з боку урядів суб'єктів інтеграційного процесу. Відповідно ліберальної міжурядової концепції інтеграції, яка представлена в працях Е. Моравчика, інтеграційні процеси відбуваються на двох рівнях. Соціологічні закономірності, які утворюють тенденції процесів узгодження інтересів різних груп, проявляються на рівні формування національних інтеграційних інтересів, що формує національну мету інтеграції для

її суб'єкта, яка слугує фундаментом для прояву міждержавної взаємодії, що являється другим рівнем інтеграційних процесів. Мета міждержавної взаємодії проявляється в узгодженні та реалізації спектра можливих інтеграційних рішень між суб'єктами інтеграційних процесів, які не суперечать вимогам їх національних інтересів. Таким чином, уряди реалізують інтереси найбільш впливових національних груп, отримуючи прогностичні переваги участі в міжнародних політико-економічних відносинах, а також доступ до інформації міжнародного рівня.

Підходи щодо розуміння інтеграційних процесів передбачають їх постійну градацію та подальшу диференціацію, оскільки вони постійно еволюціонують у глобальному економічному та політичному просторі. Звичайно, кількість теорій інтеграції налічують більше перелічених напрямів її розуміння, але так чи інакше всі інші використовують базу, яка складається з теорій, розглянутих вище [298].

Далі розглянемо інтеграцію як динамічний процес, та охарактеризуємо її причини і реальні прояви, а також вплив на трансформацію структури економіки. Основною передумовою виникнення процесів інтеграції являється міжнародний поділ праці, який зумовлює формування спектра участі економічних суб'єктів мікро- та макrorівня у світовій економіці та формує тенденції щодо їх агрегації з метою більш ефективної взаємодії зі світовим економічним простором.

Термін «інтеграція» характеризується як тип розвитку, який пов'язується з об'єднанням розрізнених елементів або досягненням цілісності будь-яким об'єктом. Розглянемо інтеграцію як процес враховуючи насамперед її економічну складову. Інтеграційний процес — це перехід від початкового до поглибленого рівня соціально-політичних відносин і розвиток складних багаторівневих економічних зв'язків на основі концентрації капіталів і проведення узгодженої зовнішньої й внутрішньої економічної політики, який характеризується зближенням та взаємопроникненням національних економік. Процес економічної інтеграції є уособленням вищого рівня розподілу праці, який є наслідком еволюції й ускладнення структури світового господарства. Виникнення та розвиток великих інтеграційних об'єднань у межах функціонування глобального економічного

простору являються об'єктивним наслідком поглиблення світової диференціації праці та є проявом його трансформаційного процесу.

Телеологічні причини виникнення інтеграційних процесів полягають у можливості освоєння нових територіальних ринків, розширення національного виробництва шляхом консолідації капіталів і створення наднаціональних економічних структур, об'єднання обсягів попиту та пропозиції, зниження міжнаціональних економічних бар'єрів і загального підвищення стійкості національних економік.

Економічні системи розвинених країн та країн, які використовують стратегію наздоганяючого розвитку, функціонують в умовах великих інтеграційних структур, що поглиблює їх еволюційні процеси й розширює економічні можливості. Участь у таких об'єднаннях дозволяє розширити національні відтворювальні процеси до інтернаціональних меж. Економічна інтеграція слугує фундаментом формування та розвитку процесів глобалізації, які утворюють і стимулюють функціонування єдиного ринку. Активізація глобалізаційних процесів призводить не тільки до виникнення стійкої динаміки поглиблення економічних зв'язків, але й викликає взаємозалежність і взаємовплив функціонування та розвитку соціальної і політичної сфери держав світу.

Процесам економічної інтеграції притаманні такі ознаки, як:

- підвищення рівня відкритості національних економік;
- підвищення рівня лібералізації торгівлі;
- поглиблення процесів міжнародного поділу праці;
- інтернаціоналізація капіталу;
- глобалізація науково-технічного прогресу;
- уніфікація процесів національного господарювання;
- зменшення кількості або загальна ліквідація бар'єрів для руху фінансового та трудового капіталу, руху товарів, послуг і ресурсів;
- утворення єдиних ринків у межах функціонування інтеграційних об'єднань;
- утворення економічних бар'єрів захисту ринків інтеграційної структури;

– утворення особливої наднаціональної інституціональної системи інтеграційної структури.

Економічна інтеграція сприяє розвитку елементів, задіяних у цьому процесі. Так, на макрорівні економічна інтеграція проявляється як розширення меж та загальна інтернаціоналізація функціонування підприємницьких структур. Макрорівень економічної інтеграції характеризується укріпленням економічних взаємозв'язків між державами – учасниками інтеграційних процесів, підвищує рівень ефективності їх взаємодії у взаємовигідному неконфронтаційному співробітництві, а на вищих рівнях – призводить до часткового або повного об'єднання їх економічних систем. Інтеграційні процеси можна розрізнити за сіткою градації рівня консолідації її елементів. Так, розрізняють наступні етапи консолідації елементів інтеграційних процесів які доцільно зобразити у вигляді рис. 1.4.

Наведемо приклади інтеграційних утворень за запропонованою класифікацією:

1) організація функціонування преференціальної зони; наприклад, преференційна зона «Східна та Південна Африка»;

2) організація функціонування зони вільної торгівлі - наприклад північноамериканська угода про вільну торгівлю НАФТА – North American Free Trade Agreement (NAFTA) , угода про вільну торгівлю між Канадою, США та Мексикою;

3) створення й організація функціонування митного союзу – наприклад, ЄвразЕС (Білорусія, Казахстан, Киргизія, Таджикистан, Росія), ГУУАМ (Грузія, Україна, Молдавія, Узбекистан, Азербайджан, торговельна асоціація між ЄС і Турцією);

4) створення й організація функціонування спільного ринку – наприклад, центральноамериканський спільний ринок – торгово-економічний союз, який об'єднує Гватемалу, Гондурас, Коста-Ріку, Нікарагуа, Сальвадор; угода про спільний ринок шести країн Європи (Германія, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди і Люксембург);

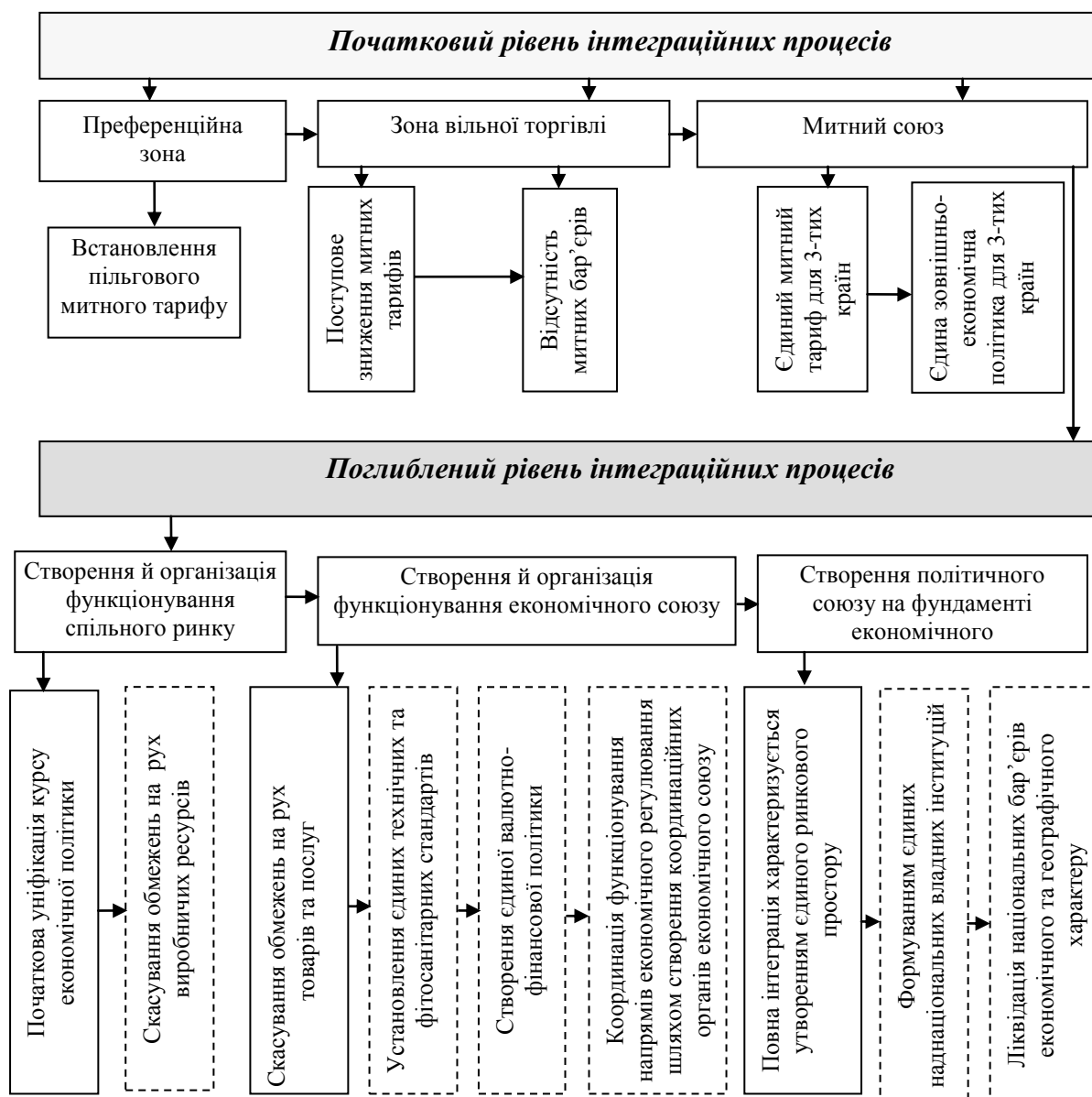

Рис. 1.4. Градація рівнів та консолідація елементів інтеграційних процесів (розроблено автором)

5) створення й організація функціонування економічного союзу, наприклад, Бенілюкс (Бельгія, Нідерланди, Люксембург), Союз арабського Магриба (Алжир, Лівія, Мавританія, Марокко, Туніс), Європейський Союз (країни – засновники ФРН, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, на сьогодні налічує 28 країн);

б) створення політичного союзу на фундаменті економічного - інтеграційного утворення такого типу в чистому вигляді на сучасному етапі не

існує, але Європейський Союз являється найбільш наближеним прикладом такого рівня інтеграції.

Отже, градація етапів економічної інтеграції починається від утворення початкового типу взаємодії господарських систем до повного їх злиття. На кожному етапі інтеграційного процесу проявляється його тип. Такий тип відображає ступінь градації інтеграції з позиції економічних процесів, які характеризують величину взаємодії суб'єктів інтеграційного об'єднання. Так, для початкових трьох етапів інтеграційного процесу (преференційна зона, зона вільної торгівлі, митний союз) характерний тип торговельної інтеграції. Для більш глибоких етапів інтеграційного процесу характерний тип виробничої інтеграції, яка зумовлює посилення економічної взаємодії між суб'єктами інтеграційних процесів, що проявляється у поглибленні господарських організаційних зв'язків та зростанні їх взаємозалежності [52, с. 446]. Крім етапів економічної інтеграції, існують також відповідні рівні інтеграційних процесів. Такі рівні знаходять своє відображення в проявах функціонування елементів мікро- та макрорівня економічної системи, які можна охарактеризувати з позиції складових інтеграційного процесу.

Складовими інтеграційного процесу являються:

1) розподіл та кооперація праці:

– мікрорівень: посилення взаємодії між підприємницькими структурами різних національних систем з метою утворення міжнародних корпоративних структур;

– макрорівень: пріоритетна спеціалізація країни в певних економічних секторах або видах економічної діяльності, а також торговий обмін товарами, створеними в цих секторах;

2) економічна взаємодія та співробітництво:

– мікрорівень: утворення інтернаціонального ланцюга виробничих процесів з розподілом його рівнів між учасниками і поглибленням економічних зв'язків шляхом довогострокової взаємодії;

– макрорівень: утворення стійких фінансових зв'язків між національними економіками, посилення інтеграційності національних господарств шляхом утворення системи спільного освоєння й обміну технологічними розробками, результатами науково-дослідницької діяльності, а також формування довгострокових програм взаємодії в торгівлі, реалізація інтернаціональних технологічних проектів, утворення спільної господарської інфраструктури;

3) економічна інтеграція:

– мікрорівень: ускладнення взаємодії підприємницьких структур у рамках транснаціональних компаній за вертикальною інтеграційною взаємодією (елементи компанії повністю охоплюють етапи виробничого процесу), горизонтальною інтеграційною взаємодією (елементи компанії концентруються в окремому секторі економіки), комплексною інтеграційною взаємодією (елементи компанії знаходяться в різних економічних секторах з максимальною диверсифікацією асортименту продукції й охопленням усіх етапів виробництва);

– макрорівень: підвищення відкритості національної економіки по відношенню до інших елементів інтеграційного об'єднання, скасування економічних бар'єрів, утворення спільного ринку, уніфікація економічної політики;

4) економічна глобалізація:

– мікрорівень: функціонування корпоративних структур за межами інтеграційних об'єднань на рівні світового господарства, формування стійкої участі у сегментарних проявах світового ринку та підвищення її диверсифікаційного рівня, вплив на кон'юнктуру світового ринку;

– макрорівень: розширення кола учасників інтеграційних об'єднань та утворення інтеграційних структур світового масштабу; міждержавні програми регулювання глобального економічного простору; формування уніфікованих правил економічної взаємодії на світовому ринку.

Інтеграційні процеси передбачають наявність певних елементів, що являються базисною характеристикою, яка необхідна для їх ініціації та розвитку. Основними елементами інтеграційного процесу являються:

- розширення системи ділових зв'язків (ускладнення структури торговельних зв'язків та структури трансакцій у сфері НІОКР);
- створення та розширення спектра інтеграційних виробничих структур;
- реалізація спільної інтеграційної політики та вироблення положень уніфікованої економічної політики;
- створення і розвиток організаційно-правових механізмів розширення інтеграційної взаємодії;
- стимулювання розвитку комерційної основи посилення економічних зв'язків [188, с. 196].

Процес градації інтеграційних процесів передбачає перехід від сукупності елементів поверхневої інтеграції до подальшої диференціації елементів, які відображають структуру поглибленої інтеграції. Схема, котра відображає компонентну структуру переходу інтеграційних процесів від поверхневої до поглибленої їх форми, представлена на рис. 1.4.

Інтеграційні процеси такого типу передбачають високий ступінь економічної конвергенції між країнами – учасницями інтеграційного об'єднання такого рівня. Диференціація рівнів розвитку країн, які його утворюють, зумовлює виникнення lock-in-ефекту, ефекту «забезпечення реформ» [457, с. 37], який відбувається як уніфікація курсу економічного розвитку з превалуванням у ньому економічної стратегії більш розвинених країн – членів союзу. Отже, активізація інтеграційних процесів європейського напрямлення здатна створити підґрунтя для еволюційного оновлення структури економіки України в напрямі синергетичної взаємодії в умовах функціонування ЄС. В даному контексті доцільно відмітити, що підвищити інтенсивність ефекту «забезпечення реформ» можливо шляхом утворення асиміляції стратегії економічного розвитку в до інтеграційний період. Така асиміляція насамперед передбачає стимулювання інтераційно споріднених або найбільш конкурентоспроможних виробництв до яких слід віднести сектори які виробляють високотехнологічну продукцію та використовують високоінтелектуального людського потенціал [317].

Далі необхідно розглянути сутність інтеграції з позиції особливостей прояву результатів її ініціації та розвитку. Першим елементом структури економіки, який трансформується під впливом інтеграційних процесів, являється зовнішня торгівля, оскільки лібералізація торговельних відносин відповідає їх першому етапу. У цьому випадку інтеграційні процеси здійснюють дуальний вплив на даний елемент структури економіки шляхом утворення нових торговельних потоків, з одного боку, та їх викривлення, з іншого [489, с. 21 – 37]. Розширення спектра торговельних потоків настає внаслідок нівелювання торговельних бар'єрів. А часткове відхилення торгівлі або викривлення торговельних потоків являється слідством переорієнтації імпортного споживання на продукцію суб'єктів інтеграційного об'єднання, яка є більш доступною порівняно із зовнішніми виробниками. Співвідношення цих ефектів прямо впливає на економічну ефективність інтеграції. Ефект викривлення торговельних потоків може бути зменшений як унаслідок особливостей економічного стану та взаємодії суб'єктів інтеграції в доінтеграційний період, так і в результаті реалізації стратегії оптимізації торговельних бар'єрів для країн, котрі не являються членами інтегрованої структури. У першому випадку причиною зменшення викривлення торговельних потоків являється достатньо високий рівень економічного розвитку та наявність широкого спектра торговельної взаємодії суб'єктів інтеграційного процесу до вступу в інтеграційний союз. А стратегія оптимізації передбачає зниження торговельних бар'єрів з третіми країнами до фактичного вступу в інтеграційне об'єднання та подальшої фіксації їх кількісних обмежень, що знижує ризик проявів негативних економічних явищ, які можуть виникнути внаслідок поглиблення інтеграційних процесів.

Наступним ефектом інтеграції являється ефект масштабу, який проявляється як трансформація структури економіки в умовах розширення національних ринків до обсягів інтеграційної структури. Такий ефект проявляється у вигляді структурних зрушень у структурі попиту в бік збільшення обсягів внутрішньої торгівлі завдяки підвищенню ступеня диверсифікації типів економічної діяльності на рівні створеної інтеграційної структури. Цей ефект знижує залежність суб'єктів

інтеграційного об'єднання від коливань кон'юнктури на світовому ринку. Ефект зростання спектра й обсягів іноземного інвестування також являється наслідком посилення інтеграційних процесів. Він відбувається в результаті розширення регіональних ринків до масштабів інтеграційного об'єднання, уніфікації нормативно-правової бази інвестиційних процесів суб'єктів інтеграції, збільшення рівня інтенсивності конкуренції. Але якщо процес зростання прямих іноземних інвестицій являється прямим ефектом інтеграції, то економічний ефект від такого зростання може носити як позитивні, так і негативні прояви.

Така особливість проявів інтеграційних процесів не являється правилом, але зниження економічного ефекту від ПІІ може відбуватися, наприклад, унаслідок укладання інтеграційних угод зі стимулювання розвитку неефективних економічних секторів [419, с. 36 – 38].

Ще одним з ефектів інтеграційних процесів являється ефект перетікання (spillover) знань та інновацій [196, с. 21]. Він може відбуватися на різних рівнях функціонування суб'єктів інтеграційних процесів. Залежно від специфіки об'єктів, ефекти перетікання можуть різнитись, як і їх канали, до основних з котрих слід віднести: сферу зовнішньої торгівлі, ПІІ, спільні інтеграційні проекти у сфері НДДКР, універсалізацію виробничих і корпоративних стандартів, уніфікацію курсу економічної розвитку.

Специфічна система зовнішньої торгівлі, яка утворюється внаслідок активізації інтеграційних процесів, дозволяє на регіональному інтеграційному рівні отримати відкритий доступ та розширити спектр пропозиції на товари, котрі мають більш високий інноваційний рівень порівняно з національними. Також відбувається трансфер технологій, внаслідок якого ініціюється асиміляція технологічних рівнів суб'єктів інтеграційних процесів. Реалізація спільних проектів у сфері НДДКР дозволяє досягати агрегаційного ефекту при утворенні нових технологій, використовуючи інтелектуальний і ресурсний потенціал усіх учасників інтеграційного об'єднання. У цьому випадку відбувається не лише досягнення економічного ефекту, оскільки утворюються нові ланцюги в системі наукових інституцій як комерційного, так і некомерційного призначення.

Універсалізація виробничих та корпоративних стандартів утворює асиміляцію підходів щодо нормативного регулювання економічного середовища суб'єктів інтеграційних процесів, що ініціює досягнення ними загального інтеграційного рівня функціонування. Така тенденція акумулює досягнення суб'єктів інтеграційних процесів в упорядкуванні системи функціонування підприємств і корпорацій у різних економічних секторах. Інтенсивність ефекту перетікання напряму залежить від поточного етапу інтеграційних процесів, а також від доінтеграційного та поточного рівня економічного розвитку їх суб'єктів. Одним із найважливіших наслідків ефекту перетікання являється уніфікація курсу економічного розвитку й універсалізації економічної політики для учасників інтеграційного об'єднання. Ці тенденції зумовлюють виникнення ефекту реформ (lock-in-ефект) та реалізації практичних досягнень більш розвинених учасників інтеграційного об'єднання в економічному регулюванні менш розвинених членів. Таким чином, важливе значення має ступінь спорідненості економічних систем, які інтегруються, оскільки реалізація економічних реформ повинна спиратися не лише на емпіричний матеріал, а й ураховувати особливості функціонування національного економічного середовища.

Ще одним з ефектів інтеграції являється сприяння виробництву регіональних суспільних благ, що втілюється у розв'язанні проблем транспортної інфраструктури та оптимізації використання природних джерел енергії та водних ресурсів [384, с. 28]. Цей напрям оптимізації функціонування економічного середовища суб'єктів інтеграційного процесу може відбуватися і в доінтеграційний період, але підвищення його інтенсивності й ефективності зумовлюється розширенням спектра спільних проектів і нарощуванням ефекту перетікання в даній сфері. Унаслідок поглиблення протікання інтеграційних процесів відбувається ініціація фінансової і валютної інтеграції та виникнення відповідних економічних ефектів. Нівелювання бар'єрів для руху капіталу та збільшення спектра фінансової взаємодії між учасниками інтеграційного об'єднання призводить до уніфікації правил функціонування фінансових ринків у його внутрішньому середовищі. У результаті виникнення таких тенденцій

утворюється єдиний фінансовий ринок, який має ряд переваг порівняно з функціонуванням відносно відокремленого національного ринку. У цьому випадку підвищується ефективність розподілення ризиків, збільшується обсяг ліквідних фінансових ресурсів, збільшується кількості інвестиційних фінансових ресурсів, удосконалюються системи нормативно-правового забезпечення й управління фінансовим ринком, збільшуються ліквідні резерви та відбувається підвищується рівня захищеності [443].

Разом з тим можливим є виникнення ряду недоліків при утворенні єдиного фінансового ринку. До них слід віднести: нерівномірний розподіл фінансових потоків між учасниками інтеграційного об'єднання, виникнення тенденцій щодо монополізації у сфері фінансової інфраструктури, збільшення бар'єрів виходу на єдиний ринок унаслідок агрегації правил контролю. Валютна інтеграція являється остаточним етапом фінансової та виникає як утворення єдиного валютного простору на основі емісії єдиної грошової одиниці для усіх учасників інтеграційного об'єднання. До позитивних ефектів валютної інтеграції слід віднести зниження трансакційних витрат на обмін валют, нівелювання курсових ризиків у діяльності суб'єктів підприємництва та фінансової інфраструктури, прозорість цін, поглиблення спеціалізації економік членів інтеграційного об'єднання. До негативних ефектів валютної інтеграції слід віднести обмеження можливості регулювання національної економіки механізмами грошово-кредитної політики, зокрема використання політики валютних курсів та спектра інструментів фіскальної політики. Така тенденція являється суттєвим недоліком валютної інтеграції та знижує захищеність національної економіки від інтеграційних шоків, а також зменшує рівень адаптування курсу грошово-кредитної політики згідно з особливостями функціонування національного економічного середовища.

Посилення інтенсивності та ролі інтеграційних процесів у функціонуванні світової економіки обумовлене факторами, до яких слід віднести:

- інтенсифікацію економічного розвитку країн;
- нерівномірність розподілу ресурсів;

- підвищення рівня спеціалізації країн у світовій економіці;
- еволюцію технологічного рівня економіки, закономірності НТП;
- особливості демографічного розвитку;
- виникнення й інтенсивність зростання глобальних проблем та необхідність їх розв'язання;
- інтенсивний розвиток транспортних і комунікаційних мереж;
- уніфікацію курсу економічного розвитку;
- глобалізацію світової економіки.

Отже, інтенсивність розвитку інтеграційних процесів являється об'єктивним наслідком еволюції національних економічних систем, що проявляється як трансформація та вихід на нові рівні історично детермінованих процесів розподілу і кооперації праці, а також економічного співробітництва. Процеси інтеграції – це насамперед динамічне явище, яке супроводжується ускладненням економічної структури суб'єктів інтеграції й утворенням нових систем їх взаємозв'язків. Інтеграційні процеси можуть мати як ендогенну, так і екзогенну природу, а отже, можуть проявлятися і у глобальному економічному середовищі, і у національному внутрішньому. Інтеграція являє собою багаторівневий процес, який охоплює великий спектр елементів структури національного та глобального господарства, що зумовлює його прямий вплив на трансформаційні процеси цих середовищ.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дисертаційної роботи: досліджено теоретичні основи формування структурної політики шляхом визначення особливостей її концептуальної основи та її взаємозв'язку з процесами змін в структурі економіки; визначено закономірності кореляції якості структури економіки та факторів економічного розвитку; обґрунтовано детермінацію структурної політики як інструменту економічного розвитку; досліджено сутність інтеграційних процесів як економічної категорії та економічного явища в процесі еволюції світового

господарства та економік національного рівня. На основі проведених досліджень вважаємо за необхідне сформулювати такі висновки:

1. На підґрунті аналізу підходів щодо розуміння сутності структурної політики як поняття та економічного явища встановлено, що відсутність єдиної обґрунтованої аналітичної уяви призводить до збільшення протиріч на шляху пошуку оптимальних інструментів розвитку економіки. На основі приведення у відповідність детермінації вихідних категорій структурної політики та аналізі теоретичних та практичних уявлень щодо ідентифікації її сутності запропоновано власне її розуміння, яке визначає структурну політику як напрям економічної політики держави, який включає в себе комплекс заходів управління процесами трансформації економічної системи у вигляді зміни кількісних та якісних характеристик її взаємопов'язаних елементів з метою створення їх збалансованої та ефективної пропорції для досягнення стійкої позитивної динаміки економічного розвитку.

2. Доведено, що структура національної економіки являється одним з визначальних факторів, які обумовлюють рівень здатності національного господарства ініціювати процеси інтенсивного економічного розвитку та підвищення своїх адаптаційних можливостей. Обґрунтовано, що структура національної економіки – це комплекс взаємозалежних елементів системи національного господарства, функціонування яких забезпечується сукупністю суспільних відносин у сфері виробництва, обміну і розподілу продукції. Процеси трансформації структури економіки залежно від глибини та часових інтервалів протікання зумовлюють як поточні зміни в її структурі, так і перехід на інші стадії економічної еволюції, які утворюють нові типи такої структури, для якої характерний певний рівень розвитку зв'язків із зовнішнім глобальним економічним простором.

3. На основі розширеного аналізу етимологічних характеристик та сутнісних підходів щодо поняття «економічний розвиток» обґрунтовано, що це процес переходу економіки від одного стану до іншого детермінований загальними законами еволюції, фундаментальними економічними законами і впливом

надсистеми та супроводжується зміною її якісного рівня, що призводить до збільшення продуктивності її функціонування, розширення спектру функцій і підвищення її адаптивних характеристик. Доведено, що економічне зростання являється одним з ефектів проявів економічного розвитку, та за сутністю є формою по відношенню до економічного розвитку як змісту процесів, які відбуваються в економічній системі.

4. Доведено, що розвиток економічної системи пов'язаний з багаторівневою системою детермінант, які здійснюють вплив на її трансформацію. Найбільш впливовими в даному контексті являються стратегічний та самоорганізаційний фактори, які виділені за критерієм суб'єктної детермінації. Обґрунтовано, що однією з основних складових стратегічного фактору є структурна політика економічного розвитку, яка представляє собою таку структурну політику, яка направлена на забезпечення подолання дискретності прогресивного економічного розвитку, оскільки процеси самоорганізації не можуть в повному обсязі забезпечити стійку динаміку такого рівня.

5. Визначено, що світові інтеграційні процеси від початку свого становлення пройшли тривалий шлях відокремлення від інших видів політичної та економічної взаємодії як в теоретичному розумінні економічної науки, так і неопосередкованому фактичному прояві. Обґрунтовано, що основною детермінантою виникнення процесів інтеграції являється перманентність розвитку національних господарств, яка супроводжується розширенням меж їх взаємодії до рівня здатності створювати єдину економічну систему з потенційно більшими можливостями для забезпечення такого розвитку. Інтеграція як процес супроводжується градацією рівнів взаємодії національних економічних систем, від початкової лібералізації торгівельних бар'єрів через утворення спільного економічного простору до формування та реалізації уніфікованої економічної політики.

6. Теоретично обґрунтовано, що одним з основних ефектів процесів інтеграції являється ефект перетікання (spillover), який зумовлює асиміляцію напрямів та форм економічного розвитку суб'єктів інтеграційного процесу, що

супроводжується розширенням об'єктів інтеграції та значним трансфером виробничих технологій і технологій управління. Доведено, що збалансованість протікання інтеграційних процесів зумовлена рівнем конвергентності їх суб'єктів, яка визначається у вигляді досягнення кожним учасником необхідного ступеня економічного розвитку, економічної спорідненості та інтенсивності економічної та інформаційної взаємодії. При чому визначено, що ініціація ефекту spillover в доінтеграційний період являється основною детермінантою підвищення ефективності інтеграційних процесів.

7. Доведено, що інтеграційний розвиток являється одним із найбільш ефективних джерел в підтримці економічної стабільності як на національному, так і світовому рівні, що зумовлює градацію проявів зміни його якості та поглиблення значення в еволюції економічних систем. Навіть при достатньо дискретному розвитку і наявності певних протиріч розширення спектру інтеграційної взаємодії між країнами дозволяє їм досягати найбільш ефективного використання національних ресурсів на шляху економічного розвитку та вирішення економічних проблем загальносвітового рівня. Визначено, що економічна інтеграція являється однією з детермінант процесів глобалізації та рушійною силою процесів еволюції глобального економічного простору.

Основні результати досліджень за даним розділом опубліковано в роботах [298; 302; 310; 312; 317; 326; 327; 329; 480].

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІЧНА ПАРАДИГМА СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Критеріальний аналіз парадигм розвитку в глобальному економічному середовищі

Проблемі дослідження поняття «парадигма» в прикладному та сутнісному аспекті в сучасному періоді присвячені наукові праці багатьох вчених, зокрема В.І. Чужикова, Г.Б. Клейнера, Я. Корнаї, А.О. Федірко, М.А. Рибачука, І.І. Богатирьова, В.І. Бондара, Л.І. Богатої, В.П. Котенко та інших. Парадигма як поняття пройшла досить тривалий шлях свого формування та трансформації. Така особливість пов'язана з ускладненням диференціації науки як універсального для процесу пізнання явища, та зі складною властивістю об'єктивного прагнення сутності самого поняття «парадигми» до уніфікації та здатності таку уніфікацію фактично уособлювати.

Термін «парадигма» з грецького *παράδειγμα* – модель, зразок, приклад (*παρά* – «зверху», «над»; *δειγμα* – «проявлення»; дослівно таке поєднання можна розуміти як «те, що визначає характер прояву чого-небудь»). Виникнення поняття «парадигми» відбулося з розвитком філософської думки в стародавній Греції, та пов'язане з такими філософами, як Платон, Аристотель, Геродот та ін., подальший його розвиток відбувся здебільшого в рамках німецької класичної філософії в працях Шелінга та Гегеля, а також інших філософських напрямів та течій. Так, парадигма в філософії використовувалася для характеристики та співвідношення духовної та реальної дійсності, та відповідно ідентифікувалася залежно від особливостей окремих філософських шкіл зі збереженням її вихідної сутності, як первообразу та зразку [390, с.477]. В подальшому термін «парадигма» в процесі розвитку філософії науки був використаний позитивістом Г. Бергманом в значенні характеристики нормативності методології, тобто під парадигмою розумілися загальні принципи та форми дослідження, які виконують нормативну

функцію. У філософії науки в рамках розвитку критичного раціоналізму була здійснена найбільш розширена конкретизація та обґрунтування терміну парадигма американським науковцем Томасом Куном, що остаточно і закріпило даний термін в науковому обороті, в його класичному вигляді. У своєму дослідженні «Структура наукових революцій» (1962 р.) під парадигмами Т.Кун розумів визнані усіма наукові досягнення, які протягом визначеного часу надають науковому співтовариству модель постановки проблем та їх рішень [179, с.13]. Тобто, парадигма розуміється як певна сукупність наукових досягнень, які визнаються науковою спільнотою у заданий проміжок часу. Причому поняття парадигми Т. Кун використовує з метою ідентифікації стану «революцій», які виникають в процесі розгортання еволюційного шляху науки, та корегують її подальший розвиток. Зміна парадигми являється індикатором виникнення такого стану, та відповідного переходу науки на інший якісний рівень. Отже, виникнення нової фундаментальної теорії, яка являється по суті новою парадигмою, спричиняє трансформуючий вплив на розвиток науки.

Парадигми в такому розрізі мають визначені властивості, до яких слід віднести:

- ендогенну приналежність певної парадигми автономному напрямку науки;
- виникнення парадигми за об'єктною сутністю (певна проблема або їх коло) є інноваційним тобто безпрецедентним;
- відсутність комунікаційних бар'єрів для розуміння та використання сутності та практичних досягнень створеної парадигми.

Фактично парадигми змінюються на границі досягнення критичної маси явищ (проблем-аномалій), які неможливо пояснити в рамках існуючої парадигми. Виникнення нової парадигми частково або повністю замінює сутнісну основу старої щодо вирішення певної проблеми або їх кола, причому методологія нової парадигми несумісна та інноваційна по відношенню до попередньої.

Тим не менш, класичне сприйняття парадигми не виключає альтернативних підходів щодо її розуміння, отже доцільно розглянути їх на окремих прикладах: у загальному сучасному розумінні – це загальновизнана в конкретній науковій

спільноті фундаментальна теорія у визначеній області знання [389, с.201]; в прикладному технологічному аспекті – це напрями технологічних траєкторій, які визначають структуру технологічних змін [447]; прояв епістем, який уособлюється в епістемологічних фігурах та являється порогами епістемологізації [394]; науково-дослідницька програма, яка ґрунтується на єдиних методологічних принципах та проявляється у вигляді відповідної сукупності теорій [183]; домінуюча система теорій та ідей, які обумовлюють бачення світу [434]; наукова картина світу, яка задає узагальнену матрицю системного бачення та створює відповідну дослідницьку програму [350]; панівна система наукових ідей та теорій, які формуються під дією основ науки та диференціюється за рівнями своїх проявів у: загальнонауковому (універсальна), приватному (окрема галузь знань), локальному (окремий регіон або проміжок часу) [433]. Таким чином, можна виокремити спектр ознак парадигмальної ідентифікації процесів розвитку науки за суб'єктною складовою:

- наукові досягнення (ідеї, теорії), які детермінують можливість постановки завдань та вирішення питань;
- наукова картина у вигляді науково-дослідницької програми;
- напрями траєкторій розвитку специфічних науково-галузевих знань;
- домінуючий прояв фундаментальних наукових установок;
- прояв глибинних процесів еволюціонування науки;
- визначальні детермінанти розвитку науки, які можуть проявлятися на різних рівнях її існування;
- основи науки, які формують превалюючі ідеали та норми опису та дослідження світу;
- уніфікований за сутністю прояв процесів глобалізації.

Отже, парадигмальну градацію науки можна зобразити у вигляді нижче зображеної схеми (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Парадигмальна градація науки (розроблено автором)

Далі розглянемо основні наукові революції, які змінювали глобальну наукову парадигму. Найбільш обґрунтовану градацію загальнонаукових парадигм було зроблено С. Стьопіним на основі виділення диференціації та змін основ науки. Основи науки поділяються на:

1. Ідеали та норми дослідження:

- доказовості та обґрунтування знання;
- пояснення та описи;
- побудова та організація знання.

2. Наукова картина світу:

- уява про фундаментальні об'єкти, з яких передбачається побудова всіх інших об'єктів, які досліджує певна наука;
- уява про типологію об'єктів, які досліджуються;
- уява про закономірності взаємодії усього спектру об'єктів;
- уява про просторово-часову структуру реальності.

3. Філософські основи науки (філософські ідеї та принципи, які обґрунтовують ідеали та норми і онтологічні постулати науки) [351].

Градації основ науки в часовому просторі утворюють періоди наукових революцій, які розрізняються за сутнісною основою характеристики домінуючої парадигми природознавчої науки (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Градація основ науки та періоди наукових революцій

Період	Наукова революція	Тип раціональності (парадигма)	Системні об'єкти	Наука
Починаючи з XVII ст.	Перша	Класична раціональність	Прості системи	Механіка
З кінця XVIII ст. до першої половини XIX ст.	Друга	Дисциплінарно організована класична раціональність	Прості системи	Термодинаміка
З кінця XIX ст. до середини XX ст.	Третя	Некласична раціональність	Складні саморегулюючі системи	Кібернетика
З останньої третини XX ст. до сучасного часу	Четверта	Постнекласична раціональність	Складні саморозвиваючі системи	Нелінійна термодинаміка Хімія нерівноважних станів

Примітка. Опрацьовано автором за джерелом [350]

Отже, ми розглянули підходи щодо розуміння поняття парадигми та основні етапи глобальних наукових революцій у природознавчих науках. Далі необхідно ідентифікувати суто економічні парадигми, які сформувалися в результаті еволюції економічної науки. Така ідентифікація можлива на основі виділення парадигмальної моделі економічної теорії, яка відображає феномен її здатності реагувати на зміни в траєкторії розвитку економіки та виявляти і обґрунтовувати нові закономірності такого розвитку. Парадигмальна модель може мати різний вигляд та диференціювати шлях розвитку економічної науки залежно від рівня розгорнутості критеріїв ідентифікації парадигмальних ознак певної наукової школи. На даному етапі здійснимо базову парадигмальну ідентифікацію, застосовуючи найбільш розгорнутий критерій. Якщо розглядати економічні парадигми в галузевому розрізі, то побудова парадигмальної моделі можлива на

основі диференціації найбільш суттєвих напрямів розвитку економічної науки, за сутнісним принципом. У даному випадку ідентифікація парадигмальної ознаки певної економічної теорії відбувається на основі рівня її впливу на характер розвитку економічної думки та процесів управління економікою. Історичні періоди, які позначилися виділенням парадигм на основі розгорнутого критерію і відображають диференціації основних економічних шкіл, можна виділити в такому вигляді:

- XVI – XVII ст.: меркантилістська парадигма;
- XVII – XVIII ст.: фізіократична парадигма;
- XVIII – XIX ст.: парадигма класичної політичної економії; марксистська парадигма;
- кінець XIX – початок XX ст.: маржиналістська парадигма; парадигма неокласицизму;
- початок XX до останньої чверті XX ст.: кейнсіанська парадигма; парадигма інституціоналізму;
- кінець XX – сучасний час: парадигма економічного еволюціонізму; системна економічна парадигма; синергетична економічна парадигма.

Розглянемо більш докладніше особливості проявів кожного з елементів даної парадигмальної моделі. Так, початкові етапи створення економічних парадигм характеризувалися превалюванням суто емпіричного сприйняття економічних процесів та поступово еволюціонували до створення економічних теорій. Парадигма меркантилізму являється першою найбільш суттєвою спробою провести систематизацію емпіричних досліджень в області економіки, з метою виявлення закономірностей та рекомендацій щодо оптимізації її розвитку. Основними засновниками даної парадигми являються: А. Монкрет'єн, Т.Ман, А. С'єра. Основними положеннями даної парадигми є: обґрунтування науки про багатство як джерело розвитку держави; ідентифікації торгівельного капіталу як основи багатства; детермінація внутрішнього багатства держави системою зовнішньої торгівлі; процес накопичення багатства повинен ґрунтуватися на

науковому розумінні економічних процесів. Основними недоліком являється обмеженість методології.

Парадигма фізіократії є наступною ланкою еволюції економічної науки, а її поява стала можлива на основі використання емпіричного матеріалу попередньої парадигми, причому за сутнісною основою між ними наявний антагонізм, що характерно при переході на інший парадигмальний рівень. Дана парадигми розвивалась в працях: Ф. Кене, Анна Робера Жака Тюрго, Жан-Марі Ле Пена. Основними положеннями даної парадигми являються: виявлення сутності «чистого продукту» на основі аналізу взаємодії між суб'єктами економічних відносин; побудова рівноважної моделі звичайного виробництва та ідентифікація господарства як цілісної системи; встановлення детермінізму економічного розвитку на основі стимулювання сільськогосподарського сектору.

Парадигма класичної політичної економії була заснована та розвинена в працях: А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Мілля, Ж. Сейя. Основними положеннями даної парадигми є: лібералізація процесів управління економічними процесами; виділення ринкових ендогенних чинників розвитку економіки (економічних законів, конкуренції); встановлення пріоритету індустріалізації та стимулювання розвитку промислового сектору; виділення суспільного продукту як основи багатства держави; ідентифікація та виділення економічного циклу як елементу розвитку економіки.

Наступною для розгляду є марксистська парадигма, засновником якої являється К. Маркс. Основними положеннями економічної марксистської парадигми є: встановлення пріоритету праці як основи формування вартості; розмежування поняття вартості та ціни; диференціація вартості на мінову та споживчу; обґрунтування теорії додаткової вартості; диференціація оплати праці на реальну та номінальну; розроблення теорії грошей (диференціація їх функцій на: міри вартості; засобу обігу; засобу нагромадження; засобу платежу; світових грошей) та капіталу (диференціація форм капіталу на постійний та змінний).

Засновниками парадигми маржиналізму являються: У.С. Джевонс, К. Менгер, Л. Вальрас. Основними положеннями даної парадигми є: встановлення

пріоритету універсалізації економічної теорії незалежно від властивостей локального економічного простору; виділення понять граничної корисності та граничної продуктивності як основних детермінант формування траєкторії розвитку економічних процесів; суб'єктивний рівень детермінації економічних процесів на основі мотивованої поведінки суб'єктів господарювання; розуміння предмету економічної теорії через пріоритет вирішення оптимальності розподілу обмежених ресурсів.

Неокласична економічна парадигма сформувалася в працях: А. Маршала, Дж. Б. Кларка, В. Парето, А. Пігу, Р. Солоу, М. Фрідмена. Основними положеннями неокласичної парадигми являються: лібералізації процесів управління економікою та необхідність збереження вільної конкуренції; встановлення ендогенного детермінізму розвитку економіки; виявлення основних суб'єктивних мотивів діяльності індивіду за прототипом «людини економічної»; обґрунтування універсальності функціонального аналізу та розгорнуте використання оцінки граничних величин; встановлення пріоритету детермінізму економічної рівноваги та розвитку виробництва за динамікою руху грошової маси; узгодження динаміки зростання валового національного продукту та обсягів грошової маси.

Утворення та розвиток кейнсіанської економічної парадигми відбувалося в працях: Дж. Кейнса, Дж. Робінсона, А. Хансена, П. Сраффі. Основними положеннями кейнсіанської парадигми являються: заперечення повного саморегулювання економіки; встановлення пріоритету активного регулювання економіки державою; необхідність компенсації розбіжності обсягів сукупного попиту та пропозиції на основі концепції «ефективного попиту»; розгорнуте застосування аналізу макроекономічних показників; розширення функції інвестицій у забезпеченні економічного розвитку; встановлення пріоритету бюджетної політики при здійсненні регулюючого впливу на економіку.

Основними представниками інституціональної парадигми являються: Т. Веблен, У. Мітчел, Дж. Комонс, Дж. Гелбрейт, Я. Тімберген, Г. Мюрдаль. Базовими положеннями інституціональної парадигми є: розширення границь

детермінізму економічного розвитку за межі суто економічного виміру та обґрунтування системи змішаного впливу економічних та позаекономічних факторів; встановлення пріоритету оцінки та регулювання рівня розвитку соціально-економічних інститутів при дослідженні та управлінні економічними процесами; обґрунтування необхідності розроблення соціально спрямованих програм економічного розвитку; встановлення пріоритету науково-технічного прогресу як основи подолання соціальних протиріч; модернізація повинна проявлятися як зростання рівня задоволення соціальних потреб.

Подальша еволюція економічної теорії відбувається на основі суттєвої асиміляції існуючих парадигм та їх кардинального переосмислення, та утворює систему нових економічних парадигм, які синтезували елементи попереднього парадигмального розвитку. Так, розвиток сучасних економічних парадигм позначився утворенням та розвитком еволюційної економічної парадигми. Засновником еволюційної економічної парадигми являється Йозеф Шумпетер, але фактично його теорії на час заснування не утворили окремої економічної школи достатньої вагомості, лише з часом використання його досліджень суттєво вплинуло на розвиток економічної науки. Найбільший розвиток еволюційна парадигма отримала на сучасному етапі. Основними представниками парадигми економічного еволюціонізму являються: Р. Нельсон, С. Уінтер, Дж. Ходжсон, Д. Норт, Л.І. Абалкін, В.І. Макаров та ін. Основними положення еволюційної економічної парадигми являються: встановлення пріоритету інноваційного розвитку; концентрація економічної політики на проблемах відтворення інститутів; розширення застосування еволюційної теорії ігор та економетрики для дослідження динаміки розвитку економічних структур; використання міждисциплінарного порівняльного адаптивного переносу (економічний аналіз на основі біологічних аналогій) [362].

Наступною для розгляду є системна економічна парадигма, яка виникла на основі міждисциплінарного підходу. Такий підхід сформувався на базі дослідження та економічної інтерпретації загальної теорії систем Л. Фон Берталанфі, яка була розроблена ним у 1969 р. Системна економічна парадигма

розвивалася в дослідженнях: Я. Корнаї, Г. Клейнера. Основними положеннями системної економічної парадигми являються: пріоритет дослідження економіки як сукупності взаємодіючих систем; аналіз економічних процесів на основі виділення системних факторів та мотивів поведінки економічних агентів; пріоритет розробки взаємно кореспондуючої типології економічних систем, економічних процесів та економічних благ; встановлення суттєвих взаємозв'язків між різними класами елементів типології; виділення стратегії управління економічними системами різних типів; обґрунтування структурної моделі взаємодії компонентів системної економіки; дослідження процесів утворення та функціонування стійких комплексів економічних систем [460, 152, 154, 153].

Синергетична економічна парадигма також виникла на основі міждисциплінарного підходу, в результаті економічної інтерпретації досліджень фізика-теоретика Г. Хакена, а також розвитку його ідей в працях І. Пригожина, С. Курдюмова, І. Добронравової та ін. Синергетична економічна парадигма розвивалась в працях В. Князевої, В. Занга, А. Колеснікова, Т. Колеснікової, Б. Кузнєцової, В. Аршинова, В. Решетило, І. Лукінова та ін. Основними положення синергетичної економічної парадигми являються: встановлення такого переліку апріорних характеристик економічних систем: відкритість, нерівноважність, незворотність розвитку, нелінійність, дуальність; встановлення пріоритету ідентичності розвитку економічних систем процесам еволюції дисипативних структур; інтерпретація економічних процесів на основі виділення типів та етапів самоорганізації системи; економічне обґрунтування теорії формування атрактора як основного напрямку розвитку економічних процесів; використання поняття флуктаційного хаосу та точок біфуркації для інтерпретації нерівноважних станів економічної системи та динаміки її розвитку; обґрунтування нелінійності процесів розвитку економічних систем та нелінійного реагування на зовнішній вплив; обґрунтування самоорганізації та саморозвитку як єдиної цілісної форми еволюції економічних систем [163, 155, 121, 12, 291].

Таким чином, було здійснено парадигмальну інтерпретацію еволюції економічної науки на основі застосування розгорнутого критерію, який спирається

на виділення найбільш значних наукових шкіл, які вплинули на зміну траєкторії її розвитку. Тим не менше, такий критерій не являється вичерпним для побудови парадигмальної моделі, оскільки по мірі збільшення диференціації економічних досліджень важлива їх комплексна парадигмальна інтерпретація, що можливо на основі використання міждисциплінарного принципу при застосуванні ідей Стюпіна. Таким чином, можливо застосування сутнісного конкретизованого критерію для інтерпретації парадигмального розвитку економічної науки, що являється альтернативним та більш об'єктивним, оскільки дозволяє згрупувати економічні парадигми за визначеною ознакою на основі їх парадигмального вкладу в розвиток економічної теорії, та ідентифікувати їх парадигмальний тип. Такий критерій тим більше надає змогу виділити комплекси парадигм економічного розвитку, які відображають глобальну парадигмальну еволюцію економічної науки (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Комплекси парадигм економічного розвитку, які відображають глобальну парадигмальну еволюцію економічної науки

Період	Економічні парадигми	Парадигмальний тип	Системні об'єкти
Починаючи з XVI ст. до другої половини XVIII ст.	Меркантилістська Фізіократична	Докласична раціональність	Прості системи
З середини XVIII ст. до кінця XIX ст.	Класичної політичної економії Марксистська	Класична раціональність	Складні системи
З кінця XIX ст. до першої чверті XX ст.	Маржиналістська Неокласична	Некласична раціональність	Складні саморегулюючі системи
З першої чверті XX ст. до останньої чверті XX ст.	Кейнсіанська Інституціональна	Модифікована некласична раціональність	Складні саморегулюючі системи
З останньої чверті XX ст. до сучасного часу	Економічного еволюціонізму Системної економіки Синергетичної економіки	Постнекласична раціональність	Складні саморозвиваючі системи

Примітка. Опрацьовано автором за джерелами [168, 337]

Отже, якщо порівнювати парадигмальний розвиток економічної науки на основі сутнісного конкретизованого критерію згідно класифікації С. Стюпіна, то можна відмітити, що він відбувався за принципом часових лагів порівняно з парадигмальним розвитком природознавчих наук. Причому важливо відмітити, що

розвиток економічної науки в парадигмальному вимірі має дещо відмінну структуру, що зумовлено складно-системним її розвитком. Така особливість викликана специфічною взаємною дифузисю економічних теорій, яка призводила до виникнення нових парадигм. Отже, на основі порівняльної систематизації розгорнутого критерію та сутнісного конкретизованого критерію можливо здійснити хронологічну систематизацію парадигмального розвитку економічної науки.

Тим не менш, використання сутнісного конкретизованого критерію також не є виключним, оскільки недостатньо відображає бачення та ідентифікацію економічного агента в процесі парадигмальної еволюції економічної теорії, тобто власне людини, як центральної детермінуючої сутності розвитку економічної науки та економіки взагалі. Така інтерпретація стала можлива в період, коли економічна наука пройшла досить тривалий еволюційний шлях та досягла необхідного рівня ускладнення та диференціації. Отже, використовуючи критерій ідентифікації типу економічного агента як ядра парадигмального розвитку, можливо проведення альтернативної інтерпретації економічних парадигм. Даний напрям досліджень представлений в працях Г. Клейнера, В. Чужикова, О. Федірко та інших авторів. Так, Г. Клейнер здійснює таке виділення парадигмальних етапів еволюції економічної науки на основі диференціації економічних агентів (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Сучасні парадигмальні етапи еволюції економічної науки на основі диференціації економічних агентів

Парадигмальний етап	Період	Домінуюча парадигма	Економічний агент
I	1920 – 1980 роки	Сучасна неокласична парадигма	Номо economicus (неокласична людина)
II	1920 – 1990 роки	Інституціональна парадигма	Номо institutius (інституціональна людина)
III	1980 – 2000 роки	Еволюційна парадигма	Номо evolutius (еволюційна людина)
IV	1990 роки – сучасний час	Системна парадигма	Номо systemus (системна людина)

Примітка. Опрацьовано автором за джерелом [54]

При такій диференціації кореляцію економічної парадигми з певним типом економічного агенту можна визначити у вигляді такої таблиці (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Система кореляції економічної парадигми з певним типом економічного агенту за методологією Г. Клейнера

Парадигма	Картина світу на основі якостей середовища та економічних агентів	Методологічний принцип	Предметна сфера	Тип парадигми
Неокласична парадигма	Основний інтерес економічного агенту - максимізація прибутку, взаємодія сукупності агентів в процесі виробництва, обміну та розподілу відбувається на основі власних мотивів у вільному економічному просторі	Методологічний індивідуалізм	Наука про інтереси та результати	Об'єктна. Головний актор: об'єктні економічні системи
Інституційна парадигма	Мотиви економічного агента повинні відповідати інституціональним нормам, взаємодія економічних агентів відбувається в межах дії економічних інститутів	Методологічний інституціоналізм	Наука про інститути та результати	Середова. Головний актор: середовищні економічні системи
Еволюційна парадигма	Мотиви агентів або їх груп детерміновані характером та етапом еволюційного розвитку, взаємодія економічних агентів відбувається в складно-диференційованому еволюційному просторі	Методологічний «популяціонізм», Методологічна генетика	Наука про перетворення та неперетворення	Процесна. Головний актор: процесні економічні системи
Системна парадигма	Мотиви агентів - створення економічних благ, взаємодія економічних агентів відбувається в складно-диференційованому системному просторі	Методологічна систематика	Наука про злиття та незлиття	Системна. Розвиток: об'єктів, проектів, процесів, середовищ

Примітка. Опрацьовано автором за джерелом [54]

В.І. Чужиков, ґрунтуючись на дослідженнях Р. Сведберга, здійснює виділення парадигм на основі ідентифікації економічного агенту за дещо іншою ознакою, яка, тим не менш, корелює з поглядами Г. Клейнера. Так, при проведенні

загальної систематизації поглядів економістів другої половини ХХ ст. згідно даної позиції, глобальні парадигми диференціюються на дві глобальні наднаукові парадигми - неокласичну та соціальну. Відповідно економічними агентами в даному випадку являються *Homo economicus* та *Homo sociologicus* [410, с. 92], які відповідають двом типам ідеалізованої абстрактної сутності людини як суб'єкта соціально-економічних відносин. Якості таких економічних агентів було систематизовано В. Чужиковим у наступному вигляді (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Неокласична та соціальна парадигма як віддзеркалення світу (друга половина ХХ ст.) за Р. Сведбергом (1991 р.)

Дія	<i>Homo economicus</i>	<i>Homo sociologicus</i>
	Індивідуальна	Колективна
Принцип дії	Свобода дії	Обмеженість дії через наявну соціальну структуру
Мотиви дії	Раціональні обрахунки	Ірраціональне сприйняття, традиції та цінності
Арена дії	Ринок	Все суспільство разом з ринком
Визначальний принцип	Кратність, децентралізація рішень	Рішення, обумовлені соціальною та політичною владою
Типи концепцій, що використовуються	Аналітичні та абстрактні	Емпіричні та описові
Завдання аналізу	Передбачення як пояснення	Опис як поняття
Відношення до інших наук	Самодостатність	Самодостатність

Примітка. Джерело [410]

Фактично в даному випадку *Homo sociologicus* Р. Сведберга та *Homo institutus* Н. Клейнера мають ідентичні якості, та за сутністю являються одним типом економічного агенту. Ідентифікація напряму наукового розвитку, який відповідає такому типу економічного агенту, також являється ідентичною та різниться лише за рівнем секторальної спеціалізації і представлена інституціоналізмом як економічним напрямом соціологічної науки. В.І. Чужиков виділяє третій тип економічного агенту, який уособлює третю глобальну

парадигму, а саме *Homo informaticus*, який виникає як наслідок процесів еволюції та модернізації, які стали основою утворення інформаційного суспільства [409, с. 37]. Причому такий тип агенту формується внаслідок взаємодії секторальних та горизонтальних парадигм, і таким чином являється обґрунтуванням його глобальної детермінації. Натомість аналізуючи методологію Н. Клейнера згідно виділення типів *Homo evolutus* та *Homo systemus*, можна стверджувати, що вони є скоріше економічними агентами секторальних економічних парадигм. Разом з тим, якщо враховувати аналіз сучасного періоду градації економічної науки, який було здійснено вище, можна також виділити інший тип економічного агенту, який виникає в рамках розвитку економічної синергетики, а саме *Homo synergeticus*. Такий тип економічного агенту вирізняється якістю, яка ґрунтується на співвідношенні двох самоорганізуючих систем, а саме людини та економіки. Причому в даному випадку відбувається взаємна детермінація впливу, та постає питання виявлення тенденцій розвитку однієї самоорганізуючої системи – людини, яка існує у внутрішньому середовищі іншої самоорганізуючої системи - економіки. Тим не менш, така парадигмальна основа, хоча і має міждисциплінарний характер, який власне притаманний і системній парадигмі, має виражену секторальну дію.

О. Федірко, продовжуючи дослідження В. Чужикова, та використовуючи подібну методологію обґрунтовує четвертий тип економічного агенту, а саме *Homo retis* (людину мережеву), який виникає внаслідок активізації інноваційного детермінізму розвитку суспільства загалом та економіки зокрема. Так, О. Федірко констатує, що представлене розуміння складових елементів парадигми, ядром якої є *homo retis*, базується на дослідженні колабораційної соціально-економічної взаємодії, яка значною мірою відображає конгломерат інтересів основних акторів глобального господарства [385, с.25]. На основі обґрунтування даної парадигми О. Федірком було розроблено порівняльну таблицю якостей нових типів економічних агентів (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Порівняльний аналіз якостей нових типів економічних агентів
як детермінант нових парадигм

Дія	Homo informaticus	Homo retis
	Індивідуальна, віртуалізована	Колабораційна, яка відображає конгломерат інтересів
Принцип дії	Свобода дії з неявною регламентацією у разі глобальної загрози	Свобода дії в межах правил, встановлених у мережах
Мотиви дії	Сприйняття світу через створення та нагромадження знань і капіталу, активний трансфер інформації	Отримання синергії у системі колабораційних відносин
Арена дії	Віртуальний світ, глобальний ринок	Глобальне мережеве суспільство
Визначальний принцип	Неявна централізація рішень, що визначається технократією	Неявна мережева централізація рішень
Типи концепцій, що використовуються	Системні, поліструктурні, аналітичні, емпіричні, абстрактні	Системні, поліструктурні, аналітичні, емпіричні, абстрактні
Завдання аналізу	Прогноз у межах часових лагів	Визначення функцій та ефективності колабораційних зв'язків
Відношення до інших наук	Самодостатність	Самодостатність

Примітка. Джерело [385]

Таким чином, порівнюючи погляди Н. Клейнера, В. Чужикова та О. Федірко, і аналізуючи проведення ними ідентифікації парадигмальної градації за ознакою типу економічного агента, можна стверджувати, що її динаміка детермінується тенденціями формування єдиної парадигми економічного розвитку, яка повинна носити міжсекторний характер свого обґрунтування й надавати відповіді та рішення на виклики й проблеми сучасного часу. Тим не менш, фактичне виникнення сучасної парадигми економічного розвитку, на нашу думку, знаходиться в стадії формування, що можна ідентифікувати як останній етап перед утворенням її стійкого фундаменту. Ще одним з ключових моментів в даному випадку являється рівень адаптивності парадигми, якщо розглядати її як фундамент для детермінації економічних досліджень. Так, утворення нового типу

економічного агенту може відбуватися з різною інтенсивністю у вигляді часових лагів різної протяжності, залежно від концентрації в локальних елементах глобального простору. Тому, у разі використання певної парадигми як детермінанти економічних досліджень, вона повинна відповідати превалюючому рівню економічних агентів в локальному територіальному просторі, в нашому випадку – національному. Останні два типи економічних агентів, в національному соціально-економічному просторі не представлені домінуючою кількістю, а отже не можуть розглядатися як основна детермінанта регулювання економічних процесів.

Отже, парадигмальна основа структурної політики економічного розвитку повинна базуватися на парадигмі *Homo sociologicus*, якщо розглядати парадигмальну основу за критерієм виділення типу економічного агенту. Така позиція зумовлена насамперед можливістю використовувати стійкий детермінізаційний фундамент даної парадигми, враховуючи необхідність збереження соціального централізму при забезпеченні розвитку економіки. Оскільки на сучасному етапі економічний розвиток національного господарства неможливо підтримувати на достатньому рівні його інтенсивності без формування стійкого інтеграційного вектору, комунікаційний рівень парадигмальної основи структурної політики повинен бути відповідним.

Обрана парадигмальна основа має достатньо високий комунікаційний рівень, що може забезпечити стійку позитивну динаміку взаємодії національного та глобального економічного простору. Найвищий соціальний пріоритет також відповідає тенденціям розвитку європейських економічних систем, інтеграція в об'єднання яких являється найбільш оптимальним вектором розвитку національної економіки. Але, глобальна парадигма, яка відповідає сутності *Homo sociologicus*, та являється фундаментом для формування структурної політики економічного розвитку, що реалізується в умовах інтеграційних процесів, не виключає можливості пошуку нової парадигмальної основи, яка здатна більш ефективно обґрунтувати та сформулювати оптимальні шляхи вирішення викликів сучасності.

На нашу думку базова парадигма, не виключає перспективи використовувати можливості інтерпретації економічної дійсності за допомогою галузевих новітніх економічних парадигм. Така позиція зумовлена необхідністю пошуку та вироблення синтетичної адаптованої, ефективної позиції щодо аналізу та управління економічними процесами, які відбуваються в національному економічному просторі. Так, за розширеним критерієм найбільш прогресивними парадигмами в їх галузевому вимірі являються еволюційна, синергетична та системна, що за сутнісним критерієм представляють собою елементи загальної постнекласичної парадигми. На нашу думку, дані парадигми не являються антагоністичними, а скоріше доповнюють одна одну, з метою найбільш оптимальної інтерпретації особливостей економічних процесів різних рівнів.

2.2. Світові моделі формування та реалізації структурної політики

Світові глобалізаційні процеси посилюють інтеграційні чинники еволюції національних економік. Ускладнення розподілу міжнародного поділу праці зумовлює активізацію процесів трансформації національних економічних систем у напрямі адаптації структури економіки до вимог світового ринку. Багаторівнева побудова глобального ринку передбачає сегментарний розподіл участі національних економік у динаміці його функціонування. Диференціація сукупної кількості учасників світових економічних процесів проявляється як різниця обсягу споживання та вироблення товарів і послуг. Сучасні розвинені країни займають лідируючі позиції в процесах глобального відтворення. Це зумовлено не тільки сумарними обсягами їх участі у функціонуванні глобального економічного простору, а й рівнем її динаміки та еволюційними тенденціями.

Оптимальна структура економіки розвинених країн проявляється як адаптивна система взаємодії національної економіки зі світовим господарством. Не дивлячись на високі адаптивні характеристики таких економічних систем, усі вони мають національне економічне ядро, яке при агрегації з інтеграційними

чинниками економічного розвитку утворюють синергетичну економіку. Економічна система такого рівня при збереженні національних особливостей максимально реалізує свої потенційні можливості. Отже, дослідження структури економіки розвинених країн, а також аналіз формування та реалізації їх структурної політики надасть змогу зрозуміти механізм ефективного економічного розвитку. В умовах поглиблення глобалізаційних процесів оптимізація структури економіки шляхом реалізації структурної політики з урахуванням досвіду розвинених країн світу здатна сформувати фундамент для стійкої динаміки розвитку економічної системи України.

Структурна політика багатьох зарубіжних країн формувалася під впливом антикризових заходів щодо відновлення економічної стабільності. Це пов'язано насамперед з особливостями циклічних світових криз, які полягають у порушенні балансової структури економіки. Особливо вагомим періодом для становлення проблем і методів структурної політики був період світових економічних криз, починаючи з кінця 70-х років до початку 80-х років ХХ століття.

Для відновлення розвитку економіки та подолання кризових явищ у межах реалізації структурної політики застосовувалися методи селективного стимулювання особливо вразливих і пріоритетно значимих секторів економіки. Таким чином, під впливом кризових явищ, а також компенсуючих заходів структурної політики, з одного боку, зберігалось ядро розвитку економіки, а з іншого – відбувалось оновлення її структури. Структурна політика в даному випадку здебільшого реалізовувалася в антикризовому напрямі. Разом з тим поступово відбулася еволюція механізмів і методів її впровадження та вихід за антикризові рамки свого призначення.

На початкових етапах свого впровадження структурна політика в зарубіжних країнах реалізовувалася в напрямках оптимізації структури окремих ринків та коригування інституційного забезпечення економічних процесів. Такі дії проводились з метою компенсації стихійності динаміки функціонування ринків і підвищення ефективності ринкових механізмів та процесу використання ресурсів. Інструментарій здебільшого був сформований фіскальними й фінансовими

методами регулювання економічного середовища. До них слід віднести особливі режими оподаткування, субсидювання, коригування відсоткових ставок у межах функціонування фінансової інфраструктури. Структурну політику зарубіжних країн можна класифікувати за ознаками, які відповідають тій чи іншій її моделі або комплексному типу. Так, моделі структурної політики диференціюються залежно від виду пріоритетного ринку, на який орієнтується виробництво. У результаті адаптації структури економіки до потреб зовнішнього та внутрішнього ринку або комплексного підходу відбувається її трансформація. При стимулюванні сектора видобутку природних ресурсів і постійному зростанні обсягів їх експорту структурну політику слід віднести до ресурсної експортоорієнтованої моделі. Якщо здійснюється стимулювання сектора промислового виробництва та підвищуються диверсифікація і розширюються види продукції, котра має високий рівень попиту на ринку, буде реалізовуватися диверсифікаційна модель структурної політики. Фундаментом для такої стратегії слугує низький рівень вартості трудового капіталу. Така модель залежно від пріоритетних ринків збуту може проявлятися як імпортозаміщувальна чи експортозаміщувальна.

Інноваційна модель структурної політики буде реалізовуватися у випадку формування наукомісткої економіки. Фундамент формування такої структури економіки базується на стимулюванні розвитку та збільшення обсягів високотехнологічних секторів економіки й інноваційних видів і методів економічної діяльності. Базисом у цьому випадку виступає стратегія підвищення рівня кваліфікації персоналу, а також поширення інформатизації економіки.

Моделі структурної політики, які реалізуються в зарубіжних країнах, не можуть існувати в абсолютно чистому вигляді і здебільшого носять комплексний характер. Але, переважаючий характер застосування тієї чи іншої моделі структурної політики дає змогу віднести її до відповідного типу. Експортоорієнтована модель економічного зростання характерна для країн з достатньо низьким рівнем економічного розвитку, а також для держав з високим показником диверсифікації природних ресурсів чи великою географічною

територією. Так, до країн з яскраво вираженим ресурсним експортоорієнтованим типом економіки можна віднести країни Перської затоки: Саудівську Аравію, Об'єднані Арабські Емірати, Іран, Ірак, Кувейт, Катар. Північно-африканські – Лівію та Алжир, Південно-Американські – Венесуелу та Еквадор [149, с. 52]. До країн, в яких частка експортоорієнтованих сировинних виробництв являється досить високою, слід віднести також Російську Федерацію. У випадку реалізації стратегії структурної політики з утримання ресурсної експортоорієнтованої моделі економіки спостерігається стимулювання функціонування секторів економіки по видобуванню природних ресурсів, з подальшою диверсифікацією їх типів. Для такої моделі характерне високе зростання обсягів ВВП у короткостроковому періоді, але велика залежність від кон'юнктури на відповідних сегментах світового ринку спричиняє нерівномірну динаміку такого економічного зростання. При низькому рівні диверсифікації та оптимізації технологічного рівня сировинних виробництв спостерігається швидке зниження конкурентоспроможності продукту, який виробляється. Така структура виробничого сектора характеризується низьким рівнем кваліфікації трудового капіталу та низькою оплатою праці.

Залежно від функціонального використання обсягів отриманих фінансових ресурсів, може проявлятися екстенсивний та інтенсивний тип економічного зростання. У випадку направлення фінансового потоку від продажу природної сировини здебільшого на технологічне оновлення сировинних виробництв, підвищення кваліфікації персоналу, а також освоєння суміжних технологій для підвищення конкурентоспроможності продукції спостерігається інтенсивне економічне зростання, яке формує фундамент для економічного розвитку. Такий тип характерний для Об'єднаних Арабських Еміратів, у деякій мірі для – Російської Федерації. У випадку розсіювання такого фінансового потоку спостерігається зростаюча залежність від контрагентів, які формують значну частину попиту на продукцію, відсутність тенденцій щодо підвищення кваліфікацій персоналу та зростання оплати праці, а також закріплення низькорозвиненої технологічної структури виробництва. Такий тип характерний

для більшості країн з ресурсною експортоорієнтованою структурою економіки, до яких слід віднести переважно країни БСС з високим рівнем залежності від видобутку ресурсів.

Диверсифікаційна модель структурної політики реалізується завдяки стимулюванню функціонування промислового виробництва, розширенню асортименту та підвищенню конкурентних характеристик продукції і базується на наявності високого ступеня пропозиції робочої сили з низьким рівнем оплати праці. При збереженні базового рівня витрат на виробництво продукції, відносно незмінних ставок оплати праці й високому ступеню відповідності якості та типів продукції вимогам глобального попиту країна, яка має диверсифіковану структуру економіки, займає визначені обсяги сегментів світового ринку. При функціональному направленні фінансового потоку від експортної торгівлі на оновлення технології виробництва, в зазначених типах економіки спостерігається стабілізація зростання та попиту на відповідних сегментах глобального ринку. Така стратегія структурної політики реалізовувалася в рамках економічного розвитку таких країн, як: Японія, Південна Корея, Російська Федерація, Малайзія, Таїланд, Індонезія, Китай [149, с. 52].

Як було зазначено, для структурної політики диверсифікаційного типу характерні два напрями: імпортозаміщення та експортозаміщення. При впровадженні імпортозаміщувальної диверсифікаційної структурної політики застосовується система тарифного регулювання імпортного потоку в сторону його обмеження при одночасному стимулюванні розвитку національного виробництва. Фундаментом для реалізації такої моделі слугує внутрішня система господарства та наявні обсяги ресурсів. Фінансове забезпечення при застосуванні структурної політики такого типу відбувається за рахунок внутрішніх інвестицій, які здебільшого представлені державними асигнуваннями, у рамках реалізації запланованих економічних програм. Селективність державного інвестиційного потоку обумовлює зниження рівня адаптації об'єктів інвестування відносно динаміки функціонування ринку. Але, в цьому випадку методи протекціонізму можуть слугувати частиною ланцюга для оновлення структури економіки. Ще

одним недоліком такої моделі являється недостатня розгалуженість та відносно низька динаміка розвитку національного ринку, що може компенсуватися підвищенням ступеня регіоналізації економіки. У випадку застосування оптимальних механізмів реалізації імпортозаміщувальної політики диверсифікаційного типу можливе досягнення агрегаційних економічних ефектів синергетичної природи. Це проявляється як взаємодія високого ступеня диверсифікації промисловості та низької вартості робочої сили при відповідному рівні виробничого досвіду, що в запланованому періоді призводить до утворення ефекту масштабу, при якому ціни та якість промислових товарів досягають конкурентоздатних характеристик відносно вимог світового ринку.

При реалізації стратегії диверсифікаційної експортоорієнтованої моделі структурної політики відбувається стимулювання розвитку економічних секторів, які потенційно здатні зайняти максимальні обсяги у відповідних сегментах світового ринку. До таких секторів або груп галузей можуть бути віднесені як високотехнологічні групи господарської системи, так і найбільш розвинені галузі національної економіки. Відповідно об'єктом стимулювання можуть виступати галузі інформаційно-комунікаційних технологій та машинобудування, в одному випадку, та галузі металургійної, хімічної промисловості, сільське господарство, в іншому. Ураховуючи загальні постіндустріальні тенденції розвитку світового господарства, високотехнологічні галузі здатні більш швидко зайняти відповідні ніші в сегментах глобального ринку, але при достатньо розвиненому індустріальному чи аграрному секторі, активне стимулювання їх функціонування може підвищити відповідні технологічні й інноваційні характеристики. При реалізації структурної політики такого напрямку особливо важливим стає питання фінансування впровадження програм економічного розвитку. Обсяги внутрішніх інвестиційних ресурсів, як правило, не можуть забезпечити потрібної динаміки розвитку об'єктів державного стимулювання. Залучення зовнішніх інвестицій стає пріоритетною задачею для можливості інтервального підтримання запланованої стратегії розвитку. Тому в даному випадку має місце застосування структурно-інвестиційної політики активного типу.

Інструментами такого напрямку можуть виступати як удосконалення забезпечення інвестиційної діяльності, так й особливі умови оподаткування підприємств з іноземним капіталом, а також створення особливих програм кредитування. Дана стратегія реалізовується в рамках економічного розвитку такими країнами, як Японія, Південна Корея, Тайвань, Китай, Сінгапур.

Особливої уваги заслуговує інноваційна модель структурної політики. Основним напрямом її реалізації являється стимулювання розвитку високотехнологічних секторів економіки, а також функціональне стимулювання сектора сфери послуг. Критерієм виділення секторів, спектра елементів секторів, галузей та їх груп слугує високий показник доданої вартості продукції, яку створює відповідний структурний елемент економіки. У результаті застосування інтегративних типів структурної політики, яка поєднує селективні та функціональні методи стимулювання економічних елементів, відбувається формування економічної дифузії ресурсів, які наповнюють відповідні пріоритетні сектори та галузі економічної системи. Така стратегія економічного розвитку характерна для США, Японії, та провідних країн ЄС.

Отже, ми розглянули основні моделі структурної політики зарубіжних країн. Проте існує значна кількість індивідуальних національних особливостей, які певним чином впливали на впровадження запланованої стратегії структурної перебудови економіки. Тому доцільним є проведення більш детального аналізу особливостей реалізації структурної політики в межах окремих зарубіжних країн.

Європейський вибір України зумовив необхідність формування і реалізації структурної політики на основі нових цілей, пріоритетів та принципів, саме тому дослідження європейського досвіду впровадження структурної політики економічного розвитку стає особливо актуальним. Доцільним є проведення аналізу й оцінювання структурної політики європейських країн, визначення основних засад її формування й реалізації, які спрямовані на забезпечення економічного розвитку в умовах інтеграційних процесів у світі. Використання європейського досвіду має забезпечити Україні користь при формуванні власної структурної політики та дозволить уникнути помилок при побудові власної моделі

економічного розвитку, яка спирається на структурну перебудову та модернізацію економіки.

7 лютого 1992 року був підписаний Маастрихтський договір [90], який набрав чинності 11 листопада 1993 року та привів до утворення економічно-політичного об'єднання – Європейського Союзу. Система управління ЄС була заснована на організації діяльності наднаціональних інституцій та реалізації спільних рішень держав-учасниць. Основними цілями Європейського Союзу договір передбачав: створення міцного союзу народів Європи; сприяння збалансованому та тривалому економічному прогресу завдяки ліквідації внутрішніх кордонів, посиленню економічної і соціальної взаємодії; утвердження власної ідентичності в міжнародній сфері шляхом проведення спільної зовнішньої політики і політики в галузі безпеки, а в перспективі – спільної оборонної політики; розвиток співробітництва в юридичній сфері; збереження та примноження загального добробуту [90, с. 122].

Структурна політика Європейського Союзу – це широкий спектр інструментів державного регулювання, застосування яких забезпечує оптимізацію структури економіки, активний розвиток та підвищення конкурентоспроможності певного сектора або галузі економічної системи. Упровадження такого типу економічної політики також полягає в створенні програми розвитку сукупності галузей чи секторів, селективне та функціональне стимулювання яких у визначених пропорціях повинно оптимізувати розвиток економіки. При цьому цілеспрямоване стимулювання активності функціонування окремих структурних елементів економіки повинно відбуватися з урахуванням агрегаційних тенденцій її розвитку та забезпечувати опосередковане стимулювання усіх інших її елементів.

За розробку та впровадженням економічної політики ЄС відповідає Єврокомісія, яка є вищим органом виконавчої влади Євросоюзу. Її діяльність представлена не тільки законопроектами, а зосереджена також на розробленні програм економічного розвитку щодо реалізації головних напрямів економічної політики для підвищення конкурентоспроможності окремих галузей економіки, збільшення рівня лібералізації торгових відносин, а також застосування методів

селективної державної підтримки окремих видів економічної діяльності та їх визначеної сукупності. Метою запровадження таких методів являється пряме й опосередковане стимулювання підвищення рівня економічної активності та конкурентоспроможності учасників Європейського Союзу. На даному етапі розвитку цієї організації велике значення в стратегії займає оптимізація розвитку енергетичної галузі, що детерміноване її великою значимістю у ресурсному забезпеченні економічних процесів [119].

Комісія ЄС визначає основні напрями економічної політики ЄС у сфері регулювання економічної системи на макро-, мезо- та мікрорівнях її функціонування. Одним із провідних її напрямів є регулювання мезо- та мікрорівня, яке визначається як «сукупність заходів, спрямованих на формування «бізнес-середовища, сприятливого для розвитку підприємств усіх організаційно-правових форм, видів діяльності та регіонів». Цей напрям структурної політики має функціональне спрямування, оскільки принцип стимулювання підприємництва в руслі реалізації економічної політики характеризується забезпеченням суб'єктів господарської діяльності доступністю новітніх технологічних розробок та налагодженням сфери організації збуту продукції. Таке стимулювання підприємницької діяльності засноване на заохоченні реалізації бізнес-ідей, які мають перспективу для участі в загальному економічному процесі, що концептуально організовано в програмі «Європа підприємств» (Enterprise Europe).

У розрізі даного питання досить важливою є характеристика спектра регуляторних важелів, які використовує ЄС у процесі реалізації економічної політики в цілому та структурної політики зокрема. Основними регуляторними важелями є політика підтримки справедливої конкуренції, зовнішньоторговельна, податкова та промислова політика. Фінансове ядро регуляторного впливу зосереджене в бюджеті ЄС, який становить 1% від ВВП країн-учасниць [39, с. 1], та розподілений за фондами згідно з напрямками регуляторного впливу. Існує Фонд солідарності, Фонд згуртування, Регіональний фонд, Соціальний та Сільськогосподарський фонд. Грошово-кредитну політику проводить

Європейський центральний банк, а загальну економічну політику реалізує Рада ЄС та Комісія ЄС у рамках договору про Валютний та Економічний союз. Основними критеріями вірності обраних економічних програм є відповідність головним положенням Маастрихтської угоди в сфері економічних аспектів державної діяльності, які полягають у підтримці низького рівня інфляції, а також бюджетної дисципліни.

Структурна політика ЄС першочергово направлена на підтримку активності та розвитку інфраструктурного, сільськогосподарського та енергетичного секторів економіки. Збереження питомої ваги даних секторів у структурі економіки знаходиться поряд з її загальною трансформацією. Наприклад, стимулювання розвитку високотехнологічного сектора не повинно скорочувати обсяг державних дотацій у підтримку функціонування сільського господарства. Це проявляється в неможливості урізання дотацій на розвиток сільськогосподарського сектора за рахунок стимулювання активності високотехнологічного виробництва, що детерміноване його значимістю у забезпеченні економічної безпеки держави. Враховуючи важливість розвитку аграрного сектору, ідентичні методи слід застосувати і у вітчизнчній практиці [190; 178, с. 85–86].

Одним із провідних завдань структурної політики ЄС є раціоналізація функціонування фінансового сектора економіки. Чутливість реагування фінансового сектора на негативні прояви циклічних коливань, а також його основоположна роль у забезпеченні стабільності функціонування економічної системи потребують постійного вдосконалення системи його управління та підвищення стабільності його розвитку. Циклічність економічної системи проявляється як сукупність структурних зрушень, які змінюють структуру економіки. Саме в таких процесах ефективна структурна політика може забезпечити компенсаційний ефект від негативних структурних зрушень, що і було продемонстровано в рамках реалізації програми стабілізації функціонування фінансового сектора ЄС в період кризи 2008 - 2009 років.

Структурна політика в процесі реалізації програм свого розвитку потребує визначених обсягів фінансових ресурсів. Джерелом забезпечення потреб

функціонування та розвитку даного напрямку економічної політики слугують структурні фонди ЄС. Основними напрямками реалізації структурної політики в даному контексті є: інвестування інноваційних, науково-дослідних й освітніх проектів; підвищення адаптаційної здатності економічно активного населення на ринку праці; усунення перешкод для бізнес-структур у їх просуванні на внутрішньому і міжнародних ринках; підвищення конкурентоспроможності європейських підприємств шляхом упровадження у виробництво енергозберігаючих, екологічно безпечних технологій тощо [36, с. 84].

Структурна політика ЄС представлена як селективними так і функціональними напрямом, але переважна частка функціонального напрямку реалізується на національному рівні економічною політикою країн – учасниць ЄС. Основним інструментом селективного напрямку являється стимулювання активності елементів певного зрізу економічної системи, актуалізованого відповідно до існуючих потреб та запланованих програм. Пріоритетними в даному випадку є дослідження в області секторальної та галузевої структури економіки за допомогою методологічних програм які почали розроблятися на початку 90-х років ХХ ст. Завдяки таким дослідженням специфіка стимулювання окремих секторів диференціюється в залежності від економічних ефектів. Наприклад, стимулювання діяльності секторів чорної металургії, суднобудування, текстильної промисловості проводиться лише в напрямі збільшення конкурентоспроможності продукції цих секторів [403, с. 87]; а тих, які пов'язані з інформаційними технологіями та телекомунікаціями й інших інноваційних секторів, здійснюється шляхом прямого стимулювання.

Підтримка інноваційної діяльності у європейських країнах виходить за національні межі і дедалі більшою мірою стає прерогативою ЄС, який застосовує декілька інструментів інноваційної політики та залучення інвестицій для фінансування інноваційної діяльності. Серед таких інструментів заслуговують на увагу: створення адаптивної до розвитку інновацій інфраструктури; пряме державне фінансування; фіскальне та податкове стимулювання; система

державних гарантій; спеціальні схеми підтримки ризикового фінансування [145, с. 201 - 202].

Розглянемо особливості реалізації структурної політики в окремих країнах ЄС з метою аналізу можливостей застосування їх позитивного досвіду реформування структури економіки в Україні. Цікавим є запровадження ефективної економічної політики в цілому та структурного її напрямку зокрема в республіці Польща. Стійкий розвиток економічної системи Польщі в умовах проявів циклічних кризових явищ та процесів трансформації демонструє впровадження ефективної економічної політики. У даному контексті заслуговує на увагу стратегія економічного розвитку й економічної стабілізації Польщі, яка впроваджувалась в умовах дестабілізації економіки на початку 1990-х років, що сформувала структурний фундамент «нової економіки» та носила назву «План Бальцеровича». Ця стратегія містила такі основні напрями своєї реалізації: подолання дефіциту державного бюджету за рахунок нової бюджетної політики; лібералізація системи ціноутворення; лібералізація мікроекономічного рівня економічної системи; узгодження розміру відсоткових ставок з рівнем інфляції; зміна форм власності; структурна трансформація інституційного середовища за ринковим типом; впровадження ринкових економічних механізмів; реформування фінансової системи та фінансової інфраструктури.

Особливою рисою проведення подальшої трансформації економічної системи було визначення високих темпів упровадження програми реформ. Екзогенним чинником, який мав високий вплив на трансформацію, був курс європейського інтеграційного розвитку. Імпортозаміщувальний тип економічної системи Польщі, а також достатній обсяг внутрішнього ринку, в даному випадку відіграли провідну роль у підвищенні диференціації сфер економічної активності [431]. У результаті прозорих прогнозів щодо проведення інституційних перетворень, зокрема реальної перспективи вступу до євроінтеграційних об'єднань, значно посилилася тенденція припливу іноземних інвестицій у виробничий сектор економіки, у тому числі у високотехнологічні сфери економічної активності. Такі особливості програми розвитку та внутрішнього

економічного середовища Польщі створили компенсаційний буфер для подолання ефектів трансформаційного спаду.

Пріоритетними напрямками ініціації структурних перетворень економічної системи Польщі були: розвиток малого та середнього підприємництва; міжнародна торгівля та європейська інтеграція; промислова політика в галузях вуглевидобування, чорної металургії, видобутку сірки [293, с. 45]; стимулювання притоку прямих іноземних інвестицій через механізм скорочення податкового навантаження, вдосконалення валютного законодавства, лібералізація регулювання окремих секторів з інноваційним пріоритетом [320, с. 105].

Визначальною метою здійснюваних реформ було формування ефективної структури національного виробництва раціональним поєднанням державного регулювання із дією ринкових механізмів, які можуть спрацювати за умови всебічного розвитку приватного сектора. Тому найважливішою складовою здійснюваних реформ було проведення приватизації. Великі підприємства приватизувалися у два етапи: акціонуванням із подальшим продажем акцій через фондові біржі або через відкриті тендери. У приватизації 514 акціонерних підприємств взяли участь 28 млн громадян, яким були надані приватизаційні бони. Приватизація малих і середніх підприємств здійснювалася через продаж, створення нових підприємств на базі діючих та основі оренди з викупом (як правило, трудовими колективами). Був затверджений перелік стратегічно важливих підприємств – вугільної й оборонної промисловості та енергетики, які не підлягали приватизації [161, с. 318]. Так, станом на 2001 рік було приватизовано 64% державних підприємств [293, с. 46]. В економіці Польщі державний сектор співіснує з приватним в обраній, ефективній в поточному часі пропорції, оскільки процес трансформації передбачає пошук оптимального його курсу з найменшими затратами та зменшенням неконтрольованих флуктуацій економічної системи. У результаті здійснюваних реформ зростала роль приватного сектора. У 2000 р. його частка становила у ВВП 61,2 %, у чисельності зайнятих – 72,1 %, в інвестиційних видатках – 65,2 %, у проданій промисловій продукції – 70 %, в експорті – 83,6 %. [161, с. 319]. У Польщі на сучасному етапі у

приватному секторі виробляється майже 70% вітчизняного валового продукту. Він забезпечує понад 70% робочих місць професійно активних поляків у країні [29, с. 87].

Наступний напрям структурних змін був направлений на зміну умов функціонування секторів чорної металургії, вуглевидобувної промисловості видобутку сірки. Пасивна індустріальна політика початку 1990 років змінилася активною селективною структурною політикою в напрямі стимулювання економічних процесів в зазначених секторах. Протягом 1993 – 2001 років державні інвестиції в сектор чорної металургії становили 1,3 млрд доларів США. Але рівень прибутковості та конкурентоспроможності цього сектора не підвищився, в результаті чого Європейська комісія в процесі переговорів зобов'язала польський уряд узгоджувати комплекс рішень щодо його реструктуризації та інвестування в повному обсязі на основі договору про асоціацію. Сектор чорної металургії Польщі знаходиться в стані трансформації і досі й потребує додаткових державних інвестицій, а також розробки нових програм оптимізації його діяльності. Ураховуючи стратегічну значимість цього сектора його вдосконалення являється одним з основних завдань польської влади. У вугільнодобувному секторі протягом 1990 – 2001 рр. також були проведені програми реструктуризації, затрати на які становили близько 8,9 млрд доларів США [293, с. 46]. Даний сектор забезпечує потреби енергетики Польщі та являється одним із стратегічних напрямів промисловості. На етапі вступу до ЄС польський вугіль розглядався як один з ефективних ресурсів для забезпечення імпортозаміщення. Але, станом на 2002 рік збитковість цього сектора становила 153 млн. доларів США. Протягом 2002 – 2015 рр., у зв'язку зі зміною кон'юнктури на світовому ринку вугілля, Польща продавала готовий продукт по цінах, які не забезпечували повний цикл відтворення. Наприклад, у 2014 році одна з найбільшій вугледобувних компаній JSW понесла збитки в розмірі 340 млн злотих. У тому випадку, враховуючи світову кон'юнктуру на ринку вугілля, керівництво ЄС провело курс на скорочення обсягів даного сектора в Польщі. Протягом 1993 – 2000 рр. на реструктуризацію виробництва сірки було затрачено близько 112 млн

доларів [293, с. 46], але зниження цін на сiрку на свiтовому ринку спричинили зменшення обсягiв виробництва та скорочення чисельностi працюючих в зазначеному секторi. Отже, селективне стимулювання має багато загроз, якщо не ґрунтується на чiтко визначенiй стратегiї, яка мiж iншим повинна враховувати флуктуацiйний характер змiни впливу зовнiшнiх та внутрiшнiх факторiв.

Розглянемо особливостi проявiв структурних змiн в економiчнiй системi Польщi з позицiї сукупних позитивних ефектiв структурної перебудови. Так, у результатi активiзацiї дiяльностi малих i середнiх приватних пiдприємств, а також включення пiдприємств державної форми власностi в процес функцiонування ринкового середовища економiчної системи вiдбулось зростання обсягу iноземних iнвестицiй. Їх обсяг на кiнець 1999 р. перевищував \$35 млрд. Бiльше як 60 % iз них були спрямованi у будiвництво, транспорт i зв'язок, машинобудування. Переважаюча кiлькiсть iнвестицiй надходила iз високорозвинених країн: Нiмеччини, США i Францiї [161, с. 319]. Починаючи з 1990 р. до 2010 р. у структурi народного господарства вiдбулася сукупнiсть структурних зрушень, якi привели до структурної трансформацiї та закрiплення нової структури економiки. Так, станом на 2005 р. Польща мала менш затратний тип економiки, нiж Україна [437, с. 118] та знаходилася попереду за комплексом економiчних показникiв. Надалi сформована структура перейшла в перiод стiйкого функцiонування. У 2010 р. у ВВП частка сiльського господарства становила 3,1%, промисловостi – 21,6 %, будiвництва – 6,3 %, торгiвлi i ремонту – 16,6 % [464, с. 475]. Проте зберiгалася тенденцiя щодо реструктуризацiї державного сектора економiки. Так, вiдбулися неохiднi змiни у структурi зареєстрованих у країнi пiдприємств: за перiод з 2000 до 2010 рр. скоротилася кiлькiсть державних пiдприємств iз 2268 до 246; збiльшилася кiлькiсть пiдприємств за участю iноземного капiталу. Найбiльша кiлькiсть приватних пiдприємств зосереджена у сферi торгiвлi, ремонту, будiвництва та промисловостi. Вiдповiдно зросла частка приватного сектора у ВВП, яка у 2008 р. становила 82 %, зокрема, iноземних власникiв – 19,5 % [475, с. 693].

Продовжуючи дослідження, доцільно проаналізувати особливості економічної політики та структурного її напрямку на прикладі інших країн – учасниць ЄС. Їх досвід є специфічним з точки зору сукупності чинників суто історичного характеру, які проводять межу між досягненнями їх економічних систем і здобутками економіки України. Але, саме пошук особливостей еволюції економіки розвинених країн та аналіз шляху формування ефективної економічної політики являються можливостями вироблення адаптаційних чинників чи специфічної моделі ефективного управління економічними процесами національного рівня. Для розгляду були обрані економічні системи ФРН, Франції, Італії, Швеції і Данії.

Економіка ФРН є однією з найбільш стійких та конкурентоспроможних економічних систем сучасності. Проходження нею етапів кризи 2008 – 2009 років при збереженні основної структури та рівня розвитку свідчить про високі адаптивні якості. Рівень макроекономічних показників функціонування економіки ФРН, а також темпи їх зростання являються найбільшими серед країн – учасниць ЄС. Економіка Німеччини високо диверсифікована, економічна політика спрямована на розвиток сфери послуг та виробничого сектора в рівній мірі. Особливої уваги заслуговує структурна політика розвитку мезо- та мікрорівня економіки. Так, діяльність сектору малого та середнього підприємництва (МСП) впорядкована оптимальним інституційним забезпеченням, яке реалізується в рамках функціонального напрямку структурної політики. На малі та середні підприємства припадає 99,6 % усіх існуючих підприємств, а обсяги трудового капіталу, який задіяний в їх діяльності, складає 79,2% від загальної кількості працездатного населення країни. Функціонування МСП виробляє 40% ВВП та забезпечує 40% товарного експорту [283]. Діяльність великої кількості МСП представлена на світовому економічному просторі та займає лідируючі позиції в своїх сегментах. Завдяки підвищенню рівня внутрішньої інтеграції бізнесових структур, в підприємницькому секторі почали утворювати нові корпоративні структури, які використовували новітні методи організації економічної діяльності, до яких слід віднести систему грейдів [330]. Оптимізація діяльності таких

структур також відбувається шляхом стимулювання науково-дослідницької діяльності через механізм державного й приватного інвестування, наприклад, загальний обсяг таких інвестицій у 2011 році становив 75 млрд євро [427]. Активізація інвестиційних процесів в економічному середовищі Німеччини являється одним із головних завдань економічної політики. Субсидіювання інвесторів відбувається згідно з розробленими програмами розвитку інвестиційної активності на території Німеччини. Одним із найпоширеніших методів у цьому напрямі є спрощення процедури залучення трудового капіталу, оплата праці якого проводиться інвестором з урахуванням державних дотацій. Так, станом на 2012 рік Німеччина займала 5-те місце в світі по залученню прямих іноземних інвестицій. Диференціація інвестиційних вкладень у ФРН розповсюджується на 39 секторів промисловості, що свідчить про високу диверсифікацію та розвиток широкого спектру видів економічної діяльності. Структура інвестицій проявляє динаміку в напрямі модернізації та технологічному оновленні обладнання й устаткування, що становить 80% від загального обсягу інвестицій [408, с. 137].

Особливу позицію в структурній політиці Німеччини займають програми стимулювання розвитку науково-дослідницької діяльності. Розробка нових технологій та інновацій являється об'єктом високої інвестиційної активності, що дозволяє збільшити фінансові ресурси даного сектора. Середньорічний приріст інвестицій у цьому напрямі становить 5%. Суб'єктами інвестиційної діяльності являються державні вповноважені організації, промислові підприємства, а також іноземні інвестори. Витрати на стимулювання НДР становлять 54,6 млрд. євро, що дорівнює 86% від загальних витрат економіки ФРН. Обсяг доданої вартості в наукоємних галузях перевищує аналогічні показники Франції та Великобританії вдвічі. Так, урядом ФРН запущена програма сприяння розвитку авангардних технологій, в яку закладений бюджет обсягом 4 млрд. євро. Відсоткові ставки за кредитами, які отримуються для розвитку НДР, регулюються спеціальними державними дотаціями, котрі дозволяють отримувати фінансові інвестиції без вагомих затрат. Інвестиції університетів в сферу наукових розробок, за даними на 2011 рік, склали близько 13,5 млрд. євро.

Основні напрями інноваційного розвитку економіки ФРН були затверджені у «Стратегії високих технологій». Особливістю стратегії інноваційного розвитку являється фінансування урядом довгострокових і ризикових досліджень у сфері наукового-технічної та виробничо-господарській діяльності [283, с. 286]. Кошти виділяються з бюджетів Федерального Уряду Німеччини, а також бюджету Федеральних земель, 58% та 42% відповідно. У 2015 році урядом було заплановано збільшення витрат на фінансування НДР на рівні 3% від ВВП, що є найвищим показником серед країн ЄС. За даними 2011 р., секторальне розгалуження бюджетних інвестицій становило 68% – підприємницький сектор, 18% – сектор освіти, 15% – державний та приватний неприбутковий сектор [283, с. 287]. Заслугує уваги фінансовий сектор економіки ФРН який є широко диверсифікованим економічним утворенням. Капітал німецьких банків задіяний у виробництві шляхом прямого інвестування через покупку акцій провідних виробничих підприємств, що надає змоги фінансового регулювання їх діяльності. Німеччина, у цілому, має типову для постіндустріальних країн структуру господарства, у якій на аграрний сектор припадає 1,2%, промисловість – 30,4%, сферу послуг – 68,4% створюваного ВВП [408, с. 135].

Загальне розмежування структурного напрямку економічної політики ФРН здійснюється за змішаною формою. Так, основний напрям функціональної структурної політики реалізується в напрямі вдосконалення інституційного забезпечення функціонування економічних кластерів, а також діяльності технопарків як основи для оптимізації функціонування виробничих процесів. Це формує інноваційний тип структури економіки, де основною рушійною силою являється наукова діяльність, що реалізується в секторі сфери послуг та створює інноваційне підґрунтя для розвитку інших секторів загалом і виробництва зокрема. Селективний тип структурної політики проявляється в підтримці провідних сегментів реального сектора економіки, які займають важливе місце в підтриманні цілісності усієї структури економіки. До них слід віднести заходи антикризової політики в області автомобілебудування шляхом інноваційного типу дотацій, які стимулюють підвищення споживчого попиту й оптимізують

діяльність фінансового сектора. Селективний тип структурної політики також спостерігається в зростанні обсягів державних інвестицій у високотехнологічні галузі економіки та сферу освіти ФРН. Німеччина серед країн ЄС займає провідне місце за величиною витрат на науково-дослідні та експериментально-конструкторські розробки [407, с. 422]. Разом з тим, практика селективного стимулювання розвитку вугільної промисловості не спричинила суттєвої зміни рівня її конкурентоспроможності, що також мало місце і в економічній політиці Польщі.

Наступною країною, важливою для нашого дослідження, являється Франція, яка відноситься до однієї з високорозвинутих країн світу. За обсягами ВВП, який в середньому складає 1,6 трлн євро вона посідає 4-те місце у світі, поступаючись США, Японії та Німеччині. Для економіки Франції характерний плановий тип економічного зростання, який реалізується в методі індикативного планування її розвитку. Ця особливість має суто ендогенні та еволюційні чинники свого формування. Так система планового розвитку на початку становлення мала жорсткі обмеження але в подальшому еволюціонувала до форми індикативно-планування. До інструментарію індикативно-планової економічної політики Франції слід віднести регулювання сукупного попиту та пропозиції, субсидіювання пріоритетних напрямів розвитку економіки й створення системи пільг, а також підтримки державного сектора економіки. Звичайно, в процесі еволюції ринкової економіки доля таких заходів адаптується до потреб конкурентного середовища. Ще одна характерна особливість дієвих інструментів структурної політики Франції - це активна участь урядових фондів в укладанні контрактів між державними та приватними організаціями стосовно довгострокових інвестиційних проектів. Таким чином, стимулюється взаємодія елементів економічної структури в розрізі приналежності їх до різних типів власності. Метою структурної політики при цьому є формування асимільованої за видами власності структури економіки.

Економічній системі Франції притаманний високий рівень оподаткування, який, з одного боку, забезпечує фінансування державних економічних програм та

програм соціального захисту, а з іншого – зменшує рівень інвестиційної привабливості Франції. Так, доля іноземного капіталу станом на 2009 рік становила в промисловості 40%, нерухомості – 27,5%, торгівлі – 20%, сфері послуг – 9%. Завдяки тенденціям щодо реструктуризації державної власності її високий рівень в економіці поєднується з високою продуктивністю приватного сектора. Прикладом цього є функціонування двох автомобільних гігантів: приватний «Пежо – Сітроен» та державний «Рено» забезпечують відповідно 4% та 5% світового виробництва автомобілів [408, с. 150]. Особливістю економічної системи Франції також є висока централізація капіталу, який зосереджений у фінансово-монополістичних утвореннях приватної та державної форми власності, що підтримується на нормативному та інституційному рівнях. Наприклад, у кінці ХХ ст. сталеливарна компанія «Юзінор – Сасілор» займала 70% металургійного сектора та 98% від сукупного обсягу експортних операцій.

Структурна перебудова у Франції здійснювалася в таких сферах економічної діяльності [181, с. 32]: підприємницьке середовище, в якому посилювалися процеси стимулювання розвитку вільного ринку через зниження прямого державного втручання; децентралізація управління акціонерним капіталом, узгодження рівня оплати праці на основі реального прибутку; зменшення участі профсоюзів (зменшення прямого регулювання ринку праці); державне стимулювання приватного інвестування.

Ще однією країною ЄС з провідною економікою є Італія. За обсягами ВВП вона знаходиться у першій десятці країн світу. Структура економіки Італії є типовою для країн постіндустріального типу, питома вага сфери послуг в наповненні ВВП складає приблизно 69%, промисловості – 28%, сільського господарства – 3%. Загальні тенденції економічної політики Італії зумовлені здебільшого історичними й інтеграційними детермінантами.

Характерним для структурної політики Італії є підтримка високого для ринкової економіки рівня державної власності, а також виражений високий ступінь контролю за банківським сектором. Одним із провідних напрямів структурної політики щодо вдосконалення структури економіки є розвиток

сектора малого та середнього підприємництва, що являється в багатьох випадках характерною рисою структурної політики країн ЄС. На даному етапі близько 80% робочих місць забезпечується функціонуванням малих та середніх підприємств. За даними Національного інституту статистики (ISTAT), кількість компаній малого та середнього бізнесу становить 3,7 млн, вони забезпечують третину обсягів доданої вартості країни. Промислові МСП забезпечують близько 32% доданої вартості продукції великих підприємств [43; 425]. Для економічної політики Італії характерним є поняття індустріального округу, стимулювання діяльності якого призводить до активізації діяльності елементів мезо- та мікрорівня економічної системи. Індустріальний округ – це соціоекономічна одиниця на локальній територіальній основі, в межах якої проходить взаємодія певної кількості малих та середніх підприємств, котрі кооперуються для участі в одному виробничому процесі [458]. За сутністю такий індустріальний округ співпадає з більш поширеним терміном «виробничого кластера». Кількість суб'єктів індустріального округу може варіюватись від десятків до тисяч. Висока доля експортоорієнтованих малих та середніх підприємств, які є частиною виробничих кластерів, зумовлена синергетичним підвищенням технологічного рівня виробництва шляхом сукупної взаємодії їх технологічних потенціалів. Такий ефект створює ядро постійного розвитку елементів виробничого кластеру. Фінансове забезпечення виробничих кластерів здійснюється розвиненою фінансовою інфраструктурою, яка здебільшого представлена кооперативними банками, котрі складають 61% від загальної сукупності суб'єктів фінансового сектора. Розвинена інфраструктура також стимулює диференціацію видів економічної активності в середовищі виробничого кластера.

Наступною країною ЄС важливою для нашого дослідження являється Швеція. На початкових етапах структурного регулювання структурна стратегія Швеції була направлена на підтримку кризових галузей через селективні проекти шляхом прямого субсидіювання та протекціонізму [321]. У процесі розвитку структурної стратегії метою структурної політики Швеції стало: підвищення рівня диверсифікації форм економічної діяльності усіх секторів економіки: підвищення

технологічного рівня виробництва: стимулювання розвитку наукоємних компаній та підтримка діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу. Загальною рисою структурної політики Швеції є поступова відмова від селективного стимулювання застарілих і малоефективних форм економічної активності, а також підвищення рівня функціонального спрямування державних програм, які направлені на розвиток наукоємних секторів економіки та оптимізація загальної економічної інфраструктури. Наприклад, Швеція при великому обсязі лісових ресурсів не займається розширенням та диверсифікацією виробництва деревообробної галузі, оскільки даний сектор є низько-технологічним та неекологічним. Програми економічного розвитку також передбачають спрощення регламентації ведення бізнесу і вдосконалення інституційного забезпечення економічного середовища. Характерною рисою для Швеції є створення державних інформаційних інституцій з метою стимулювання розвитку МСП. Основними напрямками трансформації виробничої структури є: інноваційне спрямування, екологічність, соціальний розвиток, експортоорієнтований тип виробництва, підвищення децентралізаційних тенденцій [314, с. 52].

Екологічне спрямування економічних процесів є однією з головних тенденцій економічної політики Швеції та структурного її напрямку. Завдяки активізації процесів екологізації економіки відбуваються комплексні структурні зрушення. Швеція помітно випереджає за ступенем розвитку «зеленої енергетики» і «зеленого транспорту» середні показники по ЄС. Тільки протягом 30 років частка нафти в енергобалансі Швеції скоротилася з $\frac{2}{3}$ до $\frac{1}{3}$, а частка відновлюваних джерел енергії зросла до $\frac{1}{4}$, в ЄС – тільки 6%, ще приблизно $\frac{1}{3}$ припадає на атомну енергію. Як джерела для вироблення біопалива в Швеції використовуються відходи лісової, деревообробної, харчової промисловості, підприємств громадського харчування і т. д. [372].

Заслуговує на увагу також особлива форма управління економічною системою Швеції. Так, у цій державі створена розгалужена система міністерств, яких налічується 28 [43, с. 144]. У системі управління економікою також задіяна сукупність спеціалізованих агентств, які займаються вирішенням більш вузьких

питань та завдань. Завдяки цьому досягається високий рівень оптимізації та адаптації економічної політики до специфічних умов господарювання усього спектра видів економічної діяльності. Тобто, завдяки звуженню рівня спеціалізації нижніх підрозділів міністерств, підвищується адаптивність курсу розвитку економіки, який упроваджується на різних рівнях економічної системи.

Особливістю організації процесу функціонування економіки Швеції являється також інтегрування системи взаємодії науки, освіти та виробництва. Стимулювання взаємодії цих напрямів створює інтегративно-інноваційне підґрунтя розвитку економічних процесів. Високий рівень державного фінансування розвитку науки й освіти, а також оптимальне інституційне забезпечення функціонування технологічних парків забезпечує постійний розвиток інноваційних процесів в економічному середовищі, що оптимізує структуру економіку, збільшуючи кількість наукоємних виробництв та видів економічної діяльності. Наприклад, державне фінансування шведських академій постійно збільшується на фоні некомерційного спрямування багатьох наукових досліджень, а комерціалізація наукових розробок забезпечується функціонуванням розвиненої системи технологічних парків. Інноваційна складова структурної політики реалізовується за функціонально-інтегративним неселективним типом. Тобто підвищення рівня інновацій розглядається як найбільш ефективна складова розвитку усіх секторів економіки. Таким чином, з одного боку, досягається розвиток міжсекторної кооперації, а з іншого – постійне підвищення рівня науково-технічної спеціалізації.

Також важливою для нашого дослідження являється структурна політика Данії. Данія є однією з високорозвинених країн Європейського Союзу. Найбільшою долею в наповненні ВВП у ній являється сфера послуг, її відсоток становить близько 70%, а ВВП на душу населення становить біля 50 тис. дол. США. Особливістю структури економіки Данії є її енергонезалежність, яка була створена в результаті проведення системи реформ. Так, до 1973 року Данія була практично повністю енергозалежною державою, але протягом наступних 30-ти років у результаті диверсифікації виробництва енергоресурсів було

інтенсифіковано розвиток вітрової енергетики. Внаслідок активізації інноваційних процесів в цьому секторі Данія взагалі відмовилась від імпорту енергії та стала повністю енергонезалежною державою. Пріоритетним напрямом структурної політики Данії являється стимулювання функціонування підприємств у напрямі розвитку технологій з використанням поновлюваних джерел енергії. У результаті створення відповідних програм розвитку цього сектора, а також залучення інвестицій до нього. Данія являється одним зі світових лідерів в організації комбінованих заводів з виробництва тепла й енергії. Діяльність таких підприємств зосереджена в області змішаного використання традиційних джерел енергії і енергетичного використання відходів сільського господарства, переробки сміття та біомаси. Важливим напрямом структурної політики Данії є також державна організація розвитку фармацевтичної промисловості як одного з провідних секторів економіки, котра відбувається шляхом стимулювання розвитку технопарків. Так, діяльність науково-дослідницьких організацій, комерційних структур та підприємств, яка пов'язана із сектором «life sciences», зосереджена в Датсько-Шведській Медиконовій долині «Medicon Valley». До складу цього технопарку входять наукові центри Копенгагенського університету, Датського університету, Мальмського та Лундського університетів та більше 300 підприємств, які спеціалізуються у біотехнології, фармакології та медичній техніці. Інституційне забезпечення інтеграційного зв'язку між університетами та промисловістю утворює інноваційний ланцюг, який стимулює приток іноземних інвестицій. Це дозволяє залучити додаткове фінансування для стимулювання науково-дослідницької діяльності в економіці Данії.

Сільське господарство Данії являється особливо розвиненим та диверсифікованим, інноваційні й екологічні напрями є пріоритетними в його розвитку. Особливістю регулювання цього сектора є формування сільськогосподарського напрямку економічної політики завдяки діяльності приватної ділової організації Сільськогосподарської та продовольчої ради Данії. У цьому випадку спостерігається синергетичне й інноваційне інституційне забезпечення сільськогосподарського сектора, завдяки інтеграції приватних

об'єднань у сферу регулювання економічними процесами. Характерною рисою інституційного забезпечення процесів іноземного інвестування є зрівняння правил функціонування підприємств з іноземним й національним капіталом. Таким чином, структурна політика забезпечує ідентичні умови функціонування для національних та іноземних підприємств, за винятком небагатьох позицій. Наприклад, існують спеціальні пільгові режими оподаткування для іноземних холдингових компаній. Широко застосовуються програми державного страхування інвестиційних ризиків при впровадженні проектів за межами Данського Королівства.

Важливим напрямом економічної політики Данії є також розвиток інноваційно-спрямованих підприємств через інвестиційне стимулювання завдяки створенню державних фондів. Одним із найкрупніших є державний «Фонд росту» («Vaekstfonden»). До основних його завдань відноситься фінансова підтримка малих і середніх підприємств, венчурних фондів та інших фінансових інститутів, які планують здійснювати інвестування в інноваційні дослідження з високим рівнем комерціалізації. Таке стимулювання забезпечується шляхом оформлення дотацій, кредитів і поруки, а також прямої участі капіталу.

Отже, економічна і структурна політика у країнах ЄС мають багато спільних рис та індивідуальних особливостей. Завдяки посиленню інтеграційних тенденцій у середовищі Європейського Союзу, напрями реалізації стратегії розвитку окремих економік країн-учасниць мають тенденцію до асиміляції своїх положень. Це призводить до уособлення найбільш дієвих та оптимальних стратегій у загальну економічну політику, яка реалізується керівними органами інтеграційного об'єднання.

Далі розглянемо особливості формування та реалізації структурної політики інших зарубіжних країн. Так, заслуговує на увагу досвід реалізації стратегії структурної трансформації Південної Кореї, який був направлений на подолання неефективного розподілу обмеженої кількості ресурсів шляхом вирішення проблеми розвитку фінансового сектору. Покращення структури фінансового сектору відбувалось шляхом утворення державних ощадних банків, а також банків

розвитку. Високий рівень контролю за цільовим призначенням використання інвестиційних ресурсів цих фінансових інститутів надав змогу оптимізувати процес агрегування капіталу в напрямі технологічного оновлення пріоритетних для Південної Кореї галузей економіки. Отже, банки розвитку являються однією з пріоритетних форм диверсифікації джерел фінансового забезпечення структурної трансформації економіки.

Розглянемо досвід проведення структурних перетворень Японії на прикладі зміни початкового курсу структурної перебудови, яка носила переважно селективний характер та модернізувалася в інноваційний курс розвитку. Так, період структурних реформ, які мали місце починаючи з середини 70-х до середини 90-х років ХХ століття, позначився зміною пріоритетних напрямів економічного розвитку. Це було зумовлено не тільки загальною еволюцією економічної системи Японії, але й формуванням нової уяви про економічний розвиток, а також низкою чинників, які мали як географічне, так і суто національне походження. Обрання курсу інноваційного розвитку в сфері підвищення кваліфікації персоналу було реалізовано шляхом проведення ряду реформ на усіх освітніх рівнях, починаючи з середньої та середньої спеціальної освіти та поширюючись на вищу. Шляхом зміни програм навчання, а також посилення економічного менталітету нації Японією було досягнуто високого ступеня кваліфікації й економічної мотивації трудового капіталу.

Поширення видів взаємодії державного і приватного секторів економіки, яке відбувалось на основі укладання державних замовлень та державних контрактів, створило тенденцію формування змішаних економічних структур. Удосконалення інституційного забезпечення «кейрецу», яке представляли собою корпоративні конгломерати та холдинги, призводило до утворення стійкого виробничого кластеру, центром якого, як правило, виступала фінансова компанія.

Запровадження експортоорієнтованої моделі економіки відбувалося шляхом створення державних програм фінансових інвестицій для стимулювання експорту через розвинену фінансову інфраструктуру. На відміну від попереднього періоду розвитку, в економіці Японії посилилася роль НТП, що мало прояв у вигляді

державного стимулювання НДДКР та створення наукових кластерів. Прикладом таких процесів є утворення наукового міста Цукуба та поширення функціонування технополісів. Особливістю економічної політики Японії є стратегічна взаємодія корпорацій та держави і нормативна формалізація стандартів корпоративного управління, шляхом закріплення офіційного та неофіційного представництва уряду в радах директорів [280, с. 39].

Особливістю структурної політики Японії також була активізація динаміки форсування інтервалів зміни технологічних укладів, так званого технологічного стрибка, яка проявлялась у проходженні технологічною базою черги інноваційних оновлень за короткий період часу [321; 16, с. 6–7]. Японія витрачає біля 5 трлн. ієн у рік на розвиток науково-технічної галузі [407, с. 422]. Концентрація фінансового потоку, який був направлений на розвиток НДДКР та підвищення інноваційності виробництва, привела до стрімкого зростання експорту технологій, а також перенесення високої частки виробничих потужностей особливо розвинених підприємств на території інших країн.

Така тенденція спонукала до зміни територіальної структури виробництва, а також трансформації його галузевої структури. Так, до пріоритетних напрямів економічного розвитку в рамках реалізації державних програм було віднесено оптоелектроніку, біотехнології, виробництво інноваційних матеріалів та напівпровідників. Підвищення рівня експорту інвестицій забезпечувалось швидким розвитком фінансової інфраструктури. Але кризові явища, які почали проявлятися в економіці на початку 90-х років ХХ століття і тривали протягом усього десятиріччя, продемонстрували поширення впливу глобалізаційних процесів на розвиток усіх країн світового економічного простору та Японії зокрема. Необхідність адаптації структурної економічної трансформації по відношенню до вимог та зміни параметрів і пріоритетів функціонування глобального ринку являється передумовою збереження стійкого економічного розвитку.

Доцільним є дослідження досвіду країни США, враховуючи її глобальне лідерство на світовому ринку за багатьма економічними показниками. Якщо

станом на 2002 рік ВВП США склав 8,3 млрд. дол., що відповідало 21% світового ВВП [408, с. 61], то у 2014 р., за даними МВФ, обсяг ВВП США склав 17,4 трлн дол. Галузева структура США є класичною для постіндустріального типу країн, але показник у наповненні ВВП сферою послуг складає рекордні 80%, 18% припадає на промисловість, 2% займає сільське господарство.

Одним з основних напрямів реалізації структурної політики США є стимулювання співробітництва між державним і приватним сектором економіки. За рахунок цього досягається підвищення агрегаційних та інтеграційних характеристик усіх економічних секторів по відношенню до загального економічного середовища країни, а також підвищення кількості позитивних структурних зрушень у загальній економічній структурі. Поширення інституційних форм такої взаємодії найбільш інтенсивно представлене в стимулюванні утворення та діяльності кластерів. Кластер за американською моделлю об'єднує діяльність промислових виробництв, фінансових та науково-дослідницьких організацій, а також різних типів державних організацій, які діють як на консультаційній основі, так і у формі прямої участі у функціонуванні кластера. Державний сектор у діяльності кластера представлений федеральними відомчими установами, лабораторіями та дослідницькими центрами [185, с. 106]. Основним проявом діяльності кластера є коопераційні угоди на контрактній основі, учасниками яких виступають науковий, підприємницький та державний сектори економіки. Пряма участь державних організацій здебільшого представлена у вигляді вкладень об'єктів інтелектуальної власності, які складаються з патентів та технологічних розробок [185 с. 104 – 105]. Діяльність кластерів також стимулюється в рамках програм інноваційного розвитку економіки шляхом застосування державою особливих режимів оподаткування та субсидіювання інноваційних напрямів і форм економічної діяльності. Підвищення інтенсивності інтеграційних чинників економічного розвитку досягається в межах міжгалузевого співробітництва організаційною й консультаційною участю державних установ, наукових організацій та підприємницьких структур державної та приватної форми власності. Близька взаємодія виробничого сектора у вигляді

підприємницьких структур та дослідницького у вигляді університетів формує підґрунтя для підвищення комерціалізації наукових розробок, а також інноваційності виробництва.

Також у рамках реалізації структурної економіки, широкого застосування набувають методи науково-технологічної політики. До них слід віднести підвищення кваліфікації трудових ресурсів країни, підвищення ступеня інтеграційності функціонування різних видів промисловості [449, с. 18], підвищення екологізації виробництва та стимулювання розвитку екологічних технологій [185, с. 156]. Формування ефективної структури економіки відбувається за економічними моделями експортної орієнтації національного господарства зі стимулюванням функціонування економічної діяльності підприємницьких структур імпортозаміщувального типу в загальній виробничій структурі, а також зі стимулюванням найбільш конкурентоздатних напрямів економічної діяльності по відношенню до вимог національного та глобального світового ринку.

Серед інших високорозвинених країн світу особливої уваги заслуговує Китай, ураховуючи високі показники його економічного зростання. Так, темпи приросту ВВП у цій країні протягом останніх 30-ти років поспіль були одними з найвищих у світі [99, с. 375]. Галузева структура Китаю відповідає більше структурі індустріальних країн перехідного типу, найбільша питома вага в наповненні ВВП припадає на промисловість та становить у процентному співвідношенні 52%, частка сфери послуг становить 33%, а сільського господарства – 15%.

Економічна структура представлена співвідношенням різних форм власності, при якому державний сектор займає 28,2%, колективна власність – 38,4%, приватна, корпоративна та спільні підприємства – 33,4% [408, с. 318]. Зниження частки державного сектора в економіці відбувалося поступово. Державна монополія досі зберігається в оборонній промисловості та у виробництві рідких металів, держава є головним акціонером у секторі транспорту й енергетики.

Економіка Китаю представлена сильнорозвиненими базовими видобувними та переробними галузями, до яких відносяться енергетика, чорна металургія, кольорова металургія й хімічна промисловість. Державна структурна політика Китаю спрямована на підтримку динаміки розвитку та функціонування трудомістких секторів економіки, що не є характерним для більшості типів структурного регулювання економічних систем. Така тенденція зумовлена великими обсягами трудового капіталу Китаю, який сформований на фундаменті найбільшого показника кількості населення серед інших країн світу. Враховуючи посилення процесів глобалізації, відбувається перетікання трудомістких виробництв з високорозвинених країн у країни, де вартість трудового капіталу нижча. Таке стимулювання функціонування трудомістких економічних секторів, з одного боку, інтенсифікує динаміку припливу інвестицій, а з іншого – оптимізує використання трудового капіталу в національних масштабах.

Як і в більшості стратегій структурної політики, в методах оптимізації структури економіки Китаю використовується державне стимулювання розвитку технопарків і виробничих кластерів. Технопарки слугують осередком агрегаційного розвитку і синергетичної взаємодії підприємницьких структур, науково-дослідницьких організацій та університетів. У Китаї завдяки реалізації державних програм створено 52 технопарки, 21 з яких мають державний статус [126, с. 19]. Одним з найкрупніших і розвинених технопарків є технопарк «Вейхай», який був заснований у 1991 році, з ініціативи Міністерства науки та технологій, влади провінції Ханьдунь та муніципалітету міста Вейхай. Він являється найкрупнішим національним центром індустріалізації та комерціалізації нових і високих технологій. Технопарк налічує близько 100 інноваційних компаній малого та середнього бізнесу, які займаються реалізацією 2000 науково-технологічних проектів [37, с. 35]. До основних завдань функціонування технопарків відносяться комерціалізація й індустріалізація новітніх та високих технологій, інтеграція інноваційного досвіду в економічну сферу з метою підвищення конкурентоспроможності економіки й оптимізації її структурних характеристик.

Широкого запровадження в Китаї набувають методи інституційного забезпечення діяльності вільних економічних зон з метою оптимізації багаторівневого територіально–сегментарного розміщення виробництва. Даний метод знаходиться в системі інших засобів забезпечення інвестиційної привабливості економіки, підвищення рівня якої являється одним з головних завдань стратегії економічного розвитку Китаю [296, с. 91 - 92].

Розглянемо особливості структурної трансформації країн Близького та Середнього Сходу (БСС), до яких відносяться країни Східного Середземномор'я, Перської затоки та Північної Африки. Політико-економічний розвиток цих країн має як багато спільних рис, так і значну кількість відмінностей. Для країн БСС характерна диференціація за економічними показниками, галузевою структурою та іншими особливостями проявів функціонування економічних систем. Наприклад, сфера послуг в Ізраїлі в наповненні ВВП складає 81%, сільське господарство – 2%, а в Саудівській Аравії сфера послуг складає лише 47%, а сільського господарства – 6 %, для країни Ємен частка аграрного сектора складає 20% [408, с. 357]. Країни Близького та Середнього Сходу займають різні еволюційні ланки розвитку економічних систем. Процеси економічного й соціального розвитку в цих світових регіонах ускладнюються проявами військових конфліктів переважно на сході та заході регіону, охоплюючи територію Іраку, Афганістану, Палестини, Ізраїлю, Лівану. Більшість країн цього регіону відрізняються нестабільною політичною ситуацією з проявами загального дисбалансу функціонування економіки.

До середини ХХ століття країни цього регіону відрізнялися низьким рівнем економічного розвитку, при якому переважним напрямом економічної діяльності було функціонування сільськогосподарського і видобувного сектора, а також економічна діяльність у торгівлі та сфері обслуговування. Завдяки диверсифікації видобутку природних ресурсів, які здебільшого представлені нафтою й газом, у країнах БСС відбулася активізація економічних процесів. Після освоєння видобутку ресурсів, видобувний сектор зайняв позицію ядра економіки для країн БСС. На початкових етапах економічного стрибка країни БСС форсовано

збільшували видобуток, але особливості економічної організації в деяких випадках не дозволяли рефінансувати отриманий капітал. Наприклад, Саудівська Аравія утримувала видобуток у межах відносної стабільності з причини обмеженості об'єктів інвестування, що викликане низьким обсягом трудового капіталу, а також високою часткою диких земель. Але, ураховуючи розширення інвестиційних стратегій Саудівської Аравії, видобуток нафти може почати суттєво зростати. Так, Іран постійно стимулює нарощення обсягів видобутку ресурсів, маючи можливість рефінансування капіталу, враховуючи наявність достатніх обсягів трудового капіталу і досить розвинений промисловий та аграрний сектори.

З метою оптимізації виробництва в добувному секторі і покращення функціонування інших економічних секторів Саудівська Аравія провела ряд реформ в області інституційного забезпечення процесів іноземного інвестування та діяльності підприємств з іноземним капіталом. У результаті близько 20-ти економічних об'єктів у різних галузях економіки були відкриті для залучення іноземних інвестицій. Таким чином, відбулося підвищення технологічного рівня добування нафти, а також територіальна диверсифікація родовищ нафти і газу. Було утворено компанію СП «Лукасар», яка на 80% складалась з іноземного капіталу компанії «ЛУКойл» [240, с. 61].

Період структурних трансформацій активізувався на початку 90-х років ХХ століття. Він був представлений структурними зрушеннями в економічних системах країн БСС, які були ініційовані запровадженням курсу структурних реформ, форма яких залежала від національних особливостей економічних систем. Активізація процесів приватизації мала місце в Сирії, Турції, Ірані та Йорданії. У країнах Персидської затоки були спрощені режими функціонування підприємств з іноземним капіталом та іноземного інвестування в розвиток приватного сектора економіки і наукоємних секторів. Загальні обсяги запланованих внутрішніх інвестицій, направлених на технологічне оновлення та розвиток підприємницького сектора, становили більше ніж 800 млрд доларів [240, с. 61].

Інвестиційний потік здебільшого був направлений у нафтовидобувний сектор, сферу нерухомості, а також функціонування спільних приватно–

державних підприємств. Для обмеження залежності від імпортного потоку продукції, тарифні ставки були встановлені на достатньо високому рівні. У країнах Аравійського півострова спостерігалася тенденція щодо реструктуризації економіки в напрямі зміни активності функціонування окремих її секторів. Так, до пріоритетних видів економічної діяльності були віднесені будівництво, обробна промисловість та наукоємні сектори економіки на фоні стримання приросту обсягів виробництва нафтопереробного сектора. Сирія, Йорданія та Ємен стимулювали розвиток сфери послуг з активізацією туризму й експорту трудових ресурсів. Натомість на фоні проведення реформ існує велика залежність від кон'юнктури на світовому ринку в нафтовому сегменті, що ставить можливість аналітичного прогнозування державних витрат у випадковий стан й погіршує прогнозні характеристики розвитку економіки країн БСС.

Для країн БСС характерні як спільні риси економічної еволюції, так і значне розшарування і за обсягами ВВП, і за стратегіями економічного розвитку. Особливо це почало проявлятися на початку XXI століття та пов'язано з поширенням глобалізаційних процесів і зростанням емпіричного й фінансового підґрунтя в регулюванні економічних процесів країн Близького та Середнього Сходу.

Пріоритетним напрямом структурної політики Королівства Бахрейн являється стимулювання розвитку ринку капіталу та підвищення відкритості економіки. У цьому напрямі реалізовано ряд заходів, представлених: відсутністю податкового обтяження доходів фізичних та юридичних осіб, дозволом на створення підприємств з повною участю іноземного капіталу, спрощенням процедури реєстрації підприємств, відсутністю тарифної системи на ввезення сировини та вивіз капіталу.

Широкого застосування на сучасному етапі розвитку провідних країн БСС набуло створення вільних економічних зон. Яскравим прикладом реалізації стратегії стимулювання розвитку вільних економічних зон слугує зона «Джеббель Алі» у м. Дубаї ОАЕ, яка налічує близько 2000 підприємницьких організацій з установчим капіталом, котрий походить з різних розвинених країн світу. Одними з

провідних напрямів економічної діяльності у ВЕЗ є інформаційні та комунікаційні технології, наприклад у м. Дубаї створено «Дубай Інтернет-сіті», в якому діють представництва всесвітньо відомих корпорацій «Microsoft» та «Oracle». Стратегія створення вільних економічних зон також реалізується в Катарі, Кувейті, Бахреїні.

Окремої уваги заслуговує економічна політика Ізраїлю, а саме структурна стратегія розвитку приватного сектору. Приватний сектор економіки Ізраїлю довгий час залишався досить нерозвиненим, але в процесі еволюції економічної системи він на сьогодні являється частиною інтегрованого ядра економіки держави. Інтегративний взаємозв'язок трьох секторів представлений взаємодією у вигляді «трипартизму», тобто союзного вирішення економічних проблем між державною адміністрацією, Гістадрутрою (Загальною Федерацією працівників Ізраїлю) та Асоціацією промисловиків Ізраїлю [386, с. 75].

Структурна перебудова економіки Ізраїлю відбувалася на засадах диверсифікації національного господарства, що утворило фундамент для підвищення коефіцієнта послугоємного характеру економіки. Для економіки Ізраїлю також характерна досить висока централізація капіталу. Найбільшими за ринковою капіталізацією корпораціями країни у 2002 році були: фармацевтична «Teva Pharmaceutical Industries» (8 млрд дол.), інформаційних технологій «Check Point Software Technologies» (4 млрд дол.) та телекомунікацій «BEZEQ» (3 млрд дол.) [408, с. 367].

У рамках реалізації державних програм структурної перебудови також відбувалося стимулювання розвитку високотехнологічних галузей приватного і профспілково-кооперативного економічних секторів. Головною відмінністю еволюції економічної моделі Ізраїлю став факт форсування індустріального періоду розвитку. Так, економіка Ізраїлю перейшла до розширення меж функціонування сфери послуг ще до періоду високого рівня розвитку індустріального сектора, що надало змогу економічній системі перейти на наступний еволюційний етап без обтяження надлишковими промисловими потужностями.

Основним елементом структурного розвитку економіки Ізраїлю являються іноземні інвестиції, динаміка надходження яких являється досить високою. Так, станом на 2014 рік кількість іноземних інвестицій зросла в 15 разів за останні 20 років. Державними програмами економічного розвитку, починаючи з 2014 року, передбачено створення 50-ти нових центрів НДДКР [97, с. 166]. Завдяки оптимальному інституційному забезпеченню інвестиційних процесів, надходження інвестицій у сферу НДДКР становило найвищий показник. Рівень державних витрат на розвиток сектора НДДКР становить близько 4,2% ВВП, що являється одним із найбільших показників у даному напрямі серед розвинених країн сучасності [97, с. 167].

Високий ступінь участі іноземного капіталу в економічних системах Близького та Середнього Сходу, посилює процеси участі в міжнародному поділі праці. Завдяки такій тенденції підвищується рівень диверсифікації економіки, що спрямовує фінансові потоки на стимулювання розгалуження видів економічної діяльності. Зазначені перетворення підвищують адаптивні характеристики цих економічних систем до особливостей функціонування глобального економічного середовища, а також створюють стійку динаміку їх позитивної трансформації.

2.3 Еволюція процесів регулювання структури національного господарства

В умовах трансформації економіки України, викликаній як об'єктивними причинами її існування, так і суб'єктивними рушійними силами, які мають історичну детермінацію, зростає роль знань у сфері регулювання економічного сектора функціонування держави. Економіка України і світова економіка перебувають у стані постійного ускладнення своєї структури, що супроводжується взаємодією зростаючої кількості економічних процесів, зумовлених складною дискретністю економічного простору та його розвитком.

Для підвищення розуміння складних економічних процесів, а також емпіричного підґрунтя їх регулювання необхідним є поглиблення ретроспективних теоретичних знань у сфері формування та застосування економічної політики як основної підйоми стимулювання адаптації економічного простору до вимог поточного часу в локальному та глобальному вимірах.

Історичний шлях формування як економічної, так і структурної політики являє собою інтегральний процес, в якому сутність обох категорій тісно взаємозв'язана. При цьому прояв структурної політики серед інших складових економічної політики відбувається дискретно та поступово. У процесі свого розвитку структурна політика досягає дедалі більшого спектра своїх напрямів і методів, які за правильного застосування дають можливість ініціювати та інтенсифікувати позитивні тенденції для вдосконалення економічної системи.

Процес еволюції національного господарства України сформував сучасну структуру її економіки. Ретроспективний аналіз структурної політики дозволить зрозуміти особливості її виникнення і трансформації з метою подальшого вдосконалення в сучасних умовах. Тому доцільним є дослідження, починаючи з того періоду часу, в якому економічна політика вже досягла певного ступеня розвитку та концентрації регулювання структурних характеристик економіки.

Розглянемо період із середини XVII до початку XXI ст., при цьому акцент робиться на ключових етапах економічного розвитку України, які характеризуються максимальним рівнем впливу на трансформацію структури національної економіки. З точки зору структурних перетворень уважаємо за доцільне зосередити увагу на таких історичних періодах:

1. Формування осередків української державності та економіки України у складі економічних систем зарубіжних країн.
2. Україна в період Першої світової війни та революційних подій.
3. Існування української економічної системи у складі СРСР.
4. Початковий період становлення економіки України з часу здобуття незалежності.
5. Сучасний стан формування структурної політики України [305].

Історичний процес формування структурної політики з I пол. XVII – до 40-х рр. XX ст. представимо у табличній формі (додаток Г).

Більш детально розглянемо особливості існування України у складі СРСР починаючи з 1941 р., що пов'язано з початком Великої Вітчизняної війни, яка мала вкрай суттєві деструктивні наслідки для України. 22 червня 1941 р. війська німецької армії вторглися на територію СРСР, а вже 30 червня було окуповано Львів. З цього моменту територія окупації постійно змінювалася, продовжуючи розширюватись у внутрішні землі України. У планах Німеччини було перетворити Україну на ресурсну колонію і забезпечувати потреби німецької армії шляхом використання потенціалу її економіки, що і мало місце протягом усього періоду окупації. Із середини 1941 р. до кінця 1942 р. у результаті окупації та бойових дій відбулися тотальне знищення населення України та критична руйнація виробничої інфраструктури. З 1943 р., який став переломним у ході війни, спостерігалось поступове відвоювання території України радянськими військами. Після звільнення України почалося відновлення її народного господарства, і якщо реставрація виробничого комплексу відбувалася досить швидкими темпами, то аграрний сектор відновлювався набагато повільніше.

Отже, під час Другої світової війни мала місце загальна руйнація всієї економічної структури Української держави, було знищено велику частину ресурсного та трудового потенціалу країни, що відкинуло її економічний розвиток на багато років назад. Процес відновлення економіки УРСР був дуже складним, адже зруйнованими виявилось 714 міст і селищ міського типу, понад 28 тис. сіл, причому 250 було повністю спалено, а мешканців страчено. Величезних збитків зазнало також комунальне господарство республіки: знищено 87,6% водогонів; 88,6% каналізаційної мережі; 87,3% об'єктів очищення міст; 80% підприємств газифікації та 90% зеленого господарства; 79,8% лазень; 88,2% електростанцій [344, с. 256]. За підрахунками спеціалістів, демографічні втрати України, які ще й досі уточнюються, протягом січня 1941 р. – липня 1946 р. становили близько 9 млн осіб, або понад 22% загальної кількості населення [367, с. 146]. У 1941 р.

населення становило 41,3 млн осіб, а у 1945 р. – 29 млн осіб [184, с. 654]. Згідно з радянською статистикою, кожен шостий житель України загинув.

Не дивлячись на складність ситуації, відновлення все ж таки відбувалось, воно здійснювалося шляхом інвестування коштів Урядом СРСР у відбудову народного господарства України. Проблема капіталовкладень була першочерговою. США відмовили у наданні кредитів Радянському Союзу, який не став учасником плану Маршалла. Поставки за рахунок репарацій з Німеччини були незначними. Допомога Україні з-за кордону від УНРРА становила 194,2 млн дол. США. Основним джерелом інвестицій були внутрішні резерви. За 1946 – 1950 рр. у промисловість, будівництво, транспорт і зв'язок України було вкладено 4,9 млн крб державних інвестицій, а разом з кооперативними підприємствами, колгоспами – 7,1 млн крб. Частка промисловості та будівництва в загальному обсязі капіталовкладень становила 55,7%. 85,7% інвестицій направлялися у важку промисловість. На господарство республіканського підпорядкування припадало 11%, на господарство союзного підпорядкування – 89 % загального обсягу капітальних вкладень [184, с. 655]. Величина цих коштів була непорівняна з реальними потребами економіки, але так чи інакше відбувалося стимулювання економічних процесів.

Економічна політика післявоєнного періоду почала своє формування зі спроби керівництва Держплану СРСР демократизувати економічні процеси шляхом усунення диспропорції розвитку мілітаризовано направлених секторів економіки, а також важкої промисловості, по відношенню до легкої, харчової промисловості та аграрного сектора, методом стимуляції розвитку останніх. У цьому випадку відбулася спроба застосування галузево-структурної політики, оскільки війна та попередні методи регулювання економіки УРСР спричинили негативну тенденцію щодо структурного балансу економіки. Але намагання ослабити тиск адміністративно-командної системи на економіку та надати ознак ринковості народному господарству зі сторони посадових осіб Держплану зустріли опір у вищому партійному керівництві і в результаті призвели до застосування до них репресивних методів.

Таким чином, економічно обґрунтована спроба покращити умови функціонування економіки була знищена на початку свого розвитку, і методи та цілі економічної політики післявоєнного періоду порівняно з довоєнним не змінилися, а лише відбулося посилення їх деструкційного впливу на економічну та соціальну систему України. У результаті відновлюваних процесів, які на початковій стадії відбувалися у період з 1946 р. до 1950 р., рівень державних інвестицій у розвиток важкої промисловості становив близько 88% по відношенню до інших секторів економіки. Отже, спроба застосування методів структурної політики по відновленню структурного балансу економіки так і залишилася нереалізованою. Це істотно вплинуло на досягнення рівня стагнації окремими видами виробництва та відсутність розвитку багатьох інших.

За період з 1946 р. до 1947 р. у результаті невиправданого перевищення експорту зерна для стимулювання розвитку великої промисловості та секторів мілітаристського спрямування загинуло близько 800 тисяч осіб. Регуляція аграрного сектора полягала у примусовому вилученні надлишків виробництва дрібних сільських господарств, а також у використанні примусової праці в колгоспах, а тому розвиток даного сектора не тільки не відбувався, а ще й стримувався такою економічною політикою. Ситуація у західних регіонах України розгорталася за типовим сценарієм, який реалізувався на іншій її території, за тим винятком, що завдяки особливостям природних ресурсів там відбувався розвиток нафтовидобувної та газовидобувної галузі. Регулювання інших секторів економіки, особливо аграрного, проходило лише як забезпечення потреб індустріального сектора і не містило в собі ознак їх розвитку.

Особливої уваги з боку економічної політики заслуговував будівельний сектор, оскільки в результаті війни було зруйновано більшу частину житлових та виробничих приміщень. Відбувалася активізація функціонування цього сектора, хоча обсягів інвестиційних державних вкладень було недостатньо, потреби населення у житлі були задоволені не повністю, що призводило до відсутності житлових площ для багатьох осіб, які проживали на території УРСР.

Отже, у зв'язку із проведенням фінансової реформи більшість населення втратила свої накопичення, оскільки обмін нових грошових знаків на старі відбувався нееквівалентно і мав пропорцію 10:1. Дещо інша ситуація була у системі безготівкових заощаджень, але принцип нееквівалентності зберігався і тут і містив зворотну пропорцію обміну грошей залежно від їх обсягу. Так, заощаджені в Держбанку кошти, які за обсягом становили вище 10 000, обмінювались 2:1, від 3 000 до 10 000 – 3:2, а менше 3 000 – 1:1. Тобто регулювання фінансового сектора держави на цьому етапі відбувалося за рахунок втрати населенням своїх накопичень. Крім того, відбудова економіки України після наслідків війни здійснювалася за рахунок надмірного, а часто примусового використання трудових ресурсів. Стан економіки хоча і досяг у багатьох секторах довоєнного рівня, але диспропорційність такої будови економічної системи не дозволяла вірно використовувати переваги та особливості структури економіки України. Отже, як і раніше, економічна політика в своїх методах не містила структурного напрямку, оскільки усі існуючі резерви використовувалися лише для стимулювання вибіркового сектора економіки, за принципом функціонування УРСР як ресурсного придатка.

Починаючи з березня 1953 р., у зв'язку зі смертю Й.В. Сталіна та стагнацією тієї системи державної політики, яка існувала до того часу, коаліція нового керівництва починає змінювати курс розвитку держави. З метою вдосконалення системи народного господарства М.С. Хрущов, котрий був обраний на пост Першого секретаря ЦК КПРС, почав здійснювати економічні реформи, запроваджуючи децентралізацію всіх галузей народного господарства, зміщуючи центр планування економіки з московських міністерств до територіальних центрів [135, с. 388]. У першу чергу зміни стосувались аграрного сектора, який перебував у стані регресу: було підвищено закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію в колгоспах та радгоспах, зменшено сільськогосподарський податок та збільшено розміри присадибних ділянок. У 1955 р. зміни також торкнулися децентралізації управління колективних господарств, що забезпечило відносно вільну організацію виробництва та використання наявного ресурсного потенціалу.

У сільське господарство стала надходити сільськогосподарська техніка, що стимулювало його розвиток, підвищувало продуктивність та рентабельність виробництва. Проте така політика з середини і до кінця 50-х років будувалася не на диверсифікації новітніх методів господарювання, підвищенні якості технічного та інноваційного забезпечення сільськогосподарського сектора, а на розширенні посівних площ та обробітку нових земель. У цьому випадку зміни в інтенсифікації окремої галузі не містили в собі ознак інноваційності, а тому така економічна політика не враховувала дійсний її потенціал. На початку 60-х років ХХ ст. були допущені особливо важкі помилки при застосуванні неадаптованих до існуючих кліматичних умов видів сільськогосподарських рослин та використанні технологій без їх достатнього обґрунтування. Такий курс розвитку економіки в результаті не дав очікуваних позитивних результатів і створив умови для неможливості постійного зростання розширеного відтворення у сільськогосподарському секторі економіки.

Однак в області капітального будівництва, завдяки застосуванню нових матеріалів та методів, відбувалось зростання обсягів зведення виробничих та житлових споруд, що позитивно відобразилося на забезпеченні необхідними житловими площами населення та основними фондами підприємств. У промисловому виробництві застосовувалися новітні розробки науково-технічного прогресу, в результаті чого спостерігалось зростання обсягів промислової продукції. Стимулювання розвитку сектора розробки енергоносіїв досить позитивно сказалося на паливному та енергетичному забезпеченні промисловості.

Упровадження кредитного стимулювання функціонування підприємств розширило їх можливості щодо нарощування обсягів виробництва продукції. У цілому, політика реформації на початку правління М. Хрущова забезпечила поштовх до розвитку економічної системи, а наприкінці вичерпала свої можливості і, враховуючи велику кількість помилкових рішень, не справила необхідного впливу на функціонування економіки України, хоча і вивела її зі стану диспропорційного ступору.

Слід відмітити, що державна політика цього періоду мала в деяких своїх напрямках і успішно впроваджені соціальні зміни, що стосувалися переважно системи трудових відносин та пенсійного забезпечення, які позитивно сказалися на житті населення, переважно міського. Отже, недосконалість економічної політики, яка була застосована в цей період, не вичерпується лише її помилковою структурою, а обумовлюється впливом бюрократичної системи управління народним господарством, яка, з одного боку, не змогла реально забезпечити необхідну регуляційну підтримку реформ, а з іншого – була неспроможна трансформувати таку політику відповідно до адаптивних потреб реально функціонуючої економічної системи. Ті перетворення, які і були здійснені у сфері управління, не змінили основи управління економікою держави та не змогли створити необхідне підґрунтя для її модернізації та розвитку.

Загострення суперечностей в економіці СРСР та УРСР на початку 60-х років ХХ століття обумовлює розгортання пошуку оптимальної стратегії її розвитку. На цьому етапі існував альтернативний метод реформації у вигляді загальнодержавної автоматизованої системи управління економікою, який включав систему математичних моделей для управління нею, а також підсистему безготівкових розрахунків населення [67, с. 17]. Проте у 1965 році керівництво комуністичної партії відмовляється від так званого ОГАС («общегосударственнойавтоматизированнойсистемыуправленияэкономикой») і вирішує запровадити комплекс реформ, які в своїй системі мали назву «косигінська реформа», на честь одного з головних її розробників, голови ради міністрів СРСР Косигіна О.М. Концепція реформи, розпочатої у 1965 р., передбачала вирішення проблеми нарощування обсягів економічної інформації за допомогою скорочення кількості планових показників, їх агрегування та використання інтегрального показника прибутковості. Дана стратегія реформування економіки базувалася на створенні оптимальної пропорції між методами централізованого командного управління економікою та створенням умов для самостійного розвитку виробничих структур. Перші зміни стосувалися повернення способу управління економікою до її галузевого регулювання

відповідними міністерствами шляхом ліквідації раднаргоспів. Одним із побічних ефектів такої реформи була фактична надцентралізація управління, яка зумовлювала неможливість його здійснення на республіканському рівні.

У той же час змінився комплекс показників оцінювання діяльності підприємств. Управління Держплану проводило аналіз ефективності за показниками прибутку та рентабельності на основі оцінки обсягів реалізованої продукції. На відміну від попередніх методів, які засновувалися на оцінюванні валової продукції, було запроваджено створення фондів економічного стимулювання виробничих об'єктів. Реформація стосувалась також і аграрного сектора, що насамперед реалізовувалося у підвищенні закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію у виробників, з розрахунку усунення збитковості сільськогосподарських підприємств. Також здійснювалося стимулювання розвитку технічного забезпечення сільського господарства шляхом збільшення кількості технічних одиниць, а також використання мінеральних добрив та підвищення спеціалізації сільськогосподарського виробництва. Так, в Україні протягом 1966–1970 рр. кількість тракторів збільшилася на 22 %, комбайнів – на 42 %, а застосування мінеральних добрив – майже вдвічі [367, с. 164]. Але суперечності між запровадженням реформ та збереженням директивно-планової структури управління економікою призводили до їх низької ефективності, а також до загострення протиріч між підвищенням самостійності підприємств та повноваженнями міністерств щодо їх регулювання.

Не дивлячись на вищеперераховані перешкоди на шляху реформації, економічна система УРСР все ж таки покращила показники своєї діяльності, проте досить односторонньо. Розвиток відбувався у напрямі індустріалізації економіки, а сектори легкої промисловості не досягли запланованого рівня функціонування. Таким чином, регулювання структурного збалансованого співвідношення рівня інтенсивності функціонування галузей не відбувалося, і відповідно структурна політика не реалізовувалася. При цьому мілітаристське спрямування економічної системи СРСР стримувало досягнення необхідного рівня стимулювання виробничого сектора та використовувало його ресурси для розвитку військово-

промислового комплексу, що в свою чергу призводило до невиправданого заниження заробітної плати на підприємствах, а також відтоку трудових ресурсів.

Протягом 70-х років ХХ ст. відсутність упровадження новітніх методів господарювання та недостатність розвитку науково-технічного прогресу у сфері виробництва на фоні посилення адміністративно-командних методів управління призвели до гальмування розвитку більшої кількості його секторів, у тому числі й аграрного.

У 80-х роках ХХ ст., з приходом до влади нового керівництва на чолі з М.С. Горбачовим, оголошено новий курс соціально-економічного розвитку, який зосередився на посиленні провідної ролі трудових ресурсів, використанні останніх досягнень науково-технічного прогресу, а також реконструкції народного господарства на основі інтенсифікації використання новітніх методів господарювання. Усе це відбувалося при збереженні стандартної для СРСР моделі управління економікою, яка була неспроможна забезпечити необхідний рівень саморегулювання економічних процесів і досягнення економікою такої структури, за якої відбувалося б оптимальне використання її наявного ресурсного потенціалу. До основних недоліків стратегії «перебудови» можна віднести: декларативний характер і невизначеність основної концепції; відсутність дійових механізмів упровадження реформ і прогнозування їх реальних наслідків; збереження високого рівня бюрократизації державного управління; конфронтаційний характер стратегії, несвоєчасний та непослідовний характер упровадження реформ.

Регламентация курсу реформ у рамках стратегії «перебудови» здійснювалася на основі законів «Про індивідуальну трудову діяльність» (1986) та «Про кооперацію» (1988). Спробою ринкового реформування економіки було прийняття у 1988 р. Закону «Про державне підприємство (об'єднання)», відповідно до якого підприємствам надавалося право самостійного регулювання власної діяльності на засадах загальної рекомендаційної стратегії розвитку економіки. На основі цього нормативно-правового акту підприємства могли укладати контракти між собою, а у деяких випадках виходити з готовою продукцією на зовнішні ринки. Проте при

незмінній структурі відносин власності таке реформування не могло забезпечити очікуваного пожвавлення розвитку виробництва.

Унаслідок накопичення прибутку підприємствами з'явилися інфляційні процеси в економіці, і якщо в ринковій системі прибуток використовується для рефінансування капіталу в подальший процес господарювання, то в умовах радянської економіки він був направлений на підвищення заробітної плати працівників, що при збереженні вихідних обсягів виробництва і породжувало інфляційні тенденції. Таке поєднання командної системи управління економікою з упровадженням її ринкових ознак змінило її структуру на таку, що не відповідає ознакам розвитку, та призвело до розбалансування системи функціонування народного господарства УРСР.

Загальна структура національного виробництва була розподілена таким чином, що виробничі ресурси УРСР не використовувалися для повного виробничого циклу й отримання кінцевого продукту і, як правило, слугували для вироблення напівфабрикатів. Крім того, структура виробництва УРСР не враховувала вимог щодо екологічності виробничого процесу, що призводило до ускладнення використання природних ресурсів на українській території. За відсутності необхідного рівня науково-технічного прогресу, активізації процесів спрацювання виробничих фондів відбувався занепад основних засобів підприємств. В аграрному секторі реалізація такої змішаної форми економічної політики проявилась у спробі стимулювання дрібного фермерства шляхом надання виробникові прав брати в оренду землі на тривалий строк і вільно розпоряджатися виробленою продукцією. З одного боку, така реформа мала всі можливості для активізації діяльності дрібних сільськогосподарських виробників, а з іншого – за умови відсутності відкритого товарного ринку сільськогосподарської техніки, а також вільного ринку для збуту продукції вона практично нічого не змінила в дисбалансованій економічній системі УРСР того часу. Спроба створити надцентралізовану структуру у вигляді Держагропрому, який об'єднував міністерства та відомства сільськогосподарського сектора, не

дала очікуваних результатів. Управління аграрною сферою згори обмежувало її можливості та не змогло забезпечити ефективну реалізацію наявного потенціалу.

При цьому недостатнє забезпечення товарною масою грошового еквівалента породжувало інфляційні процеси. Загострення економічної кризи привело до спроби розробити більш демократичну програму розвитку економіки на ринкових засадах. Так, 19 жовтня 1990 р. Верховною Радою СРСР було схвалено Постанову «Про основні напрями стабілізації народного господарства і перехід до ринкової економіки», яка була розроблена з метою подолання загальної глибокої кризи в економічній системі Радянського Союзу. Проте програма так і не була реалізована в повному обсязі, значною мірою вона складалася з положень, які мали відношення до реальної економічної ситуації лише в частинах констатування руйнівних наслідків невмілого управління економікою країни та не передбачали реальної стратегії покращення економічної ситуації. Наслідком нерационального управління економічними процесами та поглиблення кризових явищ став розпад СРСР як єдиного державного утворення.

Наступний період, який було виділено для вирішення поставленої задачі потребує більш докладнішого розгляду, що детерміновано формуванням нової якості національної економічної системи, яка характеризується незалежністю та іманентністю власного економічного розвитку. 24 серпня 1991 р. Верховна Рада Української РСР видала Постанову «Про проголошення незалежності України», що означало відновлення України як незалежної демократичної держави. Відтоді Україна почала формувати власну соціально-економічну політику.

Економіка України на цьому етапі мала структуру, яка була створена радянською владою, всі особливості та суперечливі тенденції функціонування постсоціалістичних економік, котрі утворилися після розпаду СРСР. Оскільки економіка України використовувалась у СРСР як постачальник сировини на першому етапі виробництва, то народне господарство не забезпечувало навіть 50% готової продукції на загальному ринку, її кількість становила лише близько третини від загального обсягу, що обмежувало можливість раціонального використання ресурсів країни.

Існуюча структура економіки України була перешкодою для самозабезпечення та самовідновлення в процесі виробництва. Спрацювання основних фондів підприємств на території України виникло внаслідок відсутності інноваційних програм розвитку її економіки, а також недостатності капіталовкладень в оновлення устаткування виробничих об'єктів. Економіка того періоду мала диспропорційні ознаки, що проявлялось у відсутності її збалансованості, переважанні розвитку воєнно-промислового комплексу, чорної металургії, вироблення мінеральних добрив, а також паливних матеріалів над сільськогосподарською галуззю, а також наукомісткими виробництвами.

Структурні диспропорції економіки України ускладнювалися також станом природних ресурсів, які нерационально використовувались у роки правління радянської влади. Це проявлялось у забезпеченні видобутими на території України ресурсами потреб усієї території СРСР, що призвело до повного або часткового вичерпання природних запасів України. Таке максимальне використання природних ресурсів України негативно позначилося і на екологічній ситуації. Стан екології внаслідок високого техногенного навантаження значно погіршився порівняно з попередніми періодами.

Через відсутність інноваційних підходів у сільському господарстві обсяг виробництва продукції підвищувався за рахунок збільшення кількості посівних площ, що призвело до освоєння понад 2/3 родючої землі та її виснаження. Такий стан економічних ресурсів країни та економіки у цілому вимагав проведення багатьох реформ, створення програм розвитку виробництва та оновлення сфер економічної діяльності держави.

Основною для створення нових програм економічного розвитку країни слугували «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності», прийняті постановою Верховної Ради України 22.01.1993, які містили в собі положення про курс реформаційних заходів для стабілізації та розвитку економіки України. Постановою було визначено, що «докорінна структурна перебудова народного господарства, кардинальні зміни в інвестиційній діяльності розглядаються як найважливіші пріоритети

подальшого розвитку економіки України для надання їй більшої динамічності й соціальної спрямованості» [232].

Подолання структурних диспропорцій шляхом реалізації запропонованої структурної політики насамперед полягало в стимулюванні розвитку галузей, які працюють безпосередньо на задоволення потреб населення, за рахунок обмеження фінансування розвитку паливно-енергетичного та металургійного комплексів. Частка секторів, що працюють на споживчий ринок, у загальному обсязі валової промислової продукції за останні десятиріччя не перевищувала 29%, тоді як у розвинутих країнах цей показник досягав 50–60% [232, ст. 1]. Постановою передбачалося «регулювання структурних зрушень шляхом прискорення відтворювальних процесів, зокрема через зростання в майбутньому в 1,5–2 рази норми виробничого нагромадження у національному доході, скорочення військових витрат, державних видатків на утримання неефективних та збиткових виробництв з метою забезпечення великомасштабного перерозподілу матеріальних, фінансових і трудових ресурсів на користь галузей і виробництв, що працюють на споживчий ринок».

Програма передбачала проведення реформ у сільському господарстві, а саме налагодження пропорції функціонування тваринництва та землеробства, яке, з одного боку, полягало у раціоналізації використання готової аграрної продукції на забезпечення кормових потреб тваринницького сектора, а з іншого – розширення посівних площ вибірковими сільськогосподарськими культурами, яким відводилася провідна роль у заповненні прогалин спектра продукції, необхідної для споживчого ринку.

Одним із напрямів реалізації даної програми економічного розвитку було матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарського сектора, оскільки основні виробничі фонди в процесі функціонування були зношені на 50% [232]. У фінансовій сфері передбачалось перенесення акценту з фіскальної функції держави до функції регулювання економікою на засадах структурної та інших видів державної політики.

Функціонування економіки України також ускладнювалося відсутністю власної грошової одиниці, яка повинна була забезпечити захист споживчого ринку, в результаті чого Верховною Радою України 9 вересня 1991 року було прийняте рішення про введення з січня 1992 року купоно-карбованців, яким відводилася роль перехідного грошового знаку. Встановлення ринку вільних цін та лібералізація торгових відносин призвели до зародження інфляційних процесів. Купоно-карбованець знаходився в обігу разом з рублями СРСР і проіснував майже 4 роки з причини загострення інфляції, але свою функцію формування власного фінансового простору на території України він виконав [94, с. 133]. Загальні негативні тенденції фінансового ринку призвели до зниження рівня життя населення, але, враховуючи перехідний стан економіки України, така економічна політика держави була хоч і не оптимальною, але необхідною її формою для створення стійких ознак ринковості економічних процесів.

Наступним кроком у формуванні економічної політики України була Постанова «Про основи національної економічної політики України», прийнята у березні 1992 року, яка складалася з ряду пунктів, котрі регламентували ініціацію процесів роздержавлення та приватизації, перебудови та трансформації промислового сектора економіки, переорієнтацію у міждержавних економічних відносинах на західні ринки збуту та вихід на ринки СНД за світовими цінами, а також стабілізацію власної грошової одиниці, що в результаті надало можливість Україні у квітні 1992 року вступити в Міжнародний валютний фонд.

Нова економічна політика, яка сформувалася після набуття Україною своєї незалежності, не могла за короткий термін побудувати економіку, яка б, з одного боку, корінним чином відрізнялася від економіки УРСР, а з іншого – була адаптованою до функціонування світового ринку. Така економічна стратегія не була достатньо оптимальною для досягнення поставлених цілей з причини складної інерції соціалістичної економіки минулого УРСР, а також розриву прямих усталених зв'язків між виробничими об'єктами одного комплексу, які опинилися у різних незалежних державах СНД.

У результаті відбуваються загострення кризових явищ, поглиблюється дефіцит споживчих товарів. За статистичними даними, валовий національний дохід за період з 1991 по 1994 року скоротився на 33%, скорочення у виробництві товарів промислового призначення відбулося на 20%, товарів споживчого сектора – на 30% [79]. Загальні темпи інфляції, які на початку 1991 року становили 390%, у 1993 році становили вже 10 256%, що скоротило купівельну спроможність населення у багато разів та ускладнило фінансовий стан діючих підприємств і фінансові розрахунки між контрагентами економічних відносин. Відповідно підвищився дефіцит державного бюджету, який намагалися покрити нарощуванням грошової маси, що в кінцевому результаті призвело економіку України до глибокої кризи.

Створення програми відновлення функціонування грошового сектора економіки стримувалося конфронтацією між окремим гілками влади та відсутністю єдиної стратегії розвитку економіки України. Історична інерція процесів функціонування паливно-енергетичного та металургійного комплексів призвела до їх стійкої домінуючої позиції у спектрі національного виробництва, яка складала протягом 1991–1993 рр. у середньому 43 %, у результаті чого ресурсомістке виробництво превалювало над виробництвами інших галузей та не змогло однобічно забезпечити економічного зростання країни.

Така структура економіки потребувала організації структурних зрушень шляхом застосування раціональної структурної політики. Проте цього не було зроблено, тому на фоні загострення економічної кризи відбувається підвищення коефіцієнта тіньового сектора економіки, викликане інтенсивною податковою політикою держави, яка обмежувала процеси відтворення у виробничому секторі. Набувають поширення бартерні операції серед товаровиробників. Протягом 1994 року продовжується проведення земельної реформи в Україні, направленої на запровадження приватної власності у сфері землекористування та ліквідацію колгоспів [270].

Президентом України Л. Кучмою у жовтні 1994 року було зроблено доповідь «Про основні засади економічної та соціальної політики», яка містила в

собі обґрунтування причин нестабільної економічної ситуації в Україні та висвітлювала шляхи подолання кризових явищ, а також методи розвитку та реформації виробничої структури економіки. Поглиблення ринкової трансформації економіки розглядалося як єдина умова подолання й основний засіб виходу країни з кризи та забезпечення економічної стабілізації [266].

Було обрано курс на соціально-спрямоване ринкове господарство шляхом створення законодавчого підґрунтя, а також реформування економіки. Запропоновано комплекс антиінфляційних заходів, який будувався не лише на монетарних засобах, а й повинен був забезпечити розвиток фінансової сфери та стабілізацію національної грошової одиниці. Передбачалося проведення широкої реформи бюджетної системи країни, зокрема реальне розмежування фінансової та кредитної системи, фінансів державних підприємств і державного бюджету, здійснення децентралізації державних фінансів, а також реалізація заходів по перебудові системи оподаткування у напрямку її подальшої лібералізації та децентралізації [266, ст. 2]. У процесі реалізації запропонованої економічної політики було відмінено фіксований курс до твердих валют, проводилася широка приватизація державного майна, а також зроблена основа для формування вільних цін.

У 1995 році відбувається відносна стабілізація національної грошової одиниці та знижується рівень інфляції. Завдяки процесу приватизації відбувається зниження рівня бюджетного дефіциту, а також уповільнюється рівень спаду виробництва. Методи економічної політики змінюють структуру економіки, відбувається адаптація економічного середовища країни до загальних світових економічних тенденцій.

У 1996 році згідно з Указом Президента України № 792 /96 «Про грошову реформу в Україні» з 2 вересня 1996 року проходить уведення в грошовий обіг гривні – нової національної грошової одиниці. Протягом періоду з 1994 р. до 1999 р. відбувається процес глибокої цінової лібералізації, котрий має на меті створення умов, за яких ринок реалізує свої функції через механізм ринкового ціноутворення. У період з 1995 р. до 1998 р. посилюються процеси приватизації

державного майна. За цей період було приватизовано 40,4 тисячі малих та близько 10 тисяч великих та середніх підприємств, порівняно з періодом із 1992–1994 рр., за який було приватизовано всього 11 тис. підприємств [182, с. 22].

У 1999 році мало місце перетворення колгоспів на приватні структури, проходить демонтаж залишків економічних та інституційних основ соціалізму. Завершується перший етап земельної реформи, у результаті чого приватними власниками земельних паїв стали близько 7 млн селян. Здійснюється широка комерціалізація фінансового сектору економіки. На кінець 1999 року було зареєстровано 203 комерційні банки, 1330 інвестиційних компаній та фондів, 2250 аудиторських фірм, 262 страхові компанії, 340 бірж, 390 кредитних спілок [377]. Відбувається становлення валютного, грошового, товарного та фондового ринків України.

У жовтні 2001 року Верховною Радою було прийнято Земельний Кодекс України, що відкрило шлях до створення ринку землі. Наслідком стала інтенсифікація процесів виробництва в аграрному секторі економіки завдяки створенню систематизованого ринку землі як ефективного фактору для залучення інвестиційного фінансування. У цей рік закріплюється тенденція до стабілізації процесів наповнення державного бюджету, що знаходить своє відображення в прийнятті Верховною Радою позитивного бюджету України.

Поширюється відкритість економіки України, виникають позитивні тенденції у сфері зовнішньої торгівлі. Відбувається зовнішнє кредитування економічної діяльності України світовим співтовариством МВФ. Разом з тим на фоні позитивних тенденцій зростає зовнішній державний борг України, на кінець 1999 р. він дорівнював 12,4 млрд дол. З урахуванням девальвації гривні його співвідношення до ВВП стрімко зростає: у 1997 р. вона становила 22,9% ВВП, у 1998 р. – 41,8%, у 1999 р. – 54,2% [377, с. 2]. У цьому випадку проявляється дуалістичність використання зовнішнього кредитного фінансування для розвитку економіки держави. З одного боку, такі фінансові ресурси надають змогу забезпечити додаткові інвестиції в розвиток економіки, а з іншого – зовнішні кредитні зобов'язання в разі нераціонального використання не дають очікуваного

приросту ВВП. На даному етапі державною владою обирається курс на поступове зменшення зовнішніх боргових зобов'язань України.

У період стійких трансформаційних перетворень, на фоні глибоких кризових явищ, відбувався перерозподіл внутрішнього капіталу, а також оновлення галузевої структури економіки, здійснювалася її адаптація до потреб внутрішнього та зовнішнього ринків. У результаті проходження цього складного етапу економічною системою України в кінці 1990-х років було досягнуто рівня відносної стабільності зі збереженням позитивних ознак розвитку.

З 2000 року відбувається поступова стабілізація економічної ситуації. Намічаються тенденції до зростання обсягів виробництва товарів, робіт та послуг, валового внутрішнього продукту. У період з 2001 до 2004 рр. відбувається зростання обсягів ВВП, які сягнули 8,4%, зокрема у 2003 році –9,6%, у 2004 – 12,1%, що було результатом втілення програми «Україна: поступ у XXI століття» [182, с. 29; 377]. Це демонструє вірність обраної економічної політики, яка містить у собі достатню розгалуженість за напрямками стимулювання економічного зростання галузевої структури. Відбувається запровадження інвестиційної політики держави, яка направлена на покращення інвестиційного клімату, посилення інвестиційної привабливості економіки України, активізацію процесів відтворення. За період з 2000 по 2004 роки обсяг інвестицій зріс у 3,2 раза (з 23,6 млрд грн до 75,7 млрд грн) [79].

Протягом 2005 року на зовнішніх ринках відбувалися поступові зміни, а саме вихід на світовий ринок нових виробників з Китаю, які стримували попит на українську металургійну продукцію, в результаті чого експорт України в металургійній галузі призупинився і порівняно з 2004 роком зріс лише на 6,3%. Вплив глобальних зовнішніх факторів спричиняє стримуючу дію для розвитку зовнішньої торгівлі, що зменшує нарощення обсягів виробництва експортоорієнтованих підприємств металургійного комплексу.

Унаслідок підвищення світових цін на металургію відбувається значне наповнення ВВП через реалізацію експортної металургійної продукції.

Спостерігається відносна стабільність національної грошової одиниці зі збереженням індексу інфляції в межах тенденцій попередніх років.

У 2007 році має місце зростання ВВП, його наповнення відбувається за рахунок пожвавлення економічних процесів у сфері торгівлі, транспорту та переробної промисловості. 2008 рік для України починається стійким зростанням позитивної динаміки економічних процесів, ВВП зростає на 6,7%, а обсяги виробництва в промисловій галузі показали зростання на 5,1%. Але непослідовна політика НБУ до кінця року призводить до дестабілізації фінансової ситуації в країні, в результаті чого знижується курс національної грошової одиниці. Спостерігається критичний відтік вкладень із банківського сектора, для підтримки діяльності якого відбувається рефінансування банків, котрі опинилися на межі банкрутства. Це посилює додатковий тиск на міжнародні резервні фонди Національного банку України, які, починаючи з 2008 року, мали постійну динаміку до скорочення своїх обсягів.

У таких умовах ускладнюється виконання запланованих обсягів державного бюджету України, здійснюється поступове зростання грошової маси. На початок 2008 року її обсяг становив 391,8 млрд гривень, а на кінець 2008 року вже 517,7 млрд гривень. Рівень інфляції протягом 2008 року становив 23% порівняно із запланованими 9,6%. Така ситуація у фінансовому секторі призвела до різкого навантаження на підприємницький сектор, особливо це стосувалося закупівлі імпортованих товарів, а також реалізації отриманої виручки експортоорієнтованими підприємствами України.

Для подолання внутрішнього державного боргу владою форсується випуск облігацій внутрішньої державної позики, що збільшує внутрішні кредитні зобов'язання України. Дестабілізація функціонування фінансового сектора економіки створює негативний вплив на процеси відтворення у виробництві, відбувається стрімке падіння обсягів ВВП. За перше півріччя 2009 року його обсяг знизився на 25,6%, порівняно з аналогічним періодом 2008 року [79].

В.І. Борейко зазначає, що трансформаційні перетворення, які проводить Україна з часу проголошення незалежності, характеризуються відсутністю чітко

визначеної та теоретично обґрунтованої стратегії розвитку [35, с. 395]. Протягом 2009 року процес спаду виробництва відбувається практично у 80% галузей економіки та становить у загальній кількості від 20% до 30%. У результаті нерациональної економічної політики, а також повного розбалансування фінансової сфери України, ефективність її економіки виявилася під загрозою.

Ефективна економічна політика України на етапі перебування у кризових умовах повинна містити параметри адаптації до світового макросередовища, оскільки в процесі поширення тенденцій глобалізації залежність ефективності функціонування економіки тісно пов'язана з раціональністю регулювання експортно-імпортних операцій країни. Управління економікою повинно відбуватися на засадах створення шляхів узгодження корпоративних та приватних інтересів виробників до загальнонаціонального курсу економічного розвитку при збереженні функціонування вільного ринку.

2010 рік для України починається поступовим виходом з кризового становища, темпи інфляції уповільнюються та становлять 9,1%. При цьому рівень споживчих цін продовжує зростати та по відношенню до доходів населення характеризується зворотною пропорцією, тобто забезпеченість ринку товаром не відповідає купівельній спроможності населення. Також для даного періоду характерна тенденція до стабілізації курсу національної грошової одиниці, але поряд з цим зростає зовнішній кредитний борг України.

Економічна політика спирається не на забезпечення стимулювання інвестиційних надходжень іноземної валюти та ефективного функціонування експортоорієнтованих підприємств, а на покриття недостачі іноземної валюти за рахунок кредитних траншей МВФ. Покриття бюджетного дефіциту відбувається і за рахунок збільшення кредитних зобов'язань внутрішнього характеру через випуск облігацій державної позики. Спостерігається негативна динаміка приросту іноземних інвестицій, яка на 2010 рік становила 4 млрд доларів, при значенні у 9 млрд грн та 5 млрд грн у 2008 та 2009 роках відповідно [79].

Протягом 2011 року зростання ВВП України за підсумками року склало 5,2%. Головним джерелом такого зростання стало динамічне нарощування кінцевих

споживчих витрат, обсяги яких зросли на 10,7 %. Упродовж року вплив експортної діяльності на економічне зростання послаблювався – приріст обсягів експорту товарів і послуг складав 17 % у I кварталі 2011 р., у II знизився до 2,9 %, а у III–IV зазнав падіння на 2,2 % і 5,6 %, відповідно [263, с. 14].

У цілому, в 2011 році обсяги промислового виробництва збільшилися на 7,3 %, зокрема металургії – на 8,5 %, хімічної та нафтохімічної промисловості – на 14,4 %. Основним фактором збереження високих темпів зростання був попит на продукцію галузей з боку машинобудування та будівництва, що свідчить про пожвавлення інвестиційної активності. У цьому випадку активізація виробництва відбувається інертно, тобто регулюється нарощенням попиту на продукти виробництва певного сектору. Зростання обсягів виробництва машинобудування за рік становило 16,9 %, будівництва – 11,1 % [217, с. 3]. Цього року було отримано високий урожай зернових культур, завдяки чому відбувся приріст сільськогосподарського виробництва на 17,5 %.

Отже, 2011 рік для України позначився стійким зростанням показників ефективності функціонування економіки, що знайшло відображення у стабілізації діяльності суб'єктів господарювання, а також у системі державних фінансів. Такий розвиток значною мірою був викликаний позитивними проявами в аграрному секторі, який частково покрив бюджетний дефіцит, і значними коливаннями попиту на внутрішньому ринку, а не збалансованою економічною політикою. Цього ж року було впроваджено нову податкову політику та створено новий Податковий кодекс, завдяки чому було досягнуто ряд цілей, а саме: зменшено кількість податків та зборів, удосконалено систему адміністрування податків, уведено пільговий режим оподаткування для окремих секторів економіки, а також окремих видів діяльності.

Разом з тим відбувається скорочення обсягів функціонування малого та середнього бізнесу, про що свідчить скорочення кількості суб'єктів господарювання. Така тенденція являє собою очевидний прояв відсутності стимулювання діяльності малих бізнесових структур, що зменшує еластичність виробничого сектора залежно від потреб ринку. Більшість експертів пов'язують це

явище з недосконалістю нової податкової політики, яка, з одного боку, дещо спростила систему оподаткування, а з іншого – не була достатньо адаптована до реалій ринку.

Приріст інвестицій в основний капітал національного господарства відбувався здебільшого за рахунок власного капіталу виробників, оскільки в процентному співвідношенні обсяг інвестиційних коштів банківського капіталу склав лише 15% від загального їх обсягу, 63% склали власні інвестиції підприємств [77, с. 6]. Це свідчить про інертність банківського сектора, викликану нестабільністю національної грошової одиниці, а також непередбаченою динамікою коливань активності вкладників.

Світовий ринок у 2012 році проходив відновлення після кризових явищ 2008–2009 років та знаходився в неоднозначному стані, результатом чого було явище відповідного колапсу економічних систем європейського континенту. Такий стан світової економіки спричинив негативний вплив на функціонування економіки України, відбулося подорожчання імпортованих товарів, а також обмеження відповідних ринків збуту національної продукції. Так, підприємства металургійного сектора української економіки за 2012 рік скоротили надходження від експорту чорних металів на 14,6% порівняно з 2011 роком [225]. Ці фактори спричинили досить негативний вплив на функціонування валютного ринку України, що проявлялося у різкому зростанні попиту на валюту і зумовило коливання курсу національної грошової одиниці. У внутрішньому економічному середовищі вищезазначені фактори відобразилися у реальному зниженні ВВП, темп приросту індексу промислової продукції за 2012 рік становив 1,8 % порівняно з 2011 роком, обсяги виробництва металургії знизилися на 5,2 %, машинобудування – на 6,0 %.

Також у 2012 році спостерігається зменшення темпів росту майже всіх показників економічного розвитку країни, що говорить про зниження ефективності антикризових заходів держави та впливу нової хвилі негативних наслідків кризи. Суттєвий спад у 2012 році демонструють наступні показники:

індекс реального ВВП, валове нагромадження, індекси усіх видів цін, прями іноземні інвестиції, приватизація [186, с. 159].

З боку влади України в руслі запровадження економічної політики у цьому році було продовжено втілення запланованої програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Провідною ідеєю в цій програмі була реформація податкової системи, яка в результаті впровадження повинна була знизити фіскальне навантаження на виробничі структури економіки. Також у рамках цієї програми було реалізовано ряд заходів для підвищення інвестиційної привабливості, а також створення умов для розвитку інноваційно-орієнтованих підприємств шляхом державного стимулювання їх діяльності.

У цьому випадку економічна політика була направлена на активізацію інноваційно-орієнтованих секторів економіки, що є проявом налагодження позитивної структури економіки, оскільки даний напрям забезпечує зростання конкурентоспроможності продукції, а також зменшення її капіталомісткості. Досить цікавим є те, що економічний розвиток в умовах нестабільної зовнішньоекономічної ситуації був можливий за умови використання більшої частини можливостей та ресурсів внутрішнього ринку. Попит цього ринку стимулювався за рахунок підвищення реальних заробітних плат, які зросли на 14,4% порівняно з 2011 роком. Такі ж самі тенденції проявлялись на ринку роздрібною торгівлі, обсяги якої порівняно з 2011 року підвищилися на 15,9%. Але вже у 2013 році економіка України стала демонструвати дестабілізаційні ознаки свого функціонування.

У 2012 році Урядом України була прийнята Постанова «Про затвердження Програми активізації розвитку економіки на 2013 – 2014 роки», яка містила в собі оптимістичні прогностичні показники результатів функціонування економіки України. Одним із напрямів цієї програми була структурна модернізація економіки, від реалізації якої очікувалось стрімке зростання ВВП. Проте результати діяльності економіки України за 2013 рік демонстрували зовсім інші показники, які дуже відрізнялись від запланованих. Зниження темпів росту ВВП за

2013 рік відбулося на 98,7% порівняно з попереднім 2012 роком. Виробничий сектор також показував ознаки дестабілізації свого розвитку, зокрема машинобудування показало зменшення обсягів виробництва на 13,8%, металургійна промисловість – на 5,8%, нафтопереробна – на 11,2%, а харчова – на 5,5%. Загальний спад обсягів виробництва у будівельному секторі економіки який знизився за 2012–2013 рр. на 25%, пов'язаний з недостатністю державних та іноземних інвестицій, що являлося результатом незбалансованої інвестиційної політики держави. У результаті такої негативної динаміки не відбулося повноцінного наповнення державного бюджету, дефіцит якого становив 64,7 млрд гривень, ураховуючи, що кредитні державні зобов'язання збільшилися на 100,9 млрд грн [133].

Економічна політика уряду на той час була стратегічно неефективною, адже спиралася на залучення зовнішніх кредитних фінансових ресурсів, що призводило до постійного збільшення кредитного боргу України, який за даними звітності Міністерства фінансів України на 31.12.2013 становив 584, 4 мільярда гривень [216]. Протягом 2014 року економічна ситуація в Україні погіршується, насамперед це пов'язано з політичною невизначеністю, а також наслідками соціального протесту – «Майдану» у столиці України. У результаті антисоціальної спроби кривавого придушення акції протесту у лютому 2014 р. чинний президент України втратив свої повноваження, що викликало зміну влади у державі.

Подальші історичні події змінили економічну та політичну структуру України. Україна фактично втратила частину своєї території, а саме Автономну Республіку Крим, яка була анексована Російською Федерацією. Також відбулося терористичне захоплення східних земель і в результаті проведення псевдо-референдуму незаконне проголошення цих територій «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою». Проведення бойових дій на території Луганської та Донецької області, а саме зіткнення між регулярними частинами Української армії та терористичними угруповуваннями, ускладнювали і без того критичну економічну ситуацію в Україні.

Україна в 2014 році втратила велику кількість виробничих потужностей, відбулася руйнація виробничої інфраструктури. Це прямо відобразилося на економічному функціонуванні держави, а враховуючи негативні тенденції розвитку економіки у попередні роки, динаміка показників ефективності функціонування виробничого сектора стрімко знижувалася. Так, на 2014 рік обсяги виробничого сектора промислового спрямування впали на 10,7 %, максимальні показники виробничого спаду спостерігались в Луганській області і становили 42%, дещо менші були в Донецькій області, 31,5%. Видобування вугілля скоротилося на 30,5% порівняно з попереднім роком, що спричинило скорочення обсягів виробництва в металургійному та нафтопереробному секторах, а також суттєво скоротило виробництво електроенергії [295, с. 29].

Оскільки політичні відносини з Російською Федерацією постійно ускладнювались, а вона була одним з найбільшим споживачів українського експорту, то більшість колишніх торгових зв'язків були втрачені і відбулося скорочення виробництва експортоорієнтованих підприємств. З цієї ж причини відбулося скорочення обсягів виробництва у машинобудівельній галузі, яке становило 21,3%. Наприклад, вагонобудівне направлення цього сектора, за показниками обсягів виробництва, скоротилося в 4 рази, оскільки невідповідність виробничих стандартів підприємств цієї галузі вимогам світового ринку призвело до відсутності конкурентоспроможності їх продукції на інших, відмінних від російського, ринках збуту. Протягом року відбувається переорієнтація експортоорієнтованих виробників харчового сектора. Так, обсяги експорту продовольчих товарів до Російської Федерації впали на 48%, до 838 млн доларів, а в країни Європейського союзу збільшилися на 14,1%, до 539,2 млн доларів, що частково компенсувало втрати українських виробників, які склали відповідно різницю між зниженням позицій на ринку Росії та збільшенням на ринку ЄС – 298,8 млн доларів.

Зниження державних капітальних інвестицій у будівництво спричинили продовження падіння обсягів виробництва цього сектора на 21,7%. Сільськогосподарське виробництво є єдиним видом економічної діяльності, яка в

2014 продемонструвала позитивну динаміку, підвищення обсягів виробництва склало 2,8% порівняно з 2013 роком. У даному випадку це відбулося з причини збору найбільшого, порівняно з минулими роками, обсягу врожаю.

За даними міжнародного рейтингового агентства Moody's, зовнішня кредитна заборгованість України у 2015 році мала становити 73,4 % від ВВП, враховуючи, що межа забезпечення кредитних зобов'язань без суттєвого навантаження економіки становить близько 60%. Moody's знизило кредитний рейтинг України за шкалою з рівня Саа3 до рівня Са, який кваліфікується як боргові зобов'язання, які є високо спекулятивними і, ймовірно, знаходяться в стані дефолту або близькі до дефолту.

Проблема погашення кредитних зобов'язань України повинна вирішуватись шляхом створення ефективної економічної політики, а також розв'язання політичного конфлікту з Росією, який створює великий деструктивний тиск на економічну ситуацію в державі. За прогнозними даними МВФ, у 2015 році падіння обсягів ВВП мало сягнути відмітки у 5,5%, що з одного боку, складає менше, ніж показник 2014 р. (6,8%), а з іншого – така динаміка показує, що економічний розвиток України знаходиться під загрозою, оскільки, враховуючи обсяги кредитних зобов'язань, економіка повинна показувати позитивні результати свого функціонування постійно.

У фінансовому секторі прогнозувалися нарощення темпів інфляції, яка вже і так вийшла за гранично допустимі норми, та за прогнозами експертів МВФ у 2015 році мала складати 33,5%. Очікуваною була і нестабільна ситуація у банківському секторі, пов'язана з високим рівнем девальвації національної грошової одиниці та дестабілізації валютного ринку. Ця тенденція обумовлена як скороченням обсягів банківського капіталу, у зв'язку з відтоком депозитних вкладів населення, так і зменшенням обсягу оборотних коштів підприємств на банківських рахунках.

Існуюча економічна ситуація в Україні близька до дефолтного рівня, але, враховуючі важкі випробування для української економіки у 2014 році, можна відмітити, що поряд з негативними прогнозними даними, заснованими на експертних оцінках, існує тиск негативної економічної інерції 2014 року, який

частково пояснює досить песимістичний прогноз розвитку для України на 2015 рік.

З точки зору позитивного розвитку економіки України досить багато буде залежати від стану східного українського конфлікту, у разі його ескалації негативні тенденції функціонування економіки можуть посилитися, у зворотному ж випадку, можливий вихід на дещо інший рівень економічної динаміки України, з переважанням позитивних тенденцій до відновлення економічної та соціальної стабільності у державі. Скорочення золотовалютних запасів негативно вплинули на забезпечення валютного ринку України необхідними вливаннями валютної грошової маси для підтримки стабільного курсу гривні.

Для регулювання валютного ринку необхідним є збільшення цих резервних коштів, що в поточній ситуації можливо лише за умови отримання подальших траншів МВФ. Для отримання таких кредитних коштів за вимогами МВФ Україна повинна була забезпечити дефляцію національної грошової одиниці, привести до ладу валютно-курсову політику, а також стабілізувати фінансовий сектор. Дефіцит бюджету повинен був складати не більше 4 % від ВВП, повинні були скоротитись поточні бюджетні витрати. Україна мала провести корегування тарифів на енергоносії відносно їх актуальної ціни, а також провести ряд реформ для покращення бізнес-клімату та забезпечення економічного росту. Забезпечення цих умов надасть змогу отримати додаткові резервні кошти, які допоможуть певний період часу стимулювати економічні процеси в державі.

Певні складності виникають при використанні отриманих кредитних коштів, які надаються у вигляді SDR- валютного деривативу, що зумовлює визначену направленість його використання. Тому без обрання Україною власного курсу розвитку та пошуку оптимальної стратегії економічного зростання кредитні кошти лише збільшать зовнішній державний борг та ускладнять функціонування економіки. Використання власних економічних ресурсів держави повинно стати основною тенденцією, яка забезпечить поштовх до збереження позитивної динаміки розвитку економіки. Залучення інвестицій є одним з найбільших джерел стимулювання економічного розвитку, причому інвестиції повинні залучатись не

тільки із зовнішнього простору, але і з внутрішнього, оскільки рівень заощаджень суб'єктів економічних процесів при відповідному заохоченні може стати постійним джерелом забезпечення економічного розвитку. Важливою є систематизація реформ, їх узгодження з власною стратегією економічного розвитку. Необхідним є пошук синергетичної структурної моделі економіки, яка б реально відображала потенційні можливості її розвитку, а також урахувала особливості економічного середовища України.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дисертаційної роботи проведено парадигмальну ідентифікацію розвитку економічної науки та її взаємозв'язок з процесами формування структурної політики; здійснено аналіз особливостей формування та реалізації структурної політики в країнах Європейського Союзу та інших зарубіжних країнах; досліджено еволюційний шлях розвитку структурної політики в процесі ускладнення процесів управління структурою національного господарства в економіко-історичному аспекті. На основі даного аналізу доцільно зробити такі висновки:

1. Визначено, що побудова парадигмальної моделі економічної науки, як засобу визначення парадигмальної детермінації структурної політики, можлива шляхом диференціації критеріальної основи дослідження у вигляді виділення трьох критеріїв: розгорнутого критерію, конкретизованого зведеного критерію, критерію ідентифікації за типом економічного агенту.

2. Доведено, що згідно розгорнутого критерію парадигмальний розвиток економічної науки має шість основних періодів, які характеризувалися найбільш суттєвими змінами економічної парадигми; відповідно до конкретизованого зведеного критерію, який використано на основі застосування принципу історизму з міждисциплінарним підґрунтям, виділено п'ять періодів такого парадигмального

розвитку; залежно від критерію ідентифікації типу економічного агенту виокремлено чотири парадигмальні основи градації економічної науки.

3. Формування структурної політики детерміноване відповідно: парадигмами п'ятого та шостого періоду за першим критерієм; модифікованою неокласичною раціональністю та постнеокласичною раціональністю за другим критерієм; за третім критерієм парадигмальною основою структурної політики може слугувати парадигма, яка виділена на основі ідентифікації *Homo sociologicus*. Тим не менш, базова глобальна парадигма не виключає можливості використовувати можливості інтерпретації економічної дійсності за допомогою галузевих новітніх економічних парадигм. Така позиція зумовлена необхідністю пошуку та вироблення синтетичної адаптованої ефективної позиції щодо аналізу та управління економічними процесами, які відбуваються в національному економічному просторі

4. Встановлено значну детермінацію історичного формування структурної політики країн Європейського Союзу національними ендогенними факторами, в результаті чого відбувалася диференціація відмінностей та превалювання різних методів стимулювання розвитку структури економіки. Відмінності структурної політики, обумовлені історичними особливостями кожної з країн ЄС, не мають суттєвих суперечностей між собою щодо основних напрямів розвитку економічної системи.

5. Обґрунтовано, що в результаті проходження тривалого еволюційного шляху структурна політика країн Європейського Союзу трансформувалась у відносно рівномірний єдиний блок універсальних методів з диференційованою індивідуальною інтенсивністю використання окремих інструментів, які можуть бути адаптовані для застосування в процесах управління національним господарством.

6. Доведено, що основними напрямками цього блоку в контексті структурного оновлення являються: забезпечення умов функціонування та розвитку вільної конкуренції, обмеження монополізму, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, вдосконалення інституційного забезпечення

економічних процесів, розширення інформатизаційної функції держави, підтримка превалювання соціального та екологічного спрямування напрямів економічної політики, стимулювання ендогенних та екзогенних типів економічної інтеграції, впровадження селективних програм допомоги депресивним регіонам та секторам економіки, котрі потребують реструктуризації або відіграють провідну роль у національній економічній безпеці, забезпечення розвитку інновацій та технологій на основі визначення інноваційного ядра економіки шляхом використання методу форсайт-прогнозування.

7. Визначено, що відмінності структурної політики інших зарубіжних країн мають більш глибоку диференціацію порівняно з європейськими стратегіями розвитку, що зумовлено як корінними відмінностями історичних детермінант економічної еволюції, так і в значній мірі географічними та демографічними особливостями та характером структури природних ресурсів. Ефективність функціонування економіки держав, які використовують переважно експортоорієнтовані стратегії, залежить від рівня реверсу фінансових потоків експортних операцій на освоєння ендогенних моделей технологічної модернізації.

8. Встановлено, що універсальними інструментами, які характерні усім національним стратегіям структурного розвитку при тому чи іншому рівні інтенсивності його використання, являються: збільшення державних витрат на розвиток інновацій та технологій; стимулювання розвитку високотехнологічних секторів, які превалюють в структурі останніх технологічних укладів; стимулювання процесів ендогенної та екзогенної інтеграції.

9. Дослідження еволюції процесів регулювання структури національного господарства свідчить про тривалий та складний процес розвитку його структури. На основі проведення розширеної диференціації еволюції методів впливу на процеси функціонування економіки України, встановлено, що протягом періоду, який передував включенню національного господарства до економічної системи СРСР, такий вплив знаходився на нижній межі відповідності загальносвітовим тенденціям економічного розвитку, був несистемним та дискретним і емпірично довів свою стратегічну помилковість.

10. Доведено, що основною рисою методів управління національною економікою до періоду набуття Україною незалежності являється відсутність іманентних підходів до оптимізації її розвитку, що призводило до утворення суттєвих диспропорцій в структурі національної економіки, та високого рівня залежності від інших економічних систем.

11. Визначено, що розгортання процесів стратегічного відновлення національної економічної системи в період набрання Україною статусу незалежності супроводжувалося відсутністю чіткої визначеної стратегії економічного розвитку. Обґрунтовано, що така тенденція суттєво ускладнювалась агрегацією інерційних імпульсів попередніх етапів розвитку, що проявлялись в накопичених деформаціях та превалюванні факторів суттєвої локальної закритості економічних процесів. Встановлено, що неефективність початкових стратегій структурної перебудови була викликана відсутністю обґрунтованого теоретичного та емпіричного підґрунтя, дискретним та різновекторним характером їх розвитку, а також відсутністю чіткої регламентації механізму впровадження.

11. Встановлено, що останні періоди формування економічної політики позначилися суттєвою градацією методів економічного розвитку, але існує необхідність розроблення науково-обґрунтованого механізму структурної політики, який має забезпечити інтегральний підхід до оптимізації управління національним господарством.

Основні результати досліджень за даним розділом опубліковано в працях [295; 296; 305; 314; 320; 321; 330]

РОЗДІЛ 3

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Методологічні підходи до формування структурної політики економічного розвитку

Структурна політика являється динамічним явищем, що зумовлено постійною трансформацією об'єкта її регулювання, а також дією еволюційних чинників. Система структурної політики представлена ієрархією методів впливу на відтворювальний, секторальний, регіональний та інші зрізи структури економіки. Реалізація структурної політики направлена на досягнення кумулятивного впливу сукупних економічних трансформацій різного рівня, які в кінцевому випадку викликають розвиток усієї економіки в цілому. Інтеграційні та глобалізаційні чинники впливу на національне економічне середовище зумовлюють необхідність розроблення оптимальної стратегії структурної політики з метою подолання прогалин ринкового середовища і дисбалансів відтворювального процесу, а також зниження залежності від коливань світової кон'юнктури та підвищення адаптаційних характеристик національної економіки до глобального економічного простору.

Методологічну основу структурної політики складають економічні підходи щодо її розуміння в рамках економічних шкіл, які історично склались у процесі еволюції економічної науки. Місце та роль структурної політики найбільш проявлені серед трьох економічних підходів:

- неокласичний і монетаристський підходи;
- кейнсіанський підхід;
- інституціонально-соціологічний підхід.

Неокласичний підхід представлений у працях таких економістів, як А. Маршал, Г. Седжвик, А. Пігу, Р. Лукас, Н. Уолш, К. Ерроу. Неокласичний

підхід являється фундаментом для формування функціонального напрямку структурної політики, який ще має назву пасивної структурної політики, заснований на принципі мінімального втручання держави в функціонування економіки та передбачає опосередковані методи державного регулювання. Нео класичний напрям розглядає економічні механізми з позиції досконалої конкуренції і здатності ринку до саморегулювання. Представники пізнього неокласицизму Н. Уолшс та Р. Лукас зазначали, що тільки ринок, а не держава, достатньо реагує на соціальні очікування. У разі, якщо економічна система досягає рівня досконалої конкуренції, реагування ринків достатньо швидке і взмозі забезпечити її оптимальне функціонування, а отже, забезпечити розвиток виробництва і стимуляцію зайнятості. К. Ерроу ідентифікував ряд вимог, за яких ринки будуть функціонувати завжди ефективно: відсутність зовнішніх ефектів, наявність досконалої конкуренції, достатньо великий спектр ринків, у тому числі тих, котрі постійно розширюються. Отже, з точки зору неокласичної теорії активна структурна політика являється надлишковим втручання держави у функціонування економічного середовища, оскільки в цьому випадку відбувається викривлення ринкових механізмів та гальмування ефективного розподілу ресурсів. Обґрунтування даної позиції пов'язане з твердженням, що держава не може досягнути рівня максимальної досконалості інформації, а тому не взмозі визначити актуальні точки зростання економіки. З цієї причини пряме стимулювання обраних секторів або інших зрізів економічної системи знижує ефективність її функціонування. Але ринкові механізми ефективно включаються тоді, коли система знаходиться на рівні оптимуму або максимально наближена до нього, а отже, при виникненні суттєвих структурних дисбалансів необхідне втручання держави, оскільки ринок у таких умовах не спроможний у достатньому обсязі зреагувати на поточну економічну ситуацію. Поведінка економічних агентів у більшості випадків зумовлена короткостроковими мотиваційними чинниками, а значить не може розглядатись як надійна частина довгострокової трансформації економіки, що зумовлює необхідність реалізації довгострокової стратегії структурного розвитку економіки.

Ринкові механізми в чистому вигляді стихійні і можуть викликати значне соціальне навантаження в економічному середовищі держави, тому необхідне застосування компенсуючих соціальних заходів у рамках економічної політики держави. Структурна політика в інтегральному вигляді також необхідна для підтримки становлення новітніх або інноваційних елементів структури економіки, враховуючи їх низьку конкурентоздатність у процесі виникнення та початкового розвитку. У цьому випадку необхідно враховувати також рівень розвитку ринкових інститутів, оскільки він прямо корелює з якістю спрацювання ефектів саморегуляції. У зворотному випадку розвиток таких ринкових інститутів та доведення їх активності й якості до необхідного рівня являється завданням структурної політики, оскільки вони є одними з найважливіших елементів економічної системи.

У рамках неокласичного напрямку була сформована альтернативна теорія М. Фрідмена, яка отримала назву монетаристського підходу. Така теорія ґрунтувалась на визначальному факторі грошово-кредитної політики як осередку реагування держави на наслідки перебігу економічних циклів та значних коливань економічної системи. Зміна кількості грошової маси відповідно до перебігу економічної ситуації являється джерелом забезпечення стабілізації економічних процесів у вигляді зниження коливання цін, підвищення рівня зайнятості, стимулювання розвитку виробництва. Даний напрям економічної думки є основою для формування функціональної структурної політики, що проявляється у твердженні детермінації розвитку сектора приватного підприємництва для активізації економічних процесів та забезпечення їх розвитку.

Інструменти такої активізації в рамках цієї теорії здебільшого були зосереджені в області державних фінансів за допомогою використання державних кредитів і зменшення обсягів грошової маси. Однією з провідних концепцій монетаризму є необхідність зниження податкового навантаження на економічну систему та зниження державних витрат. Але в інших випадках ринок здатен досягати достатнього рівня саморегулювання і визначати напрям трансформації економіки й оновлення її структури відповідно до поточних потреб

самостійно. При цьому регулювання цін згідно з даною теорією являється дієвим джерелом підтримки умов, необхідних для виникнення та функціонування ефекту саморегулювання.

Застосування кейнсіанського підходу на практиці відбулося під впливом розгортання реальної реформації національних економік розвинених країн у період, котрий розпочався після другої світової війни [357, с.33]. Кейнсіанський підхід базувався на доведенні недостатності механізмів ринкового саморегулювання в забезпеченні стабільності функціонування економіки. таке положення базувалося на неможливості забезпечення достатнім попитом ресурсів із причини неповної зайнятості та тенденцій інертності факторів виробництва. Рішення цієї проблеми передбачало створення умов для повної зайнятості шляхом стимулювання державою платоспроможного попиту. Кейнс розглядав економіку як цілісну систему, елементи якої перебувають у стані постійної взаємодії та утворюють комплексні взаємозв'язки. Основними положеннями кейнсіанської концепції було доведення недостатності умов функціонування вільного ринку для забезпечення економічного розвитку, відведення економічній категорії попиту визначальної позиції в регулюванні економічного середовища держави, стимулювання зайнятості та інвестиційної активності для збереження інтенсивності його функціонування. Але ефект мультиплікатора, якому Дж. Кейнс відводив важливу роль, у повному обсязі сприяє розвитку стадії екстенсивного розвитку, що має недостатній економічний ефект у країнах, які розвиваються та в яких існують суттєві провали ринку. У подальшому кейнсіанство слугувало фундаментом для розроблення стратегії втручання держави в економіку, що історично співпало з його стрімким розвитком у 50 – 60 роки ХХ сторіччя.

Структурна політика в активному вигляді являється наслідком не тільки збільшення державних витрат на регулювання економіки, але й визначення стратегії розвитку певних секторів. Кейнсіанська теорія надавала можливості виробити достатньо ефективні стратегії грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики в умовах депресивних економічних явищ. У результаті

розвитку теорій Дж. Кейнса виникло декілька напрямів економічної думки: 1) неокейнсіанський підхід з його модифікаціями, до яких слід віднести і теорії економічного росту, основними представниками котрого являються Р. Харрод, Є. Домар, Е. Хансен, Н. Калдор; 2) теорія неокласичного синтезу, засновником якої являється Дж. Хікс; 3) агрегативна модель макроекономічного кейнсіанського та мікроекономічного неокласичного економічного аналізу, засновниками якої являються В. Леонт'єв та П. Самуельсон. У рамках неокласичної теорії Е. Хансен заснував теорії економічного росту на доведенні динамічної теорії циклу. У цій теорії Хансеном була створена теорія стагнації, яка розглядала періоди значного економічного спаду як причину порушення балансу ефективного попиту. Натомість періоди значного піднесення економіки також викликають порушення балансу ефективного попиту з причини виникнення ефекту акселератора, який перевищує його обсяги. Стимулювання ефективного попиту в розрізі даної теорії здійснюється за рахунок використання державних коштів. Головними завданнями держави в цьому напрямі являються підтримка інвестиційної активності приватного капіталу та розширення спектра державних інвестицій. Хансен довів необхідність застосування стабілізаційних заходів у вигляді програм компенсування, які нівелюють негативні коливання ефективного попиту та автоматичних контрзаходів при дії механізму гнучкості [456].

Механізм гнучкості має автоматичний характер нівелювання коливань, але не може забезпечити повноцінного переходу до зростання економіки, при проходженні нею нижньої границі циклу. Система контрзаходів засновується на використанні стабілізаторів, до яких відносяться податок на додану вартість, державні виплати соціального страхування, виплати по безробіттю. При цьому загальна сума податку буде зростати на верхній границі циклу та падати на нижній. Державні витрати мають протилежну динаміку та забезпечують стабілізацію економічного процесу шляхом свого збільшення в кризові періоди та зменшення в період підйому.

Теорія неокласичного синтезу будувалася на аналізі економіки у двох стадіях: повної та неповної зайнятості. Неповна зайнятість характерна для

економіки в період спаду, тому в даному випадку держава реагує методами, притаманними кейнсіанській теорії, у зворотному випадку державне регулювання засновується на використанні методів неокласичної теорії. Ідеї В. Леонтьєва засновувалися на розширенні аналітичних можливостей економічної науки, на основі використання моделей «витрати – випуск», які являються економіко-математичними моделями міжгалузевого балансу. За допомогою таких економетричних моделей можливе здійснення найбільш повної оцінки стану економіки та виявлення прогнозів щодо її подальшого функціонування. Виявлення закономірностей на основі досліджень такого порядку надає можливість усунення існуючих диспропорцій економічної системи.

Наступним економічним підходом, який виступав фундаментом для зародження інтегральних поглядів на структурну політику, являється інституціонально-соціологічний підхід. Спектр ідей цього напрямку мав розмежування залежно від диференціації економічних поглядів та складався із: класичного інституціоналізму, представниками якого являються Т. Веблен, Дж. Комонс, М. Туган-Барановський; інституціонально-соціологічної школи, представники – Ф. Перроу, Ж. Маршаль, Дж. Кларк, Дж. Гелбрейт, та еволюційного інституціоналізму, представниками якого були Р. Нельсон, С. Уінтер, Дж. Ходжсон.

Т. Веблен у своїх працях створив технологічну модифікацію інституціоналізму, яка ґрунтувалася на поєднанні визначального детермінізму індустрії та трудового капіталу даного сектора, а також впливу соціальної складової на економічний розвиток. Зазначений напрям економічної думки розвивав теорію соціально-економічного аналізу економічного середовища з позицій впливу на її функціонування мотиваційної складової економічних агентів. Ядром розвитку економіки Т. Веблен уважав саме соціальні, а не суто економічні фактори. У зв'язку з цим регулювання економіки можливо, з одного боку, шляхом розвитку індустріального сектора, котрий являється основоположним порівняно з бізнесом, мотивації якого не є чисто економічними, що зумовлено саме соціальними факторами [488]. А з іншого, таке регулювання можливо шляхом

впливу на соціальну складову загальної маси економічних агентів, а також стимулювання розвитку інженерно-технічного персоналу як основи функціонування провідного, з точки зору Т. Веблена, індустріального сектора.

Ф. Перру запропонував власну теорію економічної рівноваги, яка засновувалася на обґрунтуванні впливу економічних агентів на зміну економічної ситуації, що зумовлено їх мотиваційними чинниками та стратегією. Ідея Ф. Перру базувалася на теорії домінуючих одиниць, до яких відносяться економічні агенти з найбільшим обсягом впливу на економіку, наприклад корпоративні утворення, а головною домінуючою одиницею являється держава [471]. Процесам взаємодії даних економічних агентів притаманна детермінація рівня домінантності, а не суто економічна мотивація прийняття рішень. У цьому випадку процеси розрізненості мотивацій різних домінуючих одиниць, а також протиріччя, які виникають у процесі їх взаємодії, можна вирішити лише на рівні держави як регулятора економічних процесів. Отже, державна регулююча функція повинна бути розвинена до меж її необхідності в поточній економічній ситуації, та являтися детермінізаційним чинником економічної рівноваги. Основою для регулювання і прогнозування тенденцій функціонування економіки, а також моделювання поточної економічної ситуації являється система індикативного планування.

Розвиток даних ідей також здійснював Дж. Кларк, який довів, що обмеженість інформації викликає недостатню прогнозованість економічних рішень, що в подальшому економічною наукою було ідентифіковано як чинник недосконалості інформації. Дж. Кларку також належала ідея дієвої конкуренції, яка, на відміну від досконалої, визначалася процесами створення, використання та відтворення різного за величиною прибутку в різних секторах економіки. Ця концепція слугувала основою для вироблення стратегії секторного регулювання економіки та засновувалася на реалістичних факторах, на відміну від недостатньо детермінованих у реальній поточній ситуації факторів досконалої конкуренції.

Дж. Гелбрейт та Г. Мюрдаль, використовуючи ідеї індикативного планування, обґрунтовували основну мету державної політики, яка реалізувалась у

пристосуванні національної економіки до умов чинника зовнішньої конкуренції. Рушійною силою формування необхідного рівня конкурентоспроможності економіки в рамках даного напрямку вважалися провідні сектори економіки, які відрізняються новітністю продукції та є основними елементами, котрі забезпечують економічний розвиток [413, с. 37]. Розвиток новітніх секторів зумовлює розвиток усіх інших секторів, трансформуючи структуру економіки в напрямі її оновлення й адаптації до умов утворення конкурентних переваг. Дж. Гелбрайт суттєвим фактором детермінації економічних процесів виділяв зміни в мотивації та поведінці елементів техноструктури, до якої відносяться економічні корпорації і їх трудові ресурси вищого рівня. Такий напрям економічної думки розробив теорію рівноважних сил в економіці як основного елемента економічної ефективності. Наприклад, державне планування здатне регулювати тенденції в економіці щодо утворення монополій, активізація діяльності профспілок здатна забезпечити необхідний захист та розвиток трудових кадрів, а використання в державному плануванні наукових розробок може утворити результативну стратегію розвитку структури економіки.

Еволюційний інституціоналізм розглядав економіку як динамічну систему, яка постійно трансформується в процесі свого функціонування. Такій динаміці притаманні залежності, котрі виникають унаслідок складної інерції попередніх економічних процесів та зумовлюють формування стану поточної економічної системи. Ця залежність може проявлятися у вигляді кумулятивного ефекту, який тим більше впливає на поточну економічну ситуацію, чим більший рівень кумулятивних складових. У разі негативності такої складної інерції, подолання її наслідків не може бути здійснено негайно, а отже, визначеність стратегії управління економікою повинна засновуватися на детальному її аналізі та прогнозуванні наслідків реалізації такої стратегії. Активне державне регулювання необхідне з причини неспроможності економіки, як системи, самостійно створювати позитивні результати в ході загальної її еволюції. Одним з основних елементів, що потребує стимулювання, з точки зору даного напрямку економічної науки являється науково-технічний прогрес, стійкий розвиток якого здатний

змінювати структуру економіки в позитивному, результативному напрямі. Детермінантами дії економічних агентів являються стереотипи економічної поведінки, які формуються в результаті адаптації під діюче нормативно-інституційне середовище економічних процесів, а тому зміни таких «рутин» можливі шляхом його трансформації.

Однією з форм інституціоналізму являється теорія політичної економії добробуту, генезис якої є результатом взаємодії різних напрямів економічної науки. Важливий внесок у формування даної теорії здійснили А. Паретто, А. Пігу, А. Маршал. Дана теорія ґрунтувалась на досягненні економічною системою границі оптимуму; за Паретто, при якому розподіл ресурсів в економічній системі являється оптимальним. Досягнення такого рівня відбувається тоді, коли зміни в такому розподілі призводять до погіршення функціонування будь-якого елемента цієї системи. Підвищення рівня добробуту одного елемента чи суб'єкта не повинно знижувати рівень доброту інших елементів або суб'єктів [413, с. 37]. Досягнення оптимуму повинно відбуватися на усіх рівнях економіки та в одному напрямі, оскільки тільки в такому разі можливо зберегти рівні умови корисності функціонування усіх елементів економічної системи.

Таким чином, функціонування вільного ринку порушується внаслідок недосконалої конкуренції, екзогенних факторів впливу, а також неповноти інформації, що викликає створення провалів ринку та нарощування дестабілізаційних тенденцій у процесі його розвитку. Державне регулювання повинно бути зосереджене на нівелюванні таких провалів і на виробленні системної комплексної стратегії економічного розвитку з урахуванням потреб найбільшого спектра елементів економічної системи.

Розглянемо далі концепції структурної політики, генезис яких детермінований синтезом поглядів різних економічних підходів щодо регулювання економіки державою. Ресурсно-технологічний підхід сформувався під впливом економічних поглядів радянських економістів, до яких слід віднести Н.Д. Кондратьєва, Ю.В. Яременко, які являються засновниками теорії багаторівневої економіки, та інших учених. Ця теорія базувалася на твердженні

відповідності рівня функціонування певного елемента структури економіки якості ресурсів, які він отримує. Тобто, чим вище положення певного елемента або сектора в ієрархії економічної системи, тим більша якість їх ресурсного забезпечення. За рахунок цього виникає ресурсна незбалансованість, яка призводить до виникнення ефектів заміщення, котрі породжують заміну ресурсів низької якості більш якісними, або ефектів компенсації, при яких недостатність ресурсів високої якості замінюється зростанням споживання менш якісних. За допомогою економічної моделі дана теорія відображала процес формування галузевої та виробничо-технологічної структури економіки. Якість ресурсів вимірювалась у показниках, котрі відповідають сутнісній характеристиці різних ресурсів. Визначення пріоритетних секторів у рамках зазначеної теорії засновувалося не тільки на функціональному їх значенні, але й з урахуванням їх вагомості в забезпеченні рівноважності економіки як системи. Рівноважність у цьому випадку може проявлятися в ресурсно-технологічному, фінансовому аспекті, а також у забезпеченні підтримки розширення виробництва [436, 398-403].

Згідно з ресурсно-технологічним підходом дворівнева економічна структура зумовлена віднесенням секторів, які виробляють споживчу продукцію, до нижчого рівня, а усіх інших – до вищого. У такому випадку ринкова саморегуляція практично відсутня, а дані сектори мають достатньо низьку ефективність та не в змозі забезпечити необхідну модернізацію виробництва і потребують державного стимулювання їх розвитку. Державне селективне регулювання необхідне у разі виникнення суттєвих провалів ринку, які впливають нерівномірно на різні типи економічної діяльності.

Одним з результатів проведення досліджень в області підтримки рівноважності економіки та регулювання її структури являється концепція Вашингтонського консенсусу. Вона була сформульована в працях економіста Дж. Вільямсона та характеризувалася поєднанням неокласичного і ліберального підходу до розуміння економічних процесів. У подальшому така концепція була вдосконалена в рамках діяльності МВФ та Світового банку, що надало їй рис інституціоналізму. Основними тезами даної стратегії економічного розвитку є:

- утримання дефіциту державного бюджету в заданих границях;
- виділення секторів освіти, послуг з охорони здоров'я та сектора інфраструктури як найбільш важливих з точки зору пріоритету в загальній структурі;
- збереження низької облікової ставки в результаті лібералізації фінансових ринків;
- зниження податкового навантаження на економіку;
- усунення державного регулювання валютних курсів та перехід до вільного утворення;
- стимулювання притоку ПІІ у результаті максимального усунення бар'єрів для їх надходження в національну економіку;
- удосконалення нормативно-правової бази з регулювання прав власності;
- стимулювання масштабної приватизації;
- лібералізація зовнішньоторговельних операцій;
- обмеження методів державного селективного стимулювання економіки.

Однією з особливостей цієї концепції також являється обмеження прямого державного втручання в економіку та застосування суто монетаристських методів регулювання економіки шляхом контролю за грошовою масою [413]. Вашингтонський консенсус у процесі свого застосування довів необхідність інституціональних перетворень в економіці для забезпечення її сталого розвитку [74]. Недоліками даної стратегії є відсутність чіткої регламентації методів реагування держави на виникнення ринкових провалів, відсутність визначення умов, необхідних для успішного підвищення відкритості економіки, відсутність аналітичної бази щодо ідентифікації рівнів розвитку ринкових інститутів для державного реагування у разі недостатності ефектів ринкової саморегуляції. Успішність реалізації такого курсу економічного розвитку визначалася рівнем розвитку інституціональної системи, оскільки тільки при базовому існуванні цього рівня відбувалось очікування піднесення економічного розвитку в результаті використання методів Вашингтонського консенсусу.

Сучасні теорії структурної політики використовують теоретичні та практичні надбання економічної науки та результати досліджень трансформації національних економік різних країн. Особливостями формування та реалізації структурної політики присвячені дослідження Геєця В.М., Шинкарук Л.В, Білої С.О., Шаблиста Л.М., Луцкова В.О. Павлюка А.П., Покришки Д.С. та Белінської Д.С., та інших науковців. Більш детально особливості сучасних підходів до формування та реалізації структурної політики ми розглянемо в таблиці (додаток Д).

Наступним елементом методологічної основи структурної політики являється її сутність у сформованому та проявленому вигляді. У попередніх дослідженнях ми дійшли до висновку, що структурна політика – це напрям економічної політики держави, який включає в себе обґрунтовані дослідженнями методи та заходи оптимальної перебудови економічної системи і створення збалансованої й ефективної пропорції її взаємопов'язаних елементів з метою забезпечення позитивної динаміки їх розвитку. Згідно з загальноприйнятою класифікацією, структурна політика поділяється на два типи, активну й пасивну, залежно від характеру впливу на економіку [401, с.60; 258, с.177, 75, с.147]. Активна структурна політика передбачає неопосередкований вплив на зміну пропорцій економічної системи шляхом ініціювання відповідних структурних зрушень [113; 156, с. 35]. Цей тип структурної політики використовує стимулювання розвитку експортоорієнтованих секторів економіки, зростання інтенсивності й обсягу функціонування імпортозаміщувальних секторів, неопосередковане стимулювання розвитку секторів з найбільшими показниками конкурентоспроможності відповідно умов функціонування глобального ринку, безпосереднє стимулювання секторів, які найбільше впливають на зростання технологічного рівня економіки, зниження інтенсивності й обсягів депресивних секторів та секторів з високим ступенем ресурсоємності. Отже, такий тип структурної політики характеризується неопосередкованим селективним впливом на національну економіку шляхом пріоритетного перерозподілу ресурсів на користь визначених секторів або видів економічної діяльності з метою підвищення

в них ступеня концентрації капіталу, що викликає відповідні структурні зрушення. Рівні селективного стимулювання можуть диференціюватися залежно від його об'єктів, а отже, можуть проявлятися як на рівні всього сектора, так і на рівні його сегментів або окремих стратегічних підприємств та їх груп [31, с. 87]. Активна структурна політика має ряд особливостей свого застосування, що проявляється, з одного боку, у високому ступені короткострокової ефективності та результативності проектів, які впроваджуються, а з іншого – у зростанні рівня ризику як помилковості обраної стратегії, так і зростання дисбалансів у національній економіці. Даному типу структурної політики притаманний вертикальний напрям з причини особливостей впливу на економічне середовище держави [31, с. 87]. Помилки в стратегії селективного стимулювання можуть призвести до втрати значної кількості державних активів у рамках реалізації відповідних державних програм. В умовах глобалізаційних тенденцій світової економіки і посилення інтеграційних процесів національних економік, селективна структурна політика в чистому вигляді обмежується регламентами участі в інтеграційних об'єднаннях різних рівнів. Це також знижує цінність активної структурної політики, якщо вона застосовується в чистому вигляді, та не корелює з вимогами розвитку інтеграційних векторів національної економіки. До недоліків цього типу структурної політики також слід віднести: ризик порушення умов вільної конкуренції шляхом встановлення нерівних умов функціонування для економічних суб'єктів; низький рівень економічної мотивації суб'єктів державних інституцій; можливість значних зрушень дискретного типу в системі зайнятості з високою вірогідністю відкату отриманого ефекту; вплив чинника недосконалості інформації, що зумовлює зростання вірогідності помилковості обраної селективної стратегії.

Іншим типом структурної політики являється пасивна структурна політика, яка є функціональною в чистому вигляді, і характеризується горизонтальним напрямом, враховуючи специфіку її впливу на економіку [31, с. 89]. Даний тип структурної політики притаманний більшості розвинених країн світу та займає пріоритетне положення порівняно із суто селективними методами державного

регулювання економіки. Також він не обмежується регламентами функціонування міжнародних інтеграційних об'єднань, а отже, являється одним з універсальних методів підвищення інтеграційних можливостей національної економіки. Пасивна структурна політика реалізується завдяки створенню оптимальних умов для функціонування економічного середовища шляхом удосконалення інституційного-правового забезпечення економічних процесів з метою створення сприятливої ситуації для стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання. Пасивна структурна політика також направлена на розвиток інституцій, котрі мають науково-інноваційне спрямування та здійснюють непрямий вплив на трансформацію інноваційно-технологічного рівня економіки.

Горизонтальний напрям структурної політики викликає дифузю капіталу та праці непрямыми методами [359, с. 267], що фактично проявляється в досконалій правовій підтримці умов ринкового саморегулювання економіки. Воно відбувається завдяки зростанню норми прибутку в секторах, які характеризуються домінантою попиту порівняно з пропозицією, що викликає відповідне перетікання капіталу і праці. Таке стимулювання передбачає вдосконалення рівня інформаційного забезпечення економічних процесів та уникнення високого рівня прямого втручання держави в економіку, що нівелює його можливі негативні наслідки.

Найбільш оптимальна стратегія структурної політики передбачає поєднання обох її типів у визначеному співвідношенні. Причому в такій пропорції повинні превалювати методи пасивної структурної політики, а активна повинна бути зосереджена на захисті особливо вразливих секторів економіки або видів економічної діяльності, а також забезпеченні узгодженості регіонального розвитку. Формування такої пропорції повинно ґрунтуватись на врахуванні дії об'єктивних економічних законів та обов'язково враховувати закони розвитку світового господарства. Таке співвідношення дозволяє створити умови для прояву синергетичних ефектів при функціонуванні національної економіки з одного боку, а з іншого корегувати прогалини, які виникають внаслідок ефектів самоорганізації [322; 482]. Отже, цей тип структурної політики можна назвати інтегральним,

оскільки він об'єднує визначені обсяги обох її типів та, на нашу думку, являється найбільш ефективним у разі належної адаптації такої стратегії відповідно до реальних вимог національної економіки. Особливою рисою інтегральної структурної політики являється зосередження стратегії структурної трансформації на стимулюванні розвитку інноваційного ядра економічних процесів, оскільки поєднання оптимальної структури економіки з високим рівнем її інноваційності здатне створити стійку тенденцію щодо розвитку економічної системи.

Інтегральна структурна політика повинна оптимізувати структуру національної економіки не тільки з позиції її ендогенного розвитку. Це зумовлено особливостями еволюції національних економічних систем, що в сучасних умовах характеризується посиленням дії глобалізаційних чинників, а також значного рівня необхідності ефективного включення національної економіки в процеси світового розподілу праці. Така ситуація детермінує необхідність синергізму економічного розвитку, направленою у внутрішнє середовище з економічним розвитком, направленим за межі системи національного господарства, оптимальним вектором якого є європейська інтеграція. Таким чином, інтегральна структурна політика – це синтетичний тип структурної політики, який детермінується оптимальним співвідношенням селективних та функціональних методів, зважена пропорційна дія яких направлена на оптимізацію структури економіки з метою підвищення її інтеграційних можливостей та адаптивних характеристик по відношенню до глобального економічного середовища.

Схематично місце та роль інтегральної структурної політики можна зобразити у вигляді такої схеми (рис. 3.1).

Для виділення методологічного підґрунтя інтегральної структурної політики пропонуємо використовувати методологічну модель, яка передбачає розкриття основних економічних теорій, які створюють підґрунтя для її формування, детермінуючої парадигми та основних методів, які формують структуру її сутності, що було досліджено у попередніх розділах. Дана методологічна модель також складається з диференціації функцій інтегральної структурної політики та її функціональних напрямів, ідентифікації мети, розгалуження її суб'єктів та

об'єктів, окреслення основних принципів, а також виділення детермінаційної групи об'єктивних економічних законів, які мають прямий вплив на її формування та реалізацію.

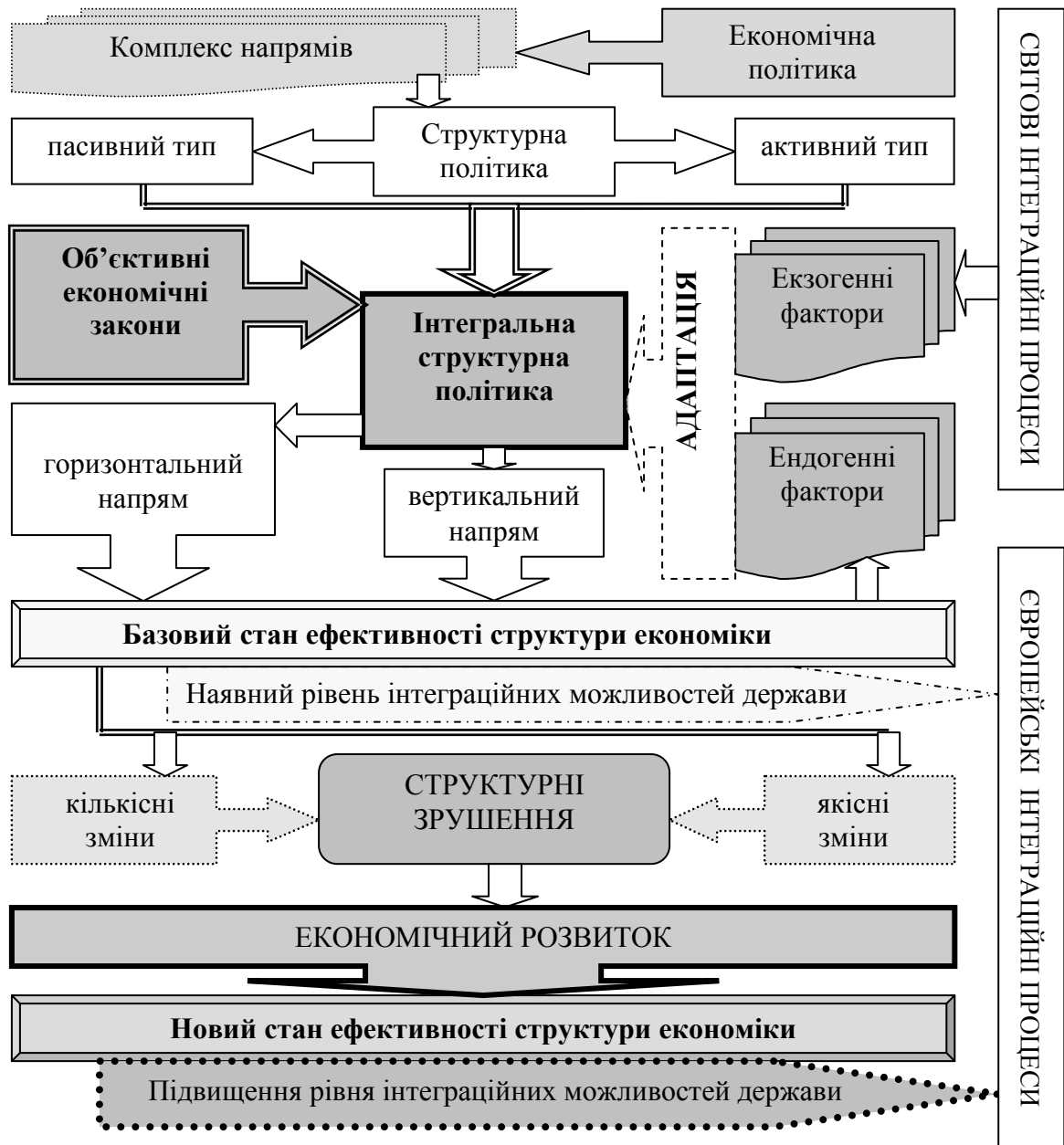

Рис. 3.1. Вплив інтегральної структурної політики на забезпечення економічного та інтеграційного розвитку (розроблено автором)

Функції інтегральної структурної політики детерміновані її можливостями здійснювати вплив на економічні процеси, а тому вони частково асимілюються з функціями економічної політики загалом. Тому доцільно поділити ці функції на загальні та специфічні. Так, до загальних функцій слід віднести: розподільчу,

регулюючу, контрольну, стратегічну [11, с. 23]. До специфічних функцій слід віднести: підтримуючу, синергетичну, інтеграційну. Розподільча функція структурної політики полягає в сприянні ефективного перерозподілу фінансових і трудових ресурсів між секторами економіки. Вона проявляється у можливості впливу на трансформацію співвідношення елементів економіки, а також зміни рівня інтенсивності їх функціонування. Контролююча функція реалізується в процесі здійснення моніторингу за використанням державних інвестицій, які задіюються в межах економічних програм структурної політики. Стратегічна функція проявляється в узгодженні програм структурної політики з іншими напрямками економічної політики держави з метою досягнення агрегації економічних і соціальних ефектів на шляху реалізації загальної національної стратегії вдосконалення економіки. Підтримуюча функція реалізується в напрямі підтримуючого впливу по відношенню до найбільш пріоритетних секторів економічної системи, які створюють її основне рушійне ядро. Синергетична функція розкривається через утворення найбільш сприятливих умов для стимулювання проявів ефектів самоорганізації економіки та виникнення синергетичних ефектів її розвитку. Інтеграційна функція реалізується в адаптуванні структури економіки відповідно до реалізації пріоритетних інтеграційних векторів економічної системи для її оптимального включення в глобальний економічний простір.

Функціональні напрями інтегральної структурної політики визначаються актуальністю її детермінаційних характеристик у вдосконаленні функціонування економіки. До функціональних напрямів інтегральної структурної політики слід віднести: модернізаційний, підтримуючий, реорганізаційний, стимулюючий, структуроутворюючий, експортоорієнтований, імпортозаміщувальний, інтеграційний, подолання структурних диспропорцій, подолання провалів ринку. Оскільки функціональні напрями мають досить розгалужену систему, їх докладну інтерпретацію більш докладніше ми розглянемо в пункті 5.1 дисертаційної роботи.

Наступним елементом методологічної моделі являються цілі інтегральної структурної політики. До цілей інтегральної структурної політики слід віднести:

- підвищення конкурентних можливостей національних суб'єктів господарювання;
- трансформація секторальної структури шляхом збільшення обсягів у наповненні ВВП частки видів економічної діяльності, які відносяться до сфери послуг і секторів, котрі характеризуються найбільшою кількістю інноваційних високотехнологічних виробництв;
- зниження рівня та максимальна ліквідація структурних диспропорцій національної економіки;
- трансформації інституційної структури економіки відповідно до провідних стандартів глобального економічного простору й інтеграційних векторів національної економіки;
- захист особливо вразливих та стратегічно важливих секторів економіки;
- стимулювання розвитку ринкової інфраструктури;
- попередження розвитку дисбалансів в економіці;
- досягнення високого рівня інформаційності економічних процесів [62, с.96; 11, с.23; 258, с.178-179].

Суб'єктно-об'єктна система інтегральної структурної політики утворює наступну ланку її методологічної моделі. До об'єктів інтегральної структурної політики слід віднести: сектори економіки або види економічної діяльності, територіальні секторні і міжсекторні комплекси, підприємства та їх групи, структурні зрушення. До суб'єктів інтегральної структурної політики слід віднести: державу та наукові інституції, а також об'єктивні закони самоорганізації.

Структурна політика характеризується переліком принципів, які являються основою її реалізації. Вона базується на основі наступних принципів:

- легітимності та конституційності, які реалізується шляхом відповідності стратегії структурної політики вимогам національної нормативно-правової бази і конституції;
- ефективності використання цільових державних коштів, що полягає в оптимальному співвідношенні економічного ефекту та витрачених державних інвестицій;

– оптимізації державного регулювання, що здійснюється шляхом вироблення стратегії інтегральної структурної політики у вигляді поєднання методів пасивного й активного її типів зі значним превалюванням першого над останнім;

– збереження конкурентного середовища економіки, що означає підтримку рівних умов функціонування для усіх суб'єктів господарювання;

– інтегративності, який проявляється як об'єднаність внутрішнього та інтеграційного розвитку національної економіки в рамках формування структурної політики з метою оптимального її включення у світові економічні процеси;

– науковості, який полягає у науковому обґрунтуванні стратегії структурної політики та врахуванні дії об'єктивних економічних законів при її розробці;

– адаптивності, який забезпечується шляхом трансформації стратегії структурної політики відповідно до змін у поточній економічній ситуації;

– комплексності, який полягає у приведенні у відповідність стратегії структурної політики як до загального курсу національного економічного розвитку, так і інших напрямів економічної політики держави з метою розроблення комплексної економічної стратегії;

– узгодженості, який реалізується шляхом проведення структурної політики на усіх рівнях економічної системи;

– альтернативності, котрий включає створення різних стратегій структурної політики, які направлені на досягнення ідентичної мети та можуть актуалізуватися залежно від зміни поточної економічної ситуації;

– прогнозованості, котрий виконується шляхом утворення прогнозної аналітичної бази очікуваних ефектів у результаті реалізації стратегії структурної політики;

– агрегаційності, котрий полягає в нелінійному дискретному накопиченні економічних ефектів від проведення структурної політики;

– ієрархічності, який означає створення системи пріоритетних і вторинних завдань структурної політики в її комплексній стратегії;

– синергетичності, який реалізується шляхом урахування особливостей синергетичних проявів економічної системи у разі її трансформації [11, с. 23; 193, с. 143].

Наступним елементом методологічної моделі інтегральної структурної політики являються об'єктивні економічні закони. Одними з визначальних економічних законів, які здійснюють вплив на структурну політику, являється закони попиту та пропозиції, а також закон середньої норми прибутку. На основі дії цих законів будується концепція пасивної структурної політики, яка формує умови для підтримки саморегулювання ринку завдяки прояву ефекту перетікання капіталу, що відбувається внаслідок перевищення попитом пропозиції та відповідно зростанні норми прибутку в певному секторі. Внаслідок даної тенденції відбувається зміна концентрації капіталу в секторах, так з секторів, в яких норма прибутку знижується, капітал перетікає до секторів, в яких норма прибутку є більшою, що далі призводить до усереднення прибутку в цьому секторі та подальшого перетікання капіталу за визначеною схемою. Дія об'єктивного економічного закону пропорційності в структурній політиці обумовлює застосування її функціонального напрямку, який направлений на подолання структурних диспропорцій. Поглиблення диспропорцій в економічній системі призводять до зниження ефективності її функціонування, гальмування економічного розвитку та втраті значних обсягів фінансових ресурсів. Диспропорції виникають на різних рівнях економічної системи зокрема найбільш важливими являються рівень економічних секторів та регіональний рівень національного господарства. Узгодження рівнів розвитку різних секторів, які мають найбільший структуроутворюючий ефект, подолання диспропорцій в рівня інтенсивності функціонування їх елементів відповідно до забезпечення активності найбільш перспективних та стійких складових сектору являється одним з головних завдань структурної політики.

Об'єктивний закон пропорції вимагає досягнення узгодженості рівнів розвитку між елементами регіональної структури економіки за допомогою регіональної групи інструментів структурної політики. Закон інноваційного

розвитку виникає внаслідок агрегаційної дії об'єктивних економічних законів економії робочого часу, закону відповідності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил, закону конкуренції, закону зростання продуктивності праці.

Структурна політика, яка детермінується дією закону інноваційного розвитку, включає в свою систему інноваційну групу інструментів, яка повинна бути направлена на забезпечення розвитку інноваційної складової національної економіки як найбільш важливого елемента в забезпеченні її еволюційного розвитку. Закон усупільнення виробництва формує виробничі структури нової якості, які характеризуються високим рівнем інтегрованості в різні сектори економіки, що зумовлює розширення їх впливу на функціонування економіки в цілому. На основі дії даного закону, структурна політика повинна бути направлена на забезпечення кооперації суб'єктів економічної діяльності, враховуючи можливість забезпечення економічного розвитку шляхом стимулювання діяльності складаноінтегрованих виробничих структур. Закон зростання продуктивності суспільної праці та економії часу зумовлює протікання структурних зрушень в національній економіці. Дія цих законів зумовлює необхідність чіткого обґрунтування селективних методів структурної політики, оскільки вибірковий вплив на зміну питомої ваги секторів в структурі економіки повинен бути прогнозований за характером рівня затрат фінансових ресурсів, а також рівня впливу на інші економічні сектори.

Закони глобалізації та глобальної інтеграції, як найбільш важливі економічні закони світового розвитку, зумовлюють необхідність високого ступеня адаптації системи структурної політики сучасним тенденціям розвитку економічних систем, а також застосування окремих інструментів структурної політики, які направлені виключно на інтеграційний розвиток національного господарства та ефективне його включення до процесів світового поділу праці.

Методологічна модель, що є іманентним проявом структурної політики, створює підґрунтя для вдосконалення методології її формування. Подальший розвиток методології передбачає утворення нового методологічного підходу, який

повинен реалізовуватись у вигляді інтегрального методу, сутність якого полягає у здатності об'єднувати комплекс проявів структурної політики. Так, сутність структурної політики проявляється у вигляді функціональних напрямів, які забезпечують системний вплив на структуру економіки на основі детермінант її розвитку, та інструментарію структурної політики, який доцільно сформувати у вигляді таксономії, яка дозволяє організувати інструментальний вплив на економіку за структурно-функціональними критеріями. Але, ефективність проявів сутності структурної політики та використання її методологічної моделі залежить від рівня системності їх поєднання. Такий рівень синергізму можливо досягнути лише в організаційно-економічному механізмі структурної політики, який направлений на забезпечення економічного розвитку. Отже, найбільш ефективним є методологічний підхід формування структурної політики у вигляді інтегрального методу, який передбачає поєднання методологічної моделі структурної політики, її функціональних напрямів та інструментарію в організаційно-економічному механізмі.

3.2. Структурні зрушення та методичні підходи до їх оцінювання в економіці

Необхідність ініціювання структурних змін в економіці України обумовлена багатьма факторами, які мають джерела походження і у внутрішньому національному господарстві, і в глобальному економічному просторі. Наявність негативних диспропорцій національної економіки зумовлена як історичними тенденціями її еволюції, так і відсутністю оптимального курсу трансформації економічної системи. Розробка ефективної структурної політики є підґрунтям для досягнення оптимальної структури економіки та передумовою подолання негативних тенденцій зниження економічного розвитку. При цьому вплив глобалізаційних процесів на функціонування національної економіки має

тенденцію до постійного зростання, отже, її адаптація до вимог світової економіки є однією з головних задач економічної політики держави.

Проблемами дослідження та інтерпретації структурних зрушень у сутнісному та прикладному аспектах займаються багато вчених, зокрема Поліщук О.Ю. [256], Кавтиш О.П. [139], Войнаренко М.П. [490], Мельниченко О. [206], Крихтін О.Є. [175], Красильников О.Ю. [174] та інші науковці.

Для розуміння сутності та специфіки структурних зрушень необхідно провести аналіз різних підходів до трактування цієї економічної категорії як з точки зору її етимологічних, так і суто економічних аспектів (додаток Е).

На основі проведеного аналізу вважаємо, що структурні зрушення в економіці – це зміна стану взаємозалежних елементів економічної системи на різних рівнях її функціонування, що супроводжується якісними змінами їх взаємозв'язку і характеризується коливаннями пропорції їх співвідношення, вираженими у кількісних характеристиках, які можуть бути зумовлені ендогенними та екзогенними факторами. Запропонований підхід відображає прикладний аспект поняття, розкриваючи не тільки його сутність, але й характеризує факти проявів структурних зрушень, а також їх причини [479].

В економічній літературі досить часто зустрічаються споріднені з досліджуваною категорією поняття, а саме: «структурні перетворення» та «структурна трансформація». Термін перетворення являється прямим перекладом слова «transformation» з англійської мови на українську [379, с. 617]. Тому поняття «трансформація» та «перетворення» можна розглядати як синоніми з точки зору їх етимології. Відповідно до словників, трансформація – це перетворення чи видозміна [33, с. 390]; перетворення структур, форм та способів економічної діяльності, зміна її цільової спрямованості [34, с. 767]. Таким чином, структурна трансформація – це процес перетворення та зміни рівня функціонування економічної системи, який супроводжується комплексом структурних зрушень і приводить до перебудови її елементів, вираженої у зміні її кількісних та якісних характеристик. Одним з основних критеріїв класифікації структурних зрушень є їх відповідність рівню функціонування економіки, на якому вони проявляються. Так,

нанозрушення відбуваються як зміна в структурі індивідуального попиту та змін споживчих інтересів фізичних осіб й індивідуальних господарств і являються найнижчою складовою в системі структурних зрушень. Мікрозрушення – це структурні зміни на рівні підприємства, його підрозділів, фірми; мезозрушення – на рівні більш складних господарських систем – регіонів, галузей [165, с. 189]. Макрозрушення – це структурні зміни в національній економічній системі, які характеризуються зміною пропорцій її основних елементів та виражаються в суттєвих коливаннях основних показників її функціонування. Макрозрушення впливають на систему світової економічної системи. Мегазрушення – це зміни структури світового господарства, які проявляються як одночасні комплексні зрушення групи національних економік.

Найменшим рівнем структурних зрушень є нанорівень, що пов'язано з його здатністю утворювати зміни в структурі сукупного попиту, споживання та накопичення. Маються на увазі зрушення в нанорівні відповідної інтенсивності, оскільки не кожне структурне зрушення локалізованого масштабу здатне викликати відповідні зміни в економічній системі в цілому. Схематично взаємозв'язок структурної трансформації та рівнів структурних зрушень можна представити на рис. 3.2.

Також необхідно враховувати синергетичність структурних зрушень, яка проявляється в нелінійній залежності зрушення на макрорівні від відповідної кількості зрушень на нанорівні і в даному випадку зумовлюється не сумарною їх кількістю, а інтенсивністю та вибірковістю. Ефективна структурна політика здатна ініціювати процеси структурних зрушень штучно що може слугувати як фундаментом для структурної трансформації так і чинником подолання негативних тенденцій циклічності економіки з метою активізації економічного розвитку.

Національна економіка змінює свою структуру під впливом багатьох факторів, зумовлених як державним регулюванням, так і дією ринкових механізмів. Такі зміни проявляються у кількісних та якісних трансформаціях економіки, а також перетвореннях інституціонального забезпечення національної

економіки. Ефективність структурних зрушень в економіці характеризується їх здатністю достатньо швидко досягати цілей з приведення структури економіки у відповідність до структури потреб суспільного розвитку [203, с. 44–45]. Позитивні детермінанти таких процесів виявляються не лише у наявному ресурсному потенціалі економіки, але і характеризуються якістю й ефективністю його використання, що здебільшого залежить від оптимальності державної структурної політики.

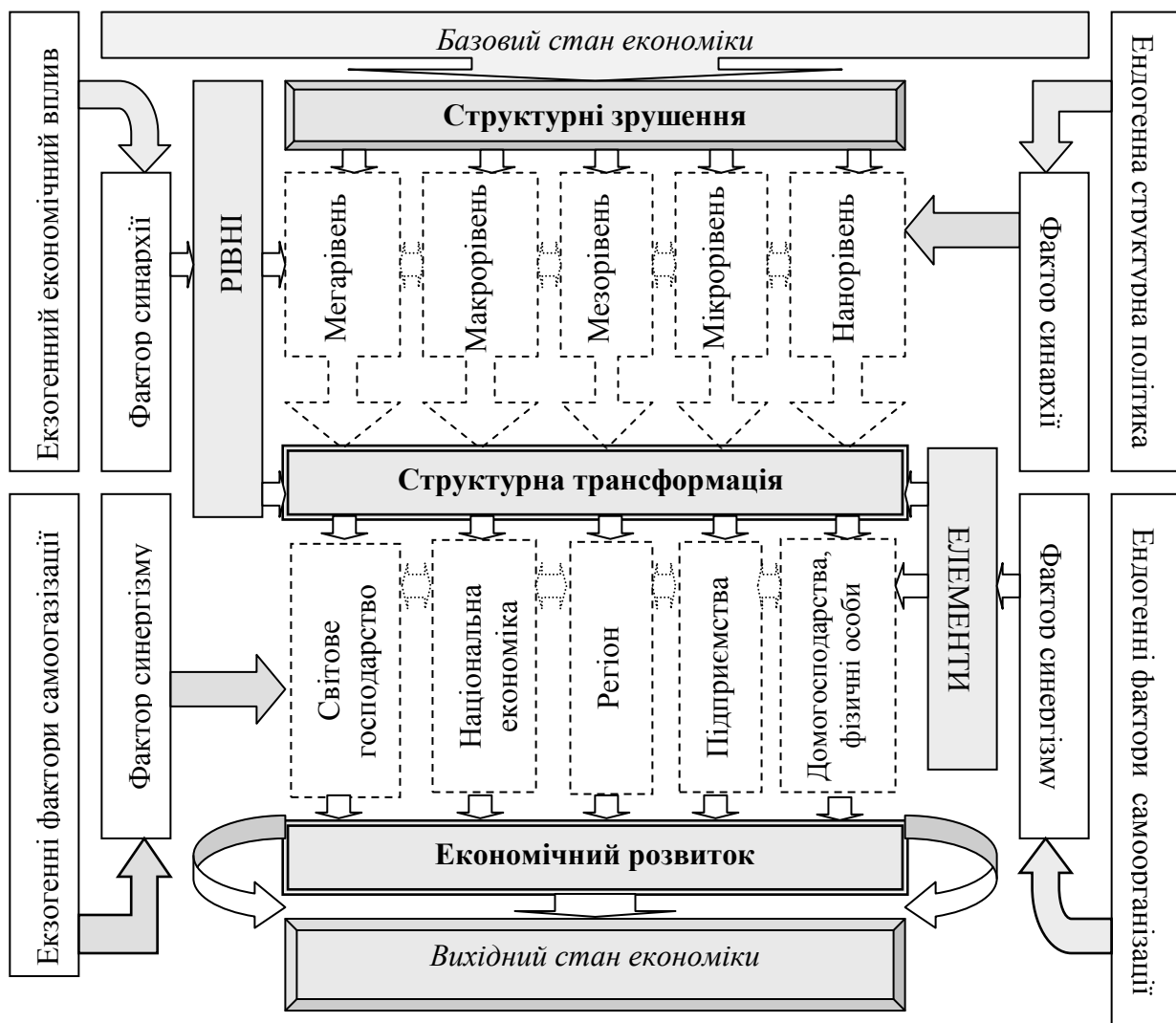

Рис. 3.2. Рівні структурних зрушень та їх зв'язок зі структурною трансформацією (розроблено автором)

Основними проявами структурних зрушень в економічній системі являються зміни рівня ВВП, обсягів виробництва продукції в окремих видах економічної

діяльності; міжрегіональних і міжгалузевих диспропорцій; обсягів, структури та об'єктів інвестування; співвідношення між виробництвом засобів виробництва (група галузей А) і виробництвом предметів споживання (група галузей Б); структури доходів і витрат населення [206, с. 132]; структури споживання та накопичення; співвідношення кількісних характеристик секторів та галузей економіки.

Суттєвою характеристикою структурних зрушень являються детермінанти, які зумовлюють їх виникнення. При оцінюванні детермінант структурних зрушень необхідно враховувати системність економічних процесів, яка полягає в існуванні складних взаємозв'язків між функціонуванням внутрішнього та зовнішнього економічного простору. Це обумовлює складну агрегацію факторів, які ініціюють процес виникнення і протікання структурних зрушень. Детермінанти виникнення структурних зрушень, з одного боку, знаходяться у взаємозалежності від глобального економічного середовища, а з іншого – мають власну об'єктивну природу, яка характерна для більшості складних економічних процесів. Так, головною детермінантою змін у структурі економіки являється розвиток системи суспільних потреб [361, с. 62]. Зміни в системі суспільних потреб, для яких характерна нерівномірність та постійне ускладнення їх диференціації, породжують трансформацію структури виробництва, споживання, обміну. Таким чином, не дивлячись на іманентність зміни суспільних потреб у системі ініціації структурних зрушень, така детермінанта впливає на даний процес опосередковано через більш проявлені економічні процеси.

Обсяги та якість ресурсного потенціалу економіки визначають межі та напрями її розвитку. Наявність ресурсів здійснює неопосередкований вплив на формування структури економіки, що проявляється як синергетичний ефект формування економічної системи, яка відповідає особливостям своєї ресурсної основи. Таким чином, зміни в стані та якості ресурсів, а також ступеня складності їх оновлення викликають структурні зрушення, які проявляються в адаптаційному-прогресивному чи регресивному характері економіки. Ще одним з факторів, котрі обумовлюють процес виникнення структурних зрушень, є зміни в

структурі виробництва, які відбуваються під дією постійної градації науково-технічного прогресу. Розвиток НТП змінює та оновлює матеріально-технічну базу виробництва, викликає трансформацію технологічного базису виробничих процесів. У результаті непропорційного розвитку НТП відбувається перерозподіл виробничих ресурсів у галузевому та секторному розрізі економічної системи [356].

У цьому випадку відбуваються диференційовані взаємозалежні структурні зрушення, які характеризуються ланцюговою зміною в структурі та організації виробничого процесу, котра детермінується структурними зрушеннями технологічного порядку. Одним з основних внутрішніх чинників структурних зрушень є зміна стану і динаміки суспільного розподілу праці, яка складається з інверсії співвідношення стану та розвитку продуктивних сил та виробничих відносин. Однією з основних передумов виникнення таких тенденцій є зміни в інституційному середовищі, в якому протікає процес виробництва, обміну, розподілу та споживання суспільного продукту. Це обумовлює перебудову форм власності на засоби виробництва, що в свою чергу викликає зміни в структурі власності економічного середовища. Така градація цього сегменту інституційного середовища характеризує поступовий розвиток економіки, оскільки, якщо цей процес носить прогресивний та адаптаційний характер, то зміни в економіці оптимізують її структуру. Разом з тим такі зміни можуть носити і негативний характер у випадку, коли диференціація напрямів цього процесу зумовлена помилковою та нерациональною економічною політикою чи деструкційними формами проявів соціально-економічних або політичних процесів, які мають місце у внутрішньому державному середовищі. Основні детермінанти структурних зрушень представлені на рис. 3.3.

Класифікацію структурних зрушень можливо здійснити використовуючи критерій який виділений на основі ознак які їм притаманні. Таку класифікацію доцільно зобразити у вигляді таблиці (додаток Є).

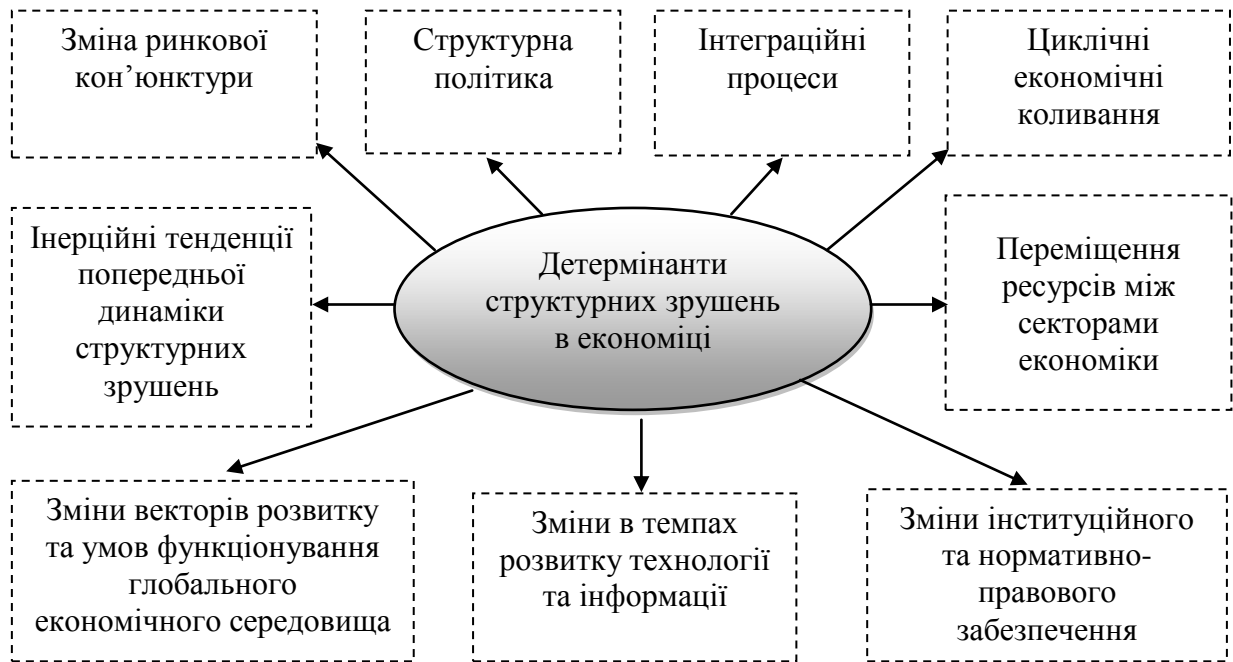

Рис. 3.3. Детермінанти структурних зрушень (розроблено автором)

Структурні зрушення мають синергетичну природу, яка проявляється в нелінійній залежності процесу виникнення та існування такого зрушення, а також його здатності проходити етапи агрегації з іншими проявами економічної системи, утворюючи загальний напрям розвитку економіки. У цьому випадку мова йде про непрогнозовані структурні зрушення. В повному обсязі контролювати процес виникнення структурного зрушення неможливо, оскільки деякі його типи пов'язані з комплексом нелінійних факторів, інтенсивність впливу яких неможливо виявити на етапі формування тенденції економіки до зміни своєї структури.

Сутнісна природа структурних зрушень, а також їх вплив на функціонування економіки, зумовлюють перелік функцій, які вони виконують на шляху її еволюції та розвитку. Такий перелік доцільно зобразити у вигляді рис. 3.4.

Структурна політика повинна мати компенсуючу дію, узгоджуючи різні темпи трансформації рівнів економіки, а також позитивні та негативні прояви тих чи інших структурних зрушень. У такому контексті доцільно охарактеризувати питання відповідності структури розміщення ресурсів зростанню тенденцій зміни загальної структури економіки.

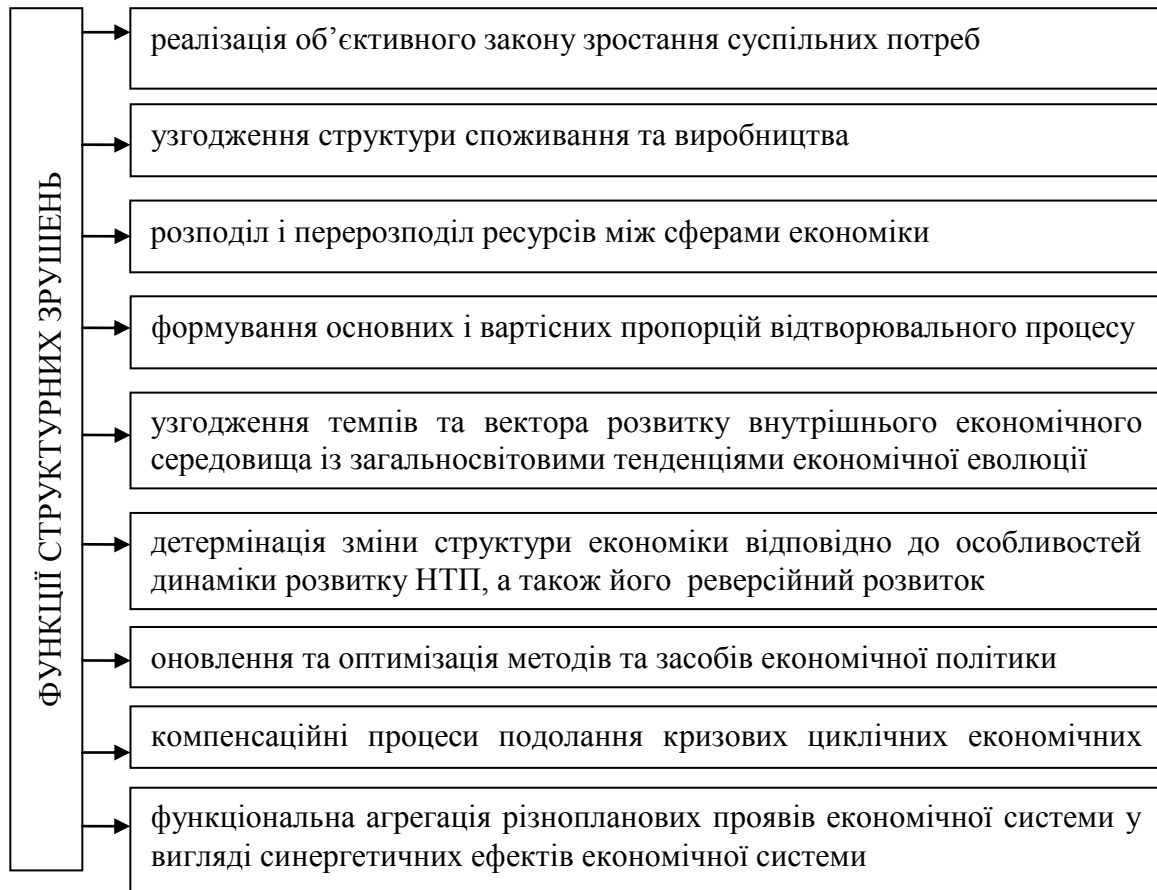

Рис. 3.4. Функції структурних зрушень (розроблено автором)

У процесі проходження етапів розвитку економічна система характеризується зміною своєї структури, що відбувається як заміна застарілої структури на нову. Такий процес здійснюється поступово та супроводжується протиріччями, які виникають між інерцією розвитку старої структури та динамікою реструктуризації, яка формується як рушійна сила нової. До моменту, коли форма старої структури економіки займає домінантне положення по відношенню до нового розміщення та співвідношення елементів економічної системи, темпи зростання стрімко падають, призводячи до прояву загальних кризових явищ. Головною ознакою структурної кризи є зростання морального та фізичного зносу основних виробничих фондів, що призводить до обваження економіки як старими виробництвами, так і випуском продукції низької якості, котра не здатна конкурувати з імпортними аналогами [1, с. 184].

Подолання кризових явищ відбувається з моменту, коли застаріла структура поступово відступає, надаючи змогу створення нового балансу економічної системи, активізуючи інші сектори економіки та нові форми виробництва.

Отже, завданням ефективної економічної політики, зокрема структурної, являється формування та реалізація сукупності компенсаційних заходів для покращення процесу зміни економікою своєї структури. До цього направлення можна віднести прогнозування моменту виникнення структурних зрушень циклічної природи, розробка заходів щодо пом'якшення виникнення кризових ефектів, а також інтенсифікації проходження системою кризового стану, подолання негативних тенденцій нециклічних структурних зрушень і стимулювання позитивних складових їх сукупності. При цьому важливим являється пошук сукупності детермінант синергетичного розвитку економічної системи, які функціонують у нелінійному середовищі, та проявляються як її схильність до того чи іншого вектора розвитку. Узгодження цього вектора та обраної стратегії економічного розвитку і є головним завданням економічної політики.

Структура національної економіки являється складним багатогранним явищем, яке відображає не тільки ефективність функціонування економічної системи, а й зумовлює рівень її включення до глобальних економічних процесів. Такі характеристики економіки являються головними ознаками найбільш повного використання наявного потенціалу, а також оптимальної взаємодії держави в її зовнішньоекономічному просторі та системі міжнародного поділу праці. Розвиток економіки на шляху її постійного еволюціонування і трансформації безпосередньо пов'язаний з її структурою та з динамікою змін, які в ній протікають. Складність таких процесів зумовлена багаторівневістю економічної системи, що, в свою чергу, вимагає формування достатнього спектра систем оцінюванні змін у структурі національного виробництва. Метою такого оцінювання є створення підґрунтя для формування стратегії розвитку економіки, яка базується на подоланні структурних диспропорцій і гальмуванні негативних наслідків змін у

структурі економіки циклічної та нелінійної природи, що втілюється в національній структурній політиці.

Неоднорідність структури економіки характеризується тим не менше наявністю певної пропорції між її елементами, яка може проявлятися як у вигляді дисбалансованої структури, наповненої протиріччями взаємодії її елементів, так і у вигляді ефективної структури, яка має ознаки їх оптимального співвідношення. Динаміка змін таких пропорцій проявляється у вигляді якісних перетворень в економічній системі та характеризується наявністю комплексу структурних зрушень.

Для аналізу структури економіки застосовується метод часток, або метод відносної величини структури, який виділяє значення і-того елемента серед сукупності інших та відображає відношення частини до цілісної сукупності. Наприклад, можливим є аналіз частки вкладу відтворювальних секторів у загальній структурі інвестицій. Аналіз динаміки часток секторів дозволяє прослідкувати зміни в інноваційному зрізі економічної системи. Метод часток можливо виразити у вигляді такої формули:

$$d_i = \frac{x_i}{X} \times 100\%, \quad (3.1)$$

де d_i – частка структурного елемента в загальній сукупності;

x_i – абсолютне значення і-того структурного елемента (у вартісному чи натуральному вираженні)

X – абсолютне значення усієї сукупності (у відповідному вираженні) [157, с. 64].

Наприклад, такий підхід можна застосувати для визначення частки підприємств, які виконують наукові дослідження та розробки в їх загальній сукупності.

Таблиця 3.1

Частка підприємств та організацій, які виконували наукові дослідження та розробки протягом 2010 – 2015 рр.

Показники	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість підприємств, од.	378810	375695	364935	393327	341001	343440
Кількість підприємств, які виконують наукові дослідження та розробки	1303	1255	1208	1143	999	978
$d_i, \%$	0,34	0,33	0,33	0,29	0,29	0,28

Примітка. Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [79]

На основі даних таблиці 3.1 видно, що частка організацій, які виконують наукові дослідження та розробки в загальній сукупності за період 2010 – 2015 рр., має тенденцію щодо зниження, а її середнє значення становить 0,32%. Отже, при незначній частці (<0,5%) підприємства, які утворюють інноваційне ядро економіки, мають тенденції щодо скорочення своєї кількості в загальній сукупності, що свідчить про недостатнє стимулювання даного сектора, враховуючи його важливість для розвитку економічної системи в цілому.

Відношення між частинами цілого відображається показником відносної величини координації

$$\Delta d = \frac{d_i}{d_n}, \quad (3.2)$$

де Δd – відносна величина координації;

d_i – частка i -того елемента в загальній сукупності;

d_n – частка n -ного елемента, який являється базою для порівняння.

Таким чином, структурне зрушення являється різницею між відносними величинами, що може бути виражене як по відношенню до цією сукупності, так і по відношенню до частини, яка являється базою порівняння.

Структурні зрушення потребують комплексної оцінки їх параметрів, оскільки від рівня відображення таких аналітичних даних залежить розуміння процесу трансформації економічної системи, а отже, і можливості інтенсифікації формування тенденцій економічного розвитку. Можливість такої інтенсифікації створюється в рамках реалізації структурної політики, яка містить у собі параметри ідентифікації й управління структурними зрушеннями. Динамічна природа структурних зрушень насамперед виражається у їх кількісних характеристиках. Можливість оцінювання динаміки протікання структурних зрушень можлива за умови визначення частки та питомої ваги структурного елемента протягом установленого періоду. Найбільш загальні показники, котрі відображають стан економічної системи, а саме ВВП, обсяги капітальних інвестицій, фонд накопичення та споживання, являються індикаторами структурних характеристик її функціонування. Структурне зрушення можна розглядати як у вартісному, так і у натуральному вигляді залежно від пріоритетів аналізу, але остаточний його вимір буде мати вигляд відносного показника. Така особливість зумовлена тим, що зміна характеристик структури розглядається з позиції зміни частки або відсотка одного її елемента по відношенню до іншого. Наприклад, зміна частки сільськогосподарського сектора по відношенню до інших економічних секторів. Основним показником, який відповідає за зміну частки структурного елемента за відповідний інтервал в економічній структурі, являється маса структурного зрушення, що виражається у вигляді різниці цієї частки в поточному періоді порівняно з базовим:

$$M = D_1 - D_0, \quad (3.3)$$

де M – маса структурного зрушення;

D_1 – частка структурного елемента в поточному періоді;

D_0 – частка структурного елемента в базовому періоді [23, с. 41; 173, с. 18; 260; 366, с. 15]. Структурні зрушення у натуральному вигляді відображають технологічну структуру економіки, а у вартісному – являються проекцією соціально-економічних відносин [173].

Співвідношення таких вимірів структурних зрушень відображає динаміку зміни цін на продукцію та рівень інфляції в економіці.

Найнижчим рівнем проявів структурних зрушень є нанорівень економіки. Термін наноекономіки вперше застосований у праці лауреата Нобелівської премії Кеннета Ерроу в 1987 році [459] та набув розвитку в працях економіста Клейнера Г.Б., в яких наноекономіка розглядається як область економічної науки, об'єктами вивчення котрої являються внутрішні процеси на підприємствах та організаціях, механізми і фактори прийняття рішень окремими фізичними особами й колективами [151, с. 71]. Нанорівень економіки є проявом поведінки індивідуальних учасників процесів виробництва, розподілу та споживання. Отже, зміни в нанорівні економічної системи характеризуються змінами економічних інтересів і потреб фізичних осіб, домогосподарств та відповідними змінами в структурі індивідуального попиту і споживання. Наочним прикладом нанозрушень, які спричиняють вплив на динаміку структурних змін в економіці, є зрушення у структурі сукупних ресурсів і витрат домогосподарств.

Дані рис. 3.5 свідчать, що обсяг ресурсів та витрат домогосподарств у досліджуваному періоді мав сталу тенденцію до зростання. Якщо використати формулу (3.3) для розрахунку маси структурних зрушень, то це дозволить розрахувати масу структурних зрушень і представити її динаміку графічно (рис. 3.6). З рисунка можна побачити, що при загальному зростанні існують суттєві відмінності в динаміці обсягів цих структурних елементів.

У цьому випадку спостерігається поступове скорочення маси зрушень у ресурсах, що відображає уповільнення темпів їх росту протягом періоду з 2010 до 2014 рр. при загальній тенденції щодо зростання їх обсягів. Зміна маси структурного зрушення витрат має нерівномірну динаміку на фоні загального зростання їх обсягів.

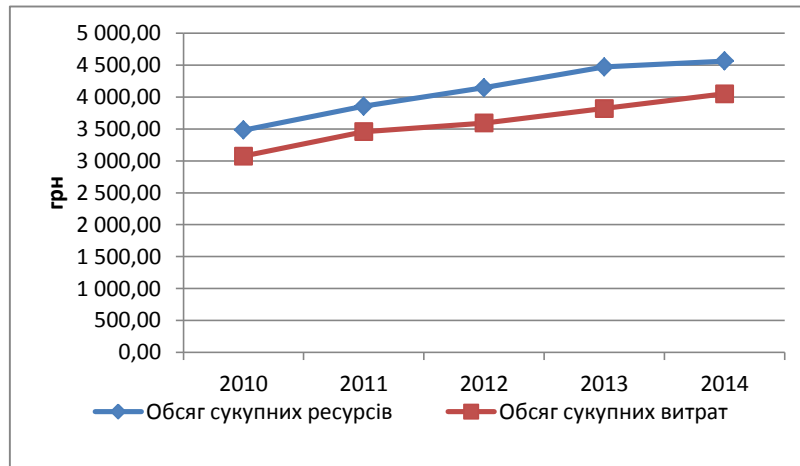

Рис. 3.5. Динаміка сукупних ресурсів та сукупних витрат домогосподарств в Україні за 2010 – 2015 роки (складено автором за [79])

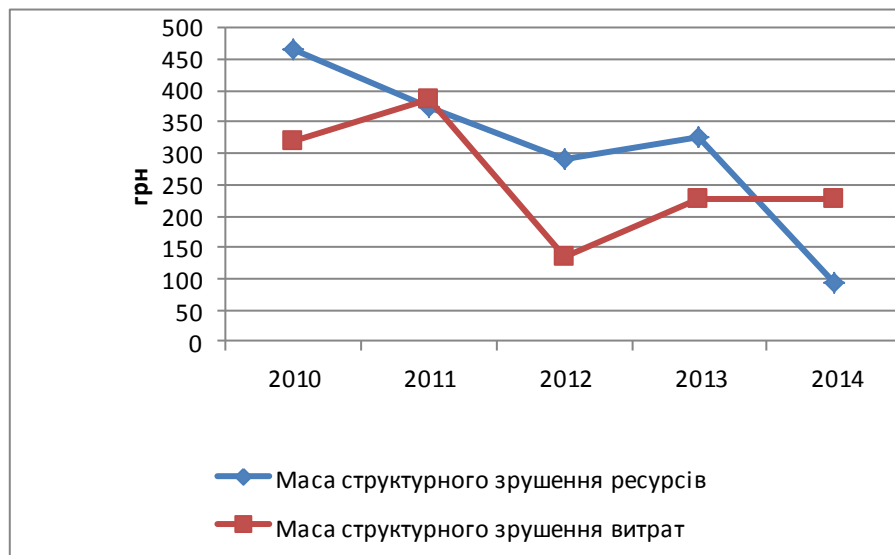

Рис. 3.6. Динаміка змін маси структурного зрушення сукупних ресурсів та сукупних витрат домогосподарств в Україні за 2010 – 2014 роки (складено автором за [79])

Така особливість відображається при застосуванні методу структурної оцінки відповідних елементів, тому дослідження структурних зрушень повинно спиратися не тільки на сукупну динаміку показників, які аналізуються, але й враховувати особливості у зміні їх структурних характеристик.

Спектр економічних характеристик структурних зрушень (обсяги виробництва, обсяги інвестицій, обсяги робочої сили) завжди відображає зміни в структурі потреб окремих суб'єктів економічної системи або їх груп. Наприклад,

зрушення в галузевій структурі відображають зміну потреб товаровиробників, а також зміну в структурі суб'єктів попиту. Маса структурного зрушення являється індикатором якісної зміни взаємозалежностей між елементами економічної системи, яка обумовлена зміною співвідношення структури потреб та структури розміщення ресурсів за певний інтервал часу.

Одним з основних проявів структурних зрушень є зміни у співвідношенні кількісних характеристик секторів економіки, що відповідають структурним змінам на мезорівні економічної системи. Як представлено на рис. 3.7, найбільшу питому вагу у загальному обсязі видів економічної діяльності за 2010 – 2014 роки мали: переробна промисловість; сільське, лісове та рибне господарство; оптова і роздрібна торгівля; транспорт та складське господарство та добувна промисловість.

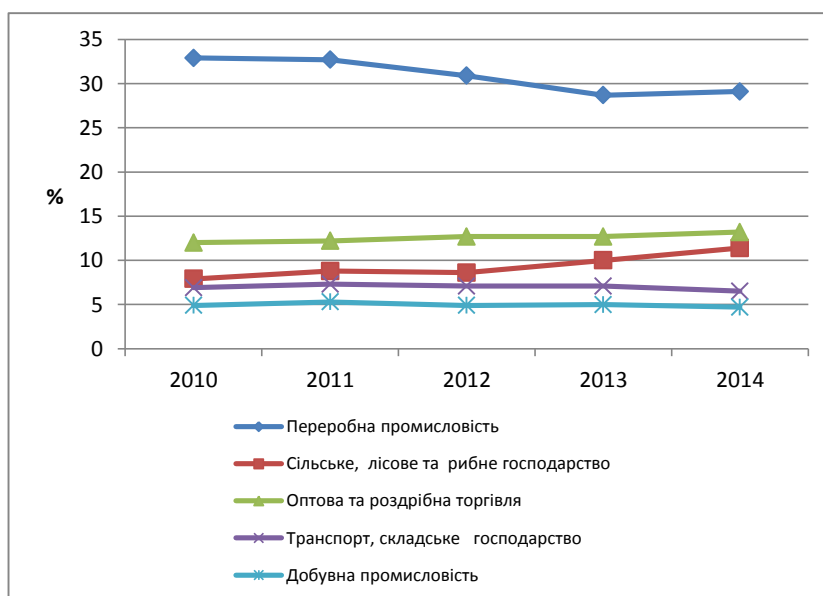

Рис. 3.7. Динаміка структури випуску основних видів продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності в Україні за 2010 – 2014 роки (складено автором за [226])

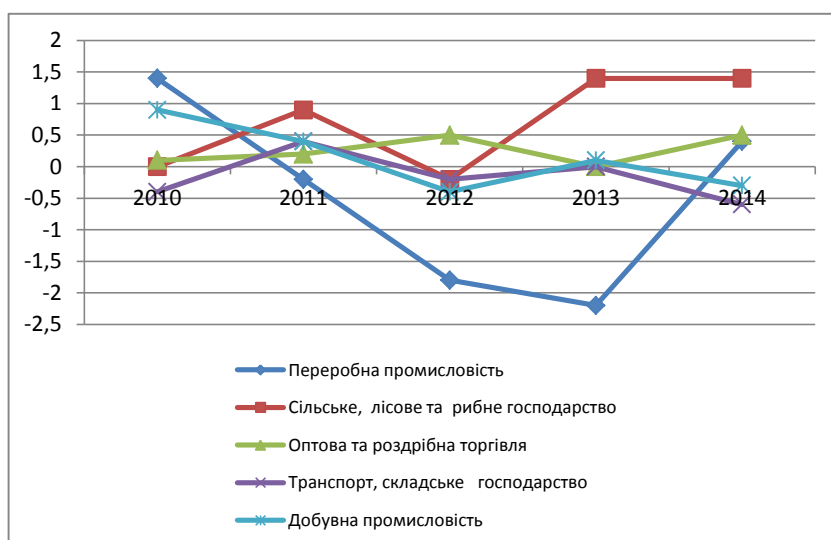

Рис. 3.8. Динаміка маси структурних зрушень серед випуску основних видів продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності в Україні за 2010 – 2014 роки (складено автором за [226])

У таблиці 3.2 представлена динаміка валової доданої вартості основних видів економічної діяльності за 2010 – 2014 рр., а інші види діяльності, зокрема професійна, наукова та технічна, інформація та телекомунікації, будівництво, й інші мають валову додану вартість менше 4 %.

Аналіз табл. 3.2 свідчить, що структурні зрушення, які відбулися в економіці за останні роки, характеризуються серйозним технологічним відставанням. Найбільшу питому вагу у структурі валової доданої вартості становить промисловість і сільське господарство, тоді як у розвинених країнах світу найбільшу частку займає сфера послуг. Разом з тим зміни, які відбувалися у зазначений період, свідчать про поступове зниження частки промисловості та зростання операцій з нерухомим майном, і відповідно незначне зростання частки сфери послуг у структурі доданої вартості. Отже, в Україні повільно відбувається процес структурної модернізації економіки відповідно до моделей розвинених країн.

Таблиця 3.2

Структура валової доданої вартості за основними видами економічної діяльності, %*

Вид економічної діяльності	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	8,4	9,4	9,0	9,9	11,8	12,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	6,5	7,3	6,5	6,2	5,8	4,8
Переробна промисловість	14,8	13,6	14,1	12,7	13,1	11,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	16,4	17,3	16,7	16,7	16,4	13,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	8,8	9,3	8,2	8,2	8,0	6,8
Операції з нерухомим майном	6,0	6,2	6,9	7,4	7,5	6,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5,4	4,9	5,1	5,5	5,5	4,8
Освіта	5,6	5,3	6,0	6,1	5,7	4,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,2	3,9	4,2	3,9	4,1	2,6

Примітка. Складено автором за [226]

Наступним методом, за допомогою якого можна оцінити структурні зрушення, є індексний. Завдяки використанню індексного методу можливе проведення співставлення структурних зрушень у вигляді визначення індексів структурних зрушень, які відображають чисту відносну величину структурного зрушення (табл. 3.3.).

Використовуючи наведені показники структурних зрушень, можна прослідкувати динаміку функціонування сектора науково-дослідницької діяльності (табл. 3.4.).

Таблиця 3.3

Індексні методи оцінювання структурних зрушень

Показник	Значення	Характеристика
$I_1 = \frac{D_1 - D_0}{D_0} = \frac{M}{D_0}$ [173, с. 20]	D_1 – значення економічного показника в базовому періоді;	При використанні індексу структурних зрушень для побудови динаміки змін економічних об'єктів необхідно: – визначити кількісні показники, які характеризують структурне зрушення певного типу; – визначити поточні та базові значення цих показників і розрахувати масу структурних зрушень в економічній системі; – розрахувати декілька індексів структурних зрушень у порівняних показниках (цінах, курсах валют) в сумісних періодах; – побудувати порівняні ряди індексів за різні періоди чи в різних економічних системах; – відобразити отримані цифрові ряди на діаграмах чи графіках; – провести теоретичний аналіз (побудувати тренди, прослідкувати залежності, кореляцію й ін.) [173].
$I_2 = D_1/D_0$ [429, с. 42]	D_0 – значення економічного показника в поточному періоді;	
$I_{2*} = I_1 + 1$		
$I_3 = \frac{M_1}{M_0}$ [76, с. 19; 260].	M_1 – маса структурного зрушення в поточному періоді; M_0 – маса структурного зрушення в базовому періоді	

Примітка. Опрацьовано автором

Таблиця 3.4

Визначення маси й індексу структурного зрушення на прикладі кількісного показника організацій, які виконували наукові дослідження та розробки

Показники	Роки								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість організацій, які виконували наукові дослідження та розробки	1404	1378	1340	1303	1255	1208	1143	999	978
Маса структурного зрушення	-48	-26	-38	-37	-48	-47	-65	-144	-21
Маса структурного зрушення наростаючим підсумком	-101	-127	-165	-202	-250	-297	-362	-506	-527
Індекс структурного зрушення I_2	0,97	0,98	0,97	0,97	0,96	0,96	0,95	0,87	0,98
Індекс структурного зрушення I_3	0,83	0,54	1,46	0,97	1,3	0,98	1,38	2,22	0,15

Примітка. Складено автором за [79]

Аналіз даних таблиці свідчить про стійку динаміку зниження кількості організацій, які виконують наукові дослідження та розробки протягом досліджуваного періоду. Індекс структурних зрушень I_2 при величині показника $I_2 < 1$ вказує на від'ємну зміну частки структурного елемента, при $I_2 > 1$ – позитивну зміну в динаміці частки структурного елемента, при $I_2 = 1$ – зміна структурного елемента не відбувається. Так, при прагненні значення до 0 збільшується інтенсивність негативної динаміки структурного елемента, відповідно, чим більше значення зростає відносно 1, тим вища позитивна динаміка структурного елемента. Таким чином, за даними таблиці, величини показника I_2 демонструють негативну динаміку скорочення частки науково-дослідницьких організацій, причому така негативна зміна є сталою тенденцією. Величини показника I_3 , на відміну від попередніх показників, вказує на особливості зміни маси структурних зрушень протягом періоду, який досліджується. Так, значення показника I_3 демонструють нерівномірність приросту від'ємної маси структурного зрушення, що свідчить про періодичне призупинення скорочення організацій які займаються науково-дослідницькими розробками, та про періодичну відносну стабілізацію цього сектора на фоні загальної негативної динаміки. Ці процеси створюють негативні тенденції на шляху розвитку економіки, що проявляється як у короткостроковому періоді у вигляді скорочення чисельності зайнятих наукових кадрів та зменшення кількості необхідних інноваційних проєктів, так і в довгостроковій перспективі у вигляді постійного падіння інноваційної активності в економічних процесах, та закріплення наздоганяючої моделі економічного розвитку, а також падіння інвестиційної привабливості сектора НДДКР.

У результаті проведення аналізу властивостей структури економічної системи можливе не лише виявлення прогресивної та регресивної тенденції щодо динаміки зміни маси структурного зрушення певного елемента в загальній їх кількості, але й побудова залежностей між цими зрушеннями. Швидкість протікання таких процесів характеризує структурне зрушення з позиції

інтенсивності у часі. Для розрахунку швидкості структурного зрушення використовується формула

$$V = \frac{M}{T} \text{ або } \frac{I_1}{T}, \quad (3.8)$$

де V – швидкість структурного зрушення;

M – маса структурного зрушення за період, який досліджується;

I_1 – індекс структурного зрушення;

T – час протікання структурного зрушення [260; 366, с. 15; 429, с. 42].

Швидкість структурного зрушення характеризує динаміку змін в економічній системі, вказує на рівень їх інтенсивності. Вимірювання швидкості структурного зрушення можна проводити як у відносних показниках, використовуючи значення часток та індексів, так і в абсолютних значеннях у випадках використання порівняних показників (наприклад, вимірювання в одиницях валюти). Дослідження швидкості структурних зрушень дозволяє отримати аналітичні дані щодо порівняння динаміки зміни показників різних структурних елементів з метою виявлення закономірностей та протиріч процесів, які відбуваються в економіці.

Часовий вимір структурних зрушень характеризується найбільшою інтенсивністю у фазі активного розвитку економічної системи, а також у періоди трансформаційних перетворень. Низький рівень швидкості може свідчити про повільний економічний розвиток, трансформаційний спад або наростання тенденцій депресивності економічної системи. В умовах посилення кризових явищ найбільша швидкість притаманна регресивними структурним зрушенням. Групування структурних зрушень за параметром їх швидкості надає можливості порівняння активності у функціонуванні різних груп елементів економічної системи. Залежно від тяжіння структурних зрушень до однієї зі сторін дуальності їх проявів у вигляді регресивних чи прогресивних процесів, можлива ідентифікація сукупних проявів функціонування економіки у визначеному періоді.

Цей показник має порівняльну шкалу вимірювання, а швидкість зміни частки структурного елемента в загальній сукупності приймає значення зі знаком

«-» у випадку зниження його частки, «+» – у випадку збільшення частки. Даний показник можна розрахувати використовуючи статистичні дані кількості зайнятих працівників суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2015 р. порівняно з 2010 р. у відсотковому значенні.

Таблиця 3.5

Розрахунок швидкості структурного зрушення (V) відповідно до кількості зайнятих працівників суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2015 р. порівняно з 2010 р.

Сектори економіки	D_0 (2010 р.), %	D_1 (2015 р.), %	M	V
Сільське, лісове та рибне господарство	9,65	10,15	0,49	0,10
Промисловість	38,85	38,24	-0,61	-0,12
Будівництво	5,93	4,21	-1,72	-0,34
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	15,60	15,72	0,12	0,02
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	11,67	13,18	1,52	0,30
Тимчасове розміщення й організація харчування	1,69	1,49	-0,20	-0,04
Інформація та телекомунікації	2,93	2,83	-0,11	-0,02
Фінансова та страхова діяльність	1,03	0,93	-0,10	-0,02
Операції з нерухомим майном	3,05	2,85	-0,20	-0,04
Професійна, наукова та технічна діяльність	3,78	3,45	-0,32	-0,06
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	3,33	4,23	0,90	0,18
Освіта	0,45	0,33	-0,12	-0,02
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,15	1,47	0,32	0,06
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,36	0,53	0,17	0,03
Надання інших видів послуг	0,53	0,40	-0,14	-0,03

Примітка. Складено автором за [79]

У цьому випадку будемо використовувати розрахунок швидкості структурного зрушення з використанням у формулі його маси, оскільки, якщо розрахунок швидкості за індексом у відсотковому вираженні володіє більшою чутливістю до окремо взятого структурного елемента, то розрахунок з

використанням значення маси більше демонструє кореляцію швидкості до зміни частки структурного елемента в загальній сукупності.

Аналіз таблиці 3.5 показує суттєвий рівень швидкості зниження рівня зайнятих в секторі будівництва та промисловості, що на фоні швидкості збільшення рівня зайнятих в сфері транспорту та сільського господарства свідчить про перетікання трудового капіталу між секторами економіки. Також спостерігається помірна швидкість зростання чисельності зайнятих на підприємствах в секторі охорони здоров'я, мистецтва, спорту, розваг та відпочинку, діяльності в сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, що свідчить про розвиток якості структури сфери послуг. Суттєва швидкість зниження обсягів зайнятих в сфері промисловості та одночасного зростання в секторі сільського господарства говорить про негативну тенденцію щодо рівня оновлення його технологічного рівня.

Ще одним з базових показників, який відображає властивості структурних зрушень, являється показник їх інтенсивності, що базується на основі показників маси та швидкості. Інтенсивність структурного зрушення являється характеристикою співвідношення зміни частки елементів економічної системи і швидкості їх протікання у часі та розраховується за формулою

$$E = M \times V, \quad (3.9)$$

де E – інтенсивність структурного зрушення;

M – маса структурного зрушення;

V – швидкість структурного зрушення [260].

Показник інтенсивності структурного зрушення відіграє роль індикатора рівня домінантності структурних зрушень в економіці. Так, висока інтенсивність притаманна структурним зрушенням із високим ступенем впливу на функціонування економічної системи, враховуючи превалювання таких структурних зрушень над іншими та поступовим збільшенням їх маси у часі. Як правило, структурні елементи, котрі займають більший обсяг в економічній структурі, характеризуються більшим рівнем стійкості протягом

короткострокових та середньострокових періодів, а отже, розрахунок інтенсивності структурних зрушень для них доцільний у довгостроковому періоді.

Загальна динаміка зміни інтенсивності структурних зрушень різних структурних елементів відображає еволюцію економічної системи шляхом оновлення своєї структури. Однією з особливостей структурних зрушень з високим рівнем інтенсивності являється тривале збереження їх маси протягом часу та його поступове згасання, що виражається в понятті інерційності цих процесів. Інтенсивність структурного зрушення також знаходиться в прямій залежності від величини його потенціалу, який являє собою співвідношення обсягів ресурсів структурних елементів економіки та активності їх функціонування. І якщо обсяг ресурсів має чітке матеріальне вираження, то рівень активності являється суб'єктивною складовою потенціалу структурного зрушення та відповідає рівню інтенсивності реалізації інтересів суб'єктів економічної системи або їх груп. У процесі протікання структурного зрушення такий потенціал може як зростати, стимулюючи його подальший розвиток, так і зменшуватись, утворюючи тенденції щодо переходу у фазу інерційного розвитку.

Для дослідження динаміки структурних зрушень на основі використання показників їх маси використовується показник еластичності зростання за секторами або видами економічної діяльності в загальній структурі економіки. Цей показник можна виразити у вигляді формули

$$EL_i = \frac{Is_{ij}}{Iz_j}, \quad (3.10)$$

де EL_i – показник еластичності зростання i -того сектора;

Is_{ij} – індекс структурного зрушення в i -тому секторі економіки за j -тий період;

Iz_j – індекс структурного зрушення в загальній структурі економіки за j -тий період.

Даний показник відображає ступінь реагування певного сектора на зміни в загальній структурі економіки. При значенні $EL_i \geq 1$ рівень еластичності високий,

тобто сектор чутливо реагує на зміни в загальній структурі, при $0 \leq EL_i \leq 1$ рівень еластичності середній або низький, залежно від наближення до нижньої чи верхньої межі, при $EL_i \leq 0$ еластичність сектора від'ємна, що свідчить про високу ступінь закритості такого сектора по відношенню до загальної структури. Дані показники відображають синхронність змін у загальній структурі економіки по відношенню до кожного її сектора. Агрегований показник еластичності розраховується як середнє значення показників за усіма секторами та відображає загальну тенденцію функціонування економіки.

Таблиця 3.6

Показник еластичності видів економічної діяльності за період
з 2010 до 2015 рр.

Види економічної діяльності	Еластичність зростання, EL_i
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2,57
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,75
Переробна промисловість	0,69
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1,17
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,16
Будівництво	0,56
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1,24
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1,09
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,37
Інформація та телекомунікації	1,43
Фінансова та страхова діяльність	0,12
Операції з нерухомим майном	1,26
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,30
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,02
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1,48
Освіта	0,65
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,68
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1,40
Надання інших видів послуг	0,94
Агрегований показник еластичності за секторами	0,99

Примітка. Складено автором за [79; 226; 265]

Розглянемо більш диференційовані та різнокритеріальні показники оцінки структурних зрушень у вигляді таблиці (додаток Ж).

Особливої уваги заслуговує коефіцієнт ефективності структурних зрушень, який розраховується за допомогою індексів структурних зрушень доданої вартості і-го сектора в загальній сукупності у відсотковому вираженні та індексу структурного зрушення випуску і-того сектора в загальній структурі. Математично коефіцієнт ефективності структурних зрушень можна виразити таким чином:

$$K_{\text{EFsz}} = \frac{I_{\text{zdvi}}}{I_{\text{zwi}}}, \quad (3.17)$$

де K_{EFsz} – коефіцієнт ефективності структурних зрушень;

I_{zdvi} – індекс структурного зрушення і-того сектора в структурі валової доданої вартості, %;

I_{zwi} – індекс структурного зрушення випуску і-того сектора в загальній структурі, %.

При цьому індекс структурного зрушення розраховується за наступними формулами:

$$I_{\text{zdvi}} = \frac{DV_{ij}}{DV_{ij-1}}, \quad (3.18)$$

де DV_{ij} , DV_{ij-1} – частка і-го сектора в структурі валової доданої вартості у відсотковому вираженні відповідно за поточний та попередній період j ;

$$I_{\text{zwi}} = \frac{W_{ij}}{W_{ij-1}}, \quad (3.19)$$

де W_{ij} , W_{ij-1} – частка випуску і-го сектора в загальній структурі у відсотковому вираженні відповідно за поточний та попередній період.

Проведемо розрахунки коефіцієнту ефективності структурних зрушень на основі використання статистичних даних, які відображають стан національної економіки.

Таблиця 3.7

Розрахунок коефіцієнта ефективності структурних зрушень за видами економічної діяльності за 2010 – 2015 роки

Вид економічної діяльності	Індекс структурного зрушення випуску в загальній структурі	Індекс структурного зрушення валової доданої вартості в загальній структурі	Коефіцієнт ефективності структурного зрушення
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	1,68	1,62	0,96
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,89	0,81	0,91
Переробна промисловість	0,87	0,90	1,04
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1,07	0,96	0,89
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,64	0,56	0,87
Будівництво	0,81	0,60	0,74
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1,10	0,96	0,87
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1,04	0,88	0,85
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,73	0,73	1,00
Інформація та телекомунікації	1,18	1,19	1,01
Фінансова та страхова діяльність	0,62	0,60	0,97
Операції з нерухомим майном	1,11	1,16	1,04
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,13	1,11	0,98
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,01	0,99	0,98
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1,21	1,04	0,86
Освіта	0,85	0,84	0,99
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,86	0,72	0,84
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1,17	1,10	0,94
Надання інших видів послуг	0,97	0,91	0,93

Примітка. Складено автором за [79]

Дані таблиці 3.7 свідчать про відносно рівноважні тенденції динаміки ефективності структурних зрушень в національній економіці, що свідчить про відсутність суттєвих змін в її структурі протягом періоду, який досліджується. Найбільш ефективні структурні зрушення відбулися у наступних ВЕД: переробна

промисловість, операції з нерухомим майном, тимчасове розміщення й організація харчування, інформація та телекомунікації, освіта.

Структурні зрушення в економіці можуть досліджуватися також на основі інтегральних показників (додаток 3).

Базуючись на індексних підходах до оцінювання структурних зрушень К. Гатєва, В. Рябцева, А. Салаї, доцільно здійснити їх корегування шляхом проведення математичної ідентифікації позитивності та негативності динаміки зміни показників структурних елементів [306]:

$$I_{\text{В.РЯБЦЕВА}_{\text{СК}}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}} * \frac{\sum |d_1 - d_0|}{\sum (d_1 - d_0)}. \quad (3.33)$$

$$K_{\text{К.ГАТЄВА}_{\text{СК}}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum d_1^2 + \sum d_0^2}} * \frac{\sum |d_1 - d_0|}{\sum (d_1 - d_0)}; \quad (3.34)$$

$$I_{\text{А.САЛАІ}_{\text{СК}}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\frac{\sum (d_1 + d_0)^2}{n}}} * \frac{\sum |d_1 - d_0|}{\sum (d_1 - d_0)}; \quad (3.35)$$

d_0 – питома вага (частка) структурного елемента в загальній сукупності за базовий період;

d_1 – питома вага (частка) структурного елемента в поточному періоді

n – кількість градацій

Скориговані індекси враховують зниження чи зменшення частки структурного показника, а отже, дає змогу ідентифікувати позитивність або негативність протікання змін в економічних процесах.

Отже, можна провести дослідження динаміки часток видів економічної діяльності в наповненні ВВП, використовуючи скориговані індекси структурних зрушень Рябцева, Гатєва та Салаї (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8

Аналіз зрушень у структурі наповнення ВВП за видами економічної діяльності за період з 2010 – 2015 роки*

Види економічної діяльності	Скорегований індекс Рябцева	Скорегований індекс Гатєва	Скорегований індекс Салаї
Сільське, лісове та рибне господарство	0,14	0,09	0,12
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-0,08	-0,04	-0,07
Переробна промисловість	-0,05	-0,04	-0,05
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	0,06	-0,03	0,06
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-0,12	-0,07	-0,11
Будівництво	-0,08	-0,06	-0,07
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,03	0,02	0,03
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,07	-0,05	0,06
Тимчасове розміщування й організація харчування	-0,08	-0,05	-0,08
Інформація та телекомунікації	0,07	0,05	0,06
Фінансова та страхова діяльність	-0,19	-0,10	-0,13
Операції з нерухомим майном	0,06	0,04	0,06
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,16	0,11	0,16
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,06	-0,04	0,06
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,13	0,07	0,13
Освіта	-0,10	-0,06	-0,09
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-0,08	-0,05	-0,08
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,18	0,12	0,16
Надання інших видів послуг	-0,09	-0,06	-0,06

Примітка. Складено автором за [265; 79]

(*дані наведено без урахування окупованих територій)

Розраховані дані свідчать про наявність суттєвих структурних зрушень у секторі професійної та наукової діяльності, мистецтва, спорту, розваг і

відпочинку, що свідчить про позитивну тенденцію щодо зростання сфери послуг у наповненні ВВП. Дані вказують на тенденцію скорочення обсягів фінансової інфраструктури економіки, що свідчить про погіршення умов функціонування суб'єктів цього сектора.

Також відбувається зростання частки сектора сільського господарства. У цілому, аналіз вихідних даних показує фіксацію структури економіки з переважною часткою переробної промисловості, сільського господарства, оптової та роздрібною торгівлі, але перший сектор має стіку тенденцію до зростання.

До альтернативних коефіцієнтів, які вимірюють структурні зрушення, слід віднести коефіцієнти оптимальності структури економіки. Вони засновані на комплексному аналізі структурних зрушень з точки зору акумулятивного впливу структурної трансформації на стан економічної системи. Роздивимось такі альтернативні коефіцієнти у вигляді таблиці (додаток И).

Для аналізу оптимальності структури економіки застосовується коефіцієнт структурної незалежності, який відображає ступінь насичення економічного середовища ресурсами, що мають внутрішнє походження, а отже, не залежать від коливань кон'юнктури на світовому ринку. Такий показник можна виразити у вигляді формули

$$K_{soe} = \frac{Ex}{Im}, \quad (3.36)$$

де K_{soe} – коефіцієнт структурної незалежності економіки;

Ex – обсяги сукупного експорту;

Im – обсяги сукупного імпорту [22, с. 17].

При значеннях даного коефіцієнта $K_{soe} > 1$ економічна структура демонструє ознаки оптимальності своєї структури, що проявляється у вигляді позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу. Коли $K_{soe} < 1$ – це свідчить про зростання залежності від зовнішніх ресурсів. Для встановлення закономірностей та використання порівняльних характеристик цей коефіцієнт доцільно розраховувати на основі статистичних даних за достатній проміжок часу.

Проведемо оцінювання структурних зрушень в економіці за допомогою коефіцієнту структурної незалежності (табл. 3.9). У дослідженому періоді коефіцієнт структурної незалежності переважно знаходяться нижче границі, яка передбачає досягнення структурної незалежності економіки. Тим не менш, протягом періоду спостерігається перемінливе наближення до встановленої границі, що, з одного боку, демонструє відносну стійкість економічних процесів даного рівня, а з іншого – свідчить про відсутність суттєвих змін в економічній структурі на шляху її оптимізації та зменшення залежності від коливань світової кон'юнктури.

Таблиця 3.9

Аналіз структурної незалежності економіки України
за період 2010 – 2015 рр.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт товарів та послуг, млн дол США	507869	647608	670319	629401	771129	1044541
Імпорт товарів та послуг, млн дол США	551402	733526	791844	764730	826764	1084016
Коефіцієнт структурної незалежності економіки	0,92	0,88	0,85	0,82	0,93	0,96

Примітка. Складено автором за [265]

Далі розглянемо показники оптимальності структури економіки, які диференційовані за іншими критеріями та визначимо їх основні характеристики у вигляді таблиці (додаток І).

На основі проведеного аналізу альтернативних коефіцієнтів структурних зрушень було розроблено коефіцієнт, який відображає рівень взаємозв'язку структурних зрушень, які відбуваються в національній економіці, та рівня її наповнення фінансовими ресурсами, а також динаміки її економічного зростання у вигляді кінцевого показника. Інтегральний коефіцієнт кореляції структурних зрушень розраховується за формулою

$$IK_{ksz} = \frac{\sum_{i=1}^n V_{szEk}}{V_{szEx} + V_{szPii} + V_{szVzb}}, \quad (3.37)$$

$$V_{szVvp}$$

де V_{szEk} - сума швидкостей структурних зрушень, які відбулися в структурі економіки;

V_{szEx} - швидкість структурних зрушень в обсягах експорту;

V_{szPii} - швидкість структурних зрушень в обсягах прямих іноземних інвестицій;

V_{szVzb} - швидкість структурних зрушень в обсягах валового зовнішнього боргу;

V_{szVvp} - швидкість структурних зрушень в обсягах ВВП.

Швидкість структурних зрушень в даному випадку розраховується з використанням індексу структурних зрушень Рябцева, оскільки в такому вигляді являється можливим порівняння різнопорядкових величин.

$$V_{sz} = \frac{I_{szR}}{T}, \quad (3.38)$$

де I_{szR} - індекс структурного зрушення за методом Рябцева розраховується за формулою $I_{szR} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}}$, де d_1 та d_0 - відповідно значення показника у поточний та базовий періоди, T - сукупний період, який досліджується.

Виключення займає швидкість структурних зрушень в обсягах ВВП, оскільки в даному випадку відбувається ідентифікація економічного зростання, а тому індекс розраховується за формулою скорегованого індексу Рябцева:

$$I_{\text{Рябцева скор}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}} * \frac{\sum |d_1 - d_0|}{\sum (d_1 - d_0)} \quad (3.39).$$

Шкала вимірювання коефіцієнту знаходиться від -1 до 1. Чим ближче значення коефіцієнту до -1, тим більший негативний взаємний вплив зрушень у структурі економіки та її наповнення фінансовими ресурсами, чим ближче значення до +1 тим більший позитивний взаємний вплив між зрушеннями в структурі економіки та наповненням фінансовими ресурсами.

Таким чином, можна відмітити, що в період з 2001 по 2005 роки відбувався позитивний взаємний вплив наповнення фінансовими ресурсами економіки та зрушеннями в її структурі. Період з 2005 по 2010 роки позначився порівняно низьким рівнем кореляції змін в структурі економіки та її фінансового наповнення. Найбільш негативна ситуація склалась в період з 2010 по 2015 роки, коли в структурі економіки відбувалися найбільш суттєві зміни за порівняльної шкалою по періодам, які досліджуються, але такі зрушення призвели до суттєвого погіршення динаміки розвитку економіки.

Таблиця 3.10

Оцінювання залежності структурних зрушень в економіці за допомогою інтегрального коефіцієнту

Швидкість структурних зрушень	2001-2005 роки	2005-2010 роки	2010-2015 роки
V_{szEk}	0,54	0,52	0,59
V_{szEx}	0,08	0,04	0,04
V_{szPii}	0,11	0,09	0,01
V_{szVzb}	0,06	0,10	0,01
V_{szVvp}	0,08	0,05	-0,04
IK_{ksz}	0,17	0,10	-0,42

Примітка. Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [79]

Проведемо агрегаційний аналіз динаміки структурних зрушень в економіці за період з 2001 по 2015 використовуючи різні показники та індекси (таблиця 3.11).

Таблиця 3.11 Оцінювання структурних зрушень в національній економіці з 2001-2015 роки

Роки	2001	2005	2010	2015*	2001-2015 (2014-2015*)				2001-2005				2005-2010				2010-2015 (2014-2015*)			
	% у ВВП	% у ВВП	% у ВВП	% у ВВП	Маса	Індекс Рядцева скоригований	Еластичність структ. зруш.	Ефективність структ. зруш.	Маса	Індекс Рядцева скоригований	Еластичність структ. зруш.	Ефективність структ. зруш.	Маса	Індекс Рядцева скоригований	Еластичність структ. зруш.	Ефективність структ. зруш.	Маса	Індекс Рядцева скоригований	Еластичність структ. зруш.	Ефективність структ. зруш.
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	14,05	9,22	7,92	13,34	-0,71	-0,03	0,94	0,91	3,42	-0,12	0,37	0,97	-1,30	-0,11	0,76	0,97	5,42	0,14	2,66	0,97
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	5,01	4,04	4,86	4,44	-0,57	-0,06	0,87	1,35	-0,33	-0,08	0,64	1,20	0,82	0,15	1,35	1,22	-0,42	-0,07	0,79	0,92
Переробна промисловість	36,12	38,88	32,88	28,79	-7,34	-0,11	0,77	0,91	-4,17	0,02	1,14	1,05	-6,01	-0,07	0,73	0,84	-4,09	-0,05	0,70	1,04
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	5,57	3,37	3,98	4,22	-1,35	-0,14	0,73	0,72	0,50	-0,14	0,27	1,03	0,61	0,09	1,31	0,78	0,24	0,06	1,15	0,89
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,08	1,04	1,03	0,64	-0,44	-0,25	0,54	0,78	-0,31	-0,03	0,93	1,00	-0,01	-0,17	0,98	0,91	-0,38	-0,12	0,09	0,87
Будівництво	5,00	5,79	5,56	4,50	-0,50	-0,05	0,89	0,58	-0,71	0,07	1,29	0,90	-0,23	-0,14	0,93	0,87	-1,06	-0,08	0,54	0,74
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	8,34	9,75	12,00	13,11	4,76	0,22	1,64	0,82	1,30	0,07	1,31	0,98	2,25	0,05	1,40	0,96	1,11	0,03	1,23	0,87
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7,03	7,13	6,87	7,06	0,03	0,00	1,00	0,73	-0,31	0,05	1,03	0,88	-0,25	-0,07	0,94	0,98	0,18	0,08	1,06	0,85
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,56	0,62	0,92	0,61	0,04	0,04	1,09	1,02	-0,20	0,05	1,18	0,85	0,30	0,22	1,83	1,19	-0,31	-0,11	0,18	1,00
Інформація та телекомунікації	2,49	2,69	2,82	3,39	0,90	0,15	1,41	0,88	0,27	0,04	1,14	0,90	0,14	0,08	1,09	0,97	0,57	0,07	1,49	1,01
Фінансова та страхова діяльність	2,09	3,29	4,09	2,57	0,48	0,10	1,26	1,04	-0,67	0,26	2,06	1,07	0,81	0,13	1,42	1,00	-1,52	-0,19	0,10	0,97
Операції з нерухомим майном	2,50	2,90	3,80	4,20	1,71	0,25	1,77	0,87	0,39	0,06	1,30	0,93	0,90	0,12	1,53	0,90	0,40	0,06	1,26	1,04
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,27	1,55	2,24	2,56	1,29	0,34	2,14	0,82	0,49	0,08	1,41	0,92	0,69	0,16	1,76	0,90	0,32	0,16	1,35	0,99
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,64	0,76	1,03	1,04	0,40	0,24	1,70	0,84	0,05	0,07	1,36	0,91	0,27	0,13	1,61	0,93	0,00	0,06	1,00	0,99
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2,64	2,90	3,03	3,52	0,88	0,14	1,37	0,99	0,58	0,05	1,18	1,14	0,13	0,03	1,08	1,01	0,49	0,12	1,39	0,86
Освіта	2,62	2,84	3,41	2,86	0,24	0,04	1,10	0,90	-0,20	0,09	1,16	1,00	0,57	0,10	1,35	0,91	-0,55	-0,10	0,61	1,00
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,09	2,19	2,58	2,12	0,03	0,01	1,02	0,90	-0,32	0,07	1,09	1,02	0,39	0,12	1,30	1,04	-0,46	-0,10	0,57	0,85
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,31	0,40	0,42	0,49	0,17	0,22	1,63	0,94	0,15	0,10	1,52	1,01	0,02	0,14	1,09	0,98	0,06	0,18	1,37	0,95
Надання інших видів послуг	0,57	0,63	0,56	0,54	-0,03	-0,03	0,94	0,87	0,06	0,07	1,19	0,98	-0,07	-0,10	0,81	0,94	-0,02	-0,09	0,90	0,94
Інтегральний коефіцієнт кореляції структурних зрушень					0,17				0,16				0,10				-0,42			

Примітка: розраховано автором (*дані наведено без урахування зони проведення антитерористичної операції)

На основі даних таблиці можна зробити наступні висновки щодо структурних зрушень у вітчизняній економіці за період з 2001 по 2015 роки. Аналіз динаміки маси структурного зрушення за видами економічної діяльності показує, що найбільше скорочення відбувається в питомій вазі переробної промисловості, що на фоні середньої величини показника індексу Рябцева свідчить про середнє, не порівняльне, зниження обсягів даного сектора відповідно до його вихідного базового показника. Відносно низька еластичність даного сектору говорить про його закритість відповідно до агрегованої динаміки сукупних структурних зрушень. Показник ефективності вище середнього, але менше одиниці, що для даного сектору на фоні від'ємної динаміки маси свідчить про недостатність його технологічного розвитку. Оскільки сектор має високий рівень структуроутворюючих характеристик, а також здатен поєднувати швидкість та ефективність поглинання технологій, зниження інтенсивності його функціонування являється суттєвою перешкодою на шляху розвитку національної економіки, подолання чого можливе шляхом стимулювання його технологічного оновлення. Збільшення рівня еластичності можливо шляхом підвищення рівня інтегрованості цього сектору до інших секторів, що являється передумовою забезпечення ефективності його функціонування.

Найістотніше збільшення на порівняльному рівні відбулося в питомій вазі оптової та роздрібною торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів, при цьому скорегований індекс Рябцева для даного сектору за визначений період знаходиться на верхній межі порівняльного рівня, що свідчить про істотність збільшення питомої ваги відповідно до вихідного показника. Високий показник еластичності вказує на здатність сектора реагувати на зміни в загальній структурі, але при низькому показнику ефективності така реакція не має належного рівня результативності. Даний вид економічної діяльності являється одним з основних елементів сектору послуг, але зростання його питомої ваги являється дуальною тенденцією, оскільки ступінь його взаємозв'язку з інноваційним ядром економічних процесів носить опосередкований характер, що нехарактерно, наприклад, для переробної промисловості. Тим не менш, зростання рівня

інтенсивності торгівельних операцій в економічній системі, особливо на фоні синхронізації з сукупною динамікою структурних зрушень дозволяє формувати оптимальний адаптивний рівень обороту капіталу, що позитивно впливає на стан економічної системи.

Динаміка індексу Рябцева, який визначає чисту відносну величину зміни кількісних характеристик структурного елемента відносно базового показника демонструє максимальне значення збільшення питомої ваги професійної, наукової та технічної діяльності, але при незначній масі таку динаміку слід інтерпретувати як дуже повільне зростання. Дана тенденція свідчить про неефективність реалізації інноваційного напрямку економічної політики. Враховуючі тенденції розвитку сучасних економічних систем, без розвитку секторів, які формують інноваційне ядро економічних процесів, неможливе якісне оновлення структури економіки та її модернізація.

У секторі водопостачання, каналізації та поводження з відходами спостерігається найнижчий рівень еластичності та відносно низький показник ефективності. Дана тенденція свідчить про замкненість даного сектору та, враховуючи показник маси в порівняльному значенні, досить інертний його розвиток. Сектор муніципальної інфраструктури являється базовим для розвитку інших секторів, а отже потребує стимулювання технологічного оновлення. У секторі будівництва за досліджуваний період спостерігається найменший рівень ефективності структурного зрушення, що на фоні низького показника маси на порівняльному рівні, а також низькому індексі Рябцева свідчить про відсутність суттєвих структурних зрушень, зі збереженням неефективної структури даного ВЕД.

Сектор добувної промисловості і розроблення кар'єрів демонструє найбільший показник ефективності структурного зрушення протягом періоду, який досліджується, така тенденція сформувалася протягом 2001-2005 років та закріпилася протягом 2005-2010 року, що надає змогу зробити висновок про достатній порівняльний рівень ефективності його функціонування. У період з 2010-2015 рр. дана тенденція не підтверджується, і останній період позначився

помірним значенням зазначеного показника. Зростання показника ефективності функціонування добувного сектору являється позитивною тенденцією щодо його розвитку та свідчить про підвищення його технологічного рівня.

Аналізуючи період з 2010 по 2015 рр. спостерігаються наступні зрушення. Сектор сільського, лісового та рибного господарства показав найбільш істотне збільшення як по відношенню до загальної структури, так і по відношенню до вихідного показника, про що свідчить максимальне порівняльне значення маси структурного зрушення та індексу Рябцева, причому таке збільшення відбувалося на фоні максимального порівняльного показника еластичності та помірного показника ефективності, що вказує на позитивні тенденції розвитку цього сектору.

Спостерігається суттєве зменшення питомої ваги переробної промисловості в порівняльному значенні, та незначне зменшення по відношенню до вихідного показника, на фоні істотного порівняльного значення коефіцієнту ефективності. Це свідчить про часткове покращення структури цього сектору при не досить великих структурних зрушеннях в його внутрішній структурі. Тим не менш, скорочення питомої ваги даного сектору являється негативною тенденцією, оскільки даний сектор має найбільш вагомий рівень структуроутворюючих характеристик.

Максимальне скорочення обсягів фінансової та страхової діяльності відносно базового показника при значному зменшенні питомої ваги свідчить про негативні тенденції функціонування даного сектору, що при незначному показнику еластичності збільшує рівень його замкненості відносно загальної динаміки структурних зрушень. Дана тенденцію найбільш істотно формує відсутність суттєвих зрушень в напрямі інституційно-правового забезпечення його розвитку, що особливо стосується ринку цінних паперів. Даний сектор являється джерелом інвестиційного забезпечення економічних процесів, а отже потребує стратегічного оптимізуючого впливу за рахунок впровадження інструментів структурної політики. Максимальний показник ефективності в порівняльному значенні для операцій з нерухомим майном при незначному збільшенні питомої ваги у порівняльному значенні вказує на збільшення рівня продуктивності

функціонування даного виду економічної діяльності. Така динаміка являється позитивною тенденцією, яка формує якісні зрушення в секторі сфери послуг.

Аналіз інтегрального коефіцієнту кореляції структурних зрушень показує, що за період з 2001 по 2005 рр. відбувався позитивний взаємний вплив наповнення фінансовими ресурсами економіки та зрушеннями в її структурі; період з 2005 по 2010 рр. позначився порівняно низьким рівнем кореляції змін в структурі економіки та її фінансового забезпечення. Найбільш негативна ситуація склалася в період з 2010 по 2015 рр., коли в структурі економіки відбувалися найбільш суттєві зміни за порівняльною шкалою по періодам, які досліджуються, але такі зрушення призвели до суттєвого погіршення динаміки розвитку економіки.

Отже, методична основа дослідження структурних зрушень являє собою досить розгалужену систему оцінювання показників функціонування економіки. Залежно від цілей проведення аналізу, а також від обсягів наявної статистичної або іншої потрібної інформації, можливе використання найбільш адаптованих до потреб зведення аналітичних даних індексів, коефіцієнтів та інших показників, які ідентифікують структурні зрушення в економіці. Пріоритетність вибору того чи іншого показника структурних зрушень повинна засновуватись на паралельних порівняльних розрахунках суміжних індексів з метою найбільш чіткого відображення процесів, які досліджуються.

Градація методик дослідження структурних зрушень відбувається від достатньо простих показників, які виступають індикаторами змін у структурі економіки, до більш складних, котрі агрегують кількісні характеристики таких змін та відображають якісні трансформації економічної системи. Важливим елементом формування системи оцінювання структурних зрушень виступає методика нормування показників, які відображають такі зміни в економіці, що значно спрощує процес оцінки отриманих даних, і що не є характерним для показників з порівняльною відносною шкалою. Завдяки нормуванню показників можна привести їх у вигляд, який має визначену шкалу порівняння, та може використовуватись для оцінювання різнопланових і різнорівневих процесів з метою приведення отриманих даних в єдину порівняльну систему. До того ж, таке

порівняння повинно визначатися з урахуванням особливостей функціонування структурних зрізів економіки, які досліджуються. Ще однією з особливостей показників структурних зрушень являється їх чутливість, тобто рівень здатності реагувати на зміни в структурі економіки. Так, найбільшою чутливістю характеризується квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень Казинця, який вимірюється в інтервалі від 0 до 1000%.

Разом з тим трансформація економіки відбувається не тільки у вигляді явних структурних зрушень, які можуть бути досліджені суто математично, адже структурні зрушення можуть відбуватися в певних напрямках, що відображають сукупний еволюційний шлях економічних систем. Тому необхідним є застосування коефіцієнтів вагомості на основі теоретичного обґрунтування важливості зростання того чи іншого структурного елемента або їх визначеної сукупності, що передбачає наявність певної стратегії оцінювання якості трансформації економіки. Такий метод ураховує якісні перетворення в процесі зміни циклів існування структур та актуалізує наявні проблеми й сукупні тенденції функціонування економіки. Важливим є використання показників оптимальності структури економіки, оскільки вони можуть відображати як ступінь її адаптивності до глобальних економічних процесів, так і враховувати рівень ефективності взаємодії її структурних елементів.

3.3. Економіко-математичне моделювання впливу факторів на основні макроекономічні показники держави

Для пошуку потенційних можливостей стимулювання економічного розвитку держави вагомим є аналіз факторів, які впливають на макроекономічні показники, за допомогою економіко-математичного моделювання. Для проведення оцінювання потенційних можливостей зростання ВВП у роботі пропонується економічна прогнозна модель росту ВВП залежно від різних чинників. Економіка являється системою яка здатна до самоорганізації, тобто системою в якій

виникають синергетичні ефекти. Багатокритеріальна взаємозалежність параметрів на вихідному стані системи в певний інтервал часу, які агрегуються в результативному показнику її функціонування – ВВП, та факторів які спричиняють дію на такі параметри, формує кореляцію ендогенних процесів системи. Виявлення факторів які найбільш суттєво впливають на формування вихідних параметрів можливо здійснювати на основі математичного аналізу таких взаємозалежностей. Побудова прогнозних моделей передбачає, виявлення апріорних взаємозалежностей на основі аналізу певного періоду. Вірогідність настання певних прогнозів являється суто математичною а отже має достатню високий рівень реалістичності [483]. Так за змістом основна мета прогнозної моделі, що розробляється, полягає у встановленні оптимального рівня та співвідношення факторів, котрі впливають на ВВП, – витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт, обсягів прямих інвестицій в Україну та з України, середньомісячного доходу населення, експорту й імпорту товарів та послуг, мінімальної заробітної плати, місячного прожиткового мінімуму, обсягу капітальних інвестицій і середньооблікової кількості штатних працівників. Ці фактори становлять систему, що впливає на загальну величину ВВП. Оцінювання впливу різних факторів на зростання ВВП виконано із застосуванням регресивно-функціонального аналізу [245].

Для побудови регресійної моделі слід здійснити вибір можливих факторів, які впливають на показник ВВП. Фактор повинен мати кількісну оцінку та наявну статистику.

У роботі було обрано наступні фактори:

Y – ВВП у фактичних цінах, млн грн;

X1 – витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт, млн грн;

X2 – обсяги прямих інвестицій в Україну, млн дол. США;

X3 – обсяги прямих інвестицій з України, млн дол. США;

X4 – середньомісячний наявний дохід штатних робітників, млн грн;

X5 – експорт товарів і послуг, млн грн;

X6 – імпорт товарів і послуг, млн грн;

X7 – мінімальна заробітна плата, грн;

X8 – місячний прожитковий мінімум, грн;

X9 – обсяг капітальних інвестицій, млн грн.

При обранні періоду для проведення аналізу враховувалася фактична наявність даних про зазначені показники та їх достатність для побудови оптимальної економіко-математичної моделі. Поквартальна статистика цих факторів з 2004 до 2015 р. представлена у (додатку І.1).

Для відображення взаємозв'язку ВВП з кожним окремим фактором спочатку використаємо однофакторну регресійну модель, яка в загальному випадку має наступний вигляд:

$$y_i = f(x_i, A) + E_i, \quad i=1, 2, \dots, n, \quad (3.40)$$

де y_i – значення показника, який моделюється, в i -ому періоді;

x_i – значення фактора в i -ому періоді;

A – сталі коефіцієнти (параметри моделі);

E_i – випадкова величина, що відображає ту частину варіації показника y_i , яка не пояснюється відповідними змінами фактора x_i ;

n – кількість періодів розгляду даних [201; 406].

Чим нижче рівень можливих значень випадкової величини E , тим точніше описується процес взаємодії фактора x з показником y . Тому параметри регресійної моделі знаходяться з умови мінімізації суми квадратів відхилень

$$S = \sum (y_i - f(x_i, A))^2 \rightarrow \min. \quad (3.41)$$

Для побудови регресійних залежностей використаємо емпіричний та логічний підходи. Емпіричний підхід полягає у детальному аналізі вихідних даних шляхом графічного представлення залежності y від x у вигляді лінії, а також побудови ряду пробних залежностей і вибору тієї з них, котра забезпечує необхідний рівень точності та володіє необхідним набором властивостей. Будемо вважати, що приріст показника проходить пропорційно зміні фактора, тому як регресійну модель використаємо лінійну [100, с. 7]:

$$y_i = a_0 + a_1 x_i, \quad i = 1, \dots, n \quad (3.42)$$

Параметр a_1 є коефіцієнтом регресії і показує, на скільки одиниць у середньому зміниться показник, якщо фактор зміниться на одиницю. Метою кореляційного аналізу є визначення степеня зв'язку між залежною та незалежною змінними. Коефіцієнт кореляції дає кількісну оцінку лінійного зв'язку між двома показниками. Він знаходиться за формулою

$$r = \frac{\text{cov}(X, Y)}{\sqrt{\text{var}(X) \text{var}(Y)}} = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2 \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2}}, \quad (3.43)$$

де $\text{cov}(X, Y)$ – ковариация змінних X та Y ;

$\text{var}(X), \text{var}(Y)$ – дисперсії змінних X та Y відповідно;

X_i – i -те значення змінної X ;

\bar{X} – середнє значення змінної X ;

Y_i – i -те значення змінної Y ;

\bar{Y} – середнє значення змінної Y .

Чим ближче значення коефіцієнта кореляції до одиниці, тим тісніший зв'язок. При $|r| = 1$ є функціональна залежність: усі точки графіку залежності у від x лежать на прямій. При $r = 0$ лінійної залежності немає. Якщо $r > 0$, то залежність пряма, тобто зі зростанням фактору зростає показник, якщо $r < 0$, то залежність обернена [201, с. 348].

Коефіцієнт детермінації R^2 – це частина дисперсії Y , пояснена рівнянням регресії. Він застосовується як критерій адекватності моделі і являє собою міру пояснювальної сили незалежної змінної X , тобто показує частку зміни (варіації) показника під дією фактора. Значення коефіцієнта детермінації знаходиться в межах від 0 до 1. Чим ближче R^2 до 1, тим більше варіація досліджуваного показника характеризується впливом фактора [406].

Для кожного фактора X_i побудуємо кореляційні поля Y та X_i , знайдемо рівняння регресії та визначимо його ступінь зв'язку з Y . Взаємозв'язок факторів $X_1 - X_9$ та Y (ВВП), а також відповідні рівняння регресії представлені на рис. (Додаток І).

Після того як знайдені рівняння лінійної регресії, проведемо оцінювання значимості параметрів рівняння в цілому.

Оцінювання значущості рівняння регресії в цілому проводиться на основі F - критерію Фішера, якому передуює дисперсійний аналіз. Згідно з основною ідеєю дисперсійного аналізу, загальна сума квадратів відхилень змінної у від середнього значення у розкладається на дві частини – регресійну сума квадратів відхилень $S^2_{\text{рег}}$ та остаточну сума квадратів відхилень $S^2_{\text{зал}}$.

$$\sum (y - \bar{y})^2 = \sum (\hat{y}_x - \bar{y})^2 + \sum (y - \hat{y}_x)^2, \quad (3.61)$$

де $\sum (y - \bar{y})^2$ – загальна сума квадратів відхилень;

$\sum (\hat{y}_x - \bar{y})^2$ – сума квадратів відхилень, пояснена регресією;

$\sum (y - \hat{y}_x)^2$ – залишкова сума квадратів відхилень, що характеризує вплив неврахованих у моделі факторів [201; 3; 14].

Таблиця 3.12

Схема дисперсійного аналізу

Складові дисперсії	Сума квадратів	Кількість ступенів вільності	Дисперсія на одну ступінь вільності
Загальна	$\sum (y - \bar{y})^2$	n-1	$S^2_{\text{заг}} = \frac{\sum (y - \bar{y})^2}{n - 1}$
Регресійна	$\sum (\hat{y}_x - \bar{y})^2$	m	$S^2_{\text{рег}} = \frac{\sum (\hat{y}_x - \bar{y})^2}{m}$
Залишкова	$\sum (y - \hat{y}_x)^2$	n-m-1	$S^2_{\text{зал}} = \frac{\sum (y - \hat{y}_x)^2}{n - m - 1}$

Визначення дисперсії на одну ступінь вільності призводить дисперсії до порівняльного виду. Зіставляючи регресійну та залишкову дисперсії в розрахунку на одну ступінь вільності, отримуємо величину F-критерію Фішера

$$F = \frac{S^2_{\text{рег}}}{S^2_{\text{зал}}} \quad (3.44)$$

Фактичне значення F-критерію Фішера порівнюється з табличним значенням $F(\alpha; k_1; k_2)$ при рівні значущості α і ступенях вільності $k_1 = m$ та

$k_2 = n - m - 1$. При цьому, якщо фактичне значення F-критерію більше табличного, то визнається статистична значимість рівняння в цілому.

Для парної лінійної регресії $m = 1$, тому:

$$F = \frac{S_{\text{рег}}^2}{S_{\text{зал}}^2} = \frac{\sum(\hat{y}_x - \bar{y})^2}{\sum(y - \hat{y}_x)^2} \cdot (n - 2) \quad (3.45)$$

Зв'язок між F-критерієм Фішера і t-статистикою Стюдента виражається рівністю

$$t = \sqrt{F}. \quad (3.46)$$

Результати дисперсійного аналізу містять оцінку параметрів регресії, що дозволяють перевірити достовірність моделі. Зокрема:

- регресійна сума квадратів відхилень $S^2_{\text{рег}}$ (дисперсія обумовлена регресією);
- остаточна сума квадратів відхилень $S^2_{\text{зал}}$ (дисперсія помилки моделі);
- фактичне значення статистичного F-критерію Фішера
- табличне значення статистичного F-критерію Фішера.

Таблиця 3.13

Результати дисперсійного аналізу для мультифакторної регресії*

Фактор	$S^2_{\text{рег}}$	$S^2_{\text{зал}}$	F	t
X ₁	4,36E+11	1,85E+09	235,6992	15,3525
X ₂	5,34E+11	5,18E+09	102,9154	10,14472
X ₃	6,78E+11	2,04E+09	333,3898	18,25896
X ₄	6,37E+11	2,94E+09	216,3406	14,70852
X ₅	7,31E+11	8,97E+08	815,0633	28,54931
X ₆	7,34E+11	8,21E+08	894,406	29,90662
X ₇	6,74E+11	2,13E+09	316,6458	17,79454
X ₈	6,81E+11	1,97E+09	345,568	18,58946
X ₉	2,52E+11	1,13E+10	22,2376	4,715676

Отже, $F_{\text{таб}} = 4,09$. Ураховуючи, що для кожного значення $F_{\text{розн}} > F_{\text{таб}}$, то отримані моделі є достовірними з імовірністю 0,95.

Порівняємо одержані t -критерії для коефіцієнтів рівнянь регресії з табличними значенням критерію Стюдента на рівні значимості 0,95 та числом ступенів вільності $n-k = 42$; $t_{таб} = 2,02$. Так як $t_{розр} > t_{таб}$ для всіх рівнянь, то це означає, що коефіцієнти всіх цих рівнянь є значимими.

Відповідно до проведеного дослідження на основі кореляційного аналізу можна стверджувати, що незалежні фактори X_1 (витрати на виконання наукових і науково-технічних робіт), X_2 (обсяги прямих інвестицій в Україну), X_3 (обсяги прямих інвестицій з України), X_4 (середньомісячний наявний дохід штатних робітників), X_5 (експорт товарів і послуг), X_6 (імпорт товарів і послуг), X_7 (мінімальна заробітна плата), X_8 (місячний прожитковий мінімум) та X_9 (обсяг капітальних інвестицій) необхідно включити в багатофакторну модель.

При побудові багатофакторної моделі важливим моментом є визначення функції f , яка задає форму залежності та відбору залежних факторів для включення в модель.

Основні етапами побудови регресійної моделі для заданого показника Y наведені в роботі [17, с. 79]:

1. Відбір системи факторів X_i , які впливають на показник Y на основі змістовного аналізу задачі. Побудова матриці коефіцієнтів кореляції Y та X_i .
2. Побудова регресійної моделі.
3. Оцінювання якості моделі.
4. Оцінювання впливу окремих факторів на показник Y .

Прогнозна регресійна модель ВВП має вигляд

$$Y_i = f(X_1, \dots, X_n) + e_i = Y_{pi} + e_i, \quad (3.47)$$

де Y_i – ВВП країни;

Y_{pi} – розрахункова залежна змінна;

X_1, \dots, X_n – фактори впливу на показник IPR;

$f(X)$ – деяка математична функція;

i – порядковий номер вибірки;

n – номер вибірки;

e_i – стохастична змінна, яка описує вплив неврахованих у моделі факторів.

При цьому вибірка X_1, \dots, X_n повинна задовольняти такі вимоги [387, с. 266]:

кожен з факторів повинен бути обґрунтований теоретично;

у перелік факторів доцільно включати тільки найважливіші фактори, які здійснюють суттєвий вплив на досліджуваний показник, при цьому кількість факторів не повинна перевищувати однієї третьої довжини часового ряду;

фактори не повинні бути лінійно залежні, однак повинні бути взаємопов'язані та корельовані.

Рівняння регресійної моделі матиме вигляд лінійної залежності

$$Y = a_0 + \sum_{i=1}^9 a_i X_i, \quad (3.66)$$

де a_i ($i = \overline{0,9}$) – коефіцієнти рівняння регресії, яке може бути знайдене за методом найменших квадратів.

У матричному вигляді оцінювання коефіцієнтів (матриця коефіцієнтів A) записується у вигляді

$$A = (X'X)^{-1} X'Y. \quad (3.67)$$

Для визначення оцінок коефіцієнтів, сформуємо вихідні матриці X та Y . Матриця X складається з одинадцяти стовпців: елементами першого стовпця є одиниці, а інші десять стовпців складаються з вибірових значень факторів X_i ($i = \overline{1,9}$). Елементами матриці Y є вибірові значення фактора Y .

Ці матриці, а також проміжні й остаточні результати розрахунку наведені у (додатку І.2).

У результаті одержуємо матрицю коефіцієнтів:

$$A = \begin{pmatrix} -28368,29089 \\ -17,39399 \\ 0,00173 \\ 0,00067 \\ 0,01367 \\ 1,20723 \\ -0,52849 \\ -0,000367 \\ 0,000321 \\ 0,36806 \end{pmatrix}$$

Таким чином, використавши методи економетричного аналізу, отримали наступне рівняння регресії:

$$Y = -28368,29088 - 17,39399 X_1 + 0,00172 X_2 + 0,00067 X_3 + 0,01367 X_4 + 1,20723 X_5 - 0,52849 X_6 - 0,000367 X_7 + 0,000321 X_8 + 0,36806 X_9.$$

Для перевірки адекватності та коректності отриманої прогнозної моделі проаналізуємо наступні параметри:

коефіцієнт детермінації:

$$R^2 = \frac{(\sum (y_i - \bar{y})(\hat{y}_i - \bar{y}))^2}{\sum (y_i - \bar{y})^2 \sum (\hat{y}_i - \bar{y})^2}, \quad (3.48)$$

$$R^2 = 0,98619;$$

коефіцієнт множинної кореляції:

$$R = \sqrt{R^2}, \quad (3.49)$$

$$R = 0,993075;$$

стандартна похибка:

$$SE = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (Y_i - \hat{Y}_i)^2}{n - m - 1}}, \quad (3.50)$$

$$SE = 15190,45398.$$

Значення коефіцієнта детермінації становить $R^2 = 0,98619$, що вказує на високий ступінь наближеності лінії регресії за шкалою Чеддока, пояснює 98,62 % дисперсії результуючого показника та свідчить про можливість отримання якісного прогнозу. Відповідно 1,38 % характеризують вплив інших, неврахованих у моделі факторів.

Наближення отриманого сукупного коефіцієнта кореляції до одиниці у побудованій моделі ($R = 0,993075$) вказує на наявність тісного взаємозв'язку між визначеними факторами та результуючим показником. Значний вклад у зростання ВВП здійснюють фактори X_2 , X_4 , X_5 та X_9 .

Статистичну значимість моделі перевіримо відповідно до наступної послідовності:

Перевірка методом F-тесту, який дозволяє дослідити значимість досліджуваної регресії.

Якщо регресія статистично значима, то для подальшого аналізу використовуються t-тести окремих коефіцієнтів регресії, які дозволяють виявити вплив досліджуваної змінної X_i на параметр Y за умови, що всі інші фактори залишаються незмінними [14; 189].

Проаналізуємо значимість регресії за допомогою F-тесту, метою якого є перевірка гіпотези H_0 про статистичну незначимість рівняння регресії, для чого порівнюється значення розрахункового (фактичного) $F_{розр}$ та табличного $F_{таб}$ значень F-критерію Фішера. При цьому $F_{розр}$ визначається із співвідношення

$$F_{розр} = \frac{\sum \frac{(\hat{y} - \bar{y})^2}{m}}{\sum \frac{(y - \hat{y})^2}{n - m - 1}} = \frac{r_{xy}^2}{1 - r_{xy}^2} \cdot \frac{n - m - 1}{m}, \quad (3.51)$$

де n – число розміру вибірки;

m – число параметрів при змінних.

$F_{розр}$ характеризує максимальне можливе значення критеріїв під впливом випадкових факторів зі ступенями свободи $k_1 = 9$, $k_2 = 30$.

Отримане значення $F_{розр} = 238,185514$ та відповідне йому $F_{таб} = 2,86$ задовольняє нерівність $F_{розр} < F_{таб}$, а отже, на рівні значимості $p = 0,05$ запропонована економіко-математична модель є статистично значимою.

Проаналізуємо значимість коефіцієнтів регресії за критерієм Стюдента. Відповідно до значень t -критерію висувається гіпотеза H_0 про випадковий характер показників, тобто незначну їх відмінність від нуля. Доведення гіпотези здійснюється за допомогою співставлення значень критерію $t_{розр}$ для оцінюваних коефіцієнтів регресії ($t_{розр} = \frac{b_i}{s_{b_i}}$) і $t_{таб}$ – максимального можливого значення критерію під впливом випадкових факторів при заданих ступенях свободи $k = 30$.

Відповідно до отриманих даних коефіцієнти регресії a_2, a_4, a_5, a_7 та a_8 є статистично значимими на рівні значущості $p = 0,05$ ($t_{\text{таб}} = 2,04$). При рівні значущості $p = 0,2$ коефіцієнт a_9 теж стає статистично значимим ($t_{\text{таб}} = 1,31$). Значення інших коефіцієнтів регресії є статистично незначними на рівні значущості $p = 0,05$.

Перевіримо значимість коефіцієнта детермінації R^2 за допомогою F -критерію Фішера. При цьому фактичне значення $F_{\text{розрах}}.$ визначимо за формулою

$$F_{\text{розрах}} = \frac{R^2}{1 - R^2} \cdot \frac{n - m - 1}{m} \quad (3.52)$$

Таблиця 3.14

Оцінювання значимості коефіцієнтів регресії за критерієм Стьюдента

Коефіцієнт регресії	t-статистика
a_0	-1,2411435
a_1	-0,951218
a_2	2,5033315
a_3	*0,178737
a_4	7,77427
a_5	2,66852
a_6	-1,32413
a_7	-4,011136
a_8	2,841564
a_9	1,43100

У нашому випадку $F_{\text{розрах}} = 238,18551$. Порівнюючи отримане значення з $F_{\text{табл}}(9,30) = 2,86$, можемо стверджувати про статистичну значимість коефіцієнта детермінації на рівні значимості $p = 0,05$.

Незважаючи на те, що критерії Стьюдента та Фішера виконані, коефіцієнти рівняння регресії і саме рівняння є значимими, необхідно перевірити незалежні

змінні цього рівняння на мультиколінеарність. Звичайний спосіб виявлення мультиколінеарності – це побудова матриці коефіцієнтів парної кореляції, яка відображає силу зв'язку між факторами. У випадку, коли коефіцієнти парної кореляції між незалежними факторами входять у відповідний проміжок, можна говорити про відповідний рівень мультиколінеарності.

Таблиця 3.15

Залежність мультиколінеарності від значень коефіцієнтів парної кореляції між незалежними факторами [387]

Значення коефіцієнтів парної кореляції між незалежними факторами	Рівень мультиколінеарності
$r = 0,85 - 1,0$	сильна
$r = 0,55 - 0,84$	помірна
$r = 0,25 - 0,54$	слаба
$r = 0 - 0,24$	відсутня

Складемо матрицю коефіцієнтів парної кореляції незалежних змінних $X_1 - X_9$ рівняння регресії:

$$r = \begin{pmatrix} r_{X_1X_1} & r_{X_1X_2} & r_{X_1X_3} & \dots & r_{X_1X_k} \\ r_{X_2X_1} & r_{X_2X_2} & r_{X_2X_3} & \dots & r_{X_2X_k} \\ r_{X_3X_1} & r_{X_3X_2} & r_{X_3X_3} & \dots & r_{X_3X_k} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ r_{X_kX_1} & r_{X_kX_2} & r_{X_kX_3} & \dots & r_{X_kX_k} \end{pmatrix}.$$

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9
X1	1,00000	0,72024	0,70455	0,91153	0,81195	0,86218	0,80955	0,80019	0,70142
X2	0,72024	1,00000	0,97021	0,77094	0,93846	0,89553	0,87369	0,88299	0,19933
X3	0,70455	0,97021	1,00000	0,72378	0,90865	0,85766	0,82373	0,82151	0,21471
X4	0,91153	0,77094	0,72378	1,00000	0,87669	0,91560	0,91742	0,91022	0,46471
X5	0,81195	0,93846	0,90865	0,87669	1,00000	0,98606	0,92159	0,92659	0,32803
X6	0,86218	0,89553	0,85766	0,91560	0,98606	1,00000	0,92621	0,93202	0,40766
X7	0,80955	0,87369	0,82373	0,91742	0,92159	0,92621	1,00000	0,99459	0,22792
X8	0,80019	0,88299	0,82151	0,91022	0,92659	0,93202	0,99459	1,00000	0,22298
X9	0,70142	0,19933	0,21471	0,46471	0,32803	0,40766	0,22792	0,22298	1,00000

Очевидно, що парні коефіцієнти кореляції деяких змінних дуже високі, що може вказувати на лінійну залежність змінних.

Загальніша перевірка передбачає застосування визначника матриці \mathbf{r} , який називається детермінантом кореляції і позначається $|\mathbf{r}|$. Числові значення детермінанта кореляції містяться на інтервалі $|\mathbf{r}| \in [0,1]$. Якщо $|\mathbf{r}| = 0$, то існує повна мультиколінеарність. Коли $|\mathbf{r}| = 1$ мультиколінеарність відсутня. Чим ближче $|\mathbf{r}|$ до нуля, тим упевніше можна стверджувати, що між пояснюючими змінними існує мультиколінеарність. Незважаючи на те, що числове значення $|\mathbf{r}|$ зазнає впливу дисперсії пояснюючих змінних, цей показник можна вважати точковою мірою рівня мультиколінеарності [17; 387].

Визначник складеної матриці парних коефіцієнтів кореляції дорівнює $1,69 \cdot 10^{-10}$, що практично рівно нулю. Це вказує на наявність мультиколінеарності в моделі.

Існують різні методи усунення колінеарності, наприклад, такі, що наведені нижче [262].

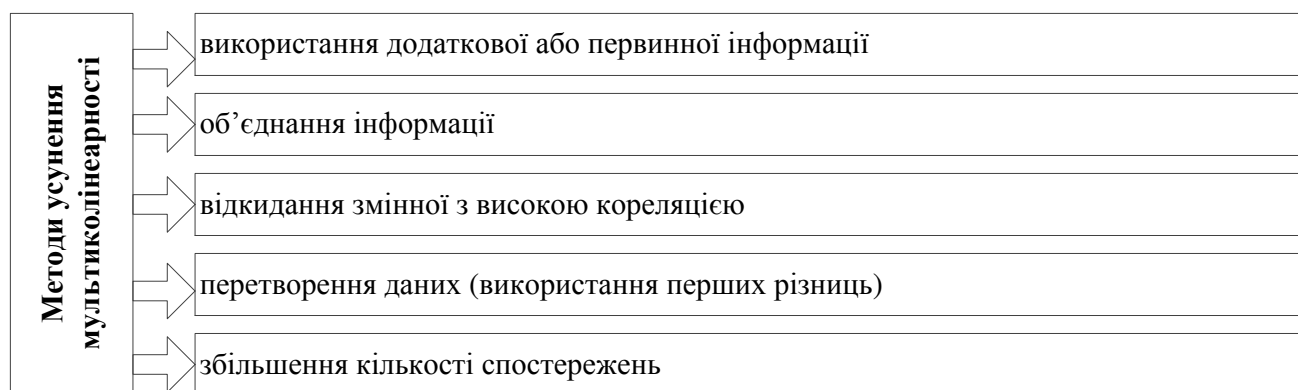

Рис. 3.9. Методи усунення мультиколінеарності

Застосуємо третій з наведених методів – відкидання змінних з високою кореляцією. У нашому випадку це будуть змінні $X_1, X_2, X_3, X_4, X_6, X_7$ та X_8 . Залишаються незалежні змінні X_5 та X_9 .

Перевіримо матрицю парних коефіцієнтів кореляції для цих змінних:

	X_5	X_9
X_5	1	0,328029
X_9	0,328029	1

Парний коефіцієнт кореляції досить малий, а визначник цієї матриці дорівнює 0,892397, що вказує на відсутність мультиколінерності.

Складемо рівняння регресії, що зв'язує Y (ВВП) з факторами X_5 та X_9 :

$$Y = 1,7805 X_5 + 0,53022 X_9 + 5219,3710.$$

коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,94122$;

коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,97016$;

стандартна похибка $SE = 28227,3330$

Наближення отриманого сукупного коефіцієнта кореляції $R = 0,97016$ до одиниці вказує на наявність тісного взаємозв'язку між визначеними факторами та результуючим показником. Значний вклад у зростання ВВП здійснюють фактори X_5 та X_9 . – експорт товарів і послуг та обсяг капітальних інвестицій.

Перевіримо статистичну значимість моделі. Проаналізуємо значимість регресії за допомогою F-тесту, метою якого є перевірка гіпотези H_0 про статистичну незначимість рівняння регресії: $k_1 = 2$, $k_2 = 37$, $F_{розр} = 296,24972$, $F_{таб} = 3,2399$. Табличне та розрахункове значення критерію Фішера задовольняє нерівність $F_{розр} < F_{таб}$, а отже, на рівні значимості $p = 0,05$ запропонована економіко-математична модель є статистично значимою.

Проаналізуємо значимість коефіцієнтів регресії за критерієм Стьюдента. Відповідно до значень t -критерію висувається гіпотеза H_0 про випадковий характер показників, тобто незначну їх відмінність від нуля.

Таблиця 3.16

Оцінювання значимості коефіцієнтів регресії за критерієм Стьюдента

Коефіцієнт регресії	t-статистика
a_0	0,36949
a_5	21,97046
a_9	2,6916

Відповідно до отриманих даних коефіцієнти регресії a_5 та a_9 є статистично значимими на рівні значущості $p = 0,05$ ($t_{таб} = 2,02$).

Наступною частиною аналізу детермінантів розвитку ВВП є виділення сектора економіки, який справляє найбільший вплив на формування ВВП та економіко-математичне оцінювання такого впливу.

Отже, розглянемо залежність ВВП від різних секторів економіки за трьох секторною моделлю. Дані наведені в таблиці 3.17.

Таблиця 3.17

Вихідні дані до оцінювання ВВП
згідно з трисекторною моделлю економіки

Рік	Квартал	Перший сектор, млн грн	Другий сектор, млн грн	Третій сектор, млн грн	ВВП, млн грн
2010	I Квартал	17819	32766	128408	217074
	II Квартал	27066	45662	146407	255545
	III Квартал	60609	47173	155641	300446
	IV Квартал	38327	52465	164098	306281
2011	I Квартал	24953	36865	145123	258591
	II Квартал	33700	51522	172192	310277
	III Квартал	78800	52536	176724	368488
	IV Квартал	53974	53327	195546	362635
2012	I Квартал	26883	43862	164644	292324
	II Квартал	35816	58563	189176	346005
	III Квартал	75219	53879	198489	387109
	IV Квартал	53527	56657	206238	379231
2013	I Квартал	26959	41327	180178	303753
	II Квартал	38447	53937	205070	354814
	III Квартал	74334	51426	214909	398000
	IV Квартал	70257	55267	222762	408631
2014	I Квартал	28083	45583	189749	316905
	II Квартал	40619	62332	214375	382391
	III Квартал	99036	58858	221407	440476
	IV Квартал	72527	64153	233925	447143
2015	I Квартал	33628	49875	211817	375525
	II Квартал	51039	71506	246219	455245
	III Квартал	141479	74409	254375	563907
	IV Квартал	104681	87947	290719	584781
2016	I Квартал	38833	63878	250017	453185

Графічно динаміка формування складових трисекторної моделі економіки представлена на рис. 3.10.

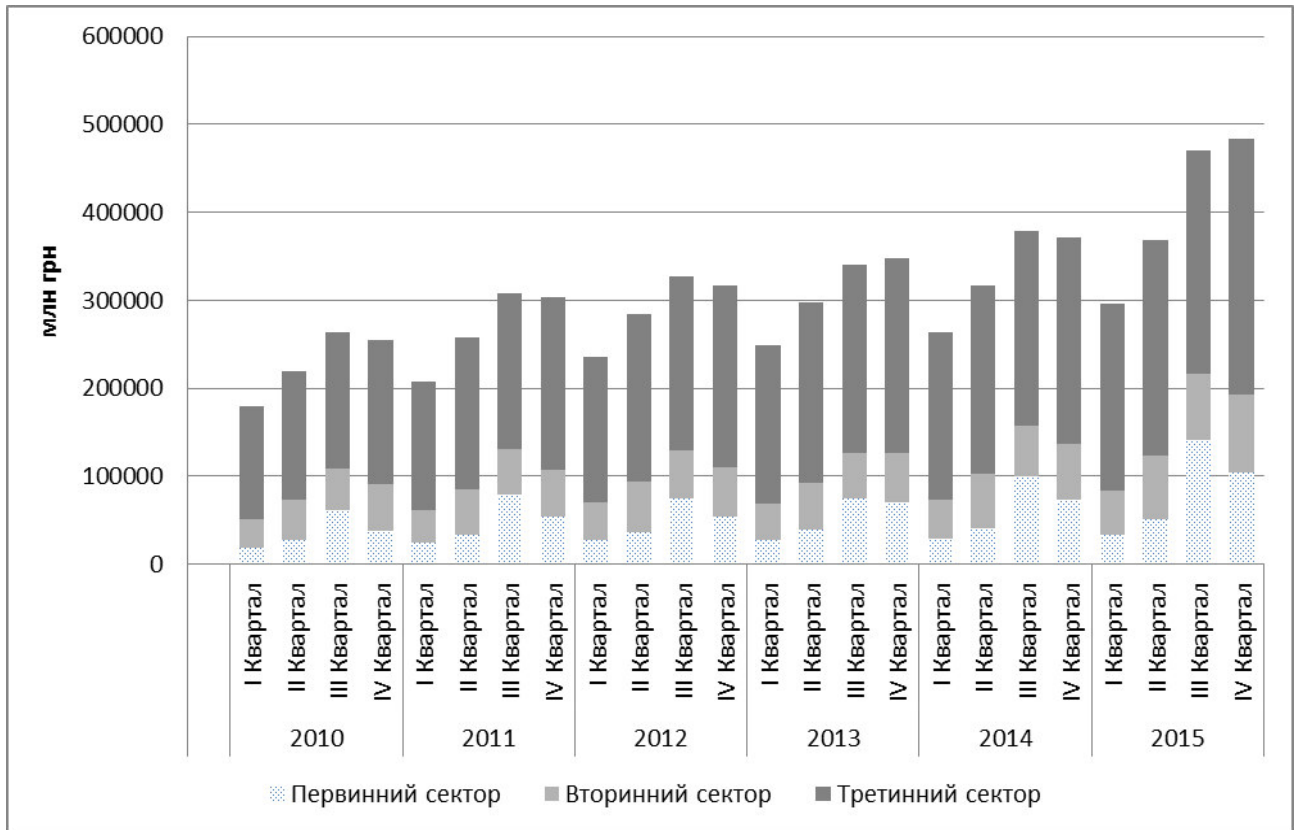

Рис. 3.10. Динаміка формування складових трисекторної моделі економіки (ВВП, млн грн), 2010–2015 рр. (розроблено автором)

Складемо рівняння регресій залежної змінної Y (ВВП) і незалежних змінних X_1 (перший сектор), X_2 (другий сектор) та X_3 (третій сектор).

	Рівняння регресії	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації
1	$Y = 2,41 X_1 + 240901,548$	0,81633	0,6664
2	$Y = 6,89 X_2 - 5793,207$	0,9315	0,8677
3	$Y = 2,19 X_3 - 65410,478$	0,9611	0,9238

Проаналізуємо значимість регресії за допомогою F-тесту: $k_1 = 2$, $k_2 = 22$, $F_{\text{таб}} = 3,44$; $F_{\text{розн}}(1) = 45,946$, $F_{\text{розн}}(2) = 150,965$, $F_{\text{розн}}(3) = 279,069$. Табличне та розрахункові значення критерію Фішера задовольняють нерівність $F_{\text{розн}} < F_{\text{таб}}$, а отже, на рівні значимості $p = 0,05$ запропоновані економіко-математичні моделі є статистично значимими.

Проаналізуємо значимість коефіцієнтів регресії за критерієм Стюдента. Відповідно до значень t -критерію висувається гіпотеза H_0 про випадковий характер показників (таблиця 3.18).

Таблиця 3.18

Аналіз значимості коефіцієнтів регресії за критерієм Стюдента

Рівняння регресії	Коефіцієнт регресії	t-статистика
1	a_{01}	11,04713
	a_1	6,7783
2	a_{02}	-0,18485
	a_2	12,286807
3	a_{03}	-2,46095
	a_3	

Відповідно до отриманих даних коефіцієнти регресії a_{01} , a_1 , a_2 та a_3 є статистично значимими на рівні значущості $p = 0,05$ ($t_{\text{таб}} = 2,79$).

Перевіримо незалежні змінні X_1 (перший сектор), X_2 (другий сектор) та X_3 (третій сектор) на мультиколінеарність. Для цього складемо матрицю з парних коефіцієнтів кореляції, які були знайдені в таблицях (додаток І.3).

Таблиця 3.19

Матриця парних коефіцієнтів кореляції незалежних змінних X_1 ; X_2 ; X_3

	Первинний сектор	Вторинний сектор	Третинний сектор
Первинний сектор	1	0,6874	0,6479
Вторинний сектор	0,6874	1	0,9055
Третинний сектор	0,6479	0,9055	1

Змінні X_2 та X_3 корельовані між собою, оскільки їх парний коефіцієнт кореляції дуже високий і дорівнює 0,90559. Визначник цієї матриці дорівнює 0,094246, що вказує на наявність мультиколінеарності. Тому доцільніше буде побудувати моделі, які описуватимуть залежність ВВП у сукупності від першого та другого секторів, а також від першого і третього (додаток І.3.).

Таблиця 3.20

Побудова рівнянь регресії для залежності ВВП від секторів економіки

	Рівняння регресії	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації
1	$Y = 0,98517 X_1 + 5,1957 X_2 + 33840,9140$	0,96254	0,926494
2	$Y = 0,98523 X_1 + 1,6977 X_3 - 20387,515$	0,99420	0,98844

Перевіримо статистичну значимість моделі. Проаналізуємо значимість регресії за допомогою F-тесту: $k_1 = 2$, $k_2 = 22$, $F_{\text{таб}} = 3,44$; $F_{\text{розн}}(1) = 138,6482$, $F_{\text{розн}}(2) = 940,795795$. Табличне та розрахункові значення критерію Фішера задовольняють нерівності $F_{\text{розн}} < F_{\text{таб}}$, а тому на рівні значимості $p = 0,05$ запропоновані економіко-математичні моделі є статистично значимими.

Проаналізуємо значимість коефіцієнтів регресії за критерієм Стюдента. Відповідно до значень t -критерію висувається гіпотеза H_0 про випадковий характер показників.

Таблиця 3.21

Аналіз значимості коефіцієнтів регресії за критерієм Стюдента

Рівняння регресії	Коефіцієнт регресії	t-статистика
1	a_{10}	1,31693
	a_{11}	4,1916
	a_{13}	8,822897
2	a_{20}	-1,79786
	a_{21}	11,0879
	a_{22}	24,7593

Відповідно до отриманих даних коефіцієнти регресії a_{11} , a_{13} , a_{21} та a_{22} є статистично значимими на рівні значущості $p = 0,05$ ($t_{\text{таб}} = 2,06$).

Побудуємо модель, яка описуватиме залежність ВВП в сукупності від усіх трьох секторів одночасно:

Таблиця 3.22

Побудова рівнянь регресії для залежності ВВП від трьох секторів економіки

Рівняння регресії	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації
$Y = 0,898X_1 + 1,254X_2 + 1,392X_3 - 23216,215$	0,99655	0,99311

Проаналізуємо значимість регресії за допомогою F-тесту

$k_1 = 3$, $k_2 = 22$, $F_{\text{таб}} = 3,05$; $F_{\text{розрах}} = 1008,3$. Табличне та розрахункове значення критерію Фішера задовольняють нерівності $F_{\text{розрах}} < F_{\text{таб}}$, а отже на рівні значимості $p = 0,05$ запропонована економіко-математична модель є статистично значимими.

Проаналізуємо значимість коефіцієнтів регресії за критерієм Стьюдента. Відповідно до значень t -критерію висувається гіпотеза H_0 про випадковий характер показників:

Таблиця 3.23

Аналіз значимості коефіцієнтів регресії за критерієм Стьюдента

Коефіцієнт регресії	t-статистика
a_0	-2,581
a_1	12,155
a_2	3,771
a_3	14,248

Відповідно до отриманих даних всі коефіцієнти регресії є статистично значимими на рівні значущості $p = 0,05$ ($t_{\text{таб}} = 2,06$).

Завершальним етапом аналізу чинників зростання ВВП у цьому розділі є дослідження ВВП з точки зору часового ряду. Особливістю дослідження часових рядів є те, що аналізуються лише дані спостережень без додаткової інформації, без аналізу впливу зовнішніх сил. Звичайно, такий аналіз виглядає досить неповним, але доволі часто прогнози часових рядів є більш точними [3].

Характерним для часового ряду є те, що порядок у послідовності t_1, t_2, \dots, t_n є суттєвим для аналізу, тобто час виступає як один із визначальних чинників. Це відрізняє часовий ряд від випадкової вибірки, де індекси служать лише для зручності ідентифікації. Метою прикладного статистичного аналізу часових рядів є побудова математичної моделі ряду, за допомогою якої можна пояснити поведінку ряду і здійснити прогноз на майбутні періоди. Складовими ряду спостережень є числові значення показника, які називають рівнями ряду, та моменти або інтервали часу, до яких належать рівні [102].

Кожен рівень часового ряду формується під впливом великої кількості факторів, які можна умовно поділити на три групи:

Рис. 3.12. Чинники формування рівнів часового ряду

Отже, доцільно розглядати адитивну модель числового ряду, тобто представляти його у вигляді суми

$$y_t = tr_t + s_t + c_t + e_t, \quad (3.53)$$

де tr_t – це трендова компонента;

s_t – сезонна компонента;

c_t – циклічна компонента;

e_t – випадкова компонента.

Порядок аналізу часових рядів: складається з наступних етапів: побудова і вивчення графіка; вибір моделі для часового ряду; прогнозування.

Таблиця 3.24

Вихідні дані для аналізу часового ряду ВВП

Рік	Квартал	ВВП у фактичних цінах, млн грн	Рік	Квартал	ВВП у фактичних цінах, млн грн
2004	I	66 981,00	2010	I	217 286,00
	II	78 607,00		II	256 754,00
	III	99 405,00		III	301 251,00
	IV	100 120,00		IV	307 278,00
2005	I	88 104,00	2011	I	257 682,00
	II	101 707,00		II	311 022,00
	III	122 861,00		III	369 818,00
	IV	128 780,00		IV	363 557,00
2006	I	106 348,00	2012	I	292 894,00
	II	126 319,00		II	347 842,00
	III	152 406,00		III	389 213,00
	IV	159 080,00		IV	381 289,00
2007	I	139 444,00	2013	I	302 864,00
	II	166 869,00		II	353 025,00
	III	199 535,00		III	394 731,00
	IV	214 883,00		IV	404 311,00
2008	I	191 459,00	2014	I	316 905,00
	II	236 033,00		II	382 391,00
	III	276 451,00		III	440 476,00
	IV	244 113,00		IV	447 143,00
2009	I	189 028,00	2015	I	375 525,00
	II	214 103,00		II	455 245,00
	III	250 306,00		III	563 907,00
	IV	259 908,00		IV	584 781,00

Представимо залежність ВВП від часу графічно (рис. 3.13).

Очевидно, що даний ряд є нестационарним – для нього характерна систематична зміна рівнів з нерегулярними коливаннями, коли піки і западини чергуються з різною інтенсивністю, економічні цикли повторюються з різною тривалістю і різною амплітудою коливань.

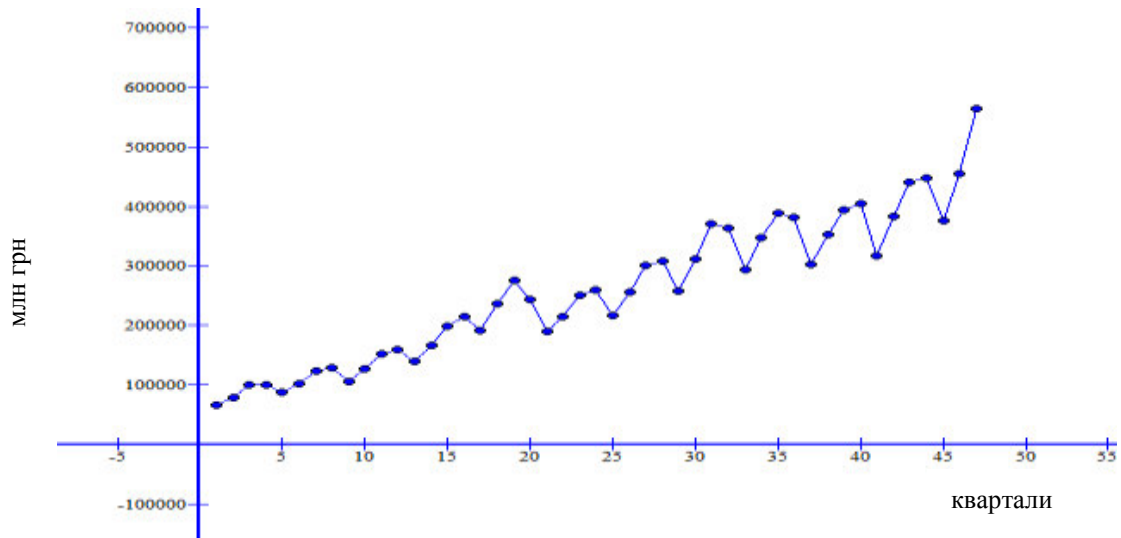

Рис. 3.13. Залежність ВВП від часу протягом періоду з 2004 р. до 2015 р.

Визначимо трендову компоненту ВВП шляхом побудови рівняння парної лінійної регресії за методом найменших квадратів, яке описує основну зростаючу тенденцію розглянутого часового ряду, (розрахунок представлено у (додатку І.4):

$$y = 8425,538 t + 56196,850.$$

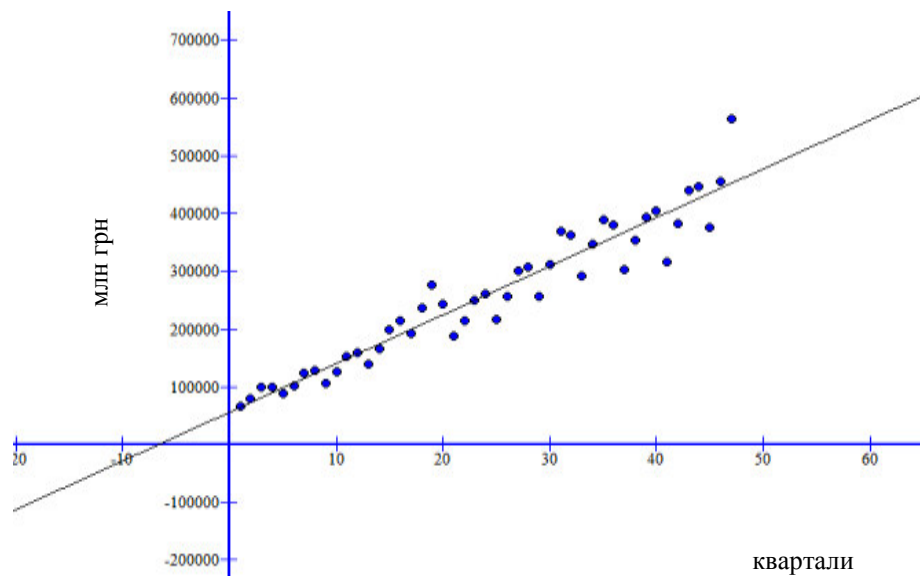

Рис. 3.14. Фактична залежність ВВП від часу та рівняння регресії протягом періоду з 2004 р. до 2015 р.

Таблиця 3.25

Розрахунок різниці фактичних даних та тренду ВВП

з 2004 р. до 2015 р.

	ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	Тренд	Різниця факту та тренду		ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	Тренд	Різниця факту та тренду
t	y			t	y		
1	66 981,00	64622,39	2358,61	25	217 286,00	266835,3	-49549,3
2	78 607,00	73047,93	5559,07	26	256 754,00	275260,8	-18506,8
3	99 405,00	81473,46	17931,54	27	301 251,00	283686,4	17564,62
4	100 120,00	89899	10221	28	307 278,00	292111,9	15166,08
5	88 104,00	98324,54	-10220,5	29	257 682,00	300537,5	-42855,5
6	101 707,00	106750,1	-5043,08	30	311 022,00	308963	2059,01
7	122 861,00	115175,6	7685,38	31	369 818,00	317388,5	52429,47
8	128 780,00	123601,2	5178,84	32	363 557,00	325814,1	37742,93
9	106 348,00	132026,7	-25678,7	33	292 894,00	334239,6	-41345,6
10	126 319,00	140452,2	-14133,2	34	347 842,00	342665,1	5176,85
11	152 406,00	148877,8	3528,23	35	389 213,00	351090,7	38122,31
12	159 080,00	157303,3	1776,69	36	381 289,00	359516,2	21772,78
13	139 444,00	165728,8	-26284,9	37	302 864,00	367941,8	-65077,8
14	166 869,00	174154,4	-7285,38	38	353 025,00	376367,3	-23342,3
15	199 535,00	182579,9	16955,08	39	394 731,00	384792,8	9938,16
16	214 883,00	191005,5	23877,54	40	404 311,00	393218,4	11092,62
17	191 459,00	199431	-7972	41	316 905,00	401643,9	-84738,9
18	236 033,00	207856,5	28176,46	42	382 391,00	410069,5	-27678,5
19	276 451,00	216282,1	60168,92	43	440 476,00	418495	21981,01
20	244 113,00	224707,6	19405,39	44	447 143,00	426920,5	20222,47
21	189 028,00	233133,2	-44105,2	45	375 525,00	435346,1	-59821,1
22	214 103,00	241558,7	-27455,7	46	455 245,00	443771,6	11473,39
23	250 306,00	249984,2	321,77	47	563 907,00	452197,1	111709,9
24	259 908,00	258409,8	1498,23				

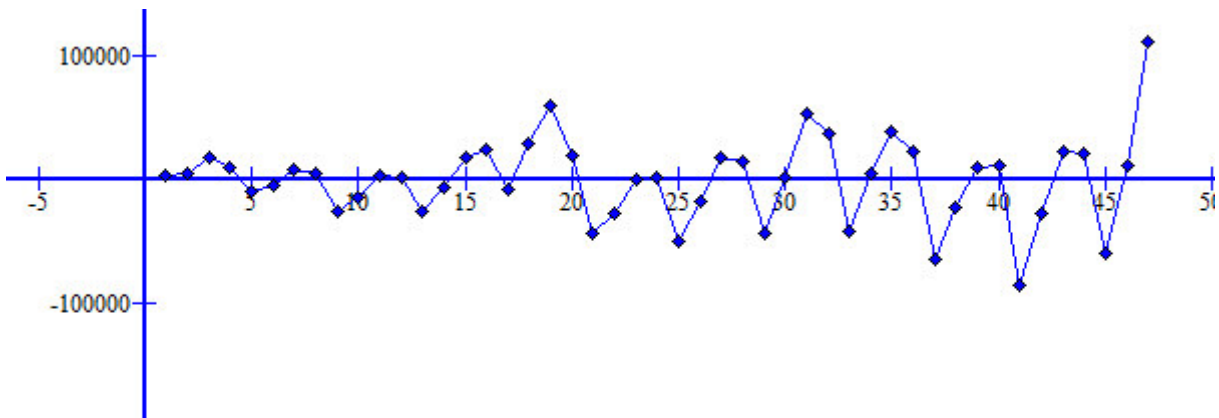

Рис. 3.15. Циклічна компонента, яка визначена шляхом різниці кожного рівня часового ряду ВВП і трендової складової

За наявності у часовому ряді тренду (тенденції) та циклічних коливань значення кожного наступного рівня ряду залежать від попередніх. Кореляційна залежність між послідовними рівнями часового ряду називається автокореляцією рівнів ряду. Вона обраховується за допомогою лінійного коефіцієнта кореляції між рівнями вихідного часового ряду та рівнями цього ж ряду, які зсунуті на кілька кроків у часі, величина цього зсуву у часі називається лагом.

Формула для розрахунку коефіцієнта автокореляції з лагом 1 має вигляд

$$r_1 = \frac{\sum_{t=2}^n (y_t - \bar{y}_1)(y_{t-1} - \bar{y}_2)}{\sqrt{\sum_{t=2}^n (y_t - \bar{y}_1)^2 \sum_{t=2}^n (y_{t-1} - \bar{y}_2)^2}}, \quad (3.54)$$

де

$$\bar{y}_1 = \frac{1}{n-1} \sum_{t=2}^n y_t, \quad \bar{y}_2 = \frac{1}{n-1} \sum_{t=2}^n y_{t-1}. \quad (3.55)$$

Аналогічно, коефіцієнт автокореляції другого порядку визначається за формулою:

$$r_2 = \frac{\sum_{t=3}^n (y_t - \bar{y}_3)(y_{t-2} - \bar{y}_4)}{\sqrt{\sum_{t=3}^n (y_t - \bar{y}_3)^2 \sum_{t=3}^n (y_{t-2} - \bar{y}_4)^2}}, \quad (3.56)$$

де

$$\bar{y}_3 = \frac{1}{n-2} \sum_{t=3}^n y_t, \quad \bar{y}_4 = \frac{1}{n-2} \sum_{t=3}^n y_{t-2}. \quad (3.57)$$

Було розраховано коефіцієнти автокореляції для різних значень лагу (розрахунки представлені в таблицях (додаток І.5):

Таблиця 3.26

Коефіцієнти автокореляції ВВП для різних значень лагу

Лаг, інтервалів/кварталів	Коефіцієнт автокореляції	Критерій стандартної похибки	Лаг, інтервалів/кварталів	Коефіцієнт автокореляції	Критерій стандартної похибки
1	0,9413	0,2859	10	0,7977	0,318
2	0,8779	0,289	12	0,9586	0,3267
3	0,9063	0,2922	15	0,8565	0,3412
4	0,9703	0,2955	16	0,9669	0,3465
5	0,8964	0,2989	20	0,9276	0,3704
8	0,9483	0,3099	24	0,8568	0,4001

Так як кожне значення коефіцієнта автокореляції задовольняє нерівності

$$|k_t| \leq E_n, \quad (3.58)$$

де k_t – коефіцієнт автокореляції з лагом t ;

E_n – стандартна похибка для вибірки з n елементів, $E_n = \frac{1,96}{\sqrt{n}}$,

то значення коефіцієнта є значимим.

Побудуємо корелограму, тобто графічне представлення залежності значень коефіцієнта автокореляції від величини лагу. Аналіз корелограми дозволяє визначити лаг, при якому автокореляція найвища, і відповідно лаг, при якому зв'язок між поточним і попередніми рівнями ряду найтісніший. Оскільки найвищим виявився коефіцієнт автокореляції 4-го порядку, то це означає, що ряд містить циклічні коливання з періодичністю в 4 квартали. Одним із основних завдань дослідження та аналізу часових рядів виступає визначення основних тенденцій їх зміни та перспектив, основних напрямів розвитку в майбутньому, що дозволяє отримати результати прогнозів. Прогноз має випадковий характер, та,

оскільки він будується на підставі аргументованих наукових уявлень про стан і розвиток об'єкта, здійснення його є доволі ймовірним.

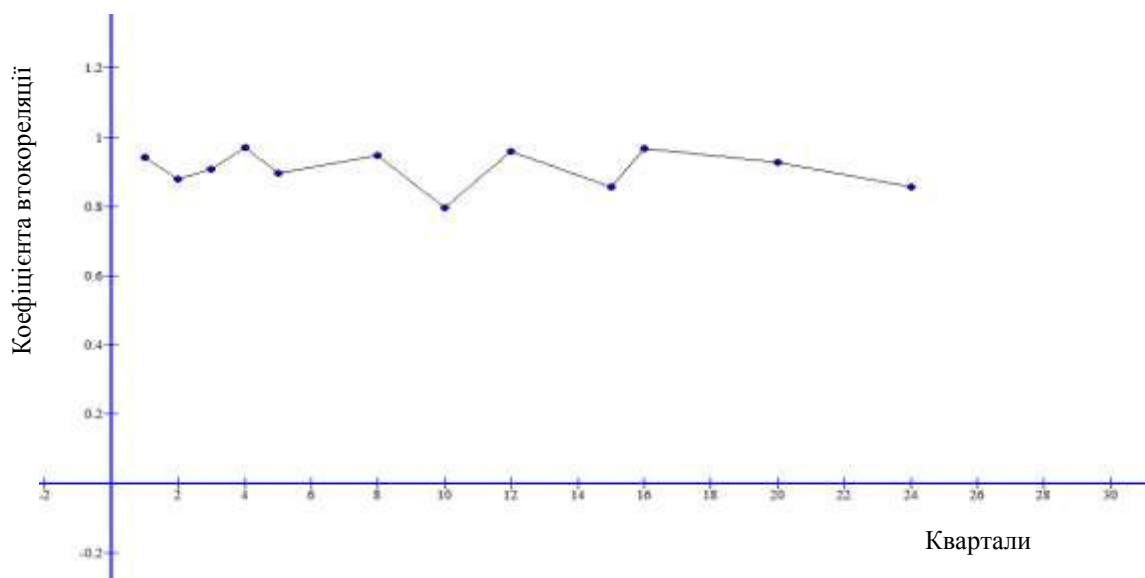

Рис. 3.16. Корелограма ВВП

Використовуючи рівняння регресії, що представляє тренд, можливим є оцінювання прогнозного значення ВВП в будь-який момент часу з певною ймовірністю. Для цього треба підставити потрібний момент часу в рівняння тренду і оцінити одержане значення:

$$y = 8425,538 t + 56196,850.$$

Отже, у даному розділі було здійснено детальний аналіз залежності ВВП від основних факторів соціально-економічного розвитку, трисекторної моделі структури економіки та прогнозування ВВП на основі розрахованого рівняння тренду. У подальших розділах необхідним є обґрунтування механізму економічного розвитку економіки на основі розробки і реалізації ефективної структурної політики з урахуванням наведених даних економіко-математичного моделювання.

Висновки до розділу 3

У даному розділі систематизовано методологічні підходи до формування структурної політики, досліджено сутнісні характеристики структурних зрушень

та методичні засади їх оцінювання як одного з головних індикаторів процесів структурної трансформації, здійснено адаптивне використання економіко-математичного моделювання для визначення кореляції процесів динаміки ВВП та зміни характеристик елементів структури національної економіки. На основі проведених досліджень можна зробити такі висновки:

1. На основі розширеного теоретичного узагальнення сутності, типів та особливостей реалізації структурної політики дозволило визначити, що найбільш оптимальною є інтегральна структурна політика, під якою слід розуміти синтетичний тип структурної політики, який детермінується оптимальним співвідношенням селективних та функціональних методів, зважена пропорційна дія яких направлена на оптимізацію структури економіки з метою підвищення її інтеграційних можливостей та адаптивних характеристик по відношенню до глобального економічного середовища.

2. Проведено диференціацію та розкриття сутності елементів методологічної моделі структурної політики. Методологічна модель структурної політики складається з: типів, функцій, цілей та принципів структурної політики, суб'єктно-об'єктної системи та методологічних підходів структурної політики, об'єктивних економічних законів, які здійснюють неопосередкований об'єктний вплив.

3. На основі аналітичного дослідження підходів щодо розуміння сутності структурних зрушень обґрунтовано, що структурні зрушення в економіці – це зміна стану взаємозалежних елементів економічної системи на різних рівнях її функціонування, що супроводжується якісними змінами їх взаємозв'язку і характеризується коливаннями пропорції їх співвідношення, вираженими у кількісних характеристиках, які можуть бути зумовлені ендегенними та екзогенними факторами. В рамках дослідження проведено розширену диференціацію детермінант та функцій структурних зрушень.

4. Досліджено та адаптовано методики оцінювання структурних зрушень, обґрунтовано важливість їх ідентифікації та виявлення їх специфіки на основі використання різнорівневих показників. Розроблено коефіцієнт ефективності

структурних зрушень, інтегральний коефіцієнт кореляції структурних зрушень, скореговано інтегральні коефіцієнти Салаї, Рябцева, Гатєва.

5. Обґрунтовано, що складно-диференційовані та інтегральні показники структурних зрушень дозволяють: математично знаходити сектори з найбільшими структуроутворюючими характеристиками; формувати сценарні прогнози динаміки структурних зрушень; проводити математичний аналіз ефективності використання окремих положень державних програм з ініціювання структурних зрушень; здійснювати загальний мультисекторний аналіз ефективності економічних процесів; досліджувати процеси взаємодії національної економіки та зовнішнього економічного простору.

6. Доведено, що сукупність методик дослідження структурних зрушень направлена не тільки на інтерпретацію поточного стану структури економіки, а насамперед на пошук шляхів її вдосконалення та створення оптимальної форми такої структури. Оцінювання процесів, які відбуваються в структурі економіки, зосереджується на можливості створення стратегії її розвитку та розробленні обґрунтованих методів інтенсифікації зростання та підвищення ефективності функціонування. Така стратегія має втілюватися в дієвій та раціональній структурній політиці.

7. Економіко-математичне моделювання являється одним з дієвих методів формування структурної політики. Шляхом застосування методу економіко-математичного моделювання було проведено аналіз впливу системи факторів на показник ВВП на основі чого були встановлені превалюючі детермінанти процесів його зростання. Здійснено кореляційний багатофакторний аналіз щодо взаємозалежності елементів трисекторної моделі економіки та динаміки формування ВВП. На основі побудованого рівняння тренду було проведено прогнозування динаміки ВВП.

Основні результати досліджень за даним розділом опубліковано в роботах [295; 306; 322; 479; 482; 483].

РОЗДІЛ 4

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

4.1. Вплив світових інтеграційних процесів на структурні зрушення та формування структурної політики України

Сучасна світова економіка представляє собою складну диференційовану систему взаємозв'язків інтегрованих елементів, яка складається із сукупності економічних проявів національних господарств у глобальних відтворювальних процесах. Розвиток економічних систем національного рівня в сучасному світі відбувається лише за умови зниження коефіцієнта ізоляції економічних процесів окремої держави від загальних тенденцій функціонування світової економіки. Закономірності розвитку інтеграційних процесів зумовлюють трансформацію національної економіки в напрямі підвищення її адаптації до специфіки міжнародного поділу праці.

Адаптація національної економіки відбувається у вигляді комплексних структурних зрушень, які протікають у внутрішньому середовищі національної економічної системи. Дослідження таких закономірностей, а також виділення національних особливостей процесу інтеграції у світове господарство формують комплексне розуміння процесів структурних зрушень у внутрішньому середовищі України. Корегування та дослідження сутності такої трансформації економіки повинно відбуватись у рамках оптимальної стратегії структурної політики. Обрання зваженої та раціональної стратегії вдосконалення структури економіки повинно ґрунтуватись на розширенні розуміння складної взаємодії національної та світової економік з урахуванням превалювання інтеграційного вектора першої по відношенню до останньої. Збалансоване включення економічної системи України до глобального потоку економічних процесів передбачає пошук шляхів

формування оптимальної структури економіки для забезпечення її постійного розвитку та синергетичної взаємодії зі світовим ринком.

Україна знаходиться на перших етапах включення національної економіки до інтеграційних процесів глобального рівня, але в рамках регіональної територіальної взаємодії вже являється учасником кола інтеграційних об'єднань, зокрема є членом СОТ. Основою для реалізації інтеграційних тенденцій національної економіки є детермінація її розвитку та захист її пріоритетів у світовій господарській системі. Реалізація інтеграційних тенденцій України для повноцінного включення в глобальний економічний простір можлива шляхом ініціації співробітництва з євроінтеграційними структурами та міжнародними торговими організаціями. Підтримка інерційної інтеграції на пострадянському просторі відбувається в межах інтеграційних об'єднань регіональної економічної і політичної взаємодії. До недавнього періоду часу пріоритетного значення набували два напрями міжнародного співробітництва: 1) комплексне євразійське направлення – країни СНД, чорноморські країни; 2) західне направлення – Європа [28, с. 325].

Євразійське співробітництво здійснюється в першу чергу на основі «Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав» від 08.12.1991 року, учасниками якого являються 11 країн: Азербайджан, Білорусія, Вірменія, Казахстан, Киргизія, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна. У 2009 році Грузія – 12-й учасник (починаючи з 1993 р.) припинила членство в цьому об'єднанні. Україна за даною угодою являється державою-спостерігачем, тобто юридично не являється повноцінним учасником цього договору. Співпраця в цьому напрямі відбувається також між Україною і Грузією, Азербайджанською Республікою та Республікою Молдова в рамках договору «Організацію за демократію та економічний розвиток (ГУАМ)» від 23.05.2006 р. . Ця взаємодія розпочалася у місті Відень на території Австрії 10.11.1997 і поглибилась після підписання хартії ГУАМ у 07.06.2001 році та статуту ГУАМ у 23.05.2006 році .

Один із комплексу форм євразійського напряму співробітництва реалізується згідно з договором «Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС)», учасниками якого є Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина та Україна. Договір було укладено на основі підписання Стамбульської декларації країнами-учасницями про створення ОЧЕС 25.06.1992.

Розглянемо особливості взаємодії інтеграційних об'єднань СНД та ЕврАзЕС та України. у вигляді таблиці (додаток Й), а також особливості взаємодії інтеграційних об'єднань ОЧЕС, ГУАМ та України (додаток К).

Наступним етапом аналізу є дослідження участі України у глобальних економічних процесах світового рівня. Починаючи з 16 травня 2008 року, завдяки довгостроковим переговорам, а також чисельним корегуванням умов функціонування національного економічного середовища, Україна приєдналася до Світової організації торгівлі на основі підписання «Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 05.02.2008 та Закону України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10.04.2008 р.. В подальшому до цих договорів було укладено додаткову «Угоду про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ» від 24.06.2010 р..

Вступ України до СОТ являється фундаментом для посилення подальших процесів інтеграції України у світове господарство. Основним позитивним фактором вступу України до СОТ є отримання вільного доступу Українських товарів на світові ринки. Форма забезпечення такого доступу реалізується шляхом установлення низького рівня нетарифних і тарифних обмежень, які регулюють ступінь відкритості ринків інших країн у СОТ і договірною сприяють просуванню українських товарів на ринках держав – учасниць СОТ. Вплив членства у СОТ проявляється як узгодження інституціонального середовища національних економічних процесів з вимогами договірно-правової системи Світової організації торгівлі. Таке регулювання формує в Україні економічне середовище, яке володіє уніфікованими ринковими правилами господарювання, що створює підґрунтя для зростання іноземного інвестиційного потоку. Форма регулятивного

державного впливу на економічну систему України регламентована розпорядженням КМУ «Про затвердження плану заходів щодо адаптації української економіки до вимог СОТ» від 30.10.2008 [268]. Дане положення направлене на адаптацію національної економіки до вимог міжнародних правил та договорів і має на меті стимулювання пріоритетних та особливо вразливих секторів економіки України. План заходів, зокрема, направлений на реалізацію напрямів структурної політики й узгодження інституційного забезпечення. До таких напрямів можна віднести :удосконалення державної підтримки сільського господарства, а також вдосконалення законодавства, яке регулює процес іноземного інвестування аграрного сектора; субсидіювання вугільної промисловості; стимулювання розвитку наукоємних галузей економіки та машинобудівного сектора; підтримку розвитку виробництва відновлювальних джерел енергії; затвердження цінових бар'єрів для проведення експортних операцій підприємств гірничо-металургійного комплексу; створення вертикально інтегрованих корпоративних структур із залученням підприємств сировинної галузі, переробних підприємств й виробників готової продукції; упровадження енергозберігаючих технологій; державне фінансування науково-дослідних робіт у сфері інформаційних технологій; адаптацію українських стандартів та сертифікатів до вимог Міжнародної системи стандартизації та сертифікації; удосконалення системи банківського нагляду [268].

Не дивлячись на позитивні стратегічні цілі України відносно адаптації її економічного середовища до вимог СОТ, така інтеграція має прояви дуалістичних тенденцій. Членство в СОТ для України має як позитивні, так і негативні наслідки, які мають прогнозований характер і являються залежними від поточної ситуації у внутрішньому національному економічному середовищі та зміни ситуації на глобальному світовому ринку. За об'єктивним складом чинників, які впливають на трансформацію економічної ситуації в Україні, можна розрізнити різні рівні такого впливу, а також негативні чи позитивні його наслідки у вигляді таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Наслідки участі України у Світовій організації торгівлі

Макрорівень	
Позитивні	Негативні
<ul style="list-style-type: none"> – посилення активності чинників інтеграції в європейський економічний простір загалом та ЄС зокрема; прозорість регулювання торговельно-економічних відносин між учасниками СОТ; відносно активний рівень впливу на рівень компліментарності інвестиційної і торговельної політики СОТ; потенційне зростання обсягу іноземних інвестицій; підвищення рівня адаптивності економічної системи України до вимог СОТ, прогнозованість такої адаптації до вимог інших інтеграційних об'єднань; а також сукупних особливостей глобального економічного простору; – збільшення обсягів ВВП; 	<ul style="list-style-type: none"> – зменшення обсягів надходжень від імпорتنих митних тарифів; – посилення інерційності національної економіки від коливань глобальної кон'юнктури.
Мікрорівень	
Позитивні	Негативні
<ul style="list-style-type: none"> – збільшення експортного потоку українських виробників завдяки зменшенню економічних бар'єрів для українського капіталу, товарів, послуг; спрощення диверсифікації світових ринків збуту завдяки уніфікації доступу до них; зростання екологічності виробництва завдяки впровадженню міжнародних екологічних стандартів; – зростання підприємств з іноземним капіталом та підприємств зі змішаним капіталом; 	<ul style="list-style-type: none"> – невідповідність конкурентоспроможності української продукції світовим стандартам в умовах відкритої економіки; – насичення внутрішнього ринку імпортною продукцією з високим рівнем конкурентоспроможності.

Примітка. Складено автором

Отже, наслідки участі України у Світовій організації торгівлі є комплексними та різномірними. Вони не можуть розглядатися тільки з позицій прогнозованих очікувань, а повинні враховувати недоліки в структурі національної економіки, які викривлюють потенційні можливості національної економічної системи.

Україна являється учасником багатосторонніх переговорів у рамках раунду «Доха – Розвиток», де має можливість просування своєї позиції щодо інвестиційної і торговельної політики країн – учасниць СОТ. Право відносно впливати на корегування торговельної й інвестиційної політики членів СОТ у рамках її адаптації згідно з потребами національної економіки на рівні проведення переговорів може проявити суттєву значущість у випадку обрання чіткого курсу на співробітництво з іноземними партнерами. Така позиція може сформуватися лише внаслідок пошуку співробітництва, використовуючи статус члена СОТ, з

визначеними партнерами на основі встановлення компліментарної участі у створенні нових виробничих ланцюгів або пошуку симбіотичної взаємодії в області торгівлі. Завдяки спрощенню процесу виходу на світові товарні ринки українські експортоорієнтовані підприємства отримали можливість додаткового розширення виробництва. З іншого боку, відбувається зниження економічних бар'єрів України для імпортного потоку, що зумовлює загрозу насичення ринку демпінговими товарами та товарами низької якості. Така тенденція являється негативним проявом лібералізації торговельних відносин і потребує запровадження суворих митних процедур для товарів, якість яких не відповідає українському законодавству. Диференціація митних тарифів повинна відповідати основним напрямам структурної політики. Але позитивний вплив лібералізації торгівлі полягає в можливості включення у виробництво частини імпортного потоку, який відповідає потребам замкнення виробничих ланцюгів у пріоритетних секторах економіки.

Однією з основних проблем удосконалення структури економіки в рамках реалізації структурної політики є подолання низького ступеня диверсифікації експорту, що в умовах інтеграційних процесів посилюється з причини зрівняння правил участі в міжнародній торгівлі. Найбільшу частину експорту України становить продукція сільського господарства, чорної металургії та хімічної промисловості [419]. Такий тип продукції відноситься до продуктів із низьким рівнем переробки, низьким технологічним рівнем та низькою доданою вартістю, що спричиняє високу залежність від коливань кон'юнктури на світовому ринку. У цьому випадку формування повних виробничих циклів із застосуванням оновленої технології може утворити стійкий експортний потік з високим ступенем конкурентоспроможності та знизити залежність від цінових коливань на відповідних сегментах глобального ринку. Інший суміжний шлях диверсифікації експортного потоку полягає в стимулюванні створення та розвитку діяльності малих і середніх підприємств, ураховуючи їх високий ступінь мобільності, адаптивності та широкий спектр сфер економічної діяльності.

У межах впливу членства України в СОТ на національну економіку особливої уваги заслуговує система градації державного стимулювання економічної діяльності в рамках реалізації структурної політики. Правилами СОТ визнається право держави-учасника на надання субсидованої допомоги суб'єктам економічної діяльності з метою отримання відповідного економічного ефекту. Разом з тим системою правил СОТ установлюються обмеження на застосування субсидій, щоб запобігти порушенням вільної конкуренції в сфері торгівлі. Субсидіювання надає їх реципієнтам неконкурентні переваги, а система правил СОТ направлена на обмеження прямого селективного субсидійованого стимулювання. Надто широке застосування субсидій у чистому вигляді призводить до зменшення оптимізуючих і стимулюючих ефектів вільної конкуренції, до невиправдано стійких та високих позицій на ринку для реципієнтів субсидій за рахунок скорочення частки на ринку підприємств і секторів, які не отримують субсидії. Помилково обрана стратегія субсидіювання може спричинити перешкоди структурному оновленню економіки в напрямі реструктуризації чи припиненні діяльності неефективних економічних секторів і видів економічної діяльності. Ураховуючи обмеженість економічних ресурсів, така помилковість, а також надто розширена система субсидіювання здатна завадити оптимальному перерозподілу сукупної маси наявних ресурсів. У таких випадках існує загроза активізації лобіювання інтересів окремих фінансових груп, що призведе не до сукупного структурного розвитку економіки, а лише створить систему неефективного розподілу бюджетних коштів.

Розглянемо позитивні критерії процесів державного субсидіювання, обмеження в наданні субсидій згідно правил та регламентів СОТ, а також шляхи узгодження цих процесів у вигляді таблиці (додаток Л).

Реалізація вектора інтеграційних процесів України відбувається поступово, і вступ до СОТ являється одним із кроків на шляху посилення інтеграційних процесів. Економічні особливості умов приєднання та функціонування в умовах членства у СОТ, а також формування фундаменту змін у структурі економіки й адаптація економічної і структурної політики до вимог міжнародних договорів

зумовлює активізацію процесів євро-інтеграційного рівня. В даному випадку повинна відбуватись поступова адаптації внутрішніх економічних процесів відповідно до вимог обраного вектору інтеграції в глобальний економічний простір [299, с. 40].

Так, членство у СОТ виступає основою приведення у відповідність до міжнародних стандартів інституційного забезпечення функціонування національного економічного середовища та створює реальне підґрунтя для поступової градації євроінтеграційних процесів. Інтенсифікація такого типу інтеграційних процесів утворює тенденції перспективи переходу від поверхневої інтеграції до поглибленої її форми [419, с. 201].

Розглянемо особливості розвитку європейського інтеграційного вектору України у вигляді таблиці (додаток М).

Згідно зі звітною інформацією, до програмних документів у сфері євроінтеграційної політики України відносяться наступні (рис. 4.1).

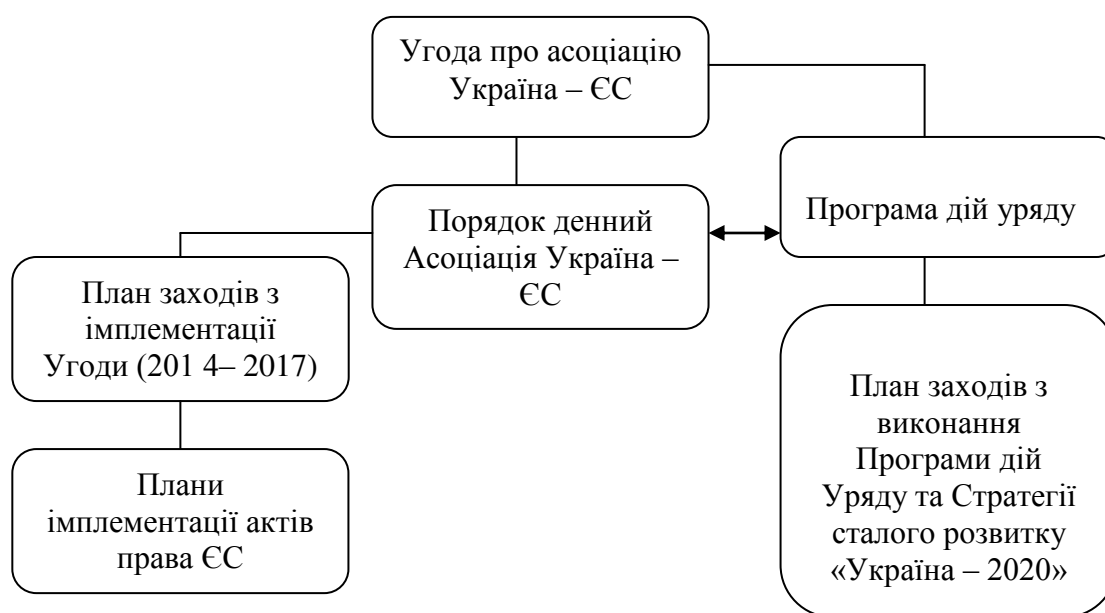

Рис. 4.1. Програмні документи у сфері євроінтеграційної політики України [123]

Як показує досвід багатьох країн, котрі пройшли або проходять шлях поглиблення євроінтеграційних процесів, успішність проведення реформ зростає, якщо спирається на потужний управлінський структурний апарат, наприклад:

віце-прем'єр міністр з євроінтеграції (Македонія, Словаччина), окремі міністерства (Хорватія, Туреччина), бюро європейської інтеграції (Естонія), комітет з питань європейської інтеграції (Польща, Болгарія), розширення кола повноважень МЗС (Чехія, Угорщина). У зв'язку з цим країни ЄС вимагали від української влади призначити віце-прем'єра з питань євроінтеграції [48], що підвищило б ефективність упровадження реформ та створило комплекс спеціалізованих державних інституцій при віце-прем'єрі з питань євроінтеграції. Завдяки вимогам ЄС 14 квітня 2016 року в Україні було призначено на посаду Віце-прем'єр-міністра із питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Отже, на сучасному етапі відбувається запровадження стратегій розвитку економічного середовища з метою оптимізації його структури та підвищення адаптаційних якостей по відношенню до реальної інтеграції в ЄС. Разом з тим недостатньо розгорнутий процес поширення консультаційних й інформатизаційних послуг в умовах функціонування СОТ та ЗВТ спричиняє інерційний розвиток багатьох типів експортного виробництва. Недоліком є і недостатньо визначені стратегії технологічного оновлення економіки, що є необхідним етапом формування її стійкої конвергентності.

Запровадження структурних реформ – лише необхідна ланка для досягнення економічною системою реального прогресу. Так, адаптування нормативно-правової бази, вдосконалення інституційного забезпечення економічних процесів та оптимізація структури економіки повинні створити підґрунтя для реального розвитку економіки й посилення її інтеграційних можливостей. Результати такого розвитку повинні бути виражені покращенням реальних показників функціонування економіки для досягнення необхідного, для подальшої інтеграції в ЄС, рівня конвергентності національної економіки [309, с. 49].

Групування номінальної та реальної конвергенції здійснюється в інтеграційних процесах на основі оцінки реальних економічних показників. Рівень реальної конвергенції визначається за обсягами реального ВВП на душу населення, що проявляється як наближення показників добробуту населення кожної з країн – учасниць інтеграційного об'єднання чи потенційних кандидатів

для вступу в нього [81, с. 134; 340, с. 168]. Так, станом на 2013 рік показник ВВП на душу населення для України був 4030,30 доларів США за рік, тоді як середній показник для країн ЄС – 31 806,76 доларів США [42; 44]. Але, наприклад, у Болгарії він становив 7 296,00 доларів США, що являється найнижчим показником для країн ЄС, і порівняно з Україною різниця у чисельному вигляді становить 3265,70 доларів США, а розрив у відсотках – 45%. При цьому в Україні у 2009 р. рівень ВВП на душу населення становив 2 545,50 доларів США, у 2013 р. збільшився до 4030,30 доларів США, а в 2014 знизився до відмітки 3014,6 доларів США [42; 44]. Отже, за даним показником, Україна знаходиться поза межами конвергентних критеріїв ЄС, але різниця порівняно з країнами учасницями ЄС, які мають найнижчі економічні показники, являється досяжним рівнем для української економіки. Наближення до цього критерію реальної конвергенції залежить від ефективності впровадження запланованих реформ у рамках угоди про Асоціацію з ЄС, а також розроблення і реалізації оптимальної стратегії структурного оновлення економіки й стимулювання розвитку інновацій.

Номінальна конвергенція визначається згідно з Маастрихтським договором про Європейський Союз від 1992 р. та Договору про функціонування Європейського Союзу від 1957 р. за чотирма позиціями, які визначені в статтях 126, 140 та 12 і 13 протоколів – додатках до договорів [169, с. 109 - 100; с. 279 - 281]. Ідентифікація рівня номінальної конвергенції здійснюється за такими критеріями :

досягнення цінової стабільності, яка визначається на підставі рівня інфляції (за індексом споживчих цін на порівняльній основі), який має бути близьким до рівня трьох держав-членів, котрі мають найкращі показники цінової стабільності (таке відхилення повинно не перевищувати їх рівень більш ніж на 1,5 % протягом одного року перед перевіркою);

стабільність фінансового становища держави, яка визначається як досягнення стану державного бюджету без надмірного дефіциту (3% для співвідношення запланованого або фактичного державного дефіциту до ВВП за

ринковими цінами та 60% для співвідношення державного боргу до валового внутрішнього продукту за ринковими цінами під час перевірки);

дотримання номінальних меж коливань, передбачених механізмом валютно-обмінних операцій курсів Європейської монетарної системи, протягом не менш як 2-х років перед перевіркою без девальвації щодо євро;

середня довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати більш ніж на 2 відсоткові пункти протягом року перед перевіркою відсоткові ставки у трьох державах-членах, що мають найкращі показники цінової стабільності.

Так, за першим критерієм конвергентного фільтра, економіка України демонструвала змінну динаміку. Індекс інфляції, який ще у 2013 році становив 0,5%, вже у 2014 році був 24,9%, а в 2015 р. досяг максимального за останні 15 років значення – 43,3% [381], при цьому рівень інфляції в середньому по ЄС за 2015 рік складає 0,17% , у Германії – 0,28% , в Англії – 0,23% [339]. Отже, за останні декілька років за граничним відхиленням рівня інфляції Україна втратила конвергентні можливості за даним критерієм. Звичайно такі темпи інфляції в 2015 році пов'язані насамперед з екзогенними факторами політичного походження, а саме воєнним конфліктом на сході України та анексією Криму. Але варто враховувати що наростаючий підсумок індексу інфляції з січня 2006 року до січня 2016 року в Україні демонструє показник 369,3% [381]. У цьому періоді найбільш стабільний проміжок був з січня 2000 р. до січня 2012 р., в якому індекс інфляції становив 238,6%, за цей же період у країнах ЄС середній показник становив 125,3% [381; 339]. Чинників, які формують негативний конвергентний рівень відносно першого критерію, багато. Та основним фактором, у цьому випадку являється невідповідність грошової і товарної маси, що зумовлено дискретним непоступовим розвитком економіки та низькотехнологічним характером виробництва і потребує відповідного структурного регулювання промисловості, якщо не враховувати суто монетарні методи подолання інфляції.

За наступним критерієм, економіка України демонструє збільшення рівня державного боргу до обсягів ВВП, за 2013 р. державний борг знаходився в межах

відносної норми на рівні 40,1%, а вже у 2014 р. він становив 70,2%, що перевищує допустиму границю на 10,2% [80]. У цьому випадку така ситуація обумовлена зростанням зовнішніх державних зобов'язань, оскільки показник ВВП на 2014 рік демонстрував зростання на 7,7% відносно 2013 р. [84]. У даному напрямі доцільне застосування: методів реструктуризації державного боргу шляхом збільшення внутрішнього державного боргу та зменшення зовнішнього; диверсифікації напрямів використання зовнішніх запозичень (спрямування на активізацію технологічного оновлення виробництва, стимулювання розвитку інвестицій та науково-дослідницької діяльності); диверсифікації джерел зовнішніх запозичень і стимулювання притоку іноземних інвестицій; своєчасної виплати по зовнішніх державних зобов'язаннях [122, с. 97; 365, с. 61]; запровадження програм фіскальної консолідації та загальних програм економічного зростання [115, с. 19]. Дефіцит державного бюджету, який ще в 2011 році становив 1,79%, протягом наступних років демонстрував негативну динаміку і складав у 2012 р. 3,79%, 2013 р. – 4,45%, 2014 р. – 4,98%, але у 2015 р. знизився до 2,28% [53]. Отже, відхилення від заданих 3% не є критичним і відповідно може бути приведене до рівня в допустимих межах завдяки впровадженню ефективної економічної політики, оптимізації функціонування податкової системи, забезпечення запровадження системи державного стратегічного планування, укрупнення державних цільових програм та раціоналізації рівня державних витрат [115, с. 19].

Виконання третього критерію рівня конвергентності пов'язано з участю країни-кандидата в механізмі валютно-обмінного курсу Європейської валютної системи і полягає в дотриманні меж коливань механізму обмінного курсу II (ERM II), без проведення девальвації національної валюти [169, с. 279–282]. До ERM II, який прийнятий у 1999 році, включаються валюти країн, які не ввели єдину валюту Євро та являються учасниками ЄС [221, с. 35]. Уведення режиму ERM II передбачає фіксований валютний курс до євро, встановлення центрального курсу обміну євро та національної валюти. При цьому коливання курсу повинно знаходитись у межах $\pm 15\%$ від центрального; дозволяється інтервенційна підтримка курсу національної валюти в межах коридору $\pm 15\%$ (механізм

інтервенцій визначається спільно Центральним національним банком та Європейським центральним банком). Генеральна рада ЄЦБ контролює діяльність ERM II і забезпечує координацію грошово-валютної політики, а також регулює механізм інтервенції спільно з центральним банком держави. Отже, виконання цього критерію можна віднести до вищих ланок рівня конвергентності, оскільки приєднання до валютного союзу ЄС є фактично злиттям валютних систем держав, інтегрованих у це міжнародне об'єднання. Отже, в цьому випадку важливим являється не стільки суворе додержання даного критерію, а створення фундаменту для запровадження такого механізму функціонування валютної системи. Підґрунтя для ефективного впровадження умов конвергентності за третім критерієм створюється на основі : утримання рівня інфляції в граничних межах, підтримки конкурентоспроможності економіки шляхом управління внутрішніми витратами, управління динамікою попиту переважно методами фіскальної політики, запровадження структурних реформ з метою підвищення рівня активності та гнучкості економіки.

Ставка по довгостроковому державному рефінансуванню в ЄЦБ станом на 2014 р. становила 0,05%, у Центральному банку Польщі – 1,5%, а в Україні середнє її значення за 2014 рік складало 12%, за 2015 – 24,6% [364, 382]. Середня ставка рефінансування за період з 2001 року до 2016 року становить 13,52% [382], що вказує на змінну динаміку цього показника, але, якщо враховувати співвідношення його величини з країнами ЄС, ситуація залишається досить негативною. Україна, за даним показником, знаходиться далеко поза межами конвергентних критеріїв ЄС. Це пов'язано з низькими обсягами вільних фінансових ресурсів, які є в розпорядженні НБУ, та свідчить про недостатню результативність функціонування економіки у цілому і рівень оптимізації державних витрат зокрема. Ще одним із чинників такої негативної ситуації являється інерційний розвиток фінансового сектора, який сформувався у вигляді функціонування пострадянського типу фінансової системи із завищеною ставкою рефінансування, що являється досить вагомою проблемою в досягненні Україною необхідного рівня конвергентності економіки. Отже, розвиток та реформація

функціонування фінансового сектора України являється одним із головних завдань на шляху стимулювання розвитку її участі у євроінтеграційних процесах.

Критерії конвергентності економіки не являються абсолютними та можуть бути доповнені багатьма іншими показниками, які відображають ефективність функціонування економічної системи [81, с. 135 – 137]. Конвергентний фільтр створений з метою базової ідентифікації конкурентоспроможності економіки, яка інтегрується в міждержавне об'єднання, і таким чином визначається її здатність ефективно взаємодіяти з іншими його членами в межах функціонування єдиного ринку. Аналізуючи рівень конвергентності країни, вповноважені інституції ЄС зосереджують увагу на ефективності функціонування економіки за визначеними нижче напрямками [28, с. 332; 376, с. 43]. Ідентифікацію стану реалізації таких напрямів в національній економіці доцільно визначити у формі такої таблиці (додаток Н).

Розглянемо основні прогностичні фактори структурної трансформації економіки України в результаті посилення інтеграційних процесів. При нівеляції основного кола конвергентних бар'єрів розвиток інтеграційних процесів досягає певної стадії, яка поглиблює економічні й політичні зв'язки між учасниками інтеграційного об'єднання. Сукупність факторів, які являються прогностичними характеристиками умов функціонування економічної системи України на шляху досягнення рівня повної імплементації Угоди про асоціацію, Угоди про ЗВТ з ЄС та вступу до Європейського Союзу, визначають дуальність проявів посилення інтеграційних процесів. Така дуальність проявляється як сукупність позитивних і негативних прогностичних наслідків, які можна згрупувати у вигляді наступної таблиці.

Окремої уваги заслуговує регулювання умов функціонування та розвитку МСП, оскільки розвиток МСП являється, з одного боку, причиною підвищення конвергентності економіки України, а з іншого – наслідком підвищення такої конвергенції. Синергетичність впливу розвитку сектора МСП на процеси в економічному середовищі України полягає в підвищенні адаптивності

національної економічної системи до функціонування єдиного європейського ринку та в загальному стимулюванні її еволюціонування.

Таблиця 4.2

Фактори структурної трансформації економіки України в результаті посилення інтеграційних процесів

Аспекти	Позитивні фактори	Негативні фактори
Політичний	Утворення інтеграційного політичного блоку з країнами ЄС, стабілізація політичного курсу України, підвищення представницького рівня на світовому політичному просторі	Часткове обмеження суверенних позицій України в регулюванні економіки та зовнішньоекономічної діяльності, недостатня розвиненість стратегії розвитку ЄС, збільшення конфронтації з інтеграційними об'єднаннями євразійського напрямку
Економічні	Встановлення ідентичності економічних стандартів, підвищення якості продукції, стимулювання розвитку інноваційного сектора економіки, вдосконалення інституційного забезпечення економічних процесів, доступ до інвестиційних фондів ЄС та фондів попереднього фінансування, покращення інвестиційної привабливості та збільшення притоку ПІІ й інших типів інвестиційної взаємодії, запровадження програм розвитку сільського господарства шляхом субсидіювання, спрощення доступу до інноваційних та технологічних ресурсів, доступ до економічної інформатизаційної бази ЄС, стимулювання розвитку МСП у рамках стратегічних економічних програм ЄС, приєднання до єдиної валютної системи ЄС, нівелювання бар'єрів доступу на ринки ЄС, збільшення обсягів та диверсифікація експорту та фіксація позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу, квотування імпортного потоку, спрощення процедури виходу та збільшення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на європейських ринках [297, с. 75-76]	Зниження рівня конкурентоспроможності певних секторів економіки внаслідок зниження імпортних бар'єрів та зміни умов функціонування експортного потоку за межі ЄС, ризик закріплення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу, ускладнення процесу ціноутворення за європейським рівнем, зниження видатків до державного бюджету від митних тарифів, ризик збільшення концентрації неекологічних виробництв, ризик зниження доходів від транзитної інфраструктури, зменшення концентрації кваліфікованого персоналу, ризик надмірного розвитку сировинних виробництв при збереженні їх технологічного рівня (в сільському господарстві та металургійному секторі)
Соціальний	Спрощення режимів руху й остаточне нівелювання бар'єрів для пересування населення, запровадження європейських стандартів у сфері освіти, соціального захисту та охорони здоров'я	Ризик поглиблення митних бар'єрів з країнами СНД, ризик відтоку кваліфікованої робочої сили

Примітка. Складено автором

Не дивлячись на посилення торговельної інтеграції, рівень розвитку ринкової економіки, а також показники рівня бізнес-клімату залишаються на досить низькому рівні [132]. Розвиток сектора МСП здійснюється на основі ініціативи «ЄС – Східне партнерство» в рамках Тематичної платформи № 2 «Економічна інтеграція та наближення до політики ЄС». Положення цієї

платформи направлені на подолання перешкод на шляху оптимізації функціонування сектора МСП. Співставлення перешкод, основних напрямів, та фінансового забезпечення стимулювання розвитку МСП можна представити у вигляді таблиці (додаток О).

Окремої уваги також заслуговує інноваційний компонент євроінтеграційних процесів, оскільки рівень та інтенсивність взаємодії інноваційного потенціалу національної економіки з інноваційним середовищем інтеграційних об'єднань демонструє ефективність конвергенції в пріоритетних напрямках міжнародного співробітництва. Структуру інноваційної взаємодії в інтеграційних процесах можна представити у вигляді такої схеми (рис. 4.2).

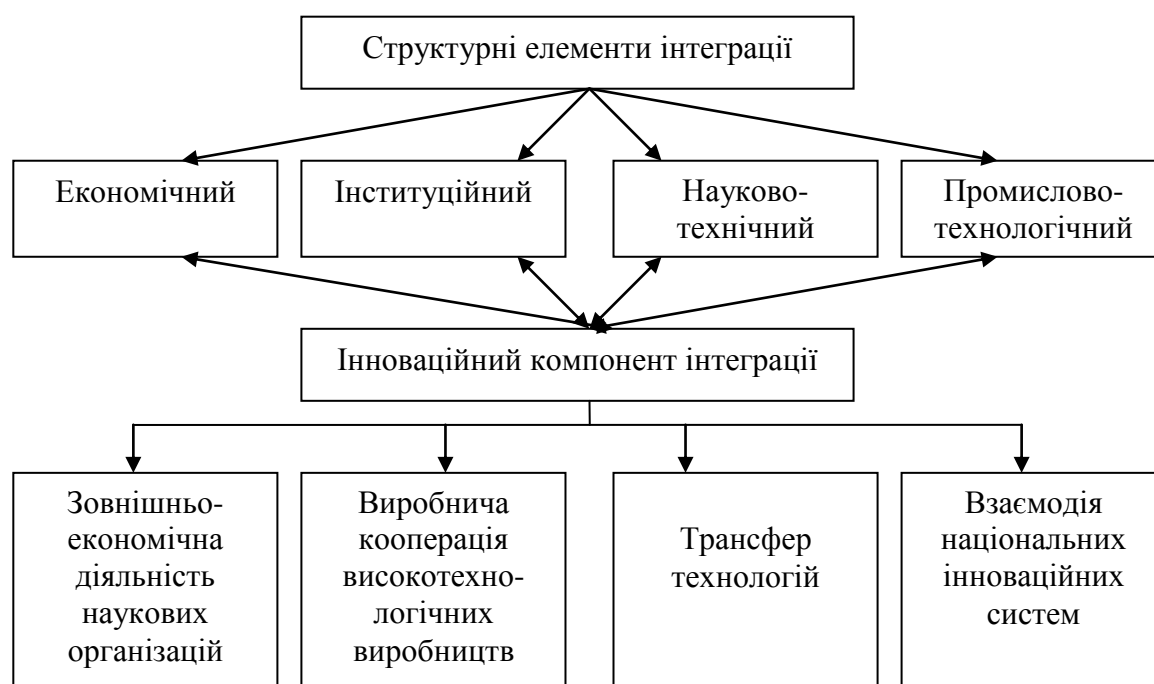

Рис. 4.2. Місце та структура інноваційної компоненти в інтеграційному процесі [187, с. 138]

Інноваційна конвергенція активізується на основі чотирьох компонентів: зовнішньоекономічної діяльності науково-дослідницьких організацій, утворення міждержавних високотехнологічних виробничих систем, утворення національних інноваційних систем виробництв, активної міждержавної циркуляції технологій. У цьому випадку структурні зрушення, які відповідають за зростання

інноваційного рівня економічної системи, здійснюються на основі превалювання домінуючого інноваційного ресурсу учасників інтеграційного об'єднання. Євроінтеграційні процеси для національної економіки несуть можливість асиміляції інноваційних складових економіки більш розвинених країн на основі впровадження новітніх технологій, використовуючи власний інноваційний ресурс. Напрями стимулювання інноваційної діяльності здійснюються в межах інтеграційних ініціатив ЄС: Європейський дослідницький простір (ERA), Інноваційний союз, Єдиний цифровий ринок, європейські технологічні платформи, спектр ініціатив European Research Coordination Agency «EUREKA», 7-ма рамкова програма з досліджень та розробок, Рамкова програма конкурентоспроможності та інновацій і Європейський інститут інновацій та технологій, вони реалізують відповідно інформатизаційну та координаційну складову процесів стимулювання інноваційного розвитку економічних систем.

Рівень розвитку інноваційного потенціалу національної економіки створює відповідну диференціацію форм науково-технологічної та промислової кооперації. Розширення такого спектра можливе завдяки використанню емпіричного підґрунтя європейської економічної політики стимулювання розвитку інновацій. Пріоритетними напрямами науково-технічного співробітництва являються: ресурсозберігаючі технології, інформаційні технології, біотехнології, авіакосмічні технології, створення нових типів матеріалів та видів техніки та ін... Стимулювання розвитку інноваційної кооперації може реалізовуватися в рамках формування та сприяння розвитку кластерних формувань у вигляді технологічних парків та бізнес-інкубаторів, які успішно функціонують у більшості країн ЄС. Основою такої форми інституалізації науково-технологічного простору являється ефективна взаємодія таких складових: зростання іноземних інвестицій, активізація транснаціонального виробництва та багатонаціональних корпорацій, формування міжнародних виробничих мереж [187, с. 149]. Посилення євроінтеграційних процесів являється як передумовою, так і наслідком ефективного використання інноваційного потенціалу національної економічної системи. Активізація

інноваційного компонента являється однією з провідних форм інтеграційної взаємодії в межах протікання загальних процесів євроінтеграції.

Структурна політика повинна бути направлена на інноваційну реструктуризацію національної економіки з метою підвищення конвергентності й адаптивності до європейського економічного простору, а в кінцевому результаті – на виявлення та досягнення стійких позицій у міжнародному поділі праці в умовах європейського і глобального ринку. Враховуючи рівень фінансового навантаження для забезпечення реалізації такого оновлення економічної системи, необхідна активна участь України в європейських інвестиційних проектах з підтримки розвитку інновацій та оптимізація використання національних фінансових ресурсів. Необхідне утримання балансу між національними й інтеграційними інтересами України в процесі інноваційної кооперації та взаємодії між національними й іноземними рівнями та суб'єктами економічних систем.

Інноваційне оновлення економіки також на пряму корелює з процесами інвестування, оскільки пряме іноземне інвестування виступає однією з форм розширення джерел розвитку інновацій. Обсяги прямих іноземних інвестицій серед джерел зовнішніх фінансових надходжень складають досить вагомий сегмент.

У 2015 році інвестиції в Україну надходили зі 133 країн світу. Країнами ЄС із початку року внесено 33154,9 млн дол. інвестицій (77,4% загального обсягу акціонерного капіталу), іншими країнами світу – 9696,4 млн дол. (22,6%). До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 12274,1 млн дол., Німеччина – 5489,0 млн дол., Нідерланди – 5108,0 млн дол., Російська Федерація – 2685,6 млн дол., Австрія – 2354,3 млн дол., Велика Британія – 1953,9 млн дол., Британські Віргінські Острови – 1872,6 млн дол., Франція – 1539,2 млн дол., Швейцарія – 1371,2 млн дол. та Італія – 966,6 млн дол. [131].

При цьому у 2013 році за видами економічної діяльності найбільша питома вага ПІІ припадає на промисловість – 33,9%, на фінансові установи – 29,6%, на операції з нерухомим майном, оренду, наданням послуг підприємцям – 16,10%, на

торговельні підприємства та ремонтні послуги – 10,1%, 10% – на інші види економічної діяльності [252]. Структура ПІІ відображає досить високу часту інвестицій у фінансовий і торговельний сектор, що свідчить про превалювання інвестицій зі швидким періодом окупності. Наприклад, обсяги іноземних інвестицій у сільське господарство, яке являється сектором з довгостроковим періодом окупності, є незначними.

Зміни в інвестиційному кліматі національного господарства України в процесі посилення євроінтеграційних процесів здатні викликати нарощення ПІІ, а також компенсувати недостатність інвестування сільського господарства шляхом включення його фінансування в економічні програми ЄС з розвитку та підтримки функціонування аграрного сектора, в рамках дії інвестиційних фондів. Напрями взаємодії з ЄС в даному напрямі повинні бути направлені на зниження ризиків для іноземних інвесторів шляхом:

1) оптимізації інституційного забезпечення та активізації комплементації європейської нормативно-правової бази з регулювання процесів іноземного інвестування;

2) формування раціональної прозорої системи державного субсидіювання та системи державних закупівель згідно з вимогами конвергенції до ЄС;

3) повної імплементації системи технічної стандартизації продукції, а також раціоналізації технічних бар'єрів для виходу на ринок.

Відмитимо, що усі проблеми зі стандартизації, з якими зустрічаються виробники при виході на ринок товарів ЄС, є результатом застарілого технічного оснащення підприємств, невідповідності українських норм європейським, великої кількості обов'язкових сертифікацій і перевірок. Саме перераховані критерії займають основну частину бар'єру, який перешкоджає виходу вітчизняних підприємств на ринок ЄС [323, с.608]. Таким чином розвиток інвестиційної конвергенції, яка являється одним з головних чинників лібералізації руху капіталу та зумовлює збільшення обсягів фінансового ресурсу економічної системи, являється основою для збільшення фінансового стимулювання позитивних

структурних зрушень, а також підвищення інтенсивності економічного розвитку національної економіки України.

Отже, інтеграційні вектори розвитку України являються різними як за умовами їх досягнення, так і за результатами посилення інтеграційних процесів у тому чи іншому напрямі. У диференціації напрямів інтеграції повинен превалювати європейський вектор, оскільки структурні зрушення, які ініціюються в економічній системі України в результаті його активізації, являються необхідною ланкою на шляху адаптації економіки до умов еволюції глобального економічного простору. Інші інтеграційні взаємодії повинні розвиватися як комплексне направлення, рівень активності якого залежить від сукупності конфронтаційних характеристик такої взаємодії по відношенню до основного направлення інтеграційних процесів. Швидкість динаміки посилення євроінтеграції залежить від поточного рівня функціонування економічної системи України та знаходиться в прямій залежності від рівня її адаптаційних і конвергентних характеристик. Але з метою захисту національних виробників від посилення ризиків конкурентного тиску європейського ринку доцільною є диференціація темпів імплементації основних положень договорів у сфері євроінтеграції залежно від підвищення ними рівня таких ризиків. У зазначеному напрямі також є доцільним удосконалення стратегії захисту особливо вразливих секторів економіки, до яких слід віднести насамперед сільськогосподарський сектор.

Структура секторального співробітництва в рамках інтеграційного процесу повинна передбачати захист національних інтересів з огляду на збереження необхідного рівня економічної безпеки України. Враховуючи багатогранний характер процесів євроінтеграції, а також недостатню розвиненість національної економіки та дискретний характер її структурної трансформації, необхідним є пошук оптимального курсу структурної політики з метою виділення градації пріоритетів її розвитку з точки зору довгострокової перспективи і подолання інерційного характеру економічних процесів. Позитивні ефекти інтеграційних процесів можуть проявлятися як у вигляді короткострокових явищ, так і у вигляді

довгострокових перспектив. Наприклад, позитивні прояви торговельних ефектів повинні концентруватися на технологічному оновленні виробництва, оскільки характер їх активності являється недостатньо прогнозованим у довгостроковій перспективі. А довгостроковий трансфер інновацій потребує скорегованої стратегії інвестування, яка повинна бути направлена на розвиток пріоритетних секторів економіки. При вірній стратегії стимулювання модернізації цих секторів економічна система України уникне не тільки поглиблення диспропорцій технологічної структури експорту а й забезпечить оптимальну циркуляцію фінансових потоків.

4.2 Адаптація та застосування зарубіжного досвіду формування та реалізації структурної політики в процесі управління національним господарством України

Форми стратегій структурної перебудови зарубіжних економічних систем являються досить різноманітними, що викликане національними особливостями їх функціонування та розвитку. Тим не менше існування спільних рис в структурній політиці різних курсів економічного розвитку характеризує взаємну детермінованість основних тенденцій щодо вдосконалення структури національного господарства з метою оптимізації протікання економічних процесів. Диференціація таких спільних рис має як загальну універсальну приналежність до більшості стратегій економічного розвитку, так і превалюючі ознаки, притаманні певним групам економічних систем. Адаптивне застосування певних параметрів різних стратегій структурної перебудови спирається на узгодження особливостей функціонування національної економіки, а також на важливість превалювання в стратегії економічного розвитку інтеграційного аспекту. Інтеграційний розвиток економіки України в сучасних умовах детермінується моно направленістю вектору інтеграції, що проявляється в домінуючій позиції європейського напрямку та зумовлюється як ендегенними, так і екзогенними факторами. Отже, розгляд проблеми даного розділу необхідно

розпочати з аналізу можливостей застосування стратегій економічного та структурного розвитку європейських національних господарств.

Структурна політика країн ЄС формується в результаті застосування комплексного підходу до пріоритетних її напрямів та механізму свого впровадження. Структурна політика має внутрішню інтегративну форму, що проявляється в постійному підвищенні рівня взаємодії з іншими напрямками економічної політики, завдяки чому створюється синергетичний ефект розвитку економіки в цілому. До основних параметрів стратегій структурного та економічного розвитку країн ЄС, які являються універсальними до використання та утворені в результаті уніфікації пріоритетних напрямів, слід віднести:

- стимулювання розвитку МСП;
- посилення децентралізаційних тенденцій розвитку (регіоналізація);
- функціональне та селективне стимулювання розвитку НДДКР;
- розвиток імпортозаміщувальної складової економіки;
- агрегація національної й інтеграційної стратегії розвитку економіки;
- гальмування тенденцій неефективних селективних програм розвитку;
- підвищення мотиваційного рівня суб'єктів господарювання;
- підвищення екологічної складової діяльності підприємств;
- стимулювання розвитку технопарків та виробничих кластерів;
- поширення державної інформатизаційної діяльності для оптимізації функціонування підприємств.

Аналіз структурної політики Німеччини, Франції, Швеції, Данії, Італії демонструє досить високу детермінанту державного управління по відношенню до корегування функціонування економічного середовища. Особливості національних емпіричних тенденцій формування структурної політики проходять стадії агрегації з оптимальними стратегіями розвитку економіки інтеграційного союзного характеру. Оскільки для України вкрай важливим є її інтеграційний розвиток, то необхідна ініціація початкового ефекту *spillover* у вигляді важливості використання саме європейської практики економічного розвитку. Емпіричні дослідження в області секторальної та галузевої структури економіки являється

пріоритетним напрямом діяльності Європейської комісії. Так, ще наприкінці 90-х років ХХ ст. Європейською комісією була розроблена методологічна основа для оцінювання умов і результатів функціонування секторів економіки, а також окремих груп підприємств з метою їх співставлення з аналогічними параметрами у світовій практиці. Основним завданням такої методологічної програми являється дослідження конкурентоспроможності продукції різних секторів економіки по відношенню до аналогічних продуктів, представлених на світовому ринку. Активне поширення результатів даних досліджень сприяє посиленню інформатизаційних чинників розвитку підприємств ЄС. Аналіз параметрів функціонування економіки являється одним з основних інструментів оцінки економічного середовища Європейського Союзу. При формуванні структурної політики ЄС аналітичні дані динаміки змін загальних галузевих пропорцій економічної системи, які є важливим аспектом збереження стійкості та адаптаційних характеристик кожної окремої галузі та сектора економіки, використовувалися з урахуванням агрегації такої динаміки в сукупній структурі країн-учасниць. Тому для формування вірної економічної стратегії використовувалось прогнозування таких процесів, що являється головною умовою вірного передбачення тенденцій трансформації економічної системи. В даному напрямі також важливим являється дослідження структури економіки з позиції ранжування її секторів за критерієм адаптивних характеристик по відношенню до глобального та інтеграційного середовища та національних особливостей функціонування внутрішнього ринку, що являється основою для розроблення оптимальної стратегії структурного регулювання. При цьому ранжування здійснюється за чотирма групами:

- 1) базові сектори, які утворюють ядро економічних процесів;
- 2) інтеграційні сектори економіки, які створюють систему стійких взаємозв'язків з європейським та світовим ринком;
- 3) детермінантні сектори економіки, які стимулюють позитивні структурні зрушення;
- 4) депресивні сектори, які відповідають застарілій структурі економіки.

Таке ранжування передбачає й ускладнену комплексну диференціацію економічних секторів залежно від сукупності показників та чинників, які утворюються в результаті їх функціонування. Провідний статус займає інноваційна, агрегаційна (об'єднуюча) й екологічна складова економічних процесів. У результаті проведення такого ранжування відбувається формування стратегії структурної політики. Можна виділити наступні її напрями:

- 1) стратегія структурного формування;
- 2) стратегія структурної інтеграції;
- 3) стратегія структурної детермінації;
- 4) стратегія структурної консервації.

При цьому важливим є відповідність теоретичного відображення реальній економічній ситуації, та диференційоване обґрунтування секторів, які складають групи за визначеною диференціацією. При застосування ранжування необхідно проведення адаптивної ідентифікації груп секторів, які складають відповідні групи в національній економіці. Так, стратегія структурного формування направлена на зміцнення найбільш ефективних секторів національної економіки, які мають найвищу питому вагу в структурі ВДВ. До таких секторів в економіці України слід віднести сільськогосподарський сектор, сектор переробної промисловості та сектор торгівлі. Для структурної політики країн ЄС притаманне існування досить великого спектра механізмів захисту особливо вразливих секторів економіки, до яких насамперед відноситься сільське господарство, враховуючи його важливість для забезпечення нормального функціонування держави як соціально-економічного утворення та збереження її економічної безпеки, при відносно незначних обсягах у наповненні ВВП. Переробна промисловість, як один з важливих секторів економіки, знаходиться серед пріоритетів програм розвитку та стимулювання провідних напрямів функціонування економіки країн ЄС. Не дивлячись на постіндустріальні тенденції економічної еволюції розвинених країн, до яких входить основна частина країн – учасниць ЄС, частка та важливість переробної промисловості залишається досить високою. Для цього сектора економіки характерна тенденція щодо генерування інноваційних процесів, що є

важливим аспектом агрегаційного розвитку для усієї сукупності економічних секторів [336]. У рамках розвитку економіки ЄС важливість даного сектора також пов'язана з особливостями її структури та обраними в програмах пріоритетами й цілями. За статистичними даними, питома вага переробної промисловості для розвинених країн у світовому експорті за 2010 рік становила 69 трлн доларів, що на 46 трлн доларів вище порівняно з питоною вагою сектора послуг [453]. Протягом 90-х років ХХ ст. частка переробної промисловості ЄС на зовнішніх ринках становила 27%, тоді як частка США і Японії дещо знизилася [192, с. 84; 285, с. 95]. Тим не менше, як показує європейський досвід, селективне стимулювання економічної активності у відповідних секторах може носити непередбачувані наслідки, про що свідчить приклад неефективного стимулювання інтенсивності функціонування металургійного і вугільного секторів Польщі. Так, пряме стимулювання діяльності секторів чорної металургії, суднобудування, текстильної промисловості проводиться в ЄС лише в напрямі збільшення конкурентоспроможності продукції цих секторів а не в напрямі розширенні виробництва [192, с. 87]. Отже, застосування даного методу структурної політики у вигляді стимулювання вибіркового елементів структури економіки повинно застосовуватись в обмежених масштабах та бути обґрунтовано з урахуванням складності аналітичного прогнозування наслідків такого впливу на економічну систему.

Стратегія структурної детермінації передбачає стимулювання розвитку секторів, які являються детермінантами позитивних структурних зрушень, насамперед це стосується інноваційних секторів, а також сектору науково-дослідницьких організацій. До секторів економіки, функціонування яких пов'язане з інформаційними технологіями, телекомунікаціями, а також іншими інноваційними напрямками економічної діяльності, в європейській практиці застосовуються методи прямого стимулювання. До них слід віднести поширення державного субсидювання, інформатизаційне забезпечення контрактних основ співробітництва інноваційних компаній, а також консультативна державна допомога для оптимізації їх діяльності. У цьому напрямі було розроблено

комплекс державних програм адаптивного та стимулюючого характеру для збільшення превалювання інноваційної сфери в структурі економіки. Стимулювання інноваційного сектора економіки та підвищення його обсягів у наповненні ВВП характерно для усіх країн ЄС. Стимулювання розвитку інноваційних методів економічної діяльності, впровадження інноваційних виробничих технологій, великі обсяги державного фінансування розвитку НДДКР являються передумовою синхронізації рівня економічного розвитку як на державному, регіональному рівні в межах функціонування інтеграційного об'єднання, так і відносно умов функціонування глобального економічного ринку. Натомість в Україні обсяги витрат на інновації становлять лише 0,5% від ВВП, що потребує вирішення проблеми забезпеченні інноваційного розвитку економіки. Тому що завдяки посиленню рівня інноваційності економіки відбувається оптимізації її структури, зростає кількість інноваційних підприємств та досягається синергетичний ефект, який проявляється як оновлення економічних процесів та вихід їх на новий рівень у вигляді проявів структурних зрушень еволюційного порядку.

Структурна консервація згідно європейської практики передбачає зупинення розширення виробництва в застарілих сегментах секторів, та оптимізацію їх функціонування шляхом підвищення технологічного рівня та згортання неефективних виробництв. До сектору, який концентрує найбільшу кількість таких сегментів в національній економіці слід віднести насамперед добувний сектор, отже його розвиток повинен бути направлений та технологічну модернізацію, а не на розширення виробництва.

Структурні перетворення інтеграційного типу являються одними з найважливіших пріоритетів при реалізації структурної політики європейських країн взагалі та України зокрема. Це пов'язано з посиленням процесів міжнародної та європейської інтеграції. Зростання відкритості національних економік, а також поглиблення їх диференціації за формою спеціалізації на глобальному економічному просторі, зумовлює виникнення сукупності структурних зрушень, які мають адаптуючий характер. У відмінному випадку економічні системи

держав, які не відповідають вимогам оновлення якості продукції та послуг на глобального світового ринку, втрачають позиції в його сегментах, що призводить до замкнутості та деградації національної економіки. Відповідно відбуваються негативні структурні зрушення, які руйнують інтеграційний ланцюг взаємодії зі світовим господарством. Структурні зрушення обох порядків можуть проявлятися як у загальних тенденціях розвитку економіки, так і в індивідуальних, суто національних особливостях. Для європейських країн характерними є висока динаміка адаптивних та інтеграційних процесів, а також прояви синергетичних ефектів, які відбуваються як позитивне вираження індивідуальної сутності кожної з економічних систем Євросоюзу. Отже, ідентифікація та розвиток власного інтеграційного ядра національної економіки являється першочерговим завданням структурної політики.

Характерною рисою як для керівних органів Євросоюзу, так і для управлінської структури країн-учасниць, являється високий ступінь організації і розподілу повноважень. Органи управління економічними процесами мають розгалужену структуру та практичну визначеність відповідно до напрямів реалізації економічної політики. Регіоналізація управління в середовищі національних економік країн-учасниць Євросоюзу оптимізує процеси впровадження економічної політики та її структурного напрямку. Особливістю впровадження структурної політики в країнах ЄС є різноманіття інституційного забезпечення при збереженні універсальних, характерних для країн ЄС, параметрів: збереження чіткої структуризації державних підрозділів за функціональним призначенням; стимулювання тенденцій щодо регіоналізації управління; ефективна взаємодія недержавних та державних організацій при розроблені та впровадженні різних механізмів оптимізації функціонування економіки. Отже, вдосконалення структури державного управління національним господарством, збільшення рівня її прозорості при збереженні її національних особливостей являється передумовою її ефективності.

Фінансовим центром процесів управління економікою являються фінансові фонди, які існують як на національному рівні, так і на рівні вищих управлінських

органів Євросоюзу. Завдяки раціональній структурі та консолідації фінансових потоків національного та союзного рівня досягається агрегація економічних ефектів від стимулювання функціонування різних видів економічної діяльності. Утворення Фондів розвитку являється дієвою формою фінансового забезпечення стратегії структурної перебудови, але це потребує значних інвестиційних ресурсів, які на даному етапі відсутні в державних фінансових ресурсах України. На нашу думку, в поточному періоді розвитку національної економіки більш доцільно використовувати Банк розвитку як альтернативну та не менш ефективну форму її забезпечення необхідними інвестиційними ресурсами.

Як показує європейський досвід проведення структурної політики, одним з основних чинників структурної трансформації являється зміна рівня співвідношення державної та приватної власності, а також визначення критеріїв націоналізації і приватизації виробничих об'єктів. При цьому спостерігається загальна тенденція до зниження частки державної власності в економіках держав Євросоюзу. Така тенденція стимулює диверсифікацію видів економічної діяльності приватного сектора, що в свою чергу збільшує кількість учасників економічних процесів. Характерною також є тенденція до посилення взаємодії елементів економічної системи з державною та приватною формою власності, що утворює агрегаційні ефекти розвитку обох типів елементів. Зменшення частки державного сектора до відповідної границі в наповненні ВВП являється загальною рисою європейських економік. Тим не менше частка державного сектора в європейських економіках являється досить високою порівняно з іншими розвиненими економічними системами сучасності. Найбільша доля державного сектора серед країн Євросоюзу спостерігається у Франції та Італії. Наприклад, для Франції характерне збереження вагомій ролі державного сектора в процесах економічного відтворення. При активно функціонуючій ринковій економіці державний сектор при збереженні високих обсягів не може забезпечити значущу динаміку її розвитку, оскільки не містить в собі багатьох факторів, які спричиняють високий ступінь диференціації конкурентних характеристик виробництва. Натомість у Франції широко застосовується практика стимулювання

урядовими фондами, укладання контрактів між державними та приватними організаціями. Це забезпечує, з одного боку, асиміляцію динаміки функціонування приватних і державних підприємств, а з іншого – створює можливість агрегації економічних потужностей обох економічних секторів для реалізації довгострокових інвестиційних проектів. Таким чином, утворюється синергетичний ефект взаємодії державних та приватних організацій при збереженні ринкової структури господарства, а також стимулювання розвитку економіки. Отже, розширення процесів приватизації являється необхідною ланкою на шляху оптимізації структури економіки, але повинно проводитись поступово та мати визначені економічні ефекти. Також в даному випадку доцільною на основі економічної практики Франції, є стратегія спільних державно-приватних компаній, якщо економічний ефект від приватизації не досить прогнозований.

Комплексні структурні зрушення супроводжуються зміною технологічного рівня виробництва, що вимагає підвищення рівня кваліфікації робочої сили і рівня інформатизації суб'єктів господарювання. Досить широкого розповсюдження в європейських країнах набуває створення консультаційних центрів, а також центрів підвищення кваліфікації персоналу підприємств у рамках реалізації державних програм. Таким чином, підвищуються адаптаційні характеристики інтелектуального потенціалу економіки, що створює фундамент для подальшого її розвитку. Стимулювання інформатизаційного розвитку економічних процесів, зокрема поширення інституційних державних ресурсів у вигляді консультаційних й організаційних центрів, утворює тенденції щодо підвищення мобільності економічних ресурсів країн – членів ЄС, активізує діяльність експортоорієнтованих підприємств та стимулює розвиток сектора МСП, та може ефективно застосовуватися в стратегії економічного розвитку економіки України.

Утворення технопарків та бізнес-інкубаторів, як осередків концентрації інноваційних і високотехнологічних підприємств та організацій, являється одним із пріоритетних завдань європейської структурної політики. Ефективність цього напрямку підтверджується багатьма емпіричними даними, але рівень такої ефективності може варіюватись залежно від особливостей національної

економіки, відповідно до якої він застосовується. Таким чином відбувається підвищення рівня інноваційності економіки, що утворює тенденцію до подальшого поглиблення концентрації інноваційних підприємств та науково-дослідницьких організацій в одному територіальному просторі, що спрощує консолідацію інноваційних розробок та виробничих потужностей з метою створення інноваційної продукції з максимальним рівнем конкурентоспроможності. Завдяки цьому відбувається утворення кластерної структури економіки, яка максимізує використання економічного потенціалу держави, а також оптимізує загальні процеси економічного відтворення. Великої значимості в цьому випадку набуває вдосконалення інституційного забезпечення і створення державних програм для ініціації процесів даного напрямку в економічних перетвореннях національної економіки.

Розвиток сектора МСП також являється напрямом оптимізації структури економіки, характерним для країн ЄС, оскільки чим вище частка сектора МСП на внутрішньому та зовнішньому ринках, тим вище рівень еластичності економічної системи, яка проявляється як швидкість адаптації до змін кон'юнктури ринків й умов їх функціонування. Оптимізація функціонування цього сектора забезпечується шляхом: створення адаптаційного та вдосконалення базового інституційного середовища; прямого державного інвестування; розширення мережі консультаційних центрів; реалізації програм пільгового оподаткування та субсидіювання; створення окремих механізмів фінансового забезпечення довгострокових проектів та поточного кредитування; активізації участі МСП у виробничих процесах технопарків і виробничих кластерів; поширення доступу та стимулювання співробітництва наукових організацій і виробничих підприємств; державного стимулювання малих та середніх інноваційних підприємств.

Система державного управління економічним розвитком у країнах ЄС являється розгалуженою диференціацією механізмів впливу в напрямі оптимізації її структури. До змісту структурної політики входять: бюджетна, кредитна, податкова, торговельна, патентна та науково-технічна політика, державна контрактна система і заходи адміністративного контролю. Серед інструментів, які

використовуються, можна відзначити прямі державні капітальні вкладення, цільове фінансування і субсидування, надання пільгових позик, укладання контрактів на розробку нової продукції і технологій, інвестиційні знижки, прямі державні закупівлі високотехнологічного обладнання, зважений протекціонізм, податкові пільги, правила й норми амортизації, комплексні цільові державні програми [149, с. 56].

Як показує європейський досвід, позитивна трансформація структури економіки можлива лише за умови ефективного державного регулювання економічних процесів. Асиміляція суто ринкових методів регулювання, а також методів прямого державного впливу утворюють інтенсивну динаміку розвитку економіки. Ефективна структурна політика європейських країн спирається на обґрунтовану стратегію економічного розвитку, реалізація якої залежить від оптимальності впровадження запланованого курсу, а отже, зумовлена ефективністю функціонування відповідних держав. Узгодженість різних напрямів економічної політики являється передумовою формування синергетичних ефектів у напрямі її реалізації. Це зумовлює загальну агрегацію позитивних структурних зрушень в економічній системі, що оптимізує структуру економіки й активізує підвищення темпів економічного розвитку.

У напрямі оптимізації сукупної агрегаційної структури економіки ЄС його керівними органами проводиться економічна політика, направлена на зближення параметрів інституційного середовища країн-учасниць, з метою розширення діяльності підприємств у межах єдиного економічного простору. Для посилення інтеграційних процесів у кожній з економічних систем країн-учасниць, а також узгодження пріоритетних напрямів економічного розвитку проводиться активізація діяльності фінансових інститутів ЄС (Європейського інвестиційного банку, Європейського інвестиційного фонду, Соціального та регіональних фондів розвитку). Але на початку становлення регіональних фондів розвитку їх діяльність була недостатньо ефективною, оскільки їх фінансування не достатньо контролювалось, а використання коштів розсіювалось та було не узгоджене з іншими інструментами регіонального розвитку [315, с. 44]. Отже, для оптимізації

застосування такого досвіду в національній практиці необхідний високий рівень моніторингу діяльності таких фондів. На сучасному періоді збільшення обсягів капіталу та розширення диференціації можливостей фінансових інститутів ЄС оптимально спрямовує державне фінансування на розвиток пріоритетних напрямів економічної діяльності в межах єдиного економічного простору та посилює тенденції акумулювання спільного європейського й національних курсів економічного розвитку. В даному випадку суттєво проявляється ефект spillover ініціація якого, шляхом використання європейські економічних практик на даному етапі для України являється визначальною детермінантою формування ефективної стратегії економічного розвитку. Важливо відмітити, що однією з найважливіших складових стратегічних програм з реалізації економічної політики ЄС є жорсткий контроль над цільовим використанням допомоги [192, с. 87].

Далі необхідно розглянути досвід застосування стратегії структурної перебудови за окремими країнами з позиції можливостей його адаптації в національній економіці. Досить цікавим є один з напрямів економічного розвитку, який використовується в Італії та полягає в організації діяльності виробничих кластерів. Для управління й оптимізації діяльності кластерів створюються управлінські комітети, які складаються з представників місцевих адміністрацій, комерційних та некомерційних організацій, а також торгових палат. Такий склад регулятора дозволяє створювати оптимальні умови для функціонування індустріальних округів, оскільки складається з представників усіх учасників сукупного економічного процесу. Спектр державного стимулювання діяльності виробничих кластерів досить великий. Він складається з пільгових режимів оподаткування, державного страхування експортних кредитів, а також удосконалення інституційного забезпечення функціонування виробничих кластерів. На сьогоднішній день в цій сфері прийнято понад 30 основних законів, як, наприклад, «Про створення центральної служби кредитування МСП (Медіокредито Централе)» (1952 р.); «Про кредитування і страхування експорту» (1977 р.); «Про створення Фонду технологічних інновацій і Фонду промислових проектів» (1982 р.); «Про створення спільних підприємств за

кордоном за участю італійських МСП» (1990 р.); «Про допомогу початкуючим підприємствам і стимулювання реінвестування прибутку» (1994 р.) та інші. Досить широкого застосування в Італії набуло створення державних консультаційних центрів підтримки малого та середнього бізнесу, які здійснюють діяльність у напрямі підвищення кваліфікації персоналу підприємств і надають безкоштовні інформаційні послуги з питань їх розвитку, та програм державної підтримки їх діяльності.

Особливість реалізації структурної політики у Франції відрізняється високим науковим рівнем проведення державного аналізу та дослідження національної економіки, виробленням чіткої стратегії розвитку, а також асиміляцією прямих і непрямих методів корекції її функціонування. Високий рівень контролю за функціональним спрямування державного фінансування дозволяє ефективно впроваджувати заплановану стратегію. Постійне вдосконалення цих методів та підвищення ефектів адаптації національної економіки до глобального економічного середовища дозволяє створити конкурентоспроможну й відкриту економіку. Одними з основних напрямів економічного розвитку являється: покращення інвестиційної привабливості приватного сектора; функціонування системи державних субсидій, спрямованих на фінансування НДДКР; створення системи консолідації інтересів учасників різної форми організацій (наукових, державних, приватних, споживчих організацій); сприяння розвитку промислових підприємств яке відбувається шляхом поширення системи державних контрактів, а також введення пільгових режимів оподаткування для провідних національних підприємств. Особливістю в цьому випадку виступає високий рівень державної централізації економічних рішень щодо програмування розвитку промислового комплексу і напрямів розвитку науково-дослідницької діяльності.

Досить високими адаптивними характеристиками для застосування в Україні відрізняється стратегія структурного розвитку Данії, яка полягає в диференціації стимулювання певних секторів за рівнем комерціалізації інновацій. В Данії до таких секторів відносяться: енергетика, охорона зовнішнього

середовища, охорона здоров'я, харчова промисловість. Державні асигнування за останні роки збільшилися також в області нанотехнологій за напрямками: наномедицини, біосумісних матеріалів, наноматеріалів, полімерної електроніки, наносенсорів та нанооптики. Активізація такого типу інноваційних процесів призвела до утворення стійкої динаміки збільшення обсягів виробництва у фармацевтичній галузі, темп зростання якої за останні 10 років перевищує 250%. Важливим елементом інноваційного ланцюга Данії є Агентство по дослідженнях та інноваціях при Міністерстві науки й інновацій, яке через бюджет фінансує фонди, направлені на активізацію інноваційних досліджень та наукових розробок: Датський фонд фундаментальних досліджень (DG); Фонд високих технологій (HTF); Фонд незалежних досліджень (DFF); Рада по стратегічних дослідженнях (DSF); Рада по розвитку технологій та інновацій (RTI). Завдяки діяльності цих організацій щорічно відбувається стимулювання інноваційної діяльності на суму більше ніж 500 млн доларів. Отже, стимулювання розвитку інновацій, як однієї з основних детермінант структурного оновлення економіки, повинно не тільки бути інституційно організованим, але й передбачати розгалужену систему фінансового забезпечення.

Цікавим для адаптації та використання є досвід Швеції, який полягає в розширеному стимулюванні розвитку екологічних виробництв та екологічних технологій. Завдяки такій тенденції досягається, з одного боку, зниження ресурсного навантаження і високої концентрації виробництва, а з іншого – підвищення конкурентоспроможності на світових ринках. Експортна продукція з високим рівнем екологізації утворює максимальний рівень попиту на неї в умовах посилення «зелених» тенденцій на світовому ринку, а також стійке закріплення шведського експортного потоку в його сегментах. Провідні аспекти екологізації – це напрями розвитку екологічної енергетики, екологічного виробництва та екологічних технологій. Механізмом реалізації екологічної економічної політики є специфічна форма податкових режимів для усього спектра видів економічної діяльності. Так, у Швеції широко використовуються екологічні податки та екологічні сертифікати. Перші використовуються для компенсації функціонування

неекологічних виробництв, а другі виконують форму державного субсидювання форм економічної активності екологічного спрямування. Таким чином, відбувається перерозподіл податкового навантаження в напрямі стимулювання розвитку «зелених» підприємств і стримання розвитку неекологічного виробництва, що оптимізує структуру економіки. Цікавим також в даному напрямі є досвід Голландії, сутність якого полягає в обов'язковій відповідності 2%-ї межі від загального обсягу державних закупівель, які проводить уряд, на спектр товарів які є повністю екологічними [324].

Актуальним є врахування негативного досвіду Польщі з впровадження неефективної селективної структурної політики в сфері металургійного та вугледобувного сектору. Значні неефективні втрати фінансових ресурсів в даному випадку були пов'язані більшою частиною з впливом негативних зовнішніх факторів, а також недостатністю інтенсивності технологічного оновлення даних промислових секторів Польщі. Наприклад, навіть після втілення селективної підтримки вугільного сектору в Польщі, обсяги добутку у вугільній промисловості Британії становлять у 4 рази більше на одного працюючого, ніж у Польщі, що пов'язано з більш досконалим технологічним озброєнням цього сектора. Таким чином, формування селективної політики повинно спиратись на програми, які будуть містити велику кількість аналітичних прогнозних даних щодо особливостей реалізації продукції певного сектора, і враховувати динаміку відповідної світової кон'юнктури. Недостатньо обґрунтовані та капіталоемні заходи селективної політики можуть загрожувати позитивним тенденціям розвитку інших секторів економіки.

Важливим для застосування у вітчизняній практиці є практичні досягнення Німеччини в сфері узгодження розвитку освітнього сектору по відношенню до інших секторів національної економіки. В Німеччині таке узгодження відбувається в напрямі стимулювання розвитку освітніх проектів та програм підвищення кваліфікації персоналу у співробітництві із сектором приватного підприємництва. Високий рівень кваліфікації трудового капіталу Німеччини зумовлений реалізацією програм його розвитку, а також функціонуванням

наглядних організацій – Торгово-промислової палати Німеччини та Німецького союзу професійних робітників. Наприклад, у цій країні була розроблена дуальна система освіти, котра передбачала поєднання теоретичної освіти та виробничої практики. Вона була розрахована на 3 роки та дозволяла адаптувати теоретичні навички з реальним процесом виробництва. На сьогодні програма дуальної системи освіти налічує близько 350 професій. Структурна політика Німеччини також направлена на стимулювання діяльності технологічних парків. Так, на території Німеччини існують наступні види технопарків: технологічні інкубатори, які відповідають за комерціалізацію інноваційних наукових розробок; науково-дослідницькі парки, які тісно взаємодіють з університетами та іншими науковими організаціями; технологічні ареали, які є агрегаційним утворенням підприємств однопрофільної сфери економічної діяльності. Не останню позицію в даному напрямі займає ефективне нормативно-правове забезпечення сфери регулювання інтелектуальної власності, особливістю якої являються ідентичні умови реєстрації інтелектуальної власності для іноземців та підприємств з іноземним капіталом. Згідно з даними юридичної корпорації Taylor Wessing, ФРН займає перше місце за індексом глобальної інтелектуальної власності. Доцільним для застосування в Україні являється досвід Німеччини зі стимулювання сільськогосподарського сектору, яке здійснюється шляхом організації вертикальної інтеграції, яка об'єднує аграрне виробництво та обслуговуючі галузі, транспорт, харчові компанії, спеціалізовані банки, аграрні фонди й сучасні логістичні системи [408, с. 138]. Таке інтегрування функціонування сільськогосподарського сектора з діяльністю інших секторів економіки формує стійкі міжгалузеві кластери, що утворюють оптимальну взаємодію учасників усього виробничого процесу.

Одним за найважливіших аспектів економічного розвитку являється ефективна інтеграційна взаємодія національної економіки в межах організації міжнаціональних інтеграційних утворень, яка властива стратегіям великої кількості країн. Європейський союз являється на даний момент найвищою ланкою міжнаціональної економічної інтеграції. Але, підтримка економічних зв'язків локальної дії також являється досить важливою. Так, наприклад в межах

розвитку економічних систем Об'єднаних Арабських Еміратів, Катару, Кувейту, Саудівської Аравії, Оману та Бахреїну відбувається посилення інтеграційних тенденцій щодо синхронізації такого розвитку. Проявом таких процесів слугує утворення та продуктивна діяльність Ради співробітництва арабських держав Персидської затоки (РСАДПЗ). У рамках функціонування РСАДПЗ відбуваються не тільки посилення інтеграційних процесів економічних систем країн-учасниць, а й створення єдиного курсу економічної політики та стратегій оптимізації структури економіки, що ґрунтується на великих обсягах сукупних інвестицій у фінансуванні економічних і соціальних проектів. Розвиток інтеграційної взаємодії для України пріоритетно визначений європейським інтеграційним вектором, а отже локальне співробітництво повинно розвиватись з країнами, які також мають європейське інтеграційне спрямування.

Цікавим є досвід Кувейту в стимулювання розвитку фінансового сектору шляхом скасування процедури надання дозволу на функціонування фінансових організацій з повною участю іноземного капіталу. Це зумовило швидкий попит на можливість здійснення фінансових операцій іноземними банками на території Кувейту. Застосування подібної практики являється досить специфічним, оскільки потребує достатнього економічного обґрунтування, а враховуючи рівень розвитку національної фінансової інфраструктури потребує скоріше спрощення регламентів функціонування її елементів, які утворені на основі повної участі іноземного капіталу.

Ефективність стимулювання наукомістких секторів економіки зі збільшення інтенсивності економічного розвитку, підвищення інтеграційних характеристик інноваційних технологій у сукупному національному економічному просторі та подальшим досягненням агрегаційних економічних ефектів доводить економічний досвід Китаю. Даний напрям представлений стимулювання розвитку таких видів економічної діяльності, як: оптоелектроніка й аерокосмічні технології, мікроелектроніка та інформаційні технології, енергозберігаючі та екологічні технології, дослідження в області генної інженерії та медицини. Враховуючи результати зарубіжного досвіду для України утворення державних проектів з

інвестування в розвиток енергозберігаючих технологій являється однією з найважливіших передумов утворення ефективної структури економіки [301]. Важливим аспектом удосконалення структури економіки Китаю також являється ініціація створення і стимулювання в рамках державних програм економічного розвитку підприємств маловідходного та безвідходного типу, а також підприємств з переробки вторинної сировини. У цьому випадку метою являється створення рециркуляційної економіки з високим ступенем екологічності. Китай займає лідируючі позиції у світі з переробки відходів кольорової металургії та лому кольорових металів.

Особливої уваги в рамках реалізації структурної політики Китаю заслуговує вдосконалення інституційного забезпечення інвестиційного потоку іноземного капіталу. Так, ще на початку 90-х років ХХ століття на правовому та економічному рівні було врегульовано діяльність підприємств з повною участю іноземного капіталу, а також процеси взаємодії науково-дослідницьких організацій національного та зарубіжного рівня. У такому напрямі широкого застосування набула система концесійних договорів між державними та приватними організаціями з повною або частковою участю іноземного капіталу. Це надало змогу розширити спектр видів економічної діяльності й збільшити загальну кількість підприємницьких структур у пріоритетних секторах економіки з використанням іноземного капіталу. Найбільш вагомим результатом реалізації цього напрямку являється розгортання процесів зливання крупних китайських та іноземних підприємств і утворення потужних корпоративних структур. Дана тенденція також спостерігається в процесі укрупнення та зливання підприємств національного рівня з метою утворення національних корпоративних структур і підвищення рівня участі економіки Китаю в глобальних економічних процесах. У рамках участі Китаю у СОТ, АТЕС та «СВА – 3» одним із головних завдань структурної трансформації Китаю являється підвищення адаптивних характеристик національної економічної системи по відношенню до загальних тенденцій розвитку світового господарства.

Одним з найважливіших емпіричних досягнень в забезпеченні процесів економічного розвитку та структурної перебудови являється світовий досвід функціонування Банків розвитку. Банки розвитку відіграють провідну роль в інвестиційному забезпеченні окремих економічних секторів та пріоритетних напрямів економічної діяльності. Національний Банк розвитку являється фінансово-кредитною державною установою та утворюється урядом країни з метою фінансового забезпечення реалізації стратегії структурної перебудови економіки та підвищення ефективності її функціонування. Використання Банків розвитку довело свою ефективність: BNDES - в Бразилії, NAFI – у Мексиці, CORFO – у Чілі, COFIDE – в Перу, BNF – Еквадорі), Японський Банк розвитку, Sabah – в Малайзії, De Nationale Investeringsbank NV – в Нідерландах, KfW Bankengruppe – в Німеччині, Інституту реконструкції та розвитку – в Італії, Народний банк Китаю. Діяльність Банків розвитку здебільшого регламентується окремими нормативно-правовими актами, а отже вимагає розробки окремої законодавчої бази в Україні, оскільки неефективне функціонування Українського банку реконструкції та розвитку на загальних законодавчих засадах довело свою неефективність. Такий закон повинен визначати пріоритетні напрями діяльності Банку розвитку, особливості формування фінансових ресурсів, містити регламенти щодо організації управління та моніторингу. Основні позиції щодо можливостей використання зарубіжної практики стратегій структурної перебудови та економічного розвитку представлені у таблиці (додаток П).

Таким чином, у світі існує значна кількість стратегій структурної політики. Переважне значення у формуванні структурної політики мають історичні та індивідуальні національні фактори становлення та функціонування національних економічних систем. До них можна віднести: особливості географічного розташування і специфіку території, наявність певних видів природних ресурсів, рівень розвитку економічної системи, обсяги та рівень розвитку трудового капіталу тощо. Але специфіка оптимізації структури економіки детермінується не тільки національними й історичними особливостями економічних системи, але й зумовлена необхідністю включення в національну стратегію структурної

перебудови методів, які довели свою ефективність в зарубіжній практиці. Звичайно застосування таких методів повинно ранжуватись в залежності від рівня реальної адаптації до умов функціонування національної економіки, а також враховувати пріоритетність інтеграційного розвитку національної економіки. Отже, створення раціонального курсу економічного розвитку в рамках реалізації структурної політики повинно ґрунтуватися на синергетичній взаємодії використання універсальних методів структурного розвитку економіки та збереженні інтенсивності реалізації ефективних існуючих національних стратегій структурної перебудови.

4.3. Структурна політика економічного розвитку України в контексті співробітництва з міжнародними фінансовими інституціями

Вплив світової фінансової системи на функціонування економіки України зумовлений не тільки процесами глобалізації та постійним зростанням вагомості капіталу в забезпеченні економічного розвитку, але й інтеграційними прагненнями національної економічної системи, які утворюють стійку тенденцію щодо необхідності ефективного включення економічних процесів національного рівня в наднаціональні політико-економічні утворення. Фактори суто економічного рівня, які проявляються як наявні кола джерел фінансування трансформації національної економіки та збільшення обсягів інвестицій у пріоритетні напрями економічної діяльності, здійснюють неопосередкований вплив на зміну структури національного господарства в процесі посилення інтеграційних процесів.

Глибокому дослідженню процесів євроінтеграції і міжнародної допомоги у реформуванні вітчизняної економіки присвячені наукові праці багатьох зарубіжних учених, зокрема L. Hooghe, C. Hay, A. Menon, A. Warleigh-Lack, J. Bachtler, S. Ederveen, H. Groot, D. Streimikiene, V. Klevas, J. Bubeliene, J. Malan, N. Robinson, P. Honohan та інших авторів.

Збільшення рівня доступності джерел фінансування структурних зрушень проявляється у вигляді активізації співробітництва України з міжнародними фінансовими інституціями. Так, приблизні обсяги кредитних коштів, які отримані Україною від міжнародних фінансових інститутів, становлять:

- Світовий банк протягом 1992 – 2007 років – 4,8 млрд доларів США, за 2008 – 2011 роки – 2,6 млрд доларів США;
- Європейський банк реконструкції та розвитку станом на 2009 рік – 4,183 млрд доларів США;
- Європейський інвестиційний банк – з 2006 року – 465 млн євро;
- зовнішня допомога ЄС – з 1991 року – 2,8 млрд євро. [70, с. 111; 261, 450, 214, 215].

Основним вектором інтеграції України являється посилення взаємодії з ЄС та покращення конвергентних можливостей національної економіки до повного членства в даному інтеграційному політико-економічному утворенні.

Аналіз такої проблеми доцільно розпочати з висвітлення перспектив і поточного стану співробітництва України та європейських фінансових інститутів. Створення і функціонування мережі інвестиційних фондів в європейському просторі пов'язано з необхідністю формування стійких інвестиційних потоків, які направлені на структурну трансформацію та загальний розвиток економіки, а також підвищення соціальної спрямованості державної політики країн-учасниць та країн – претендентів на вступ до ЄС.

Діяльність європейських фінансових організацій являється одним з найважливіших елементів глобального економічного середовища та є одним із провідних чинників забезпечення стабільності його функціонування й розвитку. Європейські фінансові організації завдяки акумулюванню значних обсягів фінансових ресурсів виступають одними з основних стратегічних інвесторів для національних економік. Посилення активності європейського інтеграційного вектора для України зумовлює можливість розширення співробітництва зі структурними фондами ЄС, а також ЄБРР та ЄІБ. Диверсифікація спектра

освоєння кредитних джерел такого рівня зумовлює не тільки можливість реалізації найбільш складних завдань у стратегії розвитку національної економіки та трансформації її структури, але й дозволяє використовувати експертну економічну інформацію, яка являється частиною спільних проектів європейських фінансових організацій та України.

Основними напрямками фінансування фондів являється утворення стійкої зростаючої системи зайнятості, фінансування програм щодо підвищення екологічності виробничих процесів, подолання суттєвої диспропорційності регіонального економічного розвитку. Фінансування подолання структурних диспропорцій розвитку регіонів здійснюється на умовах пропорційності, яка передбачає покриття 75% запланованих стратегією витрат, залишок у 25% повинен фінансуватись за рахунок власних джерел країни-реципієнта. Підтримка економічної і суспільної конверсії територій, які стикаються зі структурними проблемами, та підтримка модернізаційної політики і системи освіти, перекваліфікації та зайнятості здійснюється у розмірі 50% і не менше 25% державних видатків, у розмірі 100% лише у разі технічної допомоги за ініціативою Єврокомісії [111, с. 284, 233, с. 154, 228].

В європейському економічному просторі для країн-претендентів на вступ до ЄС джерелами активізації реформування економічної системи та вдосконалення структури економіки являються фонди Instrument for the Structural Policies for Pre-accession (ISPA) та Special Action for the pre-accession for Agriculture and Rural Development (SAPARD). Фонд ISPA є інструментом фінансування і координації структурної політики в межах функціонування ЄС, пріоритетними напрямками діяльності якого є сфера оптимізації транспортної інфраструктури та підвищення екологічності виробничих процесів [28, с. 341]. Розглянемо особливості діяльності таких фондів та їх відмінності у вигляді таблиці 4.3 [481, с. 10-11].

Таблиця 4.3

Особливості діяльності міжнародних європейських фондів

Назва фонду	Особливості діяльності
SAPARD	Фонд SAPARD відповідає за стимулювання структурних зрушень на регіональному рівні, основним напрямом його діяльності є подолання диспропорцій регіонального розвитку та забезпечення захисту вразливих секторів економіки. Одним із пріоритетних напрямків його активності є фінансування технологічного оновлення сільськогосподарських виробництв та покращення якості продукції, яка ними виробляється, а також широка підтримка фермерських господарств. Інвестиційний курс фонду SAPARD направлений на вирівнювання розвитку усієї регіональної системи відповідно до європейських стандартів, на наближення рівня інтенсивності розвитку економіки регіонів до найбільш розвиненого рівня і підвищення соціальної спрямованості економічної політики.
Фонд програми EUPHARE	Створений з метою підтримки адміністративних реформ, які направлені на адаптацію нормативно-правової бази та стратегії економічної політики, котрі проводяться адміністративними інститутами країн-претендентів відповідно до загальних стандартів і стратегії економічного розвитку ЄС. Активність фонду також зосереджується на створенні адміністративних одиниць, які реалізують програму EU PHARE на регіональному рівні [26, с. 29–30].
ERDF	Основним напрямом діяльності європейського фонду European Regional Development Fund (ERDF) являється інвестування розвитку транспортної інфраструктури. Пріоритетом функціонування фонду European Social Fund (ESF) є фінансування розвитку системи зайнятості й утворення нових робочих місць з метою подолання безробіття, а також утворення організацій, які відповідають за підвищення кваліфікації кадрів і перекваліфікацію безробітних [108].
EAGGF	European Agriculture Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) – європейський фонд, який займається активною інвестиційною підтримкою сільськогосподарського сектора в напрямі покращення умов функціонування фермерських господарств у несприятливих регіональних умовах, котрі зумовлені географічними особливостями місцевості, а також підтримкою новостворених фермерських господарств, що тільки розпочинають свою діяльність, стимулюванням створення сільськогосподарських підприємств молоддю, покращенням структури, диверсифікацією нових видів діяльності та технологічним оновленням сільськогосподарських підприємств, підтримкою інвестицій в туристичний сектор, інфраструктурними інвестиціями [108]. Метою існування фонду є формування стійкого функціонування та розвитку сільськогосподарського сектора та оптимальної структури економіки на регіональному рівні.
FIFG	Діяльність фонду Financial Instrument for Fisheries Guidance (FIFG) спрямована на підтримку розвитку рибного господарства шляхом технологічного оновлення виробничих процесів у зазначеному секторі та сприяння розвитку маркетингової бази підприємств даного виду діяльності. Інвестиції фонду також направлені на підвищення екологізації водних ресурсів, які використовуються у виробничих процесах рибного господарства, а також для екологічного захисту морських територій [26, с. 343, 448, с. 86 – 87].
CF	Діяльність організації Cohesion Found (CF) направлена на зближення соціально-економічного розвитку на регіональному рівні ЄС шляхом стимулювання транскордонного співробітництва. Секторами, в яких зосереджується фінансування, являються сектор транспортної інфраструктури та сектор енергетики. Однією з основних сфер фінансування є охорона навколишнього середовища та підтримка екологічних проектів при розвитку відповідних секторів. Фінансування діє тільки для країн членів ЄС, показник ВВП на душу населення яких менший ніж 90% від середнього по ЄС. Основні інвестиційні проекти: екологічне поводження з відходами, «зелені» інфраструктурні проекти; підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів, розвиток поновлювальних джерел енергії; розвиток міських, регіональних, та міжрегіональних транспортних мереж; фінансування програми Connection Europe facility (підвищення стійкості та конкурентоспроможності транспортної системи ЄС) [59]

Примітка. Складено автором

При цьому особливістю використання інвестиційних коштів являються заборони, котрі складено комісією ЄС, до яких відносяться: безпосередні субсидії, звільнення від податків та зборів, безоплатна передача земель у користування, пільгові дисконтні ставки й інші методи прямого стимулювання [472, с. 143].

Причиною цих заборон є збереження принципів ринкової економіки та дотримання умов вільної конкуренції.

У переліку дозволених форм державного стимулювання знаходяться: допомога, що сприяє економічному розвитку регіонів з надзвичайно низьким рівнем життя чи високим рівнем безробіття; допомога, що сприяє здійсненню важливого проекту спільного європейського інтересу чи подоланню серйозного збурення економіки держави-члена; допомога, що сприяє розвитку певних видів економічної діяльності чи певних сфер економіки; допомога, що сприяє культурному розвитку та збереженню культурної спадщини, а також інші категорії допомоги, що їх можуть окреслити рішення Ради на пропозицію Комісії [169, ст.107]. У рамках структурної політики держави також існують напрями непрямого державного стимулювання розвитку економіки, які мають прецеденти свого впровадження у країнах ЄС. Розглянемо такі напрями у вигляді таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Сутність окремих напрямів державного регулювання розвитку економіки у країнах ЄС

Напрямок державного регулювання	Характеристика
Регулювання сегмента експортних операцій	Підтримка експорту через утворення експортних кредитних агентств державної, приватної або змішаної форми власності (кредитування, страхування, надання державних гарантій, інформаційна й організаційна підтримка по зовнішньоторговельних операціях [88];
Розвиток державних суб'єктів фінансового сектора інвестиційної направленості	Утворення державних банків розвитку з метою фінансування інвестиційних проектів, компенсація частини інвестицій, співфінансування та видача гарантійних зобов'язань, зменшення відсоткових ставок, міжбанківське кредитування [289];
Державно-приватне партнерство в пріоритетних напрямках економічної діяльності	Співробітництво за принципами корпоративного фінансування зі 100-відсотковою участю приватного капіталу; грантове фінансування в рамках державних програм; проектне фінансування за частковою участю 70% на 30%, 80% на 20%: водопостачання, тепlopостачання, оброблення відходів, електроенергетика, транспортна інфраструктура, сектор освітніх послуг, сектор медичних послуг, сектор туристичних і культурних послуг [125];
Стимулювання розвитку сектора МСП	Підтримка розвитку малого бізнесу шляхом утворення агенцій з підтримки малого бізнесу державної форми власності (мікрокредитування, навчання підприємців, консалтинг та юридичні консультації, кредитні програми, венчурне фінансування, гранти, бізнес-омбудсмен) [442];
Утворення нових економічних структур на мезо- та макрорівні економіки	Стимулювання створення індустріальних парків у вигляді часткової державної участі в інвестиційних проектах, пільгові режими відсоткових ставок по кредитах, пільгові комунальні тарифи, пільговий режим з податку на прибуток, пільгові режими оподаткування для фізичних осіб-підприємців, скорочення обсягів земельного податку, скасування ввізних мит, спрощення порядку реєстрації та функціонування підприємницьких структур, державне фінансування розвитку інфраструктури індустріальних парків, державна допомога в підвищенні кваліфікації та навчання персоналу й нових кадрів [369].

Примітка. Складено автором

Однією з форм інвестиційної взаємодії України та ЄС являються партнерські відносини з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ). З 2004 року Україна почала співпрацювати з ЄІБ та створювати нормативно-правове підґрунтя для залучення фінансових ресурсів з метою фінансування розвитку інфраструктурного й енергетичного секторів, а також проектів екологічного спрямування мультисекторного призначення й інших напрямів структурної політики. Рамкова угода між Україною та ЄС, яка була підписана 16.06.2005 року, набула чинності 08 квітня 2006 року.

Пакет послуг ЄІБ складається з: кредитів (об'єктами інвестицій можуть виступати органи державної влади, підприємницькі структури державної та приватної форми власності), технічної допомоги (експертна допомога спеціалістів у розробленні та реалізації проектів у визначеному секторі), гарантування (забезпечення гарантіями банків, фондів та лізингових компаній). Розміри фінансування становлять на середні проекти до 25 млн євро, на великі – понад 25 євро, але до 50% від загальної вартості проекту, або на правах спільного фінансування з ЄБРР у разі збільшення інвестиційних коштів. Профільними напрямками діяльності ЄІБ в Україні являються підвищення екологічності виробничих процесів з метою захисту навколишнього середовища, підвищення технологій переробки відходів, стимулювання розвитку й оновлення енергетичної та транспортної інфраструктури, телекомунікації, розвиток енергоефективності національної економіки, програми кредитування приватного бізнесу [47, с. 199].

Загальний обсяг інвестиційних проектів ЄІБ в Україні складає: шість проектів у державному секторі на суму 1,14 млрд євро, сім – у приватному секторі на суму 846,18 млн євро. До основних проектів, які реалізовані в межах співробітництва між Україною та ЄІБ, слід віднести наступні фінансові угоди (таблиця 4.5).

Таблиця 4.5

Проекти, реалізовані в межах співробітництва між Україною та ЄІБ

Напрямок співпраці	Проекти
Сектор транспортної інфраструктури	«Європейські дороги» – ремонт автомобільної дороги Київ – Чоп М-06 від 2008 року обсягом у 200 млн євро, та «Європейські дороги II» – покращення доріг на підходах до Києва від 2012 обсягом у 450 млн євро, розвиток залізничного сполучення «Будівництво Бескидського тунелю» від 2014 року обсягом у 55 млн євро, покращення якості авіаційного сполучення «Модернізація та вдосконалення аеронавігаційної системи» від 2013 року обсягом у 41 млн євро. Основною метою цих проектів є покращення якості та розвиток транспортних послуг
Сектор електроенергетики	Проект «Будівництво високовольтної повітряної лінії 750 кВ Рівенська АЕС – Київська» від 2009 року обсягом у 175 млн євро, проект «Реабілітація гідроелектростанцій» від 2013 року обсягом у 200 млн євро.
Приватний сектор	ЄІБ здійснює кредитування через суб'єктів фінансової інфраструктури України обсягом в 660 млн євро ресурсної фінансової бази проект «Будівництво Вінницької птахофабрики» від 2013 року, «Інвестиційна програма компанії Астарта – Київ» на 2012 – 2014 роки;
Мультисекторна екологізація виробних процесів й охорона навколишнього середовища	Проект «Фонд зеленого зростання II» від 2013 року обсягом у 2,5 млн євро, «Екологічний проект приватного фонду «DASOS TIMBERLAND» обсягом у 3 млн євро.
Сектор освіти	Проекти співпраці в дошкільній освіті, технічних та інших університетах від 2013 року з прогнозованим обсягом у 200 млн євро.
Сектор ресурсної інфраструктури	Угода щодо модернізації магістрального газопроводу «Уренгой – Помари – Ужгород» (сума позики – 150 млн євро) та проекту «Основний кредит для малих і середніх підприємств та компаній із середнім рівнем капіталізації» (сума позики – 400 млн євро).
Сектор муніципальної інфраструктури	З квітня 2015 р. в Україні реалізується проект «Надзвичайна кредитна програма для України», який передбачає фінансування відновлення муніципальної інфраструктури територій, постраждалих унаслідок військових дій і перебуваючих під контролем української сторони (сума позики – 200 млн євро).
Сектор МСП	У 2016 році Міністерство фінансів України залучило у ЄІБ кредит у розмірі 400 млн євро на кредитну підтримку реального сектора економіки України та розвиток малого та середнього бізнесу.

Примітка. Складено автором за [378]

Розглянемо особливості інвестиційної активності ЄІБ в Україні. Сектор ресурсної інфраструктури являється одним з пріоритетних напрямів стимулювання в рамках реалізації структурної політики, оскільки він не тільки забезпечує суттєве наповнення ВВП, але й утворює стійкі економічні зв'язки з ЄС, що безперечно являється вагомим фактором у посиленні активності євроінтеграційного вектора України. Магістральні газопроводи забезпечують транзит близько 235 – 400 млн куб.м газу на добу до країн ЄС, до основних транзитних магістралей належать газопроводи «Уренгой – Помари – Ужгород»,

«Прогрес», «Союз», «Єлець – Кременчук – Ананіїв – Ізмаїл ». Сукупні проектні потужності основних магістральних газопроводів становлять у середньому 660 млн куб. м газу на добу [222, с. 54]. Протягом 2005 – 2010 років транзит нафти та газу поступово зменшувався: 2005 рік – 34,58 млн т/рік, 113,12 млрд куб. м/рік, 2010 – 31,00 млн т/рік, 106,2 млрд куб. м/рік [78, с. 136], що свідчить про недостатність стимулювання розвитку та оптимізації функціонування енергетичної інфраструктури в цілому.

Інвестиційні можливості ЄІБ дозволяють розширити співробітництво в цьому напрямі, що являється передумовою стимулювання розвитку даного сектора та перспективним напрямом зростання обсягів сфери послуг у структурі економіки. Метою структурної політики являється розвиток науково-дослідницьких робіт та підвищення їх внеску в економічні процеси з метою зростання інноваційності економіки, але в межах інвестиційної взаємодії з ЄІБ проекти в даному напрямі практично відсутні, що потребує розроблення нових програм, які мають забезпечити розвиток даного сектора.

До недавнього періоду часу кредитний портфель ЄІБ в Україні був недостатньо реалізований у напрямі розвитку малого та середнього бізнесу, який являється основним сегментом рушійних сил ринкової економіки. На нашу думку, недостатньо розвиненим являється співробітництво в секторі сільського господарства, враховуючи його важливість для забезпечення потреб соціальної сфери, вразливість щодо зростання конкурентних переваг іноземних виробників та недостатній технологічний розвиток.

Одним з основних пріоритетів у напрямі активізації співробітництва з ЄІБ являється оптимізація моніторингу використання інвестиційних коштів шляхом утворення відповідних державних інституцій, які повинні не тільки здійснювати координацію виконання проектів, але й створювати наукове підґрунтя для їх впровадження у межах реалізації стратегії розвитку економіки.

Наступною міжнародною фінансовою інституцією, з якою співпрацює Україна, являється ЄБРР. Україна набула статусу країни-члена ЄБРР згідно з Указом Президента України «Про членство України в Європейському банку

реконструкції та розвитку» від 14 липня 1992 року № 379/92 та відповідними договорами з ЄБРР. На сучасному етапі ЄБРР являється одним з основних інвесторів, котрий має широкий портфель послуг в Україні, структура якого являється комплексною та має широкий спектр за напрямками інвестування.

Станом на 1 січня 2014 року портфель ЄБРР в Україні нараховував 337 проектів із загальним обсягом фінансування більше 8,7 млрд євро.

За період співпраці з ЄБРР (1993 – 2014 роки) у державному секторі економіки України за проектами, за якими кредитні кошти залучені державою або під державні гарантії, укладено угод на загальну суму 674,94 млн дол. США та 1 487,35 млн євро (у рамках 23 проектів).

Галузева структура кредитного портфеля проектів ЄБРР у державному секторі економіки складається таким чином, що 50% усього портфеля кредитів спрямовані на фінансування проектів розвитку транспортної інфраструктури, 39 % – на підтримку проектів в енергетичній сфері, інші – у фінансовій сфері (8%), у сфері зв'язку (2%) та розвитку муніципалітетів (1%) [216].

Основними напрямками інвестиційної активності Європейського банку реконструкції та розвитку в Україні являються:

- фінансування діяльності приватного підприємницького сектора, з використанням гривневих кредитних ресурсів через посередництво суб'єктів національного фінансової інфраструктури (проекти в рамках співробітництва з АТ «Укресімбанк» та іншими банками), реалізація консультаційної програми BAS для бізнес-структур, а також співпраця з великими корпораціями;

- інвестування в розвиток кадрового потенціалу;

- інвестування в розвиток фінансового сектора та вдосконалення його інституційних можливостей;

- розвиток та модернізація транспортної інфраструктури;

- оновлення та реформування енергетичного сектора, проект «Укриття» по продовженню ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, програма підвищення безпеки енергоблоків атомних електростанцій обсягом 300 млн євро;

- проекти фінансування підвищення енергоефективності й екологічні проекти в рамках участі України у Фонді Східноєвропейського партнерства обсягом у 31,1 млн євро, а також проекти в енергоємних секторах економіки по впровадженню технологій енергозбереження;
- розвиток сектора державних закупівель;
- реформування та розвиток комунальної інфраструктури за напрямками вдосконалення функціонування систем водопостачання й опалення;
- консультаційні послуги у фінансовому секторі та консультації бізнесових структур;
- розвиток сільськогосподарського сектора;
- участь ЄБРР у реформуванні інституційного середовища України відповідно до стратегії євроінтеграції.

Обсяги інвестиційних ресурсів ЄБРР згідно з його стратегією, починаючи з 2011 року, прямо корелюють з прозорістю й ефективністю впровадження реформ, які направлені на збереження умов ринковості економіки, розвиток вільної конкуренції та відповідності європейським економічними стандартам. Збільшення обсягів інвестиційних коштів ЄБРР для України залежить від ефективності провадження антикорупційних заходів, збільшення ефективності роботи судової системи України, зниження політизації тарифоутворення, реформування ДАК «Нафтогаз» та ін.

Для підвищення ефективності співробітництва ЄБРР та приватного сектора необхідним є забезпечення більш ширшої інформатизації його діяльності на регіональному рівні, що потребує утворення відповідних державних інституцій національного рівня. Розширення спектру інвестиційних джерел, а також використання експертної допомоги ЄБРР може сформувати стійке підґрунтя для підвищення прибутку та оптимізації виробничих процесів національних підприємств [333]. Використання інвестицій такого рівня не тільки дозволить підприємствам отримати кошти які необхідні для розвитку але й може забезпечити зростання ефективності їх використання шляхом підвищення рівня експертної обґрунтованості інвестиційних проектів [294].

Також необхідне розширення мережі представництв ЄБРР за рахунок утворення національних представництв цієї фінансової інституції з кадровою структурою, яка повинна складатися з українських фахівців. Таким чином в рамках структурної політики можливо збільшення спектру інвестиційних джерел для розвитку вітчизняних підприємств [332].

Однією з основних відмінностей ЄБРР від інших світових фінансових інститутів являється суто комерційний фундамент його діяльності. У такому випадку ефективність використання інвестиційних коштів залежить не тільки від розширення спектра їх застосування, а полягає у створенні раціональних проектів стимулювання розвитку економіки й оптимізації її структури, які реально збільшать якість та обсяги наповнення ВВП.

Співробітництво України зі світовими фінансовими інституціями не обмежується задіянням інвестиційних джерел лише з європейського фінансового простору. Найбільшою фінансовою інституцією у світі являється Міжнародний валютний фонд, співробітництво з яким для України розпочалось з 1992 року з консультаційного курсу реформ, котрий був запропонований з приводу становлення нормативно-правової бази фінансової системи, а також подолання кризових явищ перехідного періоду. Перший кредит від МВФ Україна отримала у 1994 році обсягом 763,1 млн дол. з метою трансформації економіки та її переходу від командної до ринкової системи господарювання. На початкових етапах використання інвестиційних коштів МВФ мало досить низьку ефективність з точки зору глибинної структурної трансформації економіки, так як була відсутня чітка стратегія економічного розвитку, та здебільшого зосереджувалось в антикризовому реагуванні і подоланні інфляції. Однією з особливостей діяльності МВФ є корегування системи наповнення бюджету, оскільки від цього фактора залежить рівень забезпеченості кредитних коштів та їх своєчасне повернення. Так, МВФ згідно з графіком надання кредитних коштів, який був розрахований на три роки, починаючи з 1995 р., обсягом у 1,935 млрд дол [220, с. 266], вимагав від України підвищення комунальних тарифів, збереження досить високого рівня податкового навантаження на економіку, скорочення обсягів державних

закупівель у сільськогосподарському секторі, що стримувало розвиток приватного підприємницького сектора, не забезпечувало економічний захист особливо вразливого до ринкових коливань сільськогосподарського сектора, а також знижувало фінансову забезпеченість населення України. Такі вимоги являються забезпеченням гарантії прибутку від кредитного фінансування і не сприяють покращенню структури економіки та її ефективній трансформації, але є передумовою отримання інвестиційних фінансових потоків.

Умови надання кредиту від МВФ також містять вимоги щодо збереження об'єктивних параметрів результативності функціонування економіки: стабільності валютного курсу, а також зменшення дефіциту державного бюджету. Отримання подальшого фінансування від МВФ відбулося згідно з проектом розширеного фінансування обсягом 2,6 млрд дол, з яких Україна реально отримала 1,591 млрд дол. та які були витрачені на поповнення резервів Національного банку України [200, с.12]. У 2004 році МВФ було надано Україні кредит за проектом «Попереджувальний стенд-бай» обсягом у 411,6 млн дол., який згідно з програмами уряду спрямовувався на проведення бюджетної політики, вдосконалення податкового законодавства, фінансового оздоровлення ПЕК та системних перетворень в агропромисловому комплексі, реформування житлово-комунального господарства, покращення інвестиційного клімату, завершення переговорного процесу щодо вступу до СОТ [200, с. 13, 25, с. 154]. Наступний крок співробітництва МВФ та України наступив після кризи 2008 року за програмою «Stand-by», яка була розрахована на 2 роки обсягом у 16,4 млрд дол., з яких було реально використано 10,6 млрд дол. Ця програма була направлена на підвищення макроекономічної стабільності, подолання інфляції, стабілізацію фінансового сектора, структурну перебудову економіки [200, с.13]. У 2010 р. згідно з новим проекту «Stand-by» строком дії 2,5 роки Україна мала право отримати суму у 15,1 млрд дол. протягом строку дії угоди. Відповідно до цієї програми Україна повинна була здійснити такі заходи: провести рекапіталізацію банків, які втратили стабільність унаслідок кризи, відмінити ПДВ для підприємств сільськогосподарського сектора, не збільшувати заробітну плату працівникам

бюджетного сектора Основна частина отриманих фінансових ресурсів була направлена на рекапіталізацію фінансового сектора, наповнення золотовалютних резервів НБУ, погашення зовнішніх кредитних зобов'язань. Використання наданих коштів здійснювалось без чіткої регламентації направлення фінансових потоків за визначеними обсягами з урахуванням прогнозних економічних ефектів, а отже, повернення таких великих обсягів фінансових ресурсів у подальшому досить негативно відбилося на стані економіки України. 30 квітня 2014 року Україна та МВФ уклали дворічну домовленість «стенд-бай» на суму 16,67 млрд дол., з початковою негайною виплатою обсягом у 3,2 млрд дол. 29 серпня 2014 року МВФ затвердив надання Україні другого траншу кредитних коштів обсягом у 1,39 млрд дол. в рамках домовленості «стенд-бай». Розглянемо особливості реалізації даної домовленості у вигляді таблиці (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Особливості реалізації угоди між Україною та МВФ за програмою «Stand-by»

Напрями реалізації	
Забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності (першочергова підтримка гнучкого валютного курсу та зниження бюджетного дефіциту) [213, с. 1];	Ліквідація довгострокових дисбалансів і структурних недоліків економіки (першочергова реформація та ліквідація збитковості паливно-енергетичного сектора, реформація системи управління економікою) [213, с. 1].
Механізми впровадження	
У фінансовому секторі: – таргетування інфляції; – вплив на умови функціонування суб'єктів фінансового сектора шляхом зміни облікової відсоткової ставки [213, с. 2–5].;	У державному секторі: – встановлення цільового показника структурного корегування бюджету на 2% ВВП; – дотримання співвідношення між зростанням мінімальної заробітної плати в державному секторі і продуктивністю праці; – усунення квазіфіскальних боргів та підвищення прозорості управління Нафтогазу; впровадження нового проекту закону «Про здійснення державних закупівель» від 10.04.2014 року з метою попередження неправомірного використання державних коштів; – оптимізація управління державними компаніями [213, с. 2–5].

Примітка. Складено автором

МВФ являється не тільки найбільшою світовою кредитно-фінансовою інституцією, але й виконує функції нагляду та надає консультації в макроекономічному регулюванні, що повинно поєднуватися з власною національною стратегією розвитку економіки. Саме у випадку поєднання власного

курсу розвитку і консультативних порад МВФ фінансові ресурси можуть ефективно використовуватися на оновлення структури економіки та стимулювання пріоритетних видів економічної діяльності згідно з раціональною стратегією економічного розвитку. В усіх інших випадках відбувається розсіювання фінансового потоку на вирішення поточних ситуацій, що спричиняє неможливість отримання позитивного економічного ефекту, який має забезпечувати повернення отриманих фінансових ресурсів.

Як було зазначено, вимоги МФВ щодо збереження визначених ним параметрів економіки країни-позичальника полягають насамперед, у збереженні її платоспроможності. Тобто такі реформації не обов'язково повинні бути направлені саме на розвиток економічної системи, а можуть лише підтримувати її відносну стабільність, що не завжди відповідає реальним потребам національної економіки та повинно враховуватися при використанні фінансових ресурсів такої кредитно-фінансової інституції. Але в умовах кризових явищ, які можуть мати як екзогенні, так і ендогенні фактори походження, отримання фінансових ресурсів, котрі можуть бути використані на поточні потреби економіки для уникнення поглиблення кризи, являється необхідною умовою збереження відносно стійкого її функціонування та поточної структури у складний період. Отже, визначимо основні принципи поточного регулювання національної економіки в умовах отримання та використання кредитних коштів МВФ:

- уникнення маніпуляції валютними курсами з метою отримання конкурентних переваг;
- валютні інтервенції з метою уникнення значних коливань курсу національної валюти;
- узгодження курсу інтервенцій з інтересами інших країн – учасниць МВФ [168, с. 295].

МВФ має право на корегування економічної політики країни-реципієнта кредитних коштів у разі:

- значної валютної інтервенції, яка охоплює великий проміжок часу;
- застосування значних обмежень руху капіталу або торговельних операцій;

– значної зміни валютного курсу, яка не відповідають реальній економічній ситуації;

– суттєвого збільшення рівня державного дефіциту й офіційних запозичень для його покриття.

Співробітництво МВФ та країни – реципієнта кредитних коштів також може проявлятися у наданні технічної спеціалізованої допомоги з приводу реформування економіки для оптимізації наповнення державного бюджету та вдосконалення системи ринку капіталів. Так, починаючи з 2005 до 2007 р. МВФ направив спеціалізовані місії в Україну з метою вироблення стратегії економічної політики, яка реалізовувалася за такими напрямками:

- оптимізація управління державним боргом;
- розвиток і вдосконалення нормативно-правової бази ринку цінних паперів;
- вироблення нового курсу монетарної та податкової політики;
- регулювання сектора зовнішньоторговельних операцій та оптимізація системи митних платежів.

Отже, співробітництво з МВФ має для України великий потенціал, урахувавши обсяги ресурсів, які можуть бути направлені на регулювання національної економіки, а також кваліфікованість експертної підтримки для прийняття раціональних економічних рішень. Але ефективною така взаємодія може бути тільки у разі вироблення чітко визначеної обґрунтованої стратегії власного економічного розвитку та структурної перебудови економіки, встановлення чітких регламентацій використання фінансового кредитного капіталу і державного нагляду за його використанням. Зосередження потоків інвестиційних ресурсів повинно відбуватися з урахуванням реальних потреб розвитку економіки. Першочерговими завданнями структурної політики в цьому напрямі є стимулювання розвитку сектора інфраструктурного забезпечення економічних процесів, реформування та вдосконалення енергетичного і сільськогосподарського секторів, а також збільшення інвестування науково-дослідницької діяльності як джерела технологічного оновлення економіки.

Наступною міжнародною фінансовою інституцією, з якою взаємодіє Україна, являється Група Світового банку. Україна стала членом Світового банку у 1992 році та є учасником усіх його структур, до яких відносяться МБРР, МАР, МФК і БАГІ. Частка Світового банку в кредитному портфелі України становить 32,8% та є другою за обсягом після частки МВФ. Проекти, які реалізуються в рамках співробітництва зі Світовим банком, складаються з інвестиційних проектів, котрі мають визначене спрямування та системних проектів, які направлені на структурну перебудову економіки, загальним обсягом у 9 млрд дол. протягом періоду з 1993 до 2011 р. [246, с. 337]. Спектр напрямів застосування кредитних коштів Світового Банку є набагато ширшим, ніж напрямів використання коштів МВФ. Цей спектр охоплює напрями інвестиційного стимулювання розвитку національних підприємств та їх груп, секторів економіки і можуть бути використані на фінансове забезпечення інституційних реформ.

Основним документом, на основі якого відбувається співробітництво між Україною та МБРР, являється Стратегія партнерства [56, с. 25]. Перший кредит від МБРР Україна отримала у 1993 року після експертної оцінки її економіки, який мав інституційне спрямування та був наданий в обсязі 27 млн дол. США. У 1994 році був наданий другий кредит реабілітаційного типу обсягом 500 млн доларів. У 1996 році кредитний проект МБРР в Україні реалізовувався за інвестиційним типом, основним напрямом якого було реформування вугледобувного сектора обсягом 28,6 млн дол. на початку реалізації та наступним траншем 300 млн дол., який був наданий на півроку пізніше. Проект реформування вугледобувного сектора був направлений на лібералізацію цін, екологізацію виробничих процесів, закриття нерентабельних об'єктів та корпоратизацію підприємницьких структур цього сектора. Паралельно в рамках співробітництва з МБРР у 1996 році також розпочалося впровадження проектів з реформування сільськогосподарського сектора обсягом у 300 млн дол., стимулювання розвитку приватного підприємництва обсягом у 310 млн дол. та розвиток експортно-орієнтованих приватних підприємств обсягом 70 млн дол. На початку 1998 року Україна отримала кредит обсягом 300 млн дол. у рамках проекту трансформації

фінансового сектора економіки, який передбачав укріплення позицій НБУ в забезпеченні стабільності національної грошової одиниці та рефінансування і раціоналізацію моніторингу й оптимізацію діяльності суб'єктів фінансової інфраструктури [56, с.25, 241]. Протягом 1998 року відбулося відкриття 15-ти проектів загальним обсягом у 2,48 млрд дол., причому 6 проектів були спрямовані на структурну трансформацію економіки, обсяг яких склав 67% від загальної суми поточних кредитних проектів. Станом на 2001 рік портфель діючих проектів Світового банку в Україні за секторами мав наступний вигляд (додаток Р).

Спільні проекти стратегії допомоги Україні (СДУ) на 2000 – 2003 та на 2003 – 2007 роки були здебільшого направлені на вдосконалення системи зайнятості й інституційної перебудови, спрямованої на впровадження європейських стандартів [251, с. 27 – 29]. Проект на 2003 – 2007 рр. складався з шести інвестиційних проектів та двох системних позик, які склали половину обсягу залучених коштів. Низький обсяг реалізації інвестиційних проектів у цьому періоді був зумовлений як недостатньо розвиненою системою державного управління та відсутністю впровадження чітких заходів оптимізації функціонування приватного сектора, так і неспроможністю останнього в поточних умовах використовувати наявні інвестиції з досягненням максимального економічного ефекту. Але впровадження системних проектів спричинило позитивний вплив на вироблення поточної стратегії економічного розвитку й окремих напрямів економічної політики.

Суттєвих зрушень у рамках системних проектів також вдалось досягнути в оптимізації функціонування фінансової інфраструктури та реструктуризації її суб'єктів, а також реформування Національного банку України. На початку 2007 року між Україною та Світовим банком було затверджено «Стратегію партнерства з Україною на період 2008 – 2011 рр.», яка передбачала надання кредитних ресурсів обсягом від 2 до 6 млрд дол. протягом строку дії угоди. Ця стратегія була побудована на двовекторній системі направлення фінансових ресурсів, в якій одна частина фінансового потоку була направлена на підтримку масштабних інфраструктурних проектів у сфері транспорту й електроенергетики, оздоровлення

фінансового сектора та відновлення економічної стабільності після кризи, а інша – на реформи в реабілітації державних фінансів, реформування державного сектора та поліпшення надання державних послуг [45, с.21, 354, с.54]. Структура кредитного портфеля Світового банку у 2010 р. за секторами мала наступний вигляд (додаток Р).

У рамках стратегії фактично було використано 2,350 млрд дол, тобто сума освоєних інвестицій знаходилася на нижній границі ліміту прогнозних кредитних позичань [246, с. 338]. Станом на грудень 2011 року сума неосвоєних кредитних коштів становила 1 172,4 млн дол. США. Стратегія була скорегована згідно з пріоритетами фінансового стимулювання в умовах протікання фінансової кризи, яка виникла внаслідок екзогенних чинників та спричиняла негативний вплив на національну економіку. Зокрема, було посилено роль координаційно-дорадчої функції МБРР з метою більш чіткої регламентації запровадження антикризових заходів; стратегія також в більшій мірі була направлена на стабілізацію фінансового сектора економіки та підтримку суб'єктів фінансової інфраструктури, що склало 40% від нових інвестиційних проектів. Окрім цього, МФК надавала консультації з питань оптимізації функціонування бізнесу в умовах кризи, розвитку ланцюгів постачання, забезпечення енергетичної ефективності та корпоративного управління у рамках 25-ти консультаційних проектів [212, с. 54].

Також відбувалося скорочення фінансування за інвестиційними проектами попередніх періодів з огляду на необхідність збільшення фінансових потоків МБРР на глобальному рівні з метою підтримки функціонування світової фінансової системи. У рамках даної стратегії суттєво збільшилися обсяги підтримки політики розвитку (ППР), яка слугувала засобом розвитку реформ та реалізації широкої програми аналітично-дорадчої допомоги (АДД) [212, с. 28].

На початку взаємодії України та Світового банку було затверджено до реалізації близько 50-ти проектів загальним обсягом більше 7 млрд дол. Структура кредитного портфеля на 65% складалася із системних позик, та на 35% з інвестиційних проектів, що свідчить про низький рівень освоєння інвестицій економічною системою України, а також про високий ступінь потреб оновлення та

трансформації структури економіки. Для більшості проектів України та Світового банку характерне неповне використання ліміту кредитних коштів, а отже неповне освоєння механізму реалізації проекту і порушення строків його виконання. Середній показник використання коштів склав одну третину середнього показника банку (14%). Протягом перших десяти років співпраці анульовано проектів на суму близько 270 млн дол., що становило 30% від прогнозного залучення коштів [292, с. 13]. Рівень ефективності використання кредитних ресурсів Світового банку Україною є досить низьким: наприклад, за період з 2001 р. до 2007 р. Україна повернула на 25% більше фінансових ресурсів, ніж залучила, з причини порушення термінів реалізації проектів.

Нова стратегія партнерства між Світовим банком та Україною була розрахована на період з 2012 р. до 2016 р. і була ухвалена в лютому 2012 року. Стратегія мала два напрями своєї реалізації та була спрямована на:

- поліпшення державних послуг і системи державних фінансів, вдосконалення моніторингу використання державних коштів;
- сприяння економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності країни [64, с. 47].

Основна частина проектів у рамках запланованої стратегії почала реалізовуватися у період 2012 – 2014 рр. за такими напрямками:

- поліпшення державних послуг і державних фінансів:
- додаткове фінансування Проекту розвитку системи державної статистики – 3%;
- програма соціальної допомоги – 32%;
- Другий проект розвитку міської інфраструктури – 65%;
- підвищення ефективності політики і конкурентоспроможності економіки:
- додаткове фінансування Другого проекту експорту – 12%;
- Другий проект покращення автошляхів та безпеки руху – 35%;
- Проект централізованого теплопостачання – 15%;
- Проект підвищення ефективності і модернізації газового сектора – 23%;
- Другий проект із передачі електроенергії – 15% [212, с. 39–40].

Станом на початок 2013 року кредитний портфель Світового банку складався з 10-ти кредитних проектів на суму у 2,042 млрд дол. Структура кредитного портфеля за економічними секторами на початок 2013 року з урахуванням реалізації усіх поточних та попередніх проектів мала такий вигляд (додаток Р).

При цьому вибірка коштів у 2013 році порівняно з попередніми роками співпраці України та Світового банку була максимальною та становила 30% від загальної суми освоєних інвестиційних ресурсів починаючи з 2004 року [343, с. 11].

Станом на початок 2014 року кредитний портфель Світового банку складався з 8-ми кредитних проектів на суму у 1,91 млрд дол. Структура кредитного портфеля за економічними секторами на початок 2014 року з урахуванням реалізації усіх поточних та попередніх проектів мала вигляд, представлений у таблиці, додаток Р.

Стратегія співробітництва на 2012 – 2016 роки передбачає також аналітично-дорадчу допомогу, яка насамперед буде надана за напрямом управління державним фінансовим сектором, земельними відносинами, сектором МСП. Також консультативна допомога Світового банку буде поширена на економічні процеси, які відбуваються у секторній структурі економіки, та здебільшого буде зосереджена на підтримці розвитку й оптимізації функціонування фінансового, енергетичного та соціального секторів. Співробітництво також передбачає взаємодію в напрямі покращення муніципального фінансування та процесів управління житлово-комунальним господарством. Індикативна допомога Світового Банку у державному секторі направлена на технічну допомогу в структурних реформах і реформу врядування, оцінку ефективності бюджетних капіталовкладень, діалог у сфері освіти, підвищення підзвітності у секторі водопостачання і водовідведення, підвищення платоспроможності та модернізації системи компаній у секторі централізованого теплопостачання, підвищення енергоефективності житлово-комунального господарства. Крім того, передбачається підвищення ефективності економічної політики та

конкурентоспроможності економіки за такими напрямками: мобільність робочої сили, фінансовий сектор, газовий сектор, управління великими підприємствами державної форми власності, стратегія корпоратизації НАК «Нафтогаз», система оцінки ефективності управління земельними ресурсами, аудит інфраструктурних проектів у секторі автошляхів [354, с. 40 – 41].

Отже, співпраця України та Світового банку має досить широкий спектр проектів, які направлені на реалізацію різних за значенням та складністю завдань з фінансової підтримки розвитку і реформування національної економіки. На різних етапах взаємодії України та Світового банку змінювалися як пріоритети напрямів використання інвестицій, так і засоби побудови проектів та аудит їх впровадження. Ефективність застосування спільних фінансових проектів корелює з відповідністю їх механізму та напряму реалізації реальним потребам поточної економічної ситуації, а отже, вимагає вдосконалення національної стратегії економічного розвитку та структурних реформ.

На нашу думку, недостатня ефективність використання Україною інвестиційних коштів Світового банку за проектами, які не дали належного економічного ефекту, пов'язана з низьким рівнем моніторингу впровадження цих проектів, а також недостатній узгодженості дій Уряду та Світового банку при їх розробленні та реалізації.

До факторів, які обмежують рівень ефективності використання кредитних коштів Світового банку, слід віднести:

- недостатнє обґрунтування та недосконалий механізм ініціації проектів;
- недостатня пропорційність портфеля проектів відповідно до потреб поточної економічної ситуації;
- довготривалість затвердження проектів, що знижує рівень їх актуалізації, недосконалість механізмів упровадження проектів та нерозвиненість системи наглядових моніторингових національних органів.

Рада Світового банку в 2014 році оголосила, що стратегія калібрувальної допомоги Світового Банку передбачає можливість перегляду сум кредитування в бік їх збільшення шляхом включення до програм DPL (позики на підтримку

політики розвитку) у випадку прискорення темпів реформ і стабільного прогресу в підвищенні ефективності управління [378, с. 59]. Тобто від ефективності впровадження реформ, а також інвестиційних проектів будуть залежати як обсяги подальшого фінансування, так і спектр проектів по його використанню. Тому перспектива співпраці України та Світового банку буде залежати від реальних економічних ефектів спільних інвестиційних проектів. Членство України у Світовому банку та доступність фінансових інвестицій такого рівня, враховуючи не тільки потенційні їх обсяги, але й високий рівень технічної та консультативної допомоги, залишається для економіки України важливим джерелом стимулювання розвитку економіки і її структурної модернізації.

Таким чином, співробітництво з міжнародними фінансовими інститутами являється вагомим джерелом фінансового й інформаційного забезпечення реформування та розвитку національної економіки. Завдяки такій взаємодії поглиблюються інтеграційні процеси України до світової фінансової системи, що розширює фінансові можливості впровадження національного курсу структурної трансформації економічної системи і реалізацію довгострокових інвестиційних проектів в різних секторах економіки. Спектр взаємодії України та міжнародних фінансових організацій зумовлюється пріоритетами їх функціональної направленості та визначає не тільки напрями співпраці, але й умови надання і повернення фінансових ресурсів. Співпраця України з міжнародними фінансовими інститутами дозволяє диверсифікувати спектр фінансового наповнення національних економічних процесів, а також створює резервні джерела для впровадження стратегій відновлення економічного зростання в період проявлення кризових явищ.

Разом з тим активізація використання таких зовнішніх джерел фінансування пов'язана зі спектром негативних явищ, які можуть проявлятися у вигляді зростання залежності від фінансових ресурсів зовнішнього походження, а також у ризиках, які виникають у разі невідповідності отриманого економічного ефекту обсягам повернення кредитних коштів. Подолання цих ризиків зумовлює необхідність підвищення рівня ефективності впровадження спільних проектів,

який являється індикатором результативності використання інвестиційних коштів. Цей рівень також свідчить про ступінь актуалізації таких проектів відповідно до реальних потреб національної економіки, що створює синхронізацію обсягів залучених фінансових джерел з трансформаційними економічними процесами.

У цьому випадку до подолання можливих негативних проявів такого співробітництва слід також віднести стимулювання диверсифікації використання внутрішніх фінансових ресурсів, що створить тенденції щодо зростання незалежності національної економіки, з одного боку, а з іншого – забезпечить більш ефективну інтеграцію у світову економічну систему. Отже, підтримання балансу між обсягами зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування розвитку економіки надасть змогу досягнення агрегаційного ефекту від використання обох типів фінансових ресурсів з метою стимулювання процесів структурної трансформації економіки України.

Висновки до розділу 4

У даному розділі було досліджено детермінацію активізації інтеграційних процесів та структурної політики України і структурних зрушень в національній економіці; визначено рівень адаптивних характеристик та особливості застосування зарубіжного досвіду формування структурної політики в національній практиці управління національним господарством; проведено аналіз структурної політики економічного розвитку України в контексті співробітництва України з міжнародними фінансовими інституціями. На основі здійснених досліджень вважаємо за доцільне зробити такі висновки:

1. Продемонстровано, що на сучасному етапі еволюції національної економіки існують різні вектори її інтеграційного розвитку, які диференціювались внаслідок дії факторів ендогенного та екзогенного походження. Обґрунтовано, що історичні події останніх періодів, відсутність визначеної стратегії та прогнозне зростання ознак деформації структури національної економіки внаслідок поглиблення процесів інтеграції євразійського напрямлення зумовлюють

пріоритетність та ефективність для України розвитку вектору європейської інтеграції.

2. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що основний вплив на протікання структурних зрушень та формування структурної політики здійснюють умови членства України у СОТ та посилення європейського вектору інтеграції у вигляді укладання Угоди про асоціацію України та ЄС. Обґрунтовано, що для підвищення адаптивних характеристик національної економіки структурна політика має скорочувати обсяги застосування селективних методів регулювання та нарощувати диверсифікацію функціональних методів оптимізації її структури.

3. Обґрунтовано, що наближення системи економічних стандартів та стандартів якості до загальносвітової та європейської практики являється необхідною умовою ефективного включення національної економіки у процеси світового розподілу праці. Підтримка активності та забезпечення розвитку інституційної основи процесів євроінтеграції, постійний моніторинг процесів імплементації положень та умов договору «Про асоціацію України та ЄС» являється першочерговим стратегічним напрямом для забезпечення розвитку національної економіки. Доведено, що для реального стимулювання інтеграційних процесів та трансформації структури національної економіки необхідне досягнення умов номінальної та реальної конвергенції, приведення у відповідність з європейською практикою стратегії структурних реформ та забезпечення високого рівня їх транспарентності.

4. Доведено, що упровадження ефективного курсу структурної політики, яка ґрунтується на використанні позитивних ефектів інтеграційних процесів та активізації розвитку пріоритетних напрямів структурного оновлення національної економічної системи, здатне забезпечити подолання негативних ефектів, які виникають унаслідок її недостатньої розвиненості та недостатньої адаптованості до умов функціонування європейського ринку. Підвищення рівня конвергентності економіки являється не лише передумовою поглиблення європейської інтеграції, а й фундаментом зміцнення стабільності функціонування національного господарства.

5. Аналітично обґрунтовано, що головною умовою ефективності впровадження стратегії структурної політики являється оптимальний механізм фінансового забезпечення. На основі іноземного досвіду в цій області, запропоновано утворення нового Банку розвитку, який являється одним з найбільш провідних методів створення стійкого фінансового підґрунтя процесів структурної модернізації, та можливий для застосування та адаптації в умовах функціонування національної економіки.

6. Обґрунтовано, що застосування суто селективних методів структурної політики на основі встановлення значних захисних зовнішньоекономічних бар'єрів історично вичерпує свою ефективність з причини зростання важливості участі національної економіки в інтеграційних об'єднаннях міжнародного характеру. Пріоритет такої участі зумовлений неможливістю ефективної взаємодії з глобальними економічним простором в умовах замкненості економіки та швидким розвитком процесів глобалізації.

7. Встановлено, що високоадаптивними елементами іноземного досвіду в області структурної модернізації являються: розширення методологічної основи для оцінювання умов і результатів функціонування різних зрізів структури економіки та утворення індикативних планів різної строковості; утримання рівня стимулювання переробної промисловості; застосування стратегії структурної детермінації та структурної інтеграції; високий ступінь організації, розподілу повноважень та транспарентності процесів управління; збільшення рівня інформатизації економічних процесів; чітке обґрунтування селективних проектів; становлення високого рівня ендогенної інтегративності сектору освіти та ін.

8. Аргументовано, що зростання рівня ефекту spillover в доінтеграційний період являється основою стабільності глибокого та інтенсивного інтеграційного розвитку.

9. Продемонстровано, що динаміка процесів залучення Україною коштів міжнародних фінансових інститутів свідчить про низьку ефективність їх освоєння, низький рівень транспарентності та моніторингу їх цільового використання. Кількість незакінчених проектів свідчить про низький рівень аналітичної обробки

інвестиційних проектів, недостатньо сформовану систему державного моніторингу та низький рівень відповідальності розпорядників кредитних коштів.

10. Обґрунтовано, що система залучення коштів міжнародних фінансових інституцій, при вдосконаленні процесів її використання, може бути ефективним джерелом фінансового забезпечення для впровадження програм структурної трансформації. Доведено, що необхідним є проведення реструктуризації неефективних проектів та тих, які не мають чітко визначених економічних ефектів. Використання в повному обсязі інформаційної допомоги дорадчих підрозділів міжнародних фінансових інституцій у вигляді експертизи та консультацій з приводу корегування державних інвестиційних проектів являється важливим елементом у системі підвищення технології управління економікою.

11. Запропоновано створення спеціальних індикативних планів, які повинні враховувати кореляцію економічних ефектів від залучення інвестицій та інтервальних розмірів коштів, які повертаються протягом визначеного періоду в межах процесу диверсифікації залучення ресурсів міжнародних фінансових інституцій. Доведено, що поряд з використанням суто кредитних фінансових ресурсів, необхідно створювати державні програми зі змішаною формою фінансування, для збільшення відповідальності національних суб'єктів інвестування. Також доцільно здійснювати системну диверсифікацію внутрішніх фінансових ресурсів, в тому числі використання ресурсів нового Банку розвитку, що забезпечить належний рівень економічної безпеки держави та створить підґрунтя для розширення процесів інтеграції на основі модернізації національної економіки.

Основні результати досліджень за даним розділом опубліковано в роботах [294; 297; 299; 301; 309; 315; 323; 324; 332; 333; 336].

РОЗДІЛ 5

МЕХАНІЗМ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЗДІЙСНЕННЯ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН

5.1. Методи та функціональні напрями регулювання структури економіки держави

Національна економіка перманентно проходить ряд структурних перетворень, зумовлених економічними та соціальними еволюційними причинами, які мають ендогенну й екзогенну природу. Детермінізм внутрішньої трансформації об'єднує фактори, котрі визначають як можливі шляхи розвитку економіки, так і стримуючі фактори. Тенденції функціонування світового економічного середовища сприяють глобалізаційному спрямуванню світових економічних процесів та посиленню інтеграційних чинників у процесах розвитку національних економічних систем. Врахування дії глобальних процесів повинно ґрунтуватися на формуванні системи управління, яка забезпечить ефективне функціонування економіки держави. Таку систему необхідно розглядати в площині структурно-компліментарного підходу до забезпечення ендогенного функціонування, відповідно до якого забезпечення розвитку національної економіки в контексті впливу глобальних процесів досягається на основі реалізації системи заходів з визначення базових векторів дії, стратегічних пріоритетів та інструментів регулювання [397, с. 15].

Рівень оптимальності структури національної економіки являється одним з визначальних детермінантів у стимулюванні активності трансформаційних процесів, оскільки саме він визначає можливість створення системи адаптивної домінантності її елементів по відношенню до вимог глобального економічного простору та подолання факторів, які гальмують національний економічний розвиток. При досягненні національною економікою необхідного ступеня адаптивності своєї структури зростає ефективність її включення до процесів

світового поділу праці, відбувається забезпечення реалізації інтеграційних векторів та досягається стійка динаміка економічного зростання.

Створення оптимальної структури національної економіки неможливо інерційно або внаслідок хаотичної дії певного переліку суто економічних, а також соціальних і політичних чинників. Складність процесу трансформації національного господарства вимагає розробки та реалізації визначеної стратегії структурної політики, яка являється основним джерелом забезпечення досягнення рівня оптимальності його структури. Наявність диференційованого спектра стратегій структурної політики зумовлена внутрішніми особливостями національних економічних систем, а також сукупністю економічних підходів щодо ініціації джерел їх модернізації та моделювання розвитку. Національна стратегія структурної політики повинна ґрунтуватися на емпіричному підґрунті досягнень у сфері оптимізації структури економіки та мати високий рівень адаптованості по відношенню до особливостей проявів функціонування національної економіки.

Моделі структурної політики можуть різнитися за типами або за рівнем превалювання в них вертикального або горизонтального напрямку стимулювання розвитку структури економіки. Розглянемо особливості кожного з типів структурної політики у вигляді табл. (додаток С). Уважаємо, що розроблення концепції національної структурної політики повинно ґрунтуватися на інтегральній основі, в напрямі поєднання обох типів структурної політики, пропорція яких повинна бути адаптована відповідно до потреб національної економіки й особливостей її функціонування в поточному періоді. Характерною рисою інтегральної структурної політики має бути підвищення соціальної спрямованості структурної політики, пом'якшення ефектів вертикального впливу шляхом зменшення його обсягів та вдосконалення стратегії впровадження, збільшення диференціації інноваційного спрямування структурної стратегії, підвищення рівня детермінантності стратегії відповідно до активізації європейського інтеграційного вектора.

До основних детермінуючих факторів, які визначають застосування типів структурної політики, слід віднести:

- історичні особливості національної економічної системи, які можуть зумовлювати значне превалювання методів м'якої пасивної структурної політики (Англія, Німеччина) чи активної селективної (Франція, Італія);
- розвиток інтеграційних векторів національної економіки або вимоги міжнародних договорів.

Еволюційні особливості економічного розвитку України мають широкий спектр факторів, які обумовлюють історичну інерційність превалювання селективного типу структурної політики. До них слід віднести розвиток України в складі СРСР, а також структуру економічної політики у початковий пострадянський період. Але економічний вибір України та стратегічний курс на створення дієвої ринкової економіки зумовлювали включення елементів функціонального структурного регулювання до загальної стратегії економічного розвитку. Враховуючи необхідність адаптування національного господарства до еволюції глобального економічного простору, необхідним є створення інтегральної структурної політики з превалюванням в її структурі методів функціонального і пасивного впливу на національне економічне середовище. Така тенденція також підкріплюється вимогами функціонування України в складі СОТ, а також посиленням активності та важливості європейського інтеграційного вектору.

Для більш детального розгляду основних стратегій структурної політики, необхідно розглянути окремі детермінанти їх застосування, котрі створюють її систему та проявляються згідно зі своїми функціональними напрямками, що надасть можливість створити більш чітке підґрунтя для розроблення концепції інтегральної структурної політики. Функціональні напрями структурної політики утворюють систему, яка проявляється у диференційованому детермінізмі структурної політики по відношенню до економічної системи як об'єкта її впливу.

Розроблена схема функціональних напрямів структурної політики, їх стратегічних пріоритетів та очікуваних результатів представлена на рис. 5.1 [478].

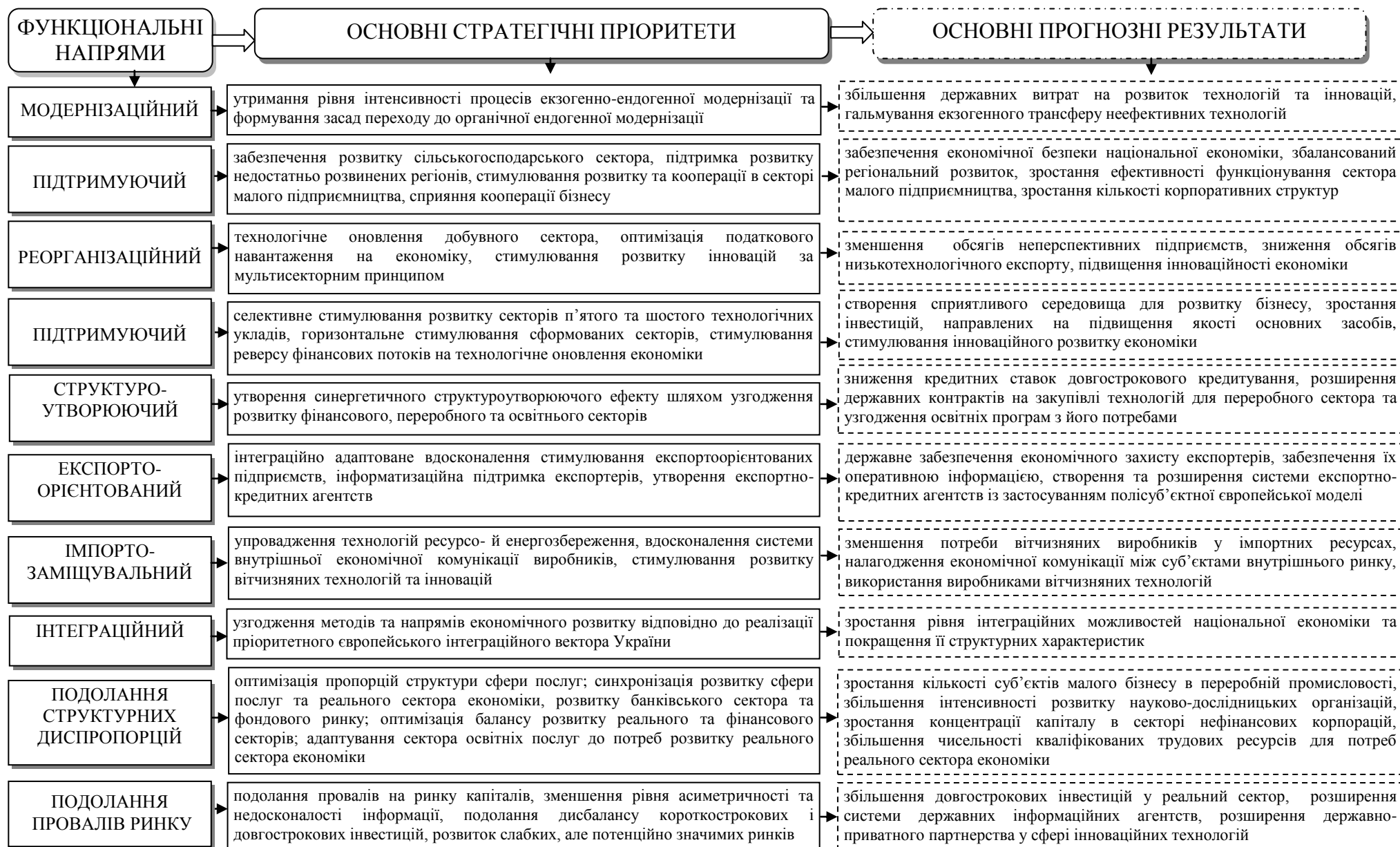

Рис. 5.1. Схема функціональних напрямів структурної політики (розроблено автором)

Цілі структурної політики, які детермінуються наявними структурними диспропорціям та характером їх протікання, зумовлюють домінуючу реалізацію корегуючої або структуроутворюючої її функції. Тому подолання структурних диспропорцій являється першим функціональним напрямом структурної політики. Якщо провали ринку є не досить значними, застосовується корегуючий вплив, а у випадку суттєвих провалів та існування суттєвих диспропорцій у структурі економіки, її низького технологічного рівня, – використовується структуроутворюючий вплив, який стимулює розвиток пріоритетних секторів економіки, скорочує або повністю ліквідує неефективні елементи, створює нові або удосконалює існуючі пропорції елементів структури економіки. Для України характерна неоднорідність і загальна недостатня розвиненість технологічного рівня секторів, наявність суттєвих диспропорцій у структурі економіки, існування провалів ринку. Отже, структурна політика повинна включати механізми як корегуючої, так і структуроутворюючої функції.

Структурні диспропорції національної економіки проявляються на різних рівнях її функціонування. До основних диспропорцій економіки України слід віднести:

- диспропорції у сфері послуг: висока частка (близько 25%) в даному секторі економічної діяльності з торговельних операцій, що характеризується низьким рівнем доданої вартості та значним відтоком капіталу на посередництво при реалізації імпорتنих товарів (про що свідчить співвідношення частки торгівлі з часткою переробної промисловості); низька частка в секторі (близько 5%) наукової і технічної діяльності, яка відіграє визначальну роль у ендогенному формуванні інновацій та підвищенні технологічного рівня економіки;

- зростання частки сфери послуг за відсутності суттєвого зростання продуктивності та технологічності реального сектора;

- низька частка малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (15 – 16%);

- частка торговельних операцій у ВВП на 11% перевищує частку переробної промисловості, що свідчить про зростання фінансово-спекулятивного характеру

економічних процесів та високу залежність національної економіки від імпортової продукції, причому за кількістю підприємств таке співвідношення становить від 14% до 50% (граничний рівень переробної промисловості відносно сфери торгівлі в середньому для розвинених країн становить від 12% до 25% відповідно);

- відсутність синхронності в розвитку фінансового та реального сектора;
- високий рівень концентрації капіталу у секторі фінансових корпорацій порівняно із сектором нефінансових;
- суттєва асинхронність прибутковості фінансової діяльності та реального сектора, а також сфери науково-дослідницької діяльності;
- суттєві дисбаланси між обсягами споживчого кредитування та кредитування з інвестиційних проектів;
- асиметрія обсягів інвестицій у секторах із високою ліквідністю та швидким обігом й обсягами довгострокових інвестицій у реальному секторі економіки;
- асинхронність між обсягами заощаджень та інвестицій;
- стійка тенденція щодо повільного процесу оновлення основних засобів підприємств і критичне зростання ступеня їх зношеності на фоні зростання частки низькотехнологічного експорту;
- низький рівень нагромадження відносно рівня споживання, що свідчить про слабкість національного інвестиційного потенціалу;
- недостатній розвиток фондового ринку при достатньо диверсифікованій сфері банківських послуг;
- асиметрія розвитку та функціонування сектора освіти відповідно до реальних актуальних потреб національної економіки, зокрема реального сектора;
- невідповідність темпів зростання доходів населення та інвестицій в основний капітал;
- вузька спеціалізація зовнішньої торгівлі та висока частка низькотехнологічного експорту в загальній його структурі;
- низький технологічний рівень національного виробництва та, як наслідок, його висока матеріалоємність [234; 237; 38; 192; 198; 263; 243, с. 14–15].

Отже, наявні диспропорції потребують реалізації стратегії структурної політики з превалюючою активною структуроутворюючою функцією, оскільки спектр дисбалансів являється суттєвим. Зменшення прояву того чи іншого дисбалансу передбачає впровадження комплексної стратегії, адже їх спектр має загальні точки концентрації. Тобто детермінанти дисбалансів за спектром значно менші, ніж ті наслідки, які вони створюють. Тому структурна політика має зосереджуватися саме в цих точках концентрації, таким чином нівелюючи найбільш важливі детермінанти диспропорцій національної економіки. Основні точки концентрації дисбалансів зосереджені у: низькому технологічному розвитку реального сектора, надмірній концентрації інвестицій у секторі фінансових корпорацій, недостатності розвиненості сектора науково-дослідницької та інноваційної діяльності, недостатності адаптаційного рівня сектора освіти.

Стратегія структурної політики також детермінується спектром наявних провалів ринку в національній економічній системі та направлена на їх подолання. Отже, другим функціональним напрямом структурної політики є подолання провалів ринку, що реалізується з метою оптимізації структури економіки. Залежно від специфіки комплексу таких провалів, а також від пріоритетності їх подолання формується ієрархічна структура компенсуючих заходів. Одним з найважливіших провалів ринку є характерна негативна ситуація на ринку капіталів, що проявляється в недостатності інвестицій у реальному секторі економіки. Це зумовлено превалюючою ліквідністю фінансових активів, які є більш прибутковими в короткостроковому періоді, ніж інвестицій, направлених у реальний капітал. Ринок капіталу також має провал, який проявляється у домінуванні короткострокових інвестицій, оскільки їх продуктивність більша з точки зору швидкої окупності. Цей факт стримує реалізацію масштабних проектів, які передбачають довгострокову перспективу отримання реального доходу від інвестицій, насамперед це стосується інвестицій у реальний сектор. Даний провал утворює складність впровадження технологій енергозбереження які характеризуються довгостроковістю та потребують відповідного типу інвестицій. Технології енергозбереження являються одним з основних факторів підвищення

ефективності виробництва в реальному секторі, а отже їх розвиток та впровадження являється передумовою покращення його структури [300]. Впровадження технологій даного спрямування також є особливо важливим в сільськогосподарській галузі, оскільки він являється одним з основних секторів які відіграють провідну роль в забезпеченні необхідного рівня економічної безпеки держави [313].

Нівелювання цих провалів можливо шляхом: активізації процесів концентрації власного капіталу підприємств завдяки виробленню чітких критеріїв створення вертикально інтегрованих підприємницьких структур [414, с. 250–251; 6, с. 16], державних інвестиційних проектів у реальному секторі за пріоритетними напрямками економічної діяльності; вдосконалення інституційно-правового забезпечення інвестиційних процесів; утворення спеціальних проектів зі стимулювання притоку довгострокових іноземних інвестицій у реальний сектор; ініціації створення нових і розширення обсягів вже існуючих технологічних парків.

Суттєвим провалом є також асиметричність і недосконалість інформації, яка створює, наприклад, негативні тенденції щодо розвитку експортних операцій. Такий провал може бути нівельований завдяки створенню системи інформаційних державних агентств, однією з найважливіших функцій яких повинно бути надання аналітичної інформації щодо структури попиту на глобальному ринку, а також зведеної класифікації потенційних контрагентів за експортними операціями для національних виробників.

Одним із суттєвих проявів ефектів провалів ринку також є функціонування слабких ринків, що проявляється у вигляді періоду, протягом якого відбувається створення нового елемента структури економіки та котрий супроводжується характерною невизначеною структурою попиту та пропозиції, що є наслідком проявів ефекту масштабу. Особливо важливим у даному контексті являється стимулювання розширення інноваційного сектора, оскільки при значній детермінації результативності виходу на його ринки від обсягів інвестиційних вкладень, а також ураховуючи специфічність рівня необхідних трудових ресурсів

для забезпечення процесу економічної діяльності у ньому, зберігається висока ризикованість отримання реального ефекту в короткостроковій перспективі. Такий провал потребує проведення державних стимулюючих заходів щодо формування нових ринків інноваційного сектора, шляхом спрощення процедур реєстрації для суб'єктів економічної діяльності цього напрямку, поширення інформації щодо перспектив їх функціонування на нових ринках та введення й розширення системи податкових пільг і системи дотацій. У даному контексті на особливу увагу заслуговує створення нових та розширення спектра вже існуючих проектів співробітництва наукових некомерційних організацій і суб'єктів бізнесу інноваційного сектора. Причому пріоритетами активізації інноваційної діяльності повинні бути сектори або види економічної діяльності з найвищим рівнем комерціалізації інновацій [318, с. 39 - 40].

Особливості формування структурної політики зумовлюються рівнем технологічного розвитку національної економіки. Структурна політика є формою супроводження та стимулювання проходження його етапів, а отже, третім її функціональним напрямом є модернізаційний. Наявний технологічний рівень визначається процесами проходження національною економікою етапів еволюції, а також фактичною реалізацією одного з типів технологічної модернізації. Глобальний економічний простір характеризується диференціацією країн за різновидами процесів модернізації їх економічних систем. До таких типів слід віднести органічну, або первинну, та неорганічну, наздоганяючу модернізацію.

Органічна модернізація властива економічним системам найбільш розвинених країн світу і характеризується переважанням ендогенної природи технологічних структурних зрушень. У цьому випадку наявний високий ступінь синхронізації розвитку ринків національної економіки та її технологічного рівня у вигляді високої активності й концентрації науково-дослідницької діяльності у різних секторах і сферах функціонування держави. Тобто інноваційний аспект проявляється не тільки на суто економічному рівні, але й стосується, наприклад, технологій державного управління. Така рівноважність цих процесів утворює тенденції щодо ініціації й розширення масштабів фінансування фундаментальних

технологічних розробок, у тому числі поширення системи їх комерціалізації з метою створення реверсного ефекту розвитку інновацій та інвестицій.

Неорганічній, або екзогенній, модернізації властиві риси превалювання зовнішньої природи технологічних структурних зрушень, які виникають внаслідок компенсації недостатності розвитку інтелектуального та фінансового потенціалу певної національної економіки, що призводить до використання вже існуючих досягнень в області технології й організації процесів господарювання. Такий тип модернізації властивий країнам, які розвиваються, та є найменш ресурсно затратним порівняно з первинною модернізацією, котра потребує акумулювання достатньо великих обсягів фінансових інвестиційних ресурсів.

Екзогенно-ендогенна модернізація має змішану зовнішньо-внутрішню природу технологічних структурних зрушень та може різнитися залежно від переваги впливу тієї чи іншої складової. Такий тип модернізації притаманний економікам, які мають мінімально необхідний рівень економічного розвитку для ініціації інноваційних структурних зрушень та достатньо високу неоднорідність технологічного розвитку різних секторів економіки при недостатньому рівні обсягів власних інвестиційних можливостей. Екзогенно-ендогенний тип модернізації притаманний і економіці України, до того ж така модернізація відбувається дискретно та неоднорідно, що зумовлено впливом факторів різного рівня. Структурна політика у цьому процесі повинна забезпечувати подолання такої дискретності та вирівнювання процесу структурного оновлення національної економіки. Причому застосування структурної політики повинно мати короткострокову стратегію щодо оптимізації проходження ендогенно-екзогенної модернізації та довгострокову, направлену на поступове підвищення ендогенної складової в процесах модернізації національної економіки. Основним чинником підвищення ендогенної складової модернізаційних процесів є пряме державне стимулювання розвитку сектора науково-дослідницьких організацій, а також методів і виробництв інноваційного спрямування.

Структурна політика повинна корегувати екзогенний трансфер технологій у вигляді гальмування надходження в національну економічну систему

ресурсоемних застарілих і неперспективних технологій. Така необхідність зумовлена послідуючою фазою ендогенного міжсекторного трансферу технології у різних сегментах економіки, що в подальшому суттєво впливає на формування сукупного технологічного рівня усієї структури національного господарства.

Стратегія структурної політики повинна бути направлена на стимулювання створення нових перспективних та інноваційних видів економічної діяльності і супроводження процесів згасання або суттєвого скорочення використання власних застарілих технологій. У процесі протікання такої трансформації національної економіки виникають провали ринку, які супроводжують активізацію цих процесів та потребують застосування відповідних компенсуючих заходів з метою максимальної нівеляції стримуючих чинників для структурного оновлення економіки. Отже, для забезпечення формування і становлення нових секторів або видів економічної діяльності, а також високотехнологічних виробництв та їх груп необхідна реалізація структурної політики, яка поєднує методи селективного і функціонального її напрямів. Для елементів структури економіки такого типу характерна необхідність активної державної підтримки в період становлення та зростання з використанням селективних методів прямого стимулювання активності. Це насамперед стосується секторів, які являються ядрами п'ятого і шостого технологічних укладів. На сучасному етапі на ці сектори припадає лише 4% загального випуску продукції, причому шостий становить лише 0,1% [112; 363, с. 33]. Ядро шостого укладу представлено секторами, функціонування яких зосереджене в біотехнологіях, аерокосмічній промисловості, нанотехнологіях, виробництві нових матеріалів, програмному забезпеченні, системах управління персоналом, молекулярній електроніці тощо.

В умовах сьогодення інвестиційна активність національної економіки зосереджена на 75% у третьому технологічному укладі, 20% – в четвертому, 4,5% – в п'ятому, при цьому інноваційні витрати спрямовуються на 60% в сектори четвертого, на 30% – третього, і на 8,6% – п'ятого технологічних укладів [101, с. 351 – 352]. Тому необхідним є розширення прямого державного фінансування розвитку секторів, які відповідають потребам модернізації економіки,

формуванню й розвитку інфраструктури. Модернізація сучасної структури економіки повинна бути направлена на активізацію функціонування науково-дослідницького сектору економіки, запровадження інноваційних технологій та скорочення інтервалів технологічного оновлення виробництва, а також стимулювання інноваційних видів економічної діяльності [325, с. 32].

Пасивні методи структурної політики виявляють свою ефективність найбільше у випадку досягнення фази зрілості певного сектора чи виду економічної діяльності, що об'єднуються з впливом механізмів ринкового саморегулювання. Насамперед це стосується секторів, які вже являються сформованими: добувний, металургійний, торгівля. Але така позиція не виключає застосування програм, направлених на технологічне оновлення інших секторів, оскільки однією з основних позицій функціонального державного впливу являється стимулювання розвитку інновацій, які зумовлюють оновлення економічних процесів.

Отже, четвертим функціональним напрямом структурної політики є підтримуючий. Така позиція, з одного боку, повинна розвиватися за мультисекторною ознакою, але за необхідності – застосовуватися конкретно до визначеного елемента структури економіки. Реалізація суто селективних методів структурної політики характерна у випадку регулювання функціонування структурно-депресивних елементів економічної системи, представлених у вигляді згасаючих секторів чи таких, котрі потребують значних технологічних інвестицій, а також секторів які відповідають за рівень економічної безпеки держави. Одним з основних секторів, який забезпечує належний рівень економічної безпеки держави, являється сільськогосподарський сектор. Тому, він найбільше потребує запровадження постійного технологічного оновлення шляхом впровадження інновацій відповідного характеру в сфері виробництва та управління [303].

П'ятим функціональним напрямом являється реорганізаційний. Регулювання функціонування секторів економіки, котрі знаходяться у депресивному становищі, передбачає застосування двох різних стратегій, одна з яких передбачає перерозподіл ресурсів на технологічне оновлення галузі, а інша – скорочення їх

обсягів та переорієнтацію державних інвестицій у наукоємні сектори з високим рівнем доданої вартості. На нашу думку, застосування даних стратегій доцільно використовувати в агрегаційному вигляді в сукупному процесі вдосконалення структури економіки, оскільки перетік трудових ресурсів повинен відбуватися поступово та не створювати тенденції щодо наростання кризових явищ на ринку праці. Така стратегія насамперед повинна бути направлена на реформування добувного сектора, адже його розвиток пов'язаний не з розширенням обсягів, а з підвищенням продуктивності та скороченням неефективних виробництв. У цьому випадку стратегія оновлення і трансформації повинна ґрунтуватися на прогнозуванні динаміки функціонування економічної системи в період реформ та передбачати довгострокову програму поряд із реалізацією короткострокової стратегії економічного зростання.

Модель структурної політики також детермінується обиранням пріоритетних напрямів економічного розвитку, до яких слід віднести:

- стимулювання розвитку певних секторів економіки, які являються найбільш конкурентоздатними на глобальному ринку з позиції прогнозної акумуляції капіталу на базі вже існуючої структури економіки;
- стимулювання розвитку секторів з найбільшим рівнем продуктивності та темпів зростання;
- стимулювання розвитку структуроутворюючих секторів, у результаті збільшення активності функціонування яких утворюється модернізаційний ефект; або міжсекторний ефект позитивних зв'язків.

Розглянемо особливості застосування кожного з цих напрямів у (додатку Т).

Зазначені вище стратегії структурної політики, які використовуються державою залежно від превалювання того чи іншого курсу загального економічного розвитку, найбільш ефективно будуть діяти, якщо акумулювати їх до єдиного блоку з відповідною ієрархічною структурою. При цьому пріоритети у стратегії структурної політики доцільно розташувати таким чином: 1) стимулювання розвитку структуроутворюючих секторів; 2) стимулювання розвитку визначених секторів економіки, які являються найбільш

конкурентоздатними на глобальному ринку; 3) стимулювання розвитку секторів з найбільшим рівнем продуктивності та темпами зростання.

Особливості впливу процесів глобалізації на національну економічну систему України та посилення розвитку її інтеграційних векторів зумовлюють важливість вироблення стратегії структурної політики з превалюванням у ній типів експортоорієнтованої моделі розвитку чи моделі імпортозаміщення. Отже, формуються експортоорієнтований та імпортозаміщувальний функціональні напрями. Ці моделі передбачають обрання пріоритетів торгової орієнтації країни, яка зосереджується на зовнішньому чи внутрішньому ринку відповідно. Для моделі імпортозаміщення може бути характерна:

- стратегія обмеження шляхом реалізації протекціоністських заходів, які проявляються у вигляді посилення економічних бар'єрів для імпортних товарів;
- функціональна стратегія у вигляді вдосконалення елементів інфраструктури, інституціональних основ функціонування внутрішнього ринку, системи державного контролю та державних стандартів, системи інвестування пріоритетних секторів економіки.

Стратегія обмеження впливу зовнішньої конкуренції передбачає два типи своєї реалізації: заміщення імпорту первинної продукції; заміщення імпорту вторинної продукції [270, с. 91]. Основним положенням стратегії обмеження в імпортозаміщенні являється пріоритет розвитку обраних секторів до рівня, який забезпечить необхідний ступінь конкурентоспроможності їх продукції. У цьому випадку відбувається акумуляція виробничого досвіду та диверсифікація видобувної промисловості, яка розвивається під дією факторів ефекту масштабу та відносно низької вартості робочої сили. Структурна політика в такому випадку направлена на підтримку розвитку структуроутворюючих секторів, які відіграють важливу системну роль у загальній структурі національної економіки. Суттєвим чинником при цьому є загроза зростання неефективних виробництв, оскільки дія природного ринкового механізму конкуренції частково обмежується. Отже, період застосування такої стратегії структурної політики повинен бути обмежений у часі,

тобто мати короткостроковий характер, разом з тим можливе застосування стратегії в період наростання кризових явищ.

При досягненні необхідного рівня захисні бар'єри необхідно знижувати до повної їх лібералізації, до того ж цей процес повинен відбуватися поступово для уникнення значних коливань економіки. Спектр застосування стратегії імпортозаміщення повинен бути скорегований за найважливішими секторами, оскільки його значне розширення поглиблює замкнення національної економіки по відношенню до глобального економічного простору, що може викликати втрату інтеграційних переваг. У цьому випадку загальноекономічним індикатором для секторів, які априорі не можуть бути пріоритетними об'єктами такої стратегії, являється більш низька вартість аналогової продукції на світовому ринку.

В умовах членства України у СОТ рівень ефективності стратегії обмеження являється невисоким, що зумовлено граничними розмірами митних тарифів, установлених у положеннях угоди між Україною і СОТ. Таким чином, для економіки України важливим є поступове та достатньо довге збільшення рівня лібералізації тарифного механізму, коефіцієнт якого протягом періоду з фактичного вступу до СОТ збільшувався занадто швидко, що спричинило значне навантаження на внутрішніх товаровиробників. Наприклад, коефіцієнт лібералізації за всією номенклатурою товарів станом на 2013 рік зріс на 30,1% від початкового стану, для промислових товарів – на 30,8%, для продукції сільського господарства – на 41,5% [281, с. 59].

Гальмування темпів лібералізації тарифів може являтися альтернативою прямого тарифного протекціонізму. До того, у періоди виникнення пасивних імпортозаміщувальних тенденцій (наприклад, унаслідок суттєвих коливань валютного курсу) наближення ввізних мит до максимально допустимої границі може спричинити захист провідних секторів у короткостроковому періоді, що призведе до утворення буферних часових проміжків для стимулювання процесів відтворення національних економічних суб'єктів.

Механізм управління валютним курсом здатен впливати на ціни імпортованих товарів та може використовуватись в особливо складних умовах, наприклад у

періоди активізації кризових явищ для підвищення імпортозаміщення товарів і послуг та підтримки рівня конкурентоздатності національних виробників. У рамках реалізації цієї стратегії пріоритетними являються сектори, які найбільш залежать від імпорту матеріалів, комплектуючих та сировини, а також найбільш вразливі сектори. До останніх слід віднести сільське господарство, коефіцієнт тарифної лібералізації для аналогової продукції якого становить 41,5% та потребує гальмування свого зростання для забезпечення необхідного економічного захисту [281, с. 58 – 62]. До найбільш імпортозалежних секторів слід віднести: машинобудування, легку промисловість, хімічну й нафтохімічну промисловість, сектор енергетичного видобування, залежність яких від імпорту складає більше 60% [281, с. 60; 180; 195, с. 13; 238].

Функціональна стратегія імпортозаміщення в рамках реалізації структурної політики на сучасному етапі розвитку являється для України пріоритетною, оскільки передбачає дієві й ефективні заходи щодо підвищення частки вітчизняної продукції на внутрішньому ринку. Основні напрями імпортозаміщувальної функціональної стратегії в рамках структурної політики наведені в додатку У.

Застосування експортоорієнтованої стратегії економічного розвитку, в рамках реалізації структурної політики має свої переваги, які проявляються в розширенні меж економічної комунікації з глобальним економічним простором. Така зовнішня економічна комунікація характеризується збільшенням активності руху капіталів, робочої сили, утворенням транснаціональних компаній. Ця стратегія може проявлятися у вигляді двох основних типів:

- 1) торгова орієнтація первинної продукції на зовнішні ринки;
- 2) торгова орієнтація вторинної продукції на зовнішні ринки.

При застосуванні першого типу зазначеної стратегії відбувається прогнозоване економічне зростання в короткостроковому періоді та непередбачуване в довгостроковому. Ця тенденція виникає внаслідок значних коливань на ринках сировинного спрямування та поступового комплексного зниження їх сукупних обсягів, що пов'язано з удосконаленням промислових технологій і переходів на виробництво високотехнологічної продукції з низьким

рівнем ресурсоемності. Отже, частка сировинних товарів у загальній структурі світового експорту постійно знижуються, а частка високотехнологічної продукції зростає, що породжує тенденції неперспективності розвитку сировинного експорту.

Ще однією із загроз, яка виникає внаслідок реалізації такого типу експортоорієнтованої стратегії, являється відсутність значного впливу глобального конкурентного середовища на національні економічні процеси з виробництва вторинної продукції. Унаслідок цього фактора, можливе технологічне відставання обробної промисловості від сучасних тенденцій її розвитку, що викликає зростання потреби у використанні зовнішніх технологій, а отже, стримує розвиток власного ендогенного технологічного потенціалу. Внаслідок таких тенденцій виникають структурні диспропорції, які проявляються в домінуванні у структурі економіки виробництв продукції, що має низьку додану вартість. Отже, в цьому випадку важливим є спрямування фінансових потоків, які є результатом розширення експорту даного типу продукції, на технологічне оновлення економіки та розвиток інновацій. Це можливо шляхом застосування особливих режимів оподаткування для сировинних і несировинних виробництв у бік компенсування податкових витрат останніх з метою стимулювання їх розвитку. У зворотному випадку фіксація структури експорту з домінуванням низькотехнологічного його типу призводить до поступового зниження економічного зростання, а також підвищення залежності національної економіки від коливань кон'юнктури на світовому ринку.

Другий тип експортоорієнтованої стратегії в рамках реалізації структурної політики являється більш ефективним, оскільки у ньому відбувається постійна адаптація обробної промисловості відповідно до змін на глобальних ринках та підвищується якість економічного зростання, яке, в такому випадку, засновується на акумулюванні доданої вартості. Наслідком стимулювання розвитку експортоорієнтованої переробної промисловості являється зростання попиту на висококваліфіковану робочу силу, що утворює позитивні структурні зрушення на ринку праці, та підвищення якості трудового капіталу. При цьому особливого

значення набуває стимулювання розвитку інноваційної складової виробничих процесів такого рівня, до того ж необхідним є нарощення обсягів власних високотехнологічних виробництв повного циклу. Така необхідність зумовлена загрозами, які виникають унаслідок залежності національного виробництва від використання імпортованих комплектуючих товарів, що викликає синхронізацію їх вартості з кінцевою національною продукцією, а також знижує попит на національну продукцію проміжного виробничого типу споживання.

Експортоорієнтовані сектори в поточному періоді функціонування економіки України представлені здебільшого частиною продукцією з низьким ступенем обробки або низькою доданою вартістю. Інерційна тенденція в структурі експорту зумовлена фактичною попередньою стратегією формування експортоорієнтованої економіки першого типу. Враховуючи достатньо вагомий частку цих секторів у наповненні ВВП, реструктуризація експортоорієнтованої складової національної економіки з метою переходу до наступного етапу, а саме збільшення в ній частки обробної промисловості, повинна відбуватися поступово.

Не дивлячись на важливість зростання сектора сфери послуг в експортній структурі, промисловість залишається основою для впровадження інновацій, а отже без розвиненого промислового сектора перехід на постіндустріальний етап розвитку практично неможливий. Це зумовлює необхідність реалізації стратегії, яка повинна передбачати агрегаційний внесок різних секторів у наповнення ВВП та складну кореляцію темпів їх розвитку і взаємодії, котра в поточному періоді повинна корегуватись на основі визначеної кінцевої мети такої трансформації. При цьому метою є досягнення рівня інноваційної моделі економіки, яка може сформуватися лише на базі зміцненої промисловості з достатнім технологічним рівнем та розвиненим сектором сфери послуг з високою часткою науково-дослідницької діяльності, модернізованою структурою добувної промисловості, і до того ж остання в короткостроковому періоді створює фундамент у вигляді забезпечення процесу відтворення національного продукту.

Таким чином, стимулювання експортних операцій повинно поєднуватись зі стратегією технологічного оновлення експортоорієнтованих секторів, одними з

найважливіших серед яких являються металургійний сектор, хімічна промисловість і сільськогосподарський сектор. Провідним сектором, який має найбільші перспективи щодо поглинання технологій, являється машинобудування, що підтверджується дослідженнями Касьяненко В.О. [146, с. 566].

Повне домінування експортоорієнтованої стратегії та стратегії імпортозаміщення в національній економіці являється неефективним, оскільки характеризується сукупністю вищезазначених негативних проявів прогнозного порядку. Необхідність розроблення комплексної стратегії структурної політики повинна ґрунтуватись на використанні системи градації методів обох стратегій. До того ж найбільш ефективною стратегією структурної політики даного напрямку являється переважання функціональної стратегії імпортозаміщення, використання системи короткострокового адаптаційного захисту національних товаровиробників зі стратегії імпортозаміщення, застосування розширеної експортоорієнтованої стратегії за вищезазначеними напрямами.

Посилення інтеграційних світових процесів та процесів глобалізації, які зумовлюють необхідність розроблення адаптивної стратегії розвитку й ефективного включення національної економіки у глобальні економічні процеси, формує функціональний напрям структурної політики. Він є одним із головних чинників забезпечення перспектив довгострокового розвитку національної економіки. Це зумовлено зростанням впливу інтегрованих міжнаціональних структур на процес світового поділу праці, розширенням системи міжнародних стандартів різного рівня та суб'єктного складу, що вимагає включення національної економіки в інтегровані об'єднання з метою постійної адаптації і вдосконалення національного господарства відповідно до сучасних тенденцій та сукупних процесів розвитку глобального економічного простору.

Пріоритетним напрямом інтеграції національної економіки до світового економічного простору являється посилення розвитку європейського вектора, що вимагає формування структури економіки згідно з європейським типом. До першочергових завдань структурної політики при реалізації її інтеграційної функції відносять: приведення процесів надання державної допомоги відповідно

до норм і положень СОТ; виконання строків та умов імплементації «Угоди про Асоціацію України та ЄС»; стимулювання розвитку сектора послуг з превалюванням в його структурі сфери науково-дослідницьких розробок; стимулювання розвитку технологій; активізація трансферу технологій з країнами Європейського Союзу; розширення транскордонного співробітництва з країнами ЄС; підвищення транспарентності проведення структурних реформ; підвищення рівня екологічності виробництв та сприяння розвитку ресурсо- та енергозберігаючих технологій; оновлення системи стандартизації продукції згідно з нормами і положеннями СОТ та ЄС; лібералізація зовнішньоторговельних операцій.

Отже, застосування методів і реалізація функціональних напрямів структурної політики повинно здійснюватися у вигляді стратегії, яка включає в себе особливості як активного, так і функціонального її типів. Така стратегія повинна створити інтегральний тип структурної політики з переважанням функціональних методів структурного регулювання. Синтез різних стратегій є умовою розроблення найбільш ефективних методів удосконалення структури та підвищення ефективності національної економіки. Розширення кола функціональних методів структурної політики являється передумовою створення фундаменту для активізації процесів ринкового саморегулювання, а також підвищення рівня конвергентності й посилення ефективності розвитку процесів інтеграції національної економіки до європейського економічного простору. Інституційно-правові методи створюють стійкі ефекти довгострокової дії та формують найбільш сприятливі умови для розвитку всіх секторів економіки. Раціоналізація застосування селективних методів стимулювання економічного розвитку є необхідною частиною стратегії, оскільки ресурси даного типу структурної політики являються найбільш ефективними при подоланні суттєвих структурних дисбалансів.

Створення постіндустріальної структури економіки повинно відбуватися під дією формування оптимальних ендогенних пропорцій сфери послуг та супроводжуватися зростанням якості функціонування реального сектора.

Ключовими елементами цього напрямку є стимулювання його технологічного оновлення реального сектора економіки, підвищення активності його експортоорієнтованої складової, а також забезпечення належного європейського рівня екологічності виробничих процесів. Підвищення ендогенної складової процесів модернізації національної економіки являється основою для створення національної технологічної основи економічних процесів. Стимулювання розвитку інновацій повинно здійснюватись як за мультисекторною ознакою, так і концентрувати в особливо пріоритетних секторах. Ефективність регулювання економічних процесів пов'язана не тільки з виникненням ефектів економічного зростання, але й повинна активізувати детермінанти ефективного включення національної економіки в систему міжнародного поділу праці.

5.2. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності структурної політики України в умовах євроінтеграції

Структурна трансформація економіки є складним довготривалим процесом, який супроводжується кількісною й якісною перебудовою її елементів. Цей процес характеризується зміною концентрації трудових, фінансових та матеріальних ресурсів елементів різних рівнів національної економіки, які створюють її цілісну структуру та відображають поточний баланс і рівень її розвитку. Детермінанти такої трансформації мають третинну структуру свого прояву та складаються з процесів ринкового саморегулювання економіки, наслідків реалізації стратегії структурної політики і флуктуацій економічної системи. Ефект саморегуляції ринку являється багатоаспектним явищем, причому його дискретне виникнення є проявом сутності економіки як системи, що виражається як її здатність до самоорганізації. Але такі процеси не являються перманентними. Це обумовлено, з одного боку, неможливістю капіталу самостійно забезпечити достатній обсяг соціальної спрямованості економічних процесів і суб'єктивними чинниками поведінки економічних суб'єктів та їх груп, а

з іншого – впливом флуктуацій і здатністю економіки акумулювати їх прояви у вигляді структурних деформацій.

Флуктуаційна основа еволюції економічної системи складається з непередбачуваних ефектів, котрі проявляються як непрогнозовані феномени її трансформації. Флуктуації здатні проявлятися в моменти переходу економічної системи на інші етапи розвитку або бути наслідком циклічних коливань і супроводжуються суттєвою зміною її структури, виникненням нових та згасанням старих неефективних елементів. Структура національної економіки з точки зору масштабів еволюції економічних систем пройшла досить невеликий шлях у вигляді ринкового свого типу, а отже, для ініціації виникнення і підтримки необхідного рівня перманентності ринкового саморегулювання, а також подолання наслідків диспропорцій та дисбалансів, які виникли і акумулювалися в процесі дії флуктуацій, необхідна реалізація раціональної стратегії державної структурної політики. Структурна перебудова національної економіки є першочерговим завданням для реалізації стратегії державної структурної політики.

Стратегія структурної політики засновується на розробленні ефективного механізму її формування та реалізації. Питання про механізми є однією з ключових проблем управління суспільними процесами, адже реалізація стратегії національного розвитку держави передбачає формування системи механізмів [32, с. 36]. Механізм структурної трансформації має поєднувати найбільш ефективні методи та інструменти для забезпечення структурної модернізації економіки [93, с. 10–11]. Розроблення механізму управління передбачає визначення змісту, послідовності і взаємозв'язків управлінських операцій і дій, вибір або розроблення для управлінських операцій та дій способів і прийомів їхнього виконання [160, с. 27].

Отже, стратегія структурної політики повинна засновуватися на розробленні ефективного механізму її формування та реалізації. При цьому система механізму структурної політики не має універсального вигляду, а отже,

повинна створюватися з високим рівнем адаптивності по відношенню до поточних процесів, які відбуваються в національній економічній системі.

Метою запровадження такого механізму являється структурна перебудова національної економіки та забезпечення необхідних умов для функціонування системи ринкового саморегулювання. Розвиток економічної системи не завжди має лінійний характер, скоріше ефекти такого розвитку мають дискретну динаміку суто лінійних змін та не лінійних трансформації, що підтверджує необхідність адаптивного синтетичного поєднання активних та пасивних методів структурної політики, з урахуванням особливостей змін на різних рівнях структури економіки [308]. Врахування, при формуванні такого механізму, особливостей проявів синергетивних ефектів, які проявляються в економічній системі повинні межувати з впровадження активного курсу структурної політики, що має важливе значення в залежності від провів ієрархічної структури рівнів економіки, що особливо стосується узгодження позицій впливу на мезо та макро рівні [331, с.57]. Об'єктом механізму структурної політики є сукупність елементів національної економіки різних рівнів та їх агрегаційних груп, які мають суттєвий структуроутворюючий ефект. При розробці механізму структурної політики насамперед необхідно враховувати, що першочерговою умовою ефективності функціонування економіки являється високий рівень її включення у світовий поділ праці.

Отже, механізм формування і реалізації структурної політики має бути адаптований до умов функціонування світового економічного простору з причини посилення ефектів глобалізації розвитку економічних систем, а також активізації процесів їх інтеграції. Така адаптація вимагає необхідності включення в систему механізму структурної політики особливих розділів, які повинні відповідати за реалізацію пріоритетних напрямів інтеграції національної економіки у світовий економічний простір. Пріоритетним напрямом інтеграції України являється вектор європейської інтеграції, що зумовлено не тільки її географічним положенням та історичними особливостями різних періодів функціонування, але й реальною ефективністю розвитку європейських економічних систем, а також високим

рівнем їх соціальної спрямованості. Тож метою механізму структурної політики є формування умов реалізації структурної трансформації, направленої на створення європейської моделі економічної системи та посилення конвергентних можливостей економіки України за для приєднання до Європейського Союзу згідно визначених критеріїв [477].

Схема організаційно-економічного механізму формування та реалізації структурної політики представлена на рис. 5.2. [311].

Механізм структурної політики складається з принципів, які являють собою її фундаментальну основу та створюють основні детермінанти формування та реалізації даного елемента системи засобів забезпечення економічного розвитку. До них можна віднести наступні принципи:

- легітимності та конституційності;
- ефективності використання цільових державних коштів;
- оптимізації державного регулювання;
- збереження конкурентного середовища економіки;
- інтегративності;
- науковості;
- адаптивності;
- комплексності;
- узгодженості;
- альтернативності;
- прогнозованості;
- агрегаційності;
- ієрархічності;
- синергетичності.

Докладна характеристика принципів структурної політики проведена автором у пункті 3.1 дисертаційної роботи.

Рис. 5.2. Організаційно-економічний механізм формування структурної політики

Механізм структурної політики також включає в себе систему її функціональних напрямів, які формують вектори застосування інструментів структурної політики для забезпечення реалізації її функцій у регулюванні національної економіки. Перелік функціональних напрямів і сутність кожного його елемента були розкриті в пункті 5.1.

Наступними елементами механізму структурної політики є типи та напрями її реалізації. Комплекс типів структурної політики представлений таким переліком:

- активний;
- пасивний;
- інтегральний.

Основними напрямами реалізації структурної політики є:

- вертикальний;
- горизонтальний.

Активний і пасивний типи характеризують дуальну систему регулювання процесів трансформації та вдосконалення структури національної економіки. Інтегральний тип структурної політики

Їх сутність реалізується шляхом використання різних форм методологічних основ структурної політики, які здійснюють у процесі свого впровадження відповідний вплив на функціонування системи національного господарства.

Інтегральний тип структурної політики передбачає синергетичне поєднання селективного та функціонального методів з метою створення найбільш оптимального механізму управління економічними процесами. Такий метод реалізації структурної політики формує систему диференційованої адаптивної її реакції на динаміку процесів, які відбуваються в структурі національної економіки. Основоположним критерієм інтегральної структурної політики є забезпечення превалювання в її системі інтеграційної функції та домінуюча роль застосування інтеграційної групи інструментів, оскільки еволюційний розвиток національної економіки не може відбуватися без ефективного включення до процесів міжнародного поділу праці, а рівень такої ефективності прямо корелює зі

ступенем прямої участі України в інтеграційних світових утвореннях. Ураховуючи, що найбільш оптимальним є розвиток євроінтеграційного вектора України, інтегральна структурна політика повинна бути сформована на засадах європейських принципів управління економічними процесами. Таке формування передбачає домінування в системі інтегральної структурної політики горизонтальних напрямів, але використання вертикального напрямку є необхідною ланкою досягнення економічної стабільності та формування підґрунтя для ефективного включення процесів саморегулювання національної економіки. Система включення вертикального напрямку повинна базуватися на адаптивній інваріантності методів структурної політики. Тобто, він застосовується при детермінантах такого спектра: завершення та скорочення діючих селективних проектів; короткострокова програмно обґрунтована необхідність застосування даного методу; усунення загроз економічній безпеці національної економіки; подолання суттєвих регіональних диспропорцій.

Вертикальний і горизонтальний напрями фактично являються складовими активного та пасивного типів структурної політики відповідно, але така приналежність не завжди має ідентичний характер. Наприклад, реалізуючи першочергову необхідність стимулювання розвитку інноваційного ядра економічних процесів, яка насамперед можлива шляхом збільшення активності функціонування сектора НДДКР, структурна політика застосовує вертикальний напрям. Але можливості цього сектора дозволяють технологічно оновлювати інші сектори, від технологій виробництва до технологій управління. Таким чином, вертикальне стимулювання формує горизонтальний ефект. Стимулювання розвитку інновацій являється одним з пріоритетних методів оптимізації структури економіки за горизонтальним напрямом, що серед інших інструментів передбачає збільшення фінансової складової інноваційного потенціалу, яка знаходиться на низькому рівні та становить в останні періоди 25% [144, с. 37].

Ідентична ситуація, на нашу думку, відбувається також у випадку визначення структуроутворюючих секторів, це насамперед стосується сектора переробної промисловості. Завдяки суттєвим системним зв'язкам з іншими

секторами забезпечення розвитку даного сектора створює також горизонтальний ефект. Отже, вертикальний напрям не повинен переважати в системі інтегральної структурної політики, а слугувати доповненням дискретного короткострокового порядку для реалізації найбільш оптимального горизонтального напрямку.

Для визначення особливостей шляху формування стратегій структурної трансформації розглянемо програмні документи, які регламентували проведення цих процесів (додаток Ф). Діючим проектом у сфері структурної перебудови являється Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка прийнята згідно з Указом Президента від 12.01.2015 № 5/2015 [272]. Стратегія передбачає проведення 62 реформ і програм розвитку за мультисекторним спрямуванням. Пріоритетними напрямками стратегії являються: розвиток соціального забезпечення, підвищення екологічності економічних процесів, підвищення енергобезпеки й енергозабезпечення, підвищення інноваційної складової розвитку та модернізації промисловості, модернізація індустріального сектора, підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора [272]. Положення програми регламентують: стимулювання інноваційних промислових технологій, удосконалення й інтеграцію транспортної інфраструктури в європейський простір, створення сучасної інноваційної інфраструктури, поглиблення інтеграції з Європейським Союзом, умови забезпечення зобов'язань перед Радою Європи, забезпечення умов розвитку вільної конкуренції, посилення чинників децентралізації регіонального управління.

Програма побудована на основі використання індикативно-планової моделі. Індикаторами виконання планів являються: стає зростання ВВП до межі у 16 000 дол. США на душу населення, рейтингова оцінка Світовим банком за Doing Business Index (20 місце у світі) та кредитним рейтингом (BBB), індексом глобальної конкурентоспроможності (40 місце), обсяги надходження прямих іноземних інвестицій (40 млрд дол. США), зниження показника загального дефіциту бюджету у відношенні до ВВП (3%), рівень державного боргу у відношенні до ВВП (60%), рівень інфляції (1,7%), військові витрати (5% ВВП), показники децентралізації використання бюджетних коштів (65% від частки

коштів місцевих бюджетів), зростання середньої тривалості життя населення (73 роки), проведення широкосмугового Інтернету (25 користувачів на 100 осіб), зростання знання іноземних мов (75% випускників шкіл володіють 2-ма іноземними мовами) [272]. Програма містить організаційну основу управління її реалізацією у вигляді розділення повноважень органів державної влади й інших учасників процесу виконання положень та стратегічних завдань. Суттєвою відмінністю є створення спеціальної координаційної інституції у вигляді Національної ради реформ. Порівняно з попередніми програмами структурної перебудови, стратегія «Україна – 2020» має визначеність, достатню обґрунтованість, являється інтегровано спрямованою, частково враховує індикатори конвергенції до Європейського Союзу. До недоліків програми слід віднести: завищення рівня індикаторів виконання; відсутність нижньої і верхньої межі індикаторів; відсутність програмно визначеної кореляції заходів та індикаторів; недостатньо визначені механізми фінансування виконання заходів програми; відсутність альтернативних планів стратегії; для більшості напрямів (окрім соціальної сфери, фінансових ринків та розвитку інновацій) відсутність урахування негативних трендів, екзогенних і флуктуаційних чинників розвитку економіки .

Отже, нормативно-правовий та інституційний базис структурної трансформації в рамках реалізації державних програм економічного розвитку задіює значну частину спектру державних інституцій і нормативно-правового забезпечення соціально-економічних процесів. Основні елементи нормативно-правового забезпечення процесів структурної перебудови наведені в (додатку X).

Спектр використання та корегування законів та підзаконних нормативно-правових актів розширюється залежно від меж та завдань запланованої стратегії структурної трансформації. Відмітимо, що необхідне розширення нормативно-правового забезпечення, яке регламентує процеси імплементації договору Асоціації, а також упровадження положень та норм СОТ, що значно спростить моніторинг і керованість процесами інтеграції й підвищить транспарентність процесів адаптації нормативно-правового поля й національних економічних

процесів відповідно до умов міжнародних договорів і динаміки показників економічного розвитку, згідно з критеріями конвергентності національної економіки.

Інституційне забезпечення стратегії структурної трансформації було вдосконалено в регламентах програми «Україна – 2020». Основними інститутами управління являються: Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України. Для покращення координації впровадження реформ була створена Національна рада реформ (склад: Президент України, Прем'єр-міністр, Голова ВРУ, Голова НБУ, представник дорадчої ради реформ, міністри КМУ згідно з профільними темами реформ, голови комітетів ВРУ, чотири представники громадських об'єднань) та Виконавчий комітет реформ (представники: 2 від Президента, 2 від КМУ, 2 від ВРУ, 1 від НБУ) [249]. Дорадча рада реформ виконує консультативну функцію при Національній раді реформ та координаційну при Виконавчому комітеті реформ. За кожним напрямом згідно із стратегією реформації утворено цільові команди.

Недоліками інституційного забезпечення програми розвитку являється: відсутність цільової групи з питань імплементації Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу та упровадження норм і положень СОТ; у структурі корегування реформацій відсутні органи місцевого самоврядування; у структурі управління відсутні місцеві державні адміністрації, які являються регіональним зосередженням влади, що важливо з точки зору необхідності децентралізації управління; відсутнє чітке визначення ролі Інституту економіки та прогнозування, Державного фонду фундаментальних досліджень, Українського інституту науково-технічної експертизи й інформації; відсутні органи координації впровадження та корегування програми з дорадчими і консультативними органами ЄС; відсутня чітка диференційована схема й ієрархія управління фінансовим забезпеченням процесів реформації; немає схеми взаємодії з міжнародними та регіональними фінансовими інституціями за напрямами реформ.

Наступним елементом механізму структурної політики являються її інструменти, котрі являють собою складну розгалужену систему, що представлена

сьома групами. До таких груп слід віднести: макроекономічну; селективну; регіональну; інвестиційну; інноваційну; інтеграційну; інституційну.

Розгалуження інструментів за групами зумовлене необхідністю розширення диференціації системи структурної політики. Кожна група інструментів зосереджується на вдосконаленні процесів розвитку відповідних елементів структури національної економіки. Інтеграція України до міжнародних європейських та світових співтовариств вимагає проведення державної політики у відповідності із загальноприйнятими формами, методами та важелями [392, с. 174]. Тому, окреме виділення інтеграційної групи інструментів структурної політики підкреслює важливість процесів інтеграції національної економіки до структури світового господарства, причому така інтеграція повинна реалізовувати найбільш ефективний та оптимальний шлях у вигляді посилення ролі й активності євроінтеграційного вектора України. Виділення регіональної групи підкреслює важливість посилення процесів децентралізації управління та регіоналізації економічного розвитку [319]. Регіональна група інструментів має значну детермінацію щодо інноваційної групи, так як загальнодержавний інноваційний розвиток прямо залежить від інноваційного розвитку регіонів, оскільки саме вони зосереджують об'єкти інноваційної інфраструктури та концентрують інноваційних потенціал [167, с. 41–50]. Розкриття сутності інструментів кожної групи передбачає не тільки їх ідентифікацію, але й виділення їх особливостей, що зумовлює необхідність присвячення даному питанню наступного пункту дослідження.

Одними з елементів механізму структурної політики являються засоби її формування, представлені у вигляді системи, яка складається з методів:

- індикативного планування;
- економіко-математичного моделювання;
- сценарного прогнозування;
- системної динаміки;
- форсайту.

Метод індикативного планування являється альтернативним недирективним засобом державного регулювання, який впливає на динаміку економічних процесів через утворення системи цільових орієнтирів для суб'єктів господарювання шляхом зміни характеристик економічного середовища [9; 136; 219]. Індикативне планування оперує фінансовими, інституційними та нормативно-правовими інструментами для досягнення запланованих економічних ефектів. Базою для проведення стратегії економічного розвитку такого типу являється достатньо сформоване ринкове середовище, в якому проявляються ознаки саморегуляції. Підтримка процесів зміни інтенсивності попиту в різних секторах економіки формує середовище, котре створює необхідні рівні перетікання фінансових і трудових ресурсів. Індикативний план утворює систему розділів, які відповідають основним напрямам розвитку національної економічної системи та можуть реалізовуватись у вигляді системи державних програм. Диференціація розділів або системи державних програм індикативного плану здійснюється за такими напрямками: підвищення соціальної спрямованості економічних процесів, макроекономічна стабілізація, технологічний розвиток, інфраструктурний розвиток, економічний захист особливо вразливих секторів, зовнішньоекономічний розвиток, інноваційний розвиток та модернізація, підтримка пріоритетних секторів. На сучасному етапі розвитку індикативного планування система індикаторів має таку диференціацію: досягнення запланованих макроекономічних показників; досягнення запланованого співвідношення між різними економічними показниками; досягнення запланованого рівня показників соціального розвитку, відповідного рівня в міжнародних рейтингових оцінках, досягнення запланованого рівня економічної та соціальної безпеки держави. Індикативний план проходить такі стадії формування:

- визначення пріоритетних цілей стратегії розвитку;
- визначення етапів і напрямів структурної трансформації національного соціально-економічного середовища;

- формування системи індикаторів розвитку, яка відповідає процесам адаптивного реагування соціально-економічного середовища на структурну трансформацію;
- формування системи прогнозних сценаріїв розвитку;
- розроблення системи цільових державних програм у вигляді розділів індикативного плану;
- визначення джерел фінансового забезпечення індикативного плану;
- визначення інституціональної структури впровадження індикативного плану;
- проведення системного оцінювання сформованого індикативного плану;
- реалізація індикативного плану.

Індикативне планування являється базою для створення стратегії структурної трансформації національної економіки. Об'єктивна узгодженість структури індикативного планування та відповідність сучасним критеріям розвитку економічних систем дозволяють відносити даний тип стратегії державного управління економікою до найбільш оптимальних в умовах функціонування ринкової економіки.

Економіко-математичне моделювання є окремим методом формування механізму структурної політики, оскільки суто математичне обґрунтування стратегії структурної трансформації являється необхідною умовою як диверсифікації її теоретичного базису, так і підвищення практичності та ефективності її впровадження. Економіко-математичне моделювання являється процесом математичної ідентифікації економічних процесів у вигляді математичної моделі. Основною метою побудови математичної моделі економічних процесів являється прогнозування економічних ефектів, які виникають унаслідок зміни характеристик їх елементів. Економіко-математичне моделювання складається з таких етапів: побудова моделі, розв'язання математичної задачі, котра являється метою моделі, проведення інтерпретації отриманих математичних результатів відповідно до зміни стану елементів економічних процесів, які досліджуються, перевірка адекватності моделі в заданих

граничах точності, модифікація моделі для підвищення її адаптаційних характеристик при аналізованні економічних процесів. Класифікація економіко-математичних моделей диференціюється за такими критеріями: цільове призначення (прикладна модель, теоретико-аналітична); рівень агрегації економічних об'єктів, які досліджуються (макроекономічна та мікроекономічна моделі); конкретизація призначення (балансова, оптимізаційна, трендова, імітаційна моделі); інформаційна база (аналітична, ідентифікована); характер визначеності (стохастичні, детерміновані), сутність математичного апарату (лінійні, нелінійні, матричні, кореляційно-регресійні, теорії масового-обслуговування, сіткового планування, теорії ігор), тип підходу (дескриптивні, нормативні), за кількістю складових (однофакторні, багатофакторні), за структурою (статичні, динамічні, прості, складні), за строковістю (короткострокові, середньострокові, довгострокові). У пункті 3.3 для оцінювання та прогнозування зміни ВВП від різних факторів у процесі трансформації національної економіки було використано методи кореляційно-регресійного аналізу у вигляді побудови багатофакторної моделі.

Національна економіка являє собою складну систему, яка складається з елементів, представлених різними рівнями її проявів. Така система характеризується наявністю синергетичних взаємозв'язків, що зумовлює необхідність порівняння впливу елементів різних рівнів, використовуючи єдину методологічну основу. Математична модель топологічного типу у вигляді графів-зв'язків дає можливість аналізувати взаємозв'язки елементів національної економіки на різних рівнях за допомогою графічної моделі на основі використання системи алгебраїчних рівнянь і структурних схем. Застосування такого методу дозволяє спростити аналіз багатовимірної системи національної економіки. Для оцінки впливу структурних зрушень на динаміку економічних процесів із системи макроекономічних показників було обрано ВВП та ВДВ як найбільш конкретизовані показники рівня економічного розвитку національної економіки.

При дослідженні впливу факторів на величину ВВП у вигляді елементів структури економіки, котрі формують відповідні частки даного

макроекономічного показника; було обрано такі види економічної діяльності: сільське господарство, мисливство, лісове господарство; добувна промисловість; переробна промисловість; виробництво і розподілення електроенергії, газу та води; будівництво; торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність транспорту та зв'язку; освіта; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; національне господарство в цілому.

Показники, що відображають величину ВВП у зазначених галузях, позначимо через x_i . Розглянемо вплив на ВВП таких факторів: обсяг капітальних інвестицій, млн грн; первісна вартість основних засобів, млн грн; залишкова вартість основних засобів, млн грн; ступінь зносу основних засобів, %; обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, млн грн; загальна сума витрат на інновації, млн грн; кількість упроваджених нових технологічних процесів, од.; середньомісячна заробітна плата, грн; обсяг експорту товарів та послуг, млн дол; обсяг імпорту товарів та послуг, млн дол; експорт товарів до країн ЄС, млн дол; імпорт товарів та послуг до країн ЄС, млн дол; економічно активне населення, тис. чол.; обсяг державного боргу, млн грн; кількість малих підприємств на 10 тис. населення, од.

Показники, що відображають величину цих факторів, позначимо через y_j . Початковими даними для дослідження є значення x_{it} , що дорівнюють величині ВВП в i -тому виді економічної діяльності, та значення y_{jt} , що дорівнюють величині j -того впливаючого фактора, за t -тий рік досліджуваного періоду. Було обрано період з 2001 до 2015 року.

Для оцінювання впливу факторів на величину ВВП у різних ВЕД побудовано граф G , вершини якого відповідають галузям діяльності та факторам, що впливають на величину ВВП у них. Позначимо множину вершин графа G через $W = \{v_i\}_{i=1}^m + \{w_j\}_{j=1}^n$, де m – кількість видів економічної діяльності, які є об'єктом дослідження, n – кількість впливаючих факторів.

Кожній із галузей відповідає в графі G вершина v_i , а кожному із факторів відповідає вершина w_j .

Наявність у графі G ребра $(v_i w_j)$ означає, що j -тий фактор має істотний вплив на величину ВВП в i -тому виді економічної діяльності. На множині ребер даного графа визначена функція $f((v_i w_j))$, яка співставляє ребрам $(v_i w_j)$ числа $\alpha_{ij} = f((v_i w_j))$, що відображають величини вказаних впливів.

Для визначення чисел $\alpha_{ij} = f((v_i w_j))$ пропонується такий алгоритм.

1. Для кожного фактора, що відповідає вершині w_j графа G , визначаємо лінійну функцію $y_j(t) = a_j t + b_j$, де a_j та b_j – коефіцієнти рівняння лінійної регресії.

2. Перевіряємо адекватність рівнянь регресії. Для цього визначаємо

коефіцієнти детермінації $R_j^2 = 1 - \frac{\sum_{t=1}^T (y_{jt} - y_j(t))^2}{\sum_{t=1}^T (y_{jt} - \bar{y}_j)^2}$ та фактичні значення критерію

Фішера $F_j = \frac{R_j^2}{1 - R_j^2} (T - 2)$, де $T=15$ – кількість досліджених періодів. Якщо

одержане значення критерію Фішера перевищує критичне значення $F = 4,567$, то рівняння регресії є адекватним та його можна використовувати для досліджень.

3. Для кожного фактора y_j та для кожного періоду часу t визначаємо відхилення $\lambda_{jt} = y_{jt} - a_j t - b_j$.

4. Для кожного виду економічної діяльності, що відповідає вершині v_i графа G , визначаємо лінійну функцію $x_i(t) = \alpha_i t + \beta_i$, де α_i та β_i – коефіцієнти рівняння лінійної регресії.

5. Перевіряємо адекватність рівнянь регресії аналогічно до етапу 2.

6. Для кожної галузі x_i та для кожного періоду часу t визначаємо відхилення $\gamma_{it} = x_{it} - \alpha_i t - \beta_i$.

7. Визначаємо коефіцієнти кореляції r_{ij} між показниками γ_i та λ_j

8. Перевіряємо значимість коефіцієнтів кореляції r_{ij} за критерієм Стьюдента. Якщо коефіцієнт кореляції r_{ij} є значимим, то співставляємо ребру $(v_i w_j)$ графа G число r_{ij} ; якщо ж він не є значимим, то ребро $(v_i w_j)$ у графі G відсутнє.

Аналогічно досліджується вплив факторів на ВДВ.

Параметри рівнянь регресії для факторів, що впливають на величину ВВП

Позначення	Фактор	Коефіцієнти рівняння регресії		Коефіцієнт детермінації	Критерій Фішера
		a	b		
Y1	Обсяг капітальних інвестицій, млн грн	17251,159	36234,251	0,790	49,045
Y2	Первісна вартість основних засобів, млн грн	832454,000	-1927502,200	0,809	54,905
Y3	Залишкова вартість основних засобів, млн грн	176949,814	-32473,448	0,938	197,120
Y4	Ступінь зносу основних засобів, %	2,552	40,399	0,732	35,436
Y5	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, млн грн	791,125	1209,867	0,972	453,733
Y6	Загальна сума витрат на інновації, млн грн	706,905	2357,324	0,640	23,136
Y7	Кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.	31,671	1410,695	0,133	1,986
Y8	Середньомісячна заробітна плата, грн	279,339	-398,381	0,972	454,929
Y9	Обсяг експорту товарів та послуг, млн. дол.	3174,200	17661,244	0,571	17,294
Y10	Обсяг імпорту товарів та послуг, млн. дол.	3612,643	17437,467	0,430	9,808
Y11	Експорт товарів до країн ЄС, млн. дол.	694,313	7227,430	0,578	17,792
Y12	Імпорт товарів та послуг до країн ЄС, млн. дол.	1302,569	6750,579	0,537	15,081
Y13	Економічно активне населення, тис. чол.	-205,485	23259,307	0,569	17,183
Y14	Обсяг державного боргу, млн грн	74310,586	-267870,505	0,621	21,299
Y15	Кількість малих підприємств на 10 тис. населення, од.	1,954	53,305	0,758	40,819

Таблиця 5.2

Параметри рівнянь регресії для величин ВВП за видами економічної діяльності

Позначення	ВВП по галузям	Коефіцієнти рівняння регресії		Коефіцієнт детермінації	Критерій Фішера
		a	b		
X1	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	28488,246	-36722,305	0,816	57,462
X2	Добувна промисловість	12686,421	-12058,571	0,936	189,677
X3	Переробна промисловість	72048,311	60705,848	0,955	273,430
X4	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	13098,089	-14284,581	0,933	181,906
X5	Будівництво	12895,271	-8445,971	0,927	165,177
X6	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	36049,129	-54800,429	0,965	358,483
X7	Діяльність транспорту та зв'язку	17515,839	14940,819	0,927	164,893
X8	Освіта	8465,611	-6207,086	0,978	574,495
X9	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5899,529	-1571,295	0,966	369,960
X10	Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах	123829,739	-95232,448	0,970	426,741

Таблиця 5.3

Відхилення $\lambda_{jt} = y_{jt} - a_j t - b_j$ реальних значень факторів від обчислених на основі рівнянь регресії

Фактор	Роки														
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Y1	-20912,41	-24173,57	-28088,73	-15924,89	-11316,04	9230,80	65686,64	97830,48	1383,32	-28170,34	15289,00	30007,85	-10625,91	-58330,57	-21885,63
Y2	2010525,2	1227408,20	456303,20	-261244,80	-958566,80	-1498331,8	-1852311,80	-1582502,8	-1660869,8	251823,20	167460,2	1086071,2	1506924,2	4025263,2	-2917950,80
Y3	358801,63	190808,82	40461,00	-87872,81	-190710,62	-254722,44	-212829,25	-131947,07	37341,12	-5728,70	-133915,51	45062,68	89087,86	-169901,95	426065,23
Y4	2,05	1,70	-0,05	-1,31	-4,16	-4,21	-5,66	0,39	-3,37	8,98	7,43	5,68	3,73	7,38	-18,58
Y5	274,01	-295,32	-263,44	-261,97	-346,89	-602,02	-47,04	1000,03	323,71	745,98	437,66	549,33	286,61	-1334,92	-465,74
Y6	-1092,83	-757,33	-1418,24	-650,35	-140,25	-438,76	3515,34	3981,63	-769,57	-1380,88	4200,62	640,41	-1984,49	-4558,10	852,80
Y7	-21,37	-332,04	-23,71	189,62	238,95	-455,72	-213,40	-17,07	197,26	315,59	750,92	397,25	-246,42	-111,10	-668,77
Y8	430,04	215,70	22,36	-128,98	-192,32	-236,65	-205,99	-30,33	-209,67	-145,01	-26,35	87,31	48,97	-32,37	403,29
Y9	-4570,74	-6052,54	-10161,44	-6248,95	696,15	1661,55	9415,45	23912,45	-6533,35	2001,95	15816,75	12028,15	3380,05	-8198,35	-27147,15
Y10	-5275,01	-7685,95	-16763,79	-18099,24	635,62	5925,28	17892,04	39196,69	-4518,15	7178,31	25431,67	-7653,78	11432,78	-13585,76	-34110,70
Y11	-2385,64	-2232,06	-162,97	1759,62	-405,69	772,99	1933,68	5483,77	-3961,95	-1085,26	3156,63	1378,72	320,00	55,09	-4626,92
Y12	-3298,15	-3838,92	-2492,69	-2073,66	-1052,13	1666,21	6405,94	11757,47	-3035,20	-624,87	4726,96	3652,49	3082,92	-3917,45	-10958,92
Y13	-627,32	-616,44	-471,55	-234,97	48,92	219,00	501,39	781,97	740,36	847,14	1057,93	57,71	236,60	-461,62	-2079,13
Y14	256852,32	183718,13	111072,05	38310,46	-40537,03	-111879,21	-181009,30	-195924,59	-173928,47	-151759,96	-192272,05	-224638,33	-217948,52	174552,79	725391,71
Y15	-7,26	-4,21	-2,17	-1,12	-0,07	6,97	9,02	3,07	4,11	5,16	2,21	-4,75	-0,70	-4,65	-5,61

Таблиця 5.4

Відхилення $\gamma_{it} = x_{it} - \alpha_{it} - \beta_i$ реальних значень ВВП від обчислених на основі рівнянь регресії

ВЕД	Роки														
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
X1	74540,06	46175,81	17376,57	8437,32	-10917,93	-35797,17	-49546,42	-35111,67	-61804,91	-54028,16	-16567,41	-43429,65	-26626,90	19113,85	168186,61
X2	22783,15	11071,73	483,31	-6921,11	-10224,54	-17934,96	-19183,38	2118,20	-23627,22	2998,36	27439,94	11307,51	1092,09	-9359,33	7956,25
X3	40004,84	-13501,47	-41561,78	-23079,09	-21908,40	-36266,71	23158,98	114522,67	-80908,64	30879,05	124218,73	27440,42	-113907,89	-93707,20	64616,49
X4	29091,49	16315,40	5350,31	-6146,78	-14466,87	-16985,95	-16504,04	-12812,13	-17849,22	-13379,31	5237,60	17942,51	-140,58	2784,33	21563,24
X5	13889,70	1831,43	-4428,84	-5468,11	-10058,39	-4773,66	12486,07	22645,80	-29980,47	-21602,74	-8547,01	31927,71	8003,44	-9536,83	3611,90
X6	57740,30	25330,17	1550,04	-17906,09	-25783,21	-39129,34	-24394,47	6518,40	-30314,73	-12150,86	20377,01	4562,89	-22694,24	-6932,37	63226,50
X7	8838,34	-3026,50	-7493,34	-9771,18	-11301,02	-12397,85	-2477,69	17246,47	10330,63	19344,79	51227,95	-12844,89	-22755,73	-42875,57	17955,59
X8	10178,475	3941,8643	-549,7464	-5569,357	-6732,968	-8425,579	-6969,189	668,2	721,58929	5467,97857	3999,36786	6442,75714	3682,14643	-6006,46429	-849,075
X9	5676,77	1852,24	-1169,29	-3556,82	-5071,35	-5520,88	-3778,40	277,07	2575,54	6903,01	6976,48	4907,95	-2519,58	-9267,10	1714,37
X10	175592,71	73382,97	-8912,77	-54973,51	-82464,25	103592,99	-50844,73	52650,53	105890,21	-60495,95	35184,32	13944,58	-49356,16	-51468,90	217244,36

Таблиця 5.5

Коефіцієнти кореляції r_{ij} між показниками γ_i та λ_j *

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
Y1	-0,44	-0,09	0,53	-0,35	0,53	-0,15	0,33	-0,05	0,11	-0,02
Y2	0,01	0,34	-0,36	0,42	0,07	0,10	-0,46	0,34	-0,07	-0,01
Y3	0,73	0,53	0,10	0,78	0,19	0,79	0,20	0,64	0,51	0,79
Y4	-0,52	0,32	-0,06	0,01	-0,03	-0,18	-0,07	0,43	0,23	-0,30
Y5	-0,41	0,35	0,52	-0,08	0,26	0,07	0,61	0,64	0,73	0,11
Y6	-0,15	0,21	0,80	-0,15	0,37	0,14	0,69	0,03	0,35	0,23
Y7	-0,51	0,28	0,27	-0,13	-0,18	-0,16	0,38	0,31	0,44	-0,28
Y8	0,82	0,72	0,27	0,93	0,45	0,93	0,14	0,60	0,40	0,93
Y9	-0,72	0,12	0,40	-0,36	0,38	-0,31	0,23	0,14	0,17	-0,28
Y10	-0,64	0,04	0,38	-0,48	0,18	-0,30	0,36	0,08	0,13	-0,25
Y11	-0,52	0,05	0,36	-0,34	0,41	-0,31	0,05	-0,18	-0,16	-0,26
Y12	-0,71	-0,02	0,33	-0,44	0,43	-0,39	0,15	0,00	0,02	-0,31
Y13	-0,92	-0,18	0,10	-0,66	-0,18	-0,61	0,27	0,04	0,16	-0,63
Y14	0,97	0,24	0,06	0,62	-0,01	0,71	-0,02	-0,01	-0,04	0,70
Y15	-0,71	-0,56	0,16	-0,87	-0,30	-0,68	0,23	-0,41	-0,12	-0,63

(* *напівжирним курсивом* виділено істотні коефіцієнти, використані для побудови графа впливу факторів на ВВП)

Таблиця 5.6

Параметри рівнянь регресії для величин ВДВ за видами економічної діяльності

Позначення	ВДВ по ВЕД	Коефіцієнти рівняння регресії		Коефіцієнт детермінації	Критерій Фішера
		α	β		
X1	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	11916,486	-14405,019	0,808	54,682
X2	Добувна промисловість	6967,011	-9195,886	0,920	148,599
X3	Переробна промисловість	13204,857	23232,610	0,924	159,033
X4	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	3237,554	2754,371	0,952	259,109
X5	Будівництво	2660,250	4426,667	0,919	147,054
X6	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	19021,614	-25239,248	0,967	384,409
X7	Діяльність транспорту та зв'язку	7686,982	16319,076	0,869	86,205
X8	Освіта	5907,561	-3965,019	0,980	638,266
X9	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3878,071	-1768,771	0,960	314,020
X10	Валова додана вартість у фактичних цінах	123829,739	-95232,448	0,970	426,741

Таблиця 5.7

Відхилення $\gamma_{it} = x_{it} - \alpha_i t - \beta_i$ реальних значень ВДВ від обчислених на основі рівнянь регресії

ВЕД	Роки														
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
X1	31909,53	19990,05	7714,56	3997,08	-4635,41	-16087,90	-21593,38	-15778,87	-27085,35	-22118,84	-6112,32	-18807,81	-11771,30	8719,22	71660,73
X2	10741,88	5277,86	-851,15	-6154,16	-7700,17	-10542,18	-7878,19	7796,80	-12831,21	5076,78	19635,77	7251,76	-116,25	-9222,26	-485,27
X3	-845,47	-9256,32	-13145,18	-11928,04	-2393,90	6954,25	27761,39	35863,53	-198,32	3201,82	-2104,04	-7778,90	-29840,75	-14050,61	17760,53
X4	5240,08	2195,52	-197,03	-3281,59	-3773,14	-3569,69	-2172,25	145,20	-88,35	-145,91	6644,54	1885,99	-2476,57	-3244,12	2837,33
X5	204,08	-2094,17	-2139,42	-604,67	-1357,92	779,83	7407,58	3476,33	-6840,92	1488,83	3542,58	2699,33	-2107,92	-4794,17	340,58
X6	28626,63	11789,02	-203,60	-9790,21	-13827,82	-20317,44	-12692,05	4327,33	-15958,28	-150,90	19756,49	-2257,12	-9951,74	-7361,35	28011,03
X7	580,94	-4170,04	-4288,02	-4373,00	-7318,99	-6387,97	-64,95	9263,07	11548,08	17824,10	32320,12	-9703,86	-11766,84	-23047,83	-414,81
X8	6961,4583	2968,8976	23,336905	-3413,224	-4690,785	-5237,345	-4482,906	224,53333	35,972619	567,411905	1080,85119	4845,29048	5152,72976	-2672,83095	-1363,39167
X9	3901,70	1373,63	-728,44	-2791,51	-3656,59	-3777,66	-2835,73	-46,80	1439,13	5169,06	4934,99	4465,91	-399,16	-6274,23	-774,30
X10	175592,71	73382,97	-8912,77	-54973,51	-82464,25	-103592,99	-50844,73	52650,53	-105890,22	-60495,95	35184,32	13944,58	-49356,16	-51468,90	217244,36

Таблиця 5.8

Коефіцієнти кореляції r_{ij} між показниками γ_i та λ_j *

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
Y1	-0,45	0,18	0,70	0,05	0,68	-0,12	0,32	-0,07	0,11	-0,02
Y2	0,02	0,23	-0,68	0,06	-0,34	0,09	-0,39	0,47	0,06	-0,01
Y3	0,73	0,33	-0,13	0,58	-0,22	0,73	-0,01	0,65	0,44	0,79
Y4	-0,51	0,43	-0,45	0,11	-0,03	-0,08	0,13	0,43	0,38	-0,30
Y5	-0,41	0,58	0,28	0,42	0,41	0,19	0,65	0,52	0,77	0,11
Y6	-0,16	0,43	0,70	0,39	0,77	0,23	0,62	-0,10	0,29	0,23
Y7	-0,50	0,42	-0,18	0,27	0,11	-0,03	0,53	0,17	0,51	-0,28
Y8	0,82	0,52	-0,08	0,66	-0,03	0,86	-0,11	0,65	0,34	0,93
Y9	-0,72	0,40	0,28	0,05	0,57	-0,20	0,35	0,12	0,27	-0,28
Y10	-0,65	0,34	0,39	0,04	0,52	-0,15	0,48	0,03	0,20	-0,25
Y11	-0,52	0,27	0,24	-0,15	0,58	-0,23	0,14	-0,15	-0,08	-0,26
Y12	-0,72	0,27	0,34	-0,08	0,60	-0,29	0,27	0,02	0,12	-0,31
Y13	-0,91	0,12	0,11	-0,10	0,25	-0,45	0,51	-0,04	0,27	-0,63
Y14	0,97	-0,03	0,03	0,24	-0,24	0,60	-0,26	-0,02	-0,19	0,70
Y15	-0,71	-0,29	0,46	-0,36	0,38	-0,57	0,42	-0,52	-0,10	-0,63

(**напівжирним курсивом* виділено істотні коефіцієнти, використані для побудови графа впливу факторів на ВДВ)

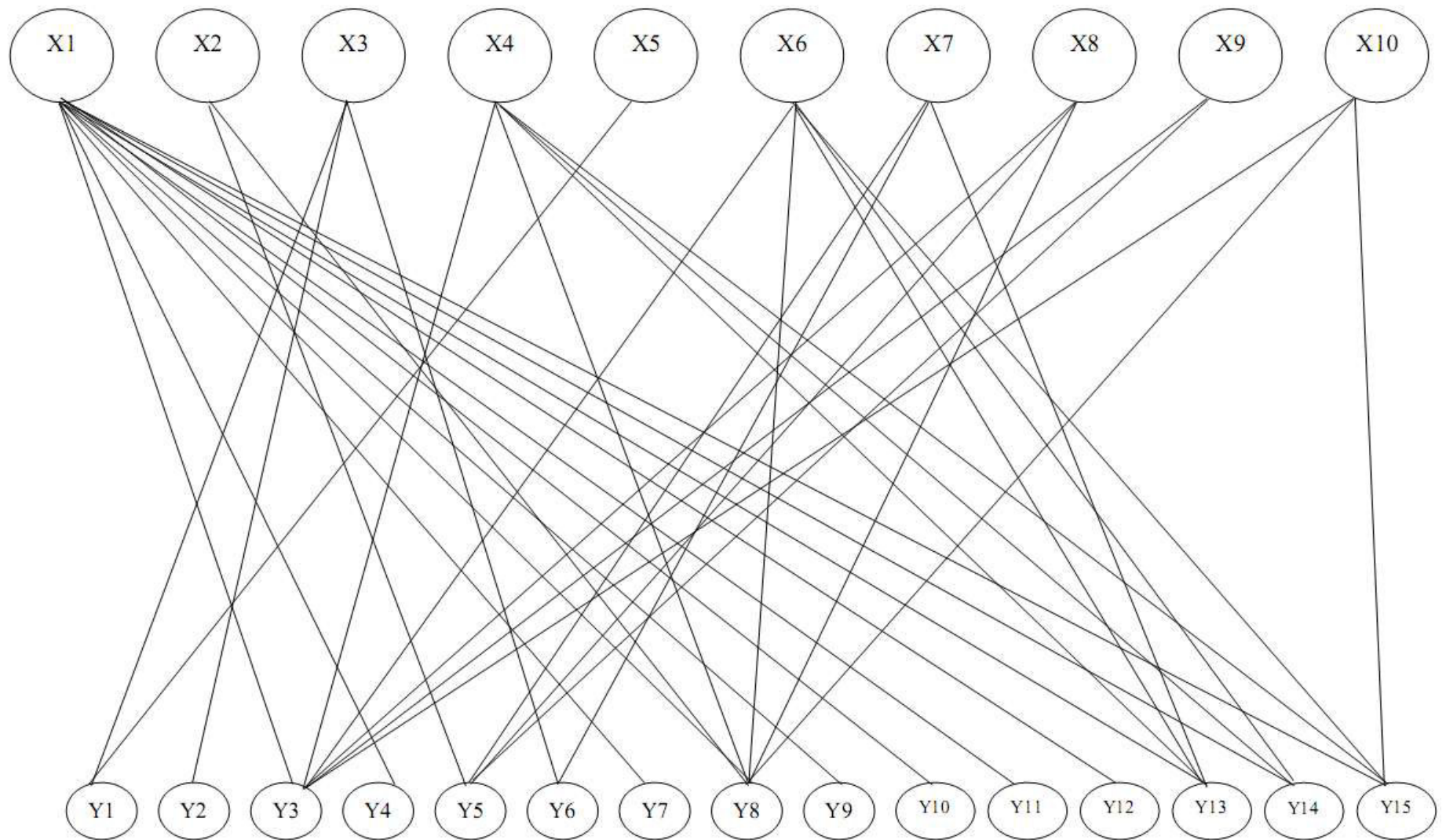

Рис. 5.3. Граф впливу факторів на ВВП

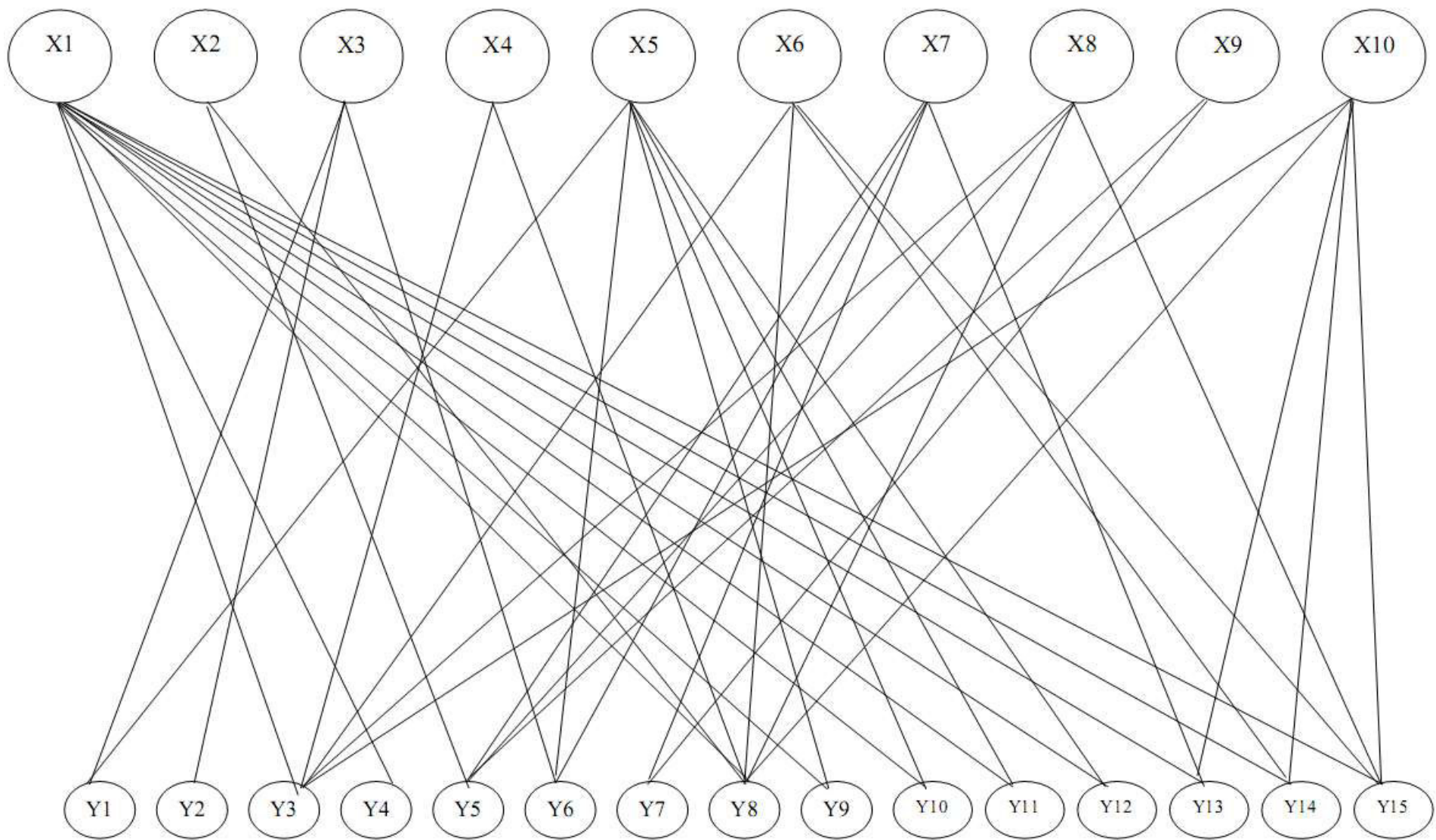

Рис. 5.4. Граф впливу факторів на ВДВ

Отже, по графах видно, які фактори істотно впливають на ВВП та ВДВ яких видів економічної діяльності і дають можливість оцінити міру такого впливу. На основі проведеного оцінювання можна констатувати наступні висновки, які висвітлено в (додатку Ц).

Наступним методом формування стратегії структурної політики являється сценарне прогнозування. Процеси трансформації структури економіки супроводжуються динамікою в системі їх основних детермінант, що призводить до невизначеності щодо її елементів у майбутніх періодах. Побудова сценарію розвитку являється засобом подолання прогнозної невизначеності поведінки економічної системи в процесі свого росту. Сценарій розвитку національної економіки являє собою модель зміни її стану в дискретному часовому просторі за визначеними періодами, до того ж варіативний ряд такої зміни детермінується певним переліком чинників, які являються найбільш впливовими [177]. Сценарне прогнозування дозволяє:

- визначити спектр варіаційного ряду детермінант зміни стану економічної системи;
- визначити систему взаємозв'язків елементів варіаційного ряду детермінант;
- визначити наслідки альтернативних траєкторій розвитку економічної системи;
- спрогнозувати дуальні наслідки стратегічних рішень, які впроваджуються, та створити схему адаптивного управління;
- розробити стратегію забезпечення оптимального функціонування економічної системи в умовах заданого сценарію.

Етапи сценарного моделювання складаються з: предмодельного, модельного, постмодельного. Предмодельний етап включає: визначення мети стратегічного впливу на об'єкт, визначення стохастичних детермінант об'єкта, проведення структурування та ранжування стохастичних детермінант, визначення можливих каналів й інструментів управління системою, структурування поточних

параметрів системи, визначення строковості стратегічного впливу, узгодження сценаріїв стратегічного впливу та сценаріїв розвитку об'єкта.

Модельний етап включає: визначення послідовності застосування інструментів, які змінюють стан системи протягом сценарного періоду; ідентифікацію вихідних і вхідних та флуктуаційних параметрів системи; розроблення сценарної схеми структурної динаміки системи під впливом інструментів; визначення структури ймовірних та альтернативних сценаріїв розвитку системи; розробку компенсаційних заходів для подолання екзогенних та ендогенних флуктуаційних детермінант системи; структурування єдиних рис для усього спектра прогнозних сценаріїв; розробку інтегральної, найбільш ефективної стратегії, для розвитку системи при вірогідній реалізації усього спектра можливих сценаріїв.

Постмодельний етап включає: визначення ефективності інтегральної стратегії в ініціації запланованих ефектів; перевірку узгодженості й адекватності інструментів стратегії, які застосовуються для різних сценаріїв [143; 452].

Метод сценарного прогнозування дозволяє: зменшити спектр невизначеностей реакції економічної системи на процеси стратегічного регулювання завдяки створенню сценарної моделі; зменшити ступінь впливу негативних факторів завдяки створенню компенсаційних заходів при активізації різних сценаріїв, що збільшує адаптивні характеристики системи; збільшити ефективність застосування стратегічних інструментів завдяки узгодженості елементів сценарної моделі.

Метод системної динаміки розширює можливості сценарного прогнозування, використовуючи графічне вираження сценарної моделі. Графічна диференціація елементів сценарної моделі відображається за таким складовими: рівні – характеризують суттєві значення елементів системи, які створюються внаслідок різниці вхідних та вихідних потоків (прямокутник); потоки відображають інтенсивність зміни рівнів (цільна стрілка); функції рішень або вентилі – відображають детермінованість потоків від зміни рівнів (два об'єднаних трикутника); канали інформації – відображають залежність вентилів та рівнів

(штрихові стрілки); лінії затримки – характеризують динаміку затримки потоків (цільна лінія); допоміжні змінні – містяться в каналах інформації між рівнями і вентилями, та характеризуються визначеною функцією (зображення гуртка) [393; 346].

Форсайт-метод, або форсайт-прогнозування; виник як напрям технологічного прогнозування. Форсайт як метод має три періоди свого становлення: прогнозування розвитку технології, соціально-культурні наслідки впровадження технології, невирішувальні проблеми та їх зв'язок з технологією. Зокрема, Європейський Союз дає таке визначення форсайту: «це процес активного пізнання майбутнього та створення бачення середньострокової та довгострокової перспективи, націлений на прийняття актуальних рішень і мобілізацію об'єднаних зусиль. Він об'єднує ключових учасників змін і різні джерела знання для розробки стратегічного бачення і розвитку здібностей до прогнозування майбутнього» [235, с. 2].

Корінна відмінність форсайту від інших прогнозних методів – його функціонування у вигляді постійного систематичного процесу з формування проектів із вирішення системи завдань та універсальної уяви про розвиток інновацій, технології та суспільства. Сутність форсайту характеризується реалізацією за такими напрямками: система методів експертної оцінки стратегічних напрямів інноваційного та соціально-економічного розвитку й виявлення технологічних проривів, які детермінують суттєві зміни в соціально-економічному середовищі; оптимізація діяльності експертів з метою створення методів прогнозування науково-технічного і соціально-економічного розвитку в довгостроковій перспективі; сучасна методологія технологічного прогнозування; системний роздум про майбутнє; застосування методів сценарного прогнозування на довгострокову перспективу [388, с. 109]. Форсайт-метод передбачає пошук узгодження інтересів розвитку держави, бізнесу та суспільства.

Відмінність форсайту від звичайного прогнозування полягає в: участі широкого кола експертів та громадських організацій з різних напрямів наукової діяльності; розширенні прогнозу до меж загальної науково-технологічної еволюції

суспільства; пошуку виключно практичних засобів досягнення стратегічних цілей. Метою форсайт-проектів являються: прогнозування розвитку визначеної технології окремого наукового напрямку у вигляді технологічної карти; прогнозування динаміки стимулювання розвитку науки і технології; прогнозування тенденцій детермінізму технології та соціальних процесів; збереження неперервного процесу прогнозування; нівелювання впливу поточних економічних ефектів на формування стратегії і пріоритет довгострокового бачення.

На національному рівні метод форсайту передбачає створення відповідної інституційної основи, яка складається з головного управління, експертних й інформаційних комітетів. Експертні комітети формуються з представників наукових інститутів, представників бізнесу, влади та громадських організацій. У цьому випадку ключовим моментом є створення систематичного циклу конференцій, семінарів, «круглих столів», які являються відкритим обговоренням найбільш пріоритетних напрямів розвитку національної спільноти з позиції представників держави, бізнесу, наукових експертів різних напрямів та представників громадських організацій. Основу форсайт-прогнозування становлять такі методи:

- метод Делфі: опитування експертів кількістю до 3 тисяч із використанням зворотного зв'язку у вигляді другого туру на предметній основі з різних напрямів науки та технології, переліку потенційних до розвитку технологій у довгостроковій перспективі й встановлення їх актуальності та вірогідності розвитку;

- метод критичних технологій: використовується опитування не більше 200 експертів з метою формування переліку критичних технологій із прогнозною оцінкою розвитку до 5 – 10 років; на основі переліку виконується еталонний аналіз (порівняння переліку зі світовим чи регіональним рівнем);

- метод експертних панелей: проводиться обмірковування групою експертів протягом 2-х місяців у заданому науковому напрямі на основі новітніх аналітичних та інформаційних матеріалів;

– метод технологічної дорожньої карти: формування довгострокової стратегії розвитку технології визначеного сектора чи крупної компанії у вигляді переходу від поточного стану до наступних фаз розвитку на основі висновків експертів з маркетингу, фінансів, виробничої інфраструктури, технологій, наукових досліджень та розробок [370; 345].

Форсайт-прогнозування використовує такі додаткові методи: SWOT –аналіз; сценарне прогнозування; сканування джерел; екстраполяція трендів; суспільних панелей; зворотного скенування; аналіз глобальних трендів та взаємодій; моделювання і симуляції, мультикритеріальний аналіз. Практична направленість методу форсайту сформована у вигляді 8-ми пріоритетів: інформаційно-телекомунікаційні системи; індустрія наносистем та матеріали; живі системи; раціональне використання природних ресурсів; енергетика й енергозбереження; транспортні, авіаційні та космічні системи; безпека і боротьба з тероризмом; військова та спеціальна техніка [345, с. 14]. На сучасному етапі розвитку соціуму методи форсайту використовуються в багатьох розвинених країнах світу, розгалужена інституційна мережа створена в таких країнах європейського простору, як Фінляндія, Великобританія, Швеція.

Далі необхідно розглянути один з найважливіших елементів механізму структурної політики. Система фінансового забезпечення процесів структурної трансформації являється джерелом забезпечення стійкості реалізації стратегії структурної політики. Диференціація форм фінансового забезпечення має наступний вигляд: ресурси державного бюджету, ресурси місцевих бюджетів, фонди охорони навколишнього природного середовища, позабюджетні фонди [272]. Ресурси всіх форм фінансового забезпечення структурної трансформації використовуються в рамках запровадження програмно-цільового методу, який реалізується шляхом використання паспорта бюджетної програми. Контроль за цільовим використанням бюджетних ресурсів загального і місцевого рівнів, а також процесів фінансування з фонду охорони навколишнього природного середовища здійснюється в межах реалізації повноважень: Міністерства фінансів України, Держказначейства, Контрольного ревізійного управління, Рахункової

палати, головних розпорядників коштів. Контроль реалізується у вигляді моніторингових операцій за станом виконання бюджетних програм із використанням щоквартальних звітів.

Система контролю являється не тільки звітною системою, оскільки саме її результати дають можливість емпіричної адаптації подальших програм економічного розвитку. Отже, збільшення транспарентності системи контролю у вигляді розширення структури суб'єктів, які здійснюють аналіз процесів впровадження реформ, являється формою стимулювання розвитку системи моніторингу. Таке розширення збільшить вірогідність урахування прогалин у формуванні та реалізації державних програм економічного розвитку, а також покращить показники прозорості державного управління згідно з європейськими принципами. Підвищення транспарентності доцільно здійснювати у вигляді введення електронних прозорих реєстрів-звітів з виконання пунктів програми.

Для вдосконалення системи контролю необхідним також є збільшення відповідальності за використання бюджетних коштів та поширення системи заохочення у вигляді фінансового стимулювання результативного й ефективного використання державних фінансових ресурсів за регламентами програм економічного розвитку для головних розпорядників бюджетних коштів. Підвищення ефективності використання бюджетних коштів потребує чіткої кореляції ступеня вірогідності настання економічних ефектів та обсягів залучених фінансових ресурсів. У цьому напрямі необхідним є розроблення системи показників результативності виконання програми у вигляді формування системи коефіцієнтів, які визначають ступінь ефективності державного фінансування процесів структурної трансформації.

Реалізація зазначеного напрямку потребує закладання в програму реальних індикативних показників, які відповідають можливостям поточного стану національної економіки та мають високий ступінь вірогідності настання очікуваних економічних ефектів. Диференціація ланок фінансування програми структурної трансформації за короткостроковими періодами збільшить ідентифікацію її результативності та підвищить можливість корегування при

реалізації послідуєчих кроків стратегії. Розвиток та оптимізація системи інструментів фінансового забезпечення також передбачає вдосконалення: функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів; механізмів управління державними борговими зобов'язаннями суб'єктів державного сектора та місцевих органів влади; нормативно-правового забезпечення процесів закупівлі товарів і послуг за державні кошти.

Особливої уваги заслуговує необхідність вироблення градації державних витрат на реалізацію положень структурної трансформації й економічного розвитку. Оскільки ВВП являється універсальним індикатором ефективності економічних процесів, на нашу думку, доцільно розширити систему кореляції обсягів державного фінансування пріоритетних напрямів реалізації стратегії економічного розвитку у відсоткових частках до ВВП. Такий критерій у сучасних умовах застосовується лише по відношенню до стимулювання розвитку інновацій та становить 1,7% до ВВП. Ідентичний критерій також доцільно застосовувати для масштабних проектів зі стимулювання розвитку інфраструктурного сектора, переробної промисловості й аграрного сектора. Відображення такої кореляції для пріоритетних державних інвестиційних напрямів спростить систему обліку та розроблення системи прогнозних витрат відповідно до обсягів економічних ефектів, отриманих у поточних періодах. У даному напрямі для вдосконалення оцінки ефективності стратегії економічного розвитку необхідним є розроблення двох показників: показника, динаміка якого створює систему індикативного відображення ефективності освоєння державних інвестицій; показника інтенсивності науково-дослідницької діяльності та інновацій у національній економіці.

Фінансування процесів структурної трансформації економіки також здійснюється за рахунок власних інвестицій підприємств, іноземних інвестицій, міжнародних кредитних ресурсів та допомоги, а також коштів недержавних інвестиційних фондів, державних фондів структурно-стимулюючого спрямування та Банку розвитку. Використання власних коштів підприємств для їх структурного оновлення супроводжується низьким ступенем мотивації суб'єктів

господарювання. Насамперед необхідно законодавчо забезпечити створення системи обов'язкового відрахування у внутрішні інвестиційні фонди, основним спрямуванням яких є витрати на інновації у розмірі не менше 2% від обсягів реалізованої продукції. Цей напрям також вимагає розширення системи податкових пільг у вигляді 0% податку на прибуток підприємств, який використовується на підвищення екологічності процесів виробництва, розвиток енерго- та ресурсозберігаючих технологій. Інші особливості впливу інвестиційних процесів на структурне оновлення національної економіки та суб'єктів господарювання буде досліджено в інвестиційній групі інструментів структурної політики в наступному пункті дисертаційного дослідження. Використання міжнародних кредитних ресурсів у забезпеченні економічного розвитку має досить розгалужену систему та містить ряд особливостей та недоліків, які було досліджено в пункті 4.3 дисертаційного дослідження.

Проаналізуємо особливості використання фінансових ресурсів для структурної трансформації національної економіки в межах діяльності недержавних інвестиційних фондів, державних фондів структурно-стимулюючого спрямування, а також Банку розвитку. Діяльність недержавних інвестиційних фондів регулюється Законом України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 № 5080-VI. Інвестиційні фонди, згідно із законом, представлені корпоративними фондами та пайовими фондами різних типів, які акумулюють фінансові ресурси з метою здійснення інвестиційної діяльності. Діяльність таких фондів має суто комерційне призначення, тому процеси пріоритетного інвестування не можуть регулюватися безпосередньо державою, а лише за допомогою непрямого впливу через використання інвестиційної та макроекономічної групи інструментів структурної політики. Участь таких фондів у структурній трансформації полягає в збільшенні інтенсивності функціонування фондового ринку, збільшенні рівня диверсифікації джерел фінансових інвестицій для вітчизняних суб'єктів економічної діяльності, а також у спрощенні процесів залучення іноземних інвестицій через посередництво інвестиційних фондів. Основним державним фондом структурно-стимулюючого спрямування являється

«Український фонд підтримки підприємництва», створення якого ініційоване прийняттям відповідної Постанови КМУ від 27.08.1995 № 687 [274].

Такий фонд має регіональні представництва, не являється комерційною організацією та не має на меті отримання прибутку від своєї діяльності. Основними напрямками діяльності фонду являються: фінансування державних, міжрегіональних і секторних програм з розвитку підприємництва; створення інфраструктури фінансової підтримки підприємництва; фінансування окремих пріоритетних підприємницьких проектів, які визначені як важливі Державним комітетом з питань розвитку підприємництва; співпраця з національними, іноземними і міжнародними фінансовими структурами; стимулювання розвитку процесів залучення національних та іноземних інвестицій для розвитку підприємництва в Україні [274, с. 2].

Український банк реконструкції й розвитку створений згідно з Постановою КМУ № 655 від 05.05.2003 року «Деякі питання розвитку інноваційної інфраструктури в Україні та напрями діяльності Української державної інноваційної компанії у 2003 році». Стратегічними орієнтирами його діяльності є: реконструкція та розвиток вітчизняних товаровиробників; діяльність банку як інструмента державної політики у вигляді уособлення державної інноваційної фінансово-кредитної установи; підтримка вітчизняних підприємств у впровадженні міжнародних стандартів з екологічності виробництва, енергозбереження, сучасних технологій та умов праці. Банк утворено у формі публічного акціонерного товариства (ПАТ), 99,99% акцій належить Державній інноваційній фінансово-кредитній установі. На відміну від аналогічних іноземних фінансових установ, діяльність УБРР не регламентується окремим законом, а регулюється загальними нормативно-правовими актами у сфері здійснення банківської діяльності; банк не здійснює фінансування виключно пріоритетних напрямів економічної діяльності або стимулювання пріоритетних напрямів їх розвитку, а надає стандартний спектр банківських послуг; відсутня система регіональних представництв; низький обсяг власного капіталу; низький ступінь спектра програм довгострокового кредитування за інвестиційними проектами. У

результаті вищезазначених причин на сьогодні УБРР включено до програми приватизації у вигляді проведення аукціону з датою оголошення про продаж від 13.01.2016 року [236].

Утворення Інститутів розвитку являється одним із дієвих методів забезпечення позитивних структурних перетворень [150, с. 272–296]. У міжнародній практиці банки розвитку займають провідне становище у фінансовому забезпеченні процесів структурної трансформації економіки. Банки розвитку відповідно до висновків Єврокомісії являються дієвим джерелом забезпечення структурних реформ та не порушують умов ринкової рівноваги, якщо їх діяльність узгоджена в рамках державної стратегії економічного розвитку. Обсяг капіталу таких структур достатній для здійснення реалізації запланованих державних економічних програм.

Детермінантами необхідності створення нового й ефективного вітчизняного Банку розвитку являються: наявна поточна обмеженість фінансових ресурсів для реалізації довгострокових інвестиційних проектів у пріоритетних напрямках згідно зі стратегією економічного розвитку; складність реформації фінансової інфраструктури відповідно до динаміки інвестиційних потреб національної економіки, що зумовлено неможливістю форсованого розвитку процесів структурних перетворень з причини високої вірогідності створення суттєвих диспропорцій у даному секторі. Створення ефективного вітчизняного Банку розвитку здатне забезпечити національну економіку необхідними інвестиційними ресурсами у відповідному обсязі. Визначимо базис та напрями діяльності нового ефективного Банку розвитку у вигляді таблиці 5.9.

Отже, необхідне проведення диверсифікації джерел фінансування процесів структурної трансформації з метою залучення альтернативних фінансових джерел та отримання необхідних обсягів фінансових ресурсів. Фінансове забезпечення процесів структурної трансформації національної економіки також повинно бути диференційовано в рамках реалізації запланованої стратегії економічного розвитку. Головними аспектами такої диференціації мають бути: визначені обсяги участі різних джерел фінансових ресурсів; гнучка система реагування на зміну

поточної економічної ситуації; формування резервних джерел фінансових ресурсів, які необхідні для виконання економічної програми; розгалужена система моніторингу за використанням державних і власних коштів організацій, отриманих у вигляді податкових дисконтів.

Таблиця 5.9

Базис та напрями діяльності нового ефективного Банку розвитку

Базис забезпечення ефективності Банку розвитку	Основні напрями діяльності вітчизняного Банку розвитку
<ul style="list-style-type: none"> – прийняття відповідного закону, який регламентує процеси функціонування Банку розвитку та надає йому пріоритетного статусу щодо проведення ним інвестиційних операцій у пріоритетних сферах економічного розвитку (додаток Ч); – збільшення обсягів його капіталу до таких, які дозволяють виконувати фінансову функцію зі сприяння процесам структурної трансформації (довгострокові кредити міжнародних і регіональних фінансових інституцій, капітальні видатки бюджету, узгоджена частина коштів від приватизації державного майна, емісія інвестиційних облігацій); – узгодження діяльності Банку розвитку із загальними пріоритетами поточних державних програм структурної трансформації; – вироблення чітких пріоритетних напрямів здійснення інвестування з визначеними економічними ефектами; – стимулювання інформаційної та фінансово-посередницької функції вітчизняного Банку розвитку при взаємодії національних економічних суб'єктів з міжнародними і регіональними фінансово-кредитними інституціями; – створення системи регіональних представництв; – створення профільних представництв за переважною секторною спрямування інвестиційних проектів; – розроблення спеціальних державних довгострокових інвестиційних програм з особливими режимами кредитування; – застосування механізмів інвестування через участь в акціонерному капіталі; – тісна взаємодія з інвестиційними фондами; – гарантування інвестиційних проектів загальнодержавного значення; – освоєння кредитних програм з високим ступенем ризику та довгостроковою окупністю, які мають інноваційне спрямування; – залучення довгострокових пасивів від фізичних осіб під державні гарантії; – створення системи консультаційних і дорадчих органів для покращення взаємодії та планування спільних інвестиційних проектів з бізнесовими структурами; – оптимізація системи моніторингу використання інвестиційних ресурсів; – тісна взаємодія з науково-дослідницькими економічними інститутами; – тісна взаємодія з органами державної влади та їх представниками, які відповідальні за впровадження поточних програм структурної трансформації й економічного розвитку. 	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення фінансування довгострокових інвестиційних проектів; – проведення експертного оцінювання та індикативне планування інвестиційних проектів в недостатньо розвинених інноваційних секторах національної економіки; – інвестиційна підтримка сектора МСП, підприємств реального сектора та експортоорієнтованих підприємств за спеціальними режимами кредитування; – консультаційне і фінансове посередництво при залученні коштів міжнародних фінансових інституцій; – посередництво у проведенні операцій на ринку цінних паперів; – інвестування в розвиток структуроутворюючих технологій та інновацій на довгостроковій основі з упровадженням особливих форм кредитування; – інформаційна підтримка підприємств при розробленні інвестиційних проектів, які мають інноваційне спрямування або реалізуються виключно в реальному секторі; – фінансово-кредитне обслуговування крупних корпоративних утворень; – фінансове обслуговування технологічних парків та виробничих кластерів.

Примітка. Складено автором

Механізм формування та реалізації структурної політики являє собою складну багатоієрархічну систему, взаємодія елементів якої створює ефективний засіб досягнення структурної трансформації економіки. Збереження принципів структурної політики, реалізація її функціональних напрямів, використання інтегральної структурної політики у вигляді поєднання селективних і функціональних методів з переважанням горизонтальних напрямів управління розвитком структури національної економіки є дієвими інструментами забезпечення позитивних структурних зрушень та досягнення стійких економічних ефектів.

5.3. Інструменти реалізації структурної політики України в контексті інтеграційних перетворень

Структурна політика являється складним багатоаспектним економічним явищем, що зумовлює складність та розгалуженість її системи інструментів. Це обумовлено не тільки широким спектром задач, які можливо розв'язати, використовуючи оптимальну стратегію структурної політики, але й співвідношенням її сутності та завдань інших напрямів економічної політики. Оскільки регулювання структури економіки та перебігу структурних зрушень пов'язано із впливом на функціонування всіх її елементів у прямому чи непрямому відношенні, можна сказати, що інструментарій структурної політики розширюється залежно від спектра об'єктів її регулювання. Таким чином, інші напрями економічної політики при реалізації структурного її типу утворюють агрегаційну систему, яка передбачає синергетичне об'єднання інструментарію цих напрямів за визначеною схемою, котра застосовується для досягнення цілей стратегії структурної трансформації економіки. Реалізацію стратегії структурної політики такого типу, на нашу думку, доцільно розглядати як інтегральну структурну політику, адже вона об'єднує найважливіші напрями та інструменти оптимізації структури національної економіки. Причому метою такої оптимізації

являється не тільки формування конкурентоспроможної стійкої системи національного господарства, але й його ефективне включення до системи світового поділу праці.

Інструментарій інтегральної структурної політики диференціюється за групами, які відповідають за регулювання функціонування елементів різних рівнів та організаційних блоків національної економіки. На нашу думку, диференційована система інструментів структурної політики повинна бути представлена такими групами (рис. 5.5): макроекономічна група; селективна група; регіональна група; інноваційно-інвестиційна група; інтеграційна група; інституційна група.

Рис. 5.5. Система інструментів структурної політики

Макроекономічна група інструментів направлена на регулювання макроекономічних пропорцій національної економіки та системи взаємозв'язків елементів макrorівня, які створюють її структуру. Макроекономічні інструменти також впливають на комплекс елементів структури економіки, котрі створюють систему її зовнішньоекономічних зв'язків.

Інструментарій макроекономічної групи направлений на: оптимізацію секторної структури економіки; ініціацію позитивних і гальмування розвитку негативних структурних зрушень; синхронізацію розвитку реального та фінансового сектора; забезпечення необхідного рівня адаптивності освітнього сектора; синхронізацію динаміки заощаджень й інвестицій, постіндустріальних тенденцій в економіці та розвитку реального сектора; зростання сектора сфери послуг та відповідної частки науково-дослідницької діяльності; супроводження динаміки виробництва і споживання; забезпечення пропорцій між нагромадженням та споживанням, між динамікою доходів та інвестицій в основний капітал; регулювання пропорції й інтенсивності експортоорієнтованості та імпортозаміщення за визначеними секторами або їх групами; забезпечення умов активності та пріоритетної диференціації структури попиту; подолання інфляційних тенденцій; забезпечення вільного утворення курсу валюти, стабільності ціноутворення; регулювання ставок кредитного капіталу; оптимізацію інтенсивності процесів лібералізації зовнішньої торгівлі; забезпечення розширення спектру диверсифікації структури експорту; забезпечення диверсифікації в структурі промисловості; супроводження процесів модернізації національної економіки.

Означена група інструментів являється фундаментальною базою для забезпечення ефективності використання інструментів за іншими групами, оскільки здійснює вплив на найбільш важливі елементи національної економіки. На базі необхідного рівня активності й оптимальності застосування системи інструментів макроекономічної групи створюється стійка тенденція щодо вирівнювання коливань економічної системи, відбувається ініціювання та підтримання активності динамічно-адаптивних процесів економічної безпеки національної економіки, а також утворюються детермінанти її ефективного включення в глобальний економічний простір. До інструментів макроекономічної групи слід віднести:

- 1) інструменти податкової-бюджетного напрямку;
- 2) інструменти грошово-кредитного напрямку.

Розглянемо особливо важливі елементи системи інструментів макроекономічної групи, які здійснюють найбільший вплив на трансформацію національної економіки й інтенсивність протікання структурних зрушень. Податковий механізм являється дуалістичним явищем за своєю природою, а отже, ідентично проявляється і в особливостях впливу на структуру економіки. За суб'єктною ознакою він впливає на доходи підприємств та фізичних осіб, за об'єктною – на доходи державного бюджету, які спрямовуються за широким спектром напрямів. Одними з найважливіших напрямів механізму оподаткування є реалізація державних програм структурної перебудови й оптимізація функціонування економічних процесів, державне регулювання, направлене на подолання провалів ринку. При цьому одними з головних завдань є економічні проекти вкладення державних капітальних інвестицій для регулювання надмірної концентрації капіталу у сировинних секторах та секторі фінансових корпорацій, з одного боку, та компенсування недостатності інвестиційних ресурсів у реальному секторі і секторі науково-дослідницької діяльності з іншого.

Податкове навантаження на економіку є слідством зростання рівня державних витрат, що є об'єктивною тенденцією, оскільки відбувається постійне ускладнення економічних процесів, котре потребує запровадження диференційованого державного регулювання. Таким чином, з одного боку, необхідно забезпечити достатнє наповнення бюджету, а з іншого – зменшити податковий тиск на економіку. Оптимальні пропорції податкового навантаження органічно формуються в результаті довгої еволюції ринкової економіки. Оскільки така довготривалість не властива національним економічним процесам, розроблення цієї пропорції доцільно здійснювати адаптивно та щорічно через зміну податкових ставок залежно від обсягів державних витрат, адже їх рівень являється дискретним у часі. У даному напрямі найбільш важливим чинником є оптимізація їх структури, яка можлива лише у випадку вироблення чіткої програми економічного розвитку і структурної перебудови, а також обмеження реалізації державних програм за рівнем їх пріоритетності.

Діюча податкова система на сучасному етапі розвитку національної економіки потребує оптимізації в напрямі поетапного зниження ставки ПДВ, але воно повинно відбуватися поступово, оскільки економічний ефект від зниження ставки є довгостроковим, а необхідність наповнення державного бюджету являється постійною (додаток Ч). Зниження ставки ПДВ також зумовлене підвищенням конвергентності національної економіки згідно з реалізацією європейського інтеграційного вектора шляхом формування тенденцій щодо запровадження європейських економічних стандартів, а також необхідністю зниження податкового навантаження на економічних суб'єктів. Рада ЄС згідно з директорією №112 ухвалила граничну мінімальну ставку на рівні 15% [87], отже, для запровадження європейської моделі оподаткування необхідне поступове зниження ставки ПДВ з 20% до нижнього граничного рівня. Також необхідним є зниження податкової ставки на частину прибутку, що реінвестується для модернізації основних фондів, та закупівлю нових технологій до границі у 8% (додаток Ч). Для підвищення ефективності отримання наявного економічного ефекту від запровадження такої стратегії необхідним є вдосконалення процесів моніторингу за використанням податкового дисконту. Для зростання ефективності процесів оподаткування доцільним є чітка регламентація їх системного спрощення для підвищення рівня захисту податкової системи від зростання тіньових схем ухилення від сплати податків. У цьому напрямі доцільним є запровадження системи сплати ПДВ на спеціальні кореспондентські рахунки.

Процеси оптимізації податкового навантаження за інтеграційним вектором розвитку також необхідно здійснювати за такими напрямками: реформування податкового законодавства згідно з вимогами та рекомендаціями Acquis ЄС; збільшення норм акцизу на алкогольну та тютюнову продукцію до європейського рівня; реформування процесів митного оподаткування відповідно до європейської практики; скорочення обсягів прямої селективної підтримки економічних секторів при збереженні системи фінансових і товарних державних інтервенцій.

Податкова система є джерелом наповнення бюджету, а тому зрушення в її структурі повинні бути детерміновані оптимізацією податкового навантаження на

національну економіку та корелювати з необхідністю забезпечення необхідного рівня державних витрат. У системі бюджетного планування державні витрати являються дієвим джерелом стимулювання процесів трансформації національної економіки. Скорочення їх обсягу не являється ефективним джерелом зниження темпів інфляції як одного з чинників, які дестабілізують економічний розвиток, адже існує непропорційна залежність такого скорочення та обсягів державного дефіциту. Так, зниження рівня державних витрат на половину своїх обсягів викликає незначне скорочення державного дефіциту [413, с. 253]. Отже, дієва стратегія розвитку економіки повинна ґрунтуватися не на позиції зниження їх обсягів, оскільки економічний ефект є не досить значним, а на виробленні стратегії економічного розвитку на базі використання бюджетних ресурсів, причому така стратегія повинна передбачати реструктуризацію проектів у бік збільшення програм, направлених на оптимізацію структури економіки.

Одним з основних інструментів такого напрямку є система державних закупівель і державних інвестицій. Для вдосконалення системи реалізації державної стратегії економічного розвитку необхідне застосування програмно-цільового методу на стадії формування та впровадження з конкретизацією джерел фінансування й прогнозованого економічного ефекту, а також розширення системи моніторингу використання державних коштів. Реалізацію державної стратегії розвитку і вдосконалення структури економіки доцільно здійснювати через формування та вдосконалення системи банків розвитку й виділення окремих розділів бюджету на структурне оновлення економіки.

Державні програми, котрі реалізуються в контексті макроекономічного блоку інструментів, повинні бути направлені на:

– упровадження процесів таргетування інфляції, забезпечення плаваючого обмінного курсу та зниження облікової ставки НБУ (для оптимізації цих процесів необхідно чітко узгодження цілей монетарної та фіскальної політики, посилення антимонопольної політики, сприяння розвитку внутрішніх фінансових ринків, оптимізація банківського нагляду в сфері рекапіталізації банків, підвищення реалістичності показників прогнозних проектів та ін. [334, с.181];

- диверсифікацію (емісія державних ЦП для фізичних осіб) та вдосконалення (стратегія оптимізації і розвитку інтенсивності) ринку державних цінних паперів (додаток Ч);
- зменшення бар'єрів виходу на фондовий ринок іноземних інвесторів (додаток Ч)
- вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення діяльності товарних бірж (додаток Ч);
- утримання необхідного державного боргу на рівні 60% від ВВП;
- оптимізацію співвідношення внутрішнього та зовнішнього державного боргу;
- диверсифікацію та систематизацію структури зовнішнього боргу;
- забезпечення умов функціонування вільної конкуренції та вдосконалення нормативно-правової бази її захисту;
- удосконалення антимонопольного законодавства;
- удосконалення законодавства у сфері функціонування державних природних монополій відповідно до європейських стандартів;
- скорочення обсягів неефективних виробництв;
- удосконалення системи державних капітальних інвестицій;
- стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв;
- стимулювання впровадження ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій, підвищення рівня екологічності виробництва;
- часткову компенсацію розроблення інноваційної продукції, яка не має зарубіжних аналогів та має необхідний рівень попиту;
- сприяння внутрішній інтеграції національних підприємств;
- державне інвестування у виробництво високотехнологічної експортоорієнтованої продукції;
- державне інвестування у виробництво імпортозаміщувальної продукції;
- стимулювання розвитку ринкової інфраструктури.

Для збільшення фінансового забезпечення позитивних структурних зрушень шляхом застосування капітальних державних інвестицій необхідно: здійснювати скореговану й обмежену грошову емісію, контролювано та стратегічно розвивати систему випуску державних цінних паперів, запроваджувати систему особистого страхування фізичних осіб на базі формування спільних державно-приватних страхових компаній та недержавних пенсійних фондів з метою зниження обсягів бюджетних соціальних виплат [307, с. 62 - 63].

Одним з найважливіших інструментів даного напрямку являється державна участь у формуванні та сприянні розвитку економічних суб'єктів нерозвинених ринків, до яких насамперед слід віднести ринок продукції високотехнологічних й інноваційних виробництв, та сектор науково-дослідницьких організацій що є необхідною умовою ініціації їх розвитку. В даному контексті доцільно ввести спеціальні режими оподаткування які викладені в (додаток Ч). Необхідність запровадження такої стратегії пов'язана з високим ступенем ризиковості для приватного капіталу у несформованих секторах і непрогнозованим фінансовим ефектом від економічної діяльності в короткостроковій перспективі. Така участь повинна диференціюватися в довгостроковому періоді в бік зменшення державної частки з метою формування незалежного розвитку інноваційного сектора. У цьому напрямі слід: розширити використання системи державних закупівель продукції недостатньо сформованих секторів; активізувати процеси здійснення державних капітальних вкладень у вигляді технологій та обладнання за допомогою лізингових операцій; створити центри колективного використання наукового обладнання; розширити систему інформаційного забезпечення інноваційного розвитку. Тим не менше рівень державних витрат повинен урахувати необхідність утримання рівня дефіциту державного бюджету на рівні 3% від обсягів ВВП, що відповідає реалізації євроінтеграційного вектора розвитку України.

Оптимізацію структури економіки доцільно здійснювати, використовуючи систему податкових пільг, які впливають на структуру та рівень інтенсивності виробничих процесів, обсяги капіталовкладень і процеси виробничої кооперації.

Система пільг повинна стимулювати підвищення рівня дохідності в пріоритетних сферах економічної діяльності, до яких слід віднести реальний сектор та сектор НДДКР, а також особливо вразливий сільськогосподарський сектор, та стимулювати розвиток технологічної складової за мультисекторним принципом.

Для підвищення ефективності запровадження пільгового оподаткування необхідне створення спеціальних пільгових проектів з чітко визначеною й обґрунтованою стратегією. Важливим моментом є вдосконалення системи моніторингу використання пільгових коштів, які повинні мати чітко визначене спрямування, зокрема на: оновлення основних фондів, технологічне оновлення виробництва, збільшення обсягів власних капітальних інвестицій, запровадження технологій енергозбереження та ресурсозбереження, фінансування наукових і дослідницьких розробок у системі вдосконалення виробничого процесу, в тому числі розвитку інноваційних методів управління. Система контролю повинна передбачати штрафні санкції у випадку нецільового спрямування пільгового дисконту. Отримання дисконту повинно здійснюватися в результаті оцінювання податкового декларування економічної діяльності.

Одними із напрямів податкового інструментарію з удосконалення структури економіки являються також механізм прискореної амортизації та механізм регресивного оподаткування. Ці механізми є дієвим джерелом зростання обсягів власних інвестицій підприємств. З точки зору досягнення позитивних структурних зрушень задіяння такого механізму доцільно здійснювати у секторі машинобудування, НДДКР та виробничої діяльності, котра здійснюється в межах функціонування виробничих кластерів і технологічних парків. Необхідність вибіркового застосування цих механізмів пов'язана зі стимулюванням інноваційних, але слабких і нерозвинених секторів та тих, які потребують активного безперебійного оновлення основних фондів, а також стимулювання міжсекторної кооперації. Ураховуючи обмеженість можливості скорочення надходжень до державного бюджету, обсяги суб'єктів даного механізму необхідно звужувати до вищезазначених. Доцільно також створити особливі проекти з

розробки дієвого механізму застосування прискореної амортизації та регресивного оподаткування для підприємств визначених секторів.

Така система стимулювання розвитку економічних суб'єктів повинна прямо корелювати з моніторингом цільового використання коштів, отриманих у результаті реалізації такого механізму. При цьому доцільним є введення особливих окремих рахунків для переміщення відповідних коштів, що спростить систему державного контролю.

Дисбаланс у розвитку реального сектора та сектора фінансово-кредитних установ вимагає застосування податкових інструментів з метою обмеження суто спекулятивної, надприбуткової їх діяльності. Необхідним є застосування диференційованої системи збільшення ставок у системі оподаткування сектора фінансових корпорацій. Критерієм диференціації величини податкової ставки є превалювання в структурі кредитного портфеля довгострокових кредитів, а також обсяги діяльності фінансових установ з кредитування за спеціальними проектами із заниженою кредитною ставкою. Дані проекти повинні реалізовуватись по відношенню до: інноваційних виробництв, малих підприємств неторговельного напрямку, суб'єктів діяльності в секторі НДДКР, підприємств експортоорієнтованого спрямування. Виключенням для застосування такого режиму оподаткування являються банки розвитку, діяльність яких спрямована на фінансову підтримку структурного оновлення економіки та має стратегічне підґрунтя у вигляді сприяння реалізації державних економічних і соціальних програм.

Інструменти кредитної політики є найважливішими джерелами оновлення структури національної економіки. Регулювання процесів розподілення кредитного капіталу між секторами економіки здійснює впливає на зростання інвестиційних ресурсів їх суб'єктів. Однією з основних проблем використання кредитних ресурсів є високий рівень ставок на кредитні кошти, що зумовлює складність їх довгострокового використання. Така ситуація обумовлена інерційною тенденцією розвитку банківського сектора, яка склалася в результаті

процесів дискретного формування цілісної ринкової економіки в пострадянський період.

Маневрування обліковою ставкою НБУ являється основним монетарним інструментом формування ціни на кредитні кошти. Суттєве зниження облікової ставки з метою збільшення рівня доступності кредитних інвестиційних джерел для національної економіки може спричинити значні негативні структурні зрушення в системі фінансових пасивів банківського сектора, котрі будуть характеризуватися суттєвим відтоком капіталу. Отже, така стратегія не може бути застосована в короткостроковому періоді, а потребує розроблення програми з довгостроковим періодом упровадження. Це також викликано важливістю розвитку євроінтеграційного вектора, адже облікова ставка в країнах ЄС являється нижчою більш ніж на 80% від її величини у вітчизняній економіці, і розроблення економічної стратегії, направленої на створення умов для поступового зниження облікової ставки НБУ в довгостроковій перспективі, являється одним з найважливіших моментів у процесах структурної трансформації.

Розмір обов'язкового резервування також являється досить високим відносно європейського рівня, що знижує кредитну активність банківського сектора, а також спричиняє збільшення маржі кредитно-депозитних операцій. Достатньо нерозвиненою являється система операцій на відкритому ринку, що зумовлено як наслідками необґрунтованої стратегії НБУ на початку періоду незалежної економіки, так і відсутністю конкретної стратегії виходу НБУ на відкритий ринок у вигляді чіткої регламентації переліку адаптивних реакцій на зміну ситуації на фінансовому ринку. Така тенденція обмежує активність банківського кредитного капіталу та вплив НБУ на інфляційні процеси в національній економіці.

Для забезпечення наповнення національної економічної системи необхідним рівнем кредитних ресурсів, ураховуючи обмеженість впливу традиційних монетарних інструментів, необхідним є створення стратегій селективного стимулювання активності суб'єктів фінансового сектора. Основними методами

даної групи повинні бути: створення банків розвитку з переважною часткою державного капіталу, диференціація пільгового оподаткування за пріоритетом упровадження довгострокових інвестиційних проектів, стимулювання розвитку системи обслуговування іноземних кредитів із використанням інфраструктури вітчизняних банків, сприяння створенню фінансових корпоративних структур з участю європейських банків, запровадження державного страхування ризиків довгострокових кредитних проектів.

Для оптимізації функціонування банківського сектора також є необхідним збільшення рівня моніторингу за використанням фінансових пасивів, які перевищують середній рівень у загальній структурі та за виконанням програм рефінансування банків. Застосування макроекономічної групи інструментів структурної політики являється загальною практикою стабілізації національних економічних процесів та має несуттєві відмінності в рамках функціонування розвинених економічних систем. Удосконалення системи застосування цих інструментів полягає насамперед у виробленні чіткої стратегії, котра повинна враховувати складну кореляцію та взаємозалежність економічних процесів, які є об'єктом регулювання, та враховувати кумулятивну тенденцію економічних ефектів.

Селективна група інструментів структурної політики має визначатися за об'єктним типом, тобто мати прив'язку неопосередковано до конкретних секторів економіки або видів економічної діяльності. Вибірковість повинна ґрунтуватися на системі різнонаправлених критеріїв: потребі у реструктуризації виробництв сектора, високому рівні зносу основних засобів, високій кількості неефективних виробництв, ступеню важливості сектора в забезпеченні економічної безпеки, рівні адаптивності сектора особливостям кон'юнктури світового ринку, прогностичних і поточних експортоорієнтованих характеристиках сектора, прогностичних і поточних імпортозаміщувальних характеристиках [316, с. 47 - 48], рівні попиту на продукцію сектора на внутрішньому ринку, рівні імпортозалежності сектора в проміжному споживанні, його частки в наповненні

ВВП, рівні створення доданої вартості в загальній її структурі, рівня екологічності сектора.

Реалізація даної групи інструментів має бути направлена на зростання інвестиційної привабливості економічних суб'єктів певного визначеного сектора, а також скорочення обсягів їх виробничих витрат. Застосування такого типу інструментів структурної політики в рамках європейської практики обмежується у випадках, коли метою програми їх застосування не являється: підтримка сектора в період суттєвої дестабілізації його стану, частина програми реструктуризації сектора та скорочення неефективних виробництв, частина короткострокової програми розвитку сектора з поступовим її згортанням [41, с. 63]. Це зумовлено довгостроковими наслідками надання адресної допомоги, протиріч визначеним виключенням, яка проявляється як зростання вірогідності значної деформації структури економіки, а також порушення умов вільної конкуренції.

Система інструментів означеної групи представлена: інструментами прямого субсидіюванням визначених секторів (у вигляді дотацій, позик і прямого вливання капіталу), інструментами непрямого субсидіювання визначених секторів (податкові пільги та кредити, надання або закупівля товарів і послуг, внески до окремого механізму фінансування), механізмом надання державних гарантій.

Станом на 2013 р. було наявне таке розгалуження загальної державної підтримки за секторами: сільськогосподарський сектор – 15,2%, вугільнодобувний сектор – 29,6%, електроенергетичний сектор 0,48%, сектор будівництва й утримання доріг – 32,3%, сектор науково-дослідницької діяльності – 1,9%, сектор ІТ технологій, телекомунікацій та зв'язку – 0,4%, виробничий сектор – 0,04% [124]. Субсидіювання отримали такі сектори: сільськогосподарський – 0,01% до ВВП, паливно-енергетичний сектор – 1,09% до ВВП, транспорт – 0,02% до ВВП, зв'язок телекомунікації та ІТ – 0,02% [124]. Система податкових пільг за обсягами недоотриманих коштів державного бюджету мала таку структуру: енергетичний сектор – 0,094% до ВВП, вугледобувний сектор – 0,006% до ВВП, суднобудівний сектор – 0,005 % до ВВП, літакобудівний сектор – 0,027, сільськогосподарський сектор – 0,004% [399, с. 51 – 54].

Загальна структура державної допомоги свідчить про превалювання в її структурі стимулювання розвитку вугледобування, розвитку транспорту та ремонту доріг, стимулювання сільського господарства й енергетичного сектора. Вугледобувний сектор потребує прискорення реструктуризації та згортання неефективних виробництв. Недивлячись на його важливість у забезпеченні економічної безпеки, обсяги його стимулювання доцільно переорієнтувати на санацію збиткових виробництв та на оновлення технології реально ефективних підприємств.

Частка фінансування в загальній структурі державної підтримки сектора науково-дослідницької діяльності й інформаційних технологій і технологій зв'язку залишається на дуже низькому рівні. Ураховуючи, що ці сектори є джерелом інноваційних розробок, та горизонтальну синергетичну дію їх розвитку на структуру економіки, необхідне суттєве збільшення обсягів державної підтримки даних напрямів, а також зниження податкового тиску на ці сектори (додаток Ч). Практичне впровадження такої стратегії є пріоритетним у контексті розвитку євроінтеграційного вектора України, адже такий напрям державного стимулювання являється найбільш пріоритетним для країн – членів ЄС та кандидатів на членство. Оскільки сільське господарство є одним з особливо вразливих секторів та вкрай важливим у забезпеченні економічної безпеки держави, державна допомога на його розвиток являється необхідною. Норми ЄС передбачають стимулювання розвитку сільського господарства.

Особливої уваги в програмах державної підтримки заслуговує двоелементне стимулювання машинобудування та сільського господарства, котрі отримують пряму державну підтримку для стимулювання розвитку підприємств, що виробляють машинобудівну продукцію сільськогосподарського спрямування, а також компенсація по вартості у разі її закупівлі підприємствами сільськогосподарського сектора в рамках дії Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» 07.02.2002. Обсяги такої державної підтримки встановлені в розмірі, який не перевищує 1% в загальній структурі видатків державного бюджету. Зазначимо,

що функціонування пільгових режимів обмежується в рамках запровадження норм СОТ та законодавства ЄС. Законодавством ЄС обмежується застосування пільг на покриття виробничих витрат, але не обмежується на стимулювання зростання обсягів інвестиційних та інноваційних проектів, або надання державної допомоги у випадку скрутного становища певного сектора та необхідності його реструктуризації.

Певні особливості притаманні державній допомозі, котра надається експортоорієнтованим підприємствам. Згідно з «Угодою про субсидії і компенсаційні заходи» СОТ від 15.04.1994 р. обмежується надання пільг для експортоорієнтованих секторів та їх суб'єктів. При здійсненні експортних операцій дозволяється звільнення від податків та мит тільки у випадку, коли розмір такого звільнення не вищий, ніж обсяги мит і податків, які стягуються за виробництво аналогічної продукції для внутрішнього ринку [375].

Отже, при формуванні програм державної підтримки селективного типу необхідно враховувати їх відповідність нормам СОТ і вимогам посилення реалізації євроінтеграційного вектора. Характер державної підтримки має змінюватися у напрямках, які утворюють тенденції для розвитку певного сектора, але не порушують умов вільної конкуренції. Необхідним є зниження строків виконання проектів, оскільки селективні проекти довгострокової дії можуть викликати значні дисбаланси в структурі економіки, адже дія ринкових механізмів стримується. Короткострокові селективні стратегії у випадку обґрунтованості економічного ефекту та раціоналізації свого впровадження можуть забезпечити розвиток об'єкта стимулювання та уникнути посилення тенденцій дисбалансованості. У разі, якщо короткострокова стратегія не може покрити вимоги поставлених завдань, доцільне згортання неефективних виробництв, так як вони не являються пріоритетними з точки зору економічної безпеки держави.

Державні гарантії представляються для забезпечення кредитів підприємств та організацій. Критеріями відбору окремих підприємств або їх груп у рамках надання такої державної допомоги являються: рівень попиту на продукцію підприємства на внутрішньому ринку, використання державної допомоги з метою

скорочення собівартості продукції та зростання ефективності виробництва, недостатність рівня поточного економічного ефекту для покриття виробничих витрат.

Протягом 2010 – 2013 років найбільші обсяги державних гарантій отримали такі підприємства: НАК «Нафтогаз» – 32,1%, ДП «Фінінпро» – 12%, АТ «Укресімбанк» – 2,3%, ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» – 20%, Укравтодор – 21,2%, Державна іпотечна установа – 5,8% [134]. Граничний обсяг наданих державних гарантій являється відповідним до норм Маастрихтських критеріїв для країн, інтегрованих до ЄС [399, с. 58]. Державні гарантії прямо не впливають на формування бюджету, оскільки не включаються до суми валових витрат, на відміну від прямих субсидій та податкових пільг. В Україні такий напрям державної допомоги практично не застосовується для підприємств сектора НДДКР, що являється стримуючою тенденцією на шляху розвитку інноваційного ядра економічних процесів. Значна частка даного напрямку державної підтримки використовується для стимулювання діяльності НАК «Нафтогаз», що зумовлює необхідність прискорення реструктуризації боргів та оптимізації його функціонування. Для цього виду фінансової допомоги, як і для інших її типів, украй важливим є вдосконалення системи моніторингу за цільовим використанням кредитних коштів. Отже, збільшення прозорості процесів селективного стимулювання розвитку з використання системи державних гарантій являється необхідною умовою зростання економічного ефекту.

Таким чином, для активізації економічного ефекту від використання інструментів селективної групи, а також усунення зростання витрат державного бюджету необхідно провести вдосконалення державної підтримки секторів економіки шляхом здійснення таких заходів:

- удосконалити систему субсидювання шляхом розроблення чіткої економічної регламентації та прогнозованого економічного ефекту в результаті надання субсидій;
- розширити спектр субсидювання до горизонтального рівня, тобто збільшити рівень доступності для промислових підприємств усіх секторів;

- провести диференціацію критеріїв надання субсидій для підприємств пріоритетних секторів, які знаходяться в скрутному становищі [41, с. 71];
- установити чіткі короткострокові періоди впровадження програм з надання державної допомоги;
- удосконалити систему моніторингу за використанням державної допомоги.

Усі наступні групи інструментів переважно використовуються в рамках активної структурної політики та являють собою систему горизонтальної державної підтримки розвитку національної економіки. Регіональна група інструментів структурної політики формується за об'єктним типом та складається з інструментів регіональної політики в контексті реалізації державних програм регіонального розвитку. У результаті реалізації регіональної стратегії розвитку відбувається оптимізація регіональної структури національної економіки. Регіональна структура державного утворення являє собою систему взаємопов'язаних елементів територіального рівня, які створюють єдиний соціально-економічний комплекс. Особливості, притаманні елементам диференційованої регіональної структури, формують напрями їх превалюючої економічної спеціалізації, а також утворюють різнорівневі ступені їх розвитку. На відміну від секторної структури національної економіки, регіональний вимір ураховує особливості територіальних елементів держави, а отже, має слугувати фундаментом для розроблення стратегій оптимального використання регіональних економічних можливостей.

Основними завдання регіонального напрямку структурної політики є подолання регіональних диспропорцій та нівелювання суттєвих відмінностей в темпах та якості економічного розвитку регіонів, диверсифікація типів економічної діяльності в регіональній структурі, стимулювання розвитку депресивних територій, вирівнювання суттєвої бюджетної асиметрії, стимулювання інтеграційних процесів регіональних виробничих структур, децентралізація державного управління. Одним з основних об'єктів регіональної структурної згідно з європейською моделлю розвитку являються регіони: які

мають високий рівень безробіття, які проходять інтенсивну стадію структурних трансформацій, з низьким рівнем розвитку інфраструктури, з найменшою кількістю населення, граничні регіони, а також ті, що мають переважно аграрне спрямування. Цілі регіональної структурної політики на сучасному рівні реалізації євроінтеграційного вектора розширюються до поширення взаємодії українських територіальних громад та європейських партнерів з акумулюванням європейського досвіду регіонального розвитку. Система інструментів регіональної структурної політики європейського рівня представлена такими основними типами:

- фінансові інструменти;
- інформаційні інструменти;
- інструменти транскордонного співробітництва;
- інституційні інструменти.

Фінансові інструменти за європейською моделлю повинні складатися із грантових механізмів, спрямованих на реалізацію регіональних проектів, із системи субвенцій регіонального призначення та інших механізмів фінансового стимулювання, джерела яких акумулюються у відповідних розділах бюджету, підрозділах регіональних бюджетів, Державному фонді регіонального розвитку, а також структурних фондах ЄС. На сучасному етапі в Україні започатковано транзитну лінію фінансового стимулювання регіонального розвитку з використанням коштів структурних фондів ЄС через національний бюджетний механізм [405, с. 5].

Завданнями Державного фонду регіонального розвитку являються: фінансування проектів, які детермінують структурно-інноваційні зрушення, розвиток імпортозаміщувальних та експортоорієнтованих виробництв, фінансування інвестиційних проектів у секторах дорожньо-транспортного будівництва й оптимізації транспортної інфраструктури, інвестиційні проекти державно-приватного партнерства, інвестиційні проекти у сільськогосподарському секторі, стимулювання розвитку МСП, проекти у сфері формування регіональної інфраструктури інвестиційно-інноваційного розвитку

(створення бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, консалтингових центрів), інвестування комунальної інфраструктури регіонального рівня [92, с. 113 – 114; 40].

У цьому напрямі відбувається також децентралізація фінансового забезпечення та збільшення автономності регіональної влади. Дохідна база регіональних бюджетів збільшена шляхом передачі: 10% податку на прибуток, 100% державного мита, 45% екологічного податку, 100% податку на нерухоме комерційне майно, 80% збору за спеціальне використання лісових ресурсів [405, с. 14].

Інформаційні інструменти розділяються на інформаційно-консультаційне партнерство, яке реалізується в результаті акумуляції, адаптаційного синтезу та розроблення і впровадження відповідної стратегії практик регіонального розвитку європейського рівня, та державне інформаційне забезпечення програм регіонального розвитку для економічних суб'єктів регіонального рівня, в тому числі реалізацію стратегії навчання. В даному контексті доцільно внести зміни в Законі України «Про інформаційні агентства» (додаток Ч).

Інструменти транскордонного співробітництва, котрі втілюються у вигляді розширення регіональної і транскордонної взаємодії України та ЄС, реалізуються у формі інтеграційної взаємодії за такими секторами: сільське господарство, енергетика, транспорт, комунікаційні мережі, охорона здоров'я, туризм [273].

Реалізація стратегії регіональної структурної політики передбачає розширення меж стимулювання економічного розвитку регіонів від вирівнювання регіональних диспропорцій до зміни якості структури регіонального господарства. Оптимізація якісної структури регіональної економічної одиниці передбачає: запровадження екологічних технологій виробництва, збільшення відкритості та прозорості регіональних ринків, інформаційну дорадчу функцію з інноваційної підтримки економічної діяльності, запровадження системи європейських стандартів якості й економічних стандартів управління, прозору систему використання бюджетних коштів регіонального розвитку, розвиток міжрегіональної інфраструктури.

Особливістю реалізації регіональної структурної політики є також стимулювання децентралізаційних тенденцій щодо стимулювання розвитку регіонального економічного середовища. Горизонтальна дія цих напрямів утворює оптимізацію функціонування кожної регіонально одиниці, а також агрегацію їх взаємодії на національному рівні. Метою цього є досягнення оптимальних умов для розвитку бізнесу та інновацій. Тим не менше, превалювання застосування фінансових інструментів відбувається по відношенню до депресивних чи малорозвинених регіонів.

Інституційні інструменти реалізуються шляхом удосконалення системи управління регіональним зростанням, основним завданням якого є розвиток системи агентств регіонального розвитку відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку» : закріплення за АРР статусу повноправних суб'єктів регіональної політики, унормування процедур розроблення та впровадження АРР власних програмних документів, узгодження діяльності Державного фонду регіонального розвитку та системи АРР [269; 279, с.112-113].

Функція планування в процесі реалізації стратегії регіональної структурної політики здійснюється у вигляді створення середньострокових (від 3 до 5 років) та довгострокових проектів (від 5 років) регіонального розвитку. Поточну нормативно-правову основу використання інструментів регіональної структурної політики складають такі державні документи: «Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» від 27.06.2014 року, Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015, Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку» від 06.08.2014 року, Розпорядження КМУ «Про Стратегію розвитку системи управління державними фінансами» від 01.08.2013 року, Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 року, Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» від 01.04.2014 року, Закон України «Про добровільне об'єднання

територіальних громад» від 05.02.2015 року, Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку» від 11.02.2016.

Серед інструментів структурної політики особливо місце займає інтеграційний блок. Це зумовлено необхідністю ефективного включення національної економіки України у світовий поділ праці, що можливо реалізувати у вигляді посилення активності її інтеграційних векторів. Найбільш актуальним та ефективним вектором інтеграційного розвитку для України являється європейська інтеграція, що зумовлено багатьма чинниками ендогенної й екзогенної природи. Інтеграційна група інструментів структурної політики направлена на підвищення адаптаційних та конвергентних можливостей структури національної економіки й системи управління цими процесами відповідно до реалізації та розвитку її інтеграційних напрямів. Інтеграційний блок характеризується двохелементною системою інструментів, яка складається з імплементаційної та регуляторної складової [304, с.20].

Імплементаційний інструментарій реалізовується шляхом упровадження норм і положень міжнародних договорів, заключених Україною з метою включення до глобальних економічних процесів. Для ефективної інтеграції у світовий економічний простір і створення необхідного підґрунтя для активізації європейського інтеграційного вектора використовувати імплементаційний інструментарій необхідно в напрямі узгодження нормативно-правової бази та методів державного регулювання відповідно до: Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі від 05.02.2008 р.; Угоди про заснування Світової організації торгівлі – СОТ від 15.04.1994 р.; Генеральної угоди з тарифів і торгівлі від 30.10.1947 р.; Генеральної угоди про торгівлю послугами СОТ від 15.04.1994 р.

В Україні реалізація імплементаційної складової інтеграційних інструментів має бути здійснена за такими напрямами: виконання зобов'язань щодо регулювання процесів зниження та фіксації тарифних ставок; державна підтримка сільськогосподарського сектора та сприяння відкритості сільськогосподарського ринку; впровадження відкритості ринку послуг; інформатизація щодо процесів приватизації; дотримання недискримінаційних умов при функціонуванні

природних монополій; прозорість регулювання тарифних квот; нівелювання кількісних обмежень для імпорту; запровадження та дотримання антидемпінгових режимів; приведення системи субсидіювання і системи державних закупівель відповідно до положень збереження вільної конкуренції; впровадження технічних регламентів міжнародного зразка; запровадження системи санітарних та фітосанітарних заходів згідно з міжнародною стандартизацією.

Наступним напрямом реалізації імплементаційної складової інтеграційної групи інструментів у системі структурної політики являється запровадження норм і положень договорів України з Європейським Союзом. Переговорний процес України та Європейського Союзу є досить тривалим, у руслі актуалізації необхідно розглянути найбільш суттєві його прояви. Так, у поточному періоді імплементаційні інструменти використовуються для впровадження норм і положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014 року. Основними напрямками застосування такої групи інструментів у цьому контексті являються: запровадження системи координації процесів європейської інтеграції (утворено Урядовий офіс з питань європейської інтеграції при секретаріаті КМУ; створено посади заступників міністрів з європейської інтеграції та посаду прем'єр-міністра з питань європейської інтеграції; проведено узгодження системи взаємодії державних виконавчих органів у процесах євроінтеграції); утворення Ради асоціації, створення Парламентського комітету асоціації, створення Комітету асоціації та його відомчої структури [373]. За об'єктною структурою економічного спрямування імплементаційний механізм використовується за такими напрямками [304, с. 21 - 22] :

– поглиблення економічного і секторального співробітництва України та ЄС (макроекономічне регулювання, енергетика, транспорт, система управління публічними фінансами, система оподаткування, видобувний і металургійний сектор, корпоративне управління, соціальна політика, участь у проектах ЄС, фінансовий сектор, сфера застосування промислової політики);

– приведення у відповідність законодавства України до норм і положень законодавства ЄС у пріоритетних сферах;

- суттєве скорочення та скасування ввізних мит обсягом у 95% тарифних позицій;
- контроль за додержанням умови щодо обмеження застосування експортних субсидій;
- підготовка до скасування національних стандартів (ГОСТ) та додержання графіку впровадження системи стандартів, метрології, технічних регламентів, ринкового нагляду й акредитації відповідно до європейської практики (закріплено нормами ACQUIS ЄС);
- імплементація положень додаткової Угоди АССА на горизонтальному і секторальному рівні;
- збільшення прозорості торговельного та митного законодавства;
- лібералізація процесів реєстрації та здійснення підприємницької діяльності, розширення транскордонного надання послуг;
- забезпечення умов вільного руху транскордонного капіталу між Україною та ЄС;
- збільшення прозорості ринку державних закупівель та приведення їх у відповідність до загальних норм і Директив ЄС № 2004/18/ЄС та № 2004/17/ЄС;
- удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності, стимулювання процесів створення та комерціалізації інноваційних товарів і винаходів;
- контроль за додержанням умов вільної конкуренції: попередження укладання угод між підприємствами, наслідком яких є послаблення конкуренції, попередження концентрації підприємств з наслідками монополізації ринку;
- запровадження державної допомоги, яка не порушує умов вільної конкуренції: регіональна допомога областям з низьким рівнем життя та високим рівнем безробіття, допомога внаслідок реалізації спільних проектів України та ЄС, дозволена селективна допомога, яка не порушує умов вільної торгівлі та конкуренції, допомога на розвиток культури, форми горизонтальної допомоги, пряма допомога інвестиціям, направленим на адаптацію виробництва до стандартів ЄС;

- забезпечення високого рівня прозорості нормативно-правового регулювання та рівного доступу до інформації для всіх суб'єктів економічної діяльності;

- забезпечення високого рівня соціального й екологічного спрямування економічної політики.

Регуляторна група інтеграційних інструментів направлена на підвищення умов конвергентності національної економіки з метою реалізації її інтеграційних можливостей. Такий інструментарій має забезпечити:

- збільшення параметрів конвергентності національної економіки відповідно до положень Копенгагенських критеріїв, вимог Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу;

- створення умов для збільшення витрат на наукові дослідження та розробки до межі у 3% від ВВП;

- скорочення системи селективної підтримки секторів, приведення у відповідність до економічних норм законодавства ЄС діючих селективних програм;

- розширення системи горизонтальної державної допомоги;

- оптимізація та вдосконалення системи боротьби з корупцією;

- розширення системи моніторингу використання коштів державної допомоги за економічними проектами;

- оптимізація системи моніторингу використання фінансової допомоги ЄС;

- розширення техніко-економічного співробітництва України та ЄС;

- використання в повному обсязі можливостей інтеграційної програми «Східного партнерства» для диверсифікації засобів посилення європейського інтеграційного вектора України;

- сприяння інтеграції національних інфраструктурних мереж в європейські (транспортна, енергетична, телекомунікаційна);

- звуження сфер діяльності, які не змогли підвищити ефективність виробництва в процесі використання державної допомоги;

- державна підтримка підвищення екологізації виробничих процесів;
- стимулювання розвитку сектора МСП;
- розширення системи державної інформатизації євроінтеграційних процесів: надання економічним суб'єктам інформації щодо особливостей кон'юнктури європейських ринків, збільшення прозорості процесів імплементації норм Угоди про асоціацію України та ЄС, стимулювання розвитку фахового навчання спеціалістів із торговельного права ЄС.

Інвестиційна група інструментів направлена на оптимізацію інвестиційних процесів, які утворюють фінансове ядро структурної трансформації національної економіки. Обмеженість фінансових ресурсів для ініціації позитивних структурних зрушень вимагає не тільки агрегації власних джерел фінансування в пріоритетних напрямках, але й залучення іноземного фінансування та створення умов для оптимізації цього процесу. Інвестиційна група інструментів впливає на одне з найважливіших джерел структурного оновлення національної економіки, динаміка інтенсивності якого неопосередковано впливає на її розвиток [335, с. 50]. Залежно від суб'єктної складової інвестиційних процесів інвестиційна група диференціюється на інструменти ендогенного орієнтування й інструменти екзогенного орієнтування. Інструменти ендогенного орієнтування представлені такими напрямками своєї реалізації:

- оптимізація програм державного інвестування відповідно до стратегії структурної перебудови національної економіки;
- удосконалення інтеграційної взаємодії приватно-державного партнерства у сфері реалізації інфраструктурних проектів;
- застосування системи індикативного планування при розробленні державної інвестиційної програми;
- розширення системи інформаційного забезпечення державних інвестиційних проектів з визначеною шкалою економічних ефектів;
- дуальна диференціація ризиків при реалізації спільних державно-приватних інвестиційних проектів з превалюванням державного страхування;

- лібералізація системи використання амортизаційних відрахувань [328, с. 21];
- удосконалення механізму нарахування прискореної амортизації у сільськогосподарському та переробному секторах;
- розвиток і вдосконалення системи приватного страхування;
- створення короткострокових інвестиційних проектів з визначеними економічними ефектами в сфері науково-дослідницької діяльності;
- з упровадження пільгових інвестиційних кредитних ліній для реалізації приватних інвестиційних проектів із застосуванням системи державних гарантій;
- формування системи обов'язкових власних інвестиційних коштів підприємств, спрямованих на розвиток інновацій, не менше ніж 2% від обсягів реалізованої продукції;
- розширення системи державних закупівель на ринках, які знаходяться на стадії формування та мають інноваційне спрямування;
- збільшення диференціації підрозділів бюджету за інвестиційними напрямками з обґрунтуванням і визначеними обсягами економічного ефекту;
- удосконалення системи моніторингу та підвищення рівня прозорості використання державних коштів інвестиційного спрямування;
- децентралізація використання інвестиційних ресурсів регіонального спрямування;
- створення спеціального секретаріату із супроводження реалізації спільних європейсько-українських інвестиційних державних проектів при прем'єр-міністрі з євроінтеграції;
- розроблення державних інвестиційних проектів стратегічного напрямку із запровадженням системи державних гарантій при використанні частки довгострокових пасивів фінансових інституцій, залучених від фізичних осіб (з метою активізації даного напрямку доцільним є створення державної програми зі звільнення від податку на доходи фізичних осіб, які є джерелом формування банківських пасивів зі строком дії не менше 5 років).

Інструменти екзогенного орієнтування інвестиційної групи представлені таким напрямом:

- збільшення рівня прозорості національної інвестиційної політики шляхом утворення електронної інформаційної бази;
- розроблення довгострокових інвестиційних програм у пріоритетних та особливо вразливих секторах з чітко визначеними економічними ефектами для використання фінансових ресурсів міжнародних і регіональних фінансових інституцій;
- спрощення процедури реєстрації суб'єктів економічної діяльності з іноземним капіталом;
- структуризація нормативно-правової бази забезпечення операцій іноземних інвесторів на первинному та вторинному ринках цінних паперів;
- стимулювання притоку інвестицій у реальний сектор шляхом розроблення системи обов'язкової участі фінансових установ з іноземним капіталом у довгострокових проектах у реальному секторі зі зниженою кредитною ставкою;
- уведення електронного реєстру державної експертизи інвестиційних проектів з використанням іноземного капіталу;
- створення державних програм з відшкодування відсотків за кредитами, отриманими підприємствами з іноземним капіталом, сферою діяльності яких є виробництво високотехнологічної продукції або розробка нових технологій за диференціацією згідно із застосуванням продукту у пріоритетних секторах;
- утворення системи державних інституцій, які забезпечують державне страхування інвестиційних ризиків при здійсненні інвестиційної діяльності з використанням іноземного капіталу в секторі науково-дослідницьких розробок та переробній промисловості;
- поглиблення системи податкових пільг для довгострокових інвестиційних проектів з використанням іноземного капіталу у сфері науково-дослідницьких розробок з нульовою ставкою ПДВ протягом перших п'яти років; машинобудування, техніки сільськогосподарського призначення – з 5-відсотковою

ставкою ПДВ протягом 2-х років; скорочення неефективних виробництв переробного сектора з 5-відсотковою ставкою ПДВ протягом одного року; технологічного переоснащення екологічного спрямування виробництв переробного сектора – з 0% ставкою ПДВ протягом 5-ти років; розвитку інфраструктури депресивних регіонів – 0% ПДВ протягом 3-х років;

- удосконалення інституційного забезпечення і розширення системи індустріальних парків і виробничих міжрегіональних кластерів [50];

- розширення системи державних лізингових операцій у сільськогосподарському секторі при реалізації інвестиційних проектів із залучення іноземного капіталу;

- створення системи зовнішніх представництв із залучення іноземних інвестицій в європейських регіонах з найбільшою концентрацією фінансових ресурсів.

Інноваційна група інструментів направлена на стимулювання розвитку інноваційного ядра національної економіки. Вона являється основою технологічної модернізації економіки та формування ендогенної системи її розвитку. Інструментарій інноваційної групи складається з фінансових інструментів, організаційних, інформаційних. Фінансові інструменти представлені таким переліком:

- розширення системи державного страхування при реалізації інноваційних проектів;

- створення окремих підрозділів у бюджетній частині фінансування розвитку інвестицій для формування венчурних фондів, метою діяльності яких є забезпечення розвитку відсутніх або несформованих ринків інноваційних продуктів та послуг;

- утворення окремих підрозділів у бюджетній частині фінансування розвитку інвестицій для реалізації державних лізингових операцій із забезпечення підприємств пріоритетних секторів високотехнологічним обладнанням;

- спрощення процесів надання преференцій для інвестицій, спрямованих в енергоефективні та високі технології;

- розширення системи державних закупівель інноваційних товарів та послуг і формування інформаційного супроводження цих процесів у вигляді електронного інноваційного реєстру;

- створення спільних державно-приватних страхових компаній з високими адаптивними можливостями щодо обслуговування суб'єктів економічної діяльності, які є частиною технопарку;

Організаційні інструменти інноваційної групи представлені таким переліком:

- формування експериментального та нормативно-правового проектного підґрунтя для створення Міністерства інновацій та інноваційного розвитку;

- розширення повноважень діючих державних органів з розвитку інновацій та вдосконалення регламентів прийняття їх управлінських рішень;

- досягнення верхньої межі у 3% від ВВП обсягів фінансових ресурсів, які використовуються для стимулювання розвитку інновацій у національній економіці;

- розширення системи моніторингу виконання державних інноваційних проектів з метою їх корегування відповідно до рівня ефективності впровадження, а також зміни поточної економічної динаміки на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- удосконалення нормативно-правового механізму державної участі при реалізації спільних державно-приватних інноваційних проектів;

- удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення інтелектуальної власності шляхом приведення у відповідність до стандартів та законодавства Європейського Союзу;

- стимулювання розвитку та вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення функціонування виробничих кластерів [49];

- стимулювання розвитку системи електронної комерції;

- розвиток системи технопарків завдяки відновленню функціонування системи пільгового оподаткування шляхом утворення довгострокових проектів з 0% податку для розвитку особливо пріоритетних технологій та короткострокових

стартових проектів за іншими напрямками; скорочення ставки податку до 0% протягом 5-ти перших років для підприємств, утворених за участю іноземного капіталу, які прагнуть стати суб'єктом технопарку та мають затверджену програму розвитку;

- стимулювання створення та державна підтримка представництв національних інноваційних підприємств і території країн Європейського Союзу й інших зарубіжних країн;

- розроблення національних державних проектів спільного інноваційного розвитку з країнами – членами Євросоюзу;

- створення державних програм індикативно-планового характеру у сфері розвитку інновацій;

- подальша диференціація системи моніторингу щодо оцінки функціонування науково-дослідницьких організацій та інноваційних підприємств, розроблення індексу розвитку інновацій;

- спрощення системи реєстрації та функціонування наукомістких підприємств.

Інформаційні інструменти інноваційної групи представлені таким переліком:

- утворення державних організацій з комерціалізації наукових розробок і стимулювання їх співробітництва з державними та приватними науково-дослідницькими установами [51];

- утворення електронної інформаційної системи з ендогенного та екзогенного трансферу технологій (одним з важливих напрямів є забезпечення вільного доступу національних виробників до електронної системи ЄС International Business Innovation Zone);

- створення державних центрів трансферу технологій;

- стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури шляхом утворення адаптивних програм освітнього сектора згідно з потребами технопарків у спеціалістах різного профілю та розширення системи державного замовлення відповідного спрямування;

- приєднання до системи європейського дослідницького простору;
- розширення інтеграції в сфері наукових досліджень європейського спрямування;

Економічна стратегія держави в інституційній сфері має забезпечувати реалізацію структурної політики [117, с. 271]. Інституційна група інструментів має складну структуру, оскільки вона частково інтегрована в інші вищезазначені групи інструментів структурної політики. Це зумовлено тим, що інституціональна складова розвитку тісно пов'язана і переплітається зі всіма іншими його аспектами [96, с. 23]. Інституційне середовище формує складну диференційовану систему обмежень та стимулів, в якій діють економічні суб'єкти, а отже, обумовлює активізацію адаптивних відносно поточної інституційної структури шляхів розвитку національної економіки. Ефективне включення національного господарства в глобальні економічні процеси обумовлює формування інституційного середовища, яке повинно відповідати світовим стандартам загалом та європейським зокрема.

Одними з головних в інституційній групі є інструменти: вдосконалення системи адміністрування; нормативно-правовий; вільної конкуренції; екологічні; транспарентності; ендогенно-екзогенні інтеграційні та соціальні інструменти. Інструменти вдосконалення системи адміністрування реалізуються в напрямках: реформування системи державного управління відповідно до європейських стандартів і створення правової демократичної держави; сприяння децентралізації державного управління; налагодження системності взаємодії судової, виконавчої та законодавчої влади; створення адаптивних державних програм з навчання державних службовців відповідно до активізації євроінтеграційного вектора розвитку України; забезпечення вищого рівня захисту прав і свобод людини та громадянина.

Інструменти вільної конкуренції реалізуються шляхом: державного забезпечення рівних умов господарювання для усіх економічних суб'єктів; подолання тінізації економіки; подолання бюрократизації економічних процесів шляхом спрощення механізмів реєстрації підприємницької діяльності, створення

єдиної системи стандартизації європейського зразка; подолання монополістичних тенденцій у національній економіці; вдосконалення процедури приватизації; вдосконалення нормативно-правової бази регулювання відносин власності; створення умов для підвищення економічної мотивації функціонування державних підприємств; забезпечення оптимізації нормативно-правової бази корпоративного управління; оптимізації використання державних програм селективної підтримки секторів та розширення системи горизонтальної державної допомоги. Такий інструмент являється основоположним регламентом економічної діяльності в європейських інтеграційних документах та є фундаментом для формування конкурентоспроможної національної економіки.

Інструменти підтримки малого підприємництва являються важливим, оскільки функціонування даних суб'єктів економічної діяльності пов'язане, з одного боку, з їх високими адаптивними можливостями по відношенню до зміни кон'юнктури на національному та глобальному ринках, а з іншого – з високим рівнем диверсифікації видів економічної діяльності за секторною ознакою. Інститут малого бізнесу також являється дієвим джерелом підвищення зайнятості й економічної активності населення.

Інструменти підтримки малого підприємництва реалізуються за такими напрямками: адаптація нормативно-правової бази з регулювання діяльності малого підприємництва відповідно до європейських стандартів; спрощення процедур реєстрації, оподаткування та здійснення підприємницької діяльності у секторі малого підприємництва; розширення системи фінансово-кредитного забезпечення діяльності малого бізнесу; децентралізація податкових надходжень від застосування системи оподаткування діяльності малого бізнесу; вдосконалення інфраструктурного забезпечення малого бізнесу шляхом розширення системи інформатизації та навчання його суб'єктів, особливо експортоорієнтованого й інноваційного спрямування; збереження пріоритетів стимулювання розвитку малого бізнесу при реалізації регіональних програм економічного розвитку; забезпечення участі малого підприємництва в системі транскордонного співробітництва з ЄС.

Інструменти транспарентності являються основним джерелом забезпечення прозорості процесів державного регулювання економічних процесів, що є передумовою збереження стійкості розвитку євроінтеграційного вектора України. Їх реалізація здійснюється за такими напрямками: створення єдиного електронного реєстру державних закупівель з вільним доступом для усіх суб'єктів підприємницької діяльності; вдосконалення системи інформаційного забезпечення державних реформ; удосконалення системи державного моніторингу з використання державних коштів за інвестиційними проектами та коштів міжнародних та регіональних інституцій; залучення до розробки програм економічного розвитку спеціалістів науково-дослідницьких організацій приватної та державної форм власності.

Ендогенно-екзогенні інтеграційні інструменти є джерелом формування інтеграційних структур на усіх рівнях функціонування економічного середовища. Вони реалізуються за:

– ендогенним напрямом: державне сприяння створенню міжрегіональних виробничих кластерів, удосконалення системи стимулювання розвитку технологічних парків, стимулювання утворення об'єднань малих підприємств, сприяння створенню корпоративних структур у реальному секторі економіки при формуванні завершеного технологічного циклу;

– екзогенним напрямом: стимулювання розвитку інтеграції національної економіки у європейський економічний простір, залучення підприємств у реалізації державних програм ЄС з транскордонного співробітництва, стимулювання об'єднання національних та іноземних корпоративних структур, особливо якщо країною походження являється Європейський Союз.

Екологічні інструменти реалізуються в обмеженні зростання екологічного навантаження в процесі здійснення економічної діяльності. Екологічні інструменти структурної політики реалізуються за такими напрямками: запровадження системи європейських екологічних стандартів у нормативно-правовій базі, котра регулює процеси охорони навколишнього середовища в процесі здійснення виробничої діяльності; збільшення обсягів та розширення

диференціації зборів за забруднення навколишнього середовища; стимулювання розвитку ресурсозберігаючих та екологічних технологій виробництва; введення системи податкових пільг для підприємств, напрямом діяльності яких є інноваційні розробки в області ресурсо- та енергозберігаючих технологій; формування регіональної системи стимулювання інноваційної діяльності в області розвитку екологічних технологій та переробки вторинної сировини шляхом реверсного фінансування через регіональні бюджетні підрозділи, які повинні акумулювати обсяги зборів за забруднення навколишнього середовища, сплачені регіональними виробництвами; створення системи державних закупівель екологічно чистої продукції; застосування системи державного обов'язкового страхування екологічних ризиків для особливо брудних виробництв; розширення співробітництва України та ЄС в області екологізації процесів природокористування.

Комплексне застосування перелічених груп інструментів структурної політики створює синергетичний ефект розвитку національної економіки. Групи інструментів утворюють багатоієрархічну корельовану систему елементів, при цьому деякі елементи частково асимільовані та детерміновані в середовище інших груп, адже їх диференціація не являється розрізненою системою, а створює єдиний механізм забезпечення економічного розвитку та структурної трансформації на шляху еволюції національної економіки. Випадки недостатньої економічної ефективності при застосуванні певної групи, що може бути викликано сукупністю дії факторів ендогенної та екзогенної природи, повинні компенсуватись дією іншої групи.

Система інструментів структурної політики направлена на оптимізацію структури економіки, зміни якісного стану її елементів, посилення її конкурентоспроможності та створення умов для активізації процесів досягнення високого рівня її інтеграційних можливостей для ефективного включення в європейський і світовий економічних простір.

Висновки до розділу 5

У даному розділі дисертаційної роботи досліджено методи та розроблено функціональні напрями регулювання структури економіки; розроблено та обґрунтовано механізм забезпечення ефективності структурної політики України в умовах євроінтеграції; розроблено таксономію інструментів структурної політики. На основі проведених досліджень вважаємо за доцільне сформулювати такі висновки:

1. Продемонстровано, що структурна політика як один з найбільш ефективних напрямів оптимізації процесів економічного розвитку має дуальну структуру у вигляді селективного та функціонального методів, які реалізуються за вертикальними та горизонтальними напрямками. Теоретично обґрунтовано, що обмежена ефективність використання окремих методів та напрямів зумовлює необхідність застосування методів інтегральної структурної політики, яка створює універсальну систему методів та напрямів у вигляді їх синергетичного поєднання з превалюванням у цій системі функціонального методу та горизонтального напрямку при обмеженому, але ефективному використанні селективного методу та вертикального напрямку.

2. Доведено, що процеси трансформації національної економіки створюють складну багатоієрархічну систему, в якій діють фактори інерційного, самоорганізуючого та керованого походження, що зумовлює складність прогнозування та оцінки економічних наслідків цих процесів. Запропоновано оптимізувати стратегію формування та реалізації інтегральної структурної політики шляхом реалізації такого впливу через використання розробленої системи функціональних напрямів, які поєднуються з системою інструментів та мають бути об'єднані в єдиному механізмі.

3. Обґрунтовано, що інтенсивність використання кожного функціонального напрямку повинна відповідати необхідності подальшого розвитку євроінтеграційного вектору України та вимогам оптимізації ендогенних економічних процесів. Така дуальна направленість утворює необхідність чіткого

узгодження параметрів механізму структурної політики, який забезпечує реалізацію її функціональних напрямів.

4. Розроблено механізм формування структурної політики, який являє собою складну систему, параметри якої мають високий адаптивний рівень та відповідають реальним потребам та можливостям національної економіки. Механізм складається з таких елементів: принципів та методів формування, які забезпечують оптимальну побудову державної програми структурної трансформації; інтегрального методу структурної політики та його вертикальних і горизонтальних напрямів; інститутів, які мають розгалужену структуру та відповідають за втілення різних елементів програми; підсистеми фінансового забезпечення; таксономічних груп інструментів, які використовуються для забезпечення продуктивного процесу структурного оновлення економіки; функціональних напрямів, які відповідають за збереження цілісності процесів структурної трансформації; підсистеми моніторингу, яка здійснює контроль та корегування виконання програми структурної трансформації.

5. Доказово продемонстровано, що в контексті впровадження механізму структурної політики необхідне проведення корегування діючих програм структурної трансформації за такими напрямами: встановлення верхньої та нижньої межі індикаторів виконання програми; їх адаптація згідно реалістичного прогнозу свого впровадження; встановлення чітко визначених обсягів та інституційної системи фінансового забезпечення реалізації програми; побудова альтернативних планів стратегії в рамках додаткових параметрів програми; в т.ч. побудова негативних трендів для усього переліку напрямів реалізації програми; використання методів форсайту прогнозування для розширення інноваційного ядра програми; розширення системи нормативно-правового забезпечення процесів імплементації договору «Про асоціацію України та ЄС»; визначення повноважень та місця в ієрархічній інституційній структурі, яка відповідає за реалізацію та поточне корегування програми для органів місцевого самоврядування, державних адміністрацій, Інституту економіки та прогнозування, Фонду фундаментальних досліджень, Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації;

створення системи координаційних органів, які прямо взаємодіють з дорадчими та консультаційними органами ЄС; створення чіткої схеми взаємодії між інституціями, відповідальними за виконання програми та міжнародними фінансовими організаціями.

6. Теоретично обґрунтовано, що економіко-математична модель топологічного типу графів-зв'язків дозволяє проводити прогностичний та поточний аналіз рівня взаємозв'язків елементів національної економіки з метою виявлення значних кореляцій у внутрішньому середовищі системи та їх впливу на формування основних макроекономічних показників.

7. Доведено, що створення нового ефективного Банку розвитку являється дієвим засобом забезпечення оптимальної системи фінансового забезпечення стратегії структурної трансформації та вдосконалення моніторингу використання державних інвестиційних коштів та ресурсів залучених від міжнародних фінансових інституцій. Для збільшення ефективності функціонування Банку розвитку доцільно здійснити: створення окремого нормативно-правового забезпечення процесів його діяльності; диверсифікацію джерел збільшення обсягів капіталу; створення обмеженої системи напрямів діяльності; створення системи регіональних представництв та секторно-спрямованих підрозділів; диверсифікацію інвестиційних інструментів; створення системи дорадчих та консультаційних підрозділів; налагодити тісну взаємодію системи інституцій контролю за впровадженням програм структурної трансформації та радою банку.

8. Розроблено таксономічні групи інструментів структурної політики, які створюють багатоієрархічну екзогенно та ендогенно детерміновану систему елементів, комплексне застосування яких має на меті створення стійкого синергетичного ефекту розвитку національної економіки та забезпечення досягнення нею послідовних ланок економічної еволюції.

9. Доведено, що проведення таксономії інструментів структурної політики являється необхідною передумовою створення дієвої високоадаптивної системи управління процесами структурного регулювання. Регламентація застосування інструментів за відповідними таксономічними підрозділами включає найбільш

дієві засоби забезпечення позитивних структурних зрушень. Створення інтеграційного таксономічного підрозділу являється необхідним з позиції конкретизації співвідношення процесів структурної трансформації та інтеграційних процесів, які утворюють систему адаптивного розвитку національної економіки та оптимального її включення у процеси світового поділу праці.

Основні результати досліджень за даним розділом опубліковано в роботах [300; 303; 304; 307; 308; 311; 313; 316; 318; 319; 328; 331; 334; 335; 477; 478].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі теоретично узагальнено й обґрунтовано нове розв'язання наукової проблеми – підвищення ефективності управління національним господарством на основі формування структурної політики економічного розвитку в умовах світових інтеграційних процесів. За результатами наукового дослідження сформульовано такі висновки методологічного, теоретичного на науково-практичного характеру:

1. Доведено, що теоретичне узагальнення та розвинення концептуальних засад формування структурної політики доцільно здійснювати на основі: виділення базових і детермінуючої парадигми структурної політики; систематизації та дослідження особливостей впливу на процеси формування структурної політики економічних теорій і державних програм; синтетичного поєднання існуючих типів структурної політики; обґрунтування економічного розвитку як пріоритету формування структурної політики та визначення сутності структурної політики економічного розвитку.

2. Аргументовано необхідність поглиблення понятійно-категоріального апарату структурної політики з метою визначення її місця та ролі у загальній системі регулювання процесів розвитку національної економіки. Досліджено сутність і обґрунтовано авторську інтерпретацію понять: структурна політика, структурні зрушення, структурна трансформація, структурна політика економічного розвитку, інтеграційні процеси. Уведено в науковий обіг та розкрито зміст поняття інтегральної структурної політики. Удосконалення понятійно-категоріального апарату структурної політики дозволило підвищити рівень обґрунтованості методології її формування.

3. На основі ідентифікації методологічної моделі структурної політики, розробленні системи функціональних напрямів та організаційно-економічного механізму структурної політики економічного розвитку, обґрунтовано методологію її формування у вигляді інтегрального методу. Запропонована методологія полягає у: концептуальній обґрунтованості структурної політики

теоретичним та практичним базисом економічних теорій і стратегій структурної модернізації; розвитку структурної політики в рамках детермінуючої парадигми; обґрунтуванні загальних і специфічних принципів структурної політики; встановленні пріоритету інтеграційного розвитку при формуванні структурної політики; застосуванні інтегральної структурної політики як найбільш дієвого типу структурного регулювання економіки, що забезпечить підвищення його ефективності.

4. Проаналізовано історичний процес економічної еволюції національного господарства з позиції впливу державної економічної політики на зміни в структурі національної економіки, який свідчить про довготривалий період формування дієвих методів щодо її оптимізації. Визначено, що комплекс методів, який застосовувався для регулювання структури економіки до набуття Україною незалежності, не мав суттєвих ознак, притаманних структурній політиці економічного розвитку, оскільки не забезпечував іманентну ініціацію процесів удосконалення структури економіки України. Становлення стратегій структурної політики на початкових етапах незалежності держави не мало достатньої обґрунтованості та необхідної ефективності механізму реалізації, що зумовило низький рівень позитивних економічних ефектів від їх упровадження. У подальшому програми структурної перебудови мали більш диференційовану систему реалізації. Обґрунтовано, що на сучасному етапі формування ефективної структурної політики вимагає перманентної ендогенної адаптації шляхом розроблення дієвого механізму, який повинен бути узгоджений відповідно до посилення впливу інтеграційних процесів.

5. Удосконалено методичні засади оцінювання структурних зрушень на основі: розроблення інтегрального коефіцієнта кореляції структурних зрушень, який характеризує залежність використання фінансового потенціалу економіки та процесів структурних зрушень і визначає ефективність їх кореляції; проведення корегування індексів структурних зрушень К. Гатєва, В. Рябцева, А. Салаї з метою повноцінного дуального відображення динаміки змін в структурі економіки; адаптування коефіцієнта незалежності структури економіки для використання при

оцінюванні змін на секторальному рівні, показника закритості сектору; запропонування секторного коефіцієнта ефективності структурних зрушень.

6. Доказово продемонстровано, що застосування топологічного методу графів-зв'язків дозволяє виявити основні детермінанти структурних зрушень, та визначити рівень їх впливу на формування основних макроекономічних показників функціонування економіки. Застосування такого методу формування структурної політики надало можливість визначити основні тенденції динаміки позитивних та негативних структурних зрушень у національній економіці. Розроблено економіко-математичну модель прогнозування залежності формування ВВП у розрізі трисекторної моделі економіки, що надало змогу обґрунтувати найбільш суттєвий вплив третинного сектора на процеси економічного зростання.

7. На основі систематизації процесів взаємодії України і міжнародних інтеграційних об'єднань та дослідження сутності і динаміки інтеграційних процесів обґрунтовано масштабність їх впливу на формування та реалізацію структурної політики й процеси структурних зрушень. Визначено, що євразійський інтеграційний вектор розвитку має перспективу тільки у напрямі співробітництва з країнами, які мають активне спрямування в європейський економічний простір. Дослідження відповідності показників функціонування національної економіки критеріям номінальної конвергенції дало можливість ідентифікувати значне погіршення їх стану протягом останніх років. Обґрунтовано необхідність застосування інструментів структурної політики для наближення до вимог номінальної та реальної конвергенції згідно з критеріями Європейського Союзу. Визначено, що фундаментом для економічного розвитку є іманентна ефективність активізації європейського інтеграційного вектора. Вона потребує поглиблення економічних реформ у вигляді корегування діючих та розроблення нових стратегій структурної модернізації відповідно до превалюючих критеріїв економічної еволюції європейського типу.

8. Ідентифіковано та теоретично узагальнено підходи до формування та реалізації структурної політики зарубіжних країн. На основі цього обґрунтовано

методи і напрями структурного регулювання економіки, які мають найвищий адаптивний рівень для застосування в процесах формування та реалізації вітчизняної структурної політики. Проведення систематизації дозволило визначити адаптивну пріоритетність можливостей застосування європейської практики вдосконалення структури економіки. Встановлено перелік інструментів, диференційованих за приналежністю до уніфікованої стратегії структурної політики країн Європейського Союзу, а також універсальні методи інших зарубіжних країн щодо забезпечення ефективності структури економіки, які дозволяють стимулювати економічний розвиток і підвищувати інтеграційні можливості національної економіки.

9. У результаті ідентифікації та систематизації особливостей співробітництва України та міжнародних фінансових інституцій за критерієм рівня його детермінації відповідно до формування і реалізації структурної політики та процесів структурних зрушень обґрунтовано, що основні напрями підвищення ефективності використання зовнішніх інвестиційних джерел полягають у: розробленні чітких механізмів досягнення запланованих економічних ефектів; удосконаленні системі моніторингу використання інвестиційних коштів; урахуванні в інвестиційних проектах ефекту часових лаг; установленні прямої кореляції термінів й обсягів повернення залучених коштів і розмірів та термінів настання економічних ефектів.

10. Обґрунтовано систему функціональних напрямів структурної політики, які диференціюються за основними детермінантами структурного впливу на економіку. Така система складається з: інтеграційного, експортоорієнтованого та імпортозаміщувального функціональних напрямів, які підвищують ефективність процесів взаємодії національної економіки та зовнішньоекономічного середовища; функціональних напрямів подолання структурних диспропорцій та подолання провалів ринку, які відповідають за усунення перешкод на шляху покращення структурних характеристик економіки; модернізаційного, підтримуючого, стимулюючого, реорганізаційного та структуроутворюючого функціональних напрямів, які забезпечують стимулювання процесів розвитку структурних

елементів національної економіки. У сукупності система функціональних напрямів направлена на активізацію позитивних структурних зрушень, утворення взаємної детермінації розвитку елементів структури економіки, стимулювання процесів підвищення рівня якості її структурних характеристик та забезпечення інтеграційного розвитку.

11. Запропоновано організаційно-економічний механізм формування структурної політики економічного розвитку, який побудовано з урахуванням впливу інтеграційних процесів. Дія обґрунтованого механізму заснована на: впровадженні інтегральної структурної політики, яка реалізується на основі функціональних напрямів та використовує таксономічну систему інструментів; поєднанні специфічних принципів та методів формування структурної політики; функціонуванні комплексу інститутів, які забезпечують процеси формування, реалізації та моніторингу результатів упровадження структурної політики економічного розвитку. Використання організаційно-економічного механізму дозволяє забезпечити ініціацію позитивних структурних зрушень у процесах структурної трансформації національної економіки, підвищити рівень її інтеграційних можливостей, досягнути необхідного ступеня адаптації національного господарства до вимог глобального економічного простору.

12. Сформовано таксономічну систему інструментів структурної політики з метою реалізації оптимальних диверсифікованих шляхів забезпечення структурної трансформації національної економіки. Кожна таксономічна група має свою підсистему інструментів і відповідає за покращення структурних характеристик економіки за різними напрямками та її елементними складовими. Сукупна дія інструментів направлена на забезпечення належного рівня адаптації економічного середовища до дії змінних екзогенних та ендогенних факторів, регулювання процесів забезпечення економічного розвитку держави і сприяння підвищенню інтеграційних можливостей національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абузярова М.И. Методологические основы структурных сдвигов в экономике // Экономика и управление. – 2011. – С. 181–185.
2. Авдокушин Е.Ф. Міжнародні економічні відносини – М. – 2002. – 430 с.
3. Айвазян С.А., Мхитарян В.С. Прикладная статистика. Основы эконометрики: в 2 т. 2-е изд. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 656 с.
4. Акофф Р.Л. Системы, организации и междисциплинарные исследования / Р.Л. Акофф // Системные исследования: ежегодник. – М.: Прогресс, 1969. – С. 143–164.
5. Алимов О.М. Структура промислового виробництва в системі ринкової економіки / О.М. Алимов, Н.П. Гончаров, В.В. Лобанів. - К. : НАН України, Інститут економіки, 2000. – 56 с.
6. Амоша О.І., Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності в Україні / О.І. Амоша // Економіка промисловості. – 2005. – № 5. – С. 15–21.
7. Анализ экономики / В.Е. Рыбалкин, В.М. Грибанич – М. : Наука, 2007. – 465 с.
8. Андреева Е.Г., Сухова А.Н. Экономический рост. Модели экономического роста // Омский научный вестник. – 2011. – № 6 (102). – С. 46–50.
9. Андрюшкевич О.А. Индикативное планирование в экономиках разного типа / О.А. Андрюшкевич. – 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kapital-rus.ru/articles/article/199716>.
10. Аніскін Ю.П. Управління корпоративними змінами по критерію стійкості: [монографія] / Ю.П. Аніскін . – М.: Омега-Л, 2009. – 404 с.
11. Антонюк В.С. Теоретические, методологические и методические основы структурной политики субъектов РФ / В.С. Антонюк, Є.Р. Вансович // Экономика региона. – № 1. – 2013. – С. 19–32.
12. Аршинов В. И. Синергетика как феномен пост-неклассической науки. - Directmedia, 2013. – 206 с.

13. Афанасьев М.В. Управление развитием предприятия / М.В. Афанасьев. – Х.: ИНЖЕК, 2003. – 184 с.
14. Ачкасов А.Є. Економіко-математичне моделювання / А.Є. Ачкасов, О.О. Воронов. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 204 с.
15. Аширов В.Г. ГУАМ в контексте современных экономических и политических реалий // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 80. – С. 328–332.
16. Бажал Ю., Александрова В., Экономические проблемы государственного программирования научно-технического развития // Экономика Украины. – 1999. – №. 10. – С. 29–35.
17. Бараз В.Р. Корреляционно-регрессионный анализ связи показателей коммерческой деятельности с использованием программы Excel: учеб. пособие / В.Р. Бараз. – Екатеринбург: ГОУ ВПО «УГТУ–УПИ», 2005. – 102 с.
18. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції // Центр досліджень соціальних комунікацій СІАЗ НЮБ ФПУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/>.
19. Беліченко А.Г. Економічні засади євроінтеграційної політики України / А.Г. Беліченко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2008. – Вип. 33. – С. 206–216.
20. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Academia, 1999. – 956 с.
21. Белоконь Ю. Защита интеллектуальной собственности: международные аспекты // Мировая экономика и международные отношения. – 1998 г. – № 6. – С. 70.
22. Бернасовская Л.И., Филиппова Н.С. Оценка структурных сдвигов в экономике Новгородской области // Сборник материалов Региональной научно-практической конференции. Под общей ред. Кормановской И.Р. – 2015. – С. 14–19.
23. Бернасовская Л.И., Кормановская И.Р., Ярмолович М.И. Методология оценки структурных сдвигов в экономике (на примере Новгородской области) / Математические и инструментальные методы экономики: теория и практика под

- редакцией Н.Н. Карабутова // Сборник материалов международного научного симпозиума, Россия, Москва, – 29 – 30 сентября 2014. – С. 36–51.
24. Бессонов В.А. О трансформационных структурных сдвигах российского промышленного производства // Экономический журнал ВШЭ. – 2000. – Т. 4. – № 2. – С. 184–219.
25. Бідник Н.Б. Співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями як чинник економічного розвитку держави / Н.Б. Бідник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19.3. – С. 153–157.
26. Біла С. Інтеграційні аспекти структурної політики України (співробітництво з ЄС) // Командор. – 2000. – № 2 – 3. – С. 26–30.
27. Біла С. О. Структурна політика в системі державного регулювання економіки в умовах суспільної трансформації // Акад. держ. упр. при Президентові України / Біла С.О. – К. – 2002. – 42 с.
28. Біла С.О. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки: Монографія / С.О. Біла. – К.: Вид-во УДДУ, 2001. – 408 с.
29. Білонченко А.М. Розвиток фінансового ринку республіки Польща / Білонченко А.М. // Фінанси України. – 2007. – №5. – С. 86–96.
30. Богатирьов І.О. Ефективність розвитку підприємства / І.О. Богатирьов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 8.
31. Бодров В., Шепетько Р. Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції // Міжнародна економічна політика. – 2014. – № 2 – С. 78–98.
32. Бойко А.В., Механізм забезпечення стійкості національної економіки України до глобалізаційних викликів та ризиків сучасності // Економіка і регіон № 3 (46). – 2014. – ПолтНТУ. – С. 34–41.
33. Большой словарь иностранных слов. – Издательство «ИДДК». – 2007. – 550 с.
34. Большой экономический словарь / Борисов А. Б. - Издательство: М., Книжный мир. – 1999. – 895 с.

35. Борейко В.І. Стратегічні напрями економічного розвитку України / В.І. Борейко // Університетські наукові записки. – 2009. – №1(29). – С. 395–398.
36. Бояр А.О. Антикризисна політика Європейського Союзу у період 2008 – 2010 рр.: висновки для України // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – №. 1. – С. 77–92.
37. Бруман Ю.С., Смоляренко В.Д. Технопарк в Китає // Інновації. – № 7. – 2006. – С. 35–37.
38. Бутенко А.І. Структурні диспропорції розвитку підприємницького сектора України / А.І. Бутенко, Н.Л. Шлафман // Економічні інновації. – 2015. – Вип. 60(1). – С. 75–83.
39. Буторина О. В. Антикризисная стратегия Европейского Союза: ближние и дальние рубежи // Полития. – 2009. – №. 3. – С. 115–130.
40. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
41. Ваврищук В. Державна допомога виробникам в Україні: реформування відповідно до норм СОТ та ЄС / Ваврищук В., Калішук Е., Таран С.; за ред. С. Касьянова. – К.: Нора Друк, 2004. – 86 с.
42. Валовой внутрєнный продукт Украины // Финансовый портал Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
43. Васильєва Н.Ф. Промполітика Євросоюзу та інструменти її реалізації: досвід для України / Н.Ф. Васильєва, А.С. Гінкул, В.Л. Кавура // Економіка промисловості. – 2013. – № 1-2 (61-62). – С. 136–146.
44. ВВП стран Европейского Союза [ЕС] в 2013 р. – Інформаційний портал «Weic.info». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.weic.info/>.
45. Венцовський Д.Ю. Сучасний стан і напрями підвищення результативності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями // Фінанси України. – 2012. – № 5. – С. 14–26.
46. Вишневський В. Промислова політика теоретичний аспект. –Управління економікою теорія і практика. – 2011. – С 5–14 .

47. Віблій П.І., Горбова Х.В. Перспективи інвестиційного співробітництва України з Європейським Союзом // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 21.1. – С. 197–203.
48. Віце-прем'єр з євроінтеграції. Лише призначення - недостатньо // Європейська правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/>.
49. Войнаренко М.П. Перспективи реалізації кластерних моделей і технологій в економіці України / М.П. Войнаренко // Кластери в економіці України : колективна монографія / за наук. редакцією докт. екон. наук, проф. М.П. Войнаренка. - Хмельницький: ХНУ, ФОП Мельник А.А., 2014. – 1085 с. (С.1004–1076).
50. Войнаренко М.П. Роль кластеризації в стратегіях інституційного розвитку соціально-економічних систем за умов глобалізації / М.П. Войнаренко // Громадянське суспільство і формування нової парадигми соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації: матеріали X Пленуму Правління Спілки економістів України ; за заг. ред. акад. АЕН України, проф. В.В. Оскольського. – К.: СЕУ, 2015. – 390 с. (С. 42–54)
51. Войнаренко М.П. Форми й принципи взаємодії державних, підприємницьких та інституційних структур / М.П. Войнаренко // Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / О.М. Алимов, О.М. Амоша та ін. ; за заг. ред. В.І. Ляшенка ; ІЕП НАН України, КПУ. Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с. (С. 626–634).
52. Волощук І.А. Перспективи інтеграції України на рівні її регіонів у світовий економічний простір // Моделювання регіональної економіки. – 2013. – № 1. – С. 444–454.
53. Выполнение государственного бюджета Украины с 2008 по 2015 год. Государственный долг Украины с 2010 по 2015 год // Фінансовий портал Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/budget/>

54. Г. Клейнер Системная экономика - новое направление в экономической теории // Центральный экономико-математический институт РАН. – Казань, КФУ. – 2012.
55. Галінієне Б., Вітас А. Методи оцінювання структурних змін у галузевій структурі // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 2 (128). – С. 359–374.
56. Галіцейська Ю.М. Співробітництво України зі Світовим банком міжнародні аспекти та вітчизняні реалії // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск № 8. – 2015. – С. 24–29.
57. Гапоненко А.Л. Стратегическое управление : [учеб. для вузов] / А.Л. Гапоненко, А. П. Панкрухин. – М.: Издательство ОМЕГА–Л, 2006. – 464 с.
58. Гасанов Э. Структура информационной экономики и ее основные функции // Вестник ХГ АЭП. – 2005. – № 1. – С. 14–28.
59. Гафарова К.Е. Инструменты региональной конвергенции в Европейском союзе // Европейські перспективи. – 2014. – №. 7. – С. 29–35.
60. Геєць В. М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія. У 2 ч. – Ч. 1 / за ред. В.М. Гейця, А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 389 с.
61. Геєць В.М. Посткризові перспективи та проблеми розвитку економік України й Росії (макроекономічний спектр) / В.М. Геєць // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 3–18.
62. Геєць В.М. Довгострокові умови та фактори розвитку економіки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com>
63. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): терміни, поняття персоналії / укладачі : В.С. Іфтемічук, В.А. Григор'єв, М.І. Маниліч, Г.Д. Шута; [за наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтемічука]. – К. : Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
64. Герасименко А.О. Досвід співпраці України та світового банку / А.О. Герасименко, А.А. Пожар // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. – 2012. – № 3. – С. 46–49.

65. Глазьев С.Ю. Современная теория длинных волн в развитии экономики // Экономическая наука современной России, 2012. – № 2 (57). – С. 8–27.
66. Глуха Г.Я. Система факторів економічного зростання: теоретико–методологічний аспект / Г.Я. Глуха // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2014. – № 1. – С. 223–231.
67. Глушков В.М. Что скажет история? Отрывок из воспоминаний // Малиновский Б.Н. История вычислительной техники в лицах. – Киев, 1995. – С. 154–168.
68. Головченко Г.Я. Еволюція та сутність інтеграції як економічної категорії // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2009. – № 4. – С. 21–25.
69. Голубій І.Є. Проблеми та перспективи розвитку інтеграційних об'єднань та теренах СНД // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - Випуск 113 (частина 2). – 2013. – С. 62–69.
70. Гончарук А. Регіональна торговельно-економічна інтеграція України та ЄС: стан, проблеми і перспективи / А. Гончарук, У. Ольга // Міжнародна економічна політика. – 2010. – Вип. 1-2. – С. 98–132.
71. Горняк О. В., Пилипенко Ю. І. Структурна політика України в умовах глобалізації світового господарства / Горняк О. В., Пилипенко Ю. І. // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2014. – № 3. – С. 9–16.
72. Горюнова Н.Н. Экономический рост как фактор экономического развития // Теория и практика общественного развития. – 2013. – № 7. – С. 183–185.
73. Господарський кодекс України від 16.01.03 // ВВР. – 2003. – № 8, № 19 – 20, № 21–22. – Ст.144.
74. Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии 1997 год. Всемирный банк // Вопросы экономики. – 1997. – С. 4–35.
75. Гриневич Л.В. Теоретичні аспекти формування структурної політики держави // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 2. – Т.2 – С. 146–148.

76. Гуменюк А. М. Інституціональне забезпечення структурних зрушень на регіональному рівні // Соціально-економічні дослідження в перехідний період: зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – 2007. – С. 17–29.
77. Дедекаєв В. А., Косач О. В. Економіка України: балансування на межі дефолту // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2014. – №. 1. – С. 4–11.
78. Деделюк К. Перспективи використання транзитної інфраструктури України в контексті споживання енергетичних ресурсів ЄС // Вісник ТНЕУ. – 2013. – № 2. – С. 135–141.
79. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
80. Державний борг України з 2010 по 2015 рр. // Фінансовий портал Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/debtgov/>
81. Джалілов О.О. Економічна конвергенція як показник інтегрованості країн // Вісник соціально–економічних досліджень. – 2013. – № 3(50). – С. 132–139.
82. Джигеров З.А. Система факторів економічного росту // Бизнес в законе. Экономико-юридический журнал. – 2011. – №. 3. – С. 182–185.
83. Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія / О. П. Дзьобань. – Х. : Майдан, 2013. – 360 с.
84. Динамика ВВП Украины с 2002 по 2015 годы // Фінансовий портал Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
85. Динаміка імпорту та експорту України у 2014 році: Аналітична записка. – Інститут економічних досліджень. – Берлін/Київ, березень 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.beratergruppe-ukraine.de
86. Динаміка товарної структури експорту 2013 – 2014 // Управління статистики зовнішнього сектора НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=122319>.

87. Директива Ради 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість. Міжнародний документ від 28.11.2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_928.
88. Директива Ради ЄС 98/29/ЄС від 07.05.1998 «Про гармонізацію основних положень щодо страхування експортних кредитів за трансакціями з середньостроковим та довгостроковим покриттям».
89. Дієсперов В.С. Сталий сільський розвиток: проблеми становлення / В.С. Дієсперов. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 216 с.
90. Договір про Європейський Союз. Міжнародний документ від 07.02.1992. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
91. Доклад Комитета по промышленной политике Совета Федерации Федерального Собрания. – [Электронный ресурс]. // Режим доступа: [http://prompolit.ru/files/91609/Промышленная_политика_\(в._5.4\).doc](http://prompolit.ru/files/91609/Промышленная_политика_(в._5.4).doc)
92. Доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» // К.: НІСД. – 2015. – 684 с.
93. Дорогунцов С., Горська О. Трансформація структури економіки: теорія і практика // Економіка України. – 1998. – №. 1. – С. 4–12.
94. Дорофєєва Н.В., Комаринська З.М. З історії грошей України. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2000. – 165 с.
95. Дубик В.Я., Осідач О.Б. Активізація участі в новому технологічному укладі як шлях інноваційного та технологічного прориву і нарощення прибутковості // Інноваційна економіка. – № 2(51). – 2014. – С. 31–39.
96. Дубіщев В. П., Краус Н. М. Інноваційна економіка та її інституціоналізація // Економіка і регіон. – 2015. – №. 3. – С. 22–27.
97. Дубсон Б.И. Современный Израиль: социально-экономические очерки. - М.: Международные отношения. – 2014. – 376 с.

98. Дунасв І.В., Бабаєв В.Ю. Імпортозаміщення в контексті вибору механізмів державної зовнішньоторговельної політики України // Державне будівництво. – 2012. – №. 1. – С.1–9.
99. Дынкина А.А. Мировая экономика: прогноз до 2020 г. – М.: Магістр, 2008. – 429 с.
100. Економетрія. Частина 2 : навчальний посібник / [Азарова А.О., Сачанюк-Кавецька Н.В., Роїк О.М., Міронова Ю.В.]. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 118 с.
101. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. – 1008 с.
102. Економіко-математичні методи та моделі (економетрика): навч. посібник / О.В. Козьменко, О.В. Кузьменко. – Суми: Університетська книга, 2014. – 406 с.
103. Економічна енциклопедія: у 3 т. – Т.1. / Відп. ред.: С.В. Мочерний та ін. – К.: Академія, 2000. – 864 с.
104. Економічний словник-довідник: За ред. док. екон. наук, проф. С. В. Мочерного / Худож. оформ. В. М. Штогриня. – Кл Феміна, 1995. – 368 с.
105. Ермолаев С.А. Структурная политика в механизме экономического роста: диссертация. – Ульяновск. – 2005 г. – 193 с.
106. Ерохина Е.А. Экономическое развитие и экономический рост: системно-самоорганизационный подход к исследованию // Известия Томского политехнического университета. – 2008. – №. 6. – С. 39–41.
107. Євдокимова Д.М. Державне регулювання економічного розвитку: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.01.01 «Економічна теорія» / Д. М. Євдокимова. – К., 2002. – 20 с.
108. Єврокомісія, реформування структурних фондів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// europa.eu.int/scadplus/leg/de/lvb/160014.htm](http://europa.eu.int/scadplus/leg/de/lvb/160014.htm).
109. Європейська комісія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/>
110. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки: Послання Президента України від 30.04.2002. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02>.

111. Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права / наук. ред. В. П'ятницький. – Берлін: Товариство Карла Дуйсберга. – 367 с.
112. Єрохін С. Технологічні уклади, динаміка цивілізаційних структур та економічна перспектива України / С. Єрохін // Економічний часопис-XXI. – 2006. – № 1–2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2006/1-2/20060102.html>.
113. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічні аспекти) : [монографія] / С.А. Єрохін. – К. : Світ знань, 2002. – 528 с.
114. Єрохін С.А. Фінансово-економічний механізм промислової політики / С.А. Єрохін // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 3. – С. 52–56.
115. Єфименко Т.І. Фіскальна консолідація в контексті антикризового регулювання / Т.І. Єфименко, С.С. Гасанов, В.П. Кудряшов // Фінанси України. – 2013. – № 2. – С. 7–20.
116. Єщенко П.С. Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки / П.С. Єщенко // Економіка України. – 2013. – № 10. – С. 4–20.
117. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. - К.: НІСД, 2009. – 336 с.
118. Забродська Л.Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії: [навч. посібник для студ. екон. спец.] / Забродська Л.Д. – Харків : Консул, 2004. – 208 с.
119. Завьялова Е.Б. Промышленная политика ЕС / Е.Б. Завьялова // Мировое хозяйство и международные отношения. – 2007. – № 2(3).
120. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>
121. Занг В.Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории. – М. : Мир, 1999. – 335 с.

122. Захарченко О.Г. Державний борг України: оцінка та прогнози // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013 р. – № 4. – С. 92–97.
123. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом вересень 2014 року - січень 2015 року // Урядовий офіс з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/document/247974786/AA_impl_report_02_2015_GOEI.pdf
124. Звіти про видатки зведеного бюджету за функціональною класифікацією: Державна казначейська служба України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
125. Зелена книга ППП і права Співтовариства про державні контракти і концесії, Повідомлення Європейської комісії про державно-приватне партнерство та законодавство Співтовариств про державні закупівлі і концесії (2005 рік), Директива 2004/18/ЕС9 та Директива 2004/17/ЕС.
126. Зименков Р. Опыт Китая в сфере создания и функционирования свободных экономических зон. – Инвестиции в России. – 2006. – № 11. – С. 17–21.
127. Зрушення до ринкової економіки. Реформи в Україні: погляд з середини. – К.: «Фенікс», 1997. – 287 с.
128. Ильичева С.М. К вопросу о понятии и источниках «экономического роста» постиндустриального типа // TERRA ECONOMICUS. – 2011. – № 2 (9). – С. 7–10.
129. Іваненко Ю. Кредити Світового банку Україні та ефективність їх використання / Ю. Іваненко // Банківська справа. – 2001. – № 2. – С. 12–18.
130. Івашко О. А., Кучерук М. В. Національна економічна модель подолання кризи виробництва в Україні // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №. 1. – С. 59–61.
131. Інвестиційний клімат в Україні. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>.

132. Індекс європейської інтеграції країн Східного Партнерства : пілотне видання. – 2011 рік. – Режим доступу: <http://www.irf.ua/files/ukr/programs/euro/zvit.pdf>.
133. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2013 рік // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 39. – С. 6–7.
134. Інформація про надані державні гарантії у 2004 – 2013 рр. // Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=74685.
135. Історія України та її державності: навч. посібник / Л.Є. Дещинський, С.В. Терський, І.Я. Хома, В.М. Тарабан, Р.Д. Зінкевич, Я.Я. Денісов, І.О. Гаврилів, І.В. Буковський, А.Я. Нагірняк. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 476 с.
136. Йохансен Л. Очерки макроэкономического планирования / Л. Йохансен; пер. с англ. В 2-х томах. Т.2. – М.: Прогресс, 1982. – 472 с.
137. К теории постэкономической общественной формации / В.Л. Иноземцев. – М.: Таурис, 1995. – 330 с.
138. Кабаці Б.І. Теоретичні аспекти дослідження впливу фінансово-кредитного механізму регулювання на економічне зростання // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23. – С. 210–217.
139. Кавтиш О.П. Структурна політика як основа модернізації національного господарства в сучасних умовах / О. П. Кавтиш // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2013. – № 10. – С. 16–22.
140. Казинец Л.С. Измерение структурных сдвигов в экономике / Л.С. Казинец. – М.: Экономика, 1969. – 167 с.
141. Капліна А.С. Поняття «розвиток» у категоріальному апараті теорії розвитку / А.С.Капліна // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2012. – № 24 (II). – С. 57–63.
142. Карл Маркс. Капитал: в 3-х томах – М.: Эксмо, 2011. – 1200 с.

143. Карпов Ю.Г. Имитационное моделирование систем. Введение в моделирование с AnyLogic 5 / Ю.Г. Карпов. – СПб: БХВ – Петербург, 2006. – 400 с.
144. Касьяненко В. О. Оцінка фінансової складової інноваційного потенціалу національної економіки України / В. О. Касьяненко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 9. – С. 33–37.
145. Касьяненко В.О. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В.О. Касьяненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – Т. II. – С. 200 – 204.
146. Касьяненко В.О. Інноваційний потенціал економіки України: теорія та практика формування, оцінювання і використання: [монографія] В.О. Касьяненко. - Суми: Сумський державний університет, 2013. – 602 с.
147. Кахович О.О. Державне регулювання структурно-інвестиційної політики в Україні : автореф. дис. к.держ.упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / О.О. Кахович. – К., 2010. – 21 с.
148. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Гелиос АРБ. – 1999. – 352 с.
149. Кисельов О.Л. Досвід здійснення структурної політики у розвинених країнах. – Бізнес-навігатор. – № 1 (33). – 2014. – С. 51–58.
150. Кіндзерський Ю.В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : монографія / Ю.В. Кіндзерський ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2013. – 536 с.
151. Клейнер Г.Б. Нанозкономика // Вопросы экономики. – 2004. – № 12. – С. 70–93.
152. Клейнер Г.Б. Системная парадигма и экономическая политика // Общественные науки и современность. – 2007. – № 2. – С. 99–114.
153. Клейнер Г.Б. Системная экономика как платформа развития современной экономической теории // Системный анализ в экономике-2012: Материалы Научно-практической конференции. – 2012. – С. 31.

154. Клейнер, Г.Б. Системная парадигма и теория предприятия // Вопросы экономики. – 2002. – №10.
155. Князева Е.Н., Основания синергетики: Синергетическое миропонимание / Князева Е.Н., Курдюмов С. П. // М.: Книжный дом «Либроком. – 2010.
156. Кобзистий М.О. Інституціональні умови реалізації структурних зрушень у трансформаційній економіці / М.О. Кобзистий // Науково–технічна інформація. – 2005. – № 2. – С. 34–38.
157. Ковалева Т.Ю. Статистические показатели в анализе структуры социально-экономической системы // Инновационная наука. – 2015. – №. 4 – 1. – С. 63–71.
158. Ковальчук В. М. Структурна перебудова національної економіки в контексті інноваційного розвитку / В. М. Ковальчук. – К.: ІАЕ УААН, 2005. – 240 с.
159. Кованько П.Л. Государственные расходы России по предметам назначения за 1903 – 1911 гг.: финансово-статистический очерк с 15 диаграммами. – К.: Типография Императорского университета Св. Владимира, 1911. – 68 с.
160. Козаченко Г. В. Механізм управління у системі економічної безпеки підприємства: призначення, зміст та структура / Г.В. Козаченко, О.В. Ілляшенко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 3(3). – С. 25–28.
161. Козяк В.Д. Використання досвіду республіки Польща у процесі трансформації господарської системи України / В.Д. Козяк, О.Р. Саніна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 767. – С. 317–325.
162. Колемаев В.А. Математическая экономика. – Москва: Юнити, 2002. – 390 с.
163. Колесникова Т.А. Основные понятия и принципы синергетики социально-экономических систем // Синергетика и проблемы теории управления/ГА Колесникова. – 2004. – С. 482–495.
164. Коломицева О.В. Економічна оцінка структурних зрушень у соціально-економічних системах // Бізнес інформ. – № 6. – 2011. – С.153–155.

165. Коломицева О.В. Структурні зрушення в економіці: сутність і напрями трансформації // Продуктивні сили і регіональна економіка. – 2008. – Ч. 2. – С. 186–191.
166. Коломойцев В.Є. Структурна трансформація промислового комплексу України: [монографія] / Валерій Едуардович Коломойцев. – К.: Укр. енциклопедія, 1997. – 304 с.
167. Комеліна О. В. Стратегія трансформації інноваційно-інвестиційного простору України: теорія, методологія і практика : монографія / О. В. Комеліна. - Полтава : ДКС центр, 2010. – 484 с.
168. Кондусова Л.Ф., Кіпа М.О. Фінансова залежність України від кредитів міжнародних організацій // Бізнес-інформ. – № 6. – 2014. – С. 294–297.
169. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу // Офіційний вісник Європейського Союзу. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/23491.PDF>.
170. Коротков Э.М. Концепция менеджмента / Э.М. Коротков. - М. : Изд-во «Дека», 1997. – 304 с.
171. Кошелев А.Н. Национальная экономика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ereading.org.ua>
172. Красильников А. Эволюционные модели в теории экономического роста // Вопросы экономики. – 2007. – № 1. – С. 66–83.
173. Красильников О.Ю. Структурные сдвиги в экономике: монографія. – Саратов: Изд-во СГУ, 2001. – 161 с.
174. Красильников О.Ю. Теоретико-методологічні основи дослідження структурних зрушень в сучасній російській економіці: Дис. д.е.н. – Саратов, 2001. – 312 с.
175. Крихтін О.Є. Структура національного виробництва у трансформаційній економіці України : автореф. дис. к.е.н. : спец. 08.00.01 «Економічна теорія» / О. Є. Крихтін. – Д., 1998. – 19 с.

176. Кузнецов Б.Л. Синергетические факторы глобального экономического развития / Б.Л. Кузнецов, С.Б. Кузнецова // Экономика и современный менеджмент: теория и практика. – 2014. – № 37. – С. 123–128.
177. Кузнецов В.В. Сценарное моделирование будущих состояний социально–экономической системы (СЭС) // Информационные технологии моделирования и управления : междунар. сб. науч. тр. – Воронеж, 2004. – Вып. 16. – С. 195–198.
178. Кузняк Б. Я. Основні напрями підвищення продуктивності та прибутковості сільського господарства України //Економіка України. – 2014. – №. 8. – С. 79–87.
179. Кун Т. Структура научных революций. С ввводной статьей и дополнениями 1969 г. – М.: Прогресс, 1977. – 300 с.
180. Кундицький О.О. Стратегія державного регулювання імпортозаміщення в агарному секторі України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету – 2015. – С. 60–63.
181. Купцов В.И. Радикальная экономическая реформа. – М., 2010. – 379 с.
182. Кучма Л.Д. Кроки становлення національної економіки, 1994–2004 роки, та виступи Президента України, офіц. док. у двох кн.: – К.: Київ ЛИБІДЬ, 2008. – 544 с.
183. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – 1995.
184. Лановик Б.Д., Матисякевич З.М., Матейко Р.М. Економічна історія України і світу: підручник / За ред. Б. Д. Лановика. – К.: Вікар, 1999. – 737 с.
185. Лебедева Л.Ф. США: государство, человек, экономика: региональные аспекты. – М. : Анкил, 2007. – 224 с.
186. Лебедева О.А. Дослідження економічного розвитку України у посткризовий період / Лебедева О.А. / Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – №4 (24). – С. 159–162.
187. Лиськова Л. Пріоритети інноваційного розвитку України в домінантах євроінтеграційних процесів // Міжнародна економічна політика. – 2007. – Вип. 7. – С. 130–154.

188. Лисюк В.М. Теоретико-сутнісний аналіз економічної інтеграції як економічного процесу / В.М. Лисюк, Т.В. Деркач // Економічні інновації. – 2015. – Вип. 59. – С. 194–201.
189. Ліщинський О. О. Економетрія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.О. Ліщинський, В.В. Рязанцева, О.О. Юнькова. – К.: МАУП, 2003. – 208 с.
190. Лопатинський Ю. М. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняного аграрного сектора // Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці.–Електронні дані.–Режим доступу: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/ed_work/n_5/4.pdf. – 2013.
191. Лукінов І. До питання про концепцію і модель сучасного економічного розвитку України // Економіка України. – 2001. – №. 6. – С. 4–9.
192. Лутчин Н. Структурні диспропорції національного та регіонального розвитку України / Н. Лутчин // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – Вип. 4. – С. 53–58.
193. Луцков В. О. Структурна політика: сутність, категорії та функції // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2012. – №. 1. – С. 141–147.
194. Луцков В.О. Структурна політика як чинник економічного зростання України: Автореферат дис. – Київ, 2014. – 22 с.
195. Мазаракі А., Мельник Т. Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – №. 6. – С. 5–15.
196. Майснер Д. Экономические эффекты «перетока» результатов научно-технической и инновационной деятельности // Форсайт. – № 4. – Том 6. – 2012. – С. 20–31.
197. Макконелл К.Р. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика. – Ч. 1: Макроекономіка / К. Р. Макконелл, С. Л. Брю / Пер. з англ. – Л.: Просвіта, 1997. – 671 с.
198. Макроструктурні чинники гальмування економічного зростання України / І. В. Крючкова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 4. – С. 5– 18.

199. Манойленко А.В., Кравченко С.М. Исследование структурных сдвигов в национальной экономике как основа формирования приоритетов государственной инвестиционной политики // Проблемы економіки. – № 2 – 2015. – С. 78–86.
200. Марків Г.В. Реалії та перспективи співпраці України з міжнародним валютним фондом // Інноваційна економіка. – 2013. – № 10. – С. 11–15.
201. Мармоза А.Т. Теорія статистики: навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 592 с.
202. Мартынов А.В. Становление и регулирование структуры национальной экономики России: концептуальный и методологический аспекты // Автореферат дис. – Москва. – 2000. – 44 с.
203. Мельник А., Васина А. Структурная трансформация национальной экономики Украины как фактор модернизации институционального базиса ее развития // Журнал европейской экономики. – 2010. – Т. 9. – №. 1. – С. 40–64.
204. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития - Сумы.: ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с.
205. Мельникова В.І., Мельникова О.П., Сідлярук Т.В., Тур І.Ю., Шведова Г.М. – Національна економіка. Навч. посіб. – К.: 2011. – 248 с.
206. Мельниченко О. Структурні зрушення в національній економіці як об'єкт та результат державної структурної політики / О. Мельниченко, В. Миколюк // Публічне управління: теорія та практика. – 2012. – № 4(12). – С. 131–135.
207. Мельниченко О.А. Специфіка структурних зрушень та структурної політики / О.А. Мельниченко, В.М. Миколюк // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – № 2. – С. 15–21.
208. Менш Г. Базисные инновации и инновации совершенствования // Журнал экономики предприятия. – 1972. – №. 42. – С. 291–297.
209. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1994. – 680 с.
210. Методологія комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку області та її адміністративно-територіальних одиниць / Зайцева Л.М., Антонов

- В.В., Серьогін С.М. та ін. // Монографія. – За наук. та заг. ред. Л.М. Зайцевої. – Д.: ДРІДУНАДУ, 2003. – 132 с.
211. Милль Дж. С. Основы политической экономии / Дж. С. Милль. – М., 1969. – 230 с.
212. Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація. Стратегія партнерства з Україною на період 2012-2016 фінансових років/ 20 січня 2012 року // Електронний ресурс. – Режим доступу / <http://www-wds.worldbank.org/>
213. Міжнародний валютний фонд. Департамент суспільних комунікацій // Прес-реліз № 14/189 від 30.04.2014 року. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/np/sec/pr/2014/pr14189r.pdf>.
214. Міністерство економіки України // Офіційний сайт. – Режим доступу: www.me.gov.ua.
215. Міністерство закордонних справ України // Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mfa.gov.ua.
216. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
217. Монетарний огляд за 2011 рік: Національний банк України Генеральний департамент грошово-кредитної політики. – К.: 2012. – 15 с.
218. Моргулець О.Б. Закономірності розвитку сфери послуг у процесі становлення інформаційного суспільства та суспільства знань // Ефективна економіка. – 2014. – № 8. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3233>
219. Морозова Н.И. Индикативное планирование: теоретический и практический опыт развитых стран / Н.И. Морозова // Электронный научный журнал «Управление экономическими системами». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uecs.ru/>
220. Москальов А. А., Ткач К. М. Проблеми і перспективи взаємодії України з міжнародними фінансовими інститутами // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2013. – №. 2. – С. 264–268.

221. Мусієць Т.В., Лавриненко О.В. Вплив євро на перетворення національних валютних систем країн Центральної та Східної Європи // Інвестиції: практика та досвід. – № 17. – 2011. – С. 33–39.
222. Мухін В.В. Газотранспортна системи України як фактор енергетичної безпеки країн Європи // Економіка і прогнозування. – 2014. – № 2. – С. 49–61.
223. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України» від 18 квітня 2005 року № 96. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/>
224. Науменко С.В., Науменко Н.С. Аналіз основних напрямів і механізмів співпраці Україна – ЄС у рамках ініціативи «східне партнерство» щодо підтримки діяльності малих та середніх підприємств та оцінка можливостей щодо подальшої співпраці // Наукові праці НДФІ. – 2012. – Вип. 4. – С. 133–146.
225. Національний банк України. (Платіжний баланс). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
226. Національні рахунки України за 2014 рік. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 179 с.
227. Небрат В.В. Історико-фінансові дослідження в українській економічній думці XIX – початку XX ст. // Економіка України. – 2013. – № 4 (617). – С. 80–89.
228. Никитюк Т.Л. Структурні фонди Євросоюзу: механізм фінансування регіонального розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua /](http://www.nbuv.gov.ua/)
229. Новый англо-русский словарь-справочник. Экономика. / О.В. Сиполс. – М.: Флинта, Наука, 2010. – 455 с.
230. Ожегов С. В. Тлумачний словник російської мови: 80000 слів і фразеологічних виразів / С. І Ожегов, Н.Ю. Шведова. – 4-е вид. – М., 1999. – 678 с.
231. Оппенлендер К. Европейская промышленная политика – необходимость и принципы // Мировая экономика и международные отношения. – 1994. – № 5. – С. 126–133.

232. Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності: Постанова Верховної Ради України від 25.10.1991. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698a-12>.
233. Отчет о состоянии сектора малых и средних предприятий в Польше в 2001 – 2002 гг. / Ред. Публикации Агнешка Рыбинска и Агнешка Токай-Кшевска. – Варшава: Польское агентство развития предпринимательства, 2003. – 440 с.
234. Офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
235. Офіційний сайт Європейського інформаційно-дослідницького центру // Іноземний досвід роботи комісії з питань майбутнього. – Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром. – Режим доступу <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28799.pdf>.
236. Офіційний сайт Фонду Державного Майна України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/ru/sale-obj/234>
237. Павлюк А.П., Покришка Д.С. Структурні перетворення в Україні // Аналітична доповідь. – Київ. – 2012 р. – 104 с.
238. Пазізіна С. Імпортозаміщення в Україні при переході до сталого економічного зростання // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2010. – №. 14 – 15. – С. 180–186.
239. Пальчук О. Значення та роль світової торгівлі послугами в сучасній економіці // Дослідження міжнародної економіки. – 2011 р. – Вип. 1 (66). – С. 72–78.
240. Панасюк М.В. Экономика и внешнеэкономическая деятельность исламских стран Ближнего и Среднего Востока. – Научное пособие. – Казань. – 2008.
241. Партнерство Світовий банк – Україна. Огляд програм для країни. Квітень 2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.
242. Паршакова О.Н. Структурные изменения российской экономики и принципы формирования экономической политики: Диссертация канд. экон. наук: 08.00.01. – М.: РГБ, 2003. – 166 с.

243. Патон Б. Інноваційний шлях розвитку економіки України / Б. Патон // Вісн. НАН України. – 2001. – № 2. – С. 11-15.
244. Перес К. Технологический прогрес и возможности для развития в качестве динамической цели. – Женева: ЮНКТАД, 1999. – 50 с.
245. Перстнева Н.П. Критерии классификации показателей структурных различий и сдвигов // Экономические науки. – 2012. – № 3. – С. 478–482.
246. Першко Л.О., Мироненко М.О. Світовий банк та Україна: проблеми і перспективи взаємодії // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 337–344.
247. Петруха С., Петруха Н. До питання природи та ідентифікації структурних зрушень в економіці: методологічний аспект // Економіст. – 2013. – №. 8. – С. 23–26.
248. Пилипенко Ю. І. Технологічна структура національної економіки України та стратегія її реформування // Економіка і держава. – 2009. – №. 12. – С. 22–34.
249. Питання Національної ради реформ і Виконавчого комітету реформ: Указ Президента України № 644/2014 від 13.08.2014 року. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/644/2014>.
250. Підгірна В.Н. Україна у Світовій організації торгівлі : проблеми адаптації та шляхи їх вирішення. – Вісник ЗНУ. – № 4. – 2010. – С. 203–207.
251. Піддубний В.І. Світовий банк сьогодні / В. І. Піддубний // Фондовий ринок. – 2008. – № 22. – С. 26–32.
252. Побоченко Л.М., Бондаренко А.В. Інвестиційне співробітництво України з Європейським Союзом // Науковий вісник міжнародних відносин НАУ. – 2013. – Том 1. – № 1. – С. 37–45.
253. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2012. – Т. 1. – №. 27. – С. 30–34.
254. Подшибякина Е.В., Овчаров А.В. Типы и факторы экономического роста // Успехи в химии и химической технологии, 2009. – Т. 23. – № 11. – С. 96–99.
255. Політична економія: навч. посіб. / К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін. За ред. К. Т. Кривенка. – К. : КНЕУ, 2001. – 508 с.

256. Поліщук О.Ю. Структурні зрушення в господарському комплексі регіону та напрями їх регулювання : автореф. дис. к.е.н.: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / О.Ю. Поліщук. – К., 2009. – 22 с.
257. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія // Х.: ІНЖЕК. – 2003. – Т. 328.
258. Попадинець Н.М. Стратегічні цілі державної структурної політики України // Регіональна економіка. – 2014. – № 1. – С.175–183.
259. Поппель Г., Голдстайн Б. Информационная технология: миллионы прибыли. – М: Экономика, – 1990. – С. 26.
260. Потравка Л.О. Методи визначення ефективності структурних зрушень економічної системи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/>
261. Представництво Європейського Союзу в Україні. - Available: <http://ec.europa.eu/delegations/ukraine>
262. Присенко Г.В., Равікович Є.І. Прогнозування соціально-економічних процесів. – К.: КНЕУ, 2005. – 378 с.
263. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – 256 с.
264. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: щоріч. послання Президента України до Верхов. Ради України // К.: НІСД. – 2013. – 576 с.
265. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році: Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
266. Про доповідь Президента України «Про основні засади економічної та соціальної політики»: Постанова Верховної Ради України від 19.10.1994 № 216/94-ВР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/216/94-вр>.

267. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
268. Про затвердження плану заходів щодо адаптації української економіки до вимог СОТ: Розпорядження КМУ від 30.10.2008 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1381-2008-p>.
269. Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку № 258, редакція від 11.02.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248941325>
270. Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва: Указ Президента України від 10.11.1994 № 666/94. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/666/94>.
271. Про проект Програми структурної перебудови економіки України (концептуальний варіант): Постанова Верховної Ради України від 18.06.1996 № 248/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/248/96-vr>.
272. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015/. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
273. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
274. Про Український фонд підтримки підприємництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.1995 № 687. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/687-95-p>
275. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» / Комітет з економічних реформ при Президентові України. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.

276. Програма структурної перебудови економіки України на середньостроковий період. 1999–2003 роки (проект). – Київ, 1998. – 74с.
277. Програма структурної перебудови економіки України на період до 2015 року (проект). – К., 2001. – 72 с.
278. Програма структурної перебудови економіки України на середньостроковий період 2001 – 2004 роки (проект). – К., 2000. – 49 с.
279. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі від 05.02.2008 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_049.
280. Птащенко Л.О. Збалансованість економічних інтересів: інноваційні напрями державного і корпоративного стратегічного управління : монографія / Л.О. Птащенко. – К.: ЦУЛ, 2009. – 296 с.
281. Пугачевська К.С. Імпортозалежність та тарифне регулювання імпорту в Україні // Науковий вісник Мукачівського державного університету – 2016 р. – № 1(5) – С. 56–63.
282. Пузанов І.І. Вплив експортоорієнтованої та імпортозамінної стратегії на характер і напрями економічного зростання // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2014. – №. 1. – С. 44–52.
283. Пучко А. О. Фінансування інноваційного розвитку економіки України з використанням досвіду Німеччини // Інноваційна економіка. – 2014. – №. 6. – С. 285 – 288.
284. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія // Х.: ВД «ІНЖЕК». – 2006. – 496 с.
285. Райхельд Ф.Ф., Т. Томас Эффект лояльности: движущие силы экономического роста, прибыли и непреходящей ценности. – М.: Вильямс. – 2005. – 384 с.
286. Ралко О.С. Організаційний розвиток підприємства та критерії його ефективності: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Ралко О.С. – НУХТ. – К., 2012. – 20 с.

287. Ралко О.С. Еволюція поняття організаційний розвиток підприємства / О.С. Ралко // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій – К.: НУХТ. – 2010. – № 36. – С. 38–41.
288. Рафикова Л.А. Взаимодействие экономического развития и экономического роста: сущность и соотношение // Вестник Чувашского университета. – 2006. – № 5. – С. 438–441.
289. Регламент Комісії № 651/2014 від 17 червня 2014 про визнання певних категорій державної допомоги сумісними з внутрішнім ринком згідно статей 107 та 108 Договору про заснування Європейської Спільноти
290. Реконструктивний економічний розвиток: основні напрями, ефективність і соціальна справедливість : монографічний збірник / за ред. акад. НАН України Гейця В.М., чл.-кор. НАН України Гриценка А.А.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2016. – 240 с. : табл., рис. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/docs/scc/2.pdf>
291. Решетило В.П. Экономическая синергетика институциональных изменений. – Харьков: Прометей-Прес. – 2006. – 288 с.
292. Рибальченко К.О. Механізм підвищення ефективності співпраці України зі Світовим банком в умовах глобалізації : дис. спец. 08.00. 02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини». – Київ, 2011. – 21 с.
293. Розумков О. Політико-економічні чинники, що впливають на структурні зміни в Польській економіці // Національна безпека і оборона. – 2003. – Вип. 4. – С. 42–46.
294. Романова Т.В. Вплив іноземного інвестування на розвиток вітчизняних підприємств / Т.В. Романова, П.В. Семиволос // Ефективна економіка. – 2015. – № 2. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
295. Романова Т.В. Державна структурна політика економічного розвитку в контексті інтеграційних змін: монографія / Т.В. Романова. – Полтава: ПолтНТУ, 2016. – 372 с.
296. Романова Т.В. Досвід Китаю у підвищенні інвестиційної привабливості економіки // Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку: виклики

посткризового періоду. ІХ Міжнародна науково-практична конференція. (м. Львів, 13-14 квітня 2012 року). – Львів: у 2-х частинах. «Львівська економічна фундація», 2012. Ч.І. – С.116. – С. 91–92.

297. Романова Т.В. Дослідження конкурентоспроможності української продукції на європейських ринках / Т.В. Романова, Н.О. Мельниченко, Ю.В. Приходько // Економіка та управління підприємствами регіонів України в контексті європейської інтеграції: Матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 14-15 жовтня 2015 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. – С. 74–75.

298. Романова Т.В. Еволюція концепцій міжнародної економічної інтеграції // The scientific heritage. – 2016. – № 3. – С. 13–16.

299. Романова Т.В. Економічна функція держави в умовах глобалізації світових інтеграційних процесів / Т.В. Романова, С.В. Романов // Економіка та держава. – 2012. – № 6. – С. 40–41.

300. Романова Т.В. Залучення інвестиційних ресурсів як основа підвищення енергоефективності економіки / Т.В. Романова, А.С. Скрильник, Д.В. Вакуленко // Сучасна економічна наука: теорія і практика: Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 7 - 8 листопада 2013 року. – Полтава: ПолтНТУ, 2013. – С. 32–34.

301. Романова Т.В. Інвестиційне забезпечення проектів з енергозбереження / Т.В. Романова, Д. Поденко // Реформування фінансово-економічної системи: погляд у майбутнє. Матеріали XXXI міжнародної науково-практичної конференції, (Львів, 1-2 листопада 2013 року) / Громадська організація «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. – Львів: ЛЕФ, 2013. ч. 1. – 132 с. – С. 70–72.

302. Романова Т.В. Інвестиційно-інноваційний чинник економічного зростання в сучасних умовах / Т.В. Романова, О.А. Волошина // Economics, management, law: problems of establishing and transformation: Collection of scientific articles. – Al-Ghurair Printing & Publishing LLC, Dubai, UAE. 2016. – P. 29–33.

303. Романова Т.В. Інноваційний розвиток аграрних підприємств України в умовах європейської інтеграції / Т.В. Романова, Ю.В. Залізняк // Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми й перспективи

розвитку академічної та університетської науки». - 8-11 грудня 2015 р. - Полтава: ПолтНТУ. – 2015. – С. 74–75.

304. Романова Т.В. Інтеграційні інструменти реалізації структурної політики економічного розвитку // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 8. – С. 18–22.

305. Романова Т.В. Історичний процес формування структурної політики // Економіка України. – 2016. – № 5. – С. 78–90.

306. Романова Т.В. Методичні підходи до оцінювання структурних зрушень в економіці // Економіка і регіон. – 2016. – № 6. – С. 15–24.

307. Романова Т.В. Недержавні пенсійні фонди: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні / Т.В. Романова, О.О. Пузаненко // Інвестиції: практика та досвід. – № 23. – 2012. – С. 59–63.

308. Романова Т.В. Нелінійний розвиток регіональних економічних систем // Шляхи підвищення економічної ефективності в умовах реформ: досвід розвинутих та перехідних економік: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 12 кв. 2013 р., м. Чернігів. – С. 25–26.

309. Романова Т.В. Необхідність структурних зрушень вітчизняної економіки в умовах інтеграції в ЄС // Сучасні концепції управління економічним розвитком країни: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 22-23 січня 2016 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». - У 2-х частинах. – О. : ЦЕДР, 2016. – Ч. 1. – 144 с. – С. 48–50.

310. Романова Т.В. Оптимізація структури економіки як чинник зростання конкурентоспроможності держави в умовах інтеграційних процесів // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – Том 21. – Випуск 1. – С. 73–77.

311. Романова Т.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації структурної політики // Економіка і регіон. – 2016. – № 5. – С. 18–22.

312. Романова Т.В. Основні засади формування структурної політики // International scientific conference «Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization» 29 January, Klaipeda (Lithuania). – С. 75–77.

313. Романова Т.В. Основні проблеми енергозбереження в АПК та шляхи їх вирішення / Т.В. Романова, Ю.В. Залізник // Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення та майбутнє: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Полт. національн. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. - Полтава: ПолтНТУ, 2016. – 250 с. – С. 84–86.
314. Романова Т.В. Особливості структурної політики Швеції: досвід для України // Актуальні аспекти модернізації економіки та фінансової системи України: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26 серпня 2016 р.). – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. – 152 с. – С. 52–54.
315. Романова Т.В. Перспективи інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств України в умовах євроінтеграції // Економіка та управління підприємствами регіонів України в контексті європейської інтеграції: кол. монографія / за заг. ред. В.Я. Чевганової. – Полтава: ПолтНТУ, 2016. – 210 с. – С. 42–44.
316. Романова Т.В. Підвищення адаптаційних можливостей національної економіки методами структурної політики // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 17. – С. 45–49.
317. Романова Т.В. Пріоритети формування структурної політики в сучасних умовах інтеграційних перетворень // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва. – 2016. – № 1. – С. 133–136.
318. Романова Т.В. Проблеми комерціалізації інновацій в Україні / Т.В. Романова, А.Б. Акініна, А.О. Рида // Розвиток валютно-фінансових відносин в європейській країнах: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 8-9 листопада, 2013 р.). – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2013. – 132 с. – С. 38–40.
319. Романова Т.В. Розвиток малого підприємництва в регіонах України / Т.В. Романова, С.Б. Бейгул // Ефективна економіка. – 2011. – № 3. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

320. Романова Т.В. Світовий досвід формування інвестиційної політики / Т.В. Романова, В.Я. Чевганова, Р.В. Шинкаренко // Вісник Хмельницького національного університету. Сер. «Економічні науки». – 2011. – № 3. – С. 103 – 106.
321. Романова Т.В. Світовий досвід формування структурної політики // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». – 2014. – Випуск 2. – С. 23–25.
322. Романова Т.В. Синергетичний підхід до дослідження соціально-економічних систем / Т.В. Романова // Economics and national economy management: problems and prospects. – FL, USA, L&L Publishing, 2013. – P. 17–19.
323. Романова Т.В. Стандартизація української продукції при виведенні на європейський ринок / Т.В. Романова, О.А. Волошина, О.О. Гавриленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – № 8. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/>
324. Романова Т.В. Становлення та розвиток соціально відповідального бізнесу: вітчизняний та європейський досвід / Т.В. Романова, В.В. Васюта, О.В. Григор'єва // Глобальні та національні проблеми економіки. – № 2. – 2016. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://global-national.in.ua/>
325. Романова Т.В. Структурна перебудова економіки України в контексті забезпечення її конкурентоспроможності // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 2. – С. 30–32.
326. Романова Т.В. Структурні детермінанти економічного розвитку в умовах глобалізації // Economic activity management: problems and prospects: Collective monograph. - Aspekt Publishing, Taunton, MA, United States of America, 2016. – P. 104–125.
327. Романова Т.В. Структурні детермінанти економічного розвитку в умовах глобалізації // Economic activity management: problems and prospects: Collective monograph. - Aspekt Publishing, Taunton, MA, United States of America, 2016. – P. 94–103.

328. Романова Т.В. Сучасні проблеми самофінансування основних фондів на підприємствах України / Т.В. Романова, А.С. Кордубан // Інвестиційні та інноваційні пріоритети діяльності економічних суб'єктів: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 6-7 грудня 2013 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». У 3-х частинах. - О.: ЦЕДР, 2013. ч. 3. – 128 с. – С. 20–22.
329. Романова Т.В. Теоретичні підходи до розуміння сутності поняття «структурна політика» // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Економічні науки». – 2014. – Випуск 8 (частина 6). – С. 65–68.
330. Романова Т.В. Удосконалення організації оплати праці на основі впровадження системи грейдів / Т.В. Романова, Т.В. Чечіль // Соціально-економічний розвиток суспільства в контексті інтеграційних процесів: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 1-2 листопада 2013 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». У 2-х частинах. – О.: ЦЕДР, 2013. ч. 2. – 136 с. – С. 38–40.
331. Романова Т.В. Формування синергетичного ефекту розвитку економіки регіону // Актуальні проблеми в економіці та шляхи їх вирішення. Збірник тез наукових робіт міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 6-7 квітня 2012 р.) - Одеса: у 2-х частинах. - О.: «Центр економічних досліджень та розвитку». – 2012 – Ч.1. – С. 56–57.
332. Романова Т.В. Чинники підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємства в сучасних умовах // Матеріали IV Всеукраїнської науково - практичної Інтернет - конференції «Сучасна економічна наука: Теорія і практика», 13 - 14 листопада 2014 року. – Полтава: ПолтНТУ, 2014.
333. Романова Т.В. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах / Т.В. Романова, Є.О. Даровський // Ефективна економіка. – 2015. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
334. Романова Т.В. Шляхи удосконалення монетарної політики НБУ в умовах макроекономічної нестабільності // Сучасна економічна наука: теорія і

- практика: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 15 листопада 2016 р. - Полтава: ПолтНТУ, 2016. – С. 180–181.
335. Романова Т.В. Шляхи вдосконалення інвестиційної політики України в умовах євроінтеграції / Т.В. Романова, Ю.О. Гученко // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Сучасна економічна наука: теорія і практика», м. Полтава 17 листопада 2015 року. – ПолтНТУ. – С. 123–125.
336. Романова Т.В. Шляхи підвищення інноваційної активності промислових підприємств України / Т.В. Романова, О.О. Іванець // Ефективна економіка. – 2015. – № 1. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
337. Рыбачук М.А. Диалектика взаимодействия общенаучных и дисциплинарных парадигм (на примере естествознания и экономики) // Журнал экономической теории. – 2016. – №. 1. – С. 114–122.
338. Рябцев В.М. Структурно-динамический анализ индикаторов инвестиционного климата в Самарской области / В.М. Рябцев, Г.И. Чудилин // Вопросы статистики. – 2002. – № 3. – С. 30–38.
339. Сводная таблица индексов инфляции с 2000 по 2015 год // Финансовый портал МИНФИН. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>
340. Сищук А.А. Економічна конвергенція: європейський контекст для України / А. А. Сищук, К. Ю. Деделюк, Л. І. Мотовильська // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2008. – № 6. – С. 168–172.
341. Словарь современных экономических терминов / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский. – 4-е изд. – М.: Айрис-пресс, 2008. 480 с.
342. Смолка А. О. Соціально-економічна думка та політика в Україні XVII – початку XVIII ст. – К.: Задруга, 1996. – 224 с.
343. Соболев Б. Україна у Світовому банку та Світовий банк в Україні / Б. Соболев // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 8. – С. 8–11.
344. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны : док. и материалы : в 3 т. – К.: Наукова думка, 1985. – Т. 3. – 511 с.

345. Соколов А. В. Форсайт: взгляд в будущее // Форсайт. – 2007. – Т. 1. – №. 1. – С. 8–15.
346. Соколовська З.М., Яценко Н.В. Прикладне імітаційне моделювання як аналітична основа прийняття управлінських рішень // Бізнес Інформ. – 2013. – №. 6. – С. 69–76.
347. Сокольська Т.В.. Управління економічним розвитком у сільському господарстві України / Т.В. Сокольська // Схід. – 2012. – Вип. 6 (120). – С. 73–77.
348. Статут Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ від 23.05.2006 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/886_002.
349. Статут Організації Чорноморського економічного співробітництва від 05.06.1998 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_009
350. Степин В. С. Классика, неклассика, постнеклассика: критерии различения // Постнеклассика: философия, наука, культура. СПб.: Издательский дом Мирь. – 2009. – С. 249–295.
351. Степин В.С. Основания науки и их социокультурная размерность // Научные и вненаучные формы мышления: материалы Междунар. симпозиума. – Москва-Киль. – 1996.
352. Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання «Європа – 2020». – Режим доступу: www.old.minjust.gov.ua/file/31493
353. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. – К.: ІСЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
354. Стратегія партнерства з Україною на період 2012-2016 фінансових років // Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація. 20 січня 2012 року. – Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/>.
355. Структура экономики как объект государственного регулирования / Л.Е. Протасова: Вестник ТИСБИ. – 2000. – № 2. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.tisbi.ru/home/science/journal-of-tisbi/2000/issue2/15/>

356. Структурна перебудова національної економіки в контексті інноваційного розвитку: монографія / Ковальчук В.М. – К. : НАН України, ОІС, 2005. – 240 с.
357. Структурна політика як системоутворюючий елемент соціально-економічної політики держави / І. І. Пасінович // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 4. – С. 31–36.
358. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2015. – 304 с.
359. Структурні зміни та економічний розвиток України : монограф. / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артёмова Т.І. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 696 с.
360. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.]; за ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2012. – 104 с.
361. Структурно-функціональний аналіз та моделювання розвитку економіки: монографія / Галіцин В.К., Суслов О.П., Галіцина О.В. – К.: КНЕУ, 2013. – 377 с.
362. Сударев О.И. Истоки эволюционной парадигмы в экономической теории // Terra Economicus. – 2008. – Т. 6. – №. 3. – С. 81–87.
363. Сухарев О. С. К разработке комплексной методики анализа структурных сдвигов в национальной экономике // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. – 2013. – №. 13. – С. 56–64.
364. Таблица процентных ставок ЦБ мира. – FXSTREET // Рынок Форекс. – Режим доступу: <http://www.fxstreet.ru.com/economic-calendar/interest-rates-table/>
365. Терещенко В.Л. Державний борг України: сутність, соціально-економічні наслідки, перспективи оптимізації // Економіка і регіон. – № 4 (31). – 2011. – ПолтНТУ. – С. 59–62.
366. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2015. – 204 с.

367. Тимочко Н.О. Економічна історія України: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.
368. Товары и услуги: Проблемы управления / Авт. кол.: А.В. Орлов и др. – М.: Экономика, 1990. – 320 с.
369. Трактат, устанавлюючий Європейський Союз. Часть III, Раздел 2 «Право підприємництва» и Раздел 3 «Услуги». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www1.ukie.gov.pl/uk.nsf/B-EC-T>.
370. Третьяк В.П. Форсайт как технология предвидения // Экономические стратегии. – 2009. – № 8. – С. 52–59.
371. Тумасян, А.А. Статистическое измерение структурных изменений в промышленности Республики Беларусь / А.А. Тумасян, Л.И. Василевская // Вестник Белорусского государственного экономического университета. – 2003. – №2(37). – С. 59–64.
372. Уварова І.С. Структурні зрушення трудової міграції в країнах північної Європи // Ефективна економіка. – 2014. – № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
373. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011
374. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
375. Угода про субсидії і компенсаційні заходи від 15.04.1994. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_015.
376. Україна на шляху європейської інтеграції. Науково-практичний збірник матеріалів // Керівник проекту Герд Шиманські-Гайер та Валерій Бессараб. TRANSFORM. – Київ, 2000. – 219 с.
377. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000 – 2004 рр.: Послання Президента України до Верховної Ради

- України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276a/2000>.
378. Українська призма: співпраця України з міжнародними організаціями / Friedrich Ebert Stiftung. – 2014 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fes.kiev.ua/>.
379. Українсько-англійський і англо-український словник, укладач. В. Ніньовський - М.П. «Пам'ятки України». – Київ, 1993. – 679 с.
380. Управління структурними зрушеннями та інноваційно-інвестиційними процесами в економіці України : [навч. посіб.] / В. О. Гусєв, О. М. Соколова; за заг ред. В.Г. Бодрова. – К. : Вид-во НАДУ, 2011. – 284 с.
381. Уровень инфляции состоянием на 2015 год. – Статбюро. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statbureau.org/ru>.
382. Учетная ставка НБУ за период с 2001 по 2016 год // Фінансовый портал Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/rate/>
383. Ушачев И. Социально ориентированная экономика - веление времени / И. Ушачев // Экономика сельского хозяйства России. – 2004. – № 5. – С. 3–5.
384. Ушкалова Д.И., Головнин М.Ю. Теоретические подходы к исследованию международной экономической интеграции. – М.: Институт экономики РАН, 2011. – 44 с.
385. Федірко О. Формування нової локально-інноваційної парадигми регіональних досліджень // Регіональна економіка. – 2015. – № 3. – С. 24–33.
386. Федорченко А.В. «Экономика Израиля». – Москва. – 2004 р. – 160 с.
387. Федосеев В.В. Экономико-математические методы и прикладные модели: учеб. пособие для вузов / В. В. Федосеев, А. Н. Гармаш, Д.М. Дайитбегов и др.; под ред. В. В. Федосеева. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 391 с.
388. Федулова Л.І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 3. – С. 106–120.
389. Философия науки: Словарь основных терминов./ Гл.ред.: Лебедев С.А.. – М.: Академический Проект, 2004. – 320 с.

390. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л.Ф. Ильичёв, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалёв, В.Г. Панов. – М.: Советская энциклопедия. 1983. – 840 с.
391. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова). - К. : Абрис, 2002. – 742 с.
392. Фінансово-економічні пріоритети формування інноваційної моделі розвитку регіонів : кол. моногр. / кол. авт.; наук. ред. д.е.н. Онищенко В.О. – Полтава: ПолтНТУ, 2010. – 330 с.
393. Форрестер Д. Основы кибернетики предприятия: Индустриальная динамика. – Прогресс, 1971. – 340 с.
394. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – СПб.: А-сad, 1994. – 408 с.
395. Фукс Є. Теоретичні засади дослідження державної структурної політики в умовах трансформаційного суспільства / Є.А. Фукс // Формування ринкової економіки. – 2011. – № 25. – С. 3–13.
396. Фурастье Ж. Великая надежда XX века / Ж. Фурастье. – М. : Наука, 2001. – 183 с.
397. Хвесик М. А., Сундук А. Н. Управление развитием национальной экономики в контексте действия глобальных процессов // Экономика Украины. – 2013. – №. 3. – С. 4–16.
398. Ходжаян А.О. Позиціонування України в глобальній економіці / А.О. Ходжаян // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2009. – № 2. – С. 66–72.
399. Хьольцлер Х. та ін. Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / Harmonisation of public procurement system of Ukraine with EU standards. – 2015. – Т. 4. – 211 с.
400. Цирель С. Влияние государственного вмешательства в экономику и социального неравенства на экономический рост // Вопросы экономики. – 2007. – № 5. – С. 100–116.

401. Чайка Ю. М. Державне регулювання структурних трансформацій економіки України // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2013. – №. 1. – С. 60–63.
402. Чайка Ю.М. Методичні підходи до оцінки оптимальності технологічної структури національної економіки //Вісник Дніпропетровського університету. – Серія: Економіка. – 2009. – Вип. 3. – №. 2. – С. 100–104.
403. Чентуков Ю.І. Досвід промислової стратегії країн Європейського Союзу // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 225. – С. 83–87.
404. Черкасова Т.П. Категориальная определенность понятий «экономическое развитие» и «экономический рост» // Наука и образование хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. – № 6.
405. Черніков Д., Хорольський Р., Синьоокій О. Регіональна політика та Угода про асоціацію між Україною та ЄС // ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив». – Київ, 2015. – 31 с.
406. Черняк О.І., Ставицький А.В. Динамічна економетрика. – К.: КВІЦ, 2000. – 121 с.
407. Чичкало-Кондрацька І. Б. Зарубіжний досвід використання фінансових механізмів стимулювання інноваційного розвитку // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – №. 1. – С. 420–432.
408. Чужиков В.І. Економіка зарубіжних країн. – Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 308 с.
409. Чужиков В.І. Зміна глобальних парадигм: наслідки для машинобудівної галузі / В. І. Чужиков, А. О. Гончарова // Економічний простір. – 2013. – № 71. – С. 34–46.
410. Чужиков В.О. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.
411. Чухно А. Производственно–технологическая структура экономики: сущность и пути перестройки / А. Чухно // Экономика Украины. – 1995. – № 7. – С. 4–15.

412. Шаблиста Л.М. Державне регулювання структурних зрушень в економіці України: Автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.02.03 / Л. М. Шаблиста; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. – К., 2003. – 32 с.
413. Шаблиста Л.М. Державне регулювання структурних зрушень в економіці України: Дис. д-ра екон. наук: 08.02.03 / НАН України; Ін-т економічного прогнозування. – К., 2003. – 463 с.
414. Шаблиста Л.М. Концентрація власного капіталу підприємств як необхідна передумова розвитку реального сектора економіки / Л.М. Шаблиста // Бізнес Інформ. – 2014. – № 11. – С. 246–252.
415. Шимановська-Діанич Л.М. Управління розвитком персоналу організації: теорія і практика: монографія / Л.М. Шимановська-Діанич; ВНЗ Укоопспілки «Полтав. ун-т економіки і торгівлі». – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 462 с.
416. Шинкарук Л. Макроекономічні передумови та перебіг економічної кризи в Україні / Л. Шинкарук // Економічна теорія. – 2010. – № 2. – С. 61–69.
417. Шинкарук Л. В., Барановська І. В., Герасімова О. А. Прогнозні оцінки розвитку національної економіки в умовах створення ЗВТ з ЄС // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 3. – С. 38–58.
418. Шинкарук Л.В. Взаємозв'язок структурних трансформацій та економічного зростання України // International scientific journal. (Международный научный журнал). – 2015. – № 9. – С. 180–185.
419. Шифф М., Уинтерс Л.А. Региональная интеграция и развитие. М.: Весь Мир, 2005. – 475 с.
420. Шніцер М. Порівняння економічних систем / М. Шніцер / Пер. з англ. – К. : Основи, 1997. – 519 с.
421. Шубравська О.В. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження / О.В. Шубравська // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 36–42.
422. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М., «Прогресс», 1982. – 455 с. – С. 52.

423. Щедрова Г.П. Концептуалізація наукових підходів до аналізу політичного євроінтеграційного процесу / Г.П. Щедрова, Ю.С. Тиркус // Політологічні записки. – 2014. – № 2. – С. 5–21.
424. Эйсен Н. Формирование стратегии развития народного хозяйства в условиях глобализации // Экономист. – 2004. – № 2. – С. 42–49.
425. Экономика Италии. Основные черты экономики Италии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.webeconomy.ru/>.
426. Экономика. Толковый словарь / Дж. Блэк. Общая редакция: д.э.н. Осадчая И.М. – М.: «ИНФРА-М», Издательство «Весь Мир», 2000. – 479 с.
427. Экономический обзор Германии: рынок, производительность, инновации. – Выпуск 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gtai.de/GTAI/Content/RU/>.
428. Экономическое развитие современной России / Под ред. Н.В. Яремчука. – М.: Премьер Принт, 2005. – 328 с.
429. Юдина М.А. Структурные сдвиги и их влияние на экономический рост национальной экономики // Диссертация. – Красноярск. – 2015. – ФГАО ВПО «Сибирский федеральный университет». – 213 с.
430. Юрків Н.Я. Загрози економічної безпеки реального сектора економіки // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2014. – № 1. – С. 202–215.
431. Юрчишин В. Економіки Польщі, Росії та України – трикутник неможливості? // Огляд економіки Польщі: Квітень, 2011, Центр Разумкова. – С. 1–7.
432. Яковенко Л.І. Промислова політика в трансформаційній економіці [монографія] / Л.І. Яковенко. – Полтава: Скайтек, 2001. – 314 с.
433. Яковец Ю. В. Формирование постиндустриальной парадигмы: Истоки и перспективы // Вопросы философии. – 1997. – № 1. – С. 14–20.
434. Яковец Ю.В. Предвидение будущего: парадигма цикличности / Ю.В. Яковец. – М.: Б.И., 1992 – 109 с.

435. Якубовський М.М. Структурна перебудова економіки: інвестиційний аспект / М.М. Якубовський // Моніторинг інвестиційної діяльності в Україні. – 1999. – № 4. – С. 10–20.
436. Яременко Ю.В. Приоритеты структурной политики и опыт реформ / Ю.В.Яременко. – Москва: Наука, 1999. – 414 с.
437. Ястремський О. І. Порівняльний аналіз структури національних економік: Україна (2005, 2011 рр.) – Польща (2005 р.) / О. І. Ястремський // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 1. – С. 112–119.
438. Balassa B. The Theory of Economic Integration. Homewood, IL: Richard D. Irwin, 1961. – 304 p.
439. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting / D. Bell. – N. Y., 1973. – 234 p.
440. Bell D. The Social Framework of Information Society // Dertouzos M., Moses M. (ed.) The Computer Age: A Twenty-Year View. – Cambridge, 1979. – P. 500–549.
441. Bell D. The Year 2000 – The Trajectory of an Idea / D. Bell // Toward the Year 2000. Work in Progress. – Ed. by D. Bell. – Boston, 1968. – P. 22–35.
442. Borbás L. et al. A critical analysis of the «Small Business Act» for Europe // MEB International Conference Budapest. – 2009. – P. 373–380.
443. Brezigar A., Coricelli F., Masten I. Non-linear effect of financial development: does financial integration matter // Journal of International Money and Finance. – 2008. – Vol. 27. – P. 295–313.
444. Clark C. The Conditions of Economic Progress. – London : Macmillan, 1940. – 504 p.
445. Coomaraswamy A. (ed.) Essays in Post-Industrialism: A Symposium of Prophecy Concerning the Future of Society. – L., 1914. – 283 p.
446. Deutsch K. Political Community at the International Level: Problems of Definition and Measurement. Princeton, New Jersey: Princeton University, 1953. – 71 p.
447. Dosi G. Technological Paradigms and Technological Trajectories: a Suggested interpretation of the Determinants of Technical Change // Research Policy. - 1982. – № 11. – P. 147–162.

448. Economic Development of Latvia / Ministry of Economy, Republic of Latvia. – Available: <https://www.em.gov.lv/en/>
449. Etzkovitz H. Science Policy in the Clinton Administration: the transition from military to civilian norms. *Science and Technology Policy*, 1993. – P. 18–25.
450. European Bank for Reconstruction and Development. – Available: www.ebrd.org
451. Fisher Allan G. B. Production, primary, secondary and tertiary. – *Economic Record* 15.1. – 1939. – P. 24–38.
452. Fortino G. Simulation-driven development of multi-agent systems / G. Fortino, A. Garro, W. Russoetal. – Available: <http://citeseerx.ist.psu.edu/>
453. Global wage report 2010-2011: Wage policies in time of crisis. International Labor Organization, December 2010. – Available: <http://www.ilo.org/global>
454. Haas E., Schmitter P. Economics and Differential Patterns of Political Integration: Projections about Unity in Latin America // International Organization. 1964. – Vol. 18. – №. 4. – 710 p.
455. Haas, Ernst B. The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950-1957 / Ernst B. Haas. - London : Steven & Sons, 1958. – 552 p.
456. Hansen A. H. Economic stabilization in an unbalanced world. – 1932. – 384 p.
457. Hoekman B. Regionalism and Development: the European Neighborhood Policy and Integration A La Carte / B. Hoekman // *The Journal of International Trade and Diplomacy*. – 2007. – Vol. 1, № 1. – P. 1–55.
458. ISTAT. Rapporto sull Italia. – Roma, 1996. – 77 p.
459. K. Arrow. Reflections on the essays. In: *Arrow and the Foundations of the Theory of Economic Policy* / Ed.: G.R. Feiwel. – L.: Macmillan, 1987, pp. 727–734.
460. Kornai J. The system Paradigm // *William Davidson Institute Working Papers Series* 278. – William Davidson Institute at the University of Michigan, 1998. – 26 p.
461. Kumbhakar, S., Wang, D. (2007). Economic reforms, efficiency and productivity in Chinese anking. *Journal of Regulatory Economics*, 32(2). – P. 105 –129.
462. Kuznets S. Measurement: Measurement of Economic Growth / S. Kuznets // *The Journal of Economic History*. – 1947. – Vol. 7, Supplement: Economic Growth: A Symposium. – P. 10–34.

463. Kuznets S. Quantitative aspects of the economic growth of nations: II, Industrial distribution of national product and labor force / S. Kuznets // *Economic Development and Cultural Change*, Supplement to vol. 5, no. 4, July, 1957, p. 1–110.
464. Mały rocznik statystyczny. – Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego. – Warszawa, 2011. – Available: <http://stat.gov.pl/>
465. Marchal A. *L'Integration territoriale*. – Paris: Presses universitaires de France (Vendime, Impr. des P.U.F.) 1965. – P. 34.
466. Mitrany D. *A Working Peace System*. Chicago: Quadrangle Books, 1966. – 221 p.
467. Myrdal G. *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*. N.Y., 1968. – 2284 p.
468. Pack H., Saggi K. Is there a case for industrial policy? A critical survey // *The World Bank Research Observer*. – 2006. – T. 21. – №. 2. – C. 267–297.
469. Penty A. J. *Old worlds for new: A study of the post-industrial state*. – Allen and Unwin, 1918. – pp. 9–10.
470. Penty A. *Post-Industrialism* / A. Penty. – L., 1922. – 88 p.
471. Perroux F. *L'Europe sans rivages: ouvrage et articles*. – Presses universitaires de France, 1954. – T. 1. – 859 p.
472. Piaseck B., Rogut A., Stawasz E., Jonson S., Smallbone D. *Warunki prowadzenia działalności gospodarczej przez MSP w Polsce I krajach Unii Europejskiej*. – Warszawa, 1998.
473. Porat M., Rubin M. *The Information Economy: Development and Measurement*. – Wash., 1978. – P. 89.
474. Riesman D. *Leisure and Work in Post-Industrial Society* / D. Riesman // *Mass Leisure* / eds. E. Larrabee, R. Meyersohn. – Glencoe. – 1958. – P. 363–385.
475. *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*. – Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego. – Warszawa, 2009. – Available: <http://stat.gov.pl/>
476. Roepke W. *International Order and Economic Integration*. Dordrecht–Holland: D. Reidel Publishing Company, 1959. – P. 223.

477. Romanova T. Features of the structural policy formation in Ukraine in the European integration context / Volodymyr Onyshchenko, Tetiana Romanova // *Економіка і регіон*. – 2016. – № 2. – P. 5–12.
478. Romanova T. Functional directions and strategic priorities of the structural policy of Ukraine / Volodymyr Onyshchenko, Tetiana Romanova // *Економіка і регіон*. – 2016. – № 4. – С. 5–10.
479. Romanova T. The essence of structural shifts and their manifestations in economy / V.O. Onyshchenko, T.V. Romanova // *Actual Problems of Economics*. – 2017. – № 1(187). – С. 89–101.
480. Romanova T. The structural policy and its role in the economic development of Ukraine in context of European integration // *International Scientific and Practical Conference «Baltic-Black Sea Region: History. Economy. Culture. Society»*. Volume 5: Riga, Latvia, July 4-5, 2016. Conference Proceedings. - Riga: SIA «Baltic Erlander Institute», 2016. – P. 63–65.
481. Romanova T. The study of realities and prospects of interaction of Ukraine with European financial organizations in the conditions of integration processes / Volodymyr Onischenko, Tatyana Romanova // *Eureka: social and humanities*, Estonia. 2016. – № 4. – P. 9–15.
482. Romanova T. The synergetic method of research of economic processes / T. Romanova, L. Davidenko // *International Scientific-Practical Conference Economic Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world: Conference Proceedings, Part I*, June 30, 2016. Lisbon: Baltija Publishing. – P. 19 – 20.
483. Romanova T. Using the synergistic principles for economic development management // *Economics & Management: Proceedings of the 3th International Conference of Young Scientists EM-2013*. – Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 2013. – Electronic edition on CD-ROM.
484. Romer P.M., Nelson R.R. Science, economic growth, and public policy // *Challenge*. – 1996. – T. 39. – № 1. – С. 9–21.
485. Soloy R.M. Contribution to theory of economic growth / *Quarterly Journal of Economics*, 1956. – V. 70 – P. 65–94.

486. Streeten P. Economic Integration, Aspects and Problems. – Leyden : A.W.Sythoff, 1964. – 237 p.
487. The Global Competitiveness Report 2010-2011 [Electronic resource] / World Economic Forum. – Available from: http://www3.weforum.org/docs/ WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010.pdf
488. Thorstein Veblen The Theory of the Leisure Class // Social Stratification. Class, Race, and Gender in Sociological Perspective, third edit., – Ed.by David B. Grusky, – Westview Press. – P. 862 – 870.
489. Viner J. The Custom Unions Issue. N.Y.–L, 1950. –P. 139.
490. Voynarenko M. Structural changes in the economy of Ukraine in the context of the knowledge economy / M. Voynarenko, O. Kostyuk // Study of problems in modern science: new technologies in engineering, advanced management of social institutions : monograph / edited by Shalapko Yuriy, Wyskowska Zofia, Musial Janusz, Paraska Olga. – Bydgoszcz-Poland, 2015. – 753 p. (P. 570–581).

Ретроспективний аналіз поняття структури економіки
на основі вихідних категорій

«Структура»	
Джерело	Характеристика
Філософський енциклопедичний словник	«Структура – це (від лат. structure будова, розташування, порядок) сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, та збереження основних властивостей при різних зовнішніх та внутрішніх змінах» [390, с. 657]
Великий економічний словник	Розподіл економіки, економічного об'єкту або економічної категорії на складові частини за визначеними ознаками, встановлення взаємозв'язку між цими частинами; склад, будова економічного об'єкту [34, с. 727].
«Структурність»	
Джерело	Характеристика
Філософія науки: Словник основних термінів	Структурність – це наявність або конструювання в предметі, який досліджується, певних підсистем, між якими фіксується або вводиться вертикальна ієрархія за ступенем підпорядкованості або субординації підсистем [389, с. 251] Більшість інших джерел розглядають структурність тільки у прив'язці до конкретного об'єкта
«Економіка»	
Джерело	Характеристика
Древньогрецькі мислителі	Термін «економіка» походить від давньогрецької «oikonomia» (буквальне значення – домоводство, чи ведення домашнього господарства) та згадується в працях давньогрецького письменника й історика Ксенофонта у IV ст. до н.е. Економіка (управління господарством), як термін, має багатоваріантне значення, сутність і зміст якого поповнювалися з розвитком людського суспільства. Вперше термін «економіка» був уведений Ксенофонтом (до 430 – 355 до н. е.), а потім досліджувався давньогрецьким мислителем Аристотелем (384–322 рр. до н.е.). Економіка (за Аристотелем) має на меті набуття споживчих вартостей, необхідних для життя і домашнього господарства, й обумовлена природними причинами.
Філософський енциклопедичний словник	Економіка - це: 1) господарство, сукупність засобів, об'єктів, процесів, що використовуються людьми для задоволення своїх потреб шляхом створення необхідних благ, умов і засобів існування за допомогою праці 2) наука про господарство та способи його ведення, про відносини між людьми в процесі виробництва і споживання, обміну товарами та послугами [391, с.190].
Великий економічний словник	1) сукупність виробничих відносин, що визначаються характером власності на засоби виробництва. Е. в умовах різних суспільно-економічних формацій визначається перш за все властивою їй системою виробничих відносин між людьми, що здійснюються у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ та послуг; 2) господарство району, країни або всього світу. Е. кожної країни розвивається в системі суспільного поділу праці. Тому Е. країни складається з Е. окремих галузей (промисловості, будівництва, сільського господарства і т.д.). В Е. кожної країни виділяються також основні виробничі ланки — підприємства, фірми, організації тощо [104, с.81-82]
«Структура економіки»	
Джерело	Характеристика
Словник сучасних економічних термінів	Сукупність складових частин економіки які виділяються за визначеними ознаками та мають систему взаємозв'язків [341, с.364]
Авторські підходи	Протасова Л.Є. зазначає, що структура економіки – поняття багатоаспектне, тому розглядати й аналізувати його можна з різних точок зору, що показують співвідношення різних елементів господарської системи. Для макроекономічного прогнозування найбільше значення мають відтворювальна, галузева, соціальна, технологічна, регіональна (територіальна або просторова) структури [355].

«Структура національної економіки»	
Джерело	Характеристика
Науковці економісти	Дослідження зосереджено на національному рівні економіки, тому необхідно враховувати особливості структури національної економіки. Гусев В.О. зазначає, що структура національної економіки – це сукупність галузей, сфер господарської діяльності, взаємопов'язаних суспільним поділом праці, що охоплює виробництво благ, обмін ними, розподіл і споживання їх, а також різноманітні організаційні форми та інституції, в яких відбуваються господарські процеси, економічна діяльність людей за певним способом організації господарського життя суспільства з метою вирішення його ключових проблем [380, с. 35–36]. На думку Кошелева А.Н., структура національної економіки – це сукупність історично сформованих стійких, здатних до відтворення функціональних взаємозв'язків між різними одиницями національної економіки [171, с. 2–3].

Примітка. Складено автором

Наукові підходи до розуміння категорії «політика» та поняття «економічна політика»

Політика	
Підходи	Характеристика
Соціологічні визначення	Соціологічні визначення політики розуміють її як слідство функціонування соціуму, що проявляється у формуванні соціальних явищ у вигляді створення та функціонування економіки як системи (марксизм та інші наукові течії), прояві соціальної диференціації та виникненні соціальних антагонізмів (марксизм), а також мирних взаємовідносин між зацікавленими соціальними групами (А. Бентлі, Д. Трумен). Також до соціологічного підходу належать правові концепції походження політики, які вважають, що політика походить від права та від природних прав людини, які є основою діяльності держави (І. Кант, Б. Спиноза, Т. Гоббс, Дж. Локк).
Субстанціональні визначення	Субстанціональні визначення характеризують політику за її субстанціональною сутністю, яка проявляє себе в набутті, використанні та утриманні влади (М. Вебер, Н. Макіавеллі). Науковосконструйовані визначення трактують політику як процес діяльності, який визначає функціонування держави. Така діяльність характеризується пошуком та впровадженням необхідних для функціонування суспільства рішень і стратегій (Т. Парсонс). До даної групи можна віднести і системний підхід, який надає політиці характеру окремого явища, яке має багатомірну структуру, і являє собою складний механізм формування та використання влади, котрий має на меті адаптацію суспільства до змін зовнішнього та внутрішнього середовища.
Науково-сконструйовані визначення	Політика - це діяльність, що має своєю метою регулювання взаємин між людьми для забезпечення певного стану деякої суспільної одиниці (суспільного утворення) [391, с.494]. Словник філософії науки під політикою розуміє – систему заходів по ефективному управлінню будь-якою соціальною системою (суспільством, державою), існують (наукова політика, соціальна політика, економічна політика, фінансова політика та ін.) [389, с.211]. Вищенаведені визначення відносяться до науковосконструйованого підходу в розумінні поняття політики, основним критерієм якого виступає реалізація певної стратегії шляхом управління її об'єктом. Великий енциклопедичний словник наводить таке визначення: «Політика (грец. politika – державні або суспільні справи; polis – держава) – це сфера діяльності, пов'язана з відносинами між соціальними групами, суттю якої є визначення форм, завдань, змісту діяльності держави [390, с.507]. Наведене визначення є прикладом соціологічного підходу до розуміння політики, для якого характерним є перенесення важеля управління державою в бік зародження сутності такого управління. Політика також може розглядатись з точки зору субстанціонального підходу, як сфера людської діяльності, що пов'язана з відносинами між людьми з приводу встановлення, функціонування та зміни влади в суспільстві але даний підхід характеризує лише основу поняття та не розкриває його прикладний аспект.
Економічна політика	
Джерела	Характеристика
Словники	Сучасний економічний словник під економічною політикою розуміє генеральну лінію дій, систему заходів в області управління економікою, надання певної спрямованості економічним процесам відповідно до цілей, завдань та інтересів країни, що проводиться державою та урядом. Включає структурну, інвестиційну, фінансово-кредитну, соціальну, зовнішньоекономічну, науково-технічну, податкову, бюджетну політику [341, с.437]. Є дещо інше розуміння цієї категорії, де політика розглядається як комплекс економічних цілей і заходів, які забезпечують вирішення довгострокових (стратегічних) та короткострокових (тактичних) завдань розвитку економічної системи. Економічна політика базується на методологічних та теоретичних засадах економічної теорії і насамперед політичної економії, на основі пізнання об'єктивних законів та закономірностей, потреб, інтересів і цілей індивіда, трудового колективу г суспільства. Основними елементами економічної політики є :науково-технічна, структурна, соціальна, нвестиційна, екологічна, аграрна, регіональна політика та ін [104, с.437].
Господарський кодекс	П. 1 ст. 10 регламентує напрями економічної політики, до яких відносить: структурно-галузеву політику (складовими цієї політики є промислова, аграрна, будівельна та інші сфери економічної політики, щодо яких держава здійснює відносно самостійний комплекс заходів стимулюючого впливу), інвестиційну політику, амортизаційну політику, політику

Джерела	Характеристика
	інституційних перетворень, цінову політику, антимонопольно-конкуренційну політику, бюджетну політику, податкову політику, грошово-кредитну політику, валютну політику, зовнішньоекономічну політику [73]. Отже, структурна політика являє собою один із напрямів економічної політики, що висвітлено у загальновизначених підходах до розуміння економічної політики, а також її напрямів.
Економічна теорія	<p>Однією з особливостей економічної політики є її диференціація за напрямками економічного аналізу. До таких напрямів слід віднести нормативну економічну теорію, а також позитивну економічну теорію. Нормативна економічна теорія являє собою аспекти економічної теорії, пов'язані з тим, як слід керувати економікою. Основна увага приділяється ефективності (efficiency) і справедливості (equity). З точки зору ефективності вирішується питання, чи можна досягти мети при використанні меншого обсягу матеріальних ресурсів. Якби це можна було зробити, то могло б залишитися більше ресурсів, необхідних для досягнення інших бажаних цілей. З точки зору справедливості досліджується питання, чи є структура витрат і вигод бажаною при таких заданих цілях, як рівність і справедлива винагорода за зусилля. Усі ці цілі не завжди сумісні, і нормативній економічній теорії доводиться розглядати проблему вибору між ними; будь-яку міру вона повинна оцінювати з точки зору справедливості й ефективності [426, с. 495]. Позитивна економічна теорія – це розділ економічного аналізу, який розглядає реальні економічні процеси, явища, що відбуваються в дійсності, тому вимагає великої кількості інституційної та статистичної інформації. Позитивна економічна теорія відрізняється від нормативної економічної теорії (normative economics) тим, що розглядає тенденції розвитку економіки. Позитивна економічна теорія також аналізує реальні економічні процеси, враховуючи певні інституційні умови, як, наприклад, існування монополістичної компанії або ж стимулюючі чинники, як, наприклад, максимізація прибутку. При аналізі тих явищ, які можуть відбутися, виходячи з певних передумов, позитивна економічна теорія використовує моделі, що симулюють і спрощують уявлення про реальну діяльність.</p> <p>Економічна політика повинна базуватися як на позитивній, так і на нормативній економічній теорії. Нормативна економіка допомагає визначити цілі політики, а знання позитивної економіки необхідно для тих, хто цю політику здійснює на практиці, оскільки будь-яка економічна політика, приречена на провал, якщо вона не в змозі досягти відчутних результатів [426, с. 497]. Отже, ці два напрями нерозривно пов'язані між собою та зумовлюють специфіку економічних досліджень в області економічної політики, що зумовлює особливості досліджень у сфері структурної політики.</p>
Аналіз історичного шляху формування поняття	<p>Проаналізуємо історичний аспект формування економічної політики. Загальновизначеним фактом в економічній науці є твердження, що засновником теорії державної економічної політики являється Дж. М. Кейнс, а його дослідження, втілені, зокрема, в «Загальній теорії зайнятості, відсотка та грошей» [148], зумовили формування курсу економічної політики в США у 30-ті роки ХХ століття. Ця форма економічної політики отримала назву «нового курсу» та проводилась адміністрацією Франкліна Делано Рузвельта, починаючи з 1933 року, з метою подолання великої економічної кризи, яка відбувалась у США з 1929 р. до 1933 р. Цей курс характеризувався впровадженням ідей регулювання з боку держави її економічного та соціального простору. Послідовниками такої концепції виступили Е. Хансен, Л. Клейн, Д. Тобін, Н. Калдор. Ідеї обґрунтування та запровадження економічної політики в подальшому розвивав у 40-х роках ХХ століття в рамках концепції «економічного порядку» в неолібералістичному напрямі Вальтер Ойкен, засновник Фрайбургської школи. Його ідеї та дослідження знайшли своє втілення в двох основних наукових працях: «Основи національної економіки» та «Основні принципи економічної політики». Ідеї В. Ойкена були впроваджені в економічній політиці Західної Німеччини під керівництвом влади Аденауера – Ерхарда, починаючи з 1948 року.</p> <p>Теорія економічних порядків дозволила виділити співвідношення у регуляції та саморегуляції економічного простору держави. Багатоваріантність економічних систем породжується обмеженою кількістю «чистих форм». Розгалуження економічних систем відбувається діленням їх на два типи, а саме центрально-кероване господарство та вільне ринкове господарство, що зумовлено їх розмежуванням за методами узгодження господарських рішень та планів. Кожна з економічних систем має свої особливості та відмінності, а також свої форми економічних порядків, які, з одного боку, не можуть бути створені керованим способом, а з іншого – при своєму формуванні підлягають впливу з боку економічної політики держави, що зумовлює їх адаптацію до обраного шляху економічного розвитку держави.</p> <p>Найбільш раціональним, на думку В. Ойкена, є конкурентний порядок, який формується під дією внутрішніх чинників економічного середовища, а не створюється штучно.</p>

Джерела	Характеристика
	<p>Основна функція державної політики полягає у створенні умов для розвитку раціональних порядків та стимулюванні такої позитивної динаміки. У подальшому дослідження в сфері економічної політики проводилися нідерландським економістом Я. Тімбергеном та були опубліковані в його наукових працях «Математичні моделі економічного зростання» (1967, спільно з Х. Босом) та «Перегляд міжнародного порядку» (1980), а також «Економічна політика: принципи та мета». Його економічна теорія за характером належала до нормативного напрямку, та окреслювала шляхи вироблення оптимальної економічної політики уряду держави. Узагальнюючи дослідження Яна Тімбергена стосовно економічної політики держави, її формування можна звести до таких напрямів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) обрання кінцевих цілей економічної політики у термінах максимізації суспільного добробуту; 2) визначення цільових показників, яких необхідно досягнути; 3) оцінка спектра політичних інструментів, які можуть бути використані урядом держави; 4) визначення моделі економіки, при якій цільові показники та інструменти їх досягнення знаходяться в оптимальній взаємозалежності, що надає змогу використання відповідного масштабу політичних заходів, котрі застосовуються. <p>При цьому метою економічної політики має бути максимізація суспільного добробуту, яка реалізується завдяки формуванню завдань у вигляді цільових показників, що охоплюють повну зайнятість та нульовий рівень інфляції.</p> <p>У 60-70-ті роки ХХ століття з'являються наукові праці Р.А. Манделла «Міжнародна грошова система: конфлікт і реформа» (1965 р.) та «Грошова теорія: відсоток, інфляція і зростання у світовій економіці» (1971 р.), в яких він визначає децентралізовані аспекти впровадження економічної політики. Р.А. Манделл запропонував прив'язку інструментів до відповідних цільових показників, а також регулювання дії інструменту при відхиленні цільових показників від оптимальних значень. Телеологічний сенс дії інструментів впливу він виводив зі споріднення самої мети та інструментів, які впливають на неї, завдяки чому найбільш ефективними й оптимальними є ті інструменти, які здійснюють найбільший вплив порівняно з іншими.</p> <p>На формування економічної політики значний вплив здійснив монетаристський підхід щодо регулювання економіки, запропонований М. Фрідменом. Ця теорія відводила провідну роль у регулюванні економіки не фінансовій політиці, а грошово-кредитній. Згідно з концепцією, завдяки зміні обсягів грошової маси здійснюється регулювання економічної активності. Монетаристська теорія відкидає ідею прямого державного втручання в економіку та відстоює принципи вільної конкуренції, що обмежує можливості економічного розвитку держави, оскільки саморегуляція ринку не може існувати у чистому вигляді, а тільки при створенні заданих умов задля ефективного його розвитку.</p>

Примітка. Складено автором

Додаток В
Таблиця В.1

Загальні та альтернативні види зрізів структури економіки

Види зрізів структури економіки	Характеристика
Відтворювальна	Відтворювальна структура відображає використання ВВП (ВНП) на відтворення основного капіталу та його нагромадження і споживання. Також цей вид структури характеризує співвідношення між виробничим та особистим споживанням. Галузева структура відображає сукупність галузей, які формуються за принципом об'єднання функцій та видів діяльності підприємствами й організаціями. Подальша структуризація відбувається на рівні підгалузі за тим же принципом, тобто її складають підприємства, які в результаті своєї діяльності виробляють однотипну продукцію чи надають ідентичні послуги. Даний вид структуризації економіки відображає наявні групи міжгалузевих комплексів. Особливість співвідношення цих елементів галузевої структури відображає рівень розвитку економічної системи.
Галузева	<p>Важливою ознакою рівня функціонування економіки є співвідношення між галузями матеріального виробництва та інфраструктурою. Оскільки рівень розвитку інфраструктури свідчить про якість забезпечення процесу відтворення, то це надає змогу оцінити показник інтенсивності функціонування галузевих структур. У свою чергу галузі можна поділити на сфери матеріального та нематеріального виробництва. Сфера матеріального виробництва характеризується сукупністю галузей, складові яких створюють, відновлюють, видобувають матеріальні блага (продукцію, енергію, природні ресурси), а також продовжують виробництво у сфері реалізації шляхом переміщення, зберігання, сортування та пакування продукції [205, с. 167]. Невиробнича сфера включає в себе весь перелік галузей, складові яких здійснюють усі інші види економічної діяльності. Співвідношення рівня розвитку таких галузевих сфер та загальних обсягів ВВП характеризують ступінь розвитку й ефективність функціонування економіки держави. У галузевій структурі також наявна диференціація галузей за секторальною ознакою, тобто приналежністю їх певному сектору економіки. Це відбувається на основі ідентифікації однакових економічних характеристик, які притаманні певному переліку галузей. Загальноприйнята класифікація секторів економіки регламентується Наказом Державного комітету статистики України «Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України». Згідно з даним нормативним документом до інституційних секторів економіки відносять :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) нефінансові корпорації; 2) фінансові корпорації; 3) сектор загального державного управління; 4) домашні господарства; 5) некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства [223]. <p>При цьому до нефінансових корпорацій відносять:</p> <ul style="list-style-type: none"> – групу галузей, які здійснюють видобування ресурсів; – групу галузей, які здійснюють переробку ресурсів та виготовлення готової продукції; – групу галузей, які відносять до сфери послуг, науково-технічне, інформаційне, комунікаційне, а також фінансове забезпечення виробництва. <p>Рівень співвідношення груп галузей у внутрішньому просторі сектора економіки відображає особливості функціонування цього сектора. Наприклад, інтенсивність розвитку третіх груп галузей свідчить про набуття постіндустріального рівня економічною системою держави.</p>
Функціональна	Функціональна структура економіки відображає співвідношення ринків на рівні пропорції їх розвитку та інтенсивності функціонування. Ринки класифікуються за економічним призначенням об'єктів, їх розділяють на: ринок предметів споживання та послуг, ринок засобів виробництва, ринок нерухомості, фінансовий ринок (ринок капіталу, фондовий ринок), ринок науково-технічних розробок, валютний ринок, ринок праці. Отже, рівень розвитку та інтенсивності функціонування ринків може бути виражений у показниках, котрі відображають кількісні характеристики його елементів, до яких відносять: попит та пропозицію, ціну й конкуренцію. Взаємозалежність кількісних показників елементів ринку, а також співвідношення рівня розвитку ринків по відношенню один до одного, характеризують сукупну функціональну структуру економіки.

Види зрізів структури економіки	Характеристика
Територіальна	Територіальна структура економіки відображає розміщення продуктивних сил, тобто розміщення виробництва та інфраструктури за територіальною ознакою. Для такої диференціації може бути використаний адміністративно-територіальний поділ, який структурує економіку за нормативно прийнятою районізацією національної території. Також може бути використано виділення взаємозв'язків між складовими частинами в загальній системі розташування елементів економічної системи, що утворює при структуруванні економічні райони, виробничі комплекси, а також спеціальні економічні зони. Іноді виділяють регіональний зріз структурних характеристик економічної системи але, на нашу думку, це входить до складу територіального зрізу структури економіки.
Соціальна	Соціальна структура економіки відображає диференціацію економічної системи за організаційно-правовими формами підприємництва, режимами власності, а також рівнем концентрації та централізації виробництва [205, с. 170]. Рівень виділення елементів економічної системи в розрізі режиму власності надає можливість аналізу співвідношення між приватними та державними секторами економіки.
Зовнішньоекономічна	Зовнішньоекономічна структура економіки характеризує співвідношення між експортом та імпортом товарів та послуг, а також відображає зовнішньоекономічний рух капіталу. Даний структурний зріз економічної системи може поділятися на певні групи, які будуть диференціюватись відповідно до суті елементів, які його складають.
Альтернативні підходи щодо класифікації структурних зрізів економіки	
Автор	Характеристики
А. Чухно	<p>Автор виділяє такі складові структури економіки :</p> <ul style="list-style-type: none"> – соціально - економічна структура (яка відображає форми власності на засоби виробництва); – організаційно-економічна структура (характеризується функціонуванням різних форм організації виробництва); – виробничо-технологічна структура (уособлює внутрішню організацію продуктивних сил і диференціюється за питомою вагою високоекономічних та наукоємних галузей економіки, а також галузей зі швидким та повільним оборотом капіталу) [411]. <p>Особливої уваги науковець приділяє взаємозалежності науково-технічного прогресу та змін в структурі економіки, виражених в матеріалізації наукових знань, які трансформують технологію та технологічну структуру виробництва. При цьому перерозподіл виробничих ресурсів є результатом впливу науково-технічного прогресу на галузеву структуру економіки.</p>
В.Е. Коломойцев	<p>Автор розглядає структуру економіки в чотирьох вираженнях :</p> <ul style="list-style-type: none"> - відтворювальному; - галузевому; - технологічному; - просторовому [166, с. 9]. <p>Важливою рисою цього підходу є виділення технологічного зрізу економічної структури. Технологічний зріз розглядається як вираження співвідношення елементів продуктивних сил. Така форма структуризації економічної системи пов'язується автором з більш загальним, організаційним видом структури економіки, яка характеризує співвідношення господарських ланок економічної системи. Взаємозалежність цих структур економіки проявляється в прямому та зворотньому зв'язку між технологією виробництва та структурою його організації. Швидкість структурної зміни в даному випадку свідчить про узгодженість та продуктивність економічної системи.</p>

Примітка. Складено автором

Систематизація наукових підходів до розуміння категорії «розвиток»

Автор або джерело	Підходи до розуміння категорії «розвиток» в загальному та прикладному аспекті
Загальний підхід до розуміння категорії «розвиток»	
Філософський енциклопедичний словник [391, с. 555]	Незворотня, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів
Н.В. Афанас'єв [13, с. 27]	Об'єктивна зміна тільки якісних характеристик системи, спричинених як фундаментальними законами природи, так і закономірностями функціонування конкретних систем що призводить до виникнення нових властивостей системи
Й.А. Шумпетер [422]	Перехід системи від одного стану до іншого шляхом формування нового рівня рівноваги на основі виникнення нових якостей які кардинально відрізняються від попередніх та формування нового вектору руху системи. Причому такий перехід є властивістю динаміки самої системи.
О.Л. Гапоненко, А.П. Патрухина [57, с. 11]	Рух вперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, удосконалення, прогрес, а також зростання і розширення
Л.Д. Забродська [118, с. 42]	Просування об'єкту від простого типу до більш складного та ефективного
О. Шубравська [421, с.3]	Це процес переходу системи із одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик
О. А. Єрохіна [106, с.98]	Це якісна зміна складу зв'язків (тобто структури) і функціонування системи, тобто якісна зміна системи
Ю.П. Аніскін [10, с.141]	Розвиток означає цілеспрямовану зміну діяльності для переходу на більш високий якісний рівень виконання системою своїх функцій
Л.Г. Мельник [204]	Незворотня, спрямована, закономірна зміна системи на основі реалізації внутрішньо-притаманних їй механізмів самоорганізації.
Л. Шимановська-Діанич [415]	Процес самопросування від простішого до більш вищого рівня, внаслідок чого відбуваються розкриття і реалізація внутрішніх тенденцій та сутності явищ, що, веде до виникнення нового і зумовлює будь-які зміни в різноманітних формах матерії.
Прикладний підхід до розуміння категорії «розвиток»	
Погорелов Ю. С. [253, с. 32]	Безупинний процес, що відбувається за штучно встановленою або природною програмою як зміна станів підприємства, кожен з яких є якісно іншим за попередній, через що у підприємства як у більш складної системи виникають, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості, нові властивості, якості та характерні риси, які сприяють здатності підприємства виконувати нові функції, вирішувати принципово інші завдання, що зміцнює його позиціонування в зовнішньому середовищі і підвищує здатність протидіяти його негативним впливам.
Е.М. Коротков [170, с. 296]	Сукупність змін, які ведуть до появи нової якості та зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища.
В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим [257, с. 62]	Процес кількісно – якісних змін в системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її протидія дестабілізаційному впливу зовнішнього середовища і ефективність функціонування
О. В. Раєвська [284]	Розвиток підприємства - це унікальний процес трансформацій відкритої системи в просторі і часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової дисипативної структури і переводом його в новий аттрактор функціонування]
І. А. Богатирьов [30, с.74]	Розвиток підприємства - це сукупність змін різної економічної природи, цілеспрямованості та інтенсивності, які об'єктивно протікають в соціально – економічній системі під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а також призводять до переходу і фіксації підприємства в різних організаційно-економічних станах
М.Х. Мескон, М.Альберт, Ф. Хедоурі [209]	Довгострокова програма вдосконалення можливостей вирішувати різні проблеми та здатність до відновлення шляхом підвищення ефективності управління
Р.Акофф [4]	Придбання потенціалу для покращення а не реальне покращення. Процес в якому зростають можливості та бажання задовольняти свої потреби та потреби інших

Автор або джерело	Підходи до розуміння категорії «розвиток» в загальному та прикладному аспекті
Х. Ченері, М. Бруно, А. Страут [103]	Розвиток системи розглядається як витіснення зовнішніх джерел фінансування внутрішніми, як заміна імпортих товарів вітчизняними, як створення передумов для подолання зовнішньої фінансової залежності
П. Розенштейн та А. Родан [103]	Розвиток пов'язаний з глибокими структурними змінами, що охоплюють основні галузі народного господарства.
У.А. Льюїс [89]	Подолання дихотомії традиційного та сучасного вектору руху системи, між доіндустріальним типом економіки та постіндустріальним, між натуральної та ринковою економікою
Дж. Джой-Меттьюз, Д.Меггінсон, М.Сюрте [210, 286]	Вдосконалення чи поліпшення організаційної складової об'єкта або послідовний рух до більш досконалого складного чи розвинутого стану та реалізації потенційних можливостей
А.Капліна [141, с.61]	Розвиток як економічна категорія – це якісні перетворення виробничої системи під впливом внутрішнього і зовнішнього середовища, які забезпечують фінансово-економічне, соціальне і виробниче підвищення ефективності діяльності підприємства.
О. Ралко [287]	Процес функціонування та еволюції економічної системи в довгостроковому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів
Гриценко А.А. [290, с.10]	Реконструктивний економічний розвиток – то такий розвиток, який досягається на основі якісної перебудови несучих конструкцій економіки, корінної зміни її структури. Його особливістю є те, що він може бути досягнутий як за економічного зростання, так і за нульових і навіть за від'ємних темпів зростання економіки.

Примітка. Складено автором

Історичний процес формування структурної політики

з I пол. XVII – по сер. XX ст.

Формування осередків української державності та економіки України у складі економічних систем зарубіжних країн
Період з 1648 до середини XVIII століття
<p>У 1648 – 1676 рр. Україна перебувала у стані визвольної війни з-під польської влади. Це мало наслідки для економічного становища Української держави та проявилось у зміні напрямку розвитку відповідно до курсу Б. Хмельницького щодо управління державою. З одного боку, державне управління у зазначений період мало суб'єктивний характер і спиралося на реалізацію інтересів козацтва, з іншого – було зруйновано старофеодалні відносини, що дало можливість створити торговий капітал [342, с. 57]. Таке управління містило ознаки меркантилізму, оскільки втручання держави в господарське життя було активним, процес формування власного економічного середовища України стабільно розвивався.</p> <p>З 1654 р., унаслідок об'єднання української держави з російською, поступовий розвиток власного народного господарства України загальмувався через несумісність економіко-політичних систем обох держав. Розвиток економіки того часу мав диспропорційний характер через поділ у 1667 р. українських земель на Правобережну та Лівобережну економіко-політичні формації, контроль над якими здійснювали відповідно Польща та Росія, з наступним втручанням у цей процес Австрії. Згодом це призвело до істотної різниці у рівнях функціонування даних територіальних утворень. Лівобережна Україна мала ознаки капіталістичного розвитку, а Правобережна – піддавалася спустошенню та деструкції внутрішнього й зовнішнього несприятливого політичного клімату [367, с. 46]. Основу економічного розвитку Лівобережної України з середини XVII ст. становило сільське господарство. Але з розвитком товарно-грошових відносин і мережі міст більшої ваги набувало промислове виробництво, зокрема цехове ремесло. Важливим чинником цього стало, з одного боку, поширення за часів володарювання Речі Посполитої Магдебурзького права, а з іншого – спричинені Національно-визвольною війною 1648 – 1654 рр. суспільні трансформації.</p> <p>У цілому, подальший стан економіки України протягом кінця XVII – початку XVIII ст. містив ознаки функціонування колонії, а не державного утворення. Фінансова система України існувала без власної грошової одиниці, маючи в обігу польсько-литовські та російські гроші, з подальшим витісненням перших останніми. Усе це здійснювалося на фоні організації активними політичними спільнотами України визвольної боротьби.</p>
Період з середини XVIII до кінця XIX століття
<p>Починаючи з середини XVIII ст., формувалися передумови для активізації вектора капіталістичної трансформації економіки. Це було зумовлено глобальною трансформацією світового господарства, проявами якої стали європейські революції 1848 – 1849 рр., а також ряд реформ Російської імперії другої половини XIX ст. Із середини XVII і до кінця XIX ст. економічна система України після втрати своєї цілісності вже не існувала як єдине ціле – це спричинило формування економічної політики «колонізаторами». Слід зазначити, що кумулятивна взаємодія економічних систем Польщі, Росії та Австро-Угорщини, з одного боку, та національної економіки з іншого, мала не тільки суто негативний характер, оскільки відбувалася під дією сукупності глобальних економічних процесів, а тому справляла адаптивний вплив по відношенню до них. З часом це зумовило наступні зрушення в економічному просторі України, а також викликало подальшу еволюцію економічної політики.</p> <p>За останні 25 років XIX ст. у підросійській Україні розпочався промисловий переворот: поступово долався економічний ізоляціонізм середньовічного натурального господарства, складались економічні умови формування української модерної нації. Товарно-грошове господарство, що приходило на зміну натуральному, сприяло розширенню економічних зв'язків між окремими регіонами українських земель, вносило зміни в соціальну структуру суспільства, створювало відповідні умови для формування інтелігенції, національної буржуазії, здатних генерувати ідеї національного відродження.</p> <p>У другій половині XIX ст. намітився сталий розвиток економіки українських земель у напрямі закріплення ринкової структури господарства з його переважанням по відношенню до віджилих методів функціонування економіки. Така тенденція посилилася в результаті територіального поділу праці та нарощування господарської спеціалізації складовими територіального устрою України. На цьому етапі відбувалися диференціація економічних відносин і зародження структурності економіки.</p> <p>У 70 – 90 роки XIX ст. спостерігалася активізація фінансової сфери шляхом виникнення ощадно-позичкових товариств. На початку XX ст. завдяки впровадженню «Положення про заклади дрібного капіталу» (1895) поліпшились умови для розвитку кредитної кооперації, тим самим стимулювався розвиток економічних процесів в Україні на базі формування відносно стійкого функціонування агентів позичкового капіталу.</p>

<p>Так, була створена велика кількість приватних банків, переважно акціонерних. Тоді ж формувалися сільські споживчі товариства, функцією яких, поряд із забезпеченням необхідними товарами сільськогосподарського сектора, було налагодження збуту виробленої продукції. Тим часом реалізувалися спочатку підготовка, а потім і безпосереднє впровадження реформи кредитно-фінансової сфери, а саме перехід економіки Росії на золотий стандарт, який остаточно завершився у 1897 р. Причиною такого реформування були інфляція та загальна нестабільність російської грошової одиниці, а також глобальні світові тенденції переходу провідних економік світу на зазначений вид забезпечення грошового еквівалента товарної маси. Таке підвищення рівня адаптивності економіки до загальносвітових умов позитивно позначилося на зміцненні економічного становища України.</p>
<p>Період з початку ХХ століття до середини 1914 року</p>
<p>Великий вплив на функціонування економіки України мало запровадження ряду змін у руслі Столипінської реформи, безпосереднє запровадження якої проводилося з 1906 р. Головним чином це проявлялось у формуванні хутірських фермерських господарств і розбудові залізниць для поліпшення товарообороту, що привело до поживлення металургійного виробництва. Завдяки масштабності зазначених процесів у цей період спостерігався приплив іноземного капіталу у вигляді інвестицій, які в достатньому обсязі стимулювали розвиток економіки. Як результат, розвивалася машинобудівна галузь, переважно сільськогосподарського напрямку, мало місце поживлення у транспортній сфері, що привело до посилення функціонування цих секторів економіки, а в наступні періоди – ускладнення диференціації її структури.</p> <p>У Російській імперії частка витрат на загальне управління в державному бюджеті була значно більшою, ніж у західноєвропейських країнах, що свідчило про традиційне направлення казенних коштів на утримання адміністративно-поліцейного апарату замість забезпечення соціально-господарських потреб суспільства. Водночас, досліджуючи динаміку державних видатків, можна зробити висновок, що події 1903 – 1907 рр. помітно вплинули на стан і тенденції державних видатків, життя вказало на необхідність перебудови державного господарства [227, с. 83; 159].</p> <p>У 1909 – 1913 рр. відбувалося промислове піднесення української економіки. Це проявлялось у зростанні обсягів виробництва у металургійній промисловості та сільськогосподарському секторі, зокрема у виробництві цукру та зерна. Така ситуація була зумовлена як позитивною кон'юнктурою світового ринку, так і економічною політикою тогочасного уряду. У цей період поступово зростала кількість капіталістичних виробництв і збільшувався приплив іноземного капіталу, що було зумовлено результатами успішних попередніх реформ аграрного та фінансового секторів. Поряд з тим спостерігалось обмеження економічного розвитку України колонізаторською політикою Росії, що призвело до створення нееквівалентних торговельних відносин, які стримували нарощування капіталу українською економікою.</p> <p>Поступовий розвиток економіки України на початку ХХ століття проявляє свою циклічність у процесі виникнення монополістичних утворень, які функціонують у межах впливу економічної політики Росії та Австро-Угорської імперії. Формування економічної політики України в період до отримання власного незалежного територіального та державного статусу полягало не тільки у відсутності власного курсу розвитку, а й в обмеженні навіть існуючих позитивних тенденцій функціонування економіки з детермінантою перманентності інтересів колонізатора над інтересами самої української держави.</p>
<p>Україна в період Першої світової війни та революційних подій</p>
<p>Період з 1914 по 1918 роки</p>
<p>Наприкінці липня – на початку серпня 1914 р. почалася Перша світова війна. Оскільки територія України знаходилася під владою двох держав, мобілізація населення відбувалась одразу в дві ворогуючі армії – Австро-Угорську та Російську. Отже, Україна була учасником війни з двох протилежних фронтів. Економіка України, як і економіка усіх учасників Першої світової війни, мала мілітаристське спрямування, наслідком чого стало збільшення воєнних видатків, нарощування обсягів воєнної продукції, а також постійні втрати трудових ресурсів. Воєнні потреби Росії та Австро-Угорщини забезпечувалися за рахунок економічних ресурсів України, зокрема це стосувалося використання фінансових ресурсів, транспорту, забезпечення паливом і продовольчими товарами, трудовими ресурсами. Це звузило напрями розвитку економіки України, а також обмежило рівень активності непотрібних під час війни її секторів, що на тому етапі можна окреслити як реалізацію воєнної політики, котра домінувала над іншими напрямами державного управління.</p> <p>На даному етапі у галузевій структурі економіки превалював промисловий сектор, що проявлялося в його інтенсивному розвитку та зростанням на 70% у 1916 р. порівняно з попередніми роками. Усе це супроводжувалося руйнуванням елементів народного господарства і втратою великої кількості людей унаслідок проведення воєнних дій, що було зумовлено ще й територіальним розташуванням України, яка знаходилася у центрі бойових зіткнень. На економічному рівні ці події викликали досить швидку інфляцію, яка за перший рік війни збільшила кількість грошей в обігу у шість разів [367, с. 102]. У таких умовах і до того нерозвинута економіка України набула характеру етатизації, який проявлявся у практично повному регулюванні державою функціонування економіки. У лютому 1917 р. криза державного управління, занепад продовольчої сфери виробництва, а також загальна тенденція трансформації соціально-політичної спрямованості суспільства призвели до руйнації самодержавства в Російській імперії.</p>

Період з 1918 по 1920 роки
<p>У квітні 1918 р. унаслідок встановлення режиму генерала П.П. Скоропадського на певний час було повернено право приватної власності, але вже у листопаді того ж року його було скасовано реформаційною програмою Директорії УНР. Після рішення Паризької мирної конференції 1919 – 1920 рр. землі Західної України опинилися під владою Румунії, Польщі та Чехословаччини. На тій частині території України, яка увійшла до складу Румунії та Польщі, відбувалася значна дискримінація українського населення, що викликало посилення колонізаційних ознак розвитку економіки. Більш сприятлива економічна ситуація спостерігалася на землях, котрі увійшли до складу Чехословаччини. Проте характерною ознакою функціонування економіки всіх західних територій України був однобічний характер розвитку народного господарства, який проявився у домінуванні низькотехнологічного сільського господарства у структурі економіки. У цілому, на західноукраїнських землях того періоду реалізовувалася політика стримування розвитку колонізаторськими державами, оскільки він був зайвий, ресурсний потенціал використовувався на стадії первинної переробки для забезпечення потреб їх економік. Тому економічна політика слугувала не джерелом розвитку держави, а лише створювала умови для використання економічних ресурсів країни в інтересах держав-колонізаторів. Через стимулювання розвитку власних промислових підприємств державами, під владою яких перебували західні території України, на останніх були відсутні ознаки розвитку торговельного, промислового і транспортного секторів економіки. У 30-ті роки ХХ ст. на цих територіях єдиною ознакою розвитку була політика дозволу кооперативної діяльності. Вона надала можливість створити нові та відновити діяльність уже існуючих кооперативних утворень, завдяки функціонуванню яких відбувалися кредитування селянського господарства, вигідний збут виробленої продукції та забезпечення умов його розвитку.</p>
Існування української економічної системи у складі СРСР
Період з 1920 по 1941 роки
<p>За винятком західних територій України, інші землі Української держави були захоплені більшовицькою владою Росії. Таким чином, більша частина українських земель підкорялася комуністичній політиці тоталітарного режиму. Загальною вимогою політики того часу були руйнація ринкової системи господарювання та заміна її безтоварним комуністичним виробництвом, яке входило до програми продрозкладки та здійснювалося шляхом створення державної монополії на реалізацію продуктів харчування. Така система існувала за рахунок прямої конфіскації надлишків виробництва у селян, яку запроваджували повноважені головні комітети, котрих на той час налічувалося близько 50, з віднесенням їх до тієї чи іншої галузі виробництва.</p> <p>Отже, економічна політика означеного періоду мала ознаки монополістичного регулювання розподілу виробленої продукції з використанням методів штрафів і покарань у разі ухилення від заданої комуністичної програми. Відбувалася деградація функціонування грошового еквівалента товарної маси з превалюванням бартерного обміну товарами через відповідні державні інститути. Банківська та кредитна системи припинили своє існування і були замінені на державне фінансування. Процеси націоналізації виробництва здебільшого призводили до невідповідного функціонування підприємств, а в багатьох випадках – до простою виробництва у цілому. Як наслідок, відбувався вплив трудових ресурсів у село. Незважаючи на створення трудових армій, занепад промислової сфери мав ознаки повної деструкції процесу виробництва та становив порівняно з довоєнним періодом у середньому від 10 – 15% до 100%. Збройне вилучення продовольчої продукції у селян призвело до занепаду селянського господарства і практично не відновило продовольче забезпечення міст.</p> <p>Такий повний економічний крах привів у 1921 р. до запровадження комуністичною владою нової економічної політики (НЕП), яка повинна була змінити утопічну систему функціонування суспільства і врятувати економіку країни від повного розвалу. Головна увага в ній приділялася заходам щодо піднесення продуктивності сільського господарства на основі зацікавленості селянина в своїй праці. З цією метою в країні запроваджувався натуральний податок, значно менший від продрозверстки, розміри якого доводилися до селянина навесні (перед посівною), хоча протягом року вони могли збільшуватися. Усі надлишки зерна після внесення податку залишалися селянинові, ними він міг розпоряджатися вільно [184, с. 614–615]. Продподаток, який був уведений на зміну продрозкладки, мав фіксовану величину у процентному співвідношенні до загального обсягу виробленої продукції селянами, що давало їм змогу залишати надлишки виробництва та використовувати їх для придбання товарів. Але нееквівалентний обмін таких надлишків через організовану споживчу кооперацію призвів до здійснення власного товарообміну селянами між собою, а також між іншими учасниками товарообігу.</p> <p>Таким чином, економічна політика, яка передувала НЕПу, мала своєю детермінантою утопічну структуру соціалізму, провідною ідеєю якого була можливість створення безтоварного економічного ладу як альтернативної протилежності ринковій економіці. Як показав історичний досвід, така система функціонування господарства не відповідає природним потребам розвитку реального соціально-економічного середовища.</p> <p>Політика НЕПу спиралася на побудову перехідної структури господарства, тобто використання змішаної системи економіки. Основними негативними ознаками новообраної економічної політики були:</p> <ul style="list-style-type: none"> – адміністративно-ринковий характер функціонування економіки; – поступове розширення державної власності на більшу частину спектра її галузевої структури; – курс обмеження розвитку індивідуальних господарств середнього та великого розміру. <p>Ознаки демократизації з'явилися на початку 1924 р. у вигляді запровадження продподатку в грошовій формі, на відміну від попереднього його вигляду, але із збереженням нееквівалентності такої системи товарообороти.</p>

Поступово відбувся вихід на ринок підприємств, які раніше повністю забезпечувалися раднаргоспами, а також відновлювалася можливість створення малих приватних підприємств і акціонерних товариств із змішаною системою капіталу, що також посилювало ознаки ринковості такої економічної політики.

Відновлення грошової оплати праці на підприємствах, а також запровадження товарних ярмарок, поновлення конкурентного середовища функціонування господарства, проходило на фоні стабілізації національної грошової одиниці за рахунок проведення ряду заходів фінансової політики. Слідством посилення стабільності грошей стало пожвавлення кредитної фінансової сфери, а також залучення іноземних інвестицій у вигляді створення виробничих концесій. Результатом НЕПу став поступовий розвиток та відносна стабілізація усіх галузей народного господарства, який було призупинено наприкінці 20-х років шляхом схвалення у травні 1929 року директив першого п'ятирічного плану розвитку народного господарства СРСР та запровадження адміністративно-командної системи.

Економічна політика НЕПу містила ознаки структурної політики, відбувалося налагодження функціонування галузевої економічної структури. Водночас структурна політика у такому вигляді слугувала не реальним потребам економіки, а тільки стримувала негативні тенденції неправильно обраного курсу економічного розвитку. Запровадження економічної політики у вигляді п'ятирічних планів розвитку відбувалося не на ринкових засадах, проте воно позитивно позначилося на загальному стані народного господарства України. Оновлення основних фондів підприємств, будівництво нових виробничих об'єктів, а також налагодження виробництва устаткування та промислової техніки сприяли розвитку економіки. Напередодні Другої світової війни частка України в економіці Радянського Союзу становила: у видобутку вугілля – 50,5%, залізної руди – 67,6%, у виплавці чавуну – 49,7%, у виробництві сталі – 48,9% [367, с. 128]. Проте інтенсивний розвиток індустріального сектора пригнічував розвиток інших галузей економіки, що спричинило диспропорційні зсуви в їх функціонуванні.

На даному етапі структурна політика, як один з напрямів економічної політики, не слугувала основою для збалансування функціонування економічного середовища України, вона орієнтувалася на потреби ресурсного забезпечення економіки СРСР, а тому мала деструкційний характер щодо загального економічного стану України. Таким чином, спостерігалися недорозвинутість легкої та харчової промисловості, а також відсутність розвитку аграрного сектора економіки, який потерпав від запровадження нерациональних колективізаційних реформ та забезпечував трудовими і фінансовими ресурсами постійний приріст обсягів виробництва промислового сектору. У результаті встановлення та закріплення радянської форми економічної політики спостерігався певний розвиток економіки, що проявлялось насамперед у розвитку великої промисловості та машинобудування, але при цьому структура економіки являла собою незбалансовану диспропорційну систему, не здатну забезпечити потреби суспільства, а головне – мала антисоціальний характер по відношенню до населення України.

У зв'язку з розгортанням Німеччиною Другої світової війни, а також підписанням між Німеччиною та СРСР пакту про ненапад та територіальні домовленості між ними, з середини 1939 р. західноукраїнські землі були захоплені СРСР. Таким чином, радянська влада створювала нові умови функціонування економіки цього регіону шляхом поступової трансформації існуючого ладу на соціалістичний. Колективізація земель мала такі самі наслідки, як і на всіх інших радянських територіях, тобто аграрний сектор використовувався для забезпечення потреб великої промисловості та мілітаризації країни. Проте позитивною ознакою запровадження радянської економічної політики стало наповнення існуючих виробничих об'єктів обладнанням, будівництво нових підприємств, у тому числі легкої та харчової промисловості, а також подолання безробіття завдяки активізації сукупного процесу відтворення виробництва.

Примітка. Складено автором

Сучасні підходи до розуміння структурної політики

Автор наукового підходу	Основні характеристики
Біла С.О.	<p>У працях вітчизняного економіста С.О. Білої структурна політика розглядається як комплекс економічних заходів держави, котрі направлені на регулювання системи національного господарства з метою ініціювання цілеспрямованих структурних зрушень, здебільшого на макро- та мікроекономічних рівнях. Основною метою структурної політики, на думку С.О. Білої являється нагромадження критичної маси ринкових перетворень, шляхом утворення конкурентного середовища, проведення реальної приватизації, створенням дієвої фінансової інфраструктури, посилення боротьби з тіньовою економікою, формування сучасного ринку праці. Парадигма структурної політики повинна ґрунтуватись не тільки на регулюванні класичних пропорцій елементів економіки (регіональні, галузеві, відтворювальні), але й використовувати методи оптимізації функціонування інституційного, соціального, міжнародного зрізу елементів національної економічної системи. С.О. Біла пропонує поєднання селективного і функціонального типу структурної політики шляхом утворення дієвих механізмів як адміністративних, так і економічних форм впливу на національну економіку відповідно [27].</p> <p>Одними з основних інструментів структурної політики мають стати зниження непрямих податків та податків на виробництво, концентрація інвестиційних потоків у реальному секторі економіки, зменшення управлінських витрат держави і збільшення державних інвестиційних проектів. Функціональним ядром структурного оновлення економіки в рамках даної концепції являються структурно-інноваційні зрушення, основними детермінантами яких, на думку С.О. Білої, є збільшення обсягів державних інвестицій в секторі нефінансових корпорацій і гарантоване бюджетне фінансування освіти. Точками росту в рамках селективних форм стимулювання економічного розвитку передбачається сектор вугільної промисловості і сектор високотехнологічного виробництва. Автор вважає доцільним використання здобутків неінституціонального підходу щодо державного управління національними економічними процесами. Збільшення рівня соціального й інтеграційного аспектів структурної політики являється необхідним елементом підвищення її дієвості [27].</p>
Шаблиста Л.М.	<p>Пропонує використовувати систему індикативного планування при розробленні стратегії структурної політики за участю ділових кіл та наукового співтовариства. Така стратегія повинна містити чітку програму послідовності ініціації та розвитку структурних зрушень, передбачати узгодження розвитку технологічно пов'язаних галузей і виробництв, концентруватися на активізації процесів кооперації та інтеграції [412, с. 24]. Однією з особливостей концепції структурної політики автора являється посилення децентралізаційних характеристик її впровадження шляхом залучення до реалізації цільових державних програм приватних і змішаних незалежних компаній. Активізація ролі фінансово-кредитного механізму державного управління повинна створити необхідне середовище для активізації структурної трансформації. Одними із основних об'єктів у цьому напрямі являються корегування співвідношення податкового навантаження на фізичних та юридичних осіб, впровадження програм пільгового оподаткування. У сфері державного інвестування пропонується виведення бюджету розвитку із зведеного державного бюджету та надаються основні рекомендації щодо створення його системи. Л.М. Шаблиста пропонує запровадити механізми державного прямого регулювання, які направлені на концентрацію іноземних інвестицій у пріоритетних сферах економіки. На думку автора, в рамках розвитку фінансового забезпечення процесів структурної перебудови необхідно збільшення частки державних інвестицій у капіталі суб'єктів фінансової інфраструктури, розвиток кредитної кооперації, формування системи спеціалізованих інвестиційних банків [412, с. 26].</p>
Паршакова О., Єрмолаєв С., Мартинов А.	<p>На думку окремих вчених, основною метою структурної політики є досягнення збалансованості національної економіки, яка проявляється як узгодженість мети соціально-економічного розвитку та обсягів виробничих ресурсів [242, с. 152]. Паршакова О. визначає неможливість досягнення збалансованості економіки завдяки тільки ринковому саморегулюванню та наполягає на застосуванні методів державного регулювання, котрі направлені на підвищення рівня її ефективності. Причому одним з основних аспектів такої ефективності розглядається стимулювання розвитку реального сектора та гальмування перетоку капіталу в трансакційний, оскільки збільшення обсягів останнього доцільне лише у випадку досягнення необхідного рівня активності першого.</p>

Автор наукового підходу	Основні характеристики
Паршакова О., Єрмолаєв С., Мартинов А.	<p>Одними з ключових моментів у стратегії структурної політики передбачаються забезпечення розвитку інноваційно-інвестиційної складової економічних процесів, забезпечення високого рівня економічної безпеки держави, а також застосування стратегії імпортозаміщення [242, с. 157].</p> <p>З іншої точки зору метою структурної політики вважається створення найбільш ефективних умов для функціонування пріоритетних сфер економічної діяльності. Застосування селективного типу структурної політики повинно здійснюватися не на рівні галузей економіки, а за допомогою вироблення стратегії розвитку, яка повинна ґрунтуватися на ідентифікації її секторів за принципом приналежності певному технологічному укладу. Необхідність реалізації функціонального типу структурної політики пов'язана з посиленням активності постіндустріального вектора економічного розвитку та зростання ролі інформації [105]. При вирівнюванні ринкової структури шляхом подолання провалів ринку стратегія структурної політики повинна передбачати фактор недосконалості інформації, а отже, необхідне розширення функціональних методів оптимізації структури економіки для уникнення виникнення «провалів» держави. Єрмолаєв С. наголошує на необхідності застосування структуралістського підходу у випадку суттєвих селективних провалів ринку, а для подолання високого рівня технологічної неоднорідності – ресурсно-технологічного [105].</p> <p>Цікавим є підхід, за яким структурна політика розглядається як один з провідних методів державного стимулювання переходу економіки на постіндустріальний рівень функціонування. Застосування структурно-стабілізаційних механізмів є необхідним для підтримки оптимальних меж ринкової рівноваги окремих секторів, які характеризуються фіксацією рівня пропозиції відносно рівня попиту. До основних інструментів таких механізмів відносяться цінові, податкові стабілізатори та інструменти прямого регулювання виробничої активності й зайнятості [202, с. 40]. Мартинов А. передбачає застосування селективного секторного регулювання в секторі первинних галузей, магістральної інфраструктури, аграрному секторі, депресивному секторі та секторі виробничого малого бізнесу. Розширення спектра інвестиційних державних програм і створення державних інвестиційних банків розглядається як одне з основних фінансових джерел структурного оновлення економіки. До того ж при реалізації таких проектів необхідні врахування кумулятивного ефекту інвестиційного стимулювання та розробка системи індикативного державного програмування. А для узгодження сукупної стратегії економічного розвитку та стратегії структурної трансформації необхідне створення багатосекторної матеріально-фінансової моделі, яка повинна відображати сукупність балансових і функціональних взаємозв'язків за секторами реальної та фінансової сфер [202, с. 42].</p>
Луцков В.О.	<p>Дослідження в області аналітичної основи структурної політики завдяки проведенню аналізу наявних дисбалансів економічної системи проведено в наукових працях Луцкова В.О. Так, автор обґрунтовує необхідність державного стимулювання розвитку реального сектора економіки з причин перевищення зростання сільськогосподарського сектора порівняно з країнами ЄС-28, недостатності рівня розвитку промисловості, яка є нижчою за середній показник по СНД, недостатнього розвитку переробної промисловості порівняно з країнами ЄС, високого рівня зростання у секторі торгівлі та транспорту, відсутності зростання рівня доданої вартості в секторі управління, освіти та охорони здоров'я. Негативний вплив на інвестиційні процеси справляє посилення розриву між рівнем валового доходу та заощадженнями [194, с. 18]. Однаковий рівень податків і субсидій у валовій доданій вартості нефінансового сектора збільшує тенденції відтоку фінансових ресурсів із державного сектора, а отже, потребує відповідного регулювання. Наявність сукупної ваги дисбалансів у національній економіці прямо корелює з посиленням тенденцій щодо уповільнення економічного розвитку та потребує застосування структурної політики, яка ґрунтується на поглибленні економічної діагностики і проведенні SWOT-аналізу елементів економічної системи. Ураховуючи широкий спектр дисбалансів у національній економіці, а також складність та тривалість структурної трансформації економіки, на думку Луцкова В.О., структурну стратегію доцільно диференціювати за трьома етапами шляхом проведення: 1) стабілізаційних заходів, направлених на гальмування спаду виробництва та інфляційних процесів; 2) заходів активізації економічного розвитку у вигляді стимулювання розвитку інвестиційних процесів, науково-технічної перебудови виробництва, розвитку господарських зв'язків за більш ефективною схемою формування активного торговельного балансу, зміцнення бюджетно-фінансової системи; 3) становлення раціональної структури економіки та досягнення високого рівня її соціальної спрямованості.</p>

Автор наукового підходу	Основні характеристики
Геєць В.М.	<p>Автор у своїх наукових працях приділяє багато уваги дослідженню проблеми формування та реалізації структурної політики. Посилення процесів глобалізації вимагає розбудови ефективної системи національного господарства на основі реалізації зваженої стратегії структурної політики, оскільки такі процеси здійснюють нерівномірний вплив на структуру національної економіки. Основними факторами трансформації структури економіки являються інвестиційні, технологічні й екологічні чинники. Модернізація виробництва відбувається під дією науково-інноваційних важелів, котрі і визначають її прогресивну структуру. Геєць В.М., аналізуючи проекти структурної перебудови національної економіки [60], доводить необхідність оптимізації системи моніторингу використання державних коштів, а також покращення аналітичної основи реалізації структурної політики з причини її недостатньої прогнозованості та визначеності. Одним з основних положень концепції Геєця В.М. являється необхідність ініціації трансформаційних змін фінансового сектора економіки і вироблення нової грошово-кредитної політики. Одним із найважливіших зрізів структури економіки являється регіональний, оскільки посилення диспропорцій у відновленні продуктивності регіонів гальмують її економічний розвиток. Автор наполягає на пріоритетності довгострокової стратегії економічного розвитку над короткостроковими пріоритетами, оскільки трансформаційні зміни національної економіки являються складним багатоаспектним явищем [62]. Особливо важливою в даному контексті являється необхідність удосконалення інституційного середовища національних економічних процесів та підвищення соціальної складової економічної політики, що являється основною детермінантою структурної перебудови вітчизняної економіки. Найголовнішим чинником, який визначає економічний розвиток, на думку Геєця В.М., являється розвиток високих технологій, тому що застосування здатне створювати продукцію з вищими показниками корисності й ефективності. Автором наголошується необхідність постійного стимулювання розвитку інвестицій різних рівнів та постійне вдосконалення їх структури [62]. Це зумовлено обмеженістю державних інвестиційних ресурсів та високим ступенем фінансового навантаження, яке виникає внаслідок необхідності масштабної структурної трансформації різних елементів структури національного господарства.</p>
Павлюк А.П., Покришка Д.С., Белінська Д.С.	<p>Автори у свої наукових дослідженнях стверджують, що системні структурні перетворення являються основним джерелом забезпечення динамічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки. Необхідне подолання тенденцій щодо фіксації неефективної структури економіки з високою ресурсо- та енергомісткістю виробництва, технологічною нерозвиненістю сільськогосподарського сектора, невідповідністю процесів у фінансовому секторі реальним потребам поточної економічної ситуації, слабким розвитком секторів, які забезпечують соціальний розвиток шляхом вироблення оптимальної стратегії структурної політики. Одною з основних причин таких негативних тенденцій являється деформація структури суспільного капіталу та умов його відтворення, що проявляється в критичному зношенні основних фондів [360]. Зниження норми нагромадження капіталу являється не тільки наслідком інерційних інвестиційних процесів, але й викликане низькою його ефективністю. Це вимагає як перетворень інституційного характеру, так і стимулювання розвитку інвестиційної складової національних економічних процесів. Політика структурних перетворень має базуватися на довгостроковій стратегії структурної перебудови суспільного відтворення на основі оптимізації темпів зростання різних секторів економіки. Основним джерелом структурних змін має стати внутрішнє економічне зростання на основі перерозподілу капіталу й робочих місць у види економічної діяльності з більшою доданою вартістю, високотехнологічні галузі [360, с. 95]. Також необхідне вдосконалення податкової політики для зниження фінансового тиску на суб'єкти економічних процесів та переключення її системи від фіскальних пріоритетів до утворення системи стимулюючого потенціалу.</p>
Шинкарук Л.В.	<p>Автор у своїх дослідженнях структурної політики пропонує застосовувати двохаспектну систему груп її механізмів. До першої групи механізмів структурної політики буде відноситись: селективна підтримка галузей, сприяння розвитку малих і середніх підприємств, фінансування розвитку НДДКР, передача новітніх технологій національним компаніям, створення державних фондів економічного розвитку, утворення системи індикативного державного планування, стимулювання розвитку депресивних територій, утворення механізму прискореної амортизації, стимулювання розвитку товарного експорту, вдосконалення системи регулювання імпорتنих операцій, удосконалення патентного регулювання та системи стандартизації національної продукції [418, с. 182]. До другої групи відносяться суто макроекономічні механізми, які не мають прямого впливу на економічні сектори та реалізуються інструментами фінансово-кредитної, інфраструктурної, освітнянської політики.</p>

Автор наукового підходу	Основні характеристики
Шинкарук Л.В.	<p>Напрями структурних трансформацій, на думку Шинкарук Л.В., доцільно диференціювати в трьох типах [358, с. 232; 417]:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) макроекономічному, який ґрунтується на створенні ефективного конкурентного середовища; 2) інвестиційно-інноваційному, який передбачає визначення пріоритетних ініціатив інвестування для структурно-технологічної модернізації економіки і підтримку інноваційної діяльності в галузевій науці та її впровадження у виробничій практиці; 3) інституційному напрямі, який реалізується у вдосконаленні інституційно-правового забезпечення структурних трансформацій.

Примітка. Складено автором

Аналіз етимологічної та сутнісної основи поняття
«структурні зрушення»

Джерело	Підхід або складова поняття	Характеристики
Тлумачний словник Ожегова. С.І. [230]	Зрушення – це помітне поліпшення, зміна в стані, розвитку чого-небудь	Але в науці про опір матеріалів зрушення розглядається як механічна деформація що викликана певною напругою. Отже, зрушення – це зміна в стані чи процесі розвитку будь-якого об'єкта, яка в прикладному розумінні не завжди є поліпшенням такого стану чи процесу. Отже зрушення є динамічним процесом, який відбувається в об'єкті та характеризується зміною його стану.
Поліщук О.Ю. [256]	Структурні зрушення в економіці визначаються як певні методи розподілу виробничих ресурсів між різними галузями і видами діяльності, способи узгодженості руху ресурсів і виготовлених економічних благ на різних стадіях суспільного виробництва	Разом з тим метод (від грец. methodos – шлях, спосіб дослідження, навчання, викладу) – це сукупність прийомів й операцій пізнання і практичної діяльності; спосіб досягнення певних результатів у пізнанні і практиці [126]. Тому наведене визначення не відповідає сутності складових поняття структурних зрушень, оскільки структурні зрушення не можуть бути ні методом, ні способом.
Кавтиш О. П. [139]	Структурне зрушення – це зрушення у структурі системи інтересів і потреб господарюючих суб'єктів (показник змін у економічних відносинах і взаємозв'язках) або їх груп (держави, корпорації, домогосподарств тощо).	Уважаємо, що інтереси і потреби господарюючих суб'єктів хоча й є невід'ємною частиною економіки, але вони тільки створюють напрями та інтенсивність розвитку елементів системи господарства та не являються ними по суті, тоді як економіка має дуальну структуру, оскільки, з одного боку, вона являє собою господарство на будь-якому рівні (район, держава, чи світове господарство), а з іншого – це сукупність виробничих відносин, які виникають у процесі господарювання (виробництва, обміну, розподілу продукції)
Мельниченко О. [206, с.134]	Структурні зрушення – це зміни умов і кінцевих результатів діяльності як економіки в цілому, так й окремих її суб'єктів під впливом ринкових механізмів і механізмів державного регулювання, тобто кількісних та якісних характеристик системи, часток, пропорцій, місцеположення елементів структури	З нашої точки зору зміна умов функціонування економіки приводить до зміни стану її функціонування і в кінцевому підсумку до зміни результатів її діяльності. Тобто зміна умов є подією, яка передує структурним зрушенням, але не є ними по суті. Структурні зрушення в економіці – це зміна стану національного господарства, що може бути викликана зміною умов його функціонування, але це не одне і теж.
Крихтін О. Є. [175, с.8]	Зміни у структурі національного виробництва – це істотні зміни взаємозв'язків та взаємозалежностей між її елементами, й законів, що їх регулюють і приводять до виникнення нової якості економічної системи в цілому	Перша частина визначення на нашу думку досить точно відображає сутність поняття структурних зрушень. Але друга частина визначення невірно приєднує до сутності поняття структурних зрушень, закони регулювання економічної системи, оскільки така регуляція є причиною виникнення структурних зрушень, але не є ними як такими по суті.

Джерело	Підхід або складова поняття	Характеристики
Красильников О.Ю. [174, с.36]	Структурні зрушення в економіці являють собою якісні зміни взаємозв'язків між зіставними елементами макроекономічної системи, зумовлені нерівномірною динамікою співвідношення їхніх кількісних характеристик	Запропонований підхід досить точно відображає сутність поняття структурних зрушень, оскільки приділяє увагу факту зміни структурних характеристик економічної системи. Але з наведеного визначення Продовження таблиці Д.1 рні зрушення Продовження таблиці Д.1 ієс, оскільки вони зумовлені нерівномірною динамікою співвідношення кількісних характеристик макроекономічної системи. Тим часом структурні зрушення можуть бути викликані не тільки внутрішніми процесами та протиріччями, які виникають в економіці. Якщо спиратися на таке розуміння, то факт управління економічною системою залишається поза увагою, що звужує розуміння сутності структурних зрушень та причин, які їх викликають.

Примітка. Складено автором

Наукові підходи до класифікації структурних зрушень

Критерій	Тип	Характеристики
Природа виникнення	- активні - пасивні	Відповідно активні структурні зрушення створюються неопосередковано економічною політикою держави чи діяльністю міжнародних організацій, а пасивні структурні зрушення виникають як слідство процесів, що протікають у соціально-економічному середовищі держави чи світового господарства.
Середина виникнення	- ендегенні - екзогенні	Оскільки дуалістичність природи економічної системи полягає в її постійній детермінованості умовами внутрішнього та зовнішнього середовища, доцільно класифікувати структурні зрушення на екзогенні та ендегенні, залежно від джерела їх ініціації, яке може знаходитися як у внутрішньому середовищі економіки, так і поза ним. Ураховуючи постійне ускладнення функціонування світового господарства, а також системи взаємозв'язків його з національною економікою, виділення структурних зрушень за такою класифікацією надає змогу реального їх аналізу в контексті розуміння адаптаційних характеристик економічної системи по відношенню до глобального економічного середовища.
Інтервал існування	- короткострокові - середньострокові - довгострокові	Даний критерій застосовується для ідентифікації структурних зрушень які мають різні інтервали існування, відповідно до короткострових слід віднести від 2 до 4 років (відповідно до комерційного циклу), від 40 до 60 років (відповідно технічним циклам та довгим хвилям Кондрат'єва), до середньострокових - структурні зрушення які знаходяться між короткостроковими та довгостроковими.
Інтенсивність протікання [1, с. 182]	- еволюційні - революційні	У даному контексті доцільно відмітити, що структурні зрушення обумовлені перш за все самою природою економіки, а тому вони знаходяться в прямій залежності від сукупного комплексу процесів, які в ній відбуваються. Отже, ядро структурних зрушень детерміноване балансом виробництва та споживання чи його зміщенням. Розвиток системи споживчих потреб зумовлює адаптацію до них системи виробництва, а отже, створює підґрунтя для виникнення структурних зрушень, які мають компенсуючу дію, що забезпечує подолання розбіжностей інтенсивності функціонування цих взаємозалежних систем. Процес виникнення структурного зрушення та проходження ним стадій свого розвитку, а також включення в систему сукупності інших структурних зрушень, обумовлений природними властивостями економічного середовища держави, а тому носить еволюційний характер. Еволюційні структурні зрушення відображають процес поступової трансформації економічної системи в процесі свого розвитку. Але такий поступовий розвиток супроводжується дискретністю, що проявляється як утворення стрибків високої інтенсивності та веде до утворення структурних зрушень революційного характеру. Революційні структурні зрушення здатні суттєво змінювати структуру економіки та носять непередбачуваний характер як свого виникнення, так і наслідків своїх проявів, зумовлених їх високою інтенсивністю. Причиною таких видів структурних зрушень може слугувати і циклічна природа економіки, і детермінізм нелінійних динамічних перетворень.
Наслідки існування	- позитивні - негативні - комплексні	Відповідно сукупність змін між елементами економічної системи, які забезпечують розвиток та оптимізацію її структури, можна віднести до позитивних структурних зрушень. Структурні зрушення, які викликають деструкційні процеси в економіці й ускладнюють динаміку її еволюційних трансформацій, відносяться до категорії негативних. Але значна кількість структурних зрушень може здійснювати одночасно як негативний, так і позитивний вплив на економіку. Це обумовлюється складною багаторівневою системою структурних зрушень, не достатньо прогнозованою економічною політикою, неоднозначними реакціями економічної системи на

Критерій	Тип	Характеристики
		зміни своєї структури. Такий вид структурних зрушень можна віднести до комплексних, тобто тих, які поєднуються за ознакою одночасного проявлення і негативних, і позитивних наслідків.
Передбачуваність	- прогнозовані - флуктуаційні	Природа виникнення структурних зрушень досить багатогранна та складна. З одного боку, структурні зрушення можуть виникати як причини циклічності економіки чи як прямий наслідок економічної політики, а з іншого – бути зумовленими нелінійною динамікою економічної системи, та проявляться у вигляді флуктуацій

Примітка. Складено автором

Диференційовані та різнокритеріальні показники оцінювання структурних зрушень

Показник оцінки структурних зрушень запропонований Економічною комісією ООН для Європи	
Формули	Показники
$I = \frac{\sum_{i=1}^q [S(i, t) - S(s, O)]}{(qT)}$	<p>де $S(i, t)$ – частка і-того сектора в продукції, зайнятості, основному капіталі в момент t;</p> <p>$S(s, O)$ – частка і-того сектора в продукції, зайнятості, основному капіталі в момент O;</p> <p>O, t – відповідно початок та кінець періоду, який досліджується;</p> <p>q – кількість секторів, які збільшили свою частку [247, с. 24].</p>
Характеристики показника оцінки структурних зрушень запропонований Економічною комісією ООН для Європи	
<p>Показник визначається як розрахунок середньозваженої щорічної зміни частки швидкозростаючих секторів у продукції, зайнятості та основному капіталі. Такий індекс можна розраховувати як окремо по кожному сектору, так в інтегральному вигляді за усіма секторами одразу. Як і більшість показників, котрі характеризують структурні зрушення, даний індекс оперує і кількісними, і часовими характеристиками зміни часток структурних елементів у загальній структурі. Тому його можна розраховувати на початку та в кінці періоду, який досліджується.</p>	
Показник якості структурних зрушень	
Формули	Показники
$Y = I \times N$	<p>I – індекс структурних зрушень по модулю;</p> <p>N – направлення структурних зрушень в економічній системі [23, с.44; 173 с. 30].</p>
Характеристики показника якості структурних зрушень	
<p>Разом з тим кількісні показники структурних зрушень не являються єдиним джерелом оцінювання їх динаміки. Структурні зрушення потребують аналізу з точки зору їх якості, а тому необхідним для цього є використання показника якості структурних зрушень. Цей показник характеризує превалювання в економічній системі на різних рівнях її функціонування структурних зрушень різної направленості відносно вектора економічного розвитку. Направленість структурних зрушень у цьому випадку являється визначальною характеристикою їх якості, а залежно від величини індексу можливо аналізувати масштаби регресивних і прогресивних трансформацій економічної системи. Даний показник може використовуватися для дослідження різнорівневих явищ в економіці. Наприклад, можна проаналізувати як рівень еволюції економічної системи, так і рівень більш вузьких процесів, котрі відбуваються в сегментах структури економіки порівняно із загальними тенденціями її розвитку. Так, економічна система на шляху своєї еволюції проходить ряд стадій трансформації, зумовлених зростанням домінантності відповідних секторів економіки. Стадії еволюції економічної системи традиційно поділяються на аграрну, індустріальну, постіндустріальну. Залежно від проходження економікою цих етапів розвитку, змінюється її структура та посилюється тенденція щодо збільшення питомої ваги в наповненні ВВП й інтенсивності функціонування секторів, які відіграють найбільш важливу функцію в досягненні нового рівня. Зростання питомої ваги сфери послуг у наповненні ВВП, а також визначна роль інформації та технології являються основними ознаками досягнення економічною системою постіндустріального стану.</p> <p>Ураховуючи синергетичні прояви функціонування економіки, необхідно більш чітко ідентифікувати потреби економічної системи на шляху її еволюції в поточному часі. Таким чином, застосування показника якості структурних зрушень засновується на присвоєнні знаків «-» та «+» значенню N у вигляді тих чи інших змін у структурі економіки, залежно від заданого вектора економічного розвитку. Такий вектор повинен засновуватись як на глобальних тенденціях еволюції економічних систем, так і враховувати суто національні особливості економіки, які можуть проявлятися у вигляді синергетичних явищ. Індекс структурних зрушень у цьому випадку використовується в абсолютному значенні (по модулю), оскільки зменшення частки секторів, які гальмують процес структурного оновлення та розвитку економічної системи, буде мати позитивне значення «+», а зменшення частки провідних секторів і видів економічної діяльності відповідно до стратегії економічного розвитку буде мати від'ємне значення «-».</p> <p>Ідентичний підхід використовується при аналізі збільшення частки того чи іншого сектора або виду економічної діяльності та буде мати значення у відповідності до обраного вектора економічного розвитку. При цьому ступінь</p>	

такої відповідності буде впливати на кількісне значення показника N, яке буде мати значення «1»: у позитивному вигляді «+1» або у від'ємному «-1», відповідно при повному наблизненні або розбіжності динаміки структурного зрушення до пріоритетів економічного розвитку. Всі інші динаміки структурних зрушень можуть мати проміжне значення в заданому інтервалі або дорівнювати «0» у випадку індивідуальності таких зрушень до рівня впливу на розвиток економічної системи.	
Агрегаційний показник якості структурних зрушень	
Формули	Показники
$Y_a = \frac{Y_1 M_1 + \dots + Y_n M_n}{M_1 + \dots + M_n}$	Y_a – агрегаційний показник якості структурних зрушень; $Y_1 M_1, \dots, Y_n M_n$ – якості структурних зрушень визначеної сукупності; M_1, \dots, M_n – маси відповідних структурних зрушень [173, с.32].
Характеристики агрегаційного показника якості структурних зрушень	
Агрегаційний показник якості структурних зрушень використовується для дослідження великої сукупності змін якостей структури економіки	
Показник ефективність структурних зрушень в економічній системі	
Формули	Показники
$E_s = \frac{M_s}{R_s}$	E_s – ефективність структурних зрушень в економічній системі; M_s – маса структурного зрушення у вартісному вираженні; R_s – ресурси, які витрачаються на здійснення структурного зрушення [173, с.36; 429, с.44].
Характеристики показника ефективність структурних зрушень в економічній системі	
Ефективність структурного зрушення являється динамічною характеристикою економічних процесів, оскільки відображає рівень швидкості оптимізації структури економіки. Такий показник виражається як співвідношення маси структурного зрушення до обсягів витрачених ресурсів. Рівень ефективності залежить від максимізації маси структурного зрушення та мінімізації кількісного вираження ресурсів, що демонструє максимально швидке досягнення структурним зрушенням своєї мети при мінімальних ресурсних затратах. У даному випадку ефективність структурних зрушень досліджується з позиції зміни маси структурного зрушення по відношенню до затрат, які були необхідні, щоб воно відбулося. Така позиція особливо важлива при гіпотезі впровадження курсу структурної політики, оскільки при запровадженні стратегії управління структурними змінами затрати на її проведення являються доступними для аналізу	
Інтегральний показник ефективності структурних зрушень в економічній системі	
Формули	Показники
$\Delta_{i=1}^n \Delta E(d) = \sum d_i(t) - d_i(t-1) \cdot (\Pi_i(t) - \Pi_i(t-1))$	$\Delta E(d)$ – величина економічного ефекту, отриманого за рахунок структурних змін; $d_i(t), d_i(t-1)$ – відповідно частка і-тої галузі в сукупному продукті звітної і базисного періодів; $(\Pi_i(t) - \Pi_i(t-1))$ – обсяг прибутку, отриманого від реалізації товарної продукції в і-тій галузі за звітний і базовий періоди [164, с. 155].
Характеристики інтеграційного показника ефективність структурних зрушень в економічній системі	
Даний показник заснований на використанні маси зрушення частки у натуральному вираженні і-того сектора в загальній структурі та маси зрушення прибутку від реалізації товарної продукції відповідного сектора Даний індекс відображає зростання чи зменшення добутку частки певного сектора структури економіки та прибутку, отриманого у результаті функціонування цього сектора. Але шкала вимірювання такого показника являється не достатньо зручною при обробці отриманих аналітичних даних.	
Секторний коефіцієнт ефективності структурних зрушень	
Формули	Показники
$K_{EFSz} = \frac{I_{zdv_i}}{I_{zw_i}}; I_{zdv_i} = \frac{DV_{ij}}{DV_{ij-1}}; I_{zw_i} = \frac{W_{ij}}{W_{ij-1}}$	K_{EFSz} – секторний коефіцієнт ефективності структурних зрушень; I_{zdv_i} – індекс структурного зрушення і-того сектора в структурі валової доданої вартості, %;

	I_{zwi} – індекс структурного зрушення випуску і-того сектора в загальній структурі, %. DV_{ij}, DV_{ij-1} – частка і-го сектора в структурі валової доданої вартості у відсотковому вираженні відповідно за поточний та попередній період j W_{ij}, W_{ij-1} – частка випуску і-го сектора в загальній структурі у відсотковому вираженні відповідно за поточний та попередній період
Характеристики коефіцієнта ефективності структурних зрушень	
<p>Коефіцієнт ефективності структурних зрушень розраховується за допомогою індексів структурних зрушень доданої вартості і-го сектора в загальній сукупності у відсотковому вираженні та індексу структурного зрушення випуску і-того сектора в загальній структурі. Коефіцієнт ефективності структурних зрушень вимірюється за шкалою від 0 до 2 та вказує на динаміку ефективності функціонування структури економіки. Якщо $K_{EFSz} = 1$ – структурні зрушення не відбулись, якщо $K_{EFSz} < 1$ – відбулись структурні зрушення, які знизили ефективність функціонування і-того сектора, коли $K_{EFSz} > 1$ – структурні зрушення ефективні й оптимізують функціонування і-того сектора. Агрегований показник, який може обчислюватись як середнє значення коефіцієнтів ефективності за усіма секторами, відображає загальну тенденцію щодо ефективності функціонування економічної системи.</p> <p>Ефективність структурного зрушення прямо корелює зі значенням якості структурного зрушення, оскільки ефективним може бути лише те структурне зрушення, яке відбувається в напрямі розвитку економічної системи й оптимізації її функціонування. У цьому випадку визначальне значення, на нашу думку, має технологія, оскільки при підвищенні інноваційно-технологічного рівня економічної системи можливо суттєво збільшувати маси позитивних структурних зрушень при найбільшій економії ресурсів.</p>	

Примітка. Складено автором

Додаток 3
Таблиця 3.1

Інтегральні показники оцінювання структурних зрушень
в економіці

Назва показника	Формула	Значення	Характеристики
Лінійний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень	$K_{L_A} = \frac{\sum_{i=1}^k d_{ij} - d_{ij-1} }{n}$ [140; 164, с.154]	d_{ij} – частка і-того елемента структури в j-тий період; d_{ij-1} – частка і-того елемента структури в період, який передує j-тому періоду; n – кількість градацій в структурах	Коефіцієнт представляє собою середнє арифметичне значення з модулів абсолютних приростів часток структурних елементів усіх цілих, які порівнюються, та демонструє відхилення часток одна від одної в цих сукупностях. Фактично різниця часток і-того елемента в базовому та поточному періоді являється масою структурного зрушення. При збільшенні кількості періодів аналізу сума мас структурних зрушень елемента демонструє динаміку його відсоткової частки в загальній структурі у вигляді одного показника. Якщо збільшити кількість елементів аналізу в одному періоді, то можна в одному значенні виразити сукупність структурних зрушень, які відбулися за вибраними елементами у сукупній їх динаміці. Функція модуля застосовується з метою уникнення взаємного погашення елементів агрегаційної сукупності, які мають від'ємні чи додатні значення відносно один одного.
Квадратичний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень Л.С. Казинця	$K_{KV_A} = \sqrt{\frac{\sum (d_{ij} - d_{ij-1})^2}{n}}$ [140; 164, с.154]	d_{ij} – частка і-того елемента структури в j-тий період; d_{ij-1} – частка і-того елемента структури в період, який передує j-тому періоду; n – кількість градацій в структурах	Даний коефіцієнт демонструє відсоткову динаміку відхилення питомої ваги структурних елементів один від одного в заданій сукупності протягом визначеного періоду. Шкала вимірювання структурних зрушень за цим коефіцієнтом розподіляється таким чином: незначні структурні зрушення менше 2%, суттєві структурні зрушення – від 2% до 10%, великі структурні зрушення – більше 10%.
Нормований лінійний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень	$K_{nL_A} = \frac{\sum d_{ij} - d_{ij-1} }{2}$ [5, с.5]	d_{ij} – частка і-того елемента структури в j-тий період; d_{ij-1} – частка і-того елемента структури в період, який передує j-тому періоду;	Нормування лінійного та квадратичного коефіцієнтів абсолютних структурних зрушень дозволяють спростити параметри оцінювання лінійного та квадратичного коефіцієнтів за запропонованим статистиком К. Гатевим методом. Границя індексу відмінностей фактично буде знаходитися не вище 1. При суттєвих структурних зрушеннях даний індекс буде наближуватись до 1, а при їх відсутності такий показник буде дорівнювати 0, що суттєво спрощує процедуру оцінювання отриманих аналітичних даних
Нормований квадратичний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень	$K_{nKV_A} = \sqrt{\frac{1}{2} \sum (d_{ij} - d_{ij-1})^2}$ [199, с. 82].	d_{ij} – частка і-того елемента структури в j-тому періоду;	

Назва показника	Формула	Значення	Характеристика
Лінійний коефіцієнт відносних структурних зрушень	$K_{L_w} = \sum_{i=1}^n \left \frac{d_{ij}}{d_{ij-1}} - 1 \right d_{ij}$ [371; 245, с.479]	d_{ij} – частка і-того елемента структури в j-тий період; d_{ij-1} – частка і-того елемента структури в період, який передує j-тому періоду;	Чим вище значення цього коефіцієнта, тим більш суттєвими являються відносні структурні зрушення в загальній визначеній структурі. Такий коефіцієнт демонструє інтенсивність змін часток у визначеній сукупності, яка проявляється у визначенні середньої зміни частки структурного елемента в періоді, який досліджується, порівняно з базовим. У разі відсутності структурних зрушень даний коефіцієнт буде дорівнювати значенню 0, що означає тотожність сукупностей, які порівнюються. Шкала вимірювання для цього коефіцієнта становить від 0 до 200% [245, с. 481]
Нормований лінійний коефіцієнт відносних структурних зрушень	$K_{nL_w} = \sum \left \frac{d_{ij}}{\frac{d_{ij} + d_{ji-1}}{2}} - 1 \right d_{ij}$ [245, с.479] зі змінною базою порівняння $K_{zL_w} = \frac{\sum_{i=1}^n \left \frac{d_j}{d_{j-1}} - 1 \right }{n}$ [199, с. 83]	d_{ij} – частка і-того елемента структури в j-тий період; d_{ij-1} – частка і-того елемента структури в період, який передує j-тому періоду;	Для спрощення оцінювання аналізу на основі використання лінійного коефіцієнта відносних структурних зрушень можливе введення його нормування, тобто зниження розбіжності шкали порівняння від 0 до 1. У такому разі у випадку наближення коефіцієнта до 1 структурні зрушення будуть проявлятися найбільш суттєво у зміні структури, яка досліджується, при наближенні до 0 – буде означати несуттєві прояви структурних зрушень, а при збігу з показником 0 – їх відсутність.
Квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень	$K_{KV_w} = \sqrt{\sum \left(\frac{d_{ij}}{d_{ij-1}} - 1 \right)^2 d_{ij-1}}$ [245, с. 480] зі змінною базою порівняння $K_{zKV_w} = \frac{\sum_{j=1}^n \left(\frac{d_j}{d_{j-1}} - 1 \right)^2}{n}$ [199, с. 83].	d_{ij} – частка і-того елемента структури в j-тий період; d_{ij-1} – частка і-того елемента структури в період, який передує j-тому періоду; n – кількість градацій в структурах	Якщо аналіз здійснюється з метою виявлення відхилення динаміки показників структурних елементів від їх середнього значення, яке можна прийняти за 100%, використовується квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень. Даний коефіцієнт демонструє відхилення темпів росту окремих структурних елементів сукупності від їх середнього значення, яке приймається за 1 або 100%. Цей коефіцієнт має достатньо високий рівень еластичності, тобто чутливо реагує на коливання зміни часток елементів структури. Його недоліком являється широка шкала порівняння, яка знаходиться в межах від 0 до 1000%, що ускладнює зведення аналітичних даних й існування невірних відображення змін, які відбуваються в структурі, котра досліджується, а саме: при наближенні до 0 значень часток структурних елементів відбувається збільшення значення коефіцієнта вище шкали вимірювання, тобто більше 1000.
Нормований квадратичний коефіцієнт «відносних» структурних зрушень	$K_{nKV_w} = \sqrt{\sum \left(\frac{d_{ij}}{\frac{d_{ij} + d_{ij-1}}{2}} - 1 \right)^2 d_{ij-1}}$ [245, с. 480]	d_{ij} – частка і-того елемента структури в j-тий період; d_{ij-1} – частка і-того елемента структури в період, який передує	Для спрощення процесу проведення аналізу можливе введення нормування коливань шкали порівняння від 0 до 1.

Назва показника	Формула	Значення	Характеристика
	$K_{zKV_w} = \frac{\sum_{j=1}^n \left(\frac{d_j}{d_j - 1} - 1 \right)^2}{n}$ [199, с. 83].	j-тому періоду; n – кількість градацій в структурах	
Інтегральний коефіцієнт структурних зрушень К. Гатева	$K_{\text{Гатева}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum d_1^2 + \sum d_0^2}}$ [247; 199, с.84; 245, с.480]	d_0 – питома вага (частка) структурного елемента в загальній сукупності за базовий період; d_1 – питома вага (частка) структурного елемента в поточному періоді	Інтегральний коефіцієнт структурних зрушень К. Гатева. Цей показник оцінює суттєвість структурних відмінностей у відносному вигляді, шляхом урахування інтенсивності змін по окремих групах структурних елементів та змін їх питомої ваги в загальній сукупності, яка досліджується. Недоліком даного коефіцієнта є неможливість розрахунку у випадку, якщо частки структурної групи в кожному періоді дорівнюють 0, що призводить до порушення будови формули та в результаті чого відбувається ділення на 0. Також при значенні однієї частки в одному періоді, яка дорівнює 0, коефіцієнт демонструє наближення до максимального значення 1, що знецінює проведення аналізу [217, с. 481]. За відсутності таких значень структурних елементів коефіцієнт являється достатньо еластичним по відношенню до зміни часток структурних елементів у сукупності, яка досліджується
Узагальнюючий показник структурних зрушень А. Салаї	$I_{\text{Салаї}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}}$ [247; 199, с.84; 245, с.480]	d_0 – питома вага (частка) структурного елемента в загальній сукупності за базовий період; d_1 – питома вага (частка) структурного елемента в поточному періоді	Узагальнюючий показник структурних зрушень А. Салаї, який на відміну від індексу К. Гатева при ідентичних вихідних даних ураховує не тільки інтенсивність змін по окремих групах структурних елементів та їх питому вагу в загальній сукупності, але й кількість таких груп. Таку особливість необхідно враховувати при агрегаційному аналізі сукупності індексів структурних зрушень. Одним з недоліків даного індексу являється, неможливість розрахунку в разі, якщо частка структурного елемента в сукупності, яка аналізується, дорівнює 0. Цей коефіцієнт дещо завищує реальні структурні зрушення та залежить від величини градацій, які досліджуються
Індекс В. Рябцева	$I_{\text{Рябцева}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}}$ [338, с.32]	d_0 – питома вага (частка) структурного елемента в загальній сукупності за базовий період; d_1 – питома вага (частка) структурного елемента в поточному періоді	Визначається у вигляді фактичної розбіжності значень двох структур з їх максимальним допустимим значенням, надає змогу аналізувати відхилення він нормованого розвитку структури Індекс Рябцева можна застосовувати у широкому спектрі сукупностей статистичних даних, що нехарактерно, наприклад, для індексу Салаї. Ще однією з позитивних рис цього коефіцієнта являється розроблена Рябцевим шкала інтерпретації аналітичних даних, що

Назва показника	Формула	Значення	Характеристика
			<p>дозволяє робити аналіз не в порівняльних значеннях, а за готовою шкалою.</p> <p>0,000 – 0,030 /Тотожність структур ; 0,031 – 0,070 /Дуже низький рівень відмінностей структур; 0,071 – 0,150 / Низький рівень відмінностей структур; 0,151 – 0,300 / Істотний рівень відмінностей структур; 0,301 – 0,500 / Значний рівень відмінностей структур; 0,501 – 0,700 / Дуже значний рівень відмінностей структур; 0,701 – 0,900/ Протилежний тип структур; 0,901 та вище / Повна протилежність структур</p>
<p>Скореговані та індекс Рябцева показник Салаї та коефіцієнт, Гатєва</p>	$I_{\text{Рябцева скор}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}}$ $* \frac{\sum d_1 - d_0 }{\sum (d_1 - d_0)}$ $K_{\text{Гатєва скор}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum d_1^2 + \sum d_0^2}}$ $* \frac{\sum d_1 - d_0 }{\sum (d_1 - d_0)}$ $I_{\text{Салаї скор}} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}}$ $* \frac{\sum d_1 - d_0 }{\sum (d_1 - d_0)}$	<p>d_0 – питома вага (частка) структурного елемента в загальній сукупності за базовий період;</p> <p>d_1 – питома вага (частка) структурного елемента в поточному періоді</p>	<p>На нашу думку, індекс Рябцева, показник Салаї та коефіцієнт Гатєва необхідно скореговати відносно позитивності чи негативності проявів динаміки структурних елементів, які досліджуються, оскільки вони ураховують різницю зміни показників структурного елемента, але не відображають направлення такої зміни. Отже, використання даних показників для аналізу протікання структурних зрушень в економіці доцільно проводити в зазначеному вигляді.</p>

Примітка. Складено автором

**Альтернативні показники оцінювання структурних зрушень на основі
виявлення рівня оптимальності структури**

Порівняльний показник оптимальності структури економіки Б.Галінієна та А. Вітаса [55]	
Формули	Показники
$\sum_{i=1}^n V_{ij}^t = \frac{1}{T} \left(\frac{\sum_{i=1}^n \Delta CF_{ij}^t}{\Delta Y^t} + \frac{\sum_{i=1}^n \Delta NX_{ij}^t}{\Delta Y^t} + \frac{\sum_{i=1}^n \Delta I_{ij}^t}{\Delta Y^t} \right)$ $\sum_{i=1}^n V_{ij}^t = \frac{M_{ij}^t - M_{ij}^{t-1}}{T}$ $\sum_{i=1}^n V_{ij}^t \geq \frac{1}{T} \left(\frac{\sum_{i=1}^n \Delta CF_{ij}^t}{\Delta Y^t} + \frac{\sum_{i=1}^n \Delta NX_{ij}^t}{\Delta Y^t} + \frac{\sum_{i=1}^n \Delta I_{ij}^t}{\Delta Y^t} \right)$	<p>$\sum_{i=1}^n V_{ij}^t$ – індекс інтенсивності структурних зрушень у період t;</p> <p>$\frac{\sum_{i=1}^n \Delta CF_{ij}^t}{\Delta Y^t}$ – сума зміни темпів комерційного кредитування та фінансової підтримки ЄС для секторів економіки в період t;</p> <p>$\frac{\sum_{i=1}^n \Delta NX_{ij}^t}{\Delta Y^t}$ – сума зміни темпів чистого експорту в період t;</p> <p>$\frac{\sum_{i=1}^n \Delta I_{ij}^t}{\Delta Y^t}$ – сума зміни темпів прямих іноземних інвестицій в економічних секторах у період t;</p> <p>t – період, який досліджується;</p> <p>i, j – економічні сектори;</p> <p>ΔY^t – зміна ВВП у періоді t, порівняно з базовим періодом t-1;</p> <p>T – інтервал часу [55, с. 368].</p> <p>M_{ij}^t – частка сектора в галузевій структурі в поточний період, %;</p> <p>M_{ij}^{t-1} – частка сектора в галузевій структурі в базовий період, %;</p> <p>T – період часу</p>
<p align="center">Характеристика порівняльного показника оптимальності структури економіки Б.Галінієна та А. Вітаса</p> <p>Даний показник заснований на оцінці відповідності індексу інтенсивності структурних зрушень у вигляді зміни часток секторів у наповненні ВВП які розраховуються на основі абсолютного показника структурних зрушень [461] та динаміки групи структурних зрушень, які відповідають функціональному стимулюванню цих економічних секторів. Така відповідність має вигляд тотожності між індексом інтенсивності структурних зрушень у секторальній структурі економіки та акумулятивним впливом трьох зрізів структури, а саме: динаміки структурних зрушень у структурі чистого експорту, зміни в структурі кредитування комерційних банків та кредитної підтримки ЄС, зміни в структурі прямих іноземних інвестицій. Для порівняння обох сторін тотожності використовується розрахунок інтенсивності структурних зрушень за класичною вищенаведеною формулою. Отже, завдяки розрахунку представлених вище індексів, авторами пропонується ввести тотожність структурних зрушень цих індексів як показник ефективності функціонування економіки та оптимальності її структури. На нашу думку, дана тотожність у разі збільшення ефективності функціонування економіки повинна трансформуватись у рівність чи перевищення індексу інтенсивності структурних зрушень по відношенню до агрегаційного показника обраних зрізів структури економіки за її секторами. Це зумовлено нелінійністю функціонування економічної системи, а саме здатністю акумуляції ресурсів та підвищення ефективності їх застосування, що в результаті повинно приводити до перевищення ефекту від використання ресурсів над їх функціональним фактичним обсягом, що являється метою економічної політики держави загалом і структурної політики зокрема.</p> <p>У разі нерівності даних показників економічна система інтенсивно витрачає ресурси, не відбуваються відповідні структурні зрушення з необхідною інтенсивністю, що є результатом недостатньо раціональної структурної політики. В окремих випадках така нерівність може свідчити про переважну кількість довгострокових інвестиційних проектів в економічній системі з достатньо великим періодом впровадження й окупності. У такому випадку доцільно збільшити інтервал дослідження динаміки економічної системи, що</p>	

Характеристика порівняльного показника оптимальності структури економіки Б.Галінієна та А. Вітаса дозволить урахувати дану тенденцію.	
Недоліком запропонованого показника являється відсутність вихідного коефіцієнту, який повинен відображати рівень взаємозв'язку структурних зрушень які відбуваються в національній економіці та рівня її наповнення фінансовими ресурсами, а також динаміки її економічного зростання	
Інтегральний коефіцієнт кореляції структурних зрушень (розроблено автором на основі запропонованого Б. Галінієна та А. Вітасом методу)	
Формули	Показники
$IK_{ksz} = \frac{\sum_{i=1}^n V_{szEk}}{V_{szEx} + V_{szPii} + V_{szVzb}}$ $V_{sz} = \frac{I_{szR}}{T}$ $I_{szR} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}}$ $V_{szVvp} = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}} * \frac{\sum d_1 - d_0 }{\sum (d_1 - d_0)}$	V_{szEk} - сума швидкостей структурних зрушень які відбулись в структурі економіки V_{szEx} - швидкість структурних зрушень в обсягах експорту V_{szPii} - швидкість структурних зрушень в обсягах прямих іноземних інвестицій V_{szVzb} - швидкість структурних зрушень в обсягах валового зовнішнього боргу V_{szVvp} - швидкість структурних зрушень в обсягах ВВП I_{szR} - індекс структурного зрушення за методом Рябцева d_1 та d_0 - відповідно значення показника у поточний та базовий періоди, T - сукупний період який досліджується
Характеристики інтегрального коефіцієнту кореляції структурних зрушень	
На основі запропонованого Б. Галінієна та А. Вітасом методу нами було розроблено інтегральний коефіцієнт кореляції структурних зрушень. Швидкість структурних зрушень в даному випадку розраховується з використанням індексу структурних зрушень Рябцева оскільки в такому вигляді являється можливим порівняння різнопорядкових величин. Виключення займає швидкість структурних зрушень в обсягах ВВП оскільки в даному випадку відбувається ідентифікація економічного зростання, а тому індекс розраховується на основі використання скорегованого індексу Рябцева. Шкала вимірювання коефіцієнту знаходиться від -1 до 1. Чим ближче значення коефіцієнту до -1 тим більший негативний взаємний вплив зрушень у структурі економіки та її наповнення фінансовими ресурсами, чим ближче значення до +1 тим більший позитивний взаємний вплив між зрушеннями в структурі економіки та наповненням фінансовими ресурсами.	
Коефіцієнт структурної незалежності	
Формули	Показники
$K_{soe} = \frac{Ex}{Im}$	Ex – обсяги сукупного експорту; Im – обсяги сукупного імпорту [361].
Характеристики коефіцієнту структурної незалежності	
Коефіцієнт структурної незалежності відображає ступінь насичення економічного середовища ресурсами, що мають внутрішнє походження, а отже, не залежать від коливань кон'юнктури на світовому ринку. При значеннях даного коефіцієнта $K_{soe} > 1$ економічна структура демонструє ознаки оптимальності своєї структури, що проявляється у вигляді позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу. Коли $K_{soe} < 1$ – це свідчить про зростання залежності від зовнішніх ресурсів	

Примітка. Складено автором

Додаток I
Таблиця I.1

Показники оптимальності структури економіки

Показник	Формула	Значення	Характеристика
Індекс якості структури Б.А. Бессонова	$G_t = \frac{\sum_j b_j q_{jt} p'_j}{\sum_j q_{jt} p'_j}$ <p>[24, с. 190]</p>	b_j – міра якості j-того товару при $b_j \in [0, 1]$; 0 – нижча межа якості; 1 – вища межа якості; q_{jt} – обсяги виробництва j-того товару за період t; p'_j – середня фіксована ціна j-того товару за період t	Показник використовує співставлення індивідуальних часток із застосуванням показника вагомості у вигляді міри якості, яка належна цій частці. Оскільки цей індекс заснований на аналізі структури виробництва, він використовує статистичні дані обсягів виробництва певного товару та ціни на нього. У цьому випадку b_j є індивідуальним індексом якості певного товару, а G_t являється зведеним індексом якості кошику товарів, які досліджуються. Якщо адаптувати даний індекс у дослідженнях структури економіки за секторною ознакою, він при збереженні сутності буде оперувати статистичними показниками обсягів виробництва певного сектора, середньою ціною на кошик товарів сектора та показником вагомості, який належний даному сектору за вищезазначеними критеріями.
Показник оцінювання оптимальності i-того типу структури економіки	$Z_i = \sum_{j=1}^m b_{ij} P_{ij}$ $\sum_{j=1}^m b_{ij} = 1$ $P_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{ij,st}}$ <p>[402, с. 102]</p>	b_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску j-го показника в інтегральний індекс i-го типу структури економіки; P_{ij} – нормалізовані значення j-тих показників i-го типу структури. x_{ij} – фактичні дані j-го показника i-го типу структури; $x_{ij,st}$ – нормативні (оптимальні, або планові) значення j-тих показників i-го типу структури	Показник заснований на використанні фактичних та нормативних (чи планових) показників у добутку з ваговими коефіцієнтами, котрі відображають ступінь впливу функціонування цього типу структури. Інтегральний показник оптимальності відповідної структури в загальній сукупності можна виразити у вигляді такої формули Показник P_{ij} характеризує ступінь наближення відповідного типу структури до її планового, чи оптимального стану, при $P_{ij} > 1$ фактичні показники перевищують нормативну межу, а отже відповідають критерію оптимальності структури, а при $P_{ij} < 1$ – не відповідають нормативному значенню та потребують відповідного корегування.
Коефіцієнт структурної незалежності елементів мезорівня економіки	$K_{soS} = \frac{Ex_i}{Im_i}$	Ex_i – обсяги експорту i-того сектора; Im_i – обсяги імпорту i-того сектора.	При значеннях даного коефіцієнта $K_{soS} > 1$ сектор економічної системи демонструє ознаки оптимальності своєї структури, що проявляється у вигляді позитивного сальдо вихідних та вхідних ресурсів. Коли $K_{soS} < 1$ – це свідчить про зростання залежності від зовнішніх ресурсів.
Нормований агрегований показник структурної оптимальності	$\Delta K_{soS_{ij_n}} = \frac{M_{ij} + ..M_{ij_n}}{n}$ $M_{ij} = \frac{Ex_{ij} - Ex_{ij-1}}{Im_{ji} - Im_{ji-1}}$	M_{ij} – маса структурного зрушення в структурі експортно-імпортних операцій i-того	Для проведення аналізу динаміки структурних зрушень при функціонуванні i-того сектора з точки зору його оптимальності в загальній структурі можливе використання нормованого

Показник	Формула	Значення	Характеристика
		<p>сектора за j-тий період у натуральному вираженні; M_{ij_n} – маса структурних зрушень у структурі експортно-імпорتنих операцій i-того сектора за наступний j_n період у натуральному вираженні; n – кількість градацій. Ex_{ij}, Ex_{ij-1} – обсяги експорту i-того сектора відповідно за поточний та базовий період; Im_{ji}, Im_{ji-1} – обсяги імпорту i-того сектора відповідно за поточний та базовий період</p>	<p>агрегованого показника структурної оптимальності. У цьому разі він буде мати такий вигляд. Цей показник доцільно використовувати в порівняльному аналізі функціонування секторної структури економіки з позиції оптимальності функціонування її секторів за визначений період.</p>
Показник структурної незалежності сектора	$K = \frac{e_1}{e_2}$ <p>[247, с.25-26, 363, 59-62].</p>	e_1 – обсяги обробленого експорту; e_2 – обсяги сировинного експорту	<p>Якщо попередній коефіцієнт урахує приток саме зовнішнього ресурсу, то даний показник заснований на аналізі структури експорту, тобто досліджує економічні процеси, які відбуваються в системі експортних операцій з точки зору їх залежності від ресурсної складової взагалі. Чим вище цей показник, тим більша частка інноваційно-технологічної складової в структурі відповідного сектора економіки. Тобто, при зростанні даного показника оптимізується структура сектора. Якщо така тенденція властива більшості економічних секторів, то економіка знаходиться в періоді стійкого розвитку й оптимізації своєї структури.</p>
Адаптований показник закритості економічного сектора	$Z_s = \frac{Y_i}{Ex_i + Im_i}$	Y_i – обсяги продукції, яка виробляється i-тим сектором; Ex_i – обсяги експорту i-того сектора; Im_i – обсяги імпорту i-того сектора.	<p>Показник має порівняльну шкалу вимірювання, його зростання свідчить про збільшення рівня закритості економічного сектора, при його зменшенні відкритість економічного сектора зростає. Даний показник можливо розраховувати і для всієї економічної системи в цілому, використовуючи відповідні статистичні дані.</p>
Інтегральний коефіцієнт ефективності економічної системи	$O_s = \frac{\Delta pp}{pp} - \left(\frac{\Delta Z}{Z} + \frac{\Delta Im_n}{Im_n} \right)$ <p>[23, с. 48]</p> $Im_z = \frac{Ch_{zn}}{Im}$	O_s – показник оптимальності економіки; pp, Δpp – продуктивність праці та її приріст; Z, ΔZ – коефіцієнт	<p>Даний показник оперує показниками продуктивності праці, рівня закритості економічного сектора, а також імпортової залежності економічних секторів. Даний показник характеризує ступінь оптимальності структури економіки та досягає свого достатнього рівня, коли значення $O_s = 0$, а при $O_s > 0$ економічна</p>

Показник	Формула	Значення	Характеристика
		закритості економіки та його приріст; Im_n , ΔIm_n – коефіцієнт імпортного насичення Ch_{zn} – чисельність зайнятого населення, Im – обсяги імпорту.	система перебуває в стані трансформаційного підйому, що супроводжується позитивними структурними зрушеннями.
Коефіцієнт структурних зрушень, який враховує динаміку три секторної моделі економіки	$S_1 = \frac{OS_1}{SP} * 100$ $S_2 = \frac{OS_2}{SP} * 100$ $S_3 = \frac{OS_3}{SP} * 100$ $\Delta S_1 = S_{1j} - S_{1j-1}$ $\Delta S_2 = S_{2j} - S_{2j-1}$ $\Delta S_3 = S_{3j} - S_{3j-1}$	S_1, S_2, S_3 – відповідно частки секторів у наповненні ВВП у процентному вираженні; OS_1, OS_2, OS_3 – обсяги продукту, який виробляє сектор в кількісному вираженні; SP – сукупний продукт, які виробляють сектори економіки; $\Delta S_1, \Delta S_2, \Delta S_3$ – відповідно структурні зрушення за трьома секторами у відсотковому вираженні; S_{1j}, S_{1j-1} – частки первинного сектора в наповненні ВВП відповідно за поточний та базовий періоди у відсотковому вираженні; S_{2j}, S_{2j-1} – частки вторинного сектора у наповненні ВВП відповідно за поточний та базовий періоди; S_{3j}, S_{3j-1} – частки третинного сектора у наповненні ВВП відповідно за поточний та базовий періоди.	<p>Коефіцієнт заснований на аналізі трисекторної моделі економіки та оперує даними обсягів секторів у структурі ВВП, у вигляді секторної розбивки видів економічної діяльності. Співвідношення секторів характеризує ступінь розвитку економічної системи та відносить її відповідно до:</p> <ul style="list-style-type: none"> - доіндустріального (співвідношення часток у наповненні ВВП становить 70% – первинний сектор; 20% – вторинний; 10% – третинний); - індустріального (40% – первинний сектор, 40% – вторинний; 20% – третинний); - постіндустріального (10% – первинний сектор, 20% – вторинний, 70% – третинний); - інформаційного (зростання третинного сектора, яке перевищує 70%, призводить до утворення на його основі четвертинного та п'ятеричного секторів, котрі відповідають за зростання інформаційних послуг бізнесу та населенню відповідно). <p>Таким чином, дослідження структурних зрушень за секторами можливе шляхом аналізу співвідношення їх часток у наповненні ВВП за визначений період та структурних зрушень за зрізом цієї структури.</p> <p>Завдяки порівнянню двох критеріїв, а саме завдяки відношенню фактичного значення відсоткової частки сектора в наповненні ВВП до її еталонного значення, яке характеризується формуванням постіндустріальної структури економіки, та змінам цих часток протягом певного періоду, що характеризує динаміку еволюційних процесів економічної системи, можлива ідентифікація рівня ефективності структурної трансформації економіки.</p>

Примітка. Складено автором

Додаток І
Таблиця І.1

Вихідні дані для економіко-математичного моделювання прогнозування ВВП від впливу основних факторів

Рік	Квартал	ВВП у фактичних цінах, млн грн	Витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт, млн грн	Обсяги прямих інвестицій в Україну (млн дол США)	Обсяги прямих інвестицій з України (млн дол США)	Середнь-місячний валютний дохід ітатитних працівників України, млн грн	Експорт товарів і послуг млн грн	Імпорт товарів і послуг млн грн	Мінімальна заробітна плата, грн	Місячний прожитковий мінімум, грн	Обсяг капітальних інвестицій, млн грн
2004	I	66 981,00	745,30	6 946,50	167,20	3 267 432,30	47 456,00	41 774,00	205	342	11628,4
	II	78 607,00	846,00	7 324,80	165,70	3 489 560,40	55 701,00	46 380,00	205	355,49	15813,5
	III	99 405,00	939,40	7 761,50	167,00	3 518 342,70	58 340,00	50 247,00	216	362,23	21351
	IV	100 120,00	1 007,70	8 353,90	175,90	3 871 456,20	58 110,00	54 719,00	237	362,23	40521,3
2005	I	88 104,00	912,70	8 797,40	214,30	4 032 676,40	55 140,00	48 739,00	262	382	14734,9
	II	101 707,00	1 009,60	9 061,40	211,50	4 288 121,80	56 394,00	55 598,00	290	423	20783,7
	III	122 861,00	1 102,60	9 532,20	215,60	4 589 876,10	58 562,00	59 047,00	317	423	24530,6
	IV	128 780,00	1 361,40	16 375,20	218,20	5 037 661,20	57 156,00	60 171,00	332	423	51124,8
2006	I	106 348,00	1 009,90	17 399,20	220,70	5 774 670,39	52 515,00	58 242,00	350	453	19171,5
	II	126 319,00	1 143,80	18 384,00	229,20	6 728 334,15	61 554,00	63 720,00	350	465	26265,3
	III	152 406,00	1 255,50	19 911,80	232,20	8 186 091,29	72 322,00	71 463,00	375	465	34275,1
	IV	159 080,00	1 755,20	21 186,00	221,50	8 855 168,30	67 316,00	75 775,00	383	472	69260,4
2007	I	139 444,00	1 192,50	22 433,70	242,10	7 358 642,34	67 513,00	76 022,00	400	492	28318,9
	II	166 869,00	1 281,60	24 171,80	263,10	8 679 027,60	79 664,00	85 992,00	420	525	39500,5
	III	199 535,00	1 480,90	26 856,60	862,10	10 700 188,47	88 491,00	93 895,00	440	525	50457,7
	IV	214 883,00	2 194,20	29 489,40	6 196,10	11 746 465,44	87 537,00	108 464,00	460	532	104401,8
2008	I	191 459,00	1 553,20	32 895,70	6 163,60	10 725 597,96	88 516,00	110 802,00	515	592	38732
	II	236 033,00	1 864,40	36 450,90	6 198,10	12 217 745,80	116 640,00	135 800,00	525	605	53473,4
	III	276 451,00	1 949,80	37 621,50	6 218,60	14 346 689,76	132 177,00	144 433,00	525	607	63580
	IV	244 113,00	2 657,40	35 723,40	6 198,60	14 989 720,95	107 526,00	129 553,00	565	626	116288,7
2009	I	189 028,00	1 569,20	36 526,60	6 225,00	10 969 909,16	86 994,00	92 892,00	605	626	50243,2
	II	214 103,00	1 821,80	37 965,70	6 226,80	12 369 752,85	95 390,00	96 846,00	625	626	35718,5
	III	250 306,00	1 854,40	38 591,60	6 191,20	14 209 426,72	114 962,00	116 057,00	630	626	40316,8
	IV	259 908,00	2 576,80	40 026,80	6 223,30	14 751 624,51	126 218,00	133 065,00	713	651	86599,5
2010	I	217 286,00	2 020,50	40 007,40	6 793,20	13 391 863,16	112 105,00	114 550,00	869	825	26063,9
	II	256 754,00	1 927,50	40 402,10	6 764,20	15 792 094,78	134 553,00	131 242,00	884	839	34491
	III	301 251,00	2 042,70	42 511,90	6 851,30	17 822 404,22	145 563,00	156 102,00	888	843	42739,8
	IV	307 278,00	3 005,20	44 708,00	6 871,10	18 735 927,75	157 144,00	179 050,00	912	866	85765,9
2011	I	257 682,00	2 107,20	45 602,30	6 920,60	15 451 402,68	156 545,00	175 096,00	941	894	34497,6
	II	311 022,00	2 124,90	47 205,70	6 934,10	17 645 780,37	179 626,00	190 283,00	960	911	45933,7
	III	369 818,00	2 362,70	48 466,20	6 860,60	20 487 105,72	184 258,00	204 769,00	960	911	62768,7
	IV	363 557,00	2 996,50	49 362,30	6 898,00	21 205 948,40	187 524,00	218 753,00	991	940	116732,3
2012	I	292 894,00	2 138,70	50 793,50	6 421,40	17 387 900,04	166 441,00	186 004,00	1073	1017	48123
	II	347 842,00	2 430,00	52 426,70	6 399,80	20 446 136,76	181 916,00	214 715,00	1094	1037	64098,3
	III	389 213,00	2 701,90	52 673,80	6 427,90	23 191 210,62	188 955,00	213 981,00	1102	1044	65238,5
	IV	381 289,00	3 287,90	54 462,40	6 481,90	23 643 119,20	182 168,00	219 263,00	1123	1072	86267,9
2013	I	302 864,00	2 510,50	55 708,90	6 518,90	18 825 235,50	158 621,00	184 382,00	1147	1108	51943,5
	II	353 025,00	2 593,70	55 318,20	6 540,40	21 246 286,59	165 711,00	182 976,00	1147	1108	51386,8
	III	394 731,00	2 811,80	56 565,20	6 568,40	23 580 657,16	179 427,00	221 894,00	1147	1108	63646,6
	IV	404 311,00	3 245,10	58 156,90	6 575,30	25 299 191,60	178 140,00	216 410,00	1171	1131	80914,7
2014	I	316 905,00	2 238,70	52 179,40	6 608,40	17 639 676,00	151 712,00	162 853,00	1218	1176	40809,9
	II	382 391,00	2 332,80	50 021,80	6 491,80	21 139 840,80	202 040,00	210 717,00	1218	1176	46050,1
	III	440 476,00	2 421,20	48 522,60	6 426,10	23 590 246,80	204 937,00	216 959,00	1218	1176	48616,8
	IV	447 143,00	3 327,60	45 916,00	6 352,20	26 286 879,60	212 440,00	236 235,00	1218	1176	68584,9
2015	I	375 525,00	2 568,70	41 066,60	6 262,70	16 972 567,71	248 899,00	261 228,00	1218	1176	44741,7
	II	455 245,00	2 635,90	42 851,30	6 254,40	19 502 063,41	250 329,00	252 685,00	1218	1176	53982,9
	III	563 907,00	2 894,10	43 949,40	6 232,00	22 781 799,25	266 493,00	275 399,00	1271	1227	61998
	IV	584 781,00	3 502,30	43 371,40	6 210,00	24 844 921,29	278 820,00	294 704,00	1378	1330	90431,7

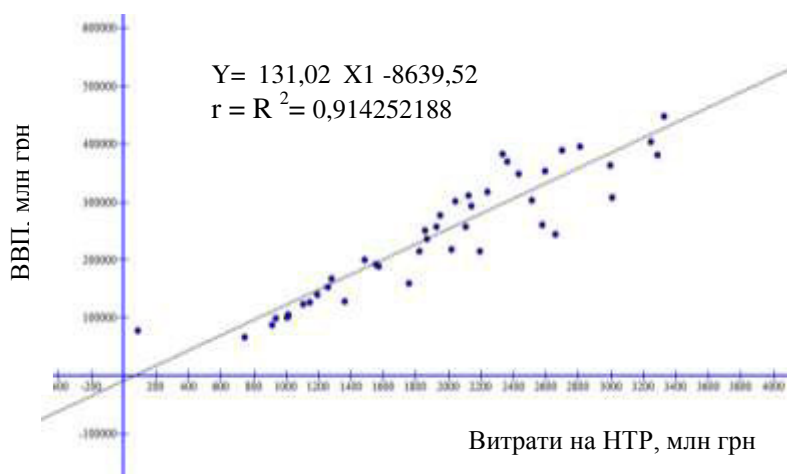

Рис. І.1. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X1 (витрати на наукові і науково-технічні роботи, млн грн)

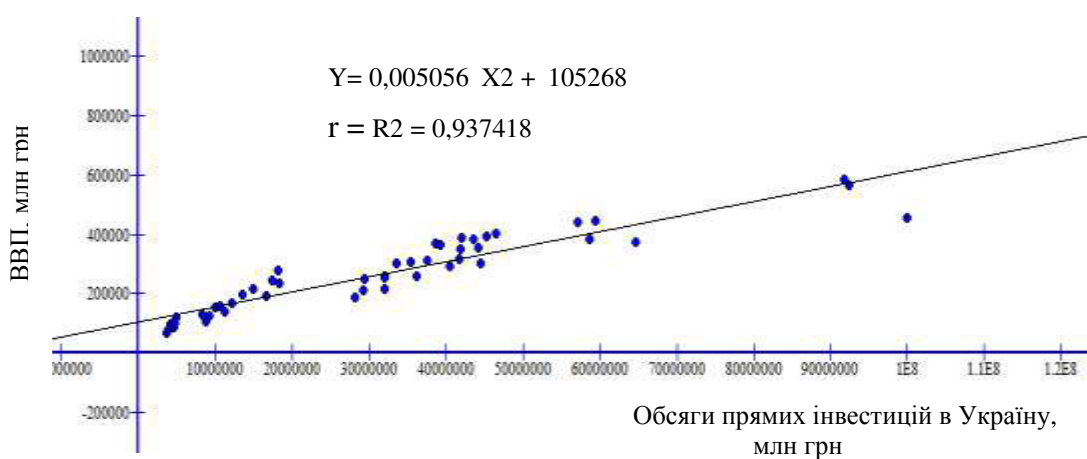

Рис. І.2. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X2 (обсяги прямих інвестицій в Україну, млн грн)

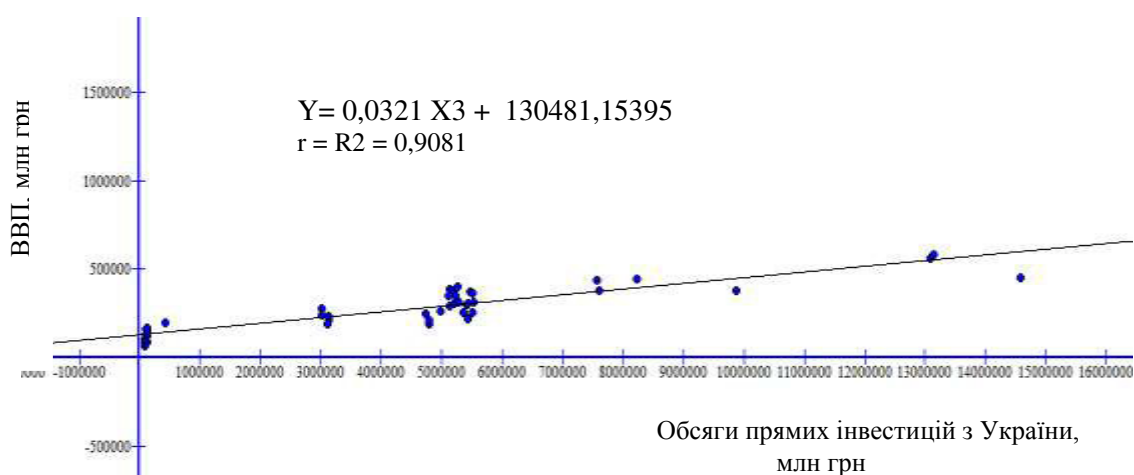

Рис. І.3. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X3 (обсяги прямих інвестицій з України, млн грн)

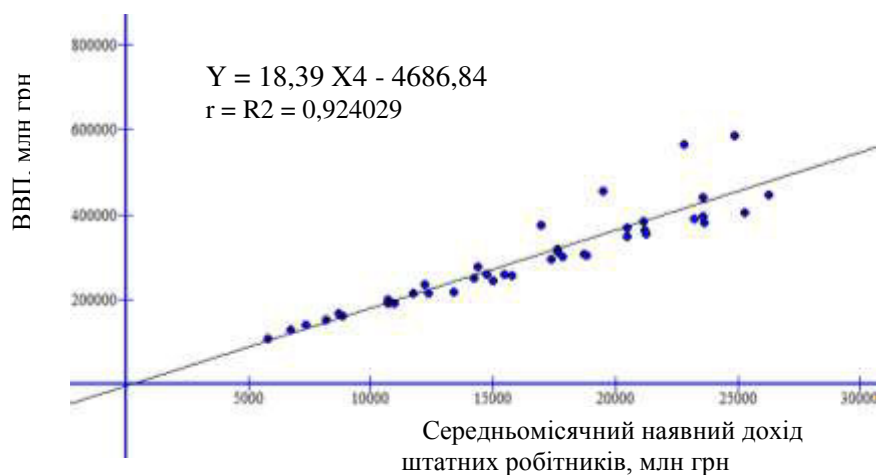

Рис. І.4. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X4 (середньомісячний наявний дохід штатних робітників, млн грн)

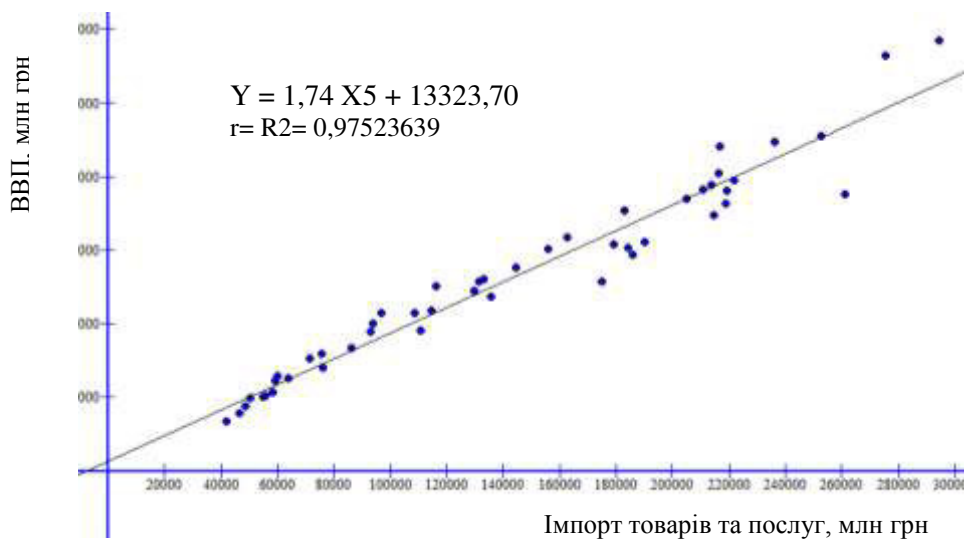

Рис. І.5. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X5 (імпорт товарів і послуг, млн грн)

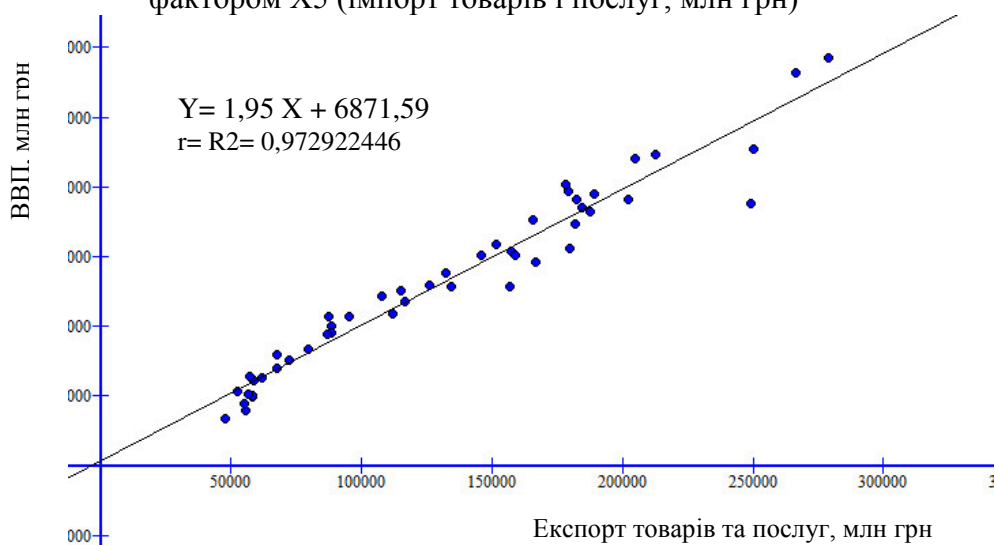

Рис. І.6. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X6 (експорт товарів і послуг, млн грн)

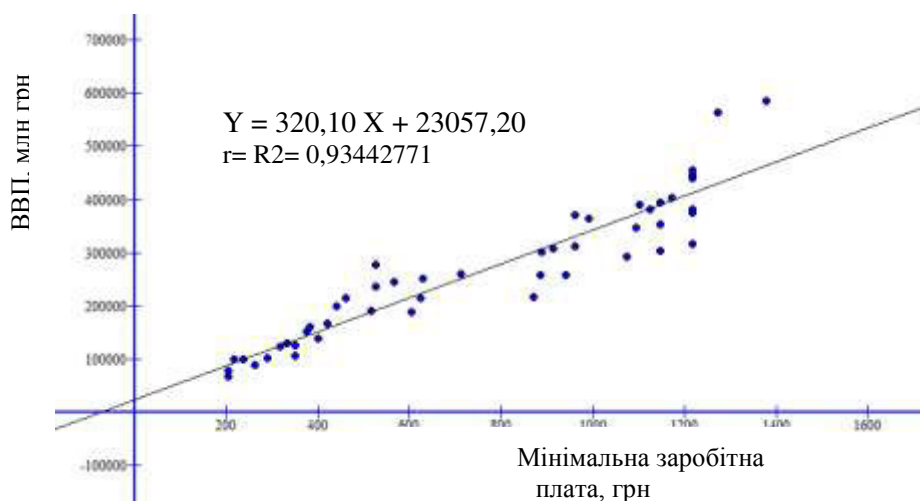

Рис. Ї.7. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X7 (мінімальна заробітна плата, грн)

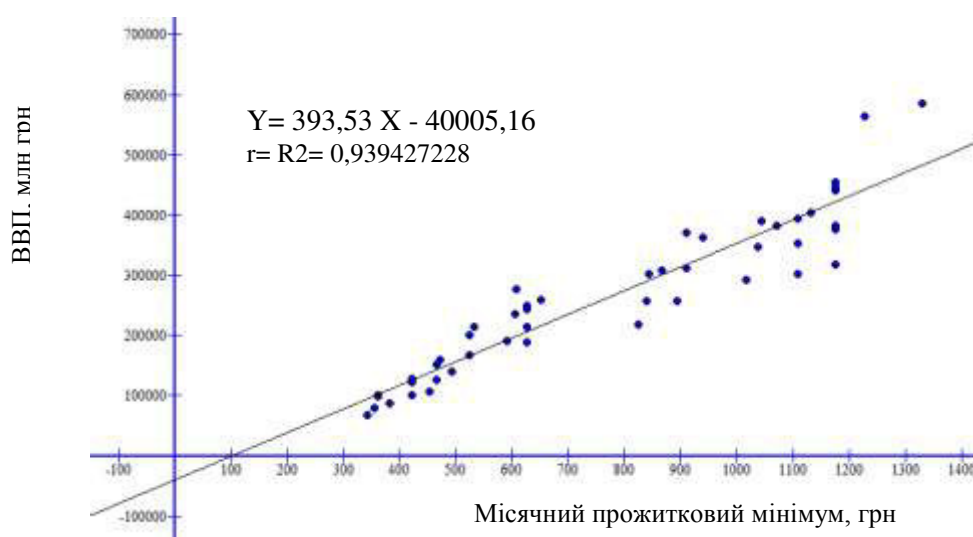

Рис. Ї.8. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X8 (місячний прожитковий мінімум, грн)

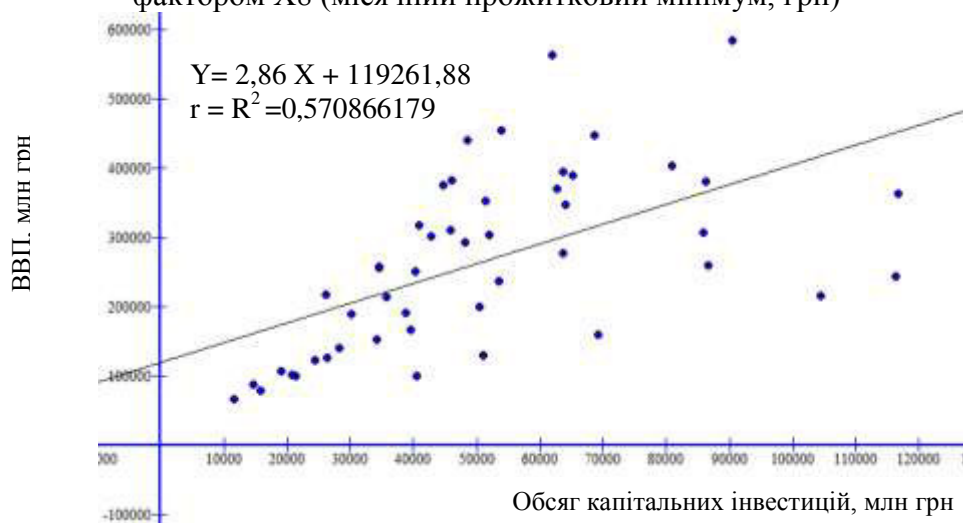

Рис. Ї.9. Графік залежності між показником Y (ВВП, млн грн) та незалежним фактором X9 (обсяг капітальних інвестицій, млн грн)

Результати регресійно-кореляційного аналізу залежності ВВП від факторів

	x-витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт, млн грн	y-ВВП у фактичних цінах, млн грн.	x _y	x ²	Y _p	(y-Y _p) ²	(y-Y _c) ²	(x-X _c) ²	D _y	Y _{min}	Y _{max}	(x-X _c)(y-Y _c)
1	745,30	66981,00	49920939,3	555 472,1	89 009,82	485268849,3	31453328833	1405367,141	238,8556736	88 770,96	89 248,67	210246224,3
2	88,00	78607,00	6917416	7 744,0	2 890,25	5733025901	27464730427	3395844,829	338,5292881	2 551,72	3 228,78	305394765,5
3	939,40	99405,00	93381057	882 472,4	114 440,84	226076369,4	21003795803	982837,9094	211,7441381	114 229,09	114 652,58	143677857,6
4	1007,70	100120,00	100890924	1 015 459,3	123 389,51	541470313,8	20797061613	852080,0431	202,6203829	123 186,89	123 592,14	133119349,3
5	912,70	88104,00	80412520,8	833 021,3	110 942,60	521601525,8	24407145376	1036490,589	215,3760033	110 727,22	111 157,97	159052747,5
6	1009,60	101707,00	102683387,2	1 019 292,2	123 638,45	480988632,2	20341851727	848575,9421	202,3702216	123 436,08	123 840,82	131383431,2
7	1102,60	122861,00	135466538,6	1 215 726,8	135 823,33	168022001	14755170713	685885,124	190,3940096	135 632,94	136 013,72	100599960,7
8	1361,40	128780,00	175321092	1 853 410,0	169 731,35	1677013353	13352233190	324195,6549	160,6003323	169 570,75	169 891,95	65793130,21
9	1009,90	106348,00	107400845,2	1 019 898,0	123 677,76	300320550,1	19039546624	848023,3231	202,3307414	123 475,43	123 880,09	127066831,2
10	1143,80	126319,00	144483672,2	1 308 278,4	141 221,36	222080382	13927035984	619340,3821	185,2724805	141 036,09	141 406,63	92873977,99
11	1255,50	152406,00	191345733	1 576 280,3	155 856,32	11904681,12	8450364405	456005,534	172,0565131	155 684,26	156 028,37	62075864,33
12	1755,20	159080,00	279217216	3 080 727,0	221 327,10	3874701663	7267880253	30828,97488	131,5691816	221 195,53	221 458,67	14968677,22
13	1192,50	139444,00	166286970	1 422 056,3	147 602,04	66553690,83	11001463938	545060,0431	179,3829654	147 422,66	147 781,43	77436802,67
14	1281,60	166869,00	213859310,4	1 642 498,6	159 275,94	57654516,54	6000495243	421437,0331	169,1270991	159 106,82	159 445,07	50287482,66
15	1480,90	199535,00	295491381,5	2 193 064,8	185 388,27	200130100,2	2006758992	202393,6503	149,2341926	185 239,03	185 537,50	20153294,46
16	2194,20	214883,00	471496278,6	4 814 513,6	278 844,96	4091132593	867235569,5	69389,13851	135,739925	278 709,22	278 980,70	-7757366,116
17	1553,20	191459,00	297374118,8	2 412 430,2	194 861,02	11573771,62	2795539709	142568,0294	143,321754	194 717,70	195 004,35	19963831,98
18	1864,40	236033,00	440059925,2	3 475 987,4	235 634,51	158797,7427	68871137,65	4406,545785	128,6332239	235 505,87	235 763,14	550893,657
19	1949,80	276451,00	539024159,8	3 801 720,0	246 823,63	877781094,4	1031638921	361,6912397	128,1778401	246 695,45	246 951,81	610847,5752
20	2657,40	244113,00	648705886,2	7 061 774,8	339 533,51	9105073910	47901,29132	527973,9821	178,0006867	339 355,51	339 711,31	-159030,2975
21	1569,20	189028,00	296622737,6	2 462 388,6	196 957,35	62874552,85	3058517333	130741,4112	142,1238401	196 815,22	197 099,47	19996871,57
22	1821,80	214103,00	390052845,4	3 318 955,2	230 053,05	254403962,6	913784196,7	11877,03669	129,4700668	229 923,58	230 182,52	3294396,521
23	1854,40	250306,00	464167446,4	3 438 799,4	234 324,30	255414612,7	35690305,29	5834,182149	128,7935677	234 195,51	234 453,10	-456315,3975
24	2576,80	259908,00	669730934,4	6 639 898,2	328 973,28	4770013479	242616024	417339,4912	168,7764934	328 804,51	329 142,06	10062467,29
25	2020,50	217286,00	439026363	4 082 420,3	256 086,76	1505498686	731478739,8	8049,352149	129,0410683	255 959,71	256 215,80	-2426505,721
26	1927,50	256754,00	494893335	3 715 256,3	243 901,88	165177008,6	154309471,8	10,77033058	128,1382359	243 773,74	244 030,02	-40767,19298
27	2042,70	301251,00	615365417,7	4 172 623,3	258 995,40	1785535366	3239788084	12525,67942	129,5424726	258 865,86	259 124,95	6370286,252
28	3005,20	307298,00	923491949,6	9 031 227,0	385 102,33	6053513872	3964734329	1154374,429	223,148293	384 879,18	385 325,48	67651961,75
29	2107,20	257682,00	542987510,4	4 440 291,8	267 446,21	95339721,59	178226140,9	31123,37488	131,6015252	267 314,60	267 577,81	2355206,784
30	2124,90	311022,00	660890647,8	4 515 200,0	269 765,26	1702118316	4447574288	37681,86851	132,3200101	269 632,94	269 897,58	12945768,02
31	2362,70	369818,00	873768988,6	5 582 351,3	300 921,86	4746677700	15746770419	186553,3148	147,6917659	300 774,17	301 069,55	54199743,86
32	2996,50	363557,00	1089398551	8 979 012,3	383 962,46	416382597,2	14214633141	1135755,243	221,938798	383 740,52	384 184,39	127060395,6
33	2138,70	292894,00	626412397,8	4 574 037,7	271 573,34	454570461,2	2358281088	43229,97033	132,9247741	271 440,42	271 706,27	10096951,1
34	2430,00	347842,00	845256060	5 904 900,0	309 739,52	1451798884	10714348330	249218,7931	153,7032357	309 585,82	309 893,22	51674142,08
35	2701,90	389213,00	1051614605	7 300 263,6	345 363,91	1922742772	20990543674	594623,2503	183,3337216	345 180,58	345 547,24	111720478,5
36	3287,90	381289,00	1253640103	10 810 286,4	422 141,74	1668946078	18757257201	1841769,759	263,9499999	421 877,79	422 405,69	185867019,9
37	2510,50	302864,00	760340072	6 302 610,3	320 286,65	303548594,9	3426010987	336073,1703	161,6659443	320 124,98	320 448,31	33932143,67
38	2593,70	353025,00	915640942,5	6 727 279,7	331 187,53	476875302,1	11814197893	439460,5158	170,6607244	331 016,86	331 358,19	72054656,33
39	2811,80	394731,00	1109904626	7 906 219,2	359 763,03	1222759119	22619900219	776193,0367	197,1317396	359 565,90	359 960,16	132504373,7
40	3245,10	404311,00	1312029626	10 530 674,0	416 534,07	149403504,6	25593324072	1727432,283	257,6117223	416 276,46	416 791,68	110263487,6
41	2238,70	316905,00	709455223,5	5 011 777,7	284 675,36	1038749679	5266860122	94813,60669	138,4211573	284 536,94	284 813,78	22346588,2
42	2332,80	382391,00	892041724,8	5 441 955,8	297 004,36	7290878380	19060325133	161618,6185	145,2306055	296 859,13	297 149,59	55502282,98
43	2421,20	440476,00	1066480491	5 862 209,4	308 586,54	17394828690	38472522230	240509,9931	152,8819476	308 739,43	308 933,66	96192650,73
44	3327,60	447143,00	1487913047	11 072 921,8	427 343,24	392030585,2	41132357033	1951101,033	269,871567	427 073,37	427 613,11	283290282,7
84954,40		10750602,00	24 030 865 016,5	189 015 386,6	10 750 602,0	84 232 614 621,8	513 166 246 815,2	24 986 975,7				3273798140

a= 131,02
b= -8639,52

X_c= 1930,781818
Y_c= 244331,8636
S= 505,9315312
r(0,9;42)= 1,68

R= 0,914252188
F= 213,8745501
F_{tab}= 62,54 при p=0,9

Kkor= 0,914252188
Ked= 1,035359792

Продовження Таблиці І.2

	z-обсяг продаж інвестицій в Україну (млн дол.США)	y- ВВП у фактичних цінах, млн грн. (з 2015)	x ₁	x ₂	Y _p	(y-Y _p) ²	(y-Y _c) ²	(x-X _c) ²	D _y	Y _{min}	Y _{max}	(x-X _c)(y-Y _c)
1	6946,50	66981,00	465283516,5	48 253 862,3	72 009,81	25288918,53	39296571250	824892968,9	266,3055595	71 743,50	72 276,31	5693313210
2	7324,80	78607,00	575780553,6	53 852 695,0	74 554,55	16422325,16	34820524107	803505809	261,6066624	74 290,95	74 818,16	3288811709
3	7761,50	99405,00	771531907,5	60 240 882,3	77 492,14	480173145,5	27491159854	778762045,4	260,5018445	77 231,64	77 752,64	4626914412
4	8353,90	100120,00	826192468	69 787 645,2	81 477,09	347558022,8	27254570525	746030013,6	256,3087123	81 220,78	81 733,40	4599182589
5	8797,40	88104,00	775086129,6	77 394 246,8	84 460,43	13275654,28	31366187848	721999587	253,1841745	84 207,24	84 713,01	4758835879
6	9061,40	101707,00	921607809,8	82 108 970,0	86 236,30	239142706,9	26733094757	707881896,6	251,3304195	83 984,96	86 487,63	4350157907
7	9512,20	122861,00	1171135624	90 862 856,8	89 403,27	1119419862	20263119177	683051292,6	248,0363705	89 155,23	89 651,30	3720115813
8	16375,20	128780,00	2108798256	208 347 175,0	135 434,69	44284840,41	18613031209	372180910,1	202,3083125	135 232,38	135 636,99	2612033629
9	17399,20	106348,00	1850379122	302 732 160,6	142 322,92	1294194702	25237002659	333728958,1	195,9098942	142 127,01	142 518,83	2902123120
10	18384,00	126119,00	2122248496	337 971 456,0	148 307,46	512047184,6	19296994139	298717843,9	185,8981632	148 757,56	149 137,36	2400508453
11	19911,80	152406,00	3034677791	396 479 779,2	159 324,65	46493961,38	12724648413	248240506,9	180,8794701	159 043,77	159 405,33	1772291778
12	21186,00	159080,00	3370268880	448 846 596,0	167 795,92	75967309,91	11261488459	209732394,1	175,800837	167 622,24	167 960,60	1536910255
13	22433,70	139444,00	3128244863	505 270 895,7	176 188,94	1350190438	15816981951	175132139,1	166,9557276	176 021,98	176 355,89	1664350288
14	24171,80	166869,00	4033524094	584 275 915,2	187 880,77	441494469,6	9670870330	132149968,9	158,1986095	187 722,57	188 038,07	1130488927
15	26856,60	199533,00	5358831681	721 276 963,6	205 940,85	41034956,02	4313150806	77611077,2	146,3390537	205 794,51	206 087,19	378648902,6
16	29489,40	214883,00	6336770740	869 624 712,4	223 651,14	76880344	2532764999	38108201,8	137,1161951	223 514,03	223 788,26	310920148,2
17	32895,70	191459,00	6298177826	1 082 127 078,3	246 564,61	3036627762	5439148342	7682598,02	129,5425883	246 435,06	246 694,15	204418179,4
18	36456,90	236033,00	8003615280	1 328 668 110,8	270 479,69	1186574196	851277015	613795 9025	127,7235521	270 351,96	270 607,41	-22858394,21
19	37621,50	276451,00	1040601297	1 415 377 202,3	278 554,07	362169448,7	126169448,7	3818311,403	128,5507177	278 225,51	278 482,62	21966296,24
20	35723,40	344133,00	8720546344	1 276 161 307,6	265 585,95	461087460,8	445965828,3	3130 4025	127,5618857	265 438,38	265 713,51	-1180753,838
21	36526,60	189028,00	6904550145	1 334 192 507,6	270 989,90	671759821	5803633639	738138 7225	127,7549953	270 861,15	271 116,66	-65851407,32
22	37965,70	214103,00	8128570267	1 441 394 176,5	280 669,43	4431089133	3611882860	5281951 063	128,9272975	280 540,50	280 798,35	-117455705,1
23	38591,60	250306,00	9659799020	1 489 311 590,6	284 879,72	1195142377	3223116796,2	8506653 223	129,7643547	284 749,96	285 009,49	-4586013,2
24	40026,80	259908,00	10401285334	1 602 144 718,2	294 534,01	1198960677	28106785,84	19003932,42	132,4057803	294 401,61	294 666,42	-23111457,3
25	40907,40	217286,00	8693047916	1 600 592 054,8	294 403,51	3947110634	2296669940	18835166	132,3635142	294 271,15	294 535,88	-207985955,5
26	40402,10	236754,00	10373400783	1 632 329 684,4	297 058,38	1624458808	7149889,51	22418910,82	133,256811	296 925,32	297 191,83	-40034227,63
27	42311,90	301251,00	12800752387	1 807 261 641,6	311 250,76	99995704,25	329893715	46846495,8	139,196804	311 111,56	311 389,95	246683674,3
28	44708,00	307298,00	13738678984	1 998 805 264,0	326 023,46	350842735	1771434818	81731544,3	147,2642518	325 876,19	326 170,72	380502435,3
29	45602,30	357682,00	11750891869	2 079 569 765,3	332 039,32	5528996820	56664516,84	98703244,52	153,0329162	331 888,19	332 192,20	-74785411,28
30	47205,70	311022,00	14682011225	2 228 378 112,5	343 824,96	1011428144	2098777521	133112121,1	158,4039266	342 666,55	342 983,36	578295116,6
31	48466,20	369818,00	17921673152	2 348 972 542,4	351 304,08	342765389,1	10942920838	162880001,6	164,6937904	351 139,38	351 468,77	1338856973
32	49162,30	363557,00	17946009701	2 436 656 461,3	357 331,95	38751228,19	9672214365	187348916,5	169,4012457	357 162,55	357 501,35	1346831119
33	50793,50	292894,00	14877111389	2 579 979 642,3	366 959,33	5485673429	766426926,2	228797189,6	177,2812358	366 782,05	367 136,62	418755870,7
34	52426,70	347842,00	18236208181	2 748 558 872,9	377 945,52	966222160,3	6828116284	280872460,6	186,7595589	377 758,70	378 132,28	1384857329
35	52673,80	389213,00	20501327719	2 734 529 206,4	379 607,71	92261523,37	13376847345	289215940,3	188,3335213	379 410,48	379 795,95	2108845505
36	54462,40	381289,00	20765914034	2 966 153 013,8	391 639,25	107123696,9	13474409974	353250145,5	199,1830702	391 440,07	391 838,43	3181706832
37	55708,90	302864,00	16872220290	3 103 481 539,2	400 024,19	9440102819	401699718,1	207,0789155	399 817,11	400 231,27	400 583,27	75469108,9
38	55318,20	353025,00	19528707555	3 060 103 251,2	397 396,03	1968788745	7711547404	386151979,6	204,5813382	397 191,45	397 600,62	1725638799
39	56565,20	394731,00	22328037861	3 199 621 851,0	405 784,34	122176347,9	16775297175	436715955,1	212,6104574	405 571,73	405 996,95	2706706185
40	58156,90	404311,00	2351347396	3 382 225 017,6	416 491,37	148561445	19349204119	505725361,3	223,1101636	416 288,26	416 714,48	3128314353
41	52179,40	316905,00	16575912757	2 722 689 784,4	376 281,99	3525626850	26724616104	272644492,8	185,2945208	376 096,69	376 467,28	853392135,2
42	50021,80	382391,00	19127886124	3 502 180 475,2	361 768,27	425297034,4	13751484412	206047363,9	172,9804555	361 595,29	361 941,25	1682063068
43	48522,60	440476,00	2137960758	3 354 442 730,8	353 483,47	7884111968	30718316811	165254881,5	164,9844903	351 518,48	351 848,45	3253678076
44	45916,00	447143,00	20531017988	3 108 279 056,0	334 149,42	12767549540	33999768100	105032777,1	152,4035167	333 997,00	334 303,83	1864551717
45	41066,60	375525,00	15421534965	1 886 465 615,6	303 528,53	5475478031	29150820,72	134,9202546	301 393,61	301 663,45	301 933,61	595609481,9
46	42851,30	455245,00	19507860069	1 836 233 911,7	313 533,83	20802056418	36113459388	51607700,82	140,3257046	313 393,50	313 674,15	1365189928
47	43949,40	561907,00	24783374306	1 931 549 760,4	320 920,51	59042432073	89220146723	68596695,8	144,2782025	320 776,24	321 064,79	2473797070
48	43371,40	584781,00	25362738663	1 881 078 338,0	317 032,43	71689296465	1,02126E+11	59150845,6	142,1411927	316 890,29	317 174,57	2461963215
1712037,60	12730969,00	53356035826,00	72854421536,70	12730969,00	238461675484,89	771973918339,67	1179046040,38					79311575279,00

a= 6,73
b= 25282,17

X_c= 31667,45
Y_c= 265209,5833
S= 526,0612462

→

φ(0,9;42)= 1,68

R= 0,831325077
F= 102,9161736
F_{tab}= 62,54 при p=0,9

K_{kon}= 0,831325077
K_{el}= 0,904670986

	х-обсяги прямих інвестицій з України (млн дол.США)	у-ВВП у фактичних цінах, млн грн (х 2015)	xy	x^2	Yp	(y-Yp)^2	(y-Yc)^2	(x-Xc)^2	Dy	Ymin	Ymax	(x-Xc)(y-Yc)
1	167,20	66981,00	11199223,2	27955,8	119999,63	2810974983	39294571250	19010817,19	230,859663	119768,77	120230,49	864304292,7
2	165,70	78607,00	13025179,9	27456,5	119949,67	1709216585	34820524107	19023899,85	230,914838	119718,76	120180,59	813893213,8
3	167,00	99405,00	16600635	27889,0	119992,97	423864420,1	27491159854	19012561,28	230,867019	119762,10	120223,83	722964287,8
4	175,90	100120,00	17611108	30940,8	120289,37	406803614,3	27254570525	18935026,45	230,599759	120058,83	120519,91	718377347,7
5	214,30	88104,00	18880687,2	45924,5	121568,25	1119855733	31366387648	18602310,45	229,130118	121539,12	121797,38	763863391,3
6	211,50	101707,00	21511030,5	44732,3	121474,99	390773605,8	26733094757	18626471,31	229,232774	121245,76	121704,23	705650921,1
7	215,60	122861,00	26488831,6	46483,4	121611,54	1561148,406	20263119177	18591098,23	229,082464	121382,46	121840,62	613770021,4
8	218,20	128780,00	28099796	47611,2	121698,13	50152867,48	18613031209	18568683,95	228,987168	121469,14	121927,12	587894117,9
9	220,70	106348,00	23471003,6	48708,5	121781,39	238189557,7	25237002659	18547144,5	228,895554	121552,50	122010,29	684199583,1
10	229,20	126319,00	28952314,8	52532,6	122064,47	18100985,22	19290594139	18474003,88	228,58419	121835,89	122293,06	596971114
11	232,20	152406,00	35388673,2	53918,8	122164,39	914555178,3	12724648413	18448224,04	228,474343	121935,91	122392,86	484507135,9
12	221,50	159080,00	35236220	49062,3	121808,03	1389199437	11263488459	18540254,52	228,866241	121579,17	122036,90	456976960,9
13	242,10	139444,00	33759392,4	58612,4	122494,10	287299247,6	15816981951	18363278,29	228,112017	122265,98	123420,82	53894117,9
14	263,10	166869,00	43903233,9	69221,6	123193,48	1907551109	9670870330	18183739,22	227,344315	122966,13	123420,82	419347808,1
15	862,10	199535,00	172019123,5	743216,4	143142,56	3180107640	4313150896	13433981,2	205,998092	142936,56	143348,55	240713082,5
16	6196,10	214883,00	1331436556	38391655,2	320785,92	11215430364	252764990	2784761,328	147,294607	320638,63	320933,22	-83983010,17
17	6163,60	191459,00	1180076692	37989965,0	319703,55	16446664596	5439148542	2677348,151	146,582784	319556,97	319850,13	-120675160,2
18	6198,10	236033,00	1462956137	38416443,6	320852,54	7194353841	851273015	2791440,37	147,338755	320705,20	320999,88	-48747080,53
19	6218,60	276451,00	1719138189	38670986,0	321535,27	2032591246	126369448,7	2860361,797	147,793553	321387,47	321683,06	19021663,04
20	6198,60	244113,00	1513158842	38422642,0	320869,19	5891512533	445065828,3	2793111,38	147,349798	320721,84	321016,54	-35257884,65
21	6225,00	189028,00	1176699300	38750625,0	321748,41	17614708207	5803633639	2882050,89	147,936385	321600,48	321896,35	-12930458,5
22	6226,80	214103,00	1333176560	38773038,2	321808,36	11600447750	2611882860	2888165,708	147,976629	321660,38	321956,34	-86853615,41
23	6191,20	250306,00	1549694507	38330957,4	320622,74	4944443856	222116796,2	2768431,486	147,186612	320475,55	320769,93	-24797482,37
24	6223,30	259908,00	1617485456	38729462,9	321691,80	3817237563	28106785,84	2876281,735	147,898406	321543,90	321839,70	-8991275,479
25	6793,20	217286,00	1476067255	46147566,2	340671,73	15224038125	229669840	5134123,428	162,083678	340509,65	340833,81	-108588150,5
26	6764,20	256754,00	1736735407	45754401,6	339705,91	6881020021	71496889,51	5003544,524	161,297285	339544,62	339867,21	-18913999,66
27	6851,30	301251,00	2063969976	46940311,7	342606,69	1710293065	1298983715	5400792,018	163,677914	342443,01	342776,37	83758825,69
28	6871,10	307298,00	2111475288	47212015,2	343266,11	1293704809	1771434818	5493212,891	164,226827	343101,88	343430,34	98645164,98
29	6920,60	257682,00	1783314049	47894704,4	344914,65	7669536046	56664510,84	5727695,422	165,611318	344749,04	345080,27	-18015467,22
30	6934,10	311022,00	2156657650	48081742,8	345364,26	1179390704	2098775251	5792495,703	165,991892	345198,27	345530,25	116259511
31	6860,60	369818,00	2537173371	47067832,4	342916,42	723695192,3	10942920838	5444104,172	163,935385	342752,48	343080,35	244078677,9
32	6898,00	363557,00	2507816186	47582404,0	344161,98	376166607	9672214365	5620030,811	164,97706	343997,01	344326,96	233148327,8
33	6421,40	292894,00	1880789532	41234378,0	328289,31	1252828200	766426926,2	3587464,862	157,508945	328136,80	328441,82	52435957,77
34	6399,80	347842,00	2226119232	40957440,0	327569,95	410956112,3	6828116284	3506108,012	151,9886	327417,96	327721,94	154725929,3
35	6427,90	389213,00	2501822243	41317898,4	328505,79	3685365462	15376847345	3612129,897	152,666348	328353,12	328658,46	235675985,2
36	6481,90	381289,00	2471477169	42015027,6	330304,20	2599449486	13474430974	3820306,422	153,988443	330150,21	330458,19	226884233
37	6518,90	302864,00	1974340130	42496057,2	331536,45	822109403,2	1417859095	3966312,893	154,908974	331381,54	331691,36	74991045,75
38	6540,40	353025,00	2308924710	42776832,2	332252,49	431497355,1	7711547404	4052412,241	155,449252	332097,04	332407,95	17677739,3
39	6568,40	394731,00	2592751100	43143878,6	333185,00	3787910519	16775797375	4169927,624	156,158711	333028,84	333341,16	264361036,7
40	6575,30	404311,00	2658466118	43234570,1	333414,79	5026272009	19549204119	4194141,868	156,334547	333258,46	333571,13	284874195,2
41	6608,40	316905,00	2094235002	43670950,6	334517,16	310188021,2	2672416104	4330812,458	157,183519	334359,97	334674,34	107581285,3
42	6491,80	382391,00	2482405894	42143467,2	330633,91	2678796088	13731484412	38959104,729	154,233592	330479,68	330788,15	230198254,6
43	6426,10	440476,00	2830542824	41294761,2	328445,84	12550756324	30718316811	3605291,12	152,622721	328293,22	328598,46	332788934,3
44	6352,20	447143,00	2840341765	40350444,8	325984,68	14679338852	33099768100	3330115,54	150,856881	325833,82	326135,54	332003090,5
45	6262,70	375525,00	2351800418	39221411,3	323003,97	2758458243	12169491154	3011475,776	148,785856	322851,19	323152,76	191437007,4
46	6254,40	455245,00	2847284328	39117519,4	322727,55	17560874455	36113459588	2982737,683	148,597655	322578,95	322876,15	328202645,9
47	6232,00	563907,00	3514268424	38837824,0	321981,54	58527927488	89220146723	2903867,136	148,093067	321833,45	322129,63	309175662,8
48	6210,00	584781,00	3631490010	38564100,0	321248,85	69449191902	1021260111	2831346,078	147,602255	321101,25	321396,46	337730173,1
	217312,30	12730060,00	7099027772,30	1384907578,25	12730060,00	327153537558,06	771973918339,67	401061000,51				13356923236,09

a= 33,30
b= 114431,20

Xc= 4527,339583
Yc= 265209,5853
S= 526,0612462
k(0,9;42)= 1,68

R= 0,759101588
F= 62,55078619
Ftab= 62,54 при p=0,9

Kkor= 0,759101588
Kkel= 0,568525377

Продовження Таблиці І.2

	х-імпорту товарів і послуг млн грн	у-ВВП у фактичних цінах, млн грн (з 2015)	х _у	х ²	Ур	(у-Ур) ²	(у-Ус) ²	(х-Хс) ²	Dy	Ymin	Ymax	(х-Хс)(у-Ус)
1	41774	66981,00	2798064294	1 745 067 076,0	86 205,87	369595542	39294571250	10526734350	224,4095741	85 981,46	86 430,28	20338227871
2	46380	78607,00	3645792660	2 151 104 400,0	94 241,85	244448639,5	34820524107	9602799538	217,6414531	94 024,21	94 459,49	18285910226
3	50247	99405,00	4994803035	2 524 761 009,0	100 988,52	2507542,193	27491159854	8839868597	212,0426088	100 776,48	101 200,56	15606667290
4	54719	100120,00	5478466280	2 994 168 961,0	108 790,72	75181399,69	27254570525	8037996611	205,671363	108 585,05	108 996,39	14801085958
5	48739	88104,00	4294100856	2 375 490 121,0	98 357,55	105135248,4	31366387648	9146029316	214,2164887	98 143,33	98 571,76	16937470324
6	55598	101707,00	5654705786	3 091 137 604,0	110 324,29	74257730,73	26733094757	7881155982	204,432956	110 119,86	110 528,75	14515084900
7	59047	122861,00	7254573467	3 486 548 209,0	116 341,69	42501455,27	20263119177	7280675597	199,620585	116 142,07	116 541,31	12146159777
8	60171	128780,00	7748821380	3 620 549 241,0	118 302,70	109773737	18613031209	7090124158	198,0690301	118 104,63	118 500,77	11487763152
9	58242	106348,00	6193920216	3 392 130 564,0	114 937,22	73774707,43	24237002659	7418699891	200,7369513	114 736,48	115 137,96	13683046038
10	63720	126319,00	8049046680	4 060 238 400,0	124 494,56	3328563,264	19290594139	6505047553	193,2272371	124 301,34	124 687,79	11202063747
11	71463	152406,00	10891389978	5 106 960 369,0	138 003,60	207428996,2	12724648413	5315995693	182,9929429	137 820,61	138 186,60	8224607964
12	75775	159080,00	12054287000	5 741 850 625,0	145 526,65	183693165,9	11263488459	4705805651	177,5120282	143 349,14	145 704,17	7280370021
13	76022	139444,00	10600811768	5 779 344 484,0	145 957,59	42426857,34	15816981951	4671978816	177,2032258	145 780,39	146 134,79	8596313431
14	85992	166869,00	14349399048	7 394 624 064,0	163 352,03	12369098,89	9670870330	3408443329	165,2556953	163 186,77	163 517,28	5741307644
15	93895	199535,00	18735338825	8 816 271 025,0	177 140,22	501526394,6	4313150896	2548116821	156,6000137	176 983,62	177 296,82	3315179083
16	108464	214883,00	23307069712	11 764 439 296,0	202 558,42	151895137,5	2532764990	1289519123	142,9965569	202 415,43	202 701,42	1807221317
17	110802	191459,00	21214040118	12 277 083 204,0	206 637,48	230386290	5439148542	1127070791	141,1452462	206 496,34	206 778,63	2475945365
18	135800	236033,00	32053281400	18 441 640 000,0	250 250,93	202149666,7	851273015	73511332,52	128,4927216	250 122,44	250 379,43	250156378,4
19	144433	276451,00	39928647283	20 860 891 489,0	265 312,74	124060893,7	126369448,7	3495,765625	127,5631173	265 185,17	265 440,30	664648,7604
20	129553	244113,00	31625571489	16 783 979 809,0	239 351,93	22667759,02	445065828,3	219658335,8	130,3212486	239 221,61	239 482,25	312669824,5
21	92892	189028,00	17559188976	8 628 923 664,0	175 390,30	185986772,2	5803633639	2650383454	157,6538001	175 232,65	175 547,96	3921970750
22	96846	214103,00	20735019138	9 379 147 716,0	182 288,76	1012145933	2611882660	2258898902	153,5806905	182 135,18	182 442,34	2428987304
23	116057	250306,00	29049763442	13 469 227 249,0	215 805,76	1190266384	222116796,2	801845409,8	137,3639202	215 668,40	215 943,13	422022906,3
24	133065	259908,00	34584658020	17 706 294 225,0	245 479,24	208189082,5	28106785,84	127890653,8	129,1761155	245 350,07	245 608,42	59954943,22
25	114550	217286,00	24890111300	13 121 702 500,0	213 176,53	16887717,14	2296669840	889463520	138,3928055	213 038,14	213 314,93	1429266959
26	131242	256754,00	33696908468	17 224 462 564,0	242 298,69	208955881,5	71496889,51	172446141	129,7333685	242 168,96	242 428,43	111037663,4
27	156102	301251,00	47025883602	24 367 834 404,0	285 671,38	242724507,4	1298983715	137548916	129,2971147	285 542,08	285 800,68	422698239,8
28	179050	307298,00	55021706900	32 058 902 500,0	325 708,25	338937153,5	1771434818	1202433645	142,0071055	325 566,34	325 850,25	1459463197
29	175096	257682,00	45119087472	30 658 609 216,0	318 809,79	3736606734	56664510,84	943848964,5	139,027615	318 670,76	318 948,82	-231263356,1
30	190283	311022,00	59182199226	36 207 620 089,0	345 306,21	1175407101	2098777521	2107647758	151,9778013	345 154,23	345 458,19	2103207963
31	204769	369818,00	75727262042	41 930 343 361,0	370 579,61	580052,9145	10942920838	3647571124	167,5821604	370 412,03	370 747,19	6317838401
32	218753	363557,00	79529184421	47 852 875 009,0	394 977,19	987228039,5	9672214365	5532254236	184,896453	394 792,29	395 162,08	7314994798
33	186004	292894,00	54479455576	34 597 488 016,0	337 840,73	2020208962	766426926,2	1733067308	147,9334249	337 692,80	337 988,67	1152505726
34	214715	347842,00	74686895030	46 102 531 225,0	387 932,18	1697222261	6828116284	4947873866	179,7063643	387 752,47	388 111,88	5812457150
35	213981	389213,00	83284186953	45 787 868 361,0	386 651,58	6560856,199	15376847345	4845151851	178,7784841	386 472,80	386 830,36	8631521324
36	219263	381289,00	83602570007	48 076 263 169,0	395 866,97	212517234,4	13474430974	5608381043	185,5618755	395 681,41	396 052,53	8693085945
37	184382	302864,00	55842670048	33 996 721 924,0	335 010,87	1033421088	1417855095	1600650066	146,4769918	334 864,39	335 157,34	1506482609
38	182976	353025,00	64595102400	33 480 216 576,0	332 557,85	418904204,8	7711547404	1490124055	145,2501548	332 412,60	332 703,10	3389861691
39	221894	394731,00	87588440514	49 236 947 236,0	400 457,22	32789571,77	16775797375	6009369780	189,0282465	400 268,19	400 646,25	10040516410
40	216410	404311,00	87496943510	46 833 288 100,0	390 889,41	180139203,3	19349204119	5189203305	181,8676505	390 707,54	391 071,27	10020327039
41	162853	316905,00	51608929965	26 521 099 609,0	297 449,70	378508662,1	2672416104	341478060,8	131,8260233	297 317,87	297 581,53	955286066,5
42	210717	382391,00	80576284347	44 401 654 089,0	380 956,96	2056484,769	13731484412	4401410235	174,7135859	380 782,24	381 131,67	7774181374
43	216959	440476,00	95565232484	47 071 207 681,0	391 847,23	2364756941	30718316811	5268600371	182,5731174	391 664,66	392 029,81	12721734762
44	236235	447143,00	1,05631E+11	55 806 975 225,0	425 477,64	469387778,5	33099768100	8438466286	208,8001367	425 268,84	425 686,44	16712608330
45	261228	375525,00	98097644700	68 240 067 984,0	469 082,37	8752981705	12169491154	13654886530	245,9453899	468 836,43	469 328,52	12890811489
46	252685	455245,00	1,15034E+11	63 849 709 225,0	454 177,59	1139365,242	36113459588	11731299799	232,9382762	453 944,65	454 410,53	20582949769
47	275399	563907,00	1,55299E+11	75 844 609 201,0	493 806,20	4914122287	89220146723	17167583381	268,0743038	493 538,12	494 074,27	39136866356
48	294704	584781,00	1,72337E+11	86 850 447 616,0	527 487,20	3282579243	1,02126E+11	22599146483	299,0855036	527 188,12	527 786,29	48041211014
	6929946,00	12730060,00	2258718592963,00	1241711317684,00	12730060,00	37760320051,39	771973918539,67	241208160125,25				420830501780,50

a= 1,74
b= 13323,70

Xc= 144373,875
Yc= 265209,5833
S= 526,0612462
r(0,9;42)= 1,68

R= 0,97523639
F= 894,4263577
Ftab= 62,54 r_{гор} p=0,9

Kкоп= 0,97523639
Kel= 0,949761616

Продовження Таблиці І.2

	х-експорт товарів і послуг млн грн	у-ВВП у фактичних цінах, млн грн (з 2015)	xy	x ²	Yp	(y-Yp) ²	(y-Yc) ²	(x-Xc) ²	Dy	Ymin	Ymax	(x-Xc)(y-Yc)
1	47456	66981,00	3178650336	2 252 071 936,0	99 302,18	1044658797	39294571250	7255749523	213,7609826	99 088,42	99 515,94	16885247010
2	55701	78607,00	4378488507	3 102 601 401,0	115 361,06	1350861138	34820524107	5919100011	200,6832394	115 160,38	115 561,75	14356398038
3	58340	99405,00	5799287700	3 403 555 600,0	120 501,07	445044314,1	27491159854	5519997773	196,6098635	120 304,46	120 697,68	12318731314
4	58110	100120,00	5817973200	3 376 772 100,0	120 053,10	397328467,3	27254570525	5554227150	196,9625231	119 856,14	120 250,06	12303579787
5	55140	88104,00	4858054560	3 040 419 600,0	114 268,40	684575657,2	31366387648	6005736573	201,5566078	114 066,84	114 469,95	13725096046
6	56394	101707,00	5735664558	3 180 283 236,0	116 710,83	225114822,3	3812947397	5812947397	199,6079235	116 511,22	116 910,43	12465876367
7	58562	122861,00	7194985882	3 429 507 844,0	120 933,47	3715389736	20263119177	5487059328	196,2699059	120 737,20	121 129,74	10544426826
8	57156	128780,00	7360549680	3 266 808 336,0	118 194,98	112042583,7	18613031209	5697334185	198,4301435	117 996,55	118 393,41	10297798745
9	52515	106348,00	5584865220	2 757 825 225,0	109 155,65	7882921,866	25237002659	6419484808	205,6763926	108 949,98	109 361,33	12728258136
10	61554	126319,00	7775439726	3 788 894 916,0	126 761,02	195379755	19290594139	5052748462	191,7310198	126 569,29	126 952,75	9872715932
11	72322	152406,00	11022306732	5 230 471 684,0	147 733,98	21827816,63	12724648413	5637861528	176,1350137	147 557,84	147 910,11	6803712878
12	67316	159080,00	10708629280	4 531 443 856,0	137 983,73	445052543,8	11263488459	4266792215	183,2315507	137 800,50	138 166,96	6932457347
13	67513	139444,00	9414282772	4 558 005 169,0	138 367,43	1159001,504	15816981951	4214094674	182,9469866	138 184,48	138 550,38	8190318547
14	79664	166869,00	13293452016	6 346 352 896,0	162 034,07	23376522,33	9670870330	2806105621	166,2854375	161 867,79	162 200,36	5209364989
15	88491	199535,00	17657051685	7 830 657 081,0	179 226,52	412343288,9	1407344837	1948841725	155,4822103	179 071,04	179 382,00	2899249633
16	87537	214883,00	18810213171	7 662 726 369,0	177 368,41	148444628,2	5439148542	1946635065	155,4534333	179 119,26	179 430,67	3253926440
17	88516	191459,00	16947184844	7 835 082 256,0	179 275,21	184444628,2	5439148542	1946635065	155,4534333	179 119,26	179 430,67	3253926440
18	116640	236033,00	27530889120	13 604 889 600,0	234 052,65	3921779,31	851273015	255894011	131,5673404	233 921,08	234 184,22	466728685,9
19	132177	276451,00	36540463827	17 470 759 329,0	264 314,24	147300828,7	126369448,7	211312,5977	127,5664314	264 186,68	264 441,81	-5167538,724
20	107526	244113,00	26248494438	11 561 840 676,0	216 301,21	773495693,8	445065828,3	630546626,7	137,2193432	216 163,99	216 438,43	529749711,4
21	86994	189028,00	16444301832	7 567 956 036,0	176 310,80	161727234,6	580363629	2083254922	157,2251612	176 153,57	176 468,02	3477132201
22	95390	214103,00	20423285170	9 099 252 100,0	192 663,78	459640019,9	2611882860	1387315730	147,9789839	192 515,80	192 811,76	1903550939
23	114962	250306,00	28775678372	13 216 261 444,0	230 784,39	381093183,4	222116796,2	312394578,2	132,4351534	230 651,96	230 916,83	263416178
24	126218	259908,00	32805067944	15 930 983 524,0	252 707,83	459640019,9	2611882860	1387315730	147,9789839	192 515,80	192 811,76	1903550939
25	112105	217286,00	24358847030	12 567 531 025,0	225 219,78	62944868,82	2296669840	421550191,6	134,0958096	225 085,68	225 353,88	983952036,9
26	134553	256754,00	34547020962	18 104 509 809,0	268 942,01	148547518,4	71496889,51	167089554,8	130,1916698	290 256,12	290 516,50	465882614,8
27	145563	301251,00	43850999313	21 188 586 969,0	290 386,31	118041480,9	1298983715	167089554,8	130,1916698	290 256,12	290 516,50	465882614,8
28	157144	307298,00	48290036912	24 694 236 736,0	312 942,76	31863279,51	1771434818	600603866	136,7762814	312 805,98	313 079,53	1031473980
29	156545	257682,00	40338828690	24 506 337 025,0	311 776,08	2926169237	56664510,84	571607406,6	136,3457181	311 639,73	311 912,42	-179971814,7
30	179626	311022,00	55867637772	32 265 499 876,0	356 731,21	2089331506	2098777521	2207995489	158,8255749	356 572,38	356 890,03	2152693963
31	184258	369818,00	68141925044	33 951 010 564,0	365 753,01	16524180,91	10942920858	2664759904	164,5530382	365 588,45	365 917,56	5400023767
32	187524	363557,00	68175662868	35 165 250 576,0	372 114,23	73226203,43	9672214365	3012617073	168,7845737	371 945,45	372 283,02	5398025392
33	166441	292894,00	48749570254	27 702 606 481,0	331 050,63	1455928435	766426926,2	1142731544	144,5891162	330 906,04	331 195,22	935852672,4
34	181916	347842,00	63278025272	33 093 431 056,0	361 191,47	178208220,5	6828116284	2428450640	161,6152508	361 029,85	361 353,08	4072068684
35	188955	389213,00	73543742415	35 703 992 025,0	374 901,41	204821718,1	15376847345	3171752323	170,6854171	374 730,72	375 072,09	6983663171
36	182168	381289,00	69458654552	33 185 180 224,0	361 682,29	384423137,2	13474430974	2453509918	161,9273223	361 520,36	361 844,22	5749565862
37	158621	302864,00	48040590544	25 160 621 641,0	315 819,53	167845670,7	1417855095	675184496,1	137,8773032	315 681,65	315 957,40	978424129,7
38	165711	353025,00	58500125775	27 460 135 521,0	329 628,80	547382131,4	7711547404	1093910147	143,9029051	329 484,90	329 772,70	2904434533
39	179427	394731,00	70825399137	32 194 048 329,0	356 343,61	1473591608	16775797375	2189333344	158,5871681	356 185,02	356 502,20	6060347561
40	178140	404311,00	72023961540	31 733 859 600,0	353 836,91	2547634095	19349204119	2070551448	157,0612615	353 679,85	353 993,97	6329575232
41	151712	316905,00	48078291360	23 016 530 944,0	302 362,79	211475925,5	2672416104	363867547	133,2208248	302 229,57	302 496,01	986106227,7
42	202040	382391,00	77258277640	40 820 161 600,0	400 387,21	323863598	13731484412	4816819786	189,2197509	400 197,99	400 576,43	8132778480
43	204937	440476,00	90269830012	41 999 173 969,0	406 029,73	1186454464	30718316811	5227335188	193,5683797	405 836,16	406 223,30	12671816696
44	212440	447143,00	94991058920	45 130 753 600,0	420 643,41	702228276,9	12169491154	13516925308	266,6125833	491 388,41	491 921,63	12825525446
45	248899	375525,00	93467796975	61 950 712 201,0	491 655,02	13486182033	36113459888	13851480422	269,1446838	494 171,10	494 709,39	22365707644
46	250329	455245,00	1,13961E+11	62 664 608 241,0	494 440,25	1536267583	1442779882	89220146723	298,2050628	525 624,85	526 221,26	39982534748
47	266493	563907,00	1,50277E+11	71 018 519 049,0	525 923,06	1442779882	89220146723	1,02126E+11	21369560853	520,81772	549 611,68	46716008269
48	278820	584781,00	1,63049E+11	77 740 592 400,0	549 932,50	1214418176	1,02126E+11	21369560853	520,81772	549 611,68	550 253,31	46716008269
	6366561,00	12730060,00	2063648475735,00	1037063311675,00	12730060,00	41240324496,84	771973918539,67	192623749868,31				375175485658,75

a= 1,95
b= 6871,59

Xc= 132636,6875
Yc= 265209,5833
S= 526,0612462

n=947=168

R= 0,972922446
F= 815,0698554
F_{tab}= 62,54 при p=0,9

Kkor= 0,972922446
Kel= 0,974089976

Продовження Таблиці І.2

x - Середньомісячний щоденний дохід штатних працівників України, млн грн	y - ВВП у фактичних цінах, млн грн	Xy	X²	Y²	(y-Ya)²	(y-Yc)²	(x-Xc)²	Dy	Ymin	Ymax	(x-Xc)(y-Yc)	
1	3267432,3	66981,00	2.18858E+11	10 676 113 835 083,3	71 866,74	23870419,19	39294571250	1,24126E+14	241,4892218	71 625,25	72 108,22	2,2085E+12
2	3489560,4	78607,00	2,74304E+11	12 177 031 785 248,2	75 721,52	8326017,771	34820524107	1,19220E+14	238,0226096	75 483,49	75 959,54	2,03753E+12
3	3518842,7	99405,00	3,49741E+11	12 878 735 354 643,3	76 221,00	537497856	27491159854	1,18598E+14	237,5755668	75 883,42	76 458,58	1,80566E+12
4	3871456,2	100120,00	3,87621E+11	14 988 173 108 538,4	82 348,88	315812639	27354570525	1,11032E+14	232,1199688	82 116,76	82 581,00	1,73958E+12
5	4032876,4	88104,00	3,55295E+11	16 262 478 947 117,0	85 148,67	8745774,091	31366387648	1,07661E+14	229,644291	84 917,03	85 376,32	1,83764E+12
6	4288121,8	101707,00	4,36112E+11	18 387 988 571 635,2	89 579,64	1470729,102	26783094757	1,02425E+14	225,7521975	89 333,89	89 805,39	1,85473E+12
7	4589876,1	122861,00	5,63917E+11	21 066 362 613 351,3	94 816,24	780508590	20263129177	9,8408E+13	221,1875668	94 595,05	95 037,43	1,39769E+12
8	5037661,2	128780,00	5,4875E+11	25 378 080 365 985,4	102 587,04	686071205,5	18813031209	8,78151E+13	214,5127202	102 972,33	102 801,55	1,27846E+12
9	5774670,39	106348,00	6,14125E+11	33 346 818 113 142,7	115 376,99	81522706,78	25237002659	7,45493E+13	203,7674327	115 173,23	115 580,76	1,37161E+12
10	6728234,15	126319,00	8,49918E+11	45 270 480 454 056,2	131 926,74	31446736,48	19290594139	5,8807E+13	190,9862366	131 736,34	132 117,34	1,06672E+12
11	8186591,29	152406,00	1,24781E+12	67 032 080 808 213,9	157 234,45	23217468,39	12724648413	3,872E+13	171,4263231	157 093,02	157 395,88	7,01525E+11
12	8855168,3	139080,00	1,40888E+12	78 434 005 621 329,9	168 835,52	95170149,27	11763488459	3,0841E+13	169,4579747	168 672,06	168 998,98	5,89387E+11
13	7358842,54	139444,00	1,07612E+12	54 149 620 031 497,6	142 865,02	11703390,84	15816981951	4,97024E+13	181,9526078	142 683,07	143 046,97	8,88646E+11
14	8679027,6	166869,00	1,44826E+12	75 325 520 081 581,7	145 778,80	1188540,306	9670870330	3,28298E+13	165,5036471	165 613,29	165 944,30	5,63453E+11
15	10700288,47	199535,00	2,13500E+12	114 494 033 293 521,0	200 853,74	1739071,36	4311150896	1,37526E+13	144,6734011	200 709,07	200 988,41	2,43551E+11
16	11744665,44	214883,00	2,52412E+12	137 979 450 333 114,0	219 030,68	17037758,85	25527646990	7,08734E+12	136,6488944	218 874,03	219 147,33	1,33978E+11
17	10725597,96	191450,00	2,05551E+12	115 038 451 399 556,0	201 294,69	96740826,94	5435148542	1,15648E+13	144,4533823	201 150,24	201 435,14	2,71626E+11
18	12217745,8	236033,00	2,88979E+12	149 273 312 431 418,0	277 189,21	78212538,62	851273015	4,79999E+12	133,7888399	227 055,43	227 323,00	63922639483
19	14346685,76	276451,00	3,9618E+12	205 827 507 069 689,0	264 134,61	151693512,7	126394448,7	3837115712	127,5881669	264 007,04	264 262,18	-698434447,6
20	14989720,89	244113,00	3,6919E+12	224 691 734 158 869,0	273 203,68	972234840,4	445065828,3	8,37662E+11	128,0106663	275 165,67	275 421,69	-1258944694
21	12989908,16	189028,00	2,07362E+12	120 338 926 978 652,0	205 534,43	272462350,1	5803633839	1,18248E+13	142,3989435	205 392,03	205 676,83	2,61968E+11
22	12369752,85	214103,00	2,6484E+12	153 010 785 570 083,0	229 827,12	247248069	2611882860	4,15704E+12	132,9074555	229 694,16	229 960,00	1,042E+11
23	14309426,72	250306,00	3,5467E+12	201 907 807 711 050,0	261 752,36	131028895,5	222116796,2	39683626728	127,6157458	261 624,95	261 880,18	2988905527
24	14751624,31	259908,00	3,89407E+12	217 610 425 888 033,0	271 161,79	126647756	28106785,84	1,17642E+11	127,7191589	271 094,07	271 389,51	-1818391263
25	13391863,16	217286,00	2,90988E+12	178 341 998 896 185,0	247 564,68	916798571	2296669840	1,03382E+12	128,9282671	247 435,75	247 693,61	48727312485
26	15792054,78	256754,00	4,05468E+12	249 390 257 540 505,0	289 217,98	1053908885	71498889,51	1,01938E+12	130,0792267	289 087,88	289 348,04	-1189796682
27	17823404,22	301251,00	5,36902E+12	317 838 092 181 074,0	324 451,67	538270930,4	1288983715	1,16538E+13	142,195426	324 309,47	324 593,86	1,23037E+11
28	18733927,75	307298,00	5,75791E+12	351 034 988 653 220,0	340 304,83	1089450304	1771434818	1,87255E+13	150,3819662	340 154,44	340 455,21	1,82129E+11
29	15451402,68	257682,00	3,98155E+12	238 745 844 779 511,0	283 305,64	636570937,3	56664510,84	1,08737E+12	128,9985783	283 176,64	283 434,64	-7849526505
30	17845780,37	311022,00	5,48823E+12	311 373 564 896 277,0	323 386,56	107424129	2094777521	1,04791E+13	140,7894159	321 245,72	321 527,35	1,48301E+11
31	20487105,72	369818,00	7,5763E+12	439 721 500 782 457,0	370 694,52	7882884899	10942920838	3,69478E+14	169,8605083	370 524,85	370 864,19	6,34839E+11
32	21205948,4	363557,00	7,70957E+12	449 692 247 543 463,0	383 169,27	384638984,2	9673214365	4,0705E+13	178,8663312	382 990,55	383 347,88	6,8498E+11
33	17387900,04	292894,00	5,09281E+12	302 339 087 801 032,0	316 911,34	576832732,3	76642690,2	8,87602E+12	138,8477076	316 772,49	317 050,19	82479236414
34	20448136,76	347842,00	7,11209E+12	418 044 508 408 623,0	369 983,55	490248285,9	6828116284	3,64514E+13	169,1703235	369 816,38	370 152,72	1,08893E+11
35	29191210,62	389213,00	8,02633E+12	637 832 250 021 201,0	417 621,18	80704452,3	15376847345	7,71338E+13	205,9073599	417 415,27	417 827,08	4,98907E+12
36	23643119,2	381289,00	5,01488E+12	558 997 085 905 409,0	425 463,73	1951389416	13474430974	8,52757E+13	212,4984557	425 251,04	425 676,03	1,07193E+12
37	18825235,3	302864,00	5,70148E+12	354 389 491 630 460,0	343 854,66	1520271506	1417855095	1,95064E+13	151,3588152	341 703,40	342 005,92	1,68905E+11
38	21346286,59	353025,00	7,50047E+12	451 404 693 864 434,0	389 869,24	951367044,8	7711547404	4,67535E+13	170,1869098	389 690,05	384 048,43	8,004511E+11
39	23580857,18	394731,00	9,10802E+12	556 047 392 087 459,0	424 379,58	879038067,1	16775793735	8,4126E+13	211,5803036	424 168,00	424 591,18	1,18797E+12
40	25299191,8	404311,00	1,02287E+13	640 049 085 613 510,0	454 202,78	2489189759	19349204119	1,18604E+14	237,5798946	453 905,20	454 440,36	1,54489E+12
41	17639676	316905,00	5,9301E+12	311 138 169 384 976,0	321 280,83	1948110,15	2672416104	1,04398E+13	140,7418133	321 139,88	321 421,87	1,4670E+11
42	21338640,8	382391,00	8,08368E+12	446 892 869 049 345,0	382 021,95	136166,0122	13751484412	4,58091E+13	177,6165957	381 844,18	382 199,81	7,88772E+11
43	23590246,8	440476,00	1,03998E+13	556 499 744 084 910,0	424 545,99	25785110,3	30738316811	8,4302E+13	211,7310318	424 334,27	424 757,71	1,60923E+12
44	26286879,6	447143,00	1,1754E+13	681 000 039 104 896,0	471 342,98	585488971,8	33099786100	1,41093E+14	251,1028553	471 089,88	471 596,06	2,16105E+12
45	36972567,71	375525,00	6,37362E+12	288 968 054 870 535,0	309 793,72	4324460422	12160491154	6,57375E+12	136,0106505	309 587,71	309 839,73	2,82841E+11
46	19502063,41	435245,00	8,07812E+12	380 330 477 247 662,0	393 800,24	10331858186	36113458588	2,5943E+13	158,3014592	393 441,93	393 758,54	6,67932E+11
47	22781799,25	563907,00	1,28468E+13	519 010 377 067 305,0	410 516,81	23528704205	89220146723	7,01099E+13	200,0471549	410 316,36	410 716,36	2,07040E+12
48	24844921,29	584781,00	1,45288E+13	617 270 118 906 295,0	446 319,44	19171604289	1,02126E+11	1,08916E+14	230,5703621	446 088,87	446 550,01	5,33514E+12
49	69161442,40	1270060,00	223441704538583,00	127127839904100,00	1273060,00	7748948891,94	771973918519,67	2366182024083810,08				40019020443365,20

a = 0,02 Xc = 14408634,22 R = 0,94948386 Rcorr = 0,94848386
 b = 15164,18 Yc = 265209,5833 F = 412,2660749 K = 0,94281912
 S = 526,0612462 Ft(61) = 62,54 nпр = 60,9
 S(0,9;42) = 1,68

Продовження Таблиці І.2

	x - Мінімальна заробітна плата, грн	y - ВВП у фізичних цінах, млн грн (з 2015)	xу	x ²	Yp	(y-Yp) ²	(y-Ye) ²	(x-Xe) ²	Dy	Ymin	Ymax	(x-Xe)(y-Ye)
1	205	66981,00	13731105	42 025,0	88 678,62	470786896,2	30294571250	304129,2713	228,8739529	88 449,75	88 907,50	109318933,9
2	205	78607,00	16114435	42 025,0	88 678,62	101437614,2	34820524107	304129,2713	228,8739529	88 449,75	88 907,50	102907437,2
3	216	99405,00	21471480	46 656,0	92 199,77	51915287,03	27491159854	292117,7296	225,7367706	91 974,04	92 425,51	89613923,03
4	237	100120,00	23728440	56 169,0	98 921,97	1435280,704	27254570525	269838,6046	219,8047786	98 702,16	99 141,77	85760599,18
5	262	88104,00	23083248	68 644,0	106 924,58	354214243,4	31366387648	244509,6463	212,8481121	106 711,73	107 137,43	87575021,26
6	290	101707,00	29495030	84 100,0	115 887,51	201086753,9	26733094757	217602,8129	205,2060472	115 682,30	116 092,71	76270548,82
7	317	122861,00	38946937	100 489,0	124 530,33	2786654,098	20263119177	193141,9379	198,0028964	124 332,32	124 728,33	62559236,78
8	332	128780,00	42754960	110 224,0	129 331,89	304587,9101	18613031209	180182,5629	194,0783574	129 137,82	129 525,97	57911515,84
9	350	106348,00	37221800	122 500,0	135 093,78	7699688,81	19290594139	165225,3129	189,447755	134 904,33	135 283,22	64573924,01
10	350	126319,00	44211650	122 500,0	135 093,78	7699688,81	12724648413	145526,3546	183,1706464	142 913,22	143 279,56	43052216,97
11	375	152406,00	57152250	140 625,0	143 096,39	86668874,82	11263488459	139486,6879	181,2025461	145 476,02	145 838,43	39637188,34
12	383	159080,00	60927640	146 689,0	145 657,22	180170915,9	15816981951	127077,3963	177,0902	150 921,91	151 276,09	44832810,34
13	400	139444,00	55777600	160 000,0	151 099,00	135839033,6	15816981951	100159,0629	167,823647	163 735,36	164 071,00	20784637,4
14	420	166869,00	70084980	176 400,0	157 501,09	87757733,4	9670870330	100159,0629	167,823647	170 141,84	170 468,70	14920783,49
15	440	199535,00	87795400	193 600,0	163 903,18	1269626590	4313150896	87899,89627	163,4294279	187 758,71	188 063,32	17809229,4
16	460	214883,00	98846180	211 600,0	170 305,27	1987174016	5439148542	58312,18793	152,302547	190 961,61	191 262,51	6753771,196
17	515	191459,00	98601385	265 225,0	187 911,02	12588182,79	851273015	53582,6046	150,4476529	190 961,61	191 262,51	-2602153,762
18	525	236033,00	123917325	275 625,0	191 112,06	2017890670	126369448,7	53582,6046	150,4476529	205 772,63	204 059,86	4039556,196
19	525	276451,00	145136775	275 625,0	191 112,06	7282734337	453061828,3	36664,27127	143,6164652	216 582,59	216 838,25	11539922,76
20	565	244113,00	137923845	319 225,0	203 916,24	1615779375	5803631639	22945,93793	137,8290084	222 987,14	223 257,88	6719450,988
21	605	189028,00	114361940	366 025,0	216 720,42	766870206,6	222116796,2	15996,9796	134,8026236	224 588,23	224 857,84	1884992,8
22	625	214103,00	138814375	390 625,0	223 122,51	81351584,6	28106785,84	1890,437934	133,325319	301 094,68	301 361,33	-5392401,533
23	630	250306,00	157692780	396 900,0	224 723,03	654488159,9	2296609840	12660,93793	134,9190972	305 894,66	306 164,49	-1078263,033
24	713	259908,00	185314404	508 369,0	251 291,71	74240509,8	21496889,51	16261,56293	134,9190972	307 174,62	307 445,37	4740197,155
25	869	217286,00	188821534	755 161,0	301 228,01	7046260649	2296609840	12660,93793	133,325319	306 164,49	306 164,49	-1078263,033
26	884	256754,00	226970536	781 456,0	306 029,58	2428082297	71496889,51	16261,56293	134,9190972	307 174,62	307 445,37	4740197,155
27	888	301251,00	267510888	788 544,0	307 309,99	36711396,49	1298983715	17297,7296	135,3742685	314 854,14	315 130,86	6545625,634
28	912	307298,00	280255776	831 744,0	314 992,50	59205343,5	1771434818	24186,7296	142,5308295	324 133,00	324 418,06	-1388995,95
29	941	257682,00	242478762	885 481,0	324 275,53	4434698393	56664510,84	34047,93793	142,5308295	330 211,95	330 503,09	9323781,217
30	960	311022,00	298581120	921 600,0	330 357,52	373862199,6	2098777521	41420,7296	145,569398	330 211,95	330 503,09	21289992,13
31	960	369818,00	355025280	921 600,0	330 357,52	10942920838	41420,7296	55000,02127	151,0059402	340 129,75	340 431,76	23064518,11
32	991	363557,00	360284987	982 081,0	340 280,76	541783543,1	766426926,2	100185,4379	167,8329769	366 697,16	366 697,16	8762694,634
33	1073	292894,00	314275262	1 151 329,0	366 529,32	5422160979	645643636,2	6828116284	113920,3129	373 078,90	373 424,14	27890162,13
34	1094	347842,00	380539148	1 196 836,0	373 251,52	645643636,2	15376847345	119384,6463	174,492224	375 637,86	375 986,85	42845763,86
35	1102	389213,00	428912726	1 214 404,0	375 812,35	179572298,2	13474430974	134337,5213	179,5075867	382 355,04	382 714,06	42545524,53
36	1123	381289,00	428187547	1 261 129,0	382 534,55	1551392,1	13474430974	134337,5213	179,5075867	390 031,64	390 402,48	14704834,18
37	1147	302864,00	347385008	1 315 609,0	390 217,06	7630556524	1417855095	152506,5213	185,4191993	390 031,64	390 402,48	34293749,7
38	1147	353025,00	404919675	1 315 609,0	390 217,06	1383249085	16775797375	152506,5213	185,4191993	390 031,64	390 402,48	50580811,57
39	1147	394731,00	452756437	1 315 609,0	390 217,06	20375683,66	16775797375	152506,5213	185,4191993	398 091,07	398 091,07	57660435,15
40	1171	404311,00	473448181	1 371 241,0	397 899,56	41106504,06	19349204119	171827,5213	191,5055313	397 708,06	398 091,07	57660435,15
41	1218	316905,00	385990290	1 483 524,0	412 944,48	9223580905	2672416104	213001,4796	203,8704983	412 740,61	413 148,35	2388511,78
42	1218	382391,00	465752238	1 483 524,0	412 944,48	933514881,3	13731484412	213001,4796	203,8704983	412 740,61	413 148,35	54081665,07
43	1218	440476,00	536499768	1 483 524,0	412 944,48	757984826,7	30718316811	213001,4796	203,8704983	412 740,61	413 148,35	80889102,68
44	1218	447143,00	544620174	1 483 524,0	412 944,48	1169539060	33099768100	213001,4796	203,8704983	412 740,61	413 148,35	83966062,07
45	1218	375525,00	457389450	1 483 524,0	412 944,48	1400217166	12160491154	213001,4796	203,8704983	412 740,61	413 148,35	50912863,03
46	1218	455245,00	554488410	1 483 524,0	412 944,48	1789334351	36113459588	213001,4796	203,8704983	412 740,61	413 148,35	87705303,86
47	1271	563907,00	716725797	1 615 441,0	429 910,01	17955192284	89220146723	264731,6879	218,415644	429 691,60	430 128,43	153686043,7
48	1378	584781,00	805828218	1 898 884,0	464 161,19	14549137438	1,02126E+11	386288,1463	249,2758782	463 911,92	464 410,47	198620293,2
середнє	36311,00	12730060,00	11735753196,00	34046767,00	12730060,00	97920919406,27	771973918539,67	6578251,98				2105728015,58

a= 320,10
b= 23057,20

Xe= 756,4791667
Ye= 265209,5833
S= 526,0612462

R= 0,93442771
F= 316,6477413
Ftab= 62,54 при p=0,9

Kкоп= 0,93442771
Kел= 0,913060445

$\epsilon(0,9;42) = 1,68$

Продовження Таблиці І.2

	x - місячний проектковий мінімум, грн	y - ВВП у фактичних цінах, млн.грн. (з 2015)	xy	x^2	Yp	(y-Yp)^2	(y-Yc)^2	(x-Xc)^2	Dy	Ymin	Ymax	(x-Xc)(y-Yc)
1	342	66981,00	22907502	116 964,0	94 582,03	761816827,5	39294571250	187993,6036	222,8236065	94 359,21	94 804,85	85948403,44
2	355,49	78607,00	27944002,43	126 373,1	99 890,75	452997865,4	34820524107	176477,5335	218,1872961	99 672,56	100 108,93	78390306,86
3	362,23	99405,00	36007473,15	131 210,6	102 543,14	9847906,219	27491159854	170860,117	215,8896272	102 327,25	102 759,03	68535704,49
4	362,23	100120,00	36266467,6	131 210,6	102 543,14	5871594,765	27254570525	170860,117	215,8896272	102 327,25	102 759,03	68240157,6
5	382	88104,00	33655728	145 924,0	110 323,22	493693808	31366387648	154907,0203	209,226861	110 113,99	110 532,45	69705621,36
6	423	101707,00	43022061	178 929,0	126 457,94	612609204,9	26733094757	124314,2724	195,8166908	126 262,13	126 653,76	57648115,53
7	423	122861,00	51970203	178 929,0	126 457,94	12938002,65	20263119177	124314,2724	195,8166908	126 262,13	126 653,76	50189589,73
8	423	128780,00	54473940	178 929,0	126 457,94	5391946,318	18613031209	124314,2724	195,8166908	126 262,13	126 653,76	48120655,14
9	453	106348,00	48175644	205 209,0	138 263,84	1018620690	25217002659	104059,3349	186,407989	138 077,43	138 450,25	51245933,61
10	465	126319,00	58738335	216 225,0	142 986,20	277795397,4	19290594139	96461,3599	182,7537351	142 803,44	143 168,95	43136955,66
11	465	152406,00	70868790	216 225,0	142 986,20	88732721,61	12724648413	96461,3599	182,7537351	142 803,44	143 168,95	35034795,42
12	472	159080,00	75085760	222 784,0	145 740,90	177931485,6	11263488459	92162,20781	180,653311	145 560,25	145 921,56	32219062,12
13	492	139444,00	68606448	242 064,0	153 611,50	200718054,3	15816981951	80418,91615	174,787335	153 436,71	153 786,29	35664892,33
14	525	166869,00	87606225	275 625,0	166 597,98	73449,98012	9670870330	62791,4849	165,5925263	166 432,39	166 763,58	24642408,74
15	525	199535,00	104755875	275 625,0	166 597,98	1084847060	4313150896	62791,4849	165,5925263	166 432,39	166 763,58	16456887,6
16	532	214883,00	114317756	283 024,0	169 352,69	2073008942	2532764990	59332,33281	163,725688	169 188,96	169 516,42	12258664,5
17	592	191459,00	113343728	350 464,0	192 964,48	2266470,753	5439148542	33702,45781	149,1850043	192 815,30	193 113,67	13539301,1
18	605	236033,00	142799965	366 025,0	198 080,37	1440402300	851273015	29098,31823	146,4196246	197 933,95	198 226,79	4977008,448
19	607	276451,00	167805757	368 449,0	198 867,43	6019210755	126369448,7	28419,98906	146,0077337	198 721,42	199 013,44	-1895103,783
20	626	244113,00	152814738	391 876,0	206 344,49	1426460080	445065828,3	22374,86198	142,2848041	206 202,21	206 486,78	3155675,281
21	626	189028,00	118331528	391 876,0	206 344,49	299860948,7	5803633639	22374,86198	142,2848041	206 202,21	206 486,78	11395415,82
22	626	214103,00	134028478	391 876,0	206 344,49	60194422,4	2611882860	22374,86198	142,2848041	206 202,21	206 486,78	7644639,854
23	626	230306,00	156691556	391 876,0	206 344,49	1932614050	222116796,2	22374,86198	142,2848041	206 202,21	206 486,78	2229312,149
24	651	259908,00	169200108	423 801,0	216 182,74	1911898482	28106785,84	15520,7474	137,942112	216 044,80	216 320,68	660483,4011
25	825	217286,00	179260950	680 625,0	284 656,92	4538841450	2296669840	2442,109897	129,2514256	284 527,67	284 786,18	-2368273,663
26	839	256754,00	215416606	703 921,0	290 166,34	1116384572	71496889,51	4021,80573	130,3318994	290 036,01	290 296,67	-536233,7176
27	843	301251,00	253954593	710 649,0	291 740,46	90450355,5	1298983715	4545,147397	130,6878825	291 609,77	291 871,15	2429829,717
28	866	307298,00	266120068	749 956,0	300 791,65	42332638,59	1771434818	8175,36198	133,1309977	300 658,52	300 924,78	3805538,182
29	894	257682,00	230367708	799 236,0	311 810,48	2929892431	56664510,84	14022,75365	136,974667	311 673,51	311 947,46	-891399,1676
30	911	311022,00	283341042	829 921,0	318 500,49	55927774,25	2098777521	18337,95573	139,7434005	318 360,74	318 640,23	6203812,478
31	911	369818,00	336904198	829 921,0	318 500,49	2633487096	10942920838	18337,95573	139,7434005	318 360,74	318 640,23	14165832,06
32	940	363557,00	341743580	883 600,0	329 912,85	1131928713	9672214365	27033,18281	145,1621312	329 767,69	330 058,01	16170056,87
33	1017	292894,00	297873198	1 034 289,0	360 214,65	4532069453	766426926,2	58282,5099	163,1573537	360 051,49	360 377,80	6683508,428
34	1037	347842,00	360712154	1 075 369,0	368 085,24	409788871,9	6828116284	68339,21823	168,5404334	367 916,70	368 253,78	21601577
35	1044	389213,00	406338372	1 089 936,0	370 839,95	337568920,6	15376847345	72048,06615	170,4827817	370 669,47	371 010,43	33284712,93
36	1072	381289,00	408741808	1 149 184,0	381 858,79	324655,779	13474430974	87863,45781	178,5283766	381 680,26	382 037,31	34407994,67
37	1108	302864,00	335573312	1 227 664,0	396 025,86	8679131906	1417855095	110501,5328	189,4511607	395 836,41	396 215,31	12516994,9
38	1108	353025,00	391151700	1 227 664,0	396 025,86	1849073844	7711547404	110501,5328	189,4511607	395 836,41	396 215,31	29191399,56
39	1108	394731,00	437361948	1 227 664,0	396 025,86	1676658,904	16775797375	110501,5328	189,4511607	395 836,41	396 215,31	43055212,51
40	1131	404311,00	457275741	1 279 161,0	405 077,04	586823,5845	19349204119	126321,7474	196,7246833	404 880,32	405 273,77	49439106,74
41	1176	316905,00	372680280	1 382 976,0	422 785,89	11210761862	2672416104	160334,3411	211,5171227	422 574,37	422 997,40	20699760,27
42	1176	382391,00	449691816	1 382 976,0	422 785,89	1631746755	13731484412	160334,3411	211,5171227	422 574,37	422 997,40	46921514,32
43	1176	440476,00	517999776	1 382 976,0	422 785,89	30718316811	160334,3411	160334,3411	211,5171227	422 574,37	422 997,40	70179776,91
44	1176	447143,00	525840168	1 382 976,0	422 785,89	593269038,8	33099768100	160334,3411	211,5171227	422 574,37	422 997,40	72849361,77
45	1176	375525,00	441617400	1 382 976,0	422 785,89	2733591275	121649491154	160334,3411	211,5171227	422 574,37	422 997,40	44172246,34
46	1176	455245,00	535368120	1 382 976,0	422 785,89	1053594130	36113459588	160334,3411	211,5171227	422 574,37	422 997,40	76093546,04
47	1227	563907,00	691913889	1 505 529,0	442 855,91	14653367549	89220146723	203777,9474	229,0258708	442 626,88	443 084,93	134837303,3
48	1330	584781,00	777758730	1 768 900,0	483 389,47	10280241356	1,02126e+11	307378,9953	266,1711517	483 123,30	483 655,65	177176052,5
		37227,95	12730060,00	11604425225,18	33272538,29	12730060,00	90688780755,35	771973918539,67	4399199,51			1731216117,33

a= 393,53
b= -40005,16

Xc= 775,5822917
Yc= 265209,5833
S= 526,0612462
K(0,9;2)= 1,68

R= 0,939427228
F= 345,5677326
Ftab= 62,54 npn p=0,9

Kkor= 0,939427228
Kel= 1,150843581

	x-обсяг капітальних інвестицій, млн грн	y - ВВП у фактичних цінах, млн грн (x 2015)	x _у	x ²	Y _р	(y-Y _р) ²	(y-Yc) ²	(x-Xc) ²	D _y	Y _{min}	Y _{max}	(x-Xc)(y-Yc)
1	11628,4	66981,00	778881860,4	135 219 686,6	152 472,37	7308773895	39294571250	1558202926	236,0764844	152 236,29	152 708,44	7824890792
2	15813,5	78607,00	1243051795	250 066 782,3	164 424,93	7364717628	34820524107	1245312051	218,6515275	164 206,28	164 643,58	6585014676
3	21351	99405,00	2122396155	455 865 201,0	180 239,93	6534285460	27491159854	885150512,6	196,6921379	180 043,24	180 436,62	4932931607
4	40521,3	100120,00	4056992556	1 641 975 753,7	234 989,94	18189900118	27254570525	111961352,6	138,2303701	234 851,71	235 128,17	1746842460
5	14734,9	88104,00	1298203630	217 117 278,0	161 344,47	5364166742	31366387648	1322600814	223,0823684	161 121,39	161 567,55	6440901323
6	20783,7	101707,00	2113847776	431 962 185,7	178 619,73	5915567923	26733094757	919228370,2	198,8737822	178 420,86	178 818,60	4957198717
7	24530,6	122861,00	3013854047	601 750 336,4	189 320,80	4416905558	20263119177	706064762,4	184,8043512	189 136,00	189 505,61	3782469356
8	51124,8	128780,00	6583851744	2 613 745 175,0	265 273,33	18630429464	18613031209	498,2196007	127,5631223	265 145,77	265 400,89	-3045221,991
9	19171,5	106348,00	2038850682	367 546 412,3	174 015,32	4578865772	25237002659	1019587431	205,1639921	173 810,15	174 220,48	5072605908
10	26265,3	126319,00	3317806431	689 865 984,1	194 275,07	4618028013	19290594139	616885469	178,5897003	194 096,48	194 453,66	3449650303
11	34275,1	152406,00	5223730891	1 174 782 480,0	217 150,91	4191903360	12724648413	2831606889	153,1112975	216 997,80	217 304,02	1898188668
12	69260,4	159080,00	11017944432	4 797 003 008,2	317 068,26	24960289771	11263488459	329710089	156,9136118	316 911,34	317 225,17	-1927092572
13	28318,9	139444,00	3948900692	801 960 097,2	200 140,12	3684018559	15816981951	519091479,6	171,5160524	199 968,60	200 311,63	2865390124
14	39500,5	166869,00	6591408935	1 560 289 500,3	232 074,55	4251764075	9670870330	134605920,6	140,2892865	231 934,26	232 214,84	1140945399
15	50457,7	199535,00	10068077170	2 545 979 489,3	263 368,11	4074665466	4313150896	4157401738	127,6043327	263 240,50	263 495,71	42345603,11
16	104401,8	214883,00	22434171989	10 899 735 843,2	417 431,43	41025864618	2532764990	2840817601	297,0065777	417 134,42	417 728,43	-2682372712
17	38732	191459,00	7415889988	1 500 167 824,0	229 879,73	1476152583	5439148542	153028754,8	141,9425187	229 737,79	230 021,67	912330054,7
18	53473,4	236033,00	12621487022	2 859 404 507,6	271 980,89	851273015	1292250647	5621265,298	128,1198264	271 852,77	272 109,01	-69175369,27
19	63580	276451,00	17576754580	4 042 416 400,0	300 845,14	595074283,6	126369448,7	155688526,1	142,1793853	300 702,97	300 987,32	140265010,7
20	116288,7	244113,00	28387583423	13 523 061 747,7	451 380,18	42959685841	445065828,3	4249243387	351,9655315	451 028,22	451 732,15	-1375206540
21	30243,2	189028,00	5716811610	914 651 146,2	205 635,88	275821696,1	5803633639	435109527,4	165,1998971	205 470,68	205 801,08	1589092914
22	35718,5	214103,00	7647438006	1 275 811 242,3	221 273,23	51412237,54	2611882860	236666815	149,2168335	221 124,02	221 422,45	786222613,3
23	40316,8	250306,00	10091536941	1 625 444 362,2	234 405,89	252813507,9	116330875,1	116330875,1	138,630042	234 267,26	234 544,52	160745268,3
24	86599,5	259908,00	22507902846	7 499 473 400,3	366 588,40	11380707034	28106785,84	1260038488	219,5026688	366 368,89	366 807,90	-188190414
25	26063,9	217286,00	5663320575	679 326 883,2	193 699,88	556305076,1	2296669840	626930446,7	179,3004713	193 520,58	193 879,18	1199938435
26	34491	256754,00	885702214	1 189 629 081,0	217 767,52	1519945920	71496889,51	275941240,1	152,5130973	217 615,00	217 920,03	140459746,4
27	42739,8	301251,00	12875407490	1 826 690 504,0	241 325,93	3591013847	1298983715	69934402,84	134,3255341	241 191,61	241 460,26	-301402804,3
28	85765,9	307298,00	26355689538	7 355 789 602,8	364 207,65	3238708377	1771434818	1201552744	216,1026014	363 991,55	364 423,75	1458928499
29	34497,6	257682,00	8889410563	1 190 084 405,8	217 786,37	1591661639	56664510,84	275722012,1	152,4948954	217 633,87	217 938,86	124994611,7
30	45933,7	311022,00	14286391241	2 109 904 795,7	250 447,65	3669252026	2098777521	26716278,07	130,1879327	250 317,46	250 577,84	-236794204,8
31	62768,7	369818,00	23212995097	3 939 909 699,7	298 528,09	5082251674	10942920838	156100708,5	140,4241352	298 387,66	298 668,51	1220384890
32	116732,3	363557,00	42438844791	13 626 429 863,3	452 647,10	7937045525	9672214365	4307273383	354,0490038	452 293,05	453 001,14	6454523335
33	48123	292894,00	14094937962	2 315 823 129,0	256 700,25	1309987702	766426926,2	8877296,105	128,4412134	256 571,81	256 828,69	-82485142,7
34	64098,3	347842,00	22296080869	4 108 592 062,9	302 325,40	2071760935	6828116284	168891359,1	143,3503568	302 182,05	302 468,75	1073876082
35	65238,5	389213,00	25391672301	4 256 061 882,3	305 581,79	6994179492	15376487345	199827085	146,0573103	305 435,73	305 727,85	1752914881
36	86267,9	381289,00	32893001323	7 442 150 570,4	365 641,35	244848843,8	13474430974	1236606822	218,1468317	365 423,21	365 859,50	4081981537
37	51943,5	302864,00	15731816184	2 698 127 192,3	267 611,52	1242737151	1417855095	707316,0421	127,633262	267 483,89	267 739,16	13668148,88
38	51386,8	353025,00	18140825070	2 640 603 214,2	266 021,60	7569591925	7711547404	80838,33627	127,5710967	265 894,03	266 149,17	24967752,45
39	63646,6	394731,00	25123286065	4 050 889 691,6	301 035,35	8778874308	16775797375	157354967,5	142,3277148	300 893,03	301 177,68	1624732301
40	80914,7	404311,00	32714703272	6 547 188 676,1	350 352,72	2911496360	19349204119	888768511	196,9249069	350 155,79	350 549,64	4146922152
41	40809,9	316905,00	12932861360	1 665 447 938,0	235 814,17	657522082	2672416104	105997185,9	137,6774486	235 676,50	235 951,85	-532079168,6
42	46050,1	382391,00	17609143789	2 120 611 710,0	250 780,08	17321432958	13751484412	25226535,24	130,072168	250 650,01	250 910,16	-592044948,3
43	48616,8	440476,00	21414533597	2 363 593 242,2	258 110,53	33257164239	30718316811	6178600,92	128,1748954	257 982,36	258 238,71	-415656080,5
44	68584,9	447143,00	30667257941	4 703 888 508,0	315 139,04	17425044601	33099768100	305655038,2	154,9587284	314 984,08	315 294,00	3180636554
45	44741,7	375525,00	16801626893	2 001 819 718,9	247 043,32	16507542210	12169491154	404595111,61	131,5177936	246 911,80	247 174,84	-701692004,1
46	53982,9	455245,00	24575445311	2 914 153 492,4	273 436,01	33054508771	36113459588	8296824,177	128,3839767	273 307,63	273 564,39	547381973,2
47	61998	563907,00	34961106186	3 843 752 004,0	296 326,98	71599065670	89220146723	118712374,2	138,8473888	296 188,14	296 465,83	3254463926
48	90431	584781,00	52882330611	8 177 765 761,0	377 531,09	42952526242	1.02126E+11	1546732551	235,4604678	377 295,63	377 766,55	12568271118

2452919,00 12730060,00 738625465437,80 156193529472,08 12730060,00 520396731826,16 771973918539,67 30843287337,06

88087839497,38

a= 2,86
b= 119261,88

Xc= 31102,47917
Yc= 265209,5833
S= 526,0612462
r(0,9;42)= 1,68

R= 0,570866179
F= 22,23793864
Fub= 62,54 npu p=0,9

Kkor= 0,570866179
Kcl= 0,550310823

Продовження Таблиці І.2

	x-	y-	xу	x^2	Yp	(y-Yp)^2	(y-Yc)^2	(x-Xc)^2	Dy	Ymin	Ymax	(x-Xc)(y-Yc)
1	середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб	у-ВВП у фактичних цінах, млн грн (з 2015)										
1	11312	88104,00	996632448	127 961 344,0	200 927,89	12729231034	37392756753	600843,4289	175,254917	200 752,64	201 103,15	-149890600,7
2	11339,2	101707,00	1153276014	128 577 456,6	198 101,43	9291885502	32316917875	643750,9344	177,642575	197 923,78	198 279,07	-144236077,6
3	11380,4	122861,00	1398207324	129 513 504,2	193 820,16	5035202424	25158739854	711561,2653	181,351904	193 638,81	194 001,51	-133798298,8
4	11387,6	128780,00	1466495128	129 677 433,8	193 071,98	4133458405	23316089238	723760,0944	182,011176	192 889,97	193 253,99	-129904791,9
5	11342,9	106348,00	1206294729	128 661 380,4	197 716,94	8348283937	30669840265	649701,9471	177,971199	197 538,97	197 894,92	-141160387,3
6	11394,3	126319,00	1439316582	129 830 072,5	192 375,75	4363494536	24073715807	735204,9126	182,627535	192 193,12	192 558,38	-133038017,6
7	11428,3	152406,00	1741741490	130 606 040,9	188 842,67	1327630805	16659082500	794666,8944	185,796944	188 656,87	189 028,47	-115058338,9
8	11433,4	159080,00	1818825272	130 722 635,6	188 312,71	854551089,4	14980797506	803785,6017	186,278215	188 126,43	188 498,98	-109733082,2
9	11385,8	139444,00	1587681495	129 636 441,6	193 259,02	2896056742	20173108392	720700,6671	181,846058	193 077,18	193 440,87	-120576833,1
10	11389,8	166869,00	1900604536	129 727 544,0	192 843,37	674667712,3	13134780077	727508,1944	182,213259	192 661,15	193 025,58	-97753056,92
11	11411,1	199535,00	2276913839	130 213 203,2	190 629,99	79299145,24	6714338655	764297,1671	184,185008	190 445,81	190 814,18	-71636233,94
12	11413,2	214883,00	2452502656	130 261 134,2	190 411,77	598840933,5	4434636730	767973,3889	184,380881	190 227,39	190 596,15	-58358229,91
13	11444,3	191459,00	2191114234	130 972 002,5	187 180,04	18309493,04	8103072564	823449,0035	187,311811	186 992,73	187 367,35	-81685170,18
14	11461,3	236033,00	2705245023	131 361 397,7	185 413,50	2562333915	2065072446	854590,9944	188,937204	185 224,56	185 602,44	-42009431,26
15	11451,7	276451,00	3165833917	131 141 432,9	186 411,08	8107188036	25251310,23	836933,8889	188,017352	186 223,06	186 599,09	-4597137,944
16	11389,5	244113,00	2780325014	129 720 710,3	192 874,54	2625379710	1395998864	726996,5199	182,185685	192 692,36	193 056,73	-31857280,42
17	10852,7	189028,00	2051464176	117 781 097,3	248 655,70	3555462829	8546645311	99755,47986	144,478875	248 511,22	248 800,18	-29198881,9
18	10783,5	214103,00	2308779701	116 283 872,3	255 846,57	1742525377	4539130316	66831,73804	141,80895	255 704,76	255 988,38	-16616954,78
19	10715,2	250306,00	2682078851	114 815 511,0	262 943,91	159716746,8	971573150,5	31805,47986	139,78474	262 804,12	263 083,69	-5558898,296
20	10653,3	259908,00	2768877896	113 492 800,9	269 376,20	89646815,71	465181565,1	13558,48531	138,497102	269 237,70	269 514,70	-2511405,466
21	10734,1	217286,00	2332369653	115 220 902,8	260 979,93	1909159526	4120364853	38903,97622	140,282467	260 839,65	261 120,21	-12660907,4
22	10732,7	256754,00	2755663656	115 190 849,3	261 125,41	19109225,46	611180655,2	38353,66167	140,243944	260 985,17	261 265,65	-4841592,307
23	10792,3	301251,00	3251191167	116 473 739,3	254 932,12	2145438494	391047928,4	65250,05804	142,114543	254 790,01	255 074,24	-501326,561
24	10758,5	307298,00	3306065533	115 745 322,3	258 444,42	2386672010	666772162,8	49124,69258	140,99603	258 363,43	258 585,42	-5723196,443
25	10556,4	257682,00	2720194265	111 437 581,0	279 445,49	473649478,3	566157680,6	381,8471281	137,55977	279 307,93	279 583,05	-464957,232
26	10573,3	311022,00	3288528913	111 794 672,9	277 689,34	1111066289	872962087	1327,939855	137,627284	277 551,71	277 826,97	-1076680,615
27	10566,9	369818,00	3907829824	111 659 375,6	278 354,39	8365591935	7804296917	902,456219	137,596925	278 216,79	278 491,99	-2653871,943
28	10556	363557,00	3837707692	111 429 136,0	279 487,06	7067755608	673279368	366,3744008	137,558666	279 349,50	279 624,61	-1571103,654
29	10630,9	292894,00	3113726825	113 016 034,8	271 703,88	449021224,1	130369167	8843,692583	138,162442	271 565,72	271 842,04	-1073752,688
30	10629,1	347842,00	3697247402	112 977 766,8	271 890,92	5768565837	4404436906	8508,38531	138,13861	271 752,79	272 029,06	-6121653,884
31	10618,2	389213,00	4132741477	112 746 171,2	273 023,59	13499979026	11607246478	6616,343492	138,00406	272 885,59	273 161,59	-8763419,977
32	10589	381289,00	4037469221	112 126 921,0	276 057,89	11073587454	9962621358	2718,674401	137,726468	275 920,16	276 195,61	-5204337,004
33	10235	302864,00	3099813040	104 755 225,0	312 843,52	99590910,72	457443627,5	91118,91076	143,890737	312 699,63	312 987,42	-6456141,655
34	10223,9	353025,00	3609229288	104 528 131,2	313 996,97	1523186924	5119249644	97943,39258	144,355673	313 852,62	314 141,33	-22391888,66
35	10196,6	394731,00	4024914115	103 970 651,6	316 833,83	6067968910	12826679581	115776,2489	145,563573	316 688,27	316 979,39	-38536020,14
36	10164,4	404311,00	4109578728	103 315 027,4	320 179,87	7078047113	15088420475	138725,7744	147,103455	320 032,77	320 326,97	-45750987,04
37	9560,8	316905,00	3029855324	91 408 896,6	382 902,50	4355670211	1255209210	952691,3489	193,968342	382 708,53	383 096,47	-34580730,98
38	9509,6	382391,00	3636385454	90 432 492,2	388 222,91	34011178,45	10183823464	1055261,24	199,092791	388 023,82	388 422,00	-103665781,1
39	9150,6	440476,00	4030619686	83 733 480,4	425 528,12	223439099	25280978318	1921714,267	238,018814	425 290,10	425 766,14	-220415100,9
40	8959,4	447143,00	4006132994	80 270 848,4	445 396,52	3050184,556	27445532298	2488377,183	260,347515	445 136,17	445 656,87	-261332807,7
41	8183,1	375525,00	3072958628	66 963 125,6	526 065,14	22662334525	8845201576	5540181,858	357,366481	525 707,78	526 422,51	-221368528,3
42	8164,3	455245,00	3716756754	66 655 794,5	528 018,73	5296015805	30195641665	5629036,64	359,799516	527 658,93	528 378,53	-412277058,9
43	8102,5	563907,00	4569056468	65 650 506,3	534 440,63	868266968	79762731248	5926104,183	367,817035	534 072,81	534 808,45	-687538306,4
44	8064,7	584781,00	4716083331	65 039 386,1	538 368,59	2154111992	91993881665	6111570,571	372,73513	537 995,85	538 741,32	-749818044,5
												-4404038620,08
463621,80			12384947,00	126094402767,30	4927499053,88	12384947,00	173828455112,84	631470757512,80	42381475,81			

a= -103,91
b= 1376405,72

Xc= 10536,85909
Yc= 281476,0682
S= 543,0282594
t(0,9;42)= 1,68

R= 0,851307499
F= 121,1052926
Ftab= 62,54 npu p=0,9

Kkor= -0,851307499
Kel= -3,889956452

SUMMARY OUTPUT

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,970166553
R Square	0,941223141
Adjusted R Square	0,938046013
Standard Error	28227,33305
Observations	40

ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	2	4,72093E+11	2,36047E+11	296,249721	1,69949E-23
Residual	37	29480946261	796782331,4		
Total	39	5,01574E+11			

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	5219,3711	14125,54051	0,369498859	0,713862321	-23401,69261	33840,43481	-23401,69261	33840,43481
X Variable 1	1,780562873	0,081043468	21,97046743	7,95019E-23	1,616353209	1,944772537	1,616353209	1,944772537
X Variable 2	0,53022636	0,196985737	2,691699243	0,01061154	0,131095344	0,929357376	0,131095344	0,929357376

Таблиця І.3 Результати регресійно-кореляційного аналізу залежності ВВП від секторів економіки

Перший сектор, млн грн , x1	Другий сектор, млн грн , x2	x1-x1c	x2-x2c	(x1-x1c)*(x2-x2c)	(X1-x1c)^2	(x2-x2c)^2
17 819,00	32 766,00	-36 045,60	-21 865,00	788137044	1 299 285 279,36	478 078 225,00
27 066,00	45 662,00	-26 798,60	-8 969,00	240356643,4	718 164 961,96	80 442 961,00
60 609,00	47 173,00	6 744,40	-7 458,00	-50299735,2	45 486 931,36	55 621 764,00
38 327,00	52 465,00	-15 537,60	-2 166,00	33654441,6	241 417 013,76	4 691 556,00
24 953,00	36 865,00	-28 911,60	-17 766,00	513643485,6	835 880 614,56	315 630 756,00
33 700,00	51 522,00	-20 164,60	-3 109,00	62691741,4	406 611 093,16	9 665 881,00
78 800,00	52 536,00	24 935,40	-2 095,00	-52239663	621 774 173,16	4 389 025,00
53 974,00	53 327,00	109,40	-1 304,00	-142657,6	11 968,36	1 700 416,00
26 883,00	43 862,00	-26 981,60	-10 769,00	290564850,4	728 006 738,56	115 971 361,00
35 816,00	58 563,00	-18 048,60	3 932,00	-70967095,2	325 751 961,96	15 460 624,00
75 219,00	53 879,00	21 354,40	-752,00	-16058508,8	456 010 399,36	565 504,00
53 527,00	56 657,00	-337,60	2 026,00	-683977,6	113 973,76	4 104 676,00
26 959,00	41 327,00	-26 905,60	-13 304,00	357952102,4	723 911 311,36	176 996 416,00
38 447,00	53 937,00	-15 417,60	-694,00	10699814,4	237 702 389,76	481 636,00
74 334,00	51 426,00	20 469,40	-3 205,00	-65604427	418 996 336,36	10 272 025,00
70 257,00	55 267,00	16 392,40	636,00	10425566,4	268 710 777,76	404 496,00
28 083,00	45 583,00	-25 781,60	-9 048,00	233271916,8	664 690 898,56	81 866 304,00
40 619,00	62 332,00	-13 245,60	7 701,00	-102004365,6	175 445 919,36	59 305 401,00
99 036,00	58 858,00	45 171,40	4 227,00	190939507,8	2 040 455 377,96	17 867 529,00
72 527,00	64 153,00	18 662,40	9 522,00	177703372,8	348 285 173,76	90 668 484,00
33 628,00	49 875,00	-20 236,60	-4 756,00	96245269,6	409 519 979,56	22 619 536,00
51 039,00	71 506,00	-2 825,60	16 875,00	-47682000	7 984 015,36	284 765 625,00
141 479,00	74 409,00	87 614,40	19 778,00	1732837603	7 676 283 087,36	391 169 284,00
104 681,00	87 947,00	50 816,40	33 316,00	1692999182	2 582 306 508,96	1 109 955 856,00
38 833,00	63 878,00	-15 031,60	9 247,00	-138997205,2	225 948 998,56	85 507 009,00
1 346 615,00	1 365 775,00			5887442907	21458755884	3418202350

n= 25,00

x1c= 53864,6

x2c= 54631

K kor= 0,687425368

Продовження таблиці І.3

x1-перший сектор, млн грн	x3- третій сектор, млн грн	x1-x1c	x2-x2c	(x1-x1c)*(x2-x2c)	(X1-x1c)^2	(x2-x2c)^2
17 819,00	128 408,00	-36 045,60	-70 720,32	2549156367	1 299 285 279,36	5 001 363 660,90
27 066,00	146 407,00	-26 798,60	-52 721,32	1412857566	718 164 961,96	2 779 537 582,54
60 609,00	155 641,00	6 744,40	-43 487,32	-293295881	45 486 931,36	1 891 147 000,78
38 327,00	164 098,00	-15 537,60	-35 030,32	544287100	241 417 013,76	1 227 123 319,30
24 953,00	145 123,00	-28 911,60	-54 005,32	1561380210	835 880 614,56	2 916 574 588,30
33 700,00	172 192,00	-20 164,60	-26 936,32	543160118,3	406 611 093,16	725 565 335,14
78 800,00	176 724,00	24 935,40	-22 404,32	-558660680,9	621 774 173,16	501 953 554,66
53 974,00	195 546,00	109,40	-3 582,32	-391905,808	11 968,36	12 833 016,58
26 883,00	164 644,00	-26 981,60	-34 484,32	930442128,5	728 006 738,56	1 189 168 325,86
35 816,00	189 176,00	-18 048,60	-9 952,32	179625442,8	325 751 961,96	99 048 673,38
75 219,00	198 489,00	21 354,40	-639,32	-13652295,01	456 010 399,36	408 730,06
53 527,00	206 238,00	-337,60	7 109,68	-2400227,968	113 973,76	50 547 549,70
26 959,00	180 178,00	-26 905,60	-18 950,32	509869729,8	723 911 311,36	359 114 628,10
38 447,00	205 070,00	-15 417,60	5 941,68	-91606445,57	237 702 389,76	35 303 561,22
74 334,00	214 909,00	20 469,40	15 780,68	323021051,2	418 996 336,36	249 029 861,26
70 257,00	222 762,00	16 392,40	23 633,68	387412736	268 710 777,76	558 550 830,34
28 083,00	189 749,00	-25 781,60	-9 379,32	241813876,5	664 690 898,56	87 971 643,66
40 619,00	214 375,00	-13 245,60	15 246,68	-201951424,6	175 445 919,36	232 461 251,02
99 036,00	221 407,00	45 171,40	22 278,68	1006359166	2 040 455 377,96	496 339 582,54
72 527,00	233 925,00	18 662,40	34 796,68	649389560,8	348 285 173,76	1 210 808 939,02
33 628,00	211 817,00	-20 236,60	12 688,68	-256775741,7	409 519 979,56	161 002 600,14
51 039,00	246 219,00	-2 825,60	47 090,68	-133059425,4	7 984 015,36	2 217 532 142,86
141 479,00	254 375,00	87 614,40	55 246,68	4840404720	7 676 283 087,36	3 052 195 651,02
104 681,00	290 719,00	50 816,40	91 590,68	4654308631	2 582 306 508,96	8 388 852 662,86
38 833,00	250 017,00	-15 031,60	50 888,68	-764938282,3	225 948 998,56	2 589 657 752,14
1 346 615,00	4 978 208,00			18016756093	21458755884	36034092443

n= 25,00
x1c= 53864,6
x2c= 199128,32

K kor= 0,647914255

Продовження таблиці І.3

x2 - другий сектор, млн грн	x3- третій сектор, млн грн	x1-x1c	x2-x2c	(x1-x1c)*(x2-x2c)	(X1-x1c)^2	(x2-x2c)^2
32 766,00	128 408,00	-21 865,00	-70 720,32	1546299797	478 078 225,00	5 001 363 660,90
45 662,00	146 407,00	-8 969,00	-52 721,32	472857519,1	80 442 961,00	2 779 537 582,54
47 173,00	155 641,00	-7 458,00	-43 487,32	324328432,6	55 621 764,00	1 891 147 000,78
52 465,00	164 098,00	-2 166,00	-35 030,32	75875673,12	4 691 556,00	1 227 123 319,30
36 865,00	145 123,00	-17 766,00	-54 005,32	959458515,1	315 630 756,00	2 916 574 588,30
51 522,00	172 192,00	-3 109,00	-26 936,32	83745018,88	9 665 881,00	725 565 335,14
52 536,00	176 724,00	-2 095,00	-22 404,32	46937050,4	4 389 025,00	501 953 554,66
53 327,00	195 546,00	-1 304,00	-3 582,32	4671345,28	1 700 416,00	12 833 016,58
43 862,00	164 644,00	-10 769,00	-34 484,32	371361642,1	115 971 361,00	1 189 168 325,86
58 563,00	189 176,00	3 932,00	-9 952,32	-39132522,24	15 460 624,00	99 048 673,38
53 879,00	198 489,00	-752,00	-639,32	480768,64	565 504,00	408 730,06
56 657,00	206 238,00	2 026,00	7 109,68	14404211,68	4 104 676,00	50 547 549,70
41 327,00	180 178,00	-13 304,00	-18 950,32	252115057,3	176 996 416,00	359 114 628,10
53 937,00	205 070,00	-694,00	5 941,68	-4123525,92	481 636,00	35 303 561,22
51 426,00	214 909,00	-3 205,00	15 780,68	-50577079,4	10 272 025,00	249 029 861,26
55 267,00	222 762,00	636,00	23 633,68	15031020,48	404 496,00	558 550 830,34
45 583,00	189 749,00	-9 048,00	-9 379,32	84864087,36	81 866 304,00	87 971 643,66
62 332,00	214 375,00	7 701,00	15 246,68	117414682,7	59 305 401,00	232 461 251,02
58 858,00	221 407,00	4 227,00	22 278,68	94171980,36	17 867 529,00	496 339 582,54
64 153,00	233 925,00	9 522,00	34 796,68	331333987	90 668 484,00	1 210 808 939,02
49 875,00	211 817,00	-4 756,00	12 688,68	-60347362,08	22 619 536,00	161 002 600,14
71 506,00	246 219,00	16 875,00	47 090,68	794655225	284 765 625,00	2 217 532 142,86
74 409,00	254 375,00	19 778,00	55 246,68	1092668837	391 169 284,00	3 052 195 651,02
87 947,00	290 719,00	33 316,00	91 590,68	3051435095	1 109 955 856,00	8 388 852 662,86
63 878,00	250 017,00	9 247,00	50 888,68	470567624	85 507 009,00	2 589 657 752,14
1 365 775,00	4 978 208,00			10050497080	3418202350	36034092443

n= 25,00
x1c= 54631
x2c= 199128,32

K kor= 0,905590511

x1	x2	x3	y	x1^2	x1*x2	x1*x3	x2^2	x2*x3	x3^2	x1*y	x2*y	x3*y
17 819,00	32 766,00	128 408,00	217 074,00	317 516 761,00	582857854	2288102132	1 075 010 756,00	6207416528	16 488 614 464,00	3888041606	7112646084	27874038192
27 066,00	45 662,00	146 407,00	255 545,00	732 568 356,00	1235887692	3962651862	2 085 018 244,00	6685236474	21 435 000 649,00	6916580970	116606093790	37413575813
40 809,00	47 173,00	155 641,00	300 446,00	1 673 450 881,00	2859108337	9433265269	2 225 291 929,00	7342052893	24 224 120 881,00	18209731614	14172939158	46761715886
38 327,00	52 465,00	164 098,00	306 281,00	1 468 958 929,00	2010826055	6289369466	2 752 576 225,00	8069401570	26 928 153 604,00	11738831887	16069322665	50260099538
24 953,00	36 865,00	145 123,00	254 591,00	612 652 209,00	919802345	3621254219	1 359 028 225,00	5349959395	21 060 685 129,00	6452621223	9332957215	37527501693
33 700,00	51 522,00	172 192,00	310 277,00	1 155 699 096,00	1736291400	5802870400	2 654 514 484,00	8871676224	29 650 084 864,00	10456314000	15988091594	53427217184
78 800,00	52 536,00	176 724,00	368 488,00	6 209 440 000,00	4139836800	13025851200	2 786 031 296,00	9284372064	31 231 372 176,00	20336854400	19358885568	65120673312
53 974,00	53 327,00	195 546,00	362 635,00	2 913 192 676,00	2878211498	10554399804	2 843 768 929,00	10427881543	38 239 238 116,00	19572861499	19382236645	7691182310
26 883,00	43 862,00	164 644,00	292 324,00	722 695 689,00	1179142146	4426124652	1 933 875 944,00	7221615128	27 107 646 736,00	7858546692	12821915288	4812292656
35 816,00	58 563,00	189 176,00	346 065,00	1 282 785 856,00	2097492408	6775527616	3 429 624 969,00	11078714688	35 787 558 976,00	12782515380	20261090815	65455841880
75 219,00	53 879,00	198 409,00	287 109,00	5 657 897 961,00	4052724501	14930144891	2 902 946 641,00	10694388831	39 397 883 121,00	29117951871	20857045811	76636878301
53 527,00	56 657,00	206 238,00	379 231,00	2 865 130 729,00	3032679239	1109391426	3 210 015 649,00	1184825396	42 534 112 644,00	20299097317	21486090767	78211842978
26 959,00	41 327,00	180 178,00	301 753,00	726 787 681,00	1114134593	4857418702	1 707 930 929,00	7446216206	32 464 111 684,00	8188877127	12553209231	54728408034
38 447,00	53 827,00	203 079,00	354 814,00	1 478 171 809,00	2073715839	7884226290	2 909 199 969,00	11008605990	42 053 704 903,00	13641533858	19377602718	12761700980
74 234,00	51 426,00	214 909,00	398 000,00	5 525 543 556,00	3822700280	13975045600	2 644 623 476,00	11051910234	46 185 878 281,00	29584932000	20467548000	85533782000
70 257,00	55 267,00	222 762,00	408 651,00	4 936 040 049,00	3882893619	15650589834	3 054 441 289,00	13311387454	49 622 908 644,00	28709188167	22583894477	91027458822
28 083,00	45 582,00	189 749,00	316 905,00	788 454 889,00	1280107389	5328721167	2 077 809 889,00	8649326667	36 004 683 001,00	8899643115	14445480615	60132406845
40 619,00	62 332,00	214 375,00	382 391,00	1 649 903 161,00	2531865508	8707698125	3 885 278 224,00	13362422590	45 956 640 623,00	15532340029	23835198812	81975079625
99 036,00	58 858,00	221 407,00	440 476,00	9 808 129 296,00	5829960888	21927263652	3 484 284 164,00	13031773206	49 021 029 649,00	43622981136	25925526408	97524669712
72 527,00	64 153,00	233 825,00	447 143,00	5 260 165 729,00	4652824631	16965878475	4 115 607 409,00	15006990525	54 720 905 625,00	32429940361	38685564879	1 04398E+11
53 628,00	49 873,00	211 817,00	373 525,00	1 130 842 384,00	1677196900	7122082076	2 487 515 625,00	10544372875	44 866 441 489,00	12628154700	18729369175	79542578025
51 039,00	71 306,00	246 219,00	453 245,00	2 694 979 521,00	3649594734	12566711541	3 113 108 036,00	17696138814	60 623 795 961,00	2325249555	32552748970	1 12098E+11
141 479,00	74 499,00	254 275,00	563 907,00	20 016 307 441,00	10527310911	35988720629	5 536 499 281,00	18927780375	64 706 640 623,00	79780968453	41959735963	1 41444E+11
104 881,00	87 947,00	290 719,00	584 781,00	10 958 111 761,00	9236379967	30422756329	7 224 674 809,00	25567863893	84 517 536 961,00	61215459861	51429734607	1 70807E+11
38 833,00	63 878,00	250 017,00	453 185,00	1 598 061 889,00	2480574374	9708910341	4 980 788 884,00	15970585926	62 598 500 289,00	17598533103	28948551480	1 13204E+11
1 346 615,00	1 365 775,00	4 978 208,00	9 268 762,00	93 993 634 213,00	79 454 366 972,00	286 165 938 730,00	78 031 856 275,00	282 014 978 328,00	1 027 336 288 094,00	550 987 800 337,00	529 921 666 485,00	1 924 600 323 847,00
D	25	1 346 615,00	1 365 775,00	4 978 208,00	D= 6,32758E+30							
1 346 615,00	93 993 634 213,00	79 454 366 972,00	286 165 938 730,00									
1 365 775,00	79 454 366 972,00	38 031 856 275,00	282 014 978 328,00									
4 978 208,00	286 165 938 730,00	282 014 978 328,00	1 027 336 288 094,00									
D1	9 268 762,00	1 346 615,00	1 365 775,00	4 978 208,00	D1= -1,44381E+35							
550 987 800 337,00	93 993 634 213,00	79 454 366 972,00	286 165 938 730,00									
529 921 666 485,00	79 454 366 972,00	78 031 856 275,00	282 014 978 328,00									
1 924 600 323 847,00	286 165 938 730,00	282 014 978 328,00	1 027 336 288 094,00									
D2	25	9 268 762,00	1 365 775,00	4 978 208,00	D2= 5,59474E+30							
1 346 615,00	550 987 800 337,00	79 454 366 972,00	286 165 938 730,00									
1 365 775,00	529 921 666 485,00	78 031 856 275,00	282 014 978 328,00									
4 978 208,00	1 924 600 323 847,00	282 014 978 328,00	1 027 336 288 094,00									
D3	25	1 346 615,00	9 268 762,00	4 978 208,00	D3= 7,80945E+30							
1 346 615,00	93 993 634 213,00	550 987 800 337,00	286 165 938 730,00									
1 365 775,00	79 454 366 972,00	529 921 666 485,00	282 014 978 328,00									
4 978 208,00	286 165 938 730,00	1 924 600 323 847,00	1 027 336 288 094,00									
D4	25	1 346 615,00	1 365 775,00	9 268 762,00	D4= 8,66508E+30							
1 346 615,00	93 993 634 213,00	79 454 366 972,00	550 987 800 337,00									
1 365 775,00	79 454 366 972,00	78 031 856 275,00	529 921 666 485,00									
4 978 208,00	286 165 938 730,00	282 014 978 328,00	1 924 600 323 847,00									

Продовження таблиці І.3

x1	1	0,6874	0,6479		$y=a1*x1+al*x2+b$	nb	a1Sx1	a1Sx1	Sy			
x2	0,6874	1	0,9056		bSx1	bSx1	a1Sx1^2	a1Sx1x2	Sy			
x3	0,6479	0,9056	1		bSx2	bSx2	a1Sx1x3	a1Sx1x3	Sy			
0,094243202	1	0,6479	0,6479	0,58022559					Sy			
x1	x2	x3	y	x1^2	x1*x2	x1*x3	x2^2	x2*x3	x3^2	x1*y	x2*y	x3*y
17 899,00	51 760,00	128 408,00	217 874,00	317 216 761,00	983857354	2288102152	1 075 610 756,00	4207416528	16 488 614 464,00	3808041606	7112566884	27874038192
27 068,00	41 862,00	146 407,00	251 545,00	732 568 356,00	1235887692	3962651862	2 085 018 244,00	6682236434	21 423 009 649,00	6916580970	11668695790	37413576815
69 699,00	47 173,00	159 641,00	306 446,00	3 673 450 881,00	2859108757	9433245369	2 225 291 929,00	7542928891	24 224 120 881,00	18209731614	34172939158	46361715886
38 327,00	52 463,00	164 898,00	306 261,00	1 468 958 929,00	2010826655	6289384046	2 752 576 225,00	8609461570	26 928 151 694,00	11738831887	16009032665	50266099338
24 952,00	38 867,00	149 123,00	258 969,00	622 652 209,00	919892345	3621254219	1 359 028 225,00	5349959395	31 060 685 129,00	6452621223	9532957215	37527501693
35 796,00	51 522,00	172 192,00	218 272,00	1 281 090 000,00	1736291400	5802870400	2 654 516 484,00	8871676224	29 450 084 864,00	10456334900	19386091594	53427217184
38 806,00	52 736,00	178 734,00	308 489,00	6 209 440 000,00	4139856800	13925831200	2 760 031 296,00	9384372064	31 231 372 176,00	19572861490	19358885568	65120673312
26 892,00	43 962,00	168 644,00	302 615,00	723 192 676,00	3878271498	10554399804	2 843 768 929,00	10427881542	78 278 238 116,00	19572861490	19338236645	70918237100
20 816,00	38 863,00	169 176,00	344 093,00	1 282 785 836,00	2097492408	6775527616	1 923 875 044,00	7221615128	27 107 646 736,00	7858566092	12821915288	48129392656
33 219,00	51 879,00	188 485,00	367 189,00	5 657 897 961,00	4052724501	14930144091	2 902 946 641,00	11078714088	38 397 883 121,00	12392515080	20261090815	65455841880
53 925,00	56 677,00	266 238,00	379 251,00	2 865 139 729,00	188 485 000	3032679239	1 103 930 1426	11688826566	42 534 132 644,00	29117951871	20837045811	76816878301
28 959,00	41 327,00	180 178,00	361 754,00	726 787 681,00	1114134593	4857418702	1 707 929 929,00	7446216206	32 464 131 684,00	20299097737	21486090767	78211842978
38 447,00	53 937,00	201 878,00	354 814,00	1 478 171 809,00	2073715839	7884326290	2 909 199 969,00	11060865090	42 053 704 900,00	13641533858	19137602718	54729608974
74 334,00	51 428,00	234 909,00	388 006,00	5 525 543 556,00	234 909 000	3822790284	1 597 964 566	1044 633 476,00	11051930274	46 183 878 281,00	29584932060	72761706980
38 277,00	51 263,00	222 762,00	408 613,00	4 936 046 049,00	3882893619	15659589834	1 054 441 289,00	12311387454	49 622 908 644,00	28769188167	22583809477	85537820000
28 083,00	41 583,00	189 349,00	358 903,00	788 654 889,00	1280107389	5728721167	2 077 809 889,00	8649328667	36 004 683 001,00	8899643115	14445480615	60132406845
40 639,00	42 312,00	234 375,00	382 971,00	1 649 903 161,00	2511863508	8707698125	3 885 278 324,00	13362422500	45 956 640 625,00	15533540629	23855195812	81975070625
90 096,00	58 834,00	221 467,00	448 478,00	9 808 129 236,00	582966888	21927263652	3 464 264 164,00	15031575206	49 021 059 649,00	43622981136	25925356408	97524669732
72 527,00	44 173,00	232 925,00	427 545,00	5 260 163 729,00	4652824631	16965878475	4 115 607 408,00	15006990525	54 720 905 625,00	32429940361	28685564879	1,04988E+11
31 639,00	49 873,00	313 817,00	375 525,00	1 130 842 384,00	1677196500	7122982076	2 487 515 625,00	10564372875	44 866 441 489,00	12628154700	18729093775	79542578925
141 479,00	79 699,00	346 239,00	473 245,00	2 604 979 523,00	3649594734	12566771541	5 113 108 036,00	17696125814	60 625 795 961,00	23252495555	32552748970	1,1209E+11
164 483,00	87 947,00	334 771,00	513 967,00	20 016 307 441,00	10527310911	35988720625	5 536 699 281,00	18927789375	64 706 640 625,00	79789894453	41895755963	1,4344E+11
38 875,00	49 878,00	259 617,00	410 181,00	10 958 111 761,00	5206379907	30422755639	7 734 674 809,00	25967863893	84 517 536 961,00	61215459861	51429734607	1,76007E+11
1 346 615,00	1 365 735,00	4 978 208,00	9 268 762,00	1 508 001 889,00	2480574374	9708910161	4 080 398 884,00	15970585926	62 508 500 289,00	17598531105	28048551430	1,1336E+11
93 993 634 213,00	93 993 634 213,00	286 165 938 730,00	1 027 336 288 094,00	93 993 634 213,00	79 484 366 972,00	286 165 938 730,00	78 031 836 375,00	282 014 978 328,00	1 027 336 288 094,00	590 987 800 337,00	529 921 666 485,00	1 924 600 323 847,00
D	a2	c3	y	D=	a1*x2	x1*x3	x2^2	x2*x3	a1*y			
25	1 346 615,00	4 978 208,00		1,12161E+22								
1 346 615,00	93 993 634 213,00	286 165 938 730,00										
4 978 208,00	286 165 938 730,00	1 027 336 288 094,00										
D1	a2	c3	y	D1=	b=							
25	1 346 615,00	4 978 208,00		-2,28668E+26					-20387,5159			
550 987 800 337,00	93 993 634 213,00	286 165 938 730,00										
1 924 600 323 847,00	286 165 938 730,00	1 027 336 288 094,00										
D2	a2	c3	y	D2=	a1=							
25	1 346 615,00	4 978 208,00		1,10504E+22					0,985229226			
1 346 615,00	550 987 800 337,00	286 165 938 730,00										
4 978 208,00	1 924 600 323 847,00	1 027 336 288 094,00										
D3	a2	c3	y	D3=	#BIA#I	a2=	#BIA#I					
25	1 346 615,00	4 978 208,00										
1 346 615,00	550 987 800 337,00	286 165 938 730,00										
4 978 208,00	1 924 600 323 847,00	1 027 336 288 094,00										
D4	a2	c3	y	D4=	a3=							
25	1 346 615,00	9 268 762,00		1,9042E+22					1,097744538			
1 346 615,00	93 993 634 213,00	550 987 800 337,00										

Таблиця І.4. Визначення трендової компоненти ВВП методом найменших квадратів

t	y- ВВП у фактичних цінах, млн грн	t ²	t*y
1	66 981,00	1	66981
2	78 607,00	4	157214
3	99 405,00	9	298215
4	100 120,00	16	400480
5	88 104,00	25	440520
6	101 707,00	36	610242
7	122 861,00	49	860027
8	128 780,00	64	1030240
9	106 348,00	81	957132
10	126 319,00	100	1263190
11	152 406,00	121	1676466
12	159 080,00	144	1908960
13	139 444,00	169	1812772
14	166 869,00	196	2336166
15	199 535,00	225	2993025
16	214 883,00	256	3438128
17	191 459,00	289	3254803
18	236 033,00	324	4248594
19	276 451,00	361	5252569
20	244 113,00	400	4882260
21	189 028,00	441	3969588
22	214 103,00	484	4710266
23	250 306,00	529	5757038
24	259 908,00	576	6237792
25	217 286,00	625	5432150
26	256 754,00	676	6675604
27	301 251,00	729	8133777
28	307 278,00	784	8603784
29	257 682,00	841	7472778
30	311 022,00	900	9330660
31	369 818,00	961	11464358
32	363 557,00	1024	11633824
33	292 894,00	1089	9665502
34	347 842,00	1156	11826628
35	389 213,00	1225	13622455
36	381 289,00	1296	13726404
37	302 864,00	1369	11205968
38	353 025,00	1444	13414950
39	394 731,00	1521	15394509
40	404 311,00	1600	16172440
41	316 905,00	1681	12993105
42	382 391,00	1764	16060422
43	440 476,00	1849	18940468
44	447 143,00	1936	19674292
45	375 525,00	2025	16898625
46	455 245,00	2116	20941270
47	563 907,00	2209	26503629
1128	12145259	35720	364350270

47	b	1128	a	12145259
1128	b	35720	a	364350270
D				
47	1128		D=	406456
1128	35720			
Db			Db=	22841546920
12145259	1128			
364350270	35720		b=	56196,85014
Da			Da=	3424610538
47	12145259			
1128	364350270		a=	8425,538159
	y=	8425,538159	t+	56196,85014

Таблиця І.5. Розрахунок коефіцієнтів кореляції для різних значень лагу

X1- ВВП у фактичній ціні, млн.грн.	X1	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C) ²	(X2-X2C) ²
66 981,00	78 607,00	-191 428,77	-190 819,79	36528796390	36 644 972 435,99	36 412 191 200,05
78 607,00	99 405,00	-179 802,77	-170 021,79	30570187618	32 329 034 643,93	28 907 498 134,26
99 405,00	100 120,00	-159 004,77	-169 306,79	26920586079	25 282 515 297,18	28 664 788 203,31
109 120,00	88 104,00	-138 289,77	-181 323,79	28701541354	25 053 690 006,86	32 877 953 170,32
88 104,00	101 707,00	-170 305,77	-167 719,79	28563646883	29 004 053 918,35	28 129 927 029,83
101 707,00	122 861,00	-136 702,77	-146 565,79	22967264254	24 555 756 858,71	21 481 529 987,33
122 861,00	128 780,00	-139 548,77	-140 646,79	19064498445	18 273 467 952,59	19 781 318 759,26
128 780,00	106 348,00	-129 629,77	-163 078,79	21139850222	16 803 876 222,18	26 594 690 845,71
106 348,00	126 319,00	-152 961,77	-143 167,79	21761227849	23 122 780 666,10	20 479 838 767,03
126 319,00	152 406,00	-132 090,77	-117 020,79	15457565419	17 447 970 451,23	13 693 864 644,88
152 406,00	159 080,00	-106 003,77	-119 346,79	11697175008	11 236 798 397,16	12 176 413 452,88
159 080,00	139 444,00	-99 329,77	-129 982,79	12911159834	9 864 492 495,16	16 893 524 977,12
139 444,00	166 869,00	-118 965,77	-102 553,79	12200865713	14 152 853 469,84	10 518 999 722,34
166 869,00	199 535,00	-91 546,77	-69 801,79	6397947738	8 379 711 832,08	4 884 861 922,77
199 535,00	214 883,00	-58 874,77	-54 543,79	3211252708	3 466 238 066,54	2 975 024 725,83
214 883,00	191 459,00	-43 526,77	-77 967,79	3393685627	1 894 579 354,71	6 078 975 846,17
191 459,00	236 031,00	-46 950,77	-33 393,79	2235739634	4 482 495 082,29	1 115 145 025,83
236 031,00	276 451,00	-22 576,77	7 024,21	-157179185,1	500 719 654,71	49 339 364,98
276 451,00	244 113,00	18 041,23	-25 513,79	-456691960	325 486 125,78	649 787 824,13
244 113,00	189 028,00	-14 296,77	-80 398,79	1149442644	204 397 516,88	6 463 964 988,70
189 028,00	214 103,00	-69 381,77	-55 223,79	3838462058	4 813 829 447,37	3 040 231 433,92
214 103,00	250 306,00	-44 306,77	-19 120,79	847180244,9	1 963 089 509,61	365 604 504,45
250 306,00	259 908,00	-8 103,77	-9 518,79	77138023,94	65 471 022,69	90 607 310,41
259 908,00	217 286,00	1 498,23	-52 140,79	-78119102,44	2 244 705,23	2 718 661 693,39
217 286,00	256 754,00	-41 123,77	-12 673,79	521152736,2	1 691 164 126,52	169 599 526,28
256 754,00	301 251,00	-1 455,77	11 824,21	-17099448,12	2 741 560,91	1 012 780 318,17
301 251,00	307 276,00	42 841,23	37 851,21	1621992665	1 835 371 234,29	1 432 214 307,85
307 276,00	257 682,00	48 868,23	-11 744,79	-572947011,2	2 288 104 298,44	137 940 027,17
257 682,00	311 022,00	-727,77	41 395,21	-30271579,84	529 643,29	1 730 161 725,05
311 022,00	369 818,00	52 612,23	100 391,21	5281805982	2 768 047 170,95	10 078 295 690,62
369 818,00	363 557,00	111 488,23	94 130,21	10486880774	12 411 794 012,48	8 860 496 955,26
363 557,00	292 894,00	105 147,23	23 467,21	2467512513	11 055 940 826,80	550 710 075,00
292 894,00	347 842,00	34 484,23	78 415,21	2704088350	1 189 162 297,50	6 148 945 593,13
347 842,00	389 213,00	89 432,23	119 786,21	10712748615	7 998 124 485,84	14 348 736 768,81
389 213,00	381 289,00	139 803,23	111 862,21	14631939197	17 109 486 035,99	12 513 154 644,90
381 289,00	302 804,00	122 879,23	33 437,21	4108735993	15 099 306 158,88	1 118 047 197,36
302 804,00	353 025,00	44 454,23	83 596,21	3716294516	1 976 178 924,31	6 988 661 177,66
353 025,00	394 781,00	94 615,23	125 304,21	11855687417	8 952 042 512,93	15 701 145 736,00
394 781,00	404 311,00	136 321,23	124 884,21	18387382337	18 583 478 850,88	18 193 750 853,49
404 311,00	316 905,00	145 903,23	47 478,21	6927129833	21 287 170 995,14	2 254 180 687,45
316 905,00	382 391,00	58 495,23	112 964,21	6607888064	5 431 602 405,69	12 760 913 365,83
382 391,00	440 476,00	123 981,23	171 049,21	2126892481	15 271 346 394,71	29 257 823 187,85
440 476,00	447 143,00	182 066,23	177 516,21	32356121587	33 148 113 578,44	31 383 052 279,88
447 143,00	375 525,00	188 733,23	106 098,21	20024259821	35 020 233 632,16	11 256 830 732,13
375 525,00	455 245,00	117 115,23	185 818,21	21762143477	13 715 978 044,84	34 328 408 195,53
455 245,00	563 907,00	196 833,23	294 480,21	57964081601	38 744 109 300,99	86 718 595 710,68
563 907,00	584 781,00	305 497,23	315 354,21	9633989744	93 328 560 007,65	99 448 279 509,24
12 145 259,00	12 663 059,00	0,00	0,00	657 970 281 430,68	667 673 181 784,43	731 841 778 141,87

47

X1C= 258409,766
X2C= 269426,7872

K corr= 0,941273242

0,285995381

Продовження Таблиці І.5.

x1- ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	X2	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C) ²	(X2-X2C) ²
66 981,00	99 405,00	-184 787,52	-174 170,04	32184450696	34 146 428 190,49	30 335 204 045,22
78 607,00	100 120,00	-173 161,52	-173 455,04	30035739282	29 984 912 611,01	30 086 652 108,05
99 405,00	88 104,00	-152 363,52	-185 471,04	28259021365	23 214 642 756,75	34 399 507 968,91
100 120,00	101 707,00	-151 648,52	-171 868,04	26063534728	22 997 274 145,66	29 538 624 369,05
88 104,00	122 861,00	-163 664,52	-150 714,04	24666541845	26 786 075 676,10	22 714 722 901,57
101 707,00	128 780,00	-150 061,52	-144 795,04	21728164565	22 518 460 306,66	20 965 604 615,87
122 861,00	106 348,00	-128 907,52	-167 227,04	21556823743	16 617 149 160,92	27 964 884 070,48
128 780,00	126 319,00	-122 988,52	-147 256,04	18110803105	15 126 176 479,58	21 684 342 340,87
106 348,00	152 406,00	-145 420,52	-121 169,04	17620465521	21 147 128 142,88	14 681 937 097,44
126 319,00	159 080,00	-125 449,52	-114 495,04	14363348446	15 737 582 504,58	13 109 114 981,09
152 406,00	139 444,00	-99 362,52	-134 131,04	13327598724	9 872 910 726,36	17 991 136 824,57
159 080,00	166 869,00	-92 688,52	-106 706,04	9890425431	8 591 162 062,19	11 386 179 714,78
139 444,00	199 535,00	-112 324,52	-74 040,04	8316512473	12 616 798 183,92	5 481 928 038,26
166 869,00	214 883,00	-84 899,52	-58 692,04	4982926421	7 207 928 791,53	3 444 755 967,65
199 535,00	191 459,00	-52 233,52	-82 116,04	4289210142	2 728 340 793,27	6 743 044 596,52
214 883,00	236 033,00	-36 885,52	-37 542,04	1384757861	1 360 541 713,97	1 409 405 028,52
191 459,00	276 451,00	-60 309,52	2 875,96	-173447562,4	3 637 238 412,40	8 271 125,91
236 033,00	244 113,00	-15 735,52	-29 462,04	463600625,6	247 606 644,40	868 012 005,91
276 451,00	189 028,00	24 682,48	-84 547,04	-2086830563	609 224 733,10	7 148 202 560,91
244 113,00	214 103,00	-7 655,52	-59 472,04	455289521,7	58 607 013,10	3 536 923 955,48
189 028,00	250 306,00	-62 740,52	-23 269,04	1459911928	3 936 373 068,10	541 448 384,39
214 103,00	259 908,00	-37 665,52	-13 667,04	514776323,2	1 418 691 527,88	186 788 077,44
250 306,00	217 286,00	-1 462,52	-56 289,04	82323949,76	2 138 969,84	3 168 456 415,70
259 908,00	256 754,00	8 139,48	-16 821,04	-136914517,7	66 251 106,36	282 947 503,70
217 286,00	301 251,00	-34 482,52	27 675,96	-954336772,4	1 189 044 305,49	765 958 569,39
256 754,00	307 278,00	4 985,48	33 702,96	168025357,1	24 854 993,49	1 135 889 278,51
301 251,00	257 682,00	49 482,48	-15 893,04	-786427178,4	2 448 515 654,84	252 588 831,00
307 278,00	311 022,00	55 509,48	37 446,96	2078661019	3 081 302 176,79	1 402 274 552,74
257 682,00	369 818,00	5 913,48	96 242,96	569130631,2	34 969 225,14	9 262 706 680,05
311 022,00	363 557,00	59 253,48	89 981,96	5331743905	3 510 974 686,01	8 096 752 499,48
369 818,00	292 894,00	118 049,48	19 318,96	2280592738	13 935 679 317,66	373 222 081,09
363 557,00	347 842,00	111 788,48	74 266,96	8302190055	12 496 663 871,88	5 515 580 831,00
292 894,00	389 213,00	41 125,48	115 637,96	4755666267	1 691 304 962,19	13 372 136 988,52
347 842,00	381 289,00	96 073,48	107 713,96	10348454460	9 230 113 225,14	11 602 296 429,57
389 213,00	302 864,00	137 444,48	29 288,96	4025605348	18 890 984 604,40	857 842 974,13
381 289,00	353 025,00	129 520,48	79 449,96	10290396367	16 775 554 288,92	6 312 295 591,31
302 864,00	394 731,00	51 095,48	121 155,96	6190521543	2 610 747 898,71	14 678 765 800,70
353 025,00	404 311,00	101 256,48	130 735,96	13237862539	10 252 874 389,79	17 091 890 327,65
394 731,00	316 905,00	142 962,48	43 329,96	6194557967	20 438 270 190,49	1 877 485 132,18
404 311,00	382 391,00	152 542,48	108 815,96	16599055682	23 269 207 673,97	11 840 912 393,74
316 905,00	440 476,00	65 136,48	166 900,96	10871340526	4 242 760 800,23	27 855 929 287,87
382 391,00	447 143,00	130 622,48	173 567,96	22671876628	17 062 231 827,01	30 125 835 531,13
440 476,00	375 525,00	188 707,48	101 949,96	19238719204	35 610 512 351,58	10 393 793 634,78
447 143,00	455 245,00	195 374,48	181 669,96	35493672971	38 171 186 755,71	33 003 973 102,61
375 525,00	563 907,00	123 756,48	290 331,96	35930460466	15 315 665 911,53	84 292 644 977,74
455 245,00	584 781,00	203 476,48	311 205,96	63323092047	41 402 677 205,45	96 849 147 374,61
11 581 352,00	12 584 452,00	0,00	0,00	553 519 895 819,96	572 315 740 037,48	694 638 017 567,91

46

X1C= 251768,5217
X2C= 273575,0435

K kor= 0,877881944

0,288986234

Продовження Таблиці І.5.

X1 - ВВП у фактичних цінах, млн грн	X2 - Лар 3	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)/(X2-X2C)	(X1-X1C)²	(X2-X2C)²
66 981,00	100 120,00	-180 265,82	-177 325,49	31965725056	32 495 766 661,45	31 444 329 009,68
78 607,00	88 104,00	-168 639,82	-189 341,49	31930515026	28 439 389 639,14	35 850 199 414,66
99 405,00	101 707,00	-147 841,82	-175 738,49	25981498432	21 857 204 397,99	30 884 016 476,95
100 120,00	122 861,00	-147 126,82	-154 584,49	22743524615	21 646 301 817,21	23 896 364 205,04
88 104,00	128 780,00	-159 142,82	-148 665,49	23659045469	25 326 437 864,85	22 101 427 585,57
101 707,00	106 348,00	-145 539,82	-171 097,49	24901498116	21 181 839 852,48	29 274 350 704,08
122 861,00	126 319,00	-124 385,82	-151 126,49	18797992580	15 471 832 769,90	22 839 215 643,88
128 780,00	152 406,00	-118 466,82	-125 039,49	14813030901	14 034 387 967,43	15 634 873 781,59
106 348,00	159 080,00	-140 898,82	-118 365,49	16677557976	19 852 478 103,61	14 010 388 959,91
126 319,00	139 444,00	-120 927,82	-138 001,49	16688219515	14 623 538 187,41	19 044 410 935,55
152 406,00	166 869,00	-94 840,82	-110 576,49	10487165125	8 994 781 559,79	12 227 159 894,99
159 080,00	199 535,00	-88 166,82	-77 910,49	6869120223	7 773 388 540,76	6 070 044 278,91
139 444,00	214 883,00	-107 802,82	-62 562,49	6744412867	11 621 448 479,08	3 914 065 015,97
166 869,00	191 459,00	-80 377,82	-85 986,49	6911406717	6 460 594 305,19	7 393 676 271,44
199 535,00	236 033,00	-47 711,82	-41 412,49	1975865308	2 276 417 979,76	1 734 994 235,97
214 883,00	276 451,00	-32 363,82	-994,49	32185461,6	1 047 416 988,83	989 008,15
191 459,00	244 113,00	-55 787,82	-33 332,49	1859546964	3 112 281 108,30	1 111 054 815,53
236 033,00	189 028,00	-11 213,82	-88 417,49	991498001,7	125 749 808,83	7 817 652 341,42
276 451,00	214 103,00	29 204,18	-63 342,49	-1849865306	852 883 999,68	4 012 270 898,64
244 113,00	250 306,00	-3 133,82	-27 139,49	85050333,38	9 820 841,72	736 551 857,15
189 028,00	259 908,00	-58 218,82	-17 537,49	1021011948	3 389 431 260,94	307 563 516,53
214 103,00	217 286,00	-33 143,82	-60 159,49	1993915405	1 098 512 951,50	3 619 164 103,37
250 306,00	256 754,00	3 059,18	-20 691,49	-63298943	9 358 568,68	428 137 712,44
259 908,00	301 251,00	12 661,18	23 805,51	301405808,3	160 305 422,72	566 702 359,26
217 286,00	307 278,00	-29 960,82	-29 832,51	-893806561,8	897 650 868,23	889 978 719,19
256 754,00	257 682,00	9 507,18	-19 763,49	-187895002,4	90 386 429,30	390 595 493,06
301 251,00	311 022,00	54 004,18	33 576,51	1813271875	2 916 451 217,45	1 127 382 098,39
307 278,00	369 818,00	60 031,18	92 372,51	5545230636	3 603 742 305,39	8 532 680 808,97
257 682,00	363 557,00	10 435,18	86 111,51	898588927,2	108 892 935,25	7 415 192 345,84
311 022,00	292 894,00	63 775,18	15 448,51	985231542,5	4 067 273 300,59	238 656 495,55
369 818,00	347 842,00	122 571,18	70 396,51	8628583278	15 023 693 621,83	4 955 668 776,62
363 557,00	389 213,00	116 310,18	111 767,51	12999699087	13 528 057 454,70	12 491 976 539,97
292 894,00	381 289,00	45 647,18	103 843,51	4740163213	2 083 664 839,08	10 783 474 799,88
347 842,00	302 864,00	100 595,18	25 418,51	2556979644	10 119 389 792,14	646 100 707,11
389 213,00	353 025,00	141 966,18	75 579,51	10729734311	20 154 395 632,83	5 712 262 499,79
381 289,00	394 731,00	134 042,18	117 285,51	15721205331	17 967 305 423,41	13 755 891 116,59
302 864,00	404 311,00	55 617,18	126 865,51	7055901685	3 093 270 463,96	16 094 857 909,48
353 025,00	316 905,00	105 778,18	39 459,51	4173955181	11 189 022 893,99	1 557 053 017,13
394 731,00	382 391,00	147 484,18	104 945,51	15477802418	21 751 582 694,79	11 013 560 302,37
404 311,00	440 476,00	157 064,18	163 030,51	25606253180	24 669 155 941,01	26 578 947 553,15
316 905,00	447 143,00	69 658,18	169 697,51	11820819397	4 852 261 731,32	28 797 245 277,31
382 391,00	375 525,00	135 144,18	98 079,51	13254874886	18 263 948 787,23	9 619 590 499,79
440 476,00	455 245,00	193 229,18	177 799,51	34356053341	37 337 515 144,68	31 612 666 151,35
447 143,00	563 907,00	199 896,18	286 461,51	57262561152	39 958 481 890,16	82 060 197 348,06
375 525,00	584 781,00	128 278,18	307 335,51	39424439332	16 455 290 893,99	94 455 116 389,93
11 126 107,00	12 485 047,00	0,00	0,00	537 487 674 450,91	529 993 003 338,58	663 628 697 877,24

X1C= 247246,8222
X2C= 277445,4889

Kkor= 0,906297667

0,292179549

Продовження Таблиці І.5.

X1- ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	X2-Лар 4	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C)^2	(X2-X2C)^2
66 981,00	88 104,00	-177 350,41	-193 371,61	34294534785	31 453 167 604,71	37 392 580 960,33
78 607,00	101 707,00	-165 724,41	-179 768,61	29792047268	27 464 579 768,53	32 316 754 448,74
99 405,00	122 861,00	-144 926,41	-158 614,61	22987446384	21 003 664 051,99	25 158 595 639,01
100 120,00	128 780,00	-144 211,41	-152 695,61	22020449605	20 796 930 511,99	23 315 950 423,79
88 104,00	106 348,00	-156 227,41	-175 127,61	27359733339	24 407 003 351,26	30 669 681 057,97
101 707,00	126 319,00	-142 624,41	-155 156,61	22129120336	20 341 722 068,53	24 073 574 755,10
122 861,00	152 406,00	-121 470,41	-129 069,61	15678138770	14 755 060 284,71	16 658 965 164,24
128 780,00	159 080,00	-115 551,41	-122 395,61	14142985622	13 352 128 142,89	14 980 686 237,42
106 348,00	139 444,00	-137 983,41	-142 031,61	19598006248	19 039 421 184,35	20 172 979 272,15
126 319,00	166 869,00	-118 012,41	-114 606,61	13525002573	13 926 928 699,44	13 134 675 889,19
152 406,00	199 535,00	-91 925,41	-81 940,61	7532424430	8 450 280 836,53	6 714 264 163,10
159 080,00	214 883,00	-85 251,41	-66 592,61	5677114148	7 267 802 751,99	4 434 576 190,92
139 444,00	191 459,00	-104 887,41	-90 016,61	9441609379	11 001 368 585,80	8 102 990 730,56
166 869,00	236 033,00	-77 462,41	-45 442,61	3520094328	6 000 424 822,17	2 065 031 134,10
199 535,00	276 451,00	-44 796,41	-5 024,61	225084648	2 006 718 267,44	25 246 742,19
214 883,00	244 113,00	-29 448,41	-37 362,61	1100269531	867 208 797,99	1 395 964 897,74
191 459,00	189 028,00	-52 872,41	-92 447,61	4887928048	2 795 491 643,08	8 546 561 267,06
236 033,00	214 103,00	-8 298,41	-67 372,61	559085509,5	68 863 593,44	4 539 069 068,19
276 451,00	250 306,00	32 119,59	-31 169,61	-1001155239	1 031 668 120,17	971 544 814,24
244 113,00	259 908,00	-218,41	-21 567,61	4710562,887	47 702,53	465 161 957,97
189 028,00	217 286,00	-55 303,41	-64 189,61	3549904462	3 058 467 057,08	4 120 306 498,79
214 103,00	256 754,00	-30 228,41	-24 721,61	747295050,4	913 756 716,17	611 158 180,79
250 306,00	301 251,00	5 974,59	19 775,59	118149843,6	35 695 736,53	391 065 905,83
259 908,00	307 278,00	15 576,59	25 802,39	401913216,9	242 630 184,35	665 763 142,06
217 286,00	257 682,00	-27 045,41	-23 793,61	643508014,5	731 454 152,89	566 136 049,88
256 754,00	311 022,00	12 422,59	29 546,39	367042670,6	154 320 764,89	872 988 947,15
301 251,00	369 818,00	56 919,59	88 342,39	5028412492	3 239 839 829,26	7 804 377 228,42
307 278,00	363 557,00	62 946,59	82 081,39	5166743449	3 962 273 307,08	6 737 353 987,38
257 682,00	292 894,00	13 350,59	11 418,39	152442205,2	178 238 277,62	130 379 547,15
311 022,00	347 842,00	66 690,59	66 366,39	4426013523	4 447 634 915,80	4 404 497 238,97
369 818,00	389 213,00	125 486,59	107 737,39	13519597328	15 746 884 497,99	11 607 344 420,47
363 557,00	381 289,00	119 225,59	99 813,39	11900309970	14 214 741 527,62	9 962 712 097,38
292 894,00	302 864,00	48 562,59	21 388,39	1038675457	2 358 525 235,80	457 463 071,24
347 842,00	353 025,00	103 510,59	71 549,39	7406119262	10 714 442 430,35	5 119 314 689,01
389 213,00	394 731,00	144 881,59	113 255,39	16408620555	20 990 675 384,35	12 826 782 540,38
381 289,00	404 311,00	136 957,59	122 835,39	16823238595	18 757 381 707,62	15 088 532 143,10
302 864,00	316 905,00	58 532,59	35 429,39	2073773778	3 426 064 198,53	1 255 241 418,10
353 025,00	382 391,00	108 693,59	100 915,39	10968855722	11 814 296 704,71	10 183 915 204,92
394 731,00	440 476,00	150 399,59	159 000,39	23913593063	22 620 036 945,62	25 281 122 863,79
404 311,00	447 143,00	159 979,59	165 667,39	26503400697	25 593 469 307,44	27 445 682 904,56
316 905,00	375 525,00	72 573,59	94 049,39	6825501691	5 266 926 097,44	8 845 287 075,38
382 391,00	455 245,00	138 059,59	173 769,39	23990530394	19 060 450 641,99	30 195 799 637,19
440 476,00	563 907,00	196 144,59	282 431,39	55397388738	38 472 700 542,89	79 767 488 003,29
447 143,00	584 781,00	202 811,59	303 305,39	61513847940	41 132 541 407,08	91 994 157 397,19
10 750 582,00	12 384 927,00	0,00	0,00	552 359 508 391,96	513 163 728 560,64	631 469 725 026,43

44

X1C= 244331,4091
X2C= 281475,6136

K kor= 0,970325828

0,295481118

Продовження Таблиці І.5.

X1-ВВП у фактичних цінах, млн грн	X2 - Лар 5	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C)^2	(X2-X2C)^2
66 981,00	101 707,00	-172 633,86	-184 265,63	31810486697	29 802 449 779,09	33 953 821 627,95
78 607,00	122 861,00	-161 007,86	-163 111,63	26262254226	23 923 531 131,55	26 605 403 158,46
99 405,00	128 780,00	-140 209,86	-157 192,63	22039956425	19 658 804 971,65	24 709 522 268,30
100 120,00	106 348,00	-139 494,86	-179 624,63	25056712406	19 458 816 096,18	32 265 006 950,72
88 104,00	126 319,00	-151 510,86	-159 653,63	24189258541	22 955 540 838,88	25 489 280 903,86
101 707,00	152 406,00	-137 907,86	-133 566,63	18419887884	19 018 577 978,07	17 840 044 090,44
122 861,00	159 080,00	-116 753,86	-126 892,63	14815204173	13 631 463 933,51	16 101 739 017,14
128 780,00	139 444,00	-110 834,86	-146 528,63	16240480028	12 284 366 294,32	21 470 638 796,30
106 348,00	166 869,00	-133 266,86	-119 103,63	15872566561	17 760 056 098,23	14 185 674 180,60
126 319,00	199 535,00	-113 295,86	-86 437,63	9793025430	12 835 951 998,53	7 471 463 518,18
152 406,00	214 883,00	-87 208,86	-71 089,63	6199645441	7 605 385 343,62	5 053 735 195,95
159 080,00	191 459,00	-80 534,86	-94 513,63	7611641836	6 485 863 750,14	8 932 825 860,14
139 444,00	236 033,00	-100 170,86	-49 939,63	5002495499	10 034 201 286,32	2 493 966 435,49
166 869,00	276 451,00	-72 745,86	-9 521,63	692659015,1	5 291 960 214,81	90 661 398,00
199 535,00	244 113,00	-40 079,86	-41 859,63	1677728046	1 606 395 214,90	1 752 228 448,51
214 883,00	189 028,00	-24 731,86	-96 944,63	2397621010	611 664 922,07	9 398 260 880,02
191 459,00	214 103,00	-48 155,86	-71 869,63	3460943773	2 318 986 897,14	5 165 243 415,49
236 033,00	250 306,00	-3 581,86	-35 666,63	127752884,4	12 829 724,39	1 272 108 346,25
276 451,00	259 908,00	36 836,14	-26 064,63	-960120270,5	1 356 901 175,83	679 364 827,93
244 113,00	217 286,00	4 498,14	-68 686,63	-308962036,5	20 233 259,28	4 717 852 853,23
189 028,00	256 754,00	-50 586,86	-29 218,63	1478078653	2 559 030 451,72	853 728 216,77
214 103,00	301 251,00	-25 511,86	15 278,37	-389779697	650 855 024,39	233 428 653,81
250 306,00	307 278,00	10 691,14	21 305,37	227778705,9	114 300 464,55	453 918 880,02
259 908,00	237 682,00	20 293,14	-28 290,63	-574105659,6	411 811 512,18	800 359 627,37
217 286,00	311 022,00	-22 328,86	25 049,37	-559323934,2	498 578 009,67	627 471 042,25
256 754,00	369 818,00	17 139,14	83 845,37	1437037532	293 750 104,00	7 030 046 421,42
301 251,00	363 557,00	61 636,14	77 584,37	4782001184	3 799 013 696,76	6 019 334 793,07
307 278,00	292 894,00	67 663,14	6 921,37	468321765,7	4 578 300 451,72	47 905 391,65
257 682,00	347 842,00	18 067,14	61 869,37	1117802579	326 421 530,97	3 827 819 203,18
311 022,00	389 213,00	71 407,14	103 240,37	7372099656	5 098 979 576,55	10 658 574 429,91
369 818,00	381 289,00	130 203,14	95 316,37	12410490896	16 952 857 544,74	9 085 210 788,98
363 557,00	302 864,00	123 942,14	16 891,37	2093552797	15 361 653 952,48	285 318 451,18
292 894,00	353 025,00	53 279,14	67 052,37	3572492689	2 838 666 709,58	4 496 020 603,30
347 842,00	394 731,00	108 227,14	108 758,37	11770607512	11 713 113 731,90	11 828 383 500,32
389 213,00	404 311,00	149 598,14	118 338,37	17703200301	22 379 603 352,30	14 003 970 309,63
381 289,00	316 905,00	141 674,14	30 932,37	4382317200	20 071 561 812,95	956 811 643,30
302 864,00	382 391,00	63 249,14	96 418,37	6098379070	4 000 453 651,90	9 296 502 477,07
353 025,00	440 476,00	113 410,14	154 503,37	17522248988	12 861 859 749,32	23 871 291 988,12
394 731,00	447 143,00	155 116,14	161 170,37	25000125926	24 061 016 744,21	25 975 888 840,60
404 311,00	375 525,00	164 696,14	89 552,37	14748929970	27 124 818 377,69	8 019 627 347,49
316 905,00	455 245,00	77 290,14	169 272,37	13083085238	5 973 765 669,32	28 653 135 954,00
382 391,00	563 907,00	142 776,14	277 934,37	39682396691	20 385 026 020,48	77 247 515 190,74
440 476,00	584 781,00	200 861,14	298 808,37	60018990121	40 345 197 375,25	89 286 443 232,88

10 303 439,00
43

12 296 823,00

0,00

0,00

473 847 965 770,77

471 074 616 423,16

593 207 549 160,05

X1C= 239614,8605
X2C= 285972,6279

K kor= 0,896377268

0,298897198

Продовження Таблиці І.5.

x1- ВВП у фактичних цінах, млн грн	X2- Лар 10	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C)^2	(X2-X2C)^2
66 981,00	152 406,00	-153 140,71	-155 773,16	23855212081	23 452 077 220,50	24 265 276 720,50
78 607,00	159 080,00	-141 514,71	-149 099,16	21099724169	20 026 413 295,35	22 230 558 884,92
99 405,00	139 444,00	-120 716,71	-168 735,16	20369153211	14 572 524 200,29	28 471 553 509,76
100 120,00	166 869,00	-120 001,71	-141 310,16	16957460662	14 400 410 529,24	19 968 560 724,24
88 104,00	199 535,00	-132 017,71	-108 644,16	14342952987	17 428 675 892,61	11 803 553 044,66
101 707,00	214 883,00	-118 414,71	-93 296,16	11047637530	14 022 043 669,03	8 704 173 077,92
122 861,00	191 459,00	-97 260,71	-116 720,16	11352285490	9 459 645 812,08	13 623 595 258,97
128 780,00	236 033,00	-91 341,71	-72 146,16	6589953470	8 343 308 081,87	5 205 068 098,97
106 348,00	276 451,00	-113 773,71	-31 728,16	3609830252	12 944 457 206,93	1 006 676 003,39
126 319,00	244 113,00	-93 802,71	-64 066,16	6009579264	8 798 948 502,08	4 104 472 587,39
152 406,00	189 028,00	-67 715,71	-119 151,16	8068405317	4 585 417 452,08	14 196 998 427,66
159 080,00	214 103,00	-61 041,71	-94 076,16	5742569598	3 726 090 423,98	8 850 323 484,24
139 444,00	250 306,00	-80 677,71	-57 873,16	4669073880	6 508 892 975,77	3 349 302 404,71
166 869,00	259 908,00	-53 252,71	-48 271,16	2570569998	2 835 851 178,40	2 330 104 684,50
199 535,00	217 286,00	-20 586,71	-90 893,16	1871191130	423 812 650,29	8 261 566 152,08
214 883,00	256 754,00	-5 238,71	-51 425,16	269401516	27 444 087,98	2 644 546 864,50
191 459,00	301 251,00	-28 662,71	-6 928,16	198579784,2	821 550 974,72	47 999 371,81
236 033,00	307 278,00	15 911,29	-901,16	-14338584,12	253 169 132,72	812 085,55
276 451,00	257 682,00	56 329,29	-50 497,16	-2844469025	3 172 988 852,61	2 549 962 955,45
244 113,00	311 022,00	23 991,29	2 842,84	68203447,88	575 581 970,61	8 081 751,24
189 028,00	369 818,00	-31 093,71	61 638,84	-1916580314	966 818 834,29	3 799 346 856,08
214 103,00	363 557,00	-6 018,71	55 377,84	-333303201,2	36 224 876,40	3 066 705 396,24
250 306,00	292 894,00	30 184,29	-15 285,16	-461371630,5	911 091 331,03	233 636 051,87
259 908,00	347 842,00	39 786,29	39 662,84	1578037317	1 582 948 830,08	1 573 141 043,87
217 286,00	389 213,00	-2 835,71	81 033,84	-229788519	8 041 254,19	6 566 483 566,34
256 754,00	381 289,00	36 632,29	73 109,84	2678180899	1 341 924 632,08	5 345 049 012,66
301 251,00	302 864,00	81 129,29	-5 315,16	-431214983,4	6 581 961 610,50	28 250 903,45
307 278,00	353 025,00	87 156,29	44 845,84	3908597196	7 596 218 794,82	2 011 149 554,13
257 682,00	394 731,00	37 560,29	86 551,84	3250912244	1 410 775 345,35	7 491 221 371,81
311 022,00	404 311,00	90 900,29	96 131,84	8738412275	8 262 862 626,40	9 241 331 066,55
369 818,00	316 905,00	149 696,29	8 725,84	1306226186	22 408 979 082,19	76 140 320,45
363 557,00	382 391,00	143 435,29	74 211,84	10644597055	20 573 682 266,40	5 507 397 508,66
292 894,00	440 476,00	72 772,29	132 296,84	9627544090	5 295 806 115,24	17 502 454 431,02
347 842,00	447 143,00	127 720,29	138 963,84	17748502140	16 312 472 343,24	19 310 949 412,66
389 213,00	375 525,00	169 091,29	67 345,84	11387595282	28 591 864 175,87	4 535 462 448,87
381 289,00	455 245,00	161 167,29	147 065,84	23702203146	25 974 895 196,29	21 628 361 914,13
302 864,00	563 907,00	82 742,29	255 727,84	21159507138	6 846 286 467,35	65 396 729 227,81
353 025,00	584 781,00	132 903,29	276 601,84	36761294690	17 663 284 352,93	76 508 579 056,02
8 364 625,00	11 710 808,00	0,00	0,00	304 952 327 189,74	338 745 442 243,82	431 445 575 235,05

38

X1C= 220121,7105
X2C= 308179,1579

K kor= 0,797686445

0,317953985

Продовження Таблиці І.5.

X1- ВВП у фактичних цінах, млн грн	X2- Лар 15	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C)^2	(X2-X2C)^2
66 981,00	214 883,00	-132 727,85	-115 222,27	15293204357	17 616 681 763,42	13 276 172 132,44
78 607,00	191 459,00	-121 101,85	-138 646,27	16790319913	14 665 657 706,45	19 222 788 941,17
99 405,00	236 033,00	-100 303,85	-94 072,27	9435810990	10 060 862 020,87	8 849 592 496,07
100 120,00	276 451,00	-99 588,85	-53 654,27	5343367237	9 917 938 742,54	2 878 780 981,89
88 104,00	244 113,00	-111 604,85	-85 992,27	9597154569	12 455 642 205,33	7 394 670 968,80
101 707,00	189 028,00	-98 001,85	-141 077,27	13825833506	9 604 362 306,45	19 902 796 880,17
122 861,00	214 103,00	-76 847,85	-116 002,27	8914525078	5 905 591 816,75	13 456 527 277,89
128 780,00	250 306,00	-70 928,85	-79 799,27	5660070524	5 030 901 547,39	6 367 923 927,80
106 348,00	259 908,00	-93 360,85	-70 197,27	6553676943	8 716 248 029,81	4 927 657 098,35
126 319,00	217 286,00	-73 389,85	-112 819,27	8279789332	5 386 069 860,63	12 728 188 298,71
152 406,00	256 754,00	-47 302,85	-73 351,27	3469724140	2 237 559 474,78	5 380 409 210,71
159 080,00	301 251,00	-40 628,85	-28 854,27	1172315875	1 650 703 329,20	832 569 054,62
139 444,00	307 278,00	-60 264,85	-22 827,27	1375682132	3 631 851 962,90	521 084 380,17
166 869,00	257 682,00	-32 839,85	-72 423,27	2378369303	1 078 455 648,51	5 245 130 432,53
199 535,00	311 022,00	-173,85	-19 083,27	3317598,05	30 223,30	364 171 297,98
214 883,00	369 818,00	15 174,15	39 712,73	602606940,7	230 254 874,20	1 577 100 707,44
191 459,00	363 557,00	-8 249,85	33 451,73	-275971681,6	68 060 000,02	1 119 018 057,53
236 033,00	292 894,00	36 324,15	-37 211,27	-1351667909	1 319 443 983,30	1 384 678 817,98
276 451,00	347 842,00	76 742,15	17 736,73	1361154612	5 889 357 819,17	314 591 494,35
244 113,00	389 213,00	44 404,15	59 107,73	2624628478	1 971 728 671,78	3 493 723 423,35
189 028,00	381 289,00	-10 680,85	51 183,73	-546685635,9	114 080 524,36	2 619 773 937,53
214 103,00	302 864,00	14 394,15	-27 241,27	-392115007,1	207 191 597,84	742 086 939,80
250 306,00	353 025,00	50 597,15	22 919,73	1159672914	2 560 071 741,45	525 313 898,26
259 908,00	394 731,00	60 199,15	64 625,73	3890413948	3 623 937 843,14	4 176 484 625,53
217 286,00	404 311,00	17 577,15	74 205,73	1304325312	308 956 255,39	5 506 489 960,07
256 754,00	316 905,00	57 045,15	-13 200,27	-753011557,8	3 254 149 311,39	174 247 200,07
301 251,00	382 391,00	101 542,15	52 285,73	5309205241	10 310 808 534,33	2 733 797 276,44
307 278,00	440 476,00	107 569,15	110 370,73	11872485485	11 571 122 357,69	12 181 697 438,71
257 682,00	447 143,00	57 973,15	117 037,73	6785045896	3 360 886 296,60	13 697 829 605,17
311 022,00	375 525,00	111 313,15	45 419,73	5055812984	12 390 617 700,24	2 062 951 625,53
369 818,00	455 245,00	170 109,15	125 139,73	21287412827	28 937 123 429,20	15 659 951 341,89
363 557,00	563 907,00	163 848,15	233 801,73	38307980835	26 846 216 754,93	54 663 247 675,71
292 894,00	584 781,00	93 185,15	254 675,73	23731996233	8 683 472 462,90	64 859 726 061,89
6 590 392,00	10 893 474,00	0,00	0,00	228 066 451 410,36	229 606 036 796,24	308 841 173 466,55

33

X1C= 199708,8485
X2C= 330105,2727

K kor= 0,856450283

0,341192206

Продовження Таблиці І.5.

x1- ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	X2-Інр 20	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C)^2	(X2-X2C)^2
66 981,00	189 028,00	-111 426,82	-158 491,11	17660160294	12 415 936 533,67	25 119 431 043,37
78 607,00	214 103,00	-99 800,82	-133 416,11	13315037085	9 960 203 957,82	17 799 857 645,15
99 405,00	250 306,00	-79 002,82	-97 213,11	7680109744	6 241 445 793,67	9 450 388 200,37
100 120,00	259 908,00	-78 287,82	-87 611,11	6858882711	6 128 982 984,03	7 675 706 094,80
88 104,00	217 286,00	-90 303,82	-130 233,11	11760547252	8 154 780 164,60	16 960 662 196,08
101 707,00	256 754,00	-76 700,82	-90 765,11	6961758275	5 883 016 007,82	8 238 304 674,65
122 861,00	301 251,00	-55 546,82	-46 268,11	2570046285	3 085 449 370,82	2 140 737 738,58
128 780,00	307 278,00	-49 627,82	-40 241,11	1997078479	2 462 920 659,75	1 619 346 704,08
106 348,00	257 682,00	-72 059,82	-89 837,11	6473645898	5 192 617 864,32	8 070 705 819,80
126 319,00	311 022,00	-52 088,82	-36 497,11	1901091297	2 713 245 317,82	1 332 038 829,80
152 406,00	369 818,00	-26 001,82	22 298,89	-579811830,1	676 094 717,60	497 240 622,65
159 080,00	363 557,00	-19 327,82	16 037,89	-309977529,2	373 564 681,17	257 214 007,30
139 444,00	292 894,00	-38 963,82	-54 625,11	2128402920	1 518 179 380,32	2 983 902 330,37
166 869,00	347 842,00	-11 538,82	322,89	-3725803,019	133 144 399,96	104 259,80
199 535,00	389 213,00	21 127,18	41 693,89	880874319,7	446 357 674,39	1 738 380 701,58
214 883,00	381 289,00	36 475,18	33 769,89	1231762872	1 330 438 651,82	1 140 405 663,58
191 459,00	302 864,00	13 051,18	-44 655,11	-582801777,4	170 333 262,10	1 994 078 593,94
236 033,00	353 025,00	57 625,18	5 505,89	317278059,1	3 320 661 205,39	30 314 856,15
276 451,00	394 731,00	98 043,18	47 211,89	4628804042	9 612 464 864,39	2 228 962 827,15
244 113,00	404 311,00	65 705,18	56 791,89	3731521462	4 317 170 491,10	3 225 319 094,30
189 028,00	316 905,00	10 620,18	-30 614,11	-325127284,7	112 788 192,89	937 223 556,15
214 103,00	382 391,00	35 695,18	34 871,89	1244758443	1 274 145 773,25	1 216 048 911,44
250 306,00	440 476,00	71 898,18	92 956,89	6683431282	5 169 348 081,89	8 640 983 929,65
259 908,00	447 143,00	81 500,18	99 623,89	8119365058	6 642 279 107,17	9 924 920 028,01
217 286,00	375 525,00	38 878,18	28 005,89	1088818104	1 511 512 769,03	784 330 034,73
256 754,00	455 245,00	78 346,18	107 725,89	8439912039	6 138 123 696,75	11 604 867 991,87
301 251,00	563 907,00	122 843,18	216 387,89	26581776563	15 090 446 521,53	46 823 720 175,15
307 278,00	584 781,00	128 870,18	237 261,89	30575982501	16 607 522 925,03	56 293 205 802,15
4 995 419,00	9 730 535,00	0,00	0,00	171 029 600 758,54	136 683 175 050,11	248 728 402 332,68

X1C= 178407,8214
X2C= 347519,1071

K коє= 0,92757933

0,370405184

Продовження Таблиці І.5.

X1-ВВП у фактичних цінах, млн грн	X2 - Лар 8	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C)^2	(X2-X2C)^2
66 981,00	106 348,00	-162 110,68	-192 238,88	31163973787	26 279 870 948,96	36 955 785 061,27
78 607,00	126 319,00	-150 484,68	-172 267,88	25923675182	22 645 637 409,86	29 676 220 757,02
99 405,00	152 406,00	-129 686,68	-146 180,88	18957711627	16 818 633 672,56	21 368 848 215,77
100 120,00	159 080,00	-128 971,68	-139 506,88	17992435343	16 633 692 952,31	19 462 168 172,27
88 104,00	139 444,00	-140 987,68	-159 142,88	22437183939	19 877 524 501,91	25 326 454 663,27
101 707,00	166 869,00	-127 384,68	-131 717,88	16778838699	16 226 855 424,86	17 349 598 594,52
122 861,00	199 535,00	-106 230,68	-99 051,88	10522347541	11 284 956 310,96	9 811 273 941,02
128 780,00	214 883,00	-100 311,68	-83 703,88	8396475905	10 062 432 141,31	7 006 338 690,02
106 348,00	191 459,00	-122 743,68	-107 127,88	13149269072	15 066 009 752,51	11 476 381 602,02
126 319,00	236 033,00	-102 772,68	-62 553,88	6428829065	10 562 222 726,66	3 912 987 277,52
152 406,00	276 451,00	-76 685,68	-22 135,88	1697504516	5 880 692 750,21	489 996 962,02
159 080,00	244 113,00	-70 011,68	-54 473,88	3813807232	4 901 634 636,31	2 967 403 057,52
139 444,00	189 028,00	-89 647,68	-109 558,88	9821698419	8 036 705 632,91	12 003 147 091,27
166 869,00	214 103,00	-62 222,68	-84 483,88	5256812697	3 871 661 284,16	7 137 525 135,02
199 535,00	250 306,00	-29 556,68	-48 280,88	1427022131	873 597 037,06	2 331 042 890,77
214 883,00	259 908,00	-14 208,68	-38 678,88	549575564,2	201 886 445,26	1 496 055 371,27
191 459,00	217 286,00	-37 632,68	-81 300,88	3059569406	1 416 218 227,66	6 609 832 275,77
236 033,00	256 754,00	6 941,33	-41 832,88	-290375581,1	48 181 992,76	1 749 989 430,77
276 451,00	301 251,00	47 359,33	2 664,13	126171161,7	2 242 905 664,46	7 097 562,02
244 113,00	307 278,00	15 021,33	8 691,13	130552213,2	225 640 204,76	75 535 653,77
189 028,00	257 682,00	-40 063,68	-40 904,88	1638799618	1 605 098 054,51	1 673 208 798,77
214 103,00	311 022,00	-14 988,68	12 435,13	-186386047,2	224 660 378,26	154 632 333,77
250 306,00	369 818,00	21 214,33	71 231,13	1511120236	450 047 585,21	5 073 873 168,77
259 908,00	363 557,00	30 816,33	64 970,13	2002140487	949 645 886,51	4 221 117 142,52
217 286,00	292 894,00	-11 805,68	-5 692,88	67208232,07	139 373 962,21	32 408 825,77
256 754,00	347 842,00	27 662,33	49 255,13	1362511276	765 204 224,41	2 426 067 338,77
301 251,00	389 213,00	72 159,33	90 626,13	6539520007	5 206 968 184,46	8 213 094 532,52
307 278,00	381 289,00	78 186,33	82 702,13	6466175223	6 113 101 417,01	6 839 641 479,52
257 682,00	302 864,00	28 590,33	4 277,13	122284391,8	817 406 683,61	18 293 798,27
311 022,00	353 025,00	81 930,33	54 438,13	4460133274	6 712 578 154,61	2 963 509 453,52
369 818,00	394 731,00	140 726,33	96 144,13	13530009382	19 803 898 548,01	9 243 692 772,02
363 557,00	404 311,00	134 465,33	105 724,13	14216228828	18 080 923 627,36	11 177 590 607,02
292 894,00	316 905,00	63 802,33	18 318,13	1168738965	4 070 736 675,41	335 553 703,52
347 842,00	382 391,00	118 750,33	83 804,13	9951767080	14 101 639 687,61	7 023 131 367,02
389 213,00	440 476,00	160 121,33	141 889,13	22719474698	25 638 838 719,76	20 132 523 793,27
381 289,00	447 143,00	152 197,33	148 556,13	22609844837	23 164 025 737,16	22 068 922 275,02
302 864,00	375 525,00	73 772,33	76 938,13	5675904362	5 442 355 935,91	5 919 475 078,52
353 025,00	455 245,00	123 933,33	156 658,13	19415162320	15 359 469 045,56	24 541 768 128,52
394 731,00	563 907,00	165 639,33	265 320,13	43947446414	27 436 385 986,46	70 394 768 730,02
404 311,00	584 781,00	175 219,33	286 194,13	50146741401	30 701 811 853,46	81 907 077 184,52
9 163 667,00	11 943 475,00	0,00	0,00	424 707 902 909,38	399 941 130 064,78	501 574 032 916,38

X1C= 229091,675
X2C= 298586,875

K kor= 0,948254223

0,309903211

Продовження Таблиці І.5.

x1- ВВП у фактичних цінах, млн грн	x2 - Лар 12	x1-x1c	x2-x2c	(x1-x1c)(x2-x2c)	(x1-x1c) ²	(x2-x2c) ²
66 981,00	139 444,00	-147 150,56	-177 203,83	26075642522	21 653 286 000,31	31 401 198 548,03
78 607,00	166 869,00	-135 524,56	-149 778,83	20298709819	18 366 905 158,53	22 433 698 914,69
99 405,00	199 535,00	-114 726,56	-117 112,83	13435951980	13 162 182 549,64	13 715 415 731,36
100 120,00	214 883,00	-114 011,56	-101 764,83	11602366949	12 998 634 800,20	10 356 081 303,36
88 104,00	191 459,00	-126 027,56	-125 188,83	15777242648	15 882 944 759,31	15 672 243 991,36
101 707,00	236 033,00	-112 424,56	-80 614,83	9063086809	12 639 280 691,86	6 498 751 353,36
122 861,00	276 451,00	-91 270,56	-40 196,83	3668787310	8 330 314 311,42	1 615 785 410,03
128 780,00	244 113,00	-85 351,56	-72 534,83	6190960857	7 284 888 035,75	5 261 302 046,69
106 348,00	189 028,00	-107 783,56	-127 619,83	13755319396	11 617 294 848,20	16 286 821 860,03
126 319,00	214 103,00	-87 812,56	-102 544,83	9004723874	7 711 044 913,20	10 515 442 843,36
152 406,00	250 306,00	-61 725,56	-66 341,83	4094986519	3 810 044 208,64	4 401 238 850,03
159 080,00	259 908,00	-55 051,56	-56 739,83	3123616087	3 030 673 769,09	3 219 408 686,69
139 444,00	217 286,00	-74 687,56	-99 361,83	7421092447	5 578 230 954,86	9 872 773 923,36
166 869,00	256 754,00	-47 262,56	-59 893,83	2830735625	2 233 749 157,64	3 587 271 271,36
199 535,00	301 251,00	-14 596,56	-15 396,83	224740733,1	213 059 434,09	237 062 476,69
214 883,00	307 278,00	751,44	-9 369,83	-7040909,204	564 668,75	87 793 776,69
191 459,00	257 682,00	-22 672,56	-58 965,83	1336906132	514 044 775,42	3 476 969 500,69
236 033,00	311 022,00	21 901,44	-5 625,83	-123213876,2	479 673 268,75	31 650 000,69
276 451,00	369 818,00	62 319,44	53 170,17	3313535248	3 883 713 155,86	2 827 066 623,36
244 113,00	363 557,00	29 981,44	46 909,17	1406404574	898 887 010,98	2 200 469 917,36
189 028,00	292 894,00	-25 103,56	-23 753,83	596305674,7	630 188 501,53	564 244 598,03
214 103,00	347 842,00	-28,56	31 194,17	-890766,7593	815,42	973 076 034,03
250 306,00	389 213,00	36 174,44	72 565,17	2625004590	1 308 590 430,86	5 265 703 413,36
259 908,00	381 289,00	45 776,44	64 641,17	2959042775	2 095 482 865,98	4 178 480 428,03
217 286,00	302 864,00	3 154,44	-13 783,83	-43480336,48	9 950 519,75	189 994 061,36
256 754,00	353 025,00	42 622,44	36 377,17	1550483765	1 816 672 770,42	1 323 298 254,69
301 251,00	394 731,00	87 119,44	78 083,17	6802562100	7 589 797 600,31	6 096 980 916,69
307 278,00	404 311,00	93 146,44	87 663,17	8165512284	8 676 260 112,64	7 684 830 790,03
257 682,00	316 905,00	43 550,44	257,17	11199722,63	1 896 641 211,31	66 134,69
311 022,00	382 391,00	96 890,44	65 743,17	6369884638	9 387 758 224,64	4 322 163 963,36
369 818,00	440 476,00	155 686,44	123 828,17	19278366990	24 238 268 983,75	15 333 414 860,03
363 557,00	447 143,00	149 425,44	130 495,17	19499298277	22 327 963 447,42	17 028 988 523,36
292 894,00	375 525,00	78 762,44	58 877,17	4637309569	6 203 522 654,86	3 466 520 754,69
347 842,00	455 245,00	133 710,44	138 597,17	18531888754	17 878 482 953,53	19 209 174 608,03
389 213,00	563 907,00	175 081,44	247 259,17	43290492052	30 653 512 188,75	61 137 095 500,69
381 289,00	584 781,00	167 157,44	268 133,17	44820454911	27 941 611 233,20	71 895 395 066,69
7 708 736,00 36	11 399 322,00	0,00	0,00	331 587 989 742,33	312 944 120 986,89	382 367 874 937,00
X1C= 214131,5556 X2C= 316647,8333				K kor= 0,958571902	0,326666667	

Продовження Таблиці І.5.

x1 ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	X2 - Лаг 16	X1-X1C	X2-X2C	(X1-X1C)(X2-X2C)	(X1-X1C)^2	(X2-X2C)^2
66 981,00	191 459,00	-129 815,81	-142 246,97	18465905824	16 852 145 175,04	20 234 200 118,56
78 607,00	236 033,00	-118 189,81	-97 672,97	11543949863	13 968 831 778,79	9 540 008 824,44
99 405,00	276 451,00	-97 391,81	-57 254,97	5576165181	9 485 165 142,04	3 278 131 446,56
100 120,00	244 113,00	-96 676,81	-89 592,97	8661562641	9 346 406 075,16	8 026 900 049,44
88 104,00	189 028,00	-108 692,81	-144 677,97	15725455330	11 814 127 489,16	20 931 714 641,63
101 707,00	214 103,00	-95 089,81	-119 602,97	11373023873	9 042 072 441,29	14 304 870 133,81
122 861,00	250 306,00	-73 935,81	-83 399,97	6166244452	5 466 504 370,04	6 955 554 787,50
128 780,00	259 908,00	-68 016,81	-73 797,97	5019502603	4 626 286 782,66	5 446 140 191,63
106 348,00	217 286,00	-90 448,81	-116 419,97	10530047925	8 180 987 682,66	13 553 609 123,75
126 319,00	256 754,00	-70 477,81	-76 951,97	5423406425	4 967 122 054,79	5 921 605 494,50
152 406,00	301 251,00	-44 390,81	-32 454,97	1440702432	1 970 544 234,41	1 053 324 996,56
159 080,00	307 278,00	-37 716,81	-26 427,97	996778742,1	1 422 557 945,16	698 437 532,25
139 444,00	257 682,00	-57 352,81	-76 023,97	4360188425	3 289 345 101,66	5 779 643 824,50
166 869,00	311 022,00	-29 927,81	-22 683,97	678881563,5	895 673 961,04	514 562 438,25
199 535,00	369 818,00	2 738,19	36 112,03	98881512,57	7 497 670,79	1 304 078 801,00
214 883,00	363 557,00	18 086,19	29 851,03	539891348,3	327 110 178,29	891 084 066,69
191 459,00	292 894,00	-5 337,81	-40 811,97	217846636,9	28 492 242,29	1 665 616 793,25
236 033,00	347 842,00	39 236,19	14 136,03	554643972,6	1 539 478 409,54	199 827 379,50
276 451,00	389 213,00	79 654,19	55 507,03	4421367475	6 344 789 586,29	3 081 030 518,19
244 113,00	381 289,00	47 316,19	47 583,03	2251447628	2 238 821 599,54	2 264 144 862,94
189 028,00	302 864,00	-7 768,81	-30 841,97	239605472,3	60 354 447,66	951 227 036,38
214 103,00	353 025,00	17 306,19	19 319,03	334338777,1	299 504 125,79	373 224 968,44
250 306,00	394 731,00	53 509,19	61 025,03	3265399839	2 863 233 146,91	3 724 054 439,06
259 908,00	404 311,00	63 111,19	70 605,03	4455967366	3 983 021 987,66	4 985 070 437,81
217 286,00	316 905,00	20 489,19	-16 800,97	-344238198,9	419 806 804,41	282 272 550,94
256 754,00	382 391,00	59 957,19	48 685,03	2919017547	3 594 864 332,91	2 370 232 267,81
301 251,00	440 476,00	104 454,19	106 770,03	11152576864	10 910 677 286,29	11 399 839 573,13
307 278,00	447 143,00	110 481,19	113 437,03	12532657919	12 206 092 791,41	12 867 960 058,81
257 682,00	375 525,00	60 885,19	41 819,03	2546159559	3 707 006 056,91	1 748 831 374,69
311 022,00	455 245,00	114 225,19	121 539,03	13882818633	13 047 393 459,41	14 771 736 117,19
369 818,00	563 907,00	173 021,19	230 201,03	39829655791	29 936 331 323,91	52 992 514 788,56
363 557,00	584 781,00	166 760,19	251 075,03	41869319288	27 808 960 135,04	63 038 671 317,19
6 297 498,00	10 678 591,00	0,00	0,00	246 729 172 709,81	220 651 205 818,88	295 150 120 954,97

32
X1C= 196796,8125
X2C= 333705,9688

K kor= 0,966820537

0,346482323

Продовження Таблиці І.5.

x1 - ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	x2 - Лаг 24	x1-x1C	x2-x2C	(x1-x1C)(x2-x2C)	(x1-x1C) ²	(x2-x2C) ²
66 981,00	217 286,00	-96 054,42	-150 096,92	14417471774	9 226 450 961,17	22 529 084 392,84
78 607,00	256 754,00	-84 428,42	-110 628,92	9340224272	7 128 157 540,84	12 238 757 202,84
99 405,00	301 251,00	-63 630,42	-66 131,92	4208001412	4 048 829 925,17	4 373 430 402,01
100 120,00	307 278,00	-62 915,42	-60 104,92	3781525876	3 958 349 654,34	3 612 601 007,51
88 104,00	257 682,00	-74 931,42	-109 700,92	8220045095	5 614 717 203,67	12 034 291 117,51
101 707,00	311 022,00	-61 328,42	-56 360,92	3456525781	3 761 174 690,84	3 176 552 927,51
122 861,00	369 818,00	-40 174,42	2 435,08	-97828052,45	1 613 983 754,51	5 929 630,84
128 780,00	363 557,00	-34 255,42	-3 825,92	131058369,5	1 173 433 571,01	14 637 638,34
106 348,00	292 894,00	-56 687,42	-74 488,92	4222584256	3 213 463 208,34	5 548 598 706,17
126 319,00	347 842,00	-36 716,42	-19 540,92	717472438,4	1 348 095 252,84	381 847 424,17
152 406,00	389 213,00	-10 629,42	21 830,08	-232041051,6	112 984 498,67	476 552 538,34
159 080,00	381 289,00	-3 955,42	13 906,08	-55004353,78	15 645 321,01	193 379 153,67
139 444,00	302 864,00	-23 591,42	-64 518,92	1522092646	556 554 940,34	4 162 690 607,84
166 869,00	353 025,00	3 833,58	-14 357,92	-55042270,03	14 696 361,17	206 149 771,01
199 535,00	394 731,00	36 499,58	27 348,08	998193646,6	1 332 219 583,51	747 917 662,01
214 883,00	404 311,00	51 847,58	36 928,08	1914631878	2 688 171 897,51	1 363 683 338,67
191 459,00	316 905,00	28 423,58	-50 477,92	-1434763271	807 900 089,51	2 548 020 071,01
236 033,00	382 391,00	72 997,58	15 008,08	1095553814	5 328 647 172,51	225 242 565,34
276 451,00	440 476,00	113 415,58	73 093,08	8289894684	12 863 094 542,84	5 342 598 831,17
244 113,00	447 143,00	81 077,58	79 760,08	6466754803	6 573 574 519,17	6 361 670 893,34
189 028,00	375 525,00	25 992,58	8 142,08	211633779,5	675 614 388,34	66 293 521,01
214 103,00	455 245,00	51 067,58	87 862,08	4486904262	2 607 898 067,51	7 719 745 687,67
250 306,00	563 907,00	87 270,58	196 524,08	17150771392	7 616 154 715,34	38 621 715 330,01
259 908,00	584 781,00	96 872,58	217 398,08	21059913944	9 384 297 401,67	47 261 926 637,01
3 912 850,00	8 817 190,00	0,00	0,00	109 816 575 124,83	91 664 109 261,83	179 213 317 057,83

24

x1C= 163035,4167

x2C= 367382,9167

K kor= 0,856807175

0,400083325

Особливості взаємодії інтеграційних об'єднань СНД, ЕврАзЕС
та України

Основні характеристики прогнозної та фактичної взаємодії в рамках СНД та ЕврАзЕС	
СНД	ЕврАзЕС
<p>Інтеграційна взаємодія в рамках договору про СНД передбачає тісне співробітництво в багатьох економічних і політичних напрямках з іншими країнами пострадянського простору. Здебільшого співробітництво зумовлене інерційними регіональними економічними зв'язками й інтересами в області ресурсного забезпечення економічних процесів, які залишилися після розпаду СРСР. За обсягами торгівлі найбільшими партнерами в рамках СНД являються Росія, Білорусь, Казахстан. Індекс інтеграційної тісноти, виражений як частка внутрішньоблокової торгівлі у зовнішньоторговельному обороті в просторі СНД, постійно знижується. За останні 15 років частка внутрішньоблокової торгівлі скоротилася вдвічі.</p> <p>СНД – внутрішньоконкурентне інтеграційне об'єднання з низьким рівнем диференціації поділу праці, що зумовлює низький рівень синергетичної взаємодії та розвитку його учасників. Отже, для України така взаємодія у внутрішньому середовищі інтеграційного об'єднання буде носити спірний характер з точки зору оптимізації структури її економіки, оскільки структура поділу праці не передбачає взаємодоповнення та взаєморозвитку її учасників. З об'єктивних причин, зумовлених не лише політичним курсом України, а й вибором національного підприємницького середовища, в поточному періоді спостерігається зниження економічної взаємодії з країнами Митного союзу ЕврАзЕС при збереженні та зростанні взаємодії з іншими учасниками світового ринку.</p> <p>У грудні 2014 року Комітет у закордонних справах України розглянув та подав до ВРУ проект постанови про припинення членства в СНД, який на сьогоднішній день знаходиться на розгляді без однозначного вирішення. Подальша інтеграція в євразійський простір вже не має чіткого правового та політичного підґрунтя. Крім того, для ринку СНД характерні сировинноорієнтовані економічні системи, що не передбачає стимулювання розвитку економіки та вдосконалення її структури.</p>	<p>Митний союз ЕврАзЕС являється найбільш інтегрованим утворенням у рамках існування договору про СНД, але і його індекс інтеграційної тісноти становить лише 11%. Цей індекс порівняно з ЄС менший у шість разів, з «Китай – Асеан» – в п'ять разів, з НАФТА – в чотири рази [69, с. 68]. Цей факт знижує взаємозалежність процесів інтеграції даного напрямку та трансформації структури економіки, а також розвиток структурного регулювання економіки України. Функціонування інтеграційного утворення СНД ускладнюється подібністю структури імпортно-експортного потоку країн-учасниць. Так, більшість учасників СНД випускають сировинні товари (аграрна, металургійна, хімічна сировина, енергоресурси та напівфабрикати), що зумовлює типову структуру експортно-імпортних операцій. В експорті переважає продукція видобувних галузей, в якому 63% займає мінеральне паливо, – це такий обсяг торгівлі, який у структурі світової торгівлі становить лише 17%, тоді як частка продукції обробних галузей на світовому ринку становить 70%. Імпорт представлений продукцією обробних галузей, що свідчить про низьку диверсифікацію національних економічних систем та превалювання секторів з низькою доданою вартістю та наукоємністю.</p> <p>Структура імпорту за 2014 рік показує, що обсяги імпорту в Україну з країн Митного союзу становили 18,1 млрд доларів США, що свідчить про їх падіння на 37% порівняно з попереднім періодом. Обсяги імпорту з країн Азії склали 10,5 млрд доларів США, з країн ЄС – 24 млрд доларів США [85]. Обсяги експорту до країн Митного союзу станом на 2014 рік скоротилися на 67,2% (з яких 55,2% становить частка Росії) та становили 16,2 млрд доларів, експорт до ЄС скоротився незначно, на 0,8%, і становив 20,9 млрд дол. США [85]. Отже, для поточного періоду характерна загальна тенденція щодо скорочення економічної взаємодії з країнами Митного союзу, що свідчить про превалювання інтеграційного вектора західного європейського напрямку для України. Така тенденція зумовлена різними причинами, які мають як екзогенну, так і ендогенну природу.</p>
Основні екзогенно-ендогенні фактори впливу	
<p>Враховуючи останні події анексії Кримського півострову і підтримки воєнного конфлікту на території Донецького та Луганського регіону України Російською Федерацією, економічна взаємодія з Росією значно ускладнюється. Участь України в СНД та ЕврАзЕС обтяжується невизначеністю становища України в СНД, а також вищевказаними деструкційними політичними конфліктними подіями останнього часу.</p> <p>В останні роки спостерігається тенденція зниження обсягів імпортно-експортних операцій у євразійському напрямі [85] і збільшення торговельних операцій українських підприємств у співробітництві з європейськими партнерами. Загальна негативна тенденція подальшої інтеграції в євразійське середовище виражається не тільки в слабких стимулах щодо активізації цього процесу, а й зумовлена можливими прогнозними наслідками негативної трансформації чи зв'язання поточного стану розвитку національної економіки.</p>	

Основні прогностичні негативні наслідки взаємодії
<ul style="list-style-type: none"> – зростання обсягів і збереження технологічного стану видобувного сектора з причини превалювання сировинного профілю зовнішньоторговельних операцій; – збереження моногалузевої структури експорту з високим ступенем ризику його заміни, а також збереження низького рівня його диверсифікації; – консервація розвитку конкурентоспроможності України на світовому ринку з причини домінантності продукції з низькою доданою вартістю і з низьким рівнем наукоємності; – посилення ризиків для національної економіки, що випливають із глобального позиціонування країн Митного союзу у світовому поділі праці; – відсутність трансформації енергозатратних секторів економіки з причини зниження цін на енергоносії; – поглинання пріоритетних економічних структур України більш потужними російськими підприємствами (наприклад, поглинання «Газпромом» НАК «Нафтогаз України»); – зниження темпів розвитку пріоритетних напрямів економічної діяльності через зростання потоку низькотехнологічного імпорту (автомобілебудівна галузь, виробниче обладнання, продукція хімічної промисловості); – ризик зростання рівня транзитності економіки; – втрата позицій на європейських ринках через зростання митних тарифів; – обмеження формування зовнішньоекономічної політики (наднаціональний контролюючий орган Комісія МС, уповноважений вести торгові переговори від членів союзу з третіми країнами); – розвиток конфронтації законодавчої бази економічного спрямування з умовами участі у СОТ та нівелювання тенденцій щодо утворення ЗВТ з ЄС та загальних євроінтеграційних процесів. <p>Отже, даний інтеграційний вектор представлений великою кількістю негативних наслідків у динаміці розвитку національної економічної системи, а також спектром прогнозованих і непрогнозованих ризиків.</p>

Примітка. Складено автором

Особливості взаємодії інтеграційних об'єднань ОЧЕС, ГУАМ та України

Основні характеристики прогнозованої та фактичної взаємодії в рамках СНД та ЕврАзЕС	
ОЧЕС	ГУАМ
<p>ОЧЕС (Організацію Чорноморського Економічного Співробітництва), яка була утворена шляхом підписання Стамбульської декларації 25.06.1992. На сьогоднішній день членами ОЧЕС є 12 країн: Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія (у складі ОЧЕС з квітня 2004 року), Туреччина та Україна. У зв'язку з анексією Кримського півострова Російською Федерацією, Україна втратила контроль над більшістю своєї Чорноморської території. Загальне ускладнення політичних та економічних стосунків з Росією деформує більшість економічних пріоритетів України за участі в ОЧЕС.</p> <p>Напрямами співробітництва в межах функціонування ОЧЕС згідно зі Статутом є наступні: торгівля й економічний розвиток; банківська справа і фінанси; зв'язок; енергетика; транспорт; сільське господарство й агропромисловість; охорона здоров'я і фармацевтика; охорона навколишнього середовища; туризм; наука і техніка; обмін статистичними даними та економічною інформацією; співробітництво між митними й іншими прикордонними органами; контакти між людьми; боротьба з організованою злочинністю, незаконною торгівлею наркотиками, зброєю та радіоактивними матеріалами, з усіма актами тероризму та нелегальною міграцією або будь-які інші напрями за рішенням Ради ОЧЕС [349, с. 4].</p> <p>Для більшості країн ОЧЕС частка торгівлі з партнерами із цієї організації в загальних обсягах міжнародної торгівлі є незначною та не перевищує 10%. Основними партнерами в ОЧЕС для України являються Російська Федерація та Туреччина. Торговельно-економічні відносини з Туреччиною здебільшого базуються на спільній участі в СОТ та спільних пріоритетах щодо вступу в ЄС.</p>	<p>Участь України в міжнародній організації ГУАМ (Організація за демократію та економічний розвиток) викликана прагненням створення альтернативних міжнародних об'єднань на пострадянському просторі без участі Російської Федерації. Як було зазначено, в ГУАМ входять Україна Грузія, Азербайджанська Республіка та Республіка Молдова, протягом 1999 – 2005 рр. учасником також був і Узбекистан. Початковою формою взаємодії між країнами – учасниками ГУАМ були такі напрями: обмеження впливу російського фінансового ринку на економіку учасників, підтримка регіональної безпеки, співробітництво з іншими міжнародними організаціями, розбудова трубопроводів (нафтових та газових) безпосередньо на світові ринки [348].</p> <p>Взаємодія України з країнами – членами ГУАМ відбувається в напрямках: розбудови транспортних коридорів; розробки та налаштування маршрутів поставки енергоносіїв; оптимізації торгових відносин; комплексної взаємодії в рамках економічного співробітництва; уніфікації митних тарифів відповідно до міжнародних стандартів; боротьби з міжнародною злочинністю і тероризмом [15]. Однією з основних детермінант створення та функціонування ГУАМ є поглиблення і стимулювання євроінтеграційних процесів країн-учасниць. ГУАМ має відносно стійку інституціональну структуру та сформовану систему взаємодії представників держав.</p> <p>Основними економічними інтересами України в ГУАМ являються розбудова Євроазійського транспортного сполучення і співробітництво в області транзиту та видобутку нафти й газу. Таким чином, у рамках взаємодії в ГУАМ відбувається стимулювання розвитку транспортної інфраструктури та системи транзитного сполучення енергоносіїв. Галузеве співробітництво в ГУАМ також відбувається у сфері розвитку енергетики. 20 липня 2002 року між учасниками ГУАМ було укладено «Угоду про створення зони вільної торгівлі між державами – учасницями ГУАМ» з метою стимулювання розвитку взаємних торговельно-економічних процесів. Ця угода остаточно пройшла процес імплементації в 2006 році на саміті в м. Київ та стала економічним базисом цього інтеграційного об'єднання. Але ринки Грузії, Молдови та Азербайджану не являються достатньо великими для налагодження повномасштабного експортного потоку з України та здатні прийняти не більше 5% від загального його обсягу. Так, станом на 2013 рік обсяги експорту до країн ГУАМ становили 3,64% від загального обсягу, а імпорту – лише 0,52% [79].</p>
Перспективи поглиблення взаємодії	
<p>Основною значною детермінантою участі в ОЧЕС для України є запровадження макротехнології транзиту енергоресурсів до країн Західної Європи. Відсутні суттєві зрушення щодо спільного утворення ЗВТ між країнами – учасницями ОЧЕС, що зумовлено низьким рівнем спільної інформатизації щодо умов здійснення експортно-імпортних операцій та загальних торговельних режимів з метою їх оптимізації та узгодження. На</p>	<p>Для оптимізації і посилення інтеграційних процесів даного вектора міжнародного співробітництва можливе застосування таких напрямів структурної політики:</p> <ul style="list-style-type: none"> – стимулювання спільних проектів у секторі електроенергетики й атомної енергетики, освоєння альтернативних відновлювальних джерел енергії з метою зниження залежності від традиційних енергоносіїв; – підвищення інвестиційної активності в секторі транспортної інфраструктури з метою розбудови повноцінного транзитного її внутрішнього транспортного сполучення для

Перспективи поглиблення взаємодії	
<p>сьогодні перспективою розвитку ОЧЕС є стимулювання інформатизації економічних процесів країн-учасниць, спрощення процедур торгівлі в Чорноморському регіоні, поширення співробітництва з іншими світовими інтеграційними об'єднаннями. Сумісність країн Чорноморського регіону являється досить слабкою в науково-технологічному і фінансовому розрізах та високою в інфраструктурному напрямі.</p> <p>Основними напрямками поглиблення співробітництва в рамках участі України в ОЧЕС може бути не тільки стимулювання транспортної і транзитно-ресурсної інфраструктури, але й посилення взаємозв'язків з Туреччиною, яка знаходиться на ідентичних ланках євроінтеграційних процесів та має комплекс спільних інтересів</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ГУАМ (детермінація цієї складової забезпечить повноцінний розвиток сполучення Європи, Кавказу й Азії); – підвищення інформатизаційної складової взаємодії країн ГУАМ з метою ініціювання синергетичних ефектів взаємодії малого й середнього бізнесу країн-учасниць та інших підприємницьких структур; – розробка спільних проектів освоєння рекреаційних ресурсів, селективне співробітництво в окремих секторах промисловості з високим ступенем інтеграційності та реалізації науково-технічного потенціалу; – оптимізація та розширення взаємодії в межах договору про зону вільної торгівлі шляхом уніфікації митних тарифів та підвищення інформатизації, правового та інституційного забезпечення її функціонування.
Недоліки співробітництва	
<p>До конфронтаційних чинників функціонування ОЧЕС можна віднести наявність міжнародних конфліктів між країнами-учасницями та низьку ефективність діючих інститутів. Отже, низький рівень інтеграційної взаємодії в межах функціонування ОЧЕС, а також слабка динаміка розвитку співпраці спричиняють незначний вплив на структурні зрушення в економічній системі України. Посилення такого впливу може бути детерміновано відповідними змінами в активності учасників ОЧЕС щодо розширення економічного співробітництва в межах безпосередніх умов цього об'єднання, що на сучасному етапі носить лише випадково-прогнозний характер.</p>	<p>Потенціал зовнішньої торгівлі товарами з країнами ГУАМ залишається досить низьким [85]. Для структури взаємної торгівлі характерна вузька спеціалізація, що зумовлено значною різницею у структурі промисловості, сільського господарства, споживчих пріоритетах та інституційному середовищі [85]. Зовнішня торгівля, яка представлена послугами, зберігається на досить низькому рівні за обсягами та становить 1,2% від загальної структури експорту й 1,1% від імпорту та являється вузькоспеціалізованою – 75% послуг відносяться до транспортного типу. Між учасниками ГУАМ зберігається низький рівень інвестиційної активності та диверсифікації інвестиційних ринків країн-учасниць з боку України. Тому інтеграційна взаємодія в рамках цього об'єднання не може забезпечити значних позитивних структурних зрушень в економічній системі України, враховувати її поточний стан. Але створення та підтримка функціонування буферної зони на фоні складних відносин з Російською Федерацією може створити стійкі тенденції щодо поглиблення економічних взаємозв'язків з партнерами по ГУАМ на шляху посилення євроінтеграції.</p>

Примітка. Складено автором

Особливості надання субсидій згідно правил та регламентів СОТ

Провідні напрями субсидіювання	Ідентифікація субсидіювання згідно регламентів СОТ
<p>Рациональна стратегія субсидіювання може забезпечити компенсаційний вплив корегування провалів ринку. Такий вплив виправданий в умовах недостатнього рівня динаміки процесів саморегулювання ринкового середовища, що призводить до зниження ефективності функціонування виробництва та недостатньої оптимізації його структури. Наприклад, це стосується типів суспільного продукту, ринкова вартість яких являється нижчою, ніж затрати на їх створення, а їх значимість є набагато вищою, ніж вартісні показники. Такі типи продукту представлені у вигляді вдосконалення системи інфраструктури економіки, надання консультаційних й аналітичних послуг у сфері функціонування малого та середнього бізнесу, а також виробництва окремих видів фармакологічної продукції з метою запобігання епідемії та задоволення попиту на специфічні товари такого сектора.</p> <p>Крім того, позитивний вплив субсидіювання може застосовуватися з метою компенсації впливу сукупності негативних факторів об'єктивного характеру. До них можна віднести: зростання технологічного навантаження на довкілля, ступінь концентрації трудових ресурсів за регіональною диференціацією, виникнення та функціонування депресивних територій, недостатність інвестиційних ресурсів для розвитку малого і середнього бізнесу, реалізацію ризикових інвестиційних проектів в інноваційній сфері. Існують і інші випадки необхідності запровадження методів субсидіювання, до яких слід віднести вразливість пріоритетних галузей у процесі формування та становлення імпортозаміщувальних виробництв чи секторів. В цьому випадку вразливість пріоритетних видів економічної діяльності проявляється лише в певному періоді до настання етапу синхронізації розвитку з глобальними тенденціями функціонування ідентичних напрямів.</p> <p>Особливо важливим напрямом державного субсидіювання являється стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу, враховуючи максимальний ступінь диверсифікації видів економічної діяльності, високу динаміку функціонування цього сектора та насичення попитом ринку праці для найбільш широкого спектра кваліфікації і спеціалізації трудових ресурсів. Вироблення стратегії державного субсидіювання повинно відбуватися не тільки на засадах стимулювання загального економічного розвитку, але й відповідати вимогам міжнародних економічних договорів України.</p>	<p>Ураховуючи важливість регулювання та ідентифікації методів державного стимулювання розвитку економіки, необхідна чітка адаптація цих процесів по відношенню до норм СОТ. Визначимо групи процесів, які відносяться до субсидіювання згідно з угодою про СКЗ (про субсидії та компенсаційні заходи). Так, субсидії ідентифікується за такими складовими :</p> <ul style="list-style-type: none"> – існує фінансове сприяння у вигляді прямого чи потенційного переведення грошових коштів або зобов'язань; відмова від доходів, що належать уряду, або не стягнення їх; надання урядом товарів і послуг (за винятком тих, що належать до загальної інфраструктури) за винагороду меншу, ніж адекватна; закупівля урядом товарів на пільгових умовах порівняно з ринковими; – фінансування здійснюється урядом або будь-яким державним органом на території країни – члена СОТ; – існує вигода для того, хто отримує фінансування. <p>Окрім випадків, передбачених «Угодою про сільське господарство», такі субсидії є забороненими. Форми субсидіювання можна розділити за такими напрямами:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пряме надання державним органом грошових коштів – дотації; – вливання капіталу; – державні позики; – потенційне або пряме надання грошових коштів або зобов'язань – державні гарантії; – пряме списання чи покриття урядом заборгованості; – відмова від доходів, що належать уряду, або не стягнення їх: податкові пільги, відстрочення сплати податків; – надання урядом товарів або послуг (за винятком тих, що є складовими загальної інфраструктури); – закупівля урядом товарів на пільгових умовах порівняно з ринковими умовами; – доручення чи наказ державного органу недержавній установі виконувати одну або більше із зазначених функцій.
Регламенти процесів субсидіювання згідно правил СОТ	
<p>Субсидії адресного характеру відносяться до методів державного стимулювання, застосування яких обмежується в рамках економічного простору СОТ. Застосування неадресних субсидій дозволяється в нормативній системі угоди про СОТ з причини мінімального ступеня прямого впливу на конкурентне середовище в глобальному економічному просторі, а також перешкод щодо функціонування системи торгівлі. Таке субсидіювання ідентифікується як недискримінаційний і нейтральний типи державних субсидій. До неадресного типу субсидій відносяться субсидії, які надаються на основі об'єктивного критерію та не створюють переваг для підприємств і секторів економіки відносно інших.</p>	

Згідно зі статтю 2 Угоди про СКЗ субсидія вважається неадресною, якщо процес її отримання ґрунтується на дотриманні реципієнтами об'єктивних економічних критеріїв та вимог [375, п.2.1]. До особливостей неадресних субсидій можна віднести: встановлення чітких критеріїв на отримання й розмір субсидії, горизонтальний характер застосування, прозорість характеру надання та використання субсидії. Адресною вважається субсидія, яка спрямована на отримання її визначеним реципієнтом у вигляді визначеного кола підприємств галузі чи регіону, окремих галузей або секторів економіки [375, п.2.1]. Суттєвим моментом є регіональний критерій застосування субсидії. Так, при наданні субсидії певної галузі чи колу підприємств регіону субсидія вважається адресною, якщо ж вона надається усім підприємствам та галузям регіону, вона вважається неадресною. Адресні субсидії також диференціюються на заборонені й обмежено заборонені. Пряме фінансове стимулювання експорту та заміщення імпорту відносяться до першої групи. Внутрішні виробничі субсидії відносяться до другої групи (обмежено заборонених) та ідентифікуються за відсутністю завдання істотної шкоди інтересам країн – членам СОТ.

Система методів державного субсидювання розподіляється на такі групи: програми «червоної скриньки», «жовтої скриньки», «зеленої скриньки» та програми «блакитної скриньки» [375]. До програм «червоної скриньки» відноситься група заходів прямого експортного субсидювання, до якої передбачається поступове згортання. Воно має відбутися у шестирічний період, починаючи з дати підписання договору, по витратах – на 36%, по обсягу – на 21%. Але, наприклад, для сільського господарства, як особливо вразливого сектора економіки, немає суворо заборонених програм, які відносяться до «червоної скриньки».

До «жовтої скриньки» відносяться програми державної підтримки, які прямими методами стимулюють виробництво, а тому неопосередковано впливають на зміну функціонування торгівлі та протікання експортних операцій. До основних їх типів можна віднести: регулювання ринкових цін, пряме субсидювання, пільгові умови споживання енергетичних ресурсів, компенсації й списання боргових державних зобов'язань. У цьому випадку обмеження встановлюються у певному співвідношенні до економічних результатів функціонування певного виду економічної діяльності, що для сільського господарства, наприклад, становить не вище 5% від вартості валової продукції цього сектора. Загальна класифікація заходів, які входять до «жовтої скриньки», визначається їх відсутністю в «червоній» та «зеленій» скриньках.

До «зеленої скриньки» відносяться заходи, які непрямо впливають на конкурентне середовище і торгівлю. До них слід віднести державні витрати на розвиток НДДКР, стимулювання розвитку технологій, розвиток інфраструктури, підвищення кваліфікації кадрів, маркетингові дослідження, консультаційні послуги, програми регіональної підтримки, поширення послуг страхування ризиків та прибутків.

До «блакитної скриньки» відносяться державні програми скорочення виробництва на основі аналітичних даних функціонування певного сектора. Програми «блакитної скриньки» повинні реалізовуватися в рамках скорочення неефективних ресурсозатратних типів виробництв чи неефективних секторів економіки, які стримують процес оновлення економіки та її вихід на новий рівень. Програми «зеленої» та «блакитної» скриньки не обмежуються в рамках договору участі у СОТ. Оптимізація використання державного стимулювання економіки, за договором України та СОТ повинна відбуватися у напрямі зміни співвідношення програм різних «скриньок». Не дивлячись на збереження Україною обсягів державного фінансування за «жовтою скринькою», які не перевищують встановлені норми [250, с. 205], співвідношення між використаннями заходів різних «скриньок» мають визначальний вплив на раціоналізацію регулювання економічних процесів. Наприклад, для України характерне співвідношення між програмами «зеленої» та «жовтою» скриньками 25% та 75,5% відповідно, а в США воно складає 77% та 23%, для Австралії – 91%–9%, для Канади – 53% – 47% [250, с. 205]. Таким чином, поступове згортання й обмеження програм «жовтої скриньки» та впровадження державних заходів, які відносяться до «зеленої» та «блакитної» скриньок, відповідає сучасним тенденціям державного регулювання розвинених країн.

Пріоритетні напрями структурної політики економічного розвитку в умовах членства у СОТ

- державне стимулювання науково-дослідницької діяльності у напрямку функціонування підприємницького сектора (інтенсифікація наукових досліджень в області технологічного оновлення виробництва, стимулювання інноваційного спрямування діяльності підприємств та інноваційних форм господарської діяльності, дослідження в області технології управління виробництвом, зокрема в контексті світового досвіду);
- стимулювання адаптації системи національних стандартів якості відповідно до вимог міжнародних стандартів, сприяння оновленню системи контролю за дотриманням міжнародних стандартів на підприємствах;
- сприяння інформатизації аналітичних даних щодо: особливостей економічної діяльності в рамках глобального економічного простору, створення аналітично-прогнознаї структурної сітки потенційних партнерів для різних секторів економіки, а також пріоритетних напрямів економічної діяльності, маркетингові дослідження щодо специфіки попиту на різних сегментах глобального ринку та іноземних національних ринках;
- інтенсифікація екологізації виробництва, стимулювання науково-дослідницької діяльності в області поновлювальних джерел енергії і переробки вторинної сировини;
- створення центрів підвищення кваліфікації трудових ресурсів на виробничому й управлінському рівні та державних програм з отримання другої освіти на особливих умовах;
- стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу шляхом удосконалення інституційного забезпечення функціонування даного сектора, та поширення інформації щодо процесів створення й особливостей

функціонування малих та середніх підприємств;

- підвищення якості функціонування і вдосконалення загальної системи інфраструктури виробництва;
- стимулювання розвитку фінансового сектора економіки, сприяння розширенню програм співпраці фінансових установ та малого і середнього бізнесу;
- запровадження програм страхування ризиків і фінансових інструментів стимулювання експорту (кредитування експортних операцій);
- стимулювання створення та розширення діяльності технопарків і виробничих кластерів з ядром у вигляді науково-дослідницьких організацій;
- удосконалення інституційного забезпечення інвестиційних процесів, а також умов функціонування підприємств з повним та спільним іноземним капіталом.

Примітка. Складено автором

Історичні аспекти інтеграції України у європейський простір

Період	Характеристики
1993-1999 м р.	<p>Процес інтеграції України у європейський простір розпочався для України з моменту набуття нею незалежності. У 1993 році Верховна Рада України затвердила Постанову «Про основні напрями зовнішньої політики України», в якій передбачалась перспектива співробітництва з ЄС [267, п. 2]. У подальшому така постанова була замінена на Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 року [374, с. 11] в якому членство в ЄС розглядається як пріоритетний напрям зовнішньої політики України. Фундаментом для розширення співробітництва між Україною та ЄС стало підписання «Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» 14.06.1994, ратифікованої ВРУ 10.11.1994. Після ратифікації цієї угоди усіма сторонами країнами-учасниками ЄС вона набрала чинності в міжнародному просторі 01.03.1998. Ця угода передбачала реструктуризацію національної економіки України, зміну режимів співробітництва між Україною та ЄС та імплементацію в українську нормативно-правову систему адаптивних змін, які регулюють функціонування економічної системи. Для ефективного супроводження цих процесів було утворено Комітет з питань співробітництва «Україна – ЄС», який розв'язував питання співробітництва в області фінансів, торгівлі, інвестицій, енергетиці та ін.</p> <p>Указом Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 року були визначені поточні пріоритети європейської інтеграції. До них слід віднести: адаптацію законодавства України до законодавства ЄС, економічну інтеграцію та розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС, інтеграцію України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки, політична консолідацію та зміцнення демократії, адаптацію соціальної політики України до стандартів ЄС, регіональну інтеграцію України, галузеву співпрацю, співробітництво у галузі охорони довкілля, внутрішнє забезпечення інтеграційного процесу. Реформування нормативно-правової бази українського законодавства здійснювалось на основі Указу Президента «Про Національну Раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» шляхом створення консультативного органу при Президентові України.</p>
1999-2014 рр.	<p>Шляхи подальшої імплементації ітеграційних договорів з ЄС були реалізовані в запровадженні положень постанови КМУ «Про концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 16.08.1999. Подальше стимулювання євроінтеграційного вектора в рамках нормативно-правової бази України відбулося на основі Указу Президента України «Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу» від 14.09.2000 року. Визначення першочергових пріоритетних для реалізації напрямів інтеграційної стратегії було сформульовано у Постанові КМУ від 10.04.2001 року «Про затвердження плану дій щодо реалізації пріоритетних положень Програми інтеграції України до Європейського Союзу у 2001» та Постанові КМУ від 28.01.2002 «Про затвердження плану дій щодо реалізації пріоритетних положень Програми інтеграції України до Європейського Союзу у 2001».</p> <p>12 лютого 2005 року між Україною та ЄС було укладено План дій «Україна – Європейський Союз», який регламентував обоюсторонню стратегію сусідства, партнерства, співробітництва й інтеграції. Пріоритетами цієї стратегії слугували процеси стимулювання адаптації нормативно-правової бази та економічної системи згідно із загальними принципами економічної і соціальної політики ЄС, та вимогами членства у СОТ. У подальшому План дій був замінений принципово новим договором між Україною та ЄС, прийнятим 12.11.2009 року, який носив назву «Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію Україна, ЄС». Корінна відміна цього договору від попередніх полягає в поглибленні співпраці з ЄС у питаннях реформування економічного та нормативно-правового середовища України. Таке співробітництво передбачало взаємодію Європейської комісії та інших інституціональних органів ЄС, та комплексу профільних міністерств і відомств України з метою законодавчої адаптації України до умов функціонування ЄС, а також реалізації інших положень ПДА.</p>

2014-сьогодення

У подальшому поглиблення співробітництва України та ЄС привело до підписання «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 27.06.2014 [373]. У зв'язку з ратифікацією 16.09.2014 року Угоди про асоціацію з ЄС більшість попередніх нормативно-правових актів було анульовано або змінено на підставі Указу Президента України від 07.07.2015 року № 398/2015 та інших нормативно-правових актів, оскільки тематично і стратегічно ця угода являється найбільш конкретизованим договором у питаннях європейської інтеграції України.

Після ратифікації угоди в 2014 р. було створено Раду асоціації Україна – ЄС, яка займається супроводженням угоди про асоціацію, відповідно до статей 461 – 463 цієї угоди. Рада асоціації замінила Раду з питань співробітництва між Україною та ЄС, яка функціонувала відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво. Починаючи з 01.11.2014 р., згідно з Угодою про асоціацію з ЄС, розпочалося застосування її положень, які мають першочерговий характер, а з 01.01.2016 р. почали діяти положення договору про ЗВТ між Україною та ЄС. Для оптимізації механізму адаптації економічної системи України на шляху євроінтеграції 10.03.2015 року спільними зусиллями було оновлено ПДА, який був схвалений Європейською службою зовнішніх дій. 13.03.2015 року КМУ було видане Розпорядження «Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію Порядку денного асоціації між Україною та ЄС», та вже 16.03.2015 Рада асоціації ухвалила оновлений ПДА, який на сучасному етапі являється основним джерелом моніторингу та інструментом реалізації положень Угоди про асоціацію.

Забезпечення виконання умов ПДА відбувається із задіянням допоміжних ресурсів ЄС фінансової й інформатизаційної форми, а також вільного доступу до консультаційних органів ЄС з питань реформації, які надають технічну і радну допомогу державним органам України на шляху реалізації положень Угоди про асоціацію. Порядок денний асоціації передбачає поглиблену модернізацію та реформування економічної системи України. Урядовий офіс з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, який діє на підставі постанови КМУ № 346 «Про Урядовий офіс з питань європейської інтеграції» від 13.08.2014 року, та відповідає за формування звітів за результатами імплементації Угоди про асоціацію та ПДА.

У поточному періоді КМУ на квітень 2015 року було ухвалено 33 розпорядження щодо схвалення 129-ти планів імплементації та 179-ти актів законодавства ЄС. Урядом було затверджено 8 планів імплементації 13 актів законодавства ЄС у сфері охорони здоров'я, 43 плани імплементації 45-ти законів ЄС у сфері інфраструктури, два плани імплементації двох законів ЄС у сфері юстиції, три плани імплементації трьох законів в агросфері, 10 планів імплементації 38-ми актів у сфері економічного розвитку та шість планів імплементації дев'яти актів у сфері фінансів, а також 14 планів імплементації 14-ти законів ЄС у соціальній сфері, 20-х планів імплементації 20-х актів у сфері екології та природних ресурсів та один план імплементації одного акта законодавства ЄС у сфері освіти. Усього до 2017 р. передбачається затвердити плани імплементації 180-ти актів законодавства [18].

Інституційне забезпечення євроінтеграційного процесу передбачено на основі Постанови КМУ «Про Урядовий офіс з питань європейської інтеграції» від 13.08.2014 року і розпоряджень КМУ про призначення заступників міністрів з питань євроінтеграції на основі відкритого відбору про що складено звіт «Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» за вересень 2014 року- січень 2015 року та січень 2015 року - жовтень 2015 року. Але Урядовий офіс з питань європейської інтеграції не має достатнього кола повноважень як управлінського (не має повноважень у сфері корегування діяльності державних інституцій), так і законотворчого характеру (наприклад, надання проектів законів неопосередковано до ВРУ), а обсяги повноважень заступників міністрів з питань європейської інтеграції недостатньо визначені в законодавстві. Більшість суттєвих повноважень віднесено до компетенції КМУ, але недостатньо висвітлено процес їх реалізації відповідними спеціалізованими інституціями в межах функціонування КМУ. Разом з тим у рамках стратегії розвитку євроінтеграційних процесів створено відповідні робочі групи з виконання Угоди про асоціацію та забезпечення роботи підкомітетів асоціації.

Посилення євроінтеграційних процесів в Україні відбувається також шляхом запровадження комплексу реформ на основі Указу Президента «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» [273], Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2014 – 2017 роки та інших указів Президента, постанов і розпоряджень КМУ.

2014-сьогодення	<p>Основні напрями структурного регулювання економіки в рамках реалізації запланованих стратегій і планів євроінтеграції реалізовано в таких обсягах:</p> <p>1) стимулювання розвитку сектора малого та середнього бізнесу й покращення інвестиційного клімату:</p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлено 2-денний строк реєстрації підприємств; – встановлено 30 денний строк реєстрації представництв іноземних компаній; – скасовано реєстраційний збір для проведення державної реєстрації юридичних і фізичних осіб; – скорочено перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також спрощено комплекс дозвільних процедур для ведення бізнесу [123]; <p>2) розвиток державної інформатизаційної діяльності та спрощення отримання супровідної державної документації ведення бізнесу для оптимізації функціонування підприємницького сектора:</p> <ul style="list-style-type: none"> – утворено портал державних послуг igov.org.ua та електронний сервіс Міністерства юстиції; – створено інститут бізнес-омбудсмена, та інститут уповноваженого з питань підприємництва [123] <p>3) стимулювання розвитку інформатизаційних електронних послуг:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прийнято Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 року ; – спрощено порядок реєстрації міжнародних систем Інтернет розрахунків (PayPal, ApplePay, GoogleWallet та інші); <p>4) сприяння розвитку пріоритетних секторів економіки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прийнято Закон України «Про ринок природного газу » та ухвалено проект реформування газового сектора, який передбачає реструктуризацію НАК «Нафтогаз України» до 2017 року; – ратифіковано фінансову угоду між Україною та Європейським інвестиційним банком щодо реалізації проекту «Реконструкція, капітальний ремонт і технічне переоснащення магістрального газопроводу «Уренгой – Помари – Ужгород» ; – схвалено Комплексну програму розвитку фінансового сектора України до 2020 року; <p>5) децентралізація державного управління та зміцнення місцевого й регіонального самоврядування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прийнято Закон України «Про засади регіональної державної політики» та Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» ; <p>6) підвищення активності та оптимізація процесу експортно-імпортних операцій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – з 1 січня 2016 року забезпечено початок упровадження ЗВТ з ЄС; – визначено національний орган стандартизації; – розроблено проект Всеохоплюючої стратегії імплементації законодавства у сфері санітарних і фітосанітарних заходів ; <p>7) удосконалення нормативно-правового й інституційного забезпечення економічних процесів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – створено Національне антикорупційне бюро, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура ; – розроблено проекти реформування державного управління на 2015 – 2020 роки та план заходів з реалізації Стратегії на 2015 – 2017 роки; – створено проекти законів для регулювання питань інтелектуальної власності та конкуренції; – створено проекти законів «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку»; – прийнято Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», затверджено Стратегію розвитку технічного регулювання на період до 2020 року ; <p>8) стимулювання досліджень в області інновацій і новітніх технологій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – відновлено дію угоди про наукове й технологічне співробітництво між Україною та ЄС; – ратифіковано угоду про участь України у програмі ЄС «Горизонт–2020» в межах Рамкової програми з досліджень та інновацій (2014 – 2020) ; – прийнято Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність».
-----------------	--

Примітка. Складено автором

Критерії оцінювання ефективності функціонування економіки згідно підходу ЄС

Пріоритетні напрями розвитку економіки	Особливості реалізації та перспективи
Динаміка трансформації економіки в контексті структурних перетворень	<p>Оптимальна структура економіки створює високі адаптивні можливості країни в умовах функціонування єдиного ринку інтеграційного об'єднання. Стимулювання пріоритетних напрямів економічної діяльності та секторів економіки, а також покращення рівня їх взаємодії передбачає оптимальне включення економічної системи в систему поділу праці у межах функціонування Міждержавного економічного союзу. Швидкість та етапність протікання таких процесів характеризує як особливості підняття базового рівня економічної системи до ініціації стратегії структурних перетворень, так і ефективність цієї стратегії. Ринкова інфраструктура виконує агрегаційну функцію при формуванні єдиного економічного простору шляхом створення необхідного середовища для функціонування суб'єктів господарювання. Її функція полягає в поєднанні різних секторів економіки і видів економічної діяльності у єдину взаємно інтегровану макросистему, а також в оптимізації процесів товарного та грошового обігу і підвищенні ефективності капіталу.</p>
Прогрес у формуванні ринкової інфраструктури	<p>Ринкова інфраструктура, на відміну від інших секторів економіки, відрізняється своєю універсальністю, тобто її елементи можуть використовуватись усіма суб'єктами ринкових відносин, що неопосередковано впливає на рівень та динаміку виробничих процесів. Синхронізація розвитку виробництва і ринкової інфраструктури свідчить про узгодженість протікання еволюційних процесів в економічній системі. Відставання рівня розвитку інфраструктури від темпів та рівня функціонування усіх секторів економіки створює істотний гальмуючий вплив на її структурне оновлення. Стратегічні пріоритети розвитку економіки країн ЄС еволюціонують на основі градації світової практики оцінювання рівня конкурентоспроможності економіки, в якому досить значна роль відводиться оцінюванню рівня розвитку ринкової інфраструктури. Так, за результатами роботи Міжнародних центрів вивчення стану економічного середовища країн (наприклад, збірник «The world competitiveness year book», який виходить щорічно), аналіз розвитку ринкової інфраструктури оцінюється за 30-ма критеріями, які характеризують рівень задоволення потреб бізнесових структур у природних, технологічних та інформаційних ресурсах [487; 28, с. 333].</p>
Рівень конкурентоспроможності виробництва	<p>Рівень конкурентоспроможності не тільки визначає ефективність функціонування економічного середовища держави, але й характеризує рівень економічної безпеки, тобто здатність протистояти впливу комплексу факторів, які виникають у процесі включення до інтеграційних структур з високим рівнем конвергентності. Рівень конкурентоспроможності виробництва формується під впливом сукупності факторів та ефективності їх взаємодії: основних засобів (засобів праці), оборотних виробничих засобів (предметів праці), трудових ресурсів (робочої сили). Але в процесі еволюції виробничого процесу все більший вплив здійснюють нематеріальні фактори, основним з є технологічний фактор, оскільки оновлення технологічного рівня може створювати потужні синергетичні прояви та модернізацію усього виробничого циклу з подальшим його включенням в оновлену вигляді в загальну структуру економіки.</p>

Технологічний рівень виробництва	<p>Технологічний рівень економіки у цілому та виробництва зокрема характеризує еволюційний ступінь економіки у вигляді приналежності до порядку технологічного укладу та визначає ступінь спорідненості економічних систем в умовах економічного союзу. Оновлення технологічного рівня економіки змінює її структуру у вигляді протікання процесу комплексних структурних зрушень, що пов'язано з домінуючою роллю технології й інновацій в еволюції економічної системи. Таке оновлення призводить до покращення конвергентних можливостей економіки, оскільки рівні функціонування економічних систем членів інтеграційного об'єднання повинні бути, якщо не наближені один до одного, то спрямовані в одному напрямі.</p> <p>Для економічної системи України характерне превалювання продукції третього (60%) та четвертого (35%) технологічного укладу, для яких характерне використання нафти як основного енергоносія, частка п'ятого складає 4% та шостого – 0,1%. Частка в зростанні ВВП за рахунок уведення нових технологій оцінюється у 0,7 – 1%, тоді як для розвинених країн цей показник становить 60% [95, с. 33]. Така тенденція спричинена недостатністю обсягів інвестування в НДДКР, що відображається в негативній динаміці показника наукоємності ВВП України, який у 1991 р. становив 2,44%, а в 2011р. – 0,73% [487, с. 36; 95].</p> <p>Відображенням технологічного рівня економіки також є товарна структура експорту. Структура національного виробництва представлена високою часткою енергетичного комплексу та напівфабрикатного виробництва, близько 40% структури експорту складають напівфабрикати та продукція з низьким ступенем обробки [86]. Так, основні позиції в зазначеному сегменті станом на 2014 рік займають мінеральні продукти – 9,9%, чорні та кольорові метали і вироби з них – 27,6%, продукція хімічної промисловості – 7,7% [86]. В цьому випадку необхідно враховувати наявність воєнного конфлікту на сході України, який розпочався на початку 2014 р. та продовжується до теперішнього часу. Одним з основних негативних факторів за такої структури експорту є низька додана вартість продукції, а також високий рівень ресурсозатратності виробництва. Але, враховуючи низький рівень забезпечення нафтовими і газовими ресурсами, в Україні мінеральна сировина також превалює в структурі імпорту, обсяги якої становлять 26,8 % [86]. Така особливість структури імпорту також зумовлена дефіцитом природних вуглеводневих ресурсів. Наприклад, забезпечення нафтою з власних ресурсів складає 10 – 12%, а природного газу 23 – 25% [19].</p> <p>Подолання такого дефіциту, з одного боку, передбачає зниження ресурсозатратності виробництва шляхом його технологічного оновлення, а з іншого – стимулювання діяльності підприємств, які спеціалізуються у виробництві та розробці альтернативних джерел енергії і стимулювання НДДКР у цій області. Отже, недостатня забезпеченість необхідними типами енергоносіїв і ресурсозатратний характер експортоорієнтованих підприємств створюють високий ступінь залежності від екзогенних факторів. Постійні коливання світової ринкової кон'юнктури на продукцію відповідних сегментів ринку створюють ризики стрімкого падіння обсягів експорту та зростання витрат на закупівлю енергоносіїв. Підвищення технологічного рівня економіки й оновлення технологій виробництва являються необхідними заходами диверсифікації сегментів глобального ринку, покращення структури експорту, а також є фундаментом позитивних структурних зрушень у національному економічному середовищі, підвищення рівня конвергентності економіки.</p>
----------------------------------	--

Примітка. Складено автором

Співставлення перешкод, основних напрямів, та фінансового забезпечення стимулювання розвитку МСП

Чинники, які стримують розвиток МСП	Пріоритетні напрями та інструменти	Екзогенне фінансове забезпечення та національні ініціативи
<p>- недосконалість нормативно-правового забезпечення функціонування сектора МСП;</p> <p>- недостатня розвиненість міжрегіонального та міжнародного співробітництва в межах функціонування даного сектора;</p> <p>- нерозвиненість консультаційного забезпечення для суб'єктів МСП (низький рівень доступності та економічної ефективності консультаційних послуг);</p> <p>- недостатнє фінансове забезпечення економічних процесів у секторі МСП унаслідок нерозвиненості ринків капіталу та нестабільності функціонування фінансової інфраструктури.</p>	<p>– наближення нормативно-правового забезпечення функціонування сектора МСП до нормативно-правової бази <i>acquis</i> ЄС;</p> <p>– налагодження взаємодії між приватними і державними організаціями ЄС та країнами-партнерами, зміцнення ділової співпраці між МСП ЄС та країнами-партнерами, поширення інформатизації з питань митного регулювання, аналітичних досліджень в області функціонування ринків, питань інтернаціоналізації МСП;</p> <p>– нарощення потенціалу експертної підтримки і надання економічно обґрунтованих консультаційних послуг;</p> <p>– спрощення доступу до інвестиційних ресурсів для розвитку МСП у рамках дії договорів з ЄС [132].</p> <p>Отже, до основних інструментів структурної економічної політики в напрямі активізації функціонування та збільшення обсягів у наповненні ВВП сектора МСП можна віднести :</p> <p>– стимулювання створення кредитних програм у межах функціонування фінансової інфраструктури та профільних кредитних об'єднань для забезпечення ефективного функціонування МСП;</p> <p>– упровадження програм страхування експортних операцій суб'єктів МСП;</p> <p>– пільгове кредитування суб'єктів МСП, які функціонують у пріоритетних секторах економіки, інноваційних сферах, здійснюють упровадження інноваційних технологій, займаються науково-дослідницькою діяльністю в сфері інновацій;</p> <p>– поширення інформатизаційних послуг для сектора МСП з приводу: оптимізації бізнесової діяльності, підвищення кваліфікації персоналу, спрощення доступу до аналітичних даних щодо функціонування внутрішніх та зовнішніх ринків, створення єдиної бази МСП інвестиційного напрямку, доступу до державних грантових проєктів, створення системи потенційного ділового співробітництва між іноземними та національними МСП, доступу до системи інвестиційних європейських та національних програм;</p> <p>– створення структурних фондів для часткової компенсації витрат, диференційованої компенсації відсоткових ставок за кредитами; створення системи гарантування довгострокових інвестиційних кредитів, компенсації витрат на набуття прав інтелектуальної власності;</p> <p>– стимулювання створення та розвитку</p>	<p>Безпосереднє фінансування в рамках дії програми здійснюється по результатами відбору суб'єктів МСП у секторах інформаційних технологій, машинного обладнання й устаткування, деревообробної промисловості Київської, Харківської та Львівської областей [224, с. 135].</p> <p>Однією з подальших ланок взаємодії являється співробітництво в межах програми «Європа – 2020», яка передбачає такі ініціативи щодо розвитку МСП:</p> <p>– «Інноваційний Союз» для покращення рамок умов і доступу до фінансування досліджень та інновацій, щоб забезпечити перетворення інноваційних ідей на продукти й послуги, котрі сприятимуть розвитку та створенню робочих місць;</p> <p>– «Промислова політика в епоху глобалізації» – для покращення економічного середовища, особливо для малих і середніх підприємств, і для підтримки розвитку міцної і сталої промислової бази, котра буде конкурентоспроможною у світовому масштабі [352].</p> <p>Активізація функціонування сектора малого та середнього бізнесу також повинна здійснюватись з урахуванням емпіричного підґрунтя європейських ініціатив «Об'єднані європейські ресурси для МСП – JEREMIE» та «Європейська мережа бізнес-ангелів – EBAN», JointActiontoSupport Micro-financeInstitutionsinEurope – «JASMINE», Європейської ініціативи «SmallBusinessAct (SBA)» [224, с. 142; 109].</p>

Чинники, які стримують розвиток МСП	Пріоритетні напрями та інструменти	Екзогенне фінансове забезпечення та національні ініціативи
	<p>– бізнес-інкубаторів та кластерних формувань.</p> <p>Отже, стимулювання розвитку сектора МСП являється необхідною частиною стратегії ефективної структурної політики. Зростання обсягів малого та середнього бізнесу в наповнені ВВП не тільки відповідає критеріям європейського економічного розвитку, але й створює тенденції щодо ефективної взаємодії економічних систем країн ЄС та національної економіки. Підтримка інтенсивності розвитку даного сектора підвищує гнучкість національної економіки в пристосуванні до умов функціонування європейських ринків та створює підґрунтя щодо поглиблення інтеграційної взаємодії з ЄС.</p>	

Примітка. Складено автором

Додаток П. Таблица П.1 Особливості застосування зарубіжного досвіду формування структурної політики

Країни	Особливості стратегій структурної політики	Можливості використання		
Країни Європейського Союзу	Польща	Неефективна селективна структурна політика по відношенню до елементів видобувного сектору	Чітке обґрунтування селективних напрямів структурної політики	
	Франція	Високий рівень реалізації планового методу впровадження стратегій економічного розвитку	Вдосконалення індикативного планування	
	Німеччина	Диверсифіковане фінансове забезпечення реформ, стимулювання високого рівня інтегрованості секторів освіти, сільського господарства, фінансової інфраструктури в інші сектори; розвиток технопарків (технологічні інкубатори та ареали)	Сприяння інтегруванню секторів освіти та сільського господарства до інших секторів; удосконалення стратегії розвитку існуючих технопарків	
	Італія	Високий рівень державної участі в підприємницькому капіталі, активність виробничих кластерів	Обмеженість державних інвестиційних ресурсів; сприяння кооперації підприємств	
	Швеція	Скорочення неефективних форм економічної діяльності; диференційована система управління	Вдосконалення системи управління реформами	
	Данія	Розвиток технологій сектору енергетики; розвиток технопарків; використання державних фондів інноваційного спрямування	Вдосконалення фінансового забезпечення реформ	
Інші зарубіжні країни		Стимулювання сектору МСП; суттєві витрати на інновації; захист секторів, важливих для економічної безпеки; підтримка депресивних регіонів та реорганізація виробництв, використання системи фондів розвитку; стимулювання інвестиційних процесів у соціальній сфері; пріоритетність інтеграційного розвитку	Стимулювання діяльності суб'єктів МСП; встановлення розміру обов'язкового % відрахувань на інновації від ВВП; пріоритет інтеграційного розвитку; розвиток с/г сектору; санація збиткових виробництв; активізація регіонального розвитку; підтримка активності інвестиційних процесів	
	Південна Корея	Селективні форми впливу на економіку; використання банків розвитку для забезпечення реформ	Формування нового ефективного банку розвитку	
	Китай	Розвиток трудомістких секторів; високий рівень інноваційного спрямування; розвиток технологій вторинної переробки; розвиток вільних економічних зон та технопарків	Сприяння розвитку технологій вторинної переробки;	
	Велика Британія	Низький рівень ефективності регіональної політики; обмежене коло селективних обґрунтованих проектів; оптимальна державна підтримка малого бізнесу	Поглиблення аналізу тенденцій утворення депресивних територій; обґрунтування селективних проектів	
	Японія	Селективні форми впливу на економіку; створення технополісів; пріоритет інноваційного типу розвитку	Удосконалення стратегії розвитку інновацій	
	США	Стимулювання розвитку виробничих кластерів, підприємницьких зон, технопарків; державний розвиток слабких, але перспективних ринків; ефективне інституційне забезпечення стратегій	Розвиток слабких, але перспективних ринків; удосконалення системи управління стратегією розвитку	
	Ізраїль	Розвиток профспілково-кооперативного сектору; високий рівень витрат на розвиток інновацій	встановлення обов'язкового відсотку інноваційних витрат від ВВП	
	ОАЕ	Стимулювання інтеграційного розвитку; використання фінансового потоку від експорту на розвиток інновацій; стимулювання розвитку технопарків	Використання фінансового потоку від експорту на технологічне оновлення виробництв; пріоритет інтеграції	
			Високий рівень витрат на розвиток інновацій; розширений розвиток технопарків та виробничих кластерів; ефективні ендогенні механізми забезпечення структурного розвитку	Вдосконалення стратегії розвитку інновацій; вдосконалення системи розвитку технопарків; формування ендогенних стратегій економічного розвитку

Структура кредитного портфелю Світового Банку
за основними періодами

2001 [129, с. 16]	%
Розвиток експорту	11,30%
Підтримка органів державного управління	14,40%
Соціальний захист	1,00%
Сільське господарство	5,10%
Паливо-енергетичний комплекс	68,10%
2010 [241, с. 12]	
Фінанси	33,00%
Охорона здоров'я та соціальні послуги	3,00%
Енергетика та добувна промисловість	17,00%
Інформація та комунікації	1,00%
Освіта	1%
Державний сектор правозахист	21,00%
Транспорт	15,00%
Промисловість і торгівля	6,00%
2013 [343, с. 10]	
Приватний сектор	15,00%
Сільськогосподарський сектор	4,00%
Енергетика та енергозбереження	28,00%
Муніципальна інфраструктура	7,00%
Державний сектор	4,00%
Транспорт	42,00%
2014 [241]	
Транспортний сектор	45,00%
Державний сектор	3,00%
Енергоефективність	10,00%
Розвиток Експорту	16,00%
Міська інфраструктура	7,00%
Енергетика	19%

Примітка. Складено автором

Особливості типів структурної політики

Пасивна структурна політика	Активна структурна політика
Основні характеристики	
<p>Пасивна структурна політика характеризується обмеженим втручанням держави в трансформаційні процеси, які відбуваються в структурі економіки. Такий тип структурної політики також можна класифікувати як функціональний, оскільки його дія спрямована на забезпечення якості реалізації функцій ринку, які в результаті агрегації утворюють одну загальну функцію – досягнення рівноваги та саморегулювання економіки. Цей тип державного регулювання забезпечує підтримання оптимальних умов, за яких безперервно відбувається перерозподіл капіталу та робочої сили за секторами економіки відповідно до змін у процесах динаміки кон'юнктури на національному і глобальному ринку. При цьому виникає ефект вирівнювання норм прибутку, а суттєві коливання в цих процесах пов'язані зі зміною домінуючого технологічного укладу та проходженням національної економіки певного етапу й зміни ланки економічної еволюції.</p>	<p>Активна структурна політика більш диференційована за методами, оскільки передбачає активне втручання держави в економічні процеси. Такий тип структурної політики передбачає розроблення стратегії, яка реалізується за такими напрямками:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування оптимальної структури економіки згідно з запланованою стратегією; – ініціація структурних зрушень, направлених на досягнення оптимальної структури економіки та гальмування структурних зрушень зворотної дії; – виявлення та стимулювання розвитку елементів у структурі економіки, які мають структуроутворюючий ефект; – реорганізація та скорочення обсягів елементів або секторів, котрі являються депресивними, неперспективними і застарілими; – державне стимулювання визначених видів економічної діяльності, пріоритетних регіональних структур.
Основні методи	
<p>Такий тип структурної політики використовує здебільшого інституційно-правові методи регулювання економіки, тобто ті методи, котрі формують і підтримують необхідний рівень розвитку середовища, в якому функціонує ринок. До таких методів слід віднести:</p> <ul style="list-style-type: none"> – покращення інвестиційного клімату (мультисекторний національний вимір); – розвиток ринкової інфраструктури; – удосконалення законодавства з права власності; – удосконалення процедур реєстрації підприємницьких структур; – розширення інформатизаційної функції держави у супроводженні економічних процесів; – реалізація та вдосконалення інституційного забезпечення антимонопольної стратегії; – боротьба з дисбалансами в системі державних інститутів; – удосконалення податкового законодавства при збереженні мультисекторної податкової стратегії; – удосконалення грошово-кредитного регулювання економічних процесів; – забезпечення процесу вільного утворення курсу національної валюти; – утворення інноваційних державних агенств для мультисекторного стимулювання розвитку інновацій; – стимулювання розвитку кооперації економічної діяльності; – удосконалення та покращення інституційного забезпечення системи зайнятості; – активізація реалізації потенційних інтеграційних 	<p>Для активної структурної політики характерним є застосування наступних методів за двома класами. Перший клас передбачає сукупність методів прямого регулювання формування оптимальної структури економіки. Він складається з:</p> <ul style="list-style-type: none"> – реалізації державних протекціоністських заходів по відношенню до стратегічно важливих підприємств, пріоритетних видів економічної діяльності; – упровадження та реалізації системи індикативного планування; – прямого державного стимулювання пріоритетних секторів економіки шляхом субсидювання, інвестування та впровадження системи державних закупівель; – прямого впливу на систему ціноутворення; – уведення системи державних дотацій для визначених видів економічної діяльності або економічних секторів. <p>До другого класу методів активної структурної політики за типом непрямого державного стимулювання слід віднести:</p> <ul style="list-style-type: none"> – утворення спеціальних режимів оподаткування для пріоритетних видів економічної діяльності або економічних секторів; – запровадження системи інвестиційно-кредитних державних програм; – стимулювання розвитку та вдосконалення інституційно-правового забезпечення технологічних парків і виробничих кластерів; – стимулювання притоку інвестицій у пріоритетні сектори економіки; – запровадження системи прискореної амортизації для визначених видів економічної діяльності; – запровадження інституційно-правової системи

Пасивна структурна політика	Активна структурна політика
<p>векторів розвитку національної економіки; – адаптування національної системи економічних стандартів відповідно до вимог глобального ринку; – лібералізація зовнішньоторговельних операцій.</p>	<p>регулювання діяльності вільних економічних зон; – стимулювання розвитку експорторієнтованих та імпортозаміщувальних виробництв; – стимулювання технологічного оновлення пріоритетних секторів економіки; – стимулювання розвитку сектора МСП; – реорганізація, скорочення обсягів або повна ліквідація депресивних секторів.</p>
Особливості застосування	
<p>Отже, для пасивної структурної політики притаманні м'які методи регулювання економічного середовища. Розглянемо особливості деяких аспектів пасивної структурної політики. Якщо стимулювання інноваційного розвитку не має мультисекторної ознаки, а державна стратегія розвитку технологій направлена, наприклад, в першу чергу на машинобудування, то така структурна політика більшою мірою відноситься до селективного, активного свого типу. Стимулювання розвитку сектора науково-дослідницьких організацій передбачає селективне спрямування державного сприяння розвитку через систему відповідних інструментів, і також втрачає мультисекторну ознаку. Але якщо доступ до технологій чи інших типів інноваційних розробок можуть отримати усі суб'єкти економічної діяльності, то така структурна політика буде відноситися до активного типу горизонтального спрямування. У цьому випадку відбувається застосування селективних методів та нівеляція мультисекторної ознаки, яка притаманна і пасивній структурній політиці в чистому вигляді. При переході до виділення певних елементів структури економіки серед інших, за превалюванням їх позиції у державній стратегії розвитку та при порушенні мультисекторного принципу, притаманного пасивній структурній політиці, такий її тип буде відноситися до активної структурної політики.</p> <p>Зазначимо, що для реалізації пасивного типу структурної політики характерний тривалий шлях до стабілізації економічного розвитку, а також протікання та поглиблення соціального навантаження внаслідок виникнення ефектів провалів ринку. На нашу думку, у чистому вигляді даний тип структурної політики на практиці реалізовувався дискретно в часовому вимірі. Причиною цього є необхідність включення механізмів активного державного регулювання внаслідок недосконалості ринку, яка може проявлятися при суттєвих змінах у глобальному економічному просторі, або флуктуаціях, які виникають у процесі розвитку національної економіки та є недостатньо прогнозованими. Основним чинником, який викликає такі ефекти, являється циклічна природа еволюції економічних систем, котра проявляється на різних стадіях та рівнях свого функціонування, а також фактор ентропії, який є передумовою функціонування будь-якої системи.</p>	<p>Отже, активна структурна політика передбачає інтенсивний прямий вплив на функціонування національної економіки. При цьому необхідним є розроблення чіткої збалансованої стратегії, оскільки на відміну від ринкового механізму, якому притаманна самоорганізація за оптимальних умов його функціонування, механізм активної структурної політики може створювати тенденції щодо значної та швидкої зміни структури економіки. Ураховуючи вплив фактора асиметричності інформації, така стратегія повинна мати емпіричне підґрунтя та чіткий прогностичний блок передбачених економічних ефектів, а також систему подолання невизначених випадкових процесів.</p> <p>Зростання економічної активності транснаціональних корпорацій, посилення інтеграційних векторів і поглиблення впливу чинників глобалізації на національну економічну систему обмежують можливості й ефективність застосування методів активної селективної структурної політики.</p> <p>Як було зазначено, на сучасному етапі еволюції національних економік у чистому вигляді такий тип структурної політики на практиці практично не зустрічається. Фактично структурна політика представляє собою асиміляцію методів обох її типів у вигляді єдиного блоку, який диференціюється за різними напрямками своєї реалізації.</p>

Особливості поєднання

Важливим аспектом ефектів циклічності функціонування економіки являється протікання циклічних криз та циклічної трансформації, які зумовлюють необхідність застосування активної структурної політики. Як бачимо, пасивна структурна політика на сучасному етапі розвитку економічних систем у чистому вигляді являється недостатньо ефективною й універсальною, зокрема з причини неможливості врахування в повній мірі високого ступеня важливості соціальної складової економічних процесів та інерційних особливостей функціонування і трансформації національних економічних систем. Пасивна структурна політика найбільш ефективна у випадку, коли національна економіка досягає необхідного рівня для повноцінного включення ринкових механізмів саморегулювання. Відповідно у періоди посилення активності трансформаційних процесів або формування нових напрямів розвитку економіки її ефективність обмежена. Таким чином, чергування методів активної і пасивної структурної політики на шляху еволюції зумовлено об'єктивними чинниками. Тому при характеризуванні того чи іншого типу стратегії структурної політики доцільно говорити про значне превалювання пасивного або активного її типу в загальній системі, що може обумовлюватись як стратегічною пріоритетністю, так і суто історичною детермінацією.

Примітка. Складено автором

Пріоритетні моделі економічного розвитку

<p>Стимулювання розвитку певних секторів економіки, які являються найбільш конкурентоздатними на глобальному ринку з позиції прогнозної акумуляції</p>	<p>Стимулюючий функціональний напрям структурної політики відповідає за стимулювання точок росту економічної системи. Завдяки проведенню оцінювання та пріоритетності визначених індикаторів, які характеризують функціонування певного сектора, відбувається формування точок росту національної економіки, що відповідає першим двом зазначеним стратегіям. Так, у першому випадку проблемою являється визначення рівня довгострокової результативності розвитку обраних секторів, оскільки динаміка кон'юнктури на глобальних ринках є недостатньо прогнозованою, з одного боку, а з іншого – розвиток традиційно сильних секторів може викликати значний перетік капіталу з інших, потенційно важливих, але не достатньо сформованих секторів, які також потребують розвитку. При цьому важливо враховувати фактор асиметричності та неповноти інформації при обранні визначених секторів. Крім того, важливим при розробленні стратегії є факт відображення саме поточних, а не довгострокових конкурентних переваг національної економіки на основі існуючої структури зовнішньої торгівлі. Тобто реальна структура зовнішньої торгівлі в поточному періоді відображає не тільки реально можливу поточну ефективність взаємодії національної економіки та глобального економічного простору, але й значну перевагу інерційних тенденцій, які являються наслідком наявних диспропорцій.</p> <p>Таким чином, поточна структура економіки України містить достатню кількість слаборозвинених секторів, або практично не проявлених. Оскільки існують провали ринку, дані сектори можуть бути як недостатньо проявленими, так і неперспективними. Отже, ідентифікація того чи іншого стану секторів, які формуються з точки зору визначення стратегії довгострокового розвитку, повинна враховувати необхідність розвитку невизначених, але потенційно важливих секторів. Насамперед це стосується інноваційно орієнтованих, котрі складаються з відносно невеликої кількості підприємств, але в довгостроковій перспективі здатні забезпечити суттєвий поштовх для розвитку економічної системи. До таких видів економічної діяльності, які в перспективі здатні розширити свої економічні можливості, слід віднести діяльність у сфері: мікроелектроніки, біотехнології, інформаційних технологій, генної інженерії, виробництво нових видів енергії, освоєння новітніх технологій зв'язку. Такі сектори вимагають селективної підтримки і диференційованої державної участі в стимулюванні їх розвитку шляхом прямого державного інвестування та створення спільних підприємств зі змішаним приватно-державним капіталом, або виключно державним. До достатньо зрілих видів економічної діяльності з точки зору періоду функціонування на зовнішньому та внутрішньому ринках, слід віднести сектор торгівлі й електроенергетики. Ураховуючи можливості зрілого сектора обмежуватися ринковими механізмами для свого розвитку, для нього необхідна більш м'яка функціональна структурна політика, котра буде вдосконалювати умови його функціонування та розвитку.</p>
<p>Стимулювання розвитку секторів з найбільшим рівнем продуктивності та темпів зростання</p>	<p>Стратегія другого типу передбачає стимулювання розвитку кола секторів з найбільшими темпами зростання та наповнювання ВВП. Застосування даного критерію повинно враховувати динамізм еволюції сучасних економічних систем і процесів зміни структури глобального ринку. Такий критерій являється ефективним у випадку, коли адаптивність сектора найбільша в довгостроковій перспективі. Структурна політика повинна бути направлена на стимулювання розвитку подібного сектора у випадку, коли він може використовувати фінансовий потік не тільки для забезпечення процесу відтворення виробництва, але і його постійного технологічного оновлення. В інших випадках стратегія розвитку таких секторів надасть змогу досягти економічного зростання лише у короткостроковому періоді, а економічний розвиток не відбудеться. Така ситуація, наприклад, притаманна інерційному розвитку сектора добувної промисловості. Але фінансова платформа, яка створює добувний сектор, а також його важливість у забезпеченні сукупного процесу відтворення національної економіки, потребують застосування особливої стратегії. Така стратегія вимагає використання паралельного технологічного оновлення дієвих виробничих потужностей провідних підприємств видобувного сектора та скорочення його неефективних виробництв. Тобто доцільним є створення такої його структури, яка при досягненні необхідного рівня ефективності виробництва дозволяла б скорочувати його обсяги, а з іншого боку – перенаправляти державні фінансові потоки, витрачені на його розвиток, у сферу більш перспективних секторів. До таких секторів слід віднести машинобудування, адже в градаційній сітці по співвідношенню потенційного зростання і здатності до технологічного оновлення у нього найвищий показник. Даний сектор є пріоритетним, якщо аналізувати стратегію економічного розвитку з позиції співвідношення перспективності та рівня ефективності поточного функціонування у вигляді економічних показників.</p>

<p>Стимулювання розвитку секторів, у результаті збільшення активності функціонування яких утворюється модернізаційний ефект, або міжсекторний ефект позитивних зв'язків</p>	<p>Третій тип стратегії реалізується у вигляді структуроутворюючого функціонального напряму структурної політики. Така стратегія реалізується на виділенні структуроутворюючих секторів, активізація функціонування яких викликає позитивні структурні зрушення в національній економіці. Такі тенденції є проявами системних взаємозв'язків елементів секторної структури економіки. Однією з основних структуроутворюючих характеристик являється генерування у секторах чинників виробництва, необхідних для економічної системи, в одному випадку, чи при кумуляції їх споживання – в іншому. У цьому разі міжсекторні зв'язки будуть суттєвими, що вимагає застосування активної структурної політики щодо стимулювання розвитку даних секторів. Уважаємо, що до них слід віднести переробну промисловість, сектор фінансової інфраструктури й освіти. Синергетичний структуроутворюючий ефект детермінується: можливостями фінансового сектора щодо фінансово-кредитного забезпечення економічних процесів, здатністю сектора переробної промисловості поглинати та використовувати технології, можливістю сектора освіти збільшувати кількість висококваліфікованого персоналу. Такий ефект зв'язку проявлений досить суттєво, адже зазначені сектори мають достатній рівень розвитку, їх структурне регулювання передбачає застосування функціональних методів структурної політики у поєднанні зі стратегією зростання їх технологічного рівня.</p> <p>Для виникнення суттєвих структуроутворюючих ефектів, фінансовий сектор потребує комплексного рішення щодо зниження облікової ставки НБУ, адже згідно з європейським рівнем вона істотно завищена. Реалізація такого рішення передбачає особливі програми своєї реалізації, оскільки в результаті зниження облікової ставки можлива втрата значних обсягів капіталу для фінансового сектора. На нашу думку, дане питання має вирішуватися поступово, але підґрунтя для такої реформи необхідно створювати вже у поточному періоді.</p> <p>Посилення європейського вектора інтеграції України зумовлює створення відповідної проектної нормативно-правової та інституційної бази щодо втілення європейських стандартів у фінансовий сектор. Перехід фінансового сектора в регламентні інтервали кредитно-депозитних ставок європейського рівня викликає стійкий структуроутворюючий ефект для всієї економічної системи. Для суттєвого прояву такого ефекту на базі стимулювання сектора переробної промисловості необхідне здійснення його технологічного оновлення, тому що технологія являється визначальним чинником трансформації означеного сектора. Враховуючи низький інерційний рівень екзогенного трансферу технологій, необхідно створити систему державної закупівлі технологічних проектів новітнього зразка для поширення та впровадження у виробничих процесах переробної промисловості. Технології можуть стосуватись як організації виробництва, так і безпосередньо виробничих технологій.</p> <p>Для інтенсифікації проявлення суттєвого структуроутворюючого ефекту сектор освіти потребує запровадження спеціальних освітніх програм у сфері підвищення кваліфікації кадрів та організації навчального процесу спеціалістів для високотехнологічних секторів, котрі домінують на п'ятому та шостому технологічних укладах. Тим не менше, структуроутворюючий ефект також притаманний інноваційним секторам, ринки для яких на сучасному етапі є недостатньо проявленими, а отже, потребують прямого державного стимулювання. Таким чином, завданням структурної політики являється ідентифікація таких секторів, а також активне сприяння їх розвитку.</p>
---	---

Примітка. Складено автором

Додаток У
Таблиця У.1

Основні напрями імпортозаміщувальної та експортоорієнтованої стратегії в
рамках реалізації структурної політики

Основні напрями імпортозаміщувальної функціональної стратегії	Основні напрями експортоорієнтованої функціональної стратегії за трьома блоками
<ul style="list-style-type: none"> – стимулювання розвитку та технологічне оновлення енергетичного сектора для підвищення рівня заміщення імпортованих енергетичних ресурсів та зниження рівня імпортової залежності; – налагодження системи внутрішньої економічної комунікації в системі експортоорієнтованих виробництв для заміщення імпортової продукції проміжного виробничого споживання, яка являється частиною процесу їх виробничого відтворення; – розширення і вдосконалення системи прямого та непрямого субсидювання національних товаровиробників; – удосконалення системи антидемпінгового контролю та антидемпінгового захисту; – налагодження системи внутрішньої економічної комунікації між суб'єктами виробництва та споживання товарів і послуг; – удосконалення інституційно-правового забезпечення процесів функціонування внутрішнього ринку; – обмеження монополістичних тенденцій на внутрішньому ринку з боку великих корпоративних утворень; – протидія контрабандному імпорту й імпортним махінаціям з документальним заниженням фактичної вартості імпортової продукції; – посилення системи контролю за якістю та безпечністю імпортованих товарів; – активізація фінансово-кредитної й інформаційної підтримки економічних суб'єктів сільськогосподарського сектора; – стимулювання розвитку інновацій та вироблення високотехнологічної продукції; – стимулювання створення повних виробничих циклів з метою утворення кінцевого продукту; – оптимізація функціонування та розбудова оптово-логістичної й роздрібно-оптової системи з метою зниження транзакційних витрат товаровиробників; – сприяння розвитку кооперативних і муніципальних форм торгівлі; – розвиток системи фінансово-кредитних механізмів з інвестування товаровиробників; 	<ol style="list-style-type: none"> 1) інноваційна диверсифікація експорту: <ul style="list-style-type: none"> – стимулювання створення та розвитку експортоорієнтованих міжрегіональних виробничих кластерів; – стимулювання створення та діяльності експортоорієнтованих підприємств; – стимулювання створення спеціалізованих експортних корпорацій на засадах діяльності ДПП; – стимулювання створення і розвитку нових секторів на основі інноваційної діяльності та застосування високих технологій; – удосконалення системи державного інформаційного забезпечення з розвитку експортної діяльності для сектора МСП; – технологічне переоснащення експортоорієнтованих підприємств добувального сектора шляхом запровадження системи обов'язкових відшкодувань на розвиток технологій виробництва; – проведення державної ініціативи щодо розширення взаємодії національних підприємств з фінансово-промисловими групами; – підтримання державної ініціативи щодо закупівлі інноваційних технологій та запровадження їх на спільних державно-приватних експортоорієнтованих підприємствах; – активізація реалізації європейського інтеграційного вектора; – поглиблення співробітництва з регіональними інтеграційними об'єднаннями; – державне поширення інформації щодо діяльності торгово-промислових палат, проведення міжнародних виставок, ярмарок та промислових акцій; – державна ініціатива щодо інформаційної підтримки іноземних інвесторів, пріоритетними об'єктами інвестування яких є експортоорієнтовані підприємства; – удосконалення системи заохочення участі іноземних інвесторів у діяльності експортоорієнтованих підприємств повного виробничого циклу та підприємств, які впроваджують новітні технології; – утворення державних проектів з підвищення кваліфікації персоналу експортоорієнтованих підприємств сектора переробної промисловості; – державна ініціатива щодо поглиблення досліджень в області пошуку нових ринкових ніш на глобальному ринку; – лібералізація імпорту товарів для проміжного виробничого споживання експортоорієнтованих підприємств; 2) удосконалення системи стимулювання та розвитку експортоорієнтованої економічної діяльності: <ul style="list-style-type: none"> – розширення системи експортно-кредитних агентств за полісуб'єктною європейською моделлю: гарантійна підтримка та реалізація довгострокових кредитних проектів, страхування експортних операцій, інформаційна підтримка й обслуговування кредитних ліній, отриманих від іноземних фінансово-кредитних організацій; – надання державної інформаційної й організаційної підтримки щодо створення та функціонування агентств з експортного кредитування (залучення спеціалізованої підтримки ПАТ «Укрексімбанк»);

Основні напрямки імпортозаміщувальної функціональної стратегії	Основні напрямки експортоорієнтованої функціональної стратегії за трьома блоками
<ul style="list-style-type: none"> – стимулювання притоку іноземних інвестицій у реальний сектор, в тому числі у вигляді технологій; – забезпечення захисту внутрішнього ринку від трансферу неефективних технологій та низьтехнологічного імпорту. 	<p>3) проведення заходів щодо забезпечення ефективної діяльності існуючих суб'єктів господарювання експортоорієнтованого профілю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – державне забезпечення захисту експортерів на зовнішніх ринках згідно з регламентами СОТ; – покращення доступу національних виробників на зовнішні ринки на основі механізмів СОТ; – удосконалення системи запровадження міжнародної сертифікації та стандартизації для національної продукції й надання державної інформаційної підтримки в цих процесах; – підтримка кредитних відсоткових ставок на нижній можливій границі; – розширення системи оперативного повернення ПДВ з експорту товарів у регламентовані строки; – зниження податкового навантаження на експортоорієнтовані підприємства з виробництва кінцевої продукції та продукції з високим рівнем доданої вартості.

Примітка. Складено автором за [195, с.13; 238, с.57; 264; 282, с.45; 98, с.4]

Стратегії та програми структурної трансформації України до 2015 року

Назва проекту	Основні характеристики
«Програма структурної перебудови економіки України (концептуальний варіант) 1995 – 1996 рр.», [271], «Програма структурної перебудови економіки України на середньостроковий період 1999 – 2003 рр.» [278]	Програма містила лише концептуальні положення та була відхилена постановою ВРУ № 248/96 від 18.06.1996. Наступним етапом створення програмного підґрунтя структурної трансформації була «Програма структурної перебудови економіки України на середньостроковий період 1999 – 2003 рр.», яка на відміну від попередньої розширила концепцію до проголошення інноваційного типу економічного розвитку та збільшення активної ролі держави в управлінні економічними процесами. Фактична реалізація концепції програми не відповідала її основним положенням. Не дивлячись на положення програми щодо технологічного оновлення виробництва та збільшення його інноваційної складової, структура державних інвестицій у промисловість на 29,3% була представлена розвитком електроенергетики і на 28,9% паливною промисловістю. Невідповідність також існувала у прогнозних і фактичних обсягах освоєння відповідними секторами державних інвестицій.
«Програма структурної перебудови економіки України на середньостроковий період 2001 – 2004 роки» [276].	Корінною її відмінністю від попередніх було скорочення суто селективних підходів структурного регулювання та розширення системи інвестицій за напрямом розвитку конкурентоспроможності економіки, запровадженням енергозберігаючої моделі виробництва й розвитку транспортної і комунікаційної інфраструктури [276, с. 14]. Тим не менше програм містила багато протиріч, а також носила в багатьох розділах декларативний характер без регламентації чітко визначених економічних ефектів запровадження обґрунтованих інвестиційних проектів.
Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 року [120]	Документ визначав правову й організаційну специфіку формування системи програмних документів, які визначали стратегію соціально-економічного розвитку національної економіки, а також її структурних зрізів у вигляді секторальної та галузевої структури.
Програма структурної перебудови економіки України на період до 2015 року» [277]	Програма була створена у 2002 році в результаті діяльності міжвідомчої групи, яка була організована згідно з розпорядженням КМУ від 27.07.2001 року № 315-р. Даний проект визначав об'єктом стимулювання реальний сектор економіки як такий, що володіє найбільшими структуроутворюючими характеристиками. Положення програми ґрунтувалися на порівняльному аналізі соціально-економічних показників розвинених країн і національної економіки, на основі чого висвітлювались існуючі структурні дисбаланси. Програма була розділена на етапи впровадження та була спрямована на стимулювання інноваційного розвитку національної економіки. Але такий проект, так само як і попередні програми, значно завищувала прогнозні економічні ефекти. Програма не мала чіткої диференціації фінансових джерел інновацій, у ній була відсутня стратегія підвищення прозорості функціонування державних інститутів, не було узгоджено розвиток і взаємодію державних та приватних організацій.
Програма, яка містилася у посиланні Президента до ВРУ № 000110002 від 30.04.2004 «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки» [110]	Програма була зосереджена на проведенні інституційних реформ, ініціації структурно-інноваційних зрушень та становленні ринкової економіки соціального спрямування. Програма передбачала реформування структури промислового сектора, в якому відбувалося зростання обсягів низькотехнологічних виробництв, на фоні скорочення частки обробної промисловості. Економічні ефекти від даної програми практично не були отримані, прогнозні плани були завищені та не відповідали реальним фактам її впровадження, що було зумовлено відсутністю чітких механізмів реалізації та визначеного теоретичного й емпіричного підґрунтя.

Назва проекту	Основні характеристики
Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004 – 2015 роки «Шляхом європейської інтеграції» [353].	Ця програма доводила необхідність стимулювання розвитку наукоємних секторів, стимулювання розвитку технологій ресурсо- й енергозбереження з метою подолання ресурсоємності виробничих процесів, стимулювання розвитку високих технологій та зростання інновацій, а також визначала пріоритет інтеграції України до європейського економічного простору. Але невідповідність реального впровадження програми її положенням, неузгодженість дій державного інституційного середовища, а також наростання впливу зовнішніх негативних ефектів призвели до невиконання прогностичних показників (щорічне зростання ВВП на рівні 6%) і неможливості досягнення поставлених завдань.
Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [275].	Програма розроблялася на засадах індикативного планування, мала достатньо систематизований механізм. Основні положення програми передбачали: стабілізацію державного бюджету, реформування податкової системи, стимулювання розвитку фінансового сектора, децентралізацію використання державних коштів на регіональному рівні, розвиток соціального забезпечення, розвиток науково-дослідницького сектора та інновацій, розвиток міжнародного співробітництва, формування умов для розвитку вільної конкуренції, секторне стимулювання (електроенергетика, вугільний сектор, нафтогазовий сектор, сільськогосподарський сектор, транспортна інфраструктура, комунальний сектор). До недоліків програми слід віднести: завищення прогнозованих економічних ефектів, невизначеність конкретних обсягів стимулювання розвитку науково-дослідницького сектора в окремих підрозділах державних витрат. Не було досягнуто запланованого рівня зростання іноземного інвестування та частки інноваційних промислових підприємств [275, с. 37 – 52]. Але, сукупні обсяги виконання програми дозволили реалізувати суттєві її положення в процесах нормативно-правової реформації, розвитку транспортної інфраструктури, регулювання фінансового сектора, покращення бізнес-клімату.

Примітка. Складено автором

Додаток Х
Таблиця Х.1Основні елементи нормативно-правового забезпечення процесів структурної
перебудови

Назва документу	Дата/Номер
Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності»	18.02.1992 № 2132-XII
Закон України «Про Держаний бюджет України»	Щорічно
Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»	01.07.2014 № 1555-VII
Закон України «Про інвестиційну діяльність»	18.09.1991 № 1560-XII
Господарський кодекс України	16.01.2003 № 436-IV
Закони України «Про Національний банк України»	20.05.1999 № 679-XIV
Закон України «Про банки і банківську діяльність»	07.12.2000 № 2121-III
Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»	11.09.2003 № 1160-IV
Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»	23.02.2006 № 480-IV
Закон України «Про іпотечні облигації»	22.12.2005 № 3273-IV
Закон України «Про господарські товариства»	19.09.1991 № 1576-XII
Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»	30.10.1996 № 448/96-ВР
Закон України «Про інститути спільного інвестування»	05.07.2012 № 5080-VI
Закон України «Про адміністративні послуги»	06.09.2012 № 5203-VI
Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»	14.05.1992 № 2343-XII
Закон України «Про фінансову реструктуризацію»	14.06.2016 № 1414-VII
Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»	06.09.2005 № 806-IV
Закон України «Про заходи щодо запровадження системи електронної державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб»	21.05.2009 № 551
Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»	11.09.2003 № 1160-IV
Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»	05.04.2007 № 877-V
Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»	23.12.1997 № 771/97-ВР
Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»	02.12.2010 № 2735-VI
Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність»	05.06.2014 № 1314-VII
Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»	22.03.2012 № 4618-VI
Закон України «Про Фонд державного майна України» в	09.12.2011 № 4107-VI
Закон України «Про управління об'єктами державної власності»	21.09.2006 № 185-V,
Закон України «Про Державну програму приватизації»	13.01.2012 № 4335-VI
Закон України «Про державно-приватне партнерство»	01.07.2010 № 2404-VI
Закон України «Про інноваційну діяльність»	від 04.07.2002 № 40-IV
Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»	16.07.1999 № 991-XIV
«Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон»	13.10.1992 № 2673-XII
Закон України «Про природні монополії»	20.04.2000 № 1682-III
Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»	24.06.2004 № 1877-IV
Закон України «Про товарну біржу»	10.12.1991 № 1956-XII
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»	16.04.1991 № 959-XII
Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств»	28.12.1994 № 334/94-ВР
Закон України «Про страхування»	07.03.1996 № 85/96-ВР
Закон України «Про публічні закупівлі»	25.12.2015 № 922-VIII
Угода про асоціацію між Україною та ЄС	Ратифікація № 1678-VII від 16.09.2014
Угода про заснування Світової організації торгівлі СОТ	від 15.04.1994

Основні залежності інтенсивності впливу видів економічної діяльності на формування ВВП та ВДВ

Залежність	Особливості
Обсяг капітальних інвестицій позитивно впливає на динаміку частки в наповненні ВВП та ВДВ переробної промисловості й будівництва.	Разом з тим спостерігається тенденція негативного впливу обсягів капітальних інвестицій на динаміку частки у ВДВ та ВВП сільського господарства, мисливства, лісового господарства. Це свідчить про низькі обсяги капітальних інвестицій, направлених у сільське господарство, та їх недостатньо ефективне використання. У цілому, за останні роки у даний вид економічної діяльності було направлено 4 – 7% загального обсягу капітальних інвестицій. Відсутність позитивного зв'язку між обсягами капітальних інвестицій і динаміки частки у ВВП сільськогосподарського сектору свідчить про неефективне інвестування, що зумовлюється розсіюванням інвестиційного потоку, а не його концентрацією в напрямі оновлення основних виробничих фондів та впровадження новітніх технологій.
Існує значна залежність між показниками наявності і стану основних засобів та обсягами в наповненні ВВП сільського господарства, добувної і переробної промисловості, виробництва та розподілення електроенергії, газу й води, торгівлі, освіти та охорони здоров'я.	Коефіцієнт зносу основних засобів за період 2001 – 2014 роки збільшився з 45% до 83,5%. Низький якісний рівень основних засобів є значною перешкодою на шляху інноваційного розвитку економіки. Для досягнення економічного зростання національної економіки обсяги інвестицій в основні засоби мають бути набагато вищими. Про це переконливо свідчить досвід зарубіжних країн, які досягли високих результатів економічного розвитку. Зокрема, у Китаї 15 років тому стан основних засобів був таким, як нині в Україні, проте на оновлення основного капіталу щорічно спрямовувалося 40 – 46% ВВП, що забезпечило економічне зростання держави [416]. Натомість ситуація в Україні за цим напрямом залишається невирішеною, що зумовлює низький рівень інвестування в оновлення основних засобів. За даними Держкомстату капітальні інвестиції відносно ВВП склали: у 2008 р. – 28,7%, у 2010 р. – 16,7%, у 2014 р. – 13,8%. Рекомендоване значення цього показника в Європі складає 30%, хоча вітчизняні науковці стверджують, що й такого рівня для економічного зростання України буде мало та пропонують стимулювати підвищення його рівня до 40% [130, с. 69]. Структурна політика повинна бути направлена на збільшення частки ВВП, яка використовується на інноваційний розвиток економіки, підвищення ефективності державних програм, направлених на підвищення рівня інвестицій в основні засоби як шляхом прямого стимулювання, так і завдяки створенню оптимальних умов для збільшення власних інвестицій підприємств у даному напрямі. Так, для стимулювання процесів оновлення основних фондів вітчизняних підприємств необхідним є вдосконалення амортизаційної політики, поступове збільшення норм амортизаційних відрахувань, застосування прискореної амортизації з обов'язковим використанням амортизаційних відрахувань на відтворення основного капіталу. У зазначеному напрямі одним з можливих стратегічних варіантів являється створення особливих амортизаційних рахунків для підприємств з метою контролю цільового спрямування 60-відсоткової частки від загального обсягу амортизаційних відрахувань, при цьому інша частина коштів може використовуватись підприємством лібералізовано.
Наявний суттєвий взаємозв'язок між показниками інноваційної діяльності (сума витрат на інновації, кількість упроваджених нових технологій, витрати на впровадження нових технологічних процесів) та динамікою часток в наповненні ВВП добувної і переробної промисловості, діяльності транспорту і зв'язку, а також секторів освіти й охорони здоров'я.	Стимулювання інноваційного розвитку переробної промисловості як ядра реального сектора національної економіки являється першочерговим завданням для стратегії економічного розвитку. Причому достатньо високий рівень кореляції розвитку інновацій та переробної промисловості свідчить про здатність освоювати цим сектором інвестиції інноваційного спрямування і нові технології. Види економічної діяльності, які відносяться до забезпечення транспортної складової та технологій зв'язку, утворюють суттєву частину інфраструктурного сектора. Інфраструктурний сектор суттєво впливає на збільшення інтеграційних можливостей економіки та підвищення рівня мобільності національного ринку. Його пряма позитивна математична кореляція з інноваційною діяльністю підтверджує необхідність активізації розвитку інновацій інфраструктурного спрямування, що не тільки створить суттєвий економічний ефект, але і забезпечить синергетичний розвиток інших, не менш важливих структурних елементів національної економіки. Стимулювання розвитку науково-дослідницьких організацій та інститутів не тільки створює центри розвитку інновацій, але й формує реверсну систему взаємозв'язків, які впливають на розвиток сектора освіти. Сектор охорони здоров'я має значну

Залежність	Особливості
	<p>позитивну кореляцію з розвитком інноваційної складової економічних процесів, він являється одним з основних важелів забезпечення реалізації соціальної функції економічної системи, а отже, підвищення його інноваційності створює агрегований соціальний та економічний ефект. Математично обґрунтована кореляція розвитку сектора добувної промисловості від впровадження інновацій та виконання наукових та науково-технічних робіт засновується на необхідності подальшого технологічного оновлення цього сектору в напрямі стимулювання впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, скорочення неефективних виробництв, що в довгостроковому періоді буде зменшувати навантаження на державний бюджет у частині відрахувань на селективну підтримку для забезпечення належного функціонування цього сектору. У цьому випадку інноваційне ядро економічних процесів не тільки забезпечує зростання загальних обсягів ВДВ, але й оптимізує процеси природокористування та використання державних інвестиційних ресурсів.</p>
<p>Найістотніший вплив розмір середньомісячної заробітної плати справляє на динаміку часток в наповненні ВВП та ВДВ сільського господарства, переробної промисловості, виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, торгівлі і освіти.</p>	<p>Позитивний вплив рівня середньомісячної заробітної плати зумовлений здебільшого підвищенням продуктивності праці у зазначених секторах, та ростом кількості зайнятого населення. Загальна динаміка зміни часток в наповненні ВВП під впливом росту середньомісячної заробітної плати, являється позитивною, про що свідчить суттєве зростання ВВП у фактичних цінах. Даний інструмент підвищення продуктивності функціонування секторів економіки являється достатньо дієвим засобом не тільки економічного розвитку, але й має суттєву соціальну спрямованість. Тим не менш, з огляду на величину періоду, який обраний для дослідження, слід враховувати ефекти часових лаг та узгоджувати інструменти даного напрямку з необхідністю поступового збільшення середньомісячної заробітної плати.</p>
<p>Ступінь економічної відкритості справляє найістотніший позитивний вплив на динаміку частки у ВВП і ВДВ сектора будівництва, а негативний вплив характерний для частки у ВДВ та ВВП сільського господарства.</p>	<p>Позитивний вплив рівня економічної відкритості на сектор будівництва спричинений, з одного боку, необхідним для його розвитку трансфером інноваційних матеріалів та технологій будівництва, але стабілізація приросту рівня такого трансферу та стимулювання ініціації синергетичних ефектів вимагає розвитку власних інновацій у будівництві, що також обґрунтовано соціальною важливістю даного сектору, а також високим рівнем взаємозв'язків з процесами оновлення основних фондів виробничих підприємств.</p> <p>Негативний вплив рівня економічної відкритості на сектор сільського господарства є доволі очікуваним, що викликано поступовим збільшенням лібералізації торгівлі з країнами ЄС та є результатом фактичного конкурування вітчизняних товарів з товарами європейського рівня, що є складною задачею для вітчизняного товаровиробника сільськогосподарської продукції. Тим не менш, подолання даної негативної тенденції можливо внаслідок підвищення технологічного рівня дано сектору, закріплення європейських стандартів якості продукції, зокрема внаслідок впровадження селективних державних проектів, оскільки в даному випадку пряма державна допомога є виправданою, так як сектор сільського господарства відіграє визначальну роль у забезпеченні економічної безпеки держави.</p>
<p>Обсяги державного боргу позитивно впливають на динаміку частки у ВВП і ВДВ сільського господарства і торгівлі, та динаміку частки у ВВП сектору муніципальної інфраструктури.</p>	<p>Протягом періоду, який досліджувався, фактичне піднесення за визначеною детермінацією було відмічено в сільськогосподарському секторі та секторі торгівлі, і частково – секторі муніципальної інфраструктури. Це свідчить про недостатньо ефективне використання державного інвестування іншими секторами. Тож, використання державних інвестицій, ураховуючи недостатню ефективність їх упровадження, повинно здійснюватися тільки за визначеними стратегічними напрямками, мати розгалужену систему моніторингу, містити паспорти програм, які підтверджують ефективність відношення обсягів використаних коштів та отриманого економічного ефекту. Процеси залучення додаткових джерел для розвитку національної економіки в короткостроковому періоді супроводжуються зменшенням податкового навантаження, збільшенням доходів національних підприємств та фізичних осіб, макроекономічною стабілізацією та розвитком пріоритетних секторів. У довгостроковій перспективі це призводить до значного зростання</p>

Залежність	Особливості
	податкового навантаження на економічну систему, зниження рівня життя населення та вірогідності неспроможності покриття поточних зобов'язань. Утримання рівня державного боргу на рівні 60% від ВВП являється необхідною умовою досягнення умов конвергентності згідно з вимогами ЄС, що є одним з необхідних засобів підтримки активності розвитку європейського інтеграційного вектора України.
	Отже, необхідним є вдосконалення системи управління державними борговими зобов'язаннями внутрішнього, а особливо зовнішнього рівня. На зовнішньому рівні доцільно: залучати кошти тільки під конкретні проекти з визначеними економічними ефектами; розширити систему моніторингу за використанням коштів; узгоджувати систему зовнішніх запозичень із динамікою економічного розвитку (причому орієнтуватися слід насамперед на негативні тренди та прогнози). На внутрішньому рівні доцільні: оптимізація співвідношення обсягів внутрішнього та зовнішнього боргу; зниження адміністративних витрат; зниження неефективних видатків; скорочення і згортання фінансування неефективних виробництв та переорієнтація їх на санацію; зменшення рівня гарантованого боргу; диверсифікація джерел покриття державного боргу; розвиток інновацій у сфері державного управління; значне посилення контролю за видатками на рефінансування банків.
Кількість економічно активного населення позитивно позначається на динаміці частки у ВДВ діяльності транспорту та зв'язку.	Разом з тим, цей чинник негативно впливає на динаміку частки у ВВП та ВДВ сільського господарства та динаміку частки у ВВП виробництва та розподілення електроенергії, газу й води і торгівлі, що свідчить про необхідність інвестування у людський фактор у зазначених сферах з метою підвищення інтелектуального потенціалу працездатного населення і про важливість у цих видах економічної діяльності технологічного фактора. У такому напрямі доцільно: стимулювати розвиток технологій у сфері управління персоналом; запровадити особливі освітні програми та програми підвищення кваліфікації персоналу для підготовки й удосконалення знань і професійних навичок фахівців за групами спеціалізації, які формують трудовий капітал сектора інфраструктури, сільського господарства та торгівлі
Результати впливу на основні види економічної діяльності кількості малих підприємств на 10 тис. населення.	Цей показник негативно впливає на динаміку частки у ВВП сільського господарства, мисливства, лісового господарства; добувної промисловості; виробництва та розподілення електроенергії, газу та води; торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку. При цьому різка негативна тенденція впливу на динаміку частки у ВДВ спостерігається лише у сільському господарстві, торгівлі та секторі освіти. Це можна пояснити низькою ефективністю діяльності малих підприємств. Наприклад, за даними Держкомстату, у 2014 році додана вартість великих підприємств складала 44,2% від загальної за всіма видами, середніх підприємств – 38,9%, тоді як для малих підприємств цей показник становив 16,9%, а для мікропідприємств – лише 6,2%, при цьому в середньому за останні роки від 30% до 40% усіх підприємств були збитковими. Дана тенденція також підтверджується негативною динамікою ВВП, в розрізі кореляції зі структурними змінами. Отже, для підвищення якісного рівня сектору МСП доцільно реалізовувати такі заходи: підвищувати процеси кооперації в секторі МСП для створення замкнутих виробничих циклів; стимулювати вдосконалення інформаційної підтримки суб'єктів сектора МСП; утворювати спеціальні кредитні програми для забезпечення можливостей їх фінансового розвитку; оптимізувати роботу центрів з підвищення кваліфікації фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності; стимулювати розвиток інноваційних підприємств сектора МСП; удосконалити систему інформаційного забезпечення щодо пошуку іноземних контрагентів за експортними операціями суб'єктів МСП та створити систему державних електронних платформ щодо динаміки кон'юнктури світових ринків за актуальними позиціями для цього сектора.

Примітка. Складено автором

Додаток Ч
Таблиця Ч.1

Проект внесення змін в законодавчу базу в межах використання таксономічних груп інструментів структурної політики

Назва Закону	Пропозиції щодо вдосконалення	Очікуваний результат
<p>Податковий кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI</p>	<p>У статті 193 «Розміри ставок податку» внести такі зміни : Поступове зниження основної ставки ПДВ до рівня у 15% протягом 9 років Пункт а) викласти в такій редакції 2017рік а) 19%, 2019 а) 18%, 2021 а) 17%, 2023 а) 16% , 2025 а) 15% Додати пункт д) 5% по операціям з:</p> <ul style="list-style-type: none"> - надання послуг підприємствами сектору науково-дослідницьких організацій після п'яти років від дати реєстрації - надання послуг інформаційними агентствами діяльність яких полягає в наданні економічної та організаційно економічної інформації після п'яти років від дати реєстрації <p>Статтю 195 «Операції, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою» доповнити таким положенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> - надання послуг підприємствами сектору науково-дослідницьких організацій протягом перших п'яти років від дати реєстрації з послідуочим переведенням на ставку 5% - надання послуг інформаційними агентствами діяльність яких полягає в наданні виключно економічної та організаційно-економічної інформації протягом п'яти років від дати реєстрації з послідуочим переведенням на ставку 5% <p>Розділ XX «Перехідні положення» додати окремим підрозділом «Особливості справляння податку на прибуток» де визначити особливі режими оподаткування. Додати в підрозділ пункти: «Особлива ставка податку на прибуток для суб'єктів приватної форми власності сектору фінансових корпорацій» - для суб'єктів сектору фінансових корпорацій приватної форми власності встановити ставку податку на рівні 19% «Особлива ставка податку на прибуток для суб'єктів технологічних парків» - для суб'єктів технологічних парків за ставкою 12% до 2025 р. «Особлива ставка податку на прибуток в частині прибутку яка витрачається»: - на закупівлю нових технологій виробництва та управління за ставкою 8% - на впровадження ресурсозберігаючих технологій за ставкою 10% - на розроблення інноваційної продукції яка не має зарубіжних аналогів за ставкою 5%</p> <p>Продовжити дію п.15 статті 10 «Інших перехідних положень» яка регламентує сплату податку на прибуток за зниженою ставкою 5 відсотків для ІТ компаній до 1 січня 2020 року.</p>	<p>Зниження та оптимізація податкового навантаження на національну економіку, забезпечення формування інноваційного ядра національного господарства, сприяння технологічному оновленню економіки</p>
<p>Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків Верховна Рада України; Закон від 16.07.1999 № 991-XIV</p>	<p>Доповнити статтю 4 розділу III положенням 4) внесенням змін у ПДУ в розділі XX щодо особливого режиму податку на прибуток для суб'єктів технологічних парків.</p>	<p>Стимулювання розвитку технологічних парків</p>

Назва Закону	Пропозиції щодо вдосконалення	Очікуваний результат
Про інформаційні агентства Верховна Рада України; Закон від 28.02.1995 № 74/95-ВР	Доповнити окремим розділом «Особливості діяльності державних інформаційних агенств», встановити некомерційний характер діяльності, встановити основними напрямками діяльності надання інформації щодо особливостей динаміки кон'юнктури на національному та світовому ринках, забезпечення ефективного використання суб'єктами підприємницької діяльності системи «Prozotto», консультаційна на організаційна підтримка співробітництва науково-дослідницьких установ та організацій і суб'єктів підприємницької діяльності, інформаційна економічна підтримка діяльності суб'єктів малого бізнесу, розповсюдження інформації щодо державних інвестиційних проєктів. надання інформації щодо можливості використання коштів міжнародних фінансових організацій в тому числі фондів розвитку, висвітлення інформації щодо організації участі підприємств на товарних біржах та складання прогнозів за типами угод та групами товарів. Статтю 8 «Основні види інформаційних агентств» доповнити таким положенням : - окремими видом інформаційних агентств являються агентства діяльності яких полягає в наданні виключно економічної та організаційно-економічної інформації.	Вдосконалення інформаційного забезпечення економічних процесів
Про цінні папери та фондовий ринок Верховна Рада України; Закон від 23.02.2006 № 3480-IV	Внести зміни в пункт 12 статті 10 «Державні облигації України» та викласти в такій редакції : Державні облигації України можуть існувати в бездокументарній формі для юридичних осіб та організацій та документарній формі для фізичних осіб В пункті 2 статті 37 «Розміщення цінних паперів іноземних емітентів на території України та українських емітентів за межами України» відмінити обов'язковість дозволу Національної комісії на розміщення цінних паперів за кордоном, або спросити процедуру надання такого дозволу В пункті 4 статті 6 «Акції» доповнити словом «або іноземній валюті за офіційним курсом НБУ курсом на дату емісії».	Диверсифікація наповнення бюджету шляхом залучення коштів від фізичних осіб. Залучення додаткових джерел іноземних інвестицій шляхом спрощення виходу вітчизняних підприємств та зарубіжні фондові біржі (Варшавська, Лондонська, Делі, Гонконг)
Про наукову і науково-технічну діяльність Верховна Рада України; Закон від 26.11.2015 № 848-VIII	Забезпечити належний моніторинг виконання пункту 2 статті 48 «Фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності», пункт 1 статті 47 «Фінансово-кредитні та податкові інструменти державного регулювання у сфері наукової і науково-технічної діяльності» в частині «забезпечення до 2025 року збільшення обсягу фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3 відсотків валового внутрішнього продукту» диференціювати за роками збільшення до 2% від ВВП до 2020 року, та збільшення на 0,2% щорічно до 2025 року.	Рівневе та поступове збільшення обсягів забезпечення розвитку сектору науково-дослідницьких організацій, формування інноваційного ядра економіки
Прийняти окремий закон «Про Національний банк розвитку»	Закон повинен містити: визначення правового статусу, завдань, функцій, особливостей отримання ліцензії, особливості організації діяльності (формування статутного капіталу, формування система управління, організація системи аудиту, джерела фінансових ресурсів), особливості систему контролю за діяльністю, порядок ліквідації та реорганізації.	Диверсифікація джерел фінансового забезпечення структурної модернізації та економічного розвитку національного господарства
«Про товарну біржу» Верховна Рада України; Закон від 10.12.1991 № 1956-XII	Додати розділ VI «Біржові операції та правила біржової торгівлі» окремою статтею яка повинна регламентувати дію системи гарантування щодо виконання зобов'язань за біржовими угодами Доповнити закон окремим розділом «Єдиний державний аудит та державне регулювання за діяльністю товарної біржі», в розділі регламентувати послуги що повинні надаватись державними інформаційними агентствами щодо	Підвищення рівня економічної комунікації вітчизняних підприємств різних секторів національної економіки, активізація біржових торгів

Назва Закону	Пропозиції щодо вдосконалення	Очікуваний результат
	кон'юнктури біржового ринку. Доповнити закон окремим розділом «Спеціальні ринки товарних бірж» (торгівельні операції щодо реалізації майна яке перебувало у заставі за кредитними операціями, товарів які реалізується для погашення заборгованості перед бюджетом, окремого ринку сільськогосподарської продукції).	

Примітка. Розроблено автором

Довідки про впровадження результатів дисертаційної роботи

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

вул. Пирогова, 7-а, м. Київ, 01030, Україна
тел. (044) 234-50-07, факс (044) 234-41-03

NATIONAL INSTITUTE
FOR STRATEGIC STUDIES

7 A Pyrohova St., Kyiv 01030, Ukraine
tel. (044) 234-50-07, fax (044) 234-41-03

26.10.2016 № 293/993

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Видана Романовій Тетяні Володимирівні з підтвердженням про те, що вона брала участь у виконанні науково-дослідної роботи «Забезпечення фінансової безпеки держави в умовах реформування економіки України» (державний реєстраційний номер 0115U003110) Національного інституту стратегічних досліджень (далі – Інститут). Особистий внесок Т. В. Романової полягає у наступному:

- вдосконалено систему інструментів структурної політики держави, використання якої дозволить оптимізувати пропорції структури національної економіки, досягти високотехнологічності суспільного відтворення України у довгостроковому періоді, підвищити інтеграційне спрямування національних економічних процесів з метою ефективного включення у європейський економічний простір;
- обрано та обґрунтовано стратегічні цілі та пріоритети економічного розвитку України з урахуванням вимог глобального середовища, а також при визначенні напрямів удосконалення структурної політики з метою підвищення адаптаційних можливостей національного господарства по відношенню до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Результати дисертаційного дослідження були використані у аналітичних записках відділу фінансової безпеки, надісланих до центральних органів державної влади.

Перший заступник
директора Інституту,
д. е. н., професор,
член-кореспондент НАН України

О.С. Власюк

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ, ТОРГІВЛІ ТА ЗАЛУЧЕННЯ
ІНВЕСТИЦІЙ

вул. Соборності, 45, м. Полтава, 36014, факс (+38 05322) 7-24-71, 56-12-43
E-mail: gue@adm-pl.gov.ua Web: http://www.gue.gov.ua, Код ЄДРПОУ 02741539

28.09.2016

№ 01.2-04/3081

На № _____

від _____

Полтавський національний
технічний університет
ім.Ю.Кондратюка

Довідка

Про впровадження результатів дисертаційної роботи
Романової Тетяни Володимирівни
на тему: «Методологія формування структурної політики економічного розвитку
в умовах світових інтеграційних процесів»

Структура економіки України, яка формувалася у роки становлення України як самостійної та незалежної держави, характеризувалася недостатньою ефективністю та відрізнялася низьким рівнем ресурсо- та енергозбереження. Її основу складали енерго- та матеріаломісткі виробництва, що призводили до перевитрачання природних ресурсів та неефективного використання трудових ресурсів.

В теперішній час реформування економіки країни має на меті технологічне оновлення виробництва, підвищення його екологічності шляхом впровадження європейських стандартів задля підвищення конкурентоспроможності товарів, робіт та послуг, що відповідають європейським стандартам якості.

Важливим є глибоке вивчення сучасного науково-технічного потенціалу економіки, структурних перетворень, стану і динаміки кон'юнктури світових ринків, а також пошук нових перспективних шляхів підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств.

Розроблені автором інтегральний метод та механізм формування структурної політики України в умовах інтеграційних процесів, а також методичні підходи до оцінювання та прогнозування розвитку національної економіки, враховані під час розробки Стратегії розвитку Полтавської області до 2020 року та Плану заходів з її реалізації на період 2015-2017 роки.

Директор Департаменту

І.С. Іщенко

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ФІНАНСІВ

вул. Соборності, 45, м. Полтава, 36014, тел. (+38 0532) 561076, факс (+38 0532) 71789
 E-mail: finact@upl.gov.ua, Web: finpl.gov.ua, Код ЄДРПОУ: 62315357

26.08.16 № 659

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
 на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
 за спеціальністю 08.00.03 – «Економіка та управління національним
 господарством»
 Романової Тетяни Володимирівни

Одним із шляхів забезпечення зростання ефективності державного регулювання економіки є застосування системи інструментів структурної політики, які використовуються в механізмі її формування та реалізації. Обґрунтування пріоритетних напрямів економічного розвитку, дослідження детермінант позитивних структурних зрушень, деталізація економічних ефектів та покращення моніторингу при реалізації державних регіональних інвестиційних проектів, використання методів сценарного прогнозування та індикативного планування при розробці та впровадженні державних регіональних економічних програм являється одним з ефективних джерел покращення структурних характеристик національної економіки та забезпечення її ефективного розвитку.

Дані питання були досліджені в дисертаційній роботі здобувача Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка Романової Тетяни Володимирівни на тему «Методологія формування структурної політики економічного розвитку в умовах світових інтеграційних процесів».

Матеріали дисертації будуть використані при розробці програм та проектів соціально-економічного розвитку Полтавщини.

Директор Департаменту

Кропивка П.А.

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЙ З ГРОМАДСЬКІС
 вул. Соборності, 45, м. Полтава, 36014, тел.: (05322) 2-90-81, тел./факс: (0532) 56-21-19, 56-95-07
 E-mail: info@adm-pl.gov.ua; inform_1@adm-pl.gov.ua; http://www.publicpolinfo.gov.ua. Код ЄДРПОУ 3627439;

Спеціалізована вчена рада Д 44.052.03
 при Полтавському національному
 технічному університеті
 імені Юрія Кондратюка

N 371/924 від 28.09.2016

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – «Економіка та управління національним
господарством» Романової Тетяни Володимирівни

Теоретичні і методичні дослідження в сфері підвищення ефективності розвитку національного господарства, проведені в дисертації Романової Т.В. на тему: «Методологія формування структурної політики економічного розвитку в умовах світових інтеграційних процесів» мають практичну значимість у розділі, присвяченому проведенню диференціації інструментів структурної політики. Інструментарій структурної політики у представленому дослідженні поділено автором на таксономічні групи і передбачає широке використання інформаційних інструментів, які забезпечують органічне впровадження стратегії структурної трансформації національної економіки. Положення дисертаційної роботи щодо особливостей застосування та обґрунтування пріоритетності інформаційних інструментів структурної політики були використані в роботі Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської обласної державної адміністрації.

Директор Департаменту

В.Г. Штефан

Міністерство соціальної політики України
Державна служба зайнятості
(Центральний апарат)
ПОЛТАВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЗАЙНЯТОСТІ

вул. Сінці, 45, м. Полтава, тел. (0532) 56-95-38, факс 56-98-45
E-mail: pcz1600@czpoltava.gov.ua Web: http://dcz.gov.ua/pol/ Кол. ЄДРПОУ 03491234

27.09.2016 № ЦЗВ-3626/р-16

На № _____ від _____

Полтавський національний
технічний університет
імені Юрія Кондратюка

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03
– «Економіка та управління національним господарством» Романової Тетяни
Володимирівни

Запропоновані у дисертаційній роботі Романової Тетяни Володимирівни пропозиції щодо підвищення інформатизаційної та організаційної функції держави з метою покращення структурних характеристик національної економіки та запровадження європейської практики забезпечення економічного розвитку можуть бути використані Полтавським обласним центром зайнятості за напрямками:

- розширення співробітництва державних установ із системою вищих навчальних закладів для покращення умов використання інтелектуального потенціалу;
- забезпечення високого рівня державної активності в напрямі підвищення рівня кваліфікації трудових ресурсів;
- сприяння розвитку малого підприємництва через поширення інформації щодо створення, організації функціонування та орієнтації на пріоритетні види економічної діяльності;
- поширення інформації щодо умов здійснення експортної діяльності суб'єктами малого підприємництва, інформаційна підтримка щодо фінансово-кредитного забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу у вигляді моніторингу державних кредитних проектів та європейських проєктів фінансування та сприяння розвитку підприємництва.

Директор

К.Д. Клавдієва

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «ім. Довженка»

Юр. адреса: вул. Козацький шлях, 29, с. Яреськи, Шишацький р-н, Полтавська обл., 38030

Тел / факс (05352) 9-81-93, 9-83-16, e-mail: dovzhenka@astarta.ua

Р/р 26009439089 у ПОД АТ «Райффайзен Банк Аваль»

МФО 380805, код ЄДРПОУ 03770394

ІПН 037703916302, Нєсв.пл.ПДВ 200086396

АСТАРТА-КИЇВ
агропромхолдинг

Вих. № 867/01-3
Від 26.09.2016р.

Про впровадження результатів
дисертаційного дослідження

У спеціалізовану вчену раду
по захисту дисертацій

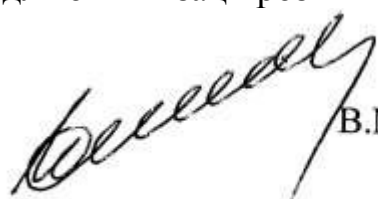
ДОВІДКА

В умовах сьогодення вкрай важлива визначеність державної політики щодо методів активізації європейського інтеграційного розвитку економіки, оскільки наближення її характеристик до європейських стандартів здатне забезпечити ефективне функціонування національного господарства та вітчизняних підприємств. Створення державою оптимальних умов для розвитку бізнесу є основною передумовою забезпечення зайнятості населення, збільшення кількості робочих місць та економічного розвитку національного господарства.

У наукових дослідженнях, проведених Романовою Т.В. у дисертаційній роботі на тему «Методологія формування структурної політики економічного розвитку в умовах світових інтеграційних процесів» центральне місце займає проблема обґрунтування нового інтегрального методу формування структурної політики й ефективного механізму його реалізації з метою забезпечення оптимальної структурної перебудови національного господарства. Важливою особливістю обґрунтованого механізму структурної політики є його адаптованість відповідно до інтеграційного потенціалу економіки, реалізація якого зумовить не тільки спрощення процесів взаємодії та співробітництва вітчизняних і європейських підприємств, але й утворить комплекс позитивних змін у структурі національної економіки.

Пропозиції та рекомендації результатів наукового дослідження Романової Т.В. щодо особливостей використання підприємствами інвестиційних ресурсів, напрямів розширення співробітництва вітчизняних підприємств із європейськими інформаційно-дослідницькими центрами, збільшення витрат на інноваційні технології у виробництві та управлінні, запровадження міжнародних стандартів якості та сертифікації продукції мають практичну цінність і були використані ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» для оптимізації розвитку бізнесу.

Генеральний директор
ТОВ «Агрофірма ім. Довженка»

В.М. Скачко

УКРАЇНА
 ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО
**«БІЛОЦЕРКІВСЬКА
 АГРОПРОМИСЛОВА ГРУПА»**
 Ідентифікаційний код 13961262
 38340, Полтавська обл.,
 Великобагачанський р-н, с. Білоцерківка
 тел./факс 8(05345) 9-13-29, 9-43-13
 Р/р 260006042 в АБ «Полтава-Банк»
 МФО 331489
 тел. 167 21. вересня 2016.

Полтавський національний
 технічний університет
 імені Юрія Кондратюка

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Романової Тетяни Володимирівни

Запропоновані у дисертаційному дослідженні Романової Тетяни Володимирівни пропозиції щодо: підвищення рівня екологічності виробництва та сприяння розвитку ресурсо- та енергозбереження; активного впровадженні системи європейських фітосанітарних стандартів та стандартів якості продукції; розширення співробітництва вітчизняних суб'єктів господарювання з європейськими інформатизаційними установами та фінансово-кредитними організаціями за спеціальними програмами розвитку; використання послуг науково-дослідницьких організацій, інститутів для підвищення інноваційності виробничих процесів та технологій управління персоналом; необхідності стимулювання зростання власних інноваційних витрат підприємств на оновлення основних засобів; необхідності розширення експортного співробітництва з європейськими контрагентами; використання державних програм зі страхування інвестиційних та експортних ризиків; збільшення власних інвестицій підприємств у підвищення кваліфікації персоналу є актуальними, мають практичну значимість та були використані у безпосередній діяльності Білоцерківської агропромислової групи.

Голова ради директорів
 ПП «Білоцерківська
 агропромислова група»

В. В. Кордубан

УКРАЇНА
БІЛОЦЕРКІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
ВЕЛИКОБАГАЧАНСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ

вул. Першотравнева, 9, с. Білоцерківка, Великобагачанський район,
 Полтавська область, 38340 тел. (05345) 9-43-42

27.09.2016 № 02-20 / 543

У спеціалізовану вчену раду Д 44.052.03
 при Полтавському національному
 технічному університеті
 імені Юрія Кондратюка

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
 на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
 за спеціальністю 08.00.03 – «Економіка та управління національним
 господарством» Романової Тетяни Володимирівни

Регіональний розвиток та поглиблення процесів децентралізації являється однією з основних умов для забезпечення економічного зростання національної економіки. Дисертація Романової Т.В. на тему «Методологія формування структурної політики економічного розвитку в умовах світових інтеграційних процесів» присвячена актуальному дослідженню побудови ефективного механізму структурної політики в контексті інтеграційних перетворень. Особливої уваги заслуговують наступні положення:

- для запровадження оптимальної стратегії державного розвитку необхідно розширене узгодження методів та засобів державного управління згідно вимог інтеграції України в Європейський Союз;
- регіональний розвиток являється одним з найважливіших напрямів структурної політики та потребує обґрунтування і реалізації окремої регіональної групи інструментів у рамках стратегії структурної трансформації національного господарства;
- механізм реалізації структурної політики має передбачати визначення чітких повноважень органів державної регіональної влади та місцевого самоврядування при впровадженні стратегій економічного розвитку.

Методичні рекомендації та висновки, зроблені в дисертаційній роботі Романової Т.В. мають практичну цінність та були використанні в проектній і поточній діяльності Білоцерківської територіальної громади.

Голова Білоцерківської
 сільської ради

I.V. Лещенко

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА**

Першотравневий проспект, 24, м. Полтава, 36011
тел./факс (0532) 56-98-94; (05322) 7-33-27 (приймальня)
[http:// www.pntu.edu.ua](http://www.pntu.edu.ua) e-mail: rector@pntu.edu.ua; kanc@pntu.edu.ua
ISO 9001:2009 (ISO 9001:2008, IDT), код ЄДРПОУ 02071100

17.11.2016 № 20-9-2529

на № _____ від _____

ДОВІДКА

Наукові розробки та результати дисертаційної роботи Романової Тетяни Володимирівни на тему «Методологія формування структурної політики економічного розвитку в умовах світових інтеграційних процесів», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, впроваджені в навчальний процес при викладанні лекційних і практичних занять з дисциплін:

1. «Інвестування» за темою «Державне регулювання інвестиційної діяльності» для підготовки фахівців за спеціальностями «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «Економіка підприємства», «Фінанси і кредит», «Міжнародна економіка».

2. «Економіка і організація інноваційної діяльності» за темами «Ефект міжнародних економічних зв'язків», «Державне регулювання і стимулювання інноваційної діяльності» для підготовки фахівців за спеціальностями «Економіка підприємства», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

3. «Інноваційний розвиток підприємства» за темами «Державна підтримка інноваційної діяльності», «Формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком» для підготовки фахівців за спеціальностями «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «Маркетинг».

Перший проректор-
проректор з науково-педагогічної роботи

Б.О. Коробко

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
Економіка і Фінанси

Свідоцтво ДР КВ № 20225-10025 Р
49107, Україна, м. Дніпропетровськ,
а/с 5720

SCIENTIFIC JOURNAL
Economics and Finance

Телефон редакції: +38 (068) 851-75-52
E-mail: ecofin_at.ua@gmail.com
Сайт: <http://ecofin.at.ua>

вих. № 25 від 17. 02. 2016 р.

ДОВІДКА
про участь у науково-дослідній роботі

Видана **Романовій Тетяні Володимирівні** з підтвердженням про те, що вона дійсно брала участь у виконанні науково-дослідної госпрозрахункової теми: «Формування та вдосконалення механізму сталого розвитку економічних систем» (ДР 0114U006192, строк виконання 2014-2019) наукового журналу «ЕКОНОМІКА І ФІНАНСИ», м. Дніпропетровськ в якості співвиконавця, а саме, автором:

- обґрунтовано необхідність врахування комплексної агрегації впливу ендогенних та екзогенних факторів, які можуть створювати синергетичний ефект, при пошуку оптимальної стратегії економічного розвитку;
- доведено, що структурна політика є одним з пріоритетних напрямків економічної політики держави на шляху формування стратегії модернізації економічної системи та підвищення її адаптивних характеристик по відношенню до глобального економічного простору;
- обґрунтовано доцільність використання системи цілей структурної політики держави, які дозволять привести секторну структуру національної економіки у відповідність до пріоритетних напрямів економічного розвитку.

Керівник науково-дослідної теми,
Головний редактор наукового журналу
«Економіка і фінанси»
кандидат екон. наук, доцент,
Doctor of Science, honoris causa, професор РАЕ

Дробязко С.І.